නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අඞ්ගුත්තරනිකායෙ

දුකනිපාත-අට්ඨකථා

1. පඨමපණ්ණාසකං

1. කම්මකාරණවග්ගො

1. වජ්ජසුත්තවණ්ණනා

1. දුකනිපාතස්ස පඨමෙ **වජ්ජානී**ති දොසා අපරාධා. **දිට්ඨධම්මිකන්**ති දිට්ඨෙව ධම්මෙ ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ උප්පන්නඵලං. **සම්පරායිකන්**ති සම්පරායෙ අනාගතෙ අත්තභාවෙ උප්පන්නඵලං. **ආගුචාරින්**ති පාපකාරිං අපරාධකාරකං. **රාජානො ගහෙත්වා විවිධා කම්මකාරණා කාරෙන්තෙ**ති චොරං ගහෙත්වා විවිධා කම්මකාරණා රාජපුරිසා කරොන්ති, රාජානො පන තා කාරෙන්ති නාම. තං චොරං එවං කම්මකාරණා කාරියමානං එස පස්සති. තෙන වුත්තං – ‘‘පස්සති චොරං ආගුචාරිං රාජානො ගහෙත්වා විවිධා කම්මකාරණා කාරෙන්තෙ’’ති. **අද්ධදණ්ඩකෙහී**ති මුග්ගරෙහි, පහාරසාධනත්ථං වා චතුහත්ථදණ්ඩං ද්වෙධා ඡෙත්වා ගහිතදණ්ඩකෙහි. **බිලඞ්ගථාලිකන්**ති කඤ්ජියඋක්ඛලිකකම්මකාරණං. තං කරොන්තා සීසකටාහං උප්පාටෙත්වා තත්තං අයොගුළං සණ්ඩාසෙන ගහෙත්වා තත්ථ පක්ඛිපන්ති, තෙන මත්ථලුඞ්ගං පක්කුථිත්වා උත්තරති. **සඞ්ඛමුණ්ඩිකන්**ති සඞ්ඛමුණ්ඩකම්මකාරණං. තං කරොන්තා උත්තරොට්ඨඋභතොකණ්ණචූළිකගලවාටකපරිච්ඡෙදෙන චම්මං ඡින්දිත්වා සබ්බකෙසෙ එකතො ගණ්ඨිං කත්වා දණ්ඩකෙන වෙඨෙත්වා උප්පාටෙන්ති, සහ කෙසෙහි චම්මං උට්ඨහති. තතො සීසකටාහං ථූලසක්ඛරාහි ඝංසිත්වා ධොවන්තා සඞ්ඛවණ්ණං කරොන්ති. **රාහුමුඛන්**ති රාහුමුඛකම්මකාරණං. තං කරොන්තා සඞ්කුනා මුඛං විවරිත්වා අන්තොමුඛෙ දීපං ජාලෙන්ති, කණ්ණචූළිකාහි වා පට්ඨාය මුඛං නිඛාදනෙන ඛනන්ති, ලොහිතං පග්ඝරිත්වා මුඛං පූරෙති.

ජොතිමාලිකන්ති සකලසරීරං තෙලපිලොතිකාය වෙඨෙත්වා ආලිම්පෙන්ති. **හත්ථපජ්ජොතිකන්**ති හත්ථෙ තෙලපිලොතිකාය වෙඨෙත්වා දීපං විය පජ්ජාලෙන්ති. **එරකවත්තිකන්**ති එරකවත්තකම්මකාරණං. තං කරොන්තා හෙට්ඨාගීවතො පට්ඨාය චම්මවට්ටෙ කන්තිත්වා ගොප්ඵකෙ ඨපෙන්ති, අථ නං යොත්තෙහි බන්ධිත්වා කඩ්ඪන්ති. සො අත්තනො චම්මවට්ටෙ අක්කමිත්වා අක්කමිත්වා පතති. **චීරකවාසිකන්**ති චීරකවාසිකකම්මකාරණං. තං කරොන්තා තථෙව චම්මවට්ටෙ කන්තිත්වා කටියං ඨපෙන්ති, කටිතො පට්ඨාය කන්තිත්වා ගොප්ඵකෙසු ඨපෙන්ති, උපරිමෙහි හෙට්ඨිමසරීරං චීරකනිවාසනනිවත්ථං විය හොති. **එණෙය්‍යකන්**ති එණෙය්‍යකකම්මකාරණං. තං කරොන්තා උභොසු කප්පරෙසු ච උභොසු ජාණුකෙසු ච අයවලයානි දත්වා අයසූලානි කොට්ටෙන්ති. සො චතූහි අයසූලෙහි භූමියං පතිට්ඨහති. අථ නං පරිවාරෙත්වා අග්ගිං කරොන්ති. ‘‘එණෙය්‍යකො ජොතිපරිග්ගහො යථා’’ති ආගතට්ඨානෙපි ඉදමෙව වුත්තං. තං කාලෙන කාලං සූලානි අපනෙත්වා චතූහි අට්ඨිකොටීහියෙව ඨපෙන්ති. එවරූපා කම්මකාරණා නාම නත්ථි.

බළිසමංසිකන්ති උභතොමුඛෙහි බළිසෙහි පහරිත්වා චම්මමංසන්හාරූනි උප්පාටෙන්ති. **කහාපණිකන්**ති සකලසරීරං තිණ්හාහි වාසීහි කොටිතො පට්ඨාය කහාපණමත්තං, කහාපණමත්තං පාතෙන්තා කොට්ටෙන්ති. **ඛාරාපතච්ඡිකන්**ති සරීරං තත්ථ තත්ථ ආවුධෙහි පහරිත්වා කොච්ඡෙහි ඛාරං ඝංසන්ති, චම්මමංසන්හාරූනි පග්ඝරිත්වා අට්ඨිකසඞ්ඛලිකාව තිට්ඨති. **පලිඝපරිවත්තිකන්**ති එකෙන පස්සෙන නිපජ්ජාපෙත්වා කණ්ණච්ඡිද්දෙන අයසූලං කොට්ටෙත්වා පථවියා එකාබද්ධං කරොන්ති. අථ නං පාදෙ ගහෙත්වා ආවිඤ්ජන්ති. **පලාලපීඨකන්**ති ඡෙකො කාරණිකො ඡවිචම්මං අච්ඡින්දිත්වා නිසදපොතෙහි අට්ඨීනි භින්දිත්වා කෙසෙසු ගහෙත්වා උක්ඛිපති, මංසරාසියෙව හොති. අථ නං කෙසෙහෙව පරියොනන්ධිත්වා ගණ්හන්ති, පලාලවට්ටිං විය කත්වා පුන වෙඨෙන්ති. **සුනඛෙහිපී**ති කතිපයානි දිවසානි ආහාරං අදත්වා ඡාතකසුනඛෙහි ඛාදාපෙන්ති. තෙ මුහුත්තෙන අට්ඨිකසඞ්ඛලිකමෙව කරොන්ති. **සූලෙ උත්තාසෙන්තෙ**ති සූලෙ ආරොපෙන්තෙ.

න පරෙසං පාභතං විලුම්පන්තො චරතීති පරෙසං සන්තකං භණ්ඩං පරම්මුඛං ආභතං අන්තමසො අන්තරවීථියං පතිතං සහස්සභණ්ඩිකම්පි දිස්වා ‘‘ඉමිනා ජීවිස්සාමී’’ති විලුම්පන්තො න විචරති, කො ඉමිනා අත්ථොති පිට්ඨිපාදෙන වා පවට්ටෙත්වා ගච්ඡති.

පාපකොති ලාමකො. **දුක්ඛො**ති අනිට්ඨො. **කිඤ්ච තන්**ති කිං නාම තං කාරණං භවෙය්‍ය. **යාහන්**ති යෙන අහං. **කායදුච්චරිතන්**ති පාණාතිපාතාදි තිවිධං අකුසලං කායකම්මං. **කායසුචරිතන්**ති තස්ස පටිපක්ඛභූතං තිවිධං කුසලකම්මං.

වචීදුච්චරිතන්ති මුසාවාදාදි චතුබ්බිධං අකුසලං වචීකම්මං. **වචීසුචරිතන්ති** තස්ස පටිපක්ඛභූතං චතුබ්බිධං කුසලකම්මං. **මනොදුච්චරිතන්ති** අභිජ්ඣාදි තිවිධං අකුසලකම්මං. **මනොසුචරිතන්ති** තස්ස පටිපක්ඛභූතං තිවිධං කුසලකම්මං. **සුද්ධං අත්තානං පරිහරතීති** එත්ථ දුවිධා සුද්ධි – පරියායතො ච නිප්පරියායතො ච. සරණගමනෙන හි පරියායෙන සුද්ධං අත්තානං පරිහරති නාම. තථා පඤ්චහි සීලෙහි, දසහි සීලෙහි – චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන, පඨමජ්ඣානෙන…පෙ…. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනෙන, සොතාපත්තිමග්ගෙන, සොතාපත්තිඵලෙන…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන පරියායෙන සුද්ධං අත්තානං පරිහරති නාම. අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨිතො පන ඛීණාසවො ඡින්නමූලකෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ න්හාපෙන්තොපි ඛාදාපෙන්තොපි භුඤ්ජාපෙන්තොපි නිසීදාපෙන්තොපි නිපජ්ජාපෙන්තොපි නිප්පරියායෙනෙව සුද්ධං නිම්මලං අත්තානං පරිහරති පටිජග්ගතීති වෙදිතබ්බො.

තස්මාති යස්මා ඉමානි ද්වෙ වජ්ජානෙව, නො න වජ්ජානි, තස්මා. **වජ්ජභීරුනොති** වජ්ජභීරුකා. **වජ්ජභයදස්සාවිනොති** වජ්ජානි භයතො දස්සනසීලා. **එතං පාටිකඞ්ඛන්ති** එතං ඉච්ඡිතබ්බං, එතං අවස්සංභාවීති අත්ථො. **යන්ති** නිපාතමත්තං, කාරණවචනං වා යෙන කාරණෙන පරිමුච්චිස්සති සබ්බවජ්ජෙහි . කෙන පන කාරණෙන පරිමුච්චිස්සතීති? චතුත්ථමග්ගෙන චෙව චතුත්ථඵලෙන ච. මග්ගෙන හි පරිමුච්චති නාම, ඵලං පත්තො පරිමුත්තො නාම හොතීති. කිං පන ඛීණාසවස්ස අකුසලං න විපච්චතීති? විපච්චති, තං පන ඛීණාසවභාවතො පුබ්බෙ කතං. තඤ්ච ඛො ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ, සම්පරායෙ පනස්ස කම්මඵලං නාම නත්ථීති. පඨමං.

2. පධානසුත්තවණ්ණනා

2. දුතියෙ **පධානානීති** වීරියානි. වීරියඤ්හි පදහිතබ්බතො පධානභාවකරණතො වා පධානන්ති වුච්චති. **දුරභිසම්භවානීති** දුස්සහානි දුප්පූරියානි, දුක්කරානීති අත්ථො. **අගාරං අජ්ඣාවසතන්ති** අගාරෙ වසන්තානං. **චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානුප්පදානත්ථං පධානන්ති** එතෙසං චීවරාදීනං චතුන්නං පච්චයානං අනුප්පදානත්ථාය පධානං නාම දුරභිසම්භවන්ති දස්සෙති. චතුරතනිකම්පි හි පිලොතිකං, පසතතණ්ඩුලමත්තං වා භත්තං, චතුරතනිකං වා පණ්ණසාලං, තෙලසප්පිනවනීතාදීසු වා අප්පමත්තකම්පි භෙසජ්ජං පරෙසං දෙථාති වත්තුම්පි නීහරිත්වා දාතුම්පි දුක්කරං උභතොබ්‍යූළ්හසඞ්ගාමප්පවෙසනසදිසං. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘දානඤ්ච යුද්ධඤ්ච සමානමාහු,
> අප්පාපි සන්තා බහුකෙ ජිනන්ති;
> අප්පම්පි චෙ සද්දහානො දදාති,
> තෙනෙව සො හොති සුඛී පරත්ථා’’ති. (ජා. 1.8.72; සං. නි. 1.33);

අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතානන්ති ගෙහතො නික්ඛමිත්වා අගාරස්ස ඝරාවාසස්ස හිතාවහෙහි කසිගොරක්ඛාදීහි විරහිතං අනගාරියං පබ්බජ්ජං උපගතානං. **සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගත්ථාය පධානන්ති** සබ්බෙසං ඛන්ධූපධිකිලෙසූපධිඅභිසඞ්ඛාරූපධිසඞ්ඛාතානං උපධීනං පටිනිස්සග්ගසඞ්ඛාතස්ස නිබ්බානස්ස අත්ථාය විපස්සනාය චෙව මග්ගෙන ච සහජාතවීරියං. **තස්මාති** යස්මා ඉමානි ද්වෙ පධානානි දුරභිසම්භවානි, තස්මා. දුතියං.

3. තපනීයසුත්තවණ්ණනා

3. තතියෙ **තපනීයාති** ඉධ චෙව සම්පරායෙ ච තපන්තීති තපනීයා. **තප්පතීති** චිත්තසන්තාපෙන තප්පති අනුසොචති කායදුච්චරිතං කත්වා නන්දයක්ඛො විය නන්දමාණවො විය නන්දගොඝාතකො විය දෙවදත්තො විය ද්වෙභාතිකා විය ච. තෙ කිර ගාවං වධිත්වා මංසං ද්වෙ කොට්ඨාසෙ අකංසු. තතො කනිට්ඨො ජෙට්ඨකං ආහ – ‘‘මය්හං දාරකා බහූ, ඉමානි මෙ අන්තානි දෙහී’’ති. අථ නං සො ‘‘සබ්බං මංසං ද්වෙධා විභත්තං, පුන කිං මග්ගසී’’ති පහරිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙසි. නිවත්තිත්වා ච නං ඔලොකෙන්තො මතං දිස්වා ‘‘භාරියං මෙ කම්මං කත’’න්ති චිත්තං උප්පාදෙසි. අථස්ස බලවසොකො උප්පජ්ජි. සො ඨිතට්ඨානෙපි නිසින්නට්ඨානෙපි තදෙව කම්මං ආවජ්ජෙති, චිත්තස්සාදං න ලභති. අසිතපීතඛායිතසායිතම්පිස්ස සරීරෙ ඔජං න ඵරති, අට්ඨිචම්මමත්තමෙව අහොසි. අථ නං එකො ථෙරො දිස්වා – ‘‘උපාසක, ත්වං පහූතඅන්නපානො, අට්ඨිචම්මමත්තමෙව තෙ අවසිට්ඨං, අත්ථි නු ඛො තෙ කිඤ්චි තපනීයකම්ම’’න්ති? සො ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති සබ්බං ආරොචෙසි. අථ නං ථෙරො ‘‘භාරියං තෙ උපාසක කම්මං කතං, අනපරාධට්ඨානෙ අපරද්ධ’’න්ති ආහ. සො තෙනෙව කම්මෙන කාලං කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තො. වචීදුච්චරිතෙන සුප්පබුද්ධසක්කකොකාලිකචිඤ්චමාණවිකාදයො විය තප්පති. සෙසමෙත්ථ චතුත්ථෙ ච උත්තානත්ථමෙව. තතියං.

5. උපඤ්ඤාතසුත්තවණ්ණනා

5. පඤ්චමෙ **ද්වින්නාහන්ති** ද්වින්නං අහං. **උපඤ්ඤාසින්ති** උපගන්ත්වා ගුණං අඤ්ඤාසිං, ජානිං පටිවිජ්ඣින්ති අත්ථො. ඉදානි තෙ ධම්මෙ දස්සෙන්තො **යා ච අසන්තුට්ඨිතා**තිආදිමාහ. ඉමඤ්හි ධම්මද්වයං නිස්සාය සත්ථා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො, තස්මා තස්සානුභාවං දස්සෙන්තො එවමාහ. තත්ථ **අසන්තුට්ඨිතා කුසලෙසු ධම්මෙසූති** ඉමිනා ඉමං දීපෙති – ‘‘අහං ඣානමත්තකෙන වා ඔභාසනිමිත්තමත්තකෙන වා අසන්තුට්ඨො හුත්වා අරහත්තමග්ගමෙව උප්පාදෙසිං. යාව සො න උප්පජ්ජි, න තාවාහං සන්තුට්ඨො අහොසිං. පධානස්මිං ච අනුක්කණ්ඨිතො හුත්වා

අනොසක්කනාය ඨත්වායෙව පධානකිරියං අකාසි’’න්ති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **යා ච අප්පටිවානිතා**තිආදිමාහ. තත්ථ **අප්පටිවානිතා**ති අප්පටික්කමනා අනොසක්කනා. **අප්පටිවානී සුදාහං , භික්ඛවෙ, පදහාමී**ති එත්ථ **සුද**න්ති නිපාතමත්තං. අහං, භික්ඛවෙ, අනොසක්කනායං ඨිතො බොධිසත්තකාලෙ සබ්බඤ්ඤුතං පත්ථෙන්තො පධානමකාසින්ති අයමෙත්ථ අත්ථො.

ඉදානි යථා තෙන තං පධානං කතං, තං දස්සෙන්තො **කාමං තචො චා**තිආදිමාහ. තත්ථ **පත්තබ්බ**න්ති ඉමිනා පත්තබ්බං ගුණජාතං දස්සෙති. **පුරිසථාමෙනා**තිආදිනා පුරිසස්ස ඤාණථාමො ඤාණවීරියං ඤාණපරක්කමො ච කථිතො. **සණ්ඨාන**න්ති ඨපනා අප්පවත්තනා ඔසක්කනා, පටිප්පස්සද්ධීති අත්ථො. එත්තාවතා තෙන චතුරඞ්ගසමන්නාගතං වීරියාධිට්ඨානං නාම කථිතං. එත්ථ හි කාමං තචො චාති එකං අඞ්ගං, න්හාරු චාති එකං, අට්ඨි චාති එකං, මංසලොහිතන්ති එකං, ඉමානි චත්තාරි අඞ්ගානි. **පුරිසථාමෙනා**තිආදීනි අධිමත්තවීරියාධිවචනානි. ඉති පුරිමෙහි චතූහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතෙන හුත්වා එවං අධිට්ඨිතං වීරියං චතුරඞ්ගසමන්නාගතං වීරියාධිට්ඨානං නාමාති වෙදිතබ්බං. එත්තාවතා තෙන බොධිපල්ලඞ්කෙ අත්තනො ආගමනීයපටිපදා කථිතා.

ඉදානි තාය පටිපදාය පටිලද්ධගුණං කථෙතුං **තස්ස මය්හං, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **අප්පමාදාධිගතා**ති සතිඅවිප්පවාසසඞ්ඛාතෙන අප්පමාදෙන අධිගතා, න සුත්තප්පමත්තෙන ලද්ධා. **සම්බොධී**ති චතුමග්ගඤාණඤ්චෙව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්ච. න හි සක්කා එතං සුත්තප්පමත්තෙන අධිගන්තුන්ති. තෙනාහ – ‘‘අප්පමාදාධිගතා සම්බොධී’’ති. **අනුත්තරො යොගක්ඛෙමො**ති න කෙවලං බොධියෙව, අරහත්තඵලනිබ්බානසඞ්ඛාතො අනුත්තරො යොගක්ඛෙමොපි අප්පමාදාධිගතොව.

ඉදානි අත්තනා පටිලද්ධගුණෙසු භික්ඛුසඞ්ඝං සමාදපෙන්තො **තුම්හෙ චෙපි භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **යස්සත්ථායා**ති යස්ස අත්ථාය, යං උපසම්පජ්ජ විහරිතුකාමා හුත්වාති අත්ථො. **තදනුත්තර**න්ති තං අනුත්තරං. **බ්‍රහ්මචරියපරියොසාන**න්ති මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස පරියොසානභූතං අරියඵලං. **අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා**ති අභිඤ්ඤාය උත්තමපඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා. **උපසම්පජ්ජ විහරිස්සථා**ති පටිලභිත්වා පාපුණිත්වා විහරිස්සථ. **තස්මා**ති යස්මා අප්පටිවානපධානං නාමෙතං බහූපකාරං උත්තමත්ථසාධකං, තස්මා. පඤ්චමං.

6. සංයොජනසුත්තවණ්ණනා

6. ඡට්ඨෙ **සංයොජනියෙසු ධම්මෙසූ**ති දසන්නං සංයොජනානං පච්චයභූතෙසු තෙභූමකධම්මෙසු. **අස්සාදානුපස්සිතා**ති අස්සාදතො පස්සිතා පස්සනභාවොති අත්ථො. **නිබ්බිදානුපස්සිතා**ති නිබ්බිදාවසෙන උක්කණ්ඨනවසෙන පස්සනභාවො. **ජාතියා**ති ඛන්ධනිබ්බත්තිතො. **ජරායා**ති ඛන්ධපරිපාකතො. **මරණෙනා**ති ඛන්ධභෙදතො. **සොකෙහී**ති අන්තොනිජ්ඣායනලක්ඛණෙහි සොකෙහි. **පරිදෙවෙහී**ති තන්නිස්සිතලාලප්පිතලක්ඛණෙහි පරිදෙවෙහි. **දුක්ඛෙහී**ති කායපටිපීළනදුක්ඛෙහි. **දොමනස්සෙහී**ති මනොවිඝාතදොමනස්සෙහි. **උපායාසෙහී**ති අධිමත්තායාසලක්ඛණඋපායාසෙහි. **දුක්ඛස්මා**ති සකලවට්ටදුක්ඛතො. **පජහතී**ති මග්ගෙන පජහති. **පහායා**ති එත්ථ පන ඵලක්ඛණො කථිතො. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං. ඡට්ඨං.

7. කණ්හසුත්තවණ්ණනා

7. සත්තමෙ **කණ්හා**ති න කාළවණ්ණතාය කණ්හා, කණ්හතාය පන උපනෙන්තීති නිප්ඵත්තිකාළතාය කණ්හා. සරසෙනාපි වා සබ්බාකුසලධම්මා කණ්හා එව. න හි තෙසං උප්පත්තියා චිත්තං පභස්සරං හොති. **අහිරික**න්ති අහිරිකභාවො. **අනොත්තප්ප**න්ති අනොත්තාපිභාවො. සත්තමං.

8. සුක්කසුත්තවණ්ණනා

8. අට්ඨමෙ **සුක්කා**ති න වණ්ණසුක්කතාය සුක්කා, සුක්කතාය පන උපනෙන්තීති නිප්ඵත්තිසුක්කතාය සුක්කා. සරසෙනාපි වා සබ්බකුසලධම්මා සුක්කා එව. තෙසං හි උප්පත්තියා චිත්තං පභස්සරං හොති. **හිරී ච ඔත්තප්පඤ්චා**ති එත්ථ පාපතො ජිගුච්ඡනලක්ඛණා හිරී, භායනලක්ඛණං ඔත්තප්පං. යං පනෙත්ථ විත්ථාරතො වත්තබ්බං සියා, තං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තමෙව. අට්ඨමං.

9. චරියසුත්තවණ්ණනා

9. නවමෙ **ලොකං පාලෙන්තී**ති ලොකං සන්ධාරෙන්ති ඨපෙන්ති රක්ඛන්ති. **නයිධ පඤ්ඤායෙථ මාතා**ති ඉමස්මිං ලොකෙ ජනිකා මාතා ‘‘අයං මෙ මාතා’’ති ගරුචිත්තීකාරවසෙන න පඤ්ඤායෙථ. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **සම්භෙද**න්ති සඞ්කරං මරියාදභෙදං වා. **යථා අජෙළකා**තිආදීසු එතෙ හි සත්තා ‘‘අයං මෙ මාතා’’ති වා ‘‘මාතුච්ඡා’’ති වා ගරුචිත්තීකාරවසෙන න ජානන්ති. යං වත්ථුං නිස්සාය උප්පන්නා, තත්ථෙව විප්පටිපජ්ජන්ති. තස්මා උපමං ආහරන්තො ‘‘යථා අජෙළකා’’තිආදිමාහ. නවමං.

10. වස්සූපනායිකසුත්තවණ්ණනා

10. දසමං අට්ඨුප්පත්තියං වුත්තං. කතරඅට්ඨුප්පත්තියං? මනුස්සානං උජ්ඣායනෙ. භගවතා හි පඨමබොධියං වීසති වස්සානි වස්සූපනායිකා අප්පඤ්ඤත්තා අහොසි. භික්ඛූ අනිබද්ධවාසා වස්සෙපි උතුවස්සෙපි යථාසුඛං විචරිංසු. තෙ දිස්වා මනුස්සා ‘‘කථඤ්හි නාම සමණා සක්‍යපුත්තියා හෙමන්තම්පි ගිම්හම්පි වස්සම්පි චාරිකං චරිස්සන්ති හරිතානි තිණානි සම්මද්දන්තා එකින්ද්‍රියං ජීවං විහෙඨෙන්තා බහූ ඛුද්දකෙ පාණෙ සඞ්ඝාතං ආපාදෙන්තා. ඉමෙ හි නාම අඤ්ඤතිත්ථියා දුරක්ඛාතධම්මා වස්සාවාසං අල්ලීයිස්සන්ති සංකසායිස්සන්ති, ඉමෙ නාම සකුණා රුක්ඛග්ගෙසු කුලාවකානි කත්වා වස්සාවාසං අල්ලීයිස්සන්ති සංකසායිස්සන්තී’’තිආදීනි වත්වා උජ්ඣායිංසු. තමත්ථං භික්ඛූ භගවතො ආරොචෙසුං. භගවා තං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ඉමං සුත්තං දෙසෙන්තො පඨමං තාව ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, වස්සං උපගන්තු’’න්ති (මහාව. 184) එත්තකමෙවාහ. අථ භික්ඛූනං ‘‘කදා නු ඛො වස්සං උපගන්තබ්බ’’න්ති උප්පන්නං විතක්කං සුත්වා ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, වස්සානෙ වස්සං උපගන්තු’’න්ති ආහ. අථ ඛො භික්ඛූනං එතදහොසි – ‘‘කති නු ඛො වස්සූපනායිකා’’ති. භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසුං. තං සුත්වා සකලම්පි ඉදං සුත්තං දෙසෙන්තො **ද්වෙමා, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **වස්සූපනායිකා**ති වස්සූපගමනානි. **පුරිමිකා**ති අපරජ්ජුගතාය ආසාළ්හියා උපගන්තබ්බා පුරිමකත්තිකපුණ්ණමිපරියොසානා පඨමා තෙමාසී. **පච්ඡිමිකා**ති මාසගතාය ආසාළ්හියා උපගන්තබ්බා පච්ඡිමකත්තිකපරියොසානා පච්ඡිමා තෙමාසීති. දසමං.

කම්මකාරණවග්ගො පඨමො.

2. අධිකරණවග්ගවණ්ණනා

11. දුතියස්ස පඨමෙ **බලානීති** කෙනට්ඨෙන බලානි. අකම්පියට්ඨෙන බලානි නාම, තථා දුරභිභවනට්ඨෙන අනජ්ඣොමද්දනට්ඨෙන ච. **පටිසඞ්ඛානබලන්ති** පච්චවෙක්ඛණබලං. **භාවනාබලන්ති** බ්‍රූහනබලං වඩ්ඪනබලං. **සුද්ධං අත්තානන්ති** ඉදං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **තත්‍රාති** තෙසු ද්වීසු බලෙසු. **යමිදන්ති** යං ඉදං. **සෙඛානමෙතං බලන්ති** සත්තන්නං සෙඛානං ඤාණබලමෙතං. **සෙඛඤ්හි සො, භික්ඛවෙ, බලං ආගම්මාති** සත්තන්නං සෙඛානං ඤාණබලං ආරබ්භ සන්ධාය පටිච්ච. **පජහතීති** මග්ගෙන පජහති. **පහායාති** ඉමිනා පන ඵලං කථිතං. **යං පාපන්ති** යං පාපකං ලාමකං. යස්මා පනෙතානි ද්වෙපි වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති, තස්මා එත්ථ එතදග්ගං නාගතන්ති වෙදිතබ්බං.

12. දුතියෙ **සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙතීති**ආදීසු අයං හෙට්ඨා අනාගතානං පදානං වසෙන අත්ථවණ්ණනා – **විවෙකනිස්සිතන්ති** විවෙකං නිස්සිතං. **විවෙකොති** විවිත්තතා. ස්වායං තදඞ්ගවිවෙකො වික්ඛම්භන-සමුච්ඡෙද-පටිප්පස්සද්ධි-නිස්සරණවිවෙකොති පඤ්චවිධො. තස්මිං පඤ්චවිධෙ විවෙකෙ. විවෙකනිස්සිතන්ති තදඞ්ගවිවෙකනිස්සිතං, සමුච්ඡෙදවිවෙකනිස්සිතං, නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතඤ්ච සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙතීති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. තථා හි සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගභාවනානුයුත්තො යොගී විපස්සනාක්ඛණෙ කිච්චතො තදඞ්ගවිවෙකනිස්සිතං, අජ්ඣාසයතො නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතං, මග්ගකාලෙ පන කිච්චතො සමුච්ඡෙදවිවෙකනිස්සිතං, ආරම්මණතො නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතං සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති. පඤ්චවිධවිවෙකනිස්සිතම්පීති එකෙ. තෙ හි න කෙවලං බලවවිපස්සනාමග්ගඵලක්ඛණෙසුයෙව බොජ්ඣඞ්ගෙ උද්ධරන්ති, විපස්සනාපාදකකසිණජ්ඣානආනාපානාසුභබ්‍රහ්මවිහාරජ්ඣානෙසුපි උද්ධරන්ති, න ච පටිසිද්ධා අට්ඨකථාචරියෙහි. තස්මා තෙසං මතෙන එතෙසං ඣානානං පවත්තික්ඛණෙ කිච්චතො එව වික්ඛම්භනවිවෙකනිස්සිතං. යථා ච ''විපස්සනාක්ඛණෙ අජ්ඣාසයතො නිස්සරණවිවෙකනිස්සිත''න්ති වුත්තං, එවං ''පටිප්පස්සද්ධිවිවෙකනිස්සිතම්පි භාවෙතී''ති වත්තුං වට්ටති. එස නයො **විරාගනිස්සිතන්ති**ආදීසු. විවෙකත්ථා එව හි විරාගාදයො.

කෙවලං හෙත්ථ **වොස්සග්ගො** දුවිධො පරිච්චාගවොස්සග්ගො ච පක්ඛන්දනවොස්සග්ගො චාති. තත්ථ **පරිච්චාගවොස්සග්ගොති** විපස්සනාක්ඛණෙ ච තදඞ්ගවසෙන, මග්ගක්ඛණෙ ච සමුච්ඡෙදවසෙන කිලෙසප්පහානං. **පක්ඛන්දනවොස්සග්ගොති** විපස්සනාක්ඛණෙ තන්නින්නභාවෙන, මග්ගක්ඛණෙ පන ආරම්මණකරණෙන නිබ්බානපක්ඛන්දනං. තදුභයම්පි ඉමස්මිං ලොකියලොකුත්තරමිස්සකෙ අත්ථවණ්ණනානයෙ වට්ටති. තථා හි අයං සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො යථාවුත්තෙන පකාරෙන කිලෙසෙ පරිච්චජති, නිබ්බානඤ්ච පක්ඛන්දති. **වොස්සග්ගපරිණාමින්ති** ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන වොස්සග්ගත්ථං පරිණමන්තං පරිණතඤ්ච, පරිපච්චන්තං පරිපක්කඤ්චාති ඉදං වුත්තං හොති. අයඤ්හි බොජ්ඣඞ්ගභාවනානුයුත්තො භික්ඛු යථා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො කිලෙසපරිච්චාගවොස්සග්ගත්ථං නිබ්බානපක්ඛන්දනවොස්සග්ගත්ථඤ්ච පරිපච්චති, යථා ච පරිපක්කො හොති, තථා නං භාවෙතීති. එස නයො සෙසබොජ්ඣඞ්ගෙසු.

ඉධ පන නිබ්බානංයෙව සබ්බසඞ්ඛතෙහි විවිත්තත්තා **විවෙකො,** සබ්බෙසං විරාගභාවතො **විරාගො,** නිරොධභාවතො **නිරොධොති** වුත්තං. මග්ගො එව ච වොස්සග්ගපරිණාමී, තස්මා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති විවෙකං ආරම්මණං කත්වා පවත්තියා විවෙකනිස්සිතං, තථා **විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං**. තඤ්ච බො අරියමග්ගක්ඛණුප්පත්තියා කිලෙසානං සමුච්ඡෙදතො පරිච්චාගභාවෙන ච නිබ්බානපක්ඛන්දනභාවෙන ච පරිණතං පරිපක්කන්ති අයමෙව අත්ථො දට්ඨබ්බො. එස නයො සෙසබොජ්ඣඞ්ගෙසු. ඉති ඉමෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා කථිතා. ඉමෙසුපි ද්වීසු බලෙසු එතදග්ගභාවො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

13. තතියෙ **විවිච්චෙව කාමෙහීති**ආදීනං චතුන්නං ඣානානං පාළිඅත්ථො ච භාවනානයො ච සබ්බො සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.69-70) විත්ථාරිතොයෙව. ඉමානි පන චත්තාරි ඣානානි එකො භික්ඛු චිත්තෙකග්ගත්ථාය භාවෙති, එකො විපස්සනාපාදකත්ථාය, එකො අභිඤ්ඤාපාදකත්ථාය, එකො නිරොධපාදකත්ථාය, එකො භවවිසෙසත්ථාය. ඉධ පන තානිපි විපස්සනාපාදකානි අධිප්පෙතානි. අයං හි භික්ඛු ඉමානි ඣානානි සමාපජ්ජිත්වා සමාපත්තිතො වුට්ඨාය සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා හෙතුපච්චයපරිග්ගහං කත්වා සප්පච්චයං නාමරූපඤ්ච වවත්ථපෙත්වා ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගානි සමොධානෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති. එවමෙතානි ඣානානි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානෙව කථිතානි. ඉමස්මිම්පි බලද්වයෙ එතදග්ගභාවො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

14. චතුත්ථෙ **සංඛිත්තෙන ච විත්ථාරෙන චාති** සංඛිත්තධම්මදෙසනා විත්ථාරධම්මදෙසනා චාති ද්වෙයෙව ධම්මදෙසනාති දස්සෙති. තත්ථ මාතිකං උද්දිසිත්වා කථිතා දෙසනා සංඛිත්තදෙසනා නාම. තමෙව මාතිකං විත්ථාරතො විභජිත්වා කථිතා විත්ථාරදෙසනා නාම. මාතිකං වා ඨපෙත්වාපි අට්ඨපෙත්වාපි විත්ථාරතො විභජිත්වා කථිතා විත්ථාරදෙසනා නාම . තාසු සංඛිත්තදෙසනා නාම මහාපඤ්ඤස්ස පුග්ගලස්ස වසෙන කථිතා, විත්ථාරදෙසනා නාම මන්දපඤ්ඤස්ස. මහාපඤ්ඤස්ස හි විත්ථාරදෙසනා අතිපපඤ්චො විය හොති. මන්දපඤ්ඤස්ස සඞ්ඛෙපදෙසනා සසකස්ස උප්පතනං විය හොති, නෙව අන්තං න කොටිං පාපුණිතුං සක්කොති. සඞ්ඛෙපදෙසනා ච උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස

වසෙන කථිතා, විත්ථාරදෙසනා ඉතරෙසං තිණ්ණං වසෙන. සකලම්පි හි තෙපිටකං සඞ්ඛෙපදෙසනා විත්ථාරදෙසනාති එත්ථෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

15. පඤ්චමෙ **යස්මිං, භික්ඛවෙ, අධිකරණෙ**ති විවාදාධිකරණං, අනුවාදාධිකරණං, ආපත්තාධිකරණං, කිච්චාධිකරණන්ති ඉමෙසං චතුන්නං අධිකරණානං යස්මිං අධිකරණෙ. **ආපන්නො ච භික්ඛූ**ති ආපත්තිං ආපන්නො භික්ඛු ච. **තස්මෙතන්ති** තස්මිං එතං. **දීඝත්තායා**ති දීඝං අද්ධානං තිට්ඨනත්ථාය. **ඛරත්තායා**ති දාස-කොණ්ඩ-චණ්ඩාල-වෙනාති එවං ඛරවාචාපවත්තනත්ථාය. **වාළත්තායා**ති පාණි ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පහරණවසෙන කක්ඛළභාවත්ථාය. **භික්ඛූ ච න ඵාසුං විහරිස්සන්තී**ති අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදාපන්නෙ භික්ඛුසඞ්ඝෙ යෙපි උද්දෙසං වා පරිපුච්ඡං වා ගහෙතුකාමා පධානං වා අනුයුඤ්ජිතුකාමා, තෙ ඵාසුං න විහරිස්සන්ති. භික්ඛුසඞ්ඝස්මිං හි උපොසථපවාරණාය ඨිතාය උද්දෙසාදීහි අත්ථිකා උද්දෙසාදීනි ගහෙතුං න සක්කොන්ති, විපස්සකානං චිත්තුප්පාදො න එකග්ගො හොති, තතො විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං න සක්කොන්ති. එවං භික්ඛූ ච න ඵාසුං විහරිස්සන්ති. **න දීඝත්තායා**තිආදීසු වුත්තපටිපක්ඛනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. **ඉති පටිසඤ්චික්ඛතී**ති එවං පච්චවෙක්ඛති. **අකුසලං ආපන්නො**ති එත්ථ අකුසලන්ති ආපත්ති අධිප්පෙතා, ආපත්තිං ආපන්නොති අත්ථො. **කඤ්චිදෙව දෙසන්**ති න සබ්බමෙව ආපත්තිං, ආපත්තියා පන කඤ්චිදෙව දෙසං අඤ්ඤතරං ආපත්තින්ති අත්ථො. **කායෙනා**ති කරජකායෙන. **අනත්තමනො**ති අතුට්ඨචිත්තො. **අනත්තමනවාචන්**ති අතුට්ඨවාචං. **මමෙවා**ති මංයෙව. **තත්ථා**ති තස්මිං අධිකරණෙ. **අච්චයො අච්චගමා**ති අපරාධො අතික්කමිත්වා මද්දිත්වා ගතො, අහමෙවෙත්ථ අපරාධිකො. **සුඞ්කදායකංව භණ්ඩස්මි**න්ති යථා සුඞ්කට්ඨානං පරිහරිත්වා නීතෙ භණ්ඩස්මිං සුඞ්කදායකං අපරාධො අභිභවති, සො ච තත්ථ අපරාධිකො හොති, න රාජානො න රාජපුරිසාති අත්ථො.

ඉදං වුත්තං හොති – යො හි රඤ්ඤා ඨපිතං සුඞ්කට්ඨානං පරිහරිත්වා භණ්ඩං හරති, තං සහ භණ්ඩසකටෙන ආනෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙන්ති. තත්ථ නෙව සුඞ්කට්ඨානස්ස දොසො අත්ථි, න රඤ්ඤො න රාජපුරිසානං, පරිහරිත්වා ගතස්සෙව පන දොසො, එවමෙවං යං සො භික්ඛු ආපත්තිං ආපන්නො, තත්ථ නෙව ආපත්තියා දොසො, න චොදකස්ස. තීහි පන කාරණෙහි තස්සෙව භික්ඛුනො දොසො. තස්ස හි ආපත්තිං ආපන්නභාවෙනපි දොසො, චොදකෙ අනත්තමනතායපි දොසො, අනත්තමනස්ස සතො පරෙසං ආරොචනෙනපි දොසො. චොදකස්ස පන යං සො තං ආපත්තිං ආපජ්ජන්තං අද්දස, තත්ථ දොසො නත්ථි. අනත්තමනතාය චොදනාය පන දොසො. තම්පි අමනසිකරිත්වා අයං භික්ඛු අත්තනොව දොසං පච්චවෙක්ඛන්තො ''ඉති මමෙව තත්ථ අච්චයො අච්චගමා සුඞ්කදායකංව භණ්ඩස්මි''න්ති එවං පටිසඤ්චික්ඛතීති අත්ථො. දුතියවාරෙ චොදකස්ස අනත්තමනතා ච අනත්තමනතාය චොදිතභාවො චාති ද්වෙ දොසා, තෙසං වසෙන ''අච්චයො අච්චගමා''ති එත්ථ යොජනා කාතබ්බා. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

16. ඡට්ඨෙ **අඤ්ඤතරො**ති එකො අපාකටනාමො බ්‍රාහ්මණො. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමී**ති **යෙනා**ති භුම්මත්ථෙ කරණවචනං. තස්මා යත්ථ භගවා, තත්ථ උපසඞ්කමීති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. යෙන වා කාරණෙන භගවා දෙවමනුස්සෙහි උපසඞ්කමිතබ්බො, තෙන කාරණෙන උපසඞ්කමීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. කෙන ච කාරණෙන භගවා උපසඞ්කමිතබ්බො ? නානප්පකාරගුණවිසෙසාධිගමාධිප්පායෙන, සාදුඵලූපභොගාධිප්පායෙන දිජගණෙහි නිච්චඵලිතමහාරුක්ඛො විය. **උපසඞ්කමී**ති ගතොති වුත්තං හොති. **උපසඞ්කමිත්වා**ති උපසඞ්කමනපරියොසානදීපනං. අථ වා එවං ගතො තතො ආසන්නතරං ඨානං භගවතො සමීපසඞ්ඛාතං ගන්ත්වාතිපි වුත්තං හොති.

භගවතා සද්ධිං සම්මොදීති යථා ච ඛමනීයාදීනි පුච්ඡන්තො භගවා තෙන, එවං සොපි භගවතා සද්ධිං සමප්පවත්තමොදො අහොසි, සීතොදකං විය උණ්හොදකෙන සම්මොදිතං එකීභාවං අගමාසි. යාය ච ''කච්චි, භො ගොතම, ඛමනීයං, කච්චි යාපනීයං, කච්චි භොතො ගොතමස්ස ච සාවකානඤ්ච අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරො''තිආදිකාය කථාය සම්මොදි, තං පීතිපාමොජ්ජසඞ්ඛාතස්ස සම්මොදස්ස ජනනතො සම්මොදිතුං යුත්තභාවතො ච **සම්මොදනීයං,** අත්ථබ්‍යඤ්ජනමධුරතාය සුචිරම්පි කාලං සාරෙතුං නිරන්තරං පවත්තෙතුං අරහරූපතො සරිතබ්බභාවතො ච **සාරණීයං**. සුය්‍යමානසුඛතො වා සම්මොදනීයං, අනුස්සරියමානසුඛතො සාරණීයං, තථා බ්‍යඤ්ජනපරිසුද්ධතාය සම්මොදනීයං, අත්ථපරිසුද්ධතාය සාරණීයන්ති එවං අනෙකෙහි පරියායෙහි සම්මොදනීයං සාරණීයං කථං වීතිසාරෙත්වා පරියොසාපෙත්වා නිට්ඨපෙත්වා යෙනත්ථෙන ආගතො, තං පුච්ඡිතුකාමො එකමන්තං නිසීදි.

එකමන්තන්ති භාවනපුංසකනිද්දෙසො ''විසමං චන්දිමසූරියා පරිවත්තන්තී''තිආදීසු (අ. නි. 4.70) විය. තස්මා යථා නිසින්නො එකමන්තං නිසින්නො හොති, තථා නිසීදීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. භුම්මත්ථෙ වා එතං උපයොගවචනං. **නිසීදී**ති උපාවිසි. පණ්ඩිතා හි පුරිසා ගරුට්ඨානීයං උපසඞ්කමිත්වා ආසනකුසලතාය එකමන්තං නිසීදන්ති. අයඤ්ච නෙසං අඤ්ඤතරො, තස්මා එකමන්තං නිසීදි.

කථං නිසින්නො පන එකමන්තං නිසින්නො හොතීති? ඡ නිසජ්ජදොසෙ වජ්ජෙත්වා. සෙය්‍යථීදං – අතිදූරං, අච්චාසන්නං, උපරිවාතං, උන්නතප්පදෙසං, අතිසම්මුඛං අතිපච්ඡාති. අතිදූරෙ නිසින්නො හි සචෙ කථෙතුකාමො හොති, උච්චාසද්දෙන කථෙතබ්බං හොති. අච්චාසන්නෙ නිසින්නො සඞ්ඝට්ටනං කරොති . උපරිවාතෙ නිසින්නො සරීරගන්ධෙන බාධති. උන්නතප්පදෙසෙ නිසින්නො අගාරවං පකාසෙති. අතිසම්මුඛා නිසින්නො සචෙ දට්ඨුකාමො හොති, චක්ඛුනා චක්ඛුං ආහච්ච දට්ඨබ්බං හොති. අතිපච්ඡා නිසින්නො සචෙ දට්ඨුකාමො හොති, ගීවං පසාරෙත්වා දට්ඨබ්බං හොති. තස්මා අයම්පි එතෙ ඡ නිසජ්ජදොසෙ වජ්ජෙත්වා නිසීදි. තෙන වුත්තං ‘‘එකමන්තං නිසීදී’’ති.

එතදවොචාති දුවිධා හි පුච්ඡා – අගාරිකපුච්ඡා, අනගාරිකපුච්ඡා ච. තත්ථ ‘‘කිං, භන්තෙ, කුසලං, කිං අකුසල’’න්ති (ම. නි. 3.296) ඉමිනා නයෙන අගාරිකපුච්ඡා ආගතා. ‘‘ඉමෙ නු ඛො, භන්තෙ, පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා’’ති (ම. නි. 3.86) ඉමිනා නයෙන අනගාරිකපුච්ඡා. අයං පන අත්තනො අනුරූපං අගාරිකපුච්ඡං පුච්ඡන්තො එතං ‘‘කො නු ඛො, භො ගොතම, හෙතු කො පච්චයො’’තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ **හෙතු පච්චයොති** උභයම්පෙතං කාරණවෙවචනමෙව. **අධම්මචරියාවිසමචරියාහෙතූති** අධම්මචරියාසඞ්ඛාතාය විසමචරියාය හෙතු, තංකාරණා තප්පච්චයාති අත්ථො . තත්‍රායං පදත්ථො – අධම්මස්ස චරියා අධම්මචරියා, අධම්මකාරණන්ති අත්ථො. විසමං චරියා, විසමස්ස වා කම්මස්ස චරියාති විසමචරියා. අධම්මචරියා ච සා විසමචරියා චාති අධම්මචරියාවිසමචරියා. එතෙනුපායෙන සුක්කපක්ඛෙපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. අත්ථතො පනෙත්ථ අධම්මචරියාවිසමචරියා නාම දස අකුසලකම්මපථා, ධම්මචරියාසමචරියා නාම දස කුසලකම්මපථාති වෙදිතබ්බා.

අභික්කන්තං, භො ගොතමාති එත්ථ අයං අභික්කන්තසද්දො ඛයසුන්දරාභිරූපඅබ්භනුමොදනෙසු දිස්සති. ‘‘අභික්කන්තා, භන්තෙ, රත්ති, නික්ඛන්තො පඨමො යාමො, චිරනිසින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො’’තිආදීසු (උදා. 45; චූළව. 383; අ. නි. 8.20) හි ඛයෙ දිස්සති. ‘‘අයං ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අභික්කන්තතරො ච පණීතතරො චා’’තිආදීසු (අ. නි. 4.100) සුන්දරෙ.

‘‘කො මෙ වන්දති පාදානි, ඉද්ධියා යසසා ජලං;
අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන, සබ්බා ඔභාසයං දිසා’’ති. –

ආදීසු (වි. ව. 857) අභිරූපෙ. ‘‘අභික්කන්තං, භන්තෙ’’තිආදීසු (දී. නි. 1.250; පාරා. 15) අබ්භනුමොදනෙ. ඉධාපි අබ්භනුමොදනෙයෙව. යස්මා ච අබ්භනුමොදනෙ, තස්මා සාධු සාධු, භො ගොතමාති වුත්තං හොතීති වෙදිතබ්බං.

‘‘භයෙ කොධෙ පසංසායං, තුරිතෙ කොතූහලච්ඡරෙ;
හාසෙ සොකෙ පසාදෙ ච, කරෙ ආමෙඩිතං බුධො’’ති. –

ඉමිනා ච ලක්ඛණෙන ඉධ පසාදවසෙන පසංසාවසෙන චායං ද්වික්ඛත්තුං වුත්තොති වෙදිතබ්බො. අථ වා **අභික්කන්තන්ති** අභික්කන්තං අතිඉට්ඨං අතිමනාපං, අතිසුන්දරන්ති වුත්තං හොති.

තත්ථ එකෙන අභික්කන්තසද්දෙන දෙසනං ථොමෙති, එකෙන අත්තනො පසාදං. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – අභික්කන්තං, භො ගොතම, යදිදං භොතො ගොතමස්ස ධම්මදෙසනා, අභික්කන්තං යදිදං භොතො ගොතමස්ස ධම්මදෙසනං ආගම්ම මම පසාදොති. භගවතොයෙව වා වචනං ද්වෙ ද්වෙ අත්ථෙ සන්ධාය ථොමෙති – භොතො ගොතමස්ස වචනං අභික්කන්තං දොසනාසනතො, අභික්කන්තං ගුණාධිගමනතො , තථා සද්ධාජනනතො, පඤ්ඤාජනනතො, සාත්ථතො, සබ්‍යඤ්ජනතො, උත්තානපදතො, ගම්භීරත්ථතො, කණ්ණසුඛතො, හදයඞ්ගමතො, අනත්තුක්කංසනතො, අපරවම්භනතො, කරුණාසීතලතො, පඤ්ඤාවදාතතො, ආපාථරමණීයතො, විමද්දක්ඛමතො, සුය්‍යමානසුඛතො, වීමංසියමානහිතතොති එවමාදීහි යොජෙතබ්බං.

තතො පරම්පි චතූහි උපමාහි දෙසනංයෙව ථොමෙති. තත්ථ **නික්කුජ්ජිතන්ති** අධොමුඛඨපිතං, හෙට්ඨාමුඛජාතං වා. **උක්කුජ්ජෙය්‍යාති** උපරිමුඛං කරෙය්‍ය. **පටිච්ඡන්නන්ති** තිණපණ්ණාදිඡාදිතං. **විවරෙය්‍යාති** උග්ඝාටෙය්‍ය. **මූළ්හස්සාති** දිසාමූළ්හස්ස. **මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍යාති** හත්ථෙ ගහෙත්වා ‘‘එස මග්ගො’’ති වදෙය්‍ය. **අන්ධකාරෙති** කාළපක්ඛචාතුද්දසීඅඩ්ඪරත්තඝනවනසණ්ඩමෙඝපටලෙහි චතුරඞ්ගෙ තමෙ. අයං තාව අනුත්තානපදත්ථො.

අයං පන අධිප්පායයොජනා – යථා කොචි නික්කුජ්ජිතං උක්කුජ්ජෙය්‍ය, එවං සද්ධම්මවිමුඛං අසද්ධම්මෙ පතිතං මං අසද්ධම්මා වුට්ඨාපෙන්තෙන, යථා පටිච්ඡන්නං විවරෙය්‍ය, එවං කස්සපස්ස භගවතො සාසනන්තරධානතො පභුති මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්නං සාසනං විවරන්තෙන, යථා මූළ්හස්ස මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍ය, එවං කුම්මග්ගමිච්ඡාමග්ගප්පටිපන්නස්ස මෙ සග්ගමොක්ඛමග්ගං ආචික්ඛන්තෙන, යථා අන්ධකාරෙ තෙලපජ්ජොතං ධාරෙය්‍ය, එවං මොහන්ධකාරෙ නිමුග්ගස්ස මෙ බුද්ධාදිරතනරූපානි අපස්සතො තප්පටිච්ඡාදකමොහන්ධකාරවිද්ධංසකදෙසනාපජ්ජොතධාරණෙන මය්හං භොතා ගොතමෙන එතෙහි පරියායෙහි පකාසිතත්තා අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතොති.

එවං දෙසනං ථොමෙත්වා ඉමාය දෙසනාය රතනත්තයෙ පසන්නචිත්තො පසන්නාකාරං කරොන්තො **එසාහන්තිආදිමාහ**. තත්ථ **එසාහන්ති** එසො අහං. **භවන්තං ගොතමං සරණං ගච්ඡාමීති** භවං මෙ ගොතමො සරණං

පරායණං අසඤස්ස තාතා හිතස්ස ච විධාතාති ඉමිනා අධිප්පායෙන භවන්තං ගොතමං ගච්ඡාමි භජාමි සෙවාමි පයිරුපාසාමි, එවං වා ජානාමි බුජ්ඣාමීති. යෙසඤ්හි ධාතූනං ගති අත්ථො, බුද්ධිපි තෙසං අත්ථො. තස්මා ගච්ඡාමීති ඉමස්ස ජානාමි බුජ්ඣාමීති අයමත්ථො වුත්තො. **ධම්මඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝඤ්චා**ති එත්ථ පන අධිගතමග්ගෙ සච්ඡිකතනිරොධෙ යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ ච චතූසු අපායෙසු අපතමානෙ ධාරෙතීති **ධම්මො**. සො අත්ථතො අරියමග්ගො චෙව නිබ්බානඤ්ච. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘යාවතා, භික්ඛවෙ, ධම්මා සඞ්ඛතා, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී’’ති (අ. නි. 4.34) විත්ථාරො. න කෙවලඤ්ච අරියමග්ගො චෙව නිබ්බානඤ්ච , අපිච ඛො අරියඵලෙහි සද්ධිං පරියත්තිධම්මොපි. වුත්තඤ්හෙතං ඡත්තමාණවකවිමානෙ –

‘‘රාගවිරාගමනෙජමසොකං, ධම්මමසඞ්ඛතමප්පටිකූලං;
මධුරමිමං පගුණං සුවිභත්තං, ධම්මමිමං සරණත්ථමුපෙහී’’ති. (වි. ව. 887);

එත්ථ **රාගවිරොගො**ති මග්ගො කථිතො. **අනෙජමසොකන්**ති ඵලං. **ධම්මමසඞ්ඛතන්**ති නිබ්බානං. **අප්පටිකූලං මධුරමිමං පගුණං සුවිභත්තන්**ති පිටකත්තයෙන විභත්තා සබ්බධම්මක්ඛන්ධාති. දිට්ඨිසීලසඞ්ඝාතෙන සංහතොති **සඞ්ඝො**. සො අත්ථතො අට්ඨඅරියපුග්ගලසමූහො. වුත්තඤ්හෙතං තස්මිංයෙව විමානෙ –

‘‘යත්ථ ච දින්නමහප්ඵලමාහු, චතූසු සුචීසු පුරිසයුගෙසු;
අට්ඨ ච පුග්ගලධම්මදසා තෙ, සඞ්ඝමිමං සරණත්ථමුපෙහී’’ති. (වි. ව. 888);

භික්ඛූනං සඞ්ඝො **භික්ඛුසඞ්ඝො**. එත්තාවතා බ්‍රාහ්මණො තීණි සරණගමනානි පටිවෙදෙසි.

ඉදානි තෙසු සරණගමනෙසු කොසල්ලත්ථං සරණං, සරණගමනං, යො ච සරණං ගච්ඡති, සරණගමනප්පභෙදො, සරණගමනඵලං, සංකිලෙසො, භෙදොති අයං විධි වෙදිතබ්බො.

සෙය්‍යථිදං – පදත්ථතො තාව හිංසතීති **සරණං,** සරණගතානං තෙනෙව සරණගමනෙන භයං සන්තාසං දුක්ඛං දුග්ගතිපරිකිලෙසං හනති විනාසෙතීති අත්ථො, රතනත්තයස්සෙවෙතං අධිවචනං. අථ වා හිතෙ පවත්තනෙන අහිතා ච නිවත්තනෙන සත්තානං භයං හිංසතීති බුද්ධො, භවකන්තාරා උත්තාරණෙන ලොකස්ස අස්සාසදානෙන ච ධම්මො, අප්පකානම්පි කාරානං විපුලඵලපටිලාභකරණෙන සඞ්ඝො. තස්මා ඉමිනාපි පරියායෙන රතනත්තයං සරණං. තප්පසාදතග්ගරුතාහි විහතකිලෙසො තප්පරායණතාකාරප්පවත්තො චිත්තුප්පාදො සරණගමනං. තංසමඞ්ගීසත්තො සරණං ගච්ඡති, වුත්තප්පකාරෙන චිත්තුප්පාදෙන ‘‘එතානි මෙ තීණි රතනානි සරණං, එතානි පරායණ’’න්ති එවං උපෙතීති අත්ථො. එවං තාව **සරණං සරණගමනං යො ච සරණං ගච්ඡති** ඉදං තයං වෙදිතබ්බං.

සරණගමනප්පභෙදෙ පන දුවිධං සරණගමනං ලොකුත්තරං ලොකියඤ්චාති. තත්ථ ලොකුත්තරං දිට්ඨසච්චානං මග්ගක්ඛණෙ සරණගමනුපක්කිලෙසසමුච්ඡෙදෙන ආරම්මණතො නිබ්බානාරම්මණං හුත්වා කිච්චතො සකලෙපි රතනත්තයෙ ඉජ්ඣති. ලොකියං පුථුජ්ජනානං සරණගමනුපක්කිලෙසවික්ඛම්භනෙන ආරම්මණතො බුද්ධාදිගුණාරම්මණං හුත්වා ඉජ්ඣති. තං අත්ථතො බුද්ධාදීසු වත්ථූසු සද්ධාපටිලාභො, සද්ධාමූලිකා ච සම්මාදිට්ඨි දසසු පුඤ්ඤකිරියාවත්ථූසු දිට්ඨිජුකම්මන්ති වුච්චති.

තයිදං චතුධා පවත්තති අත්තසන්නිය්‍යාතනෙන තප්පරායණතාය සිස්සභාවූපගමනෙන පණිපාතෙනාති. තත්ථ **අත්තසන්නිය්‍යාතනං** නාම ‘‘අජ්ජ ආදිං කත්වා අහං අත්තානං බුද්ධස්ස නිය්‍යාතෙමි, ධම්මස්ස, සඞ්ඝස්සා’’ති එවං බුද්ධාදීනං අත්තපරිච්චජනං. **තප්පරායණතා** නාම ‘‘අජ්ජ ආදිං කත්වා අහං බුද්ධපරායණො, ධම්මපරායණො, සඞ්ඝපරායණො ඉති මං ධාරෙථා’’ති එවං තප්පරායණභාවො. **සිස්සභාවූපගමනං** නාම ‘‘අජ්ජ ආදිං කත්වා අහං බුද්ධස්ස අන්තෙවාසිකො, ධම්මස්ස, සඞ්ඝස්ස ඉති මං ධාරෙථා’’ති එවං සිස්සභාවූපගමො. **පණිපාතො** නාම ‘‘අජ්ජ ආදිං කත්වා අහං අභිවාදන-පච්චුට්ඨාන-අඤ්ජලිකම්ම-සාමීචිකම්මං බුද්ධාදීනංයෙව තිණ්ණං වත්ථූනං කරොමි ඉති මං ධාරෙථා’’ති එවං බුද්ධාදීසු පරමනිපච්චකාරො. ඉමෙසඤ්හි චතුන්නම්පි ආකාරානං අඤ්ඤතරම්පි කරොන්තෙන ගහිතංයෙව හොති සරණගමනං.

අපිච ‘‘භගවතො අත්තානං පරිච්චජාමි, ධම්මස්ස, සඞ්ඝස්ස අත්තානං පරිච්චජාමි, ජීවිතං පරිච්චජාමි, පරිච්චත්තොයෙව මෙ අත්තා, පරිච්චත්තංයෙව මෙ ජීවිතං, ජීවිතපරියන්තිකං බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි, බුද්ධො මෙ සරණං ලෙණං තාණ’’න්ති එවම්පි අත්තසන්නිය්‍යාතනං වෙදිතබ්බං. ‘‘සත්ථාරඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං, භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යං, සුගතඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං, භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යං, සම්මාසම්බුද්ධඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං, භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍ය’’න්ති (සං. නි. 2.154) එවම්පි මහාකස්සපස්ස සරණගමනෙ විය සිස්සභාවූපගමනං දට්ඨබ්බං.

‘‘සො අහං විචරිස්සාමි, ගාමා ගාමං පුරා පුරං;
නමස්සමානො සම්බුද්ධං, ධම්මස්ස ච සුධම්මත’’න්ති. (සු. නි. 194; සං. නි. 1.246);

එවම්පි ආළවකාදීනං සරණගමනං විය තප්පරායණතා වෙදිතබ්බා. ''අථ ඛො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො උට්ඨායාසනා එකංසං උත්තරාසඞ්ගං කරිත්වා භගවතො පාදෙසු සිරසා නිපතිත්වා භගවතො පාදානි මුඛෙන ච පරිචුම්බති, පාණීහි ච පරිසම්බාහති, නාමඤ්ච සාවෙති – 'බ්‍රහ්මායු අහං, භො ගොතම, බ්‍රාහ්මණො; බ්‍රහ්මායු අහං, භො ගොතම, බ්‍රාහ්මණො'''ති (ම. නි. 2.394) එවම්පි පණිපාතො වෙදිතබ්බො.

සො පනෙස ඤාතිභයාචරියදක්ඛිණෙය්‍යවසෙන චතුබ්බිධො හොති. තත්ථ දක්ඛිණෙය්‍යපණිපාතෙන සරණගමනං හොති, න ඉතරෙහි. සෙට්ඨවසෙනෙව හි සරණං ගණ්හාති, සෙට්ඨවසෙන ච භිජ්ජති. තස්මා යො සාකියො වා කොලියො වා ''බුද්ධො අම්හාකං ඤාතකො''ති වන්දති, අග්ගහිතමෙව හොති සරණං. යො වා ''සමණො ගොතමො රාජපූජිතො මහානුභාවො අවන්දියමානො අනත්ථම්පි කරෙය්‍යා''ති භයෙන වන්දති, අග්ගහිතමෙව හොති සරණං. යො වා බොධිසත්තකාලෙ භගවතො සන්තිකෙ කිඤ්චි උග්ගහිතං සරමානො බුද්ධකාලෙ වා –

''එකෙන භොගෙ භුඤ්ජෙය්‍ය, ද්වීහි කම්මං පයොජයෙ;
චතුත්ථඤ්ච නිධාපෙය්‍ය, ආපදාසු භවිස්සතී''ති. (දී. නි. 3.265) –

එවරූපං අනුසාසනිං උග්ගහෙත්වා ''ආචරියො මෙ''ති වන්දති, අග්ගහිතමෙව හොති සරණං. යො පන ''අයං ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යො''ති වන්දති, තෙනෙව ගහිතං හොති සරණං.

එවං ගහිතසරණස්ස ච උපාසකස්ස වා උපාසිකාය වා අඤ්ඤතිත්ථියෙසු පබ්බජිතම්පි ඤාතිං ''ඤාතකො මෙ අය''න්ති වන්දතො සරණගමනං න භිජ්ජති, පගෙව අපබ්බජිතං. තථා රාජානං භයවසෙන වන්දතො. සො හි රට්ඨපූජිතත්තා අවන්දියමානො අනත්ථම්පි කරෙය්‍යාති. තථා යං කිඤ්චි සිප්පං සික්ඛාපකං තිත්ථියං ''ආචරියො මෙ අය''න්ති වන්දතොපි න භිජ්ජතීති එවං **සරණගමනප්පභෙදො** වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ච ලොකුත්තරස්ස සරණගමනස්ස චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි විපාකඵලං, සබ්බදුක්ඛක්ඛයො ආනිසංසඵලං. වුත්තඤ්හෙතං –

''යො ච බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච, සඞ්ඝඤ්ච සරණං ගතො;
චත්තාරි අරියසච්චානි, සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සති. (ධ. ප. 190);

''දුක්ඛං දුක්ඛසමුප්පාදං, දුක්ඛස්ස ච අතික්කමං;
අරියඤ්චට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං, දුක්ඛූපසමගාමිනං. (ධ. ප. 191);

''එතං ඛො සරණං ඛෙමං, එතං සරණමුත්තමං;
එතං සරණමාගම්ම, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී''ති. (ධ. ප. 192);

අපිච නිච්චතො අනුපගමනාදිවසෙනපෙතස්ස ආනිසංසඵලං වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං –

''අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො කඤ්චි සඞ්ඛාරං නිච්චතො උපගච්ඡෙය්‍ය, සුඛතො උපගච්ඡෙය්‍ය, කඤ්චි ධම්මං අත්තතො උපගච්ඡෙය්‍ය, මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, පිතරං, අරහන්තං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, පදුට්ඨචිත්තො තථාගතස්ස ලොහිතං උප්පාදෙය්‍ය, සඞ්ඝං භින්දෙය්‍ය, අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති (ම. නි. 3.128-130; අ. නි. 1.272-277).

ලොකියස්ස පන සරණගමනස්ස භවසම්පදාපි භොගසම්පදාපි ඵලමෙව. වුත්තඤ්හෙතං –

''යෙ කෙචි බුද්ධං සරණං ගතාසෙ,
න තෙ ගමිස්සන්ති අපායභූමිං;
පහාය මානුසං දෙහං,
දෙවකායං පරිපූරෙස්සන්තී''ති. (සං. නි. 1.37);

අපරම්පි වුත්තං –

''අථ ඛො සක්කො දෙවානමින්දො අසීතියා දෙවතාසහස්සෙහි සද්ධිං යෙනායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තෙනුපසඞ්කමි…පෙ…. එකමන්තං ඨිතං ඛො සක්කං දෙවානමින්දං ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො එතදවොච – 'සාධු ඛො, දෙවානමින්ද, බුද්ධසරණගමනං හොති. බුද්ධසරණගමනහෙතු ඛො දෙවානමින්ද එවමිධෙකච්චෙ සත්තා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජන්ති. තෙ අඤ්ඤෙ දෙවෙ දසහි ඨානෙහි අධිගණ්හන්ති දිබ්බෙන ආයුනා දිබ්බෙන වණ්ණෙන සුඛෙන යසෙන ආධිපතෙය්‍යෙන දිබ්බෙහි රූපෙහි සද්දෙහි ගන්ධෙහි රසෙහි ඵොට්ඨබ්බෙහී'''ති (සං. නි. 4.341).

එසෙව නයො ධම්මෙ සඞ්ඝෙ ච. අපිච වෙලාමසුත්තාදිවසෙනාපි (අ. නි. 9.20 ආදයො) සරණගමනස්ස ඵලවිසෙසො වෙදිතබ්බො. එවං **සරණගමනඵලං** වෙදිතබ්බං.

තත්ථ ලොකියසරණගමනං තීසු වත්ථූසු අඤ්ඤාණසංසයමිච්ඡාඤාණාදීහි සංකිලිස්සති, න මහාජුතිකං හොති න මහාවිප්ඵාරං. ලොකුත්තරස්ස නත්ථි සංකිලෙසො. ලොකියස්ස ච සරණගමනස්ස දුවිධො භෙදො සාවජ්ජො අනවජ්ජො ච. තත්ථ සාවජ්ජො අඤ්ඤසත්ථාරාදීසු අත්තසන්නියාතනාදීහි හොති, සො අනිට්ඨඵලො. අනවජ්ජො කාලකිරියාය, සො අවිපාකත්තා අඵලො. ලොකුත්තරස්ස පන නෙවත්ථි භෙදො. භවන්තරෙපි හි අරියසාවකො අඤ්ඤං සත්ථාරං න උද්දිසතීති එවං සරණගමනස්ස **සංකිලෙසො** ච **භෙදො** ච වෙදිතබ්බො.

උපාසකං මං භවං ගොතමො ධාරෙතූති මං භවං ගොතමො ''උපාසකො අය''න්ති එවං ධාරෙතු, ජානාතූති අත්ථො. උපාසකවිධිකොසල්ලත්ථං පනෙත්ථ කො උපාසකො, කස්මා උපාසකොති වුච්චති, කිමස්ස සීලං, කො ආජීවො, කා විපත්ති, කා සම්පත්තීති ඉදං පකිණ්ණකං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ **කො උපාසකොති** යො කොචි සරණගතො ගහට්ඨො. වුත්තඤ්හෙතං –

''යතො ඛො, මහානාම, උපාසකො බුද්ධං සරණං ගතො හොති, ධම්මං සරණං ගතො, සඞ්ඝං සරණං ගතො හොති. එත්තාවතා ඛො, මහානාම, උපාසකො හොතී''ති (සං. නි. 5.1033).

කස්මා උපාසකොති. රතනත්තයස්ස උපාසනතො. සො හි බුද්ධං උපාසතීති උපාසකො. ධම්මං, සඞ්ඝං උපාසතීති උපාසකොති.

කිමස්ස සීලන්ති. පඤ්ච වෙරමණියො. යථාහ –

''යතො ඛො, මහානාම, උපාසකො පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති, අදින්නාදානා, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා, මුසාවාදා, සුරාමෙරයමජ්ජප්පමාදට්ඨානා පටිවිරතො හොති. එත්තාවතා ඛො, මහානාම, උපාසකො සීලවා හොතී''ති (සං. නි. 5.1033).

කො ආජීවොති. පඤ්ච මිච්ඡාවණිජ්ජා පහාය ධම්මෙන සමෙන ජීවිකකප්පනං. වුත්තඤ්හෙතං –

''පඤ්චිමා, භික්ඛවෙ, වණිජ්ජා උපාසකෙන අකරණීයා. කතමා පඤ්ච. සත්ථවණිජ්ජා, සත්තවණිජ්ජා, මංසවණිජ්ජා, මජ්ජවණිජ්ජා, විසවණිජ්ජා. ඉමා ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්ච වණිජ්ජා උපාසකෙන අකරණීයා''ති (අ. නි. 5.177).

කා විපත්තීති. යා තස්සෙව සීලස්ස ච ආජීවස්ස ච විපත්ති, අයමස්ස විපත්ති. අපිච යාය එස චණ්ඩාලො චෙව හොති මලඤ්ච පතිකුට්ඨො ච, සාපි තස්ස විපත්තීති වෙදිතබ්බා. තෙ ච අත්ථතො අස්සද්ධියාදයො පඤ්ච ධම්මා හොන්ති. යථාහ –

''පඤ්චහි , භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්නාගතො උපාසකො උපාසකචණ්ඩාලො ච හොති උපාසකමලඤ්ච උපාසකපතිකුට්ඨො ච. කතමෙහි පඤ්චහි? අස්සද්ධො හොති, දුස්සීලො හොති, කොතූහලමඞ්ගලිකො හොති, මඞ්ගලං පච්චෙති නො කම්මං, ඉතො ච බහිද්ධා දක්ඛිණෙය්‍යං පරියෙසති, තත්ථ ච පුබ්බකාරං කරොතී''ති (අ. නි. 5.175).

කා සම්පත්තීති. යා චස්ස සීලසම්පදා ච ආජීවසම්පදා ච, සා සම්පත්ති. යෙ චස්ස රතනභාවාදිකරා සද්ධාදයො පඤ්ච ධම්මා. යථාහ –

''පඤ්චහි , භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්නාගතො උපාසකො උපාසකරතනඤ්ච හොති උපාසකපදුමඤ්ච උපාසකපුණ්ඩරීකඤ්ච. කතමෙහි පඤ්චහි? සද්ධො හොති, සීලවා හොති, න කොතූහලමඞ්ගලිකො හොති, කම්මං පච්චෙති නො මඞ්ගලං, න ඉතො බහිද්ධා දක්ඛිණෙය්‍යං ගවෙසති, ඉධ ච පුබ්බකාරං කරොතී''ති (අ. නි. 5.175).

අජ්ජතග්ගෙති එත්ථ අයං **අග්ග**සද්දො ආදිකොටිකොට්ඨාසසෙට්ඨෙසු දිස්සති. ''අජ්ජතග්ගෙ සම්ම, දොවාරික, ආවරාමි ද්වාරං නිගණ්ඨානං නිගණ්ඨීන''න්තිආදීසු (ම. නි. 2.70) හි ආදිම්හි දිස්සති. ''තෙනෙව අඞ්ගුලග්ගෙන තං අඞ්ගුලග්ගං පරාමසෙය්‍ය (කථා. 441). උච්ඡග්ගං වෙළග්ග''න්තිආදීසු කොටියං. ''අම්බිලග්ගං වා මධුරග්ගං වා තිත්තකග්ගං වා (සං. නි. 5.374), අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, විහාරග්ගෙන වා පරිවෙණග්ගෙන වා භාජෙතු''න්තිආදීසු (චූළව. 318) කොට්ඨාසෙ. ''යාවතා, භික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා…පෙ…. තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී''තිආදීසු (අ. නි. 4.34) සෙට්ඨෙ. ඉධ පනායං ආදිම්හි දට්ඨබ්බො. තස්මා අජ්ජතග්ගෙති අජ්ජතං ආදිං කත්වාති එවමෙත්ථ

අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අජ්ජතන්ති** අජ්ජභාවං. අජ්ජදග්ගෙති වා පාඨො, දකාරො පදසන්ධිකරො, අජ්ජ අග්ගං කත්වාති අත්ථො.

පාණුපෙතන්ති පාණෙහි උපෙතං, යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති, තාව උපෙතං, අනඤ්ඤසත්ථුකං තීහි සරණගමනෙහි සරණං ගතං උපාසකං කප්පියකාරකං මං භවං ගොතමො ධාරෙතු ජානාතු. අහඤ්හි සචෙපි මෙ තිඛිණෙන අසිනා සීසං ඡින්දෙය්‍ය, නෙව බුද්ධං ''න බුද්ධො''ති වා ධම්මං ''න ධම්මො''ති වා සඞ්ඝං ''න සඞ්ඝො''ති වා වදෙය්‍යන්ති එවං අත්තසන්නිය්‍යාතනෙන සරණං ගන්ත්වා චතූහි ච පච්චයෙහි පවාරෙත්වා උට්ඨායාසනා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමීති.

17. සත්තමෙ **ජාණුස්සොණීති** ජාණුස්සොණිඨානන්තරං කිර නාමෙකං ඨානන්තරං, තං යෙන කුලෙන ලද්ධං, තං ජාණුස්සොණිකුලන්ති වුච්චති. අයං තස්මිං කුලෙ ජාතත්තා රඤ්ඤො සන්තිකෙ ච ලද්ධජාණුස්සොණිසක්කාරත්තා ජාණුස්සොණීති වුච්චති. **තෙනුපසඞ්කමීති** ''සමණො කිර ගොතමො පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො බහුස්සුතො''ති සුත්වා ''සචෙ සො ලිඞ්ගවිභත්තිකාරකාදිභෙදං ජානිස්සති, අම්හෙහි ඤාතමෙව ජානිස්සති, අඤ්ඤාතං කිං ජානිස්සති. ඤාතමෙව කථෙස්සති, අඤ්ඤාතං කිං කථෙස්සතී''ති චින්තෙත්වා මානද්ධජං පග්ගය්හ සිඞ්ගං උක්ඛිපිත්වා මහාපරිවාරෙහි පරිවුතො යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි. **කතත්තා ච, බ්‍රාහ්මණ, අකතත්තා චාති** සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා ''අයං බ්‍රාහ්මණො ඉධ ආගච්ඡන්තො න ජානිතුකාමො අත්ථගවෙසී හුත්වා ආගතො, මානං පන පග්ගය්හ සිඞ්ගං උක්ඛිපිත්වා ආගතො. කිං නු ඛ්වස්ස යථා පඤ්හස්ස අත්ථං ජානාති, එවං කථිතෙ වඩ්ඪී භවිස්සති, උදාහු යථා න ජානාතී''ති චින්තෙත්වා ''යථා න ජානාති, එවං කථිතෙ වඩ්ඪී භවිස්සතී''ති ඤත්වා ''කතත්තා ච, බ්‍රාහ්මණ, අකතත්තා චා''ති ආහ.

බ්‍රාහ්මණො තං සුත්වා ''සමණො ගොතමො කතත්තාපි අකතත්තාපි නිරයෙ නිබ්බත්තිං වදති, ඉදං උභයකාරණෙනාපි එකට්ඨානෙ නිබ්බත්තියා කථිතත්තා දුජ්ජානං මහන්ධකාරං, නත්ථි මය්හං එත්ථ පතිට්ඨා. සචෙ පනාහං එත්තකෙනෙව තුණ්හී භවෙය්‍යං, බ්‍රාහ්මණානං මජ්ඣෙ කථනකාලෙපි මං එවං වදෙය්‍යුං – 'ත්වං සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං මානං පග්ගය්හ සිඞ්ගං උක්ඛිපිත්වා ගතොසි, එකවචනෙනෙව තුණ්හී හුත්වා කිඤ්චි වත්තුං නාසක්ඛි, ඉමස්මිං ඨානෙ කස්මා කථෙසී'ති. තස්මා පරාජිතොපි අපරාජිතසදිසො හුත්වා පුන සග්ගගමනපඤ්හං පුච්ඡිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා **කො නු ඛො, භො ගොතමාති** ඉමං දුතියපඤ්හං ආරභි.

එවම්පි තස්ස අහොසි – ''උපරිපඤ්හෙන හෙට්ඨාපඤ්හං ජානිස්සාමි, හෙට්ඨාපඤ්හෙන උපරිපඤ්හ''න්ති. තස්මාපි ඉමං පඤ්හං පුච්ඡි. සත්ථා පුරිමනයෙනෙව චින්තෙත්වා යථා න ජානාති, එවමෙව කථෙන්තො පුනපි ''කතත්තා ච, බ්‍රාහ්මණ, අකතත්තා චා''ති ආහ. බ්‍රාහ්මණො තස්මිම්පි පතිට්ඨාතුං අසක්කොන්තො ''අලං, භො, න ඊදිසස්ස පුරිසස්ස සන්තිකං ආගතෙන අජානිත්වා ගන්තුං වට්ටති, සකවාදං පහාය සමණං ගොතමං අනුවත්තිත්වා මය්හං අත්ථං ගවෙසිස්සාමි, පරලොකමග්ගං සොධෙස්සාමී''ති සන්නිට්ඨානං කත්වා සත්ථාරං ආයාචන්තො **න ඛො අහන්ති**ආදිමාහ. අථස්ස නිහතමානතං ඤත්වා සත්ථා උපරි දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො **තෙන හි, බ්‍රාහ්මණාති**ආදිමාහ. තත්ථ **තෙන හීති** කාරණනිද්දෙසො. යස්මා සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස අත්ථං අජානන්තො විත්ථාරදෙසනං යාචසි, තස්මාති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

18. අට්ඨමෙ **ආයස්මාති** පියවචනමෙතං. **ආනන්දොති** තස්ස ථෙරස්ස නාමං. **එකංසෙනාති** එකන්තෙන. **අනුවිච්චාති** අනුපවිසිත්වා. **විඤ්ඤූති** පණ්ඩිතා. **ගරහන්තීති** නින්දන්ති, අවණ්ණං භාසන්ති. සෙසමෙත්ථ නවමෙ ච සබ්බං උත්තානත්ථමෙව.

20. දසමෙ **දුන්නික්ඛිත්තඤ්ච පදබ්‍යඤ්ජනන්ති** උප්පටිපාටියා ගහිතපාළිපදමෙව හි අත්ථස්ස බ්‍යඤ්ජනත්තා බ්‍යඤ්ජනන්ති වුච්චති. උභයමෙතං පාළියාව නාමං. **අත්ථො ච දුන්නීතොති** පරිවත්තෙත්වා උප්පටිපාටියා ගහිතා අට්ඨකථා. **දුන්නික්ඛිත්තස්ස, භික්ඛවෙ, පදබ්‍යඤ්ජනස්ස අත්ථොපි දුන්නයො හොතීති** පරිවත්තෙත්වා උප්පටිපාටියා ගහිතාය පාළියා අට්ඨකථා නාම දුන්නයා දුන්නීහාරා දුක්කථා නාම හොති. එකාදසමෙ වුත්තපටිපක්ඛනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

අධිකරණවග්ගො දුතියො.

3. බාලවග්ගවණ්ණනා

22. තතියස්ස පඨමෙ **අච්චයං අච්චයතො න පස්සතීති** ''අපරජ්ඣිත්වා අපරද්ධං මයා''ති අත්තනො අපරාධං න පස්සති, අපරද්ධං මයාති වත්වා දණ්ඩකම්මං ආහරිත්වා න ඛමාපෙතීති අත්ථො. **අච්චයං දෙසෙන්තස්සාති** එවං වත්වා දණ්ඩකම්මං ආහරිත්වා ඛමාපෙන්තස්ස. **යථාධම්මං නප්පටිග්ගණ්හාතීති** ''පුන එවං න කරිස්සාමි, ඛමථ මෙ''ති වුච්චමානො අච්චයං ඉමං යථාධම්මං යථාසභාවං න පටිග්ගණ්හාති. ''ඉතො පට්ඨාය පුන එවරූපං මා අකාසි, ඛමාමි තුය්හ''න්ති න වදති. සුක්කපක්ඛො වුත්තපටිපක්ඛනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

23. දුතියෙ **අබ්භාචික්ඛන්තීති** අභිභවිත්වා ආචික්ඛන්ති, අභූතෙන වදන්ති. **දොසන්තරොති** අන්තරෙ පතිතදොසො. එවරූපො හි ''නත්ථි සමණස්ස ගොතමස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මො''තිආදීනි වදන්තො සුනක්ඛත්තො විය තථාගතං අබ්භාචික්ඛති. **සද්ධො වා දුග්ගහිතෙනාති** යො හි ඤාණවිරහිතාය සද්ධාය අතිසද්ධො හොති මුද්ධප්පසන්නො, සොපි ''බුද්ධො නාම සබ්බලොකුත්තරො, සබ්බෙ තස්ස කෙසාදයො ධාතුත්තිංස කොට්ඨාසා ලොකුත්තරායෙවා''තිආදිනා නයෙන දුග්ගහිතං ගණ්හිත්වා තථාගතං අබ්භාචික්ඛති. තතියං උත්තානත්ථමෙවාති.

25. චතුත්ථෙ **නෙය්‍යත්ථං සුත්තන්තන්ති** යස්ස අත්ථො නෙතබ්බො, තං නෙතබ්බත්ථං සුත්තන්තං. **නීතත්ථො සුත්තන්තොති දීපෙතීති** කථිතත්ථො අයං සුත්තන්තොති වදති. තත්ථ ''එකපුග්ගලො, භික්ඛවෙ, ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, පුග්ගලා, තයොමෙ, භික්ඛවෙ, පුග්ගලා, චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, පුග්ගලා''ති එවරූපො සුත්තන්තො නෙය්‍යත්ථො නාම. එත්ථ හි කිඤ්චාපි සම්මාසම්බුද්ධෙන ''එකපුග්ගලො, භික්ඛවෙ''තිආදි වුත්තං, පරමත්ථතො පන පුග්ගලො නාම නත්ථීති එවමස්ස අත්ථො නෙතබ්බොව හොති. අයං පන අත්තනො බාලතාය නීතත්ථො අයං සුත්තන්තොති දීපෙති. පරමත්ථතො හි පුග්ගලෙ අසති න තථාගතො ''එකපුග්ගලො, භික්ඛවෙ''තිආදීනි වදෙය්‍ය. යස්මා පන තෙන වුත්තං, තස්මා පරමත්ථතො අත්ථි පුග්ගලොති ගණ්හන්තො තං නෙය්‍යත්ථං සුත්තන්තං නීතත්ථො සුත්තන්තොති දීපෙති. **නීතත්ථන්ති** අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති එවං කථිතත්ථං. එත්ථ හි අනිච්චමෙව දුක්ඛමෙව අනත්තායෙවාති අත්ථො. අයං පන අත්තනො බාලතාය ''නෙය්‍යත්ථො අයං සුත්තන්තො, අත්ථමස්ස ආහරිස්සාමී''ති ''නිච්චං නාම අත්ථි, සුඛං නාම අත්ථි, අත්තා නාම අත්ථී''ති ගණ්හන්තො නීතත්ථං සුත්තන්තං නෙය්‍යත්ථො සුත්තන්තොති දීපෙති නාම. පඤ්චමං උත්තානත්ථමෙවාති.

27. ඡට්ඨෙ **පටිච්ඡන්නකම්මන්තස්සාති** පාපකම්මස්ස. පාපං හි පටිච්ඡාදෙත්වා කරොන්ති. නො චෙපි පටිච්ඡාදෙත්වා කරොන්ති, පාපකම්මං පටිච්ඡන්නමෙවාති වුච්චති. **නිරයොති** සහොකාසකා ඛන්ධා. තිරච්ඡානයොනියං ඛන්ධාව ලබ්භන්ති. සත්තමට්ඨමානි උත්තානත්ථානෙව.

30. නවමෙ **පටිග්ගාහාති** පටිග්ගාහකා, දුස්සීලං පුග්ගලං ද්වෙ ඨානානි පටිග්ගණ්හන්තීති අත්ථො.

31. දසමෙ **අත්ථවසෙති** කාරණානි. **අරඤ්ඤවනපත්ථානීති** අරඤ්ඤානි ච වනපත්ථානි ච. තත්ථ කිඤ්චාපි අභිධම්මෙ නිප්පරියායෙන ''නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා, සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ''න්ති (විභ. 529) වුත්තං, තථාපි යං තං ''පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම''න්ති (පාරා. 654) ආරඤ්ඤකඞ්ගනිප්ඵාදකං සෙනාසනං වුත්තං, තදෙව අධිප්පෙතන්ති වෙදිතබ්බං. **වනපත්ථන්ති** ගාමන්තං අතික්කමිත්වා මනුස්සානං අනුපචාරට්ඨානං, යත්ථ න කසීයති න වපීයති. **පන්තානීති** පරියන්තානි අතිදූරානි, **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරන්ති** ලොකියලොකුත්තරං ඵාසුවිහාරං. **පච්ඡිමඤ්ච ජනතං අනුකම්පමානොති** පච්ඡිමෙ මම සාවකෙ අනුකම්පන්තො.

32. එකාදසමෙ **විජ්ජාභාගියාති** විජ්ජාකොට්ඨාසිකා. **සමථොති** චිත්තෙකග්ගතා. **විපස්සනාති** සඞ්ඛාරපරිග්ගාහකඤාණං. **කමත්ථමනුභොතීති** කතමං අත්ථං ආරාධෙති සම්පාදෙති පරිපූරෙති. **චිත්තං භාවීයතීති** මග්ගචිත්තං භාවීයති බ්‍රූහීයති වඩ්ඪීයති. **යො රාගො, සො පහීයතීති** යො රජ්ජනකවසෙන රාගො, සො පහීයති. රාගො හි මග්ගචිත්තස්ස පච්චනීකො, මග්ගචිත්තං රාගස්ස ච. රාගක්ඛණෙ මග්ගචිත්තං නත්ථි, මග්ගචිත්තක්ඛණෙ රාගො නත්ථි. යදා පන රාගො උප්පජ්ජති, තදා මග්ගචිත්තස්ස උප්පත්තිං නිවාරෙති, පදං පච්ඡින්දති. යදා පන මග්ගචිත්තං උප්පජ්ජති, තදා රාගං සමූලකං උබ්බට්ටෙත්වා සමුග්ඝාතෙන්තමෙව උප්පජ්ජති. තෙන වුත්තං – ''රාගො පහීයතී''ති.

විපස්සනා, භික්ඛවෙ, භාවිතාති විපස්සනාඤාණං බ්‍රූහිතං වඩ්ඪිතං. **පඤ්ඤා භාවීයතීති** මග්ගපඤ්ඤා භාවීයති බ්‍රූහීයති වඩ්ඪීයති. **යා අවිජ්ජා, සා පහීයතීති** අට්ඨසු ඨානෙසු වට්ටමූලිකා මහාඅවිජ්ජා පහීයති. අවිජ්ජා හි මග්ගපඤ්ඤාය පච්චනීකා, මග්ගපඤ්ඤා අවිජ්ජාය. අවිජ්ජාක්ඛණෙ මග්ගපඤ්ඤා නත්ථි , මග්ගපඤ්ඤාක්ඛණෙ අවිජ්ජා නත්ථි. යදා පන අවිජ්ජා උප්පජ්ජති, තදා මග්ගපඤ්ඤාය උප්පත්තිං නිවාරෙති, පදං පච්ඡින්දති. යදා මග්ගපඤ්ඤා උප්පජ්ජති, තදා අවිජ්ජං සමූලිකං උබ්බට්ටෙත්වා සමුග්ඝාතයමානාව උප්පජ්ජති. තෙන වුත්තං – ''අවිජ්ජා පහීයතී''ති. ඉති මග්ගචිත්තං මග්ගපඤ්ඤාති ද්වෙපි සහජාතධම්මාව කථිතා.

රාගුපක්කිලිට්ඨං වා, භික්ඛවෙ, චිත්තං න විමුච්චතීති රාගෙන උපක්කිලිට්ඨත්තා මග්ගචිත්තං න විමුච්චතීති දස්සෙති. **අවිජ්ජුපක්කිලිට්ඨා වා පඤ්ඤා න භාවීයතීති** අවිජ්ජාය උපක්කිලිට්ඨත්තා මග්ගපඤ්ඤා න භාවීයතීති

දස්සෙති. **ඉති ඛො, භික්ඛවෙති** එවං ඛො, භික්ඛවෙ. **රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්තීති** රාගස්ස ඛයවිරාගෙන චෙතොවිමුත්ති නාම හොති. ඵලසමාධිස්සෙතං නාමං. **අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්තීති** අවිජ්ජාය ඛයවිරාගෙන පඤ්ඤාවිමුත්ති නාම හොති. ඉමස්මිං සුත්තෙ නානාක්ඛණිකා සමාධිවිපස්සනා කථිතාති.

බාලවග්ගො තතියො.

4. සමචිත්තවග්ගවණ්ණනා

33. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **අසප්පුරිසභූමී**ති අසප්පුරිසානං පතිට්ඨානට්ඨානං. **සප්පුරිසභූමිය**ම්පි එසෙව නයො. **අකතඤ්ඤූ**ති කතං න ජානාති. **අකතවෙදී**ති කතං පාකටං කත්වා න ජානාති. **උපඤ්ඤාතන්**ති වණ්ණිතං ථොමිතං පසත්ථං. **යදිදන්**ති යා අයං. **අකතඤ්ඤුතා අකතවෙදිතා**ති පරෙන කතස්ස උපකාරස්ස අජානනඤ්චෙව පාකටං කත්වා අජානනඤ්ච. **කෙවලා**ති සකලා. සුක්කපක්ඛෙපි වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

34. දුතියෙ **මාතු ච පිතු චා**ති ජනකමාතු ච ජනකපිතු ච. **එකෙන, භික්ඛවෙ, අංසෙන මාතරං පරිහරෙය්‍යා**ති එකස්මිං අංසකූටෙ ඨපෙත්වා මාතරං පටිජග්ගෙය්‍ය. **එකෙන අංසෙන පිතරං පරිහරෙය්‍යා**ති එකස්මිං අංසකූටෙ ඨපෙත්වා පිතරං පටිජග්ගෙය්‍ය. **වස්සසතායුකො වස්සසතජීවී**ති වස්සසතායුකකාලෙ ජාතො සකලං වස්සසතං ජීවන්තො. ඉදං වුත්තං හොති – සචෙ පුත්තො නාම ‘‘මාතාපිතූනං පටිකරිස්සාමී’’ති උට්ඨාය සමුට්ඨාය දක්ඛිණෙ අංසකූටෙ මාතරං, වාමෙ පිතරං ඨපෙත්වා වස්සසතායුකො සකලම්පි වස්සසතං ජීවමානො පරිහරෙය්‍ය. **සො ච නෙසං උච්ඡාදනපරිමද්දනන්හාපනසම්බාහනෙනා**ති සො ච පුත්තො නෙසං මාතාපිතූනං අංසකූටෙසු යීතානංයෙව දුග්ගන්ධපටිවිනොදනත්ථං සුගන්ධකරණෙන උච්ඡාදනෙන, පරිස්සමවිනොදනත්ථං හත්ථපරිමද්දනෙන, සීතුණ්හකාලෙ ච උණ්හොදකසීතොදකන්හාපනෙන, හත්ථපාදාදීනං ආකඩ්ඪනපරිකඩ්ඪනසඞ්ඛාතෙන සම්බාහනෙන උපට්ඨානං කරෙය්‍ය. **තෙ ච තත්ථෙවා**ති තෙ ච මාතාපිතරො තත්ථෙව තස්ස අංසකූටෙසු නිසින්නාව මුත්තකරීසං චජෙය්‍යුං. **නත්වෙව , භික්ඛවෙ**ති, භික්ඛවෙ, එවම්පි නත්වෙව මාතාපිතූනං කතං වා හොති පටිකතං වා.

ඉස්සරාධිපච්චෙ රජ්ජෙති චක්කවත්තිරජ්ජං සන්ධායෙවමාහ. **ආපාදකා**ති වඩ්ඪකා අනුපාලකා. පුත්තා හි මාතාපිතූහි වඩ්ඪිතා චෙව අනුපාලිතා ච. **පොසකා**ති හත්ථපාදෙ වඩ්ඪෙත්වා හදයලොහිතං පායෙත්වා පොසකා. පුත්තා හි මාතාපිතූහි පුට්ඨා භතා අන්නපානාදීහි පටිජග්ගිතා. **ඉමස්ස ලොකස්ස දස්සෙතාරො**ති සචෙ හි මාතාපිතරො ජාතදිවසෙයෙව පුත්තං පාදෙ ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ වා නදියං වා පපාතෙ වා ඛිපෙය්‍යුං, ඉමස්මිං ලොකෙ ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණං න පස්සෙය්‍ය. එවං අකත්වා ආපාදිතත්තා පොසිතත්තා එස ඉමස්මිං ලොකෙ ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණං මාතාපිතරො නිස්සාය පස්සතීති ත්‍යාස්ස ඉමස්ස ලොකස්ස දස්සෙතාරො නාම හොන්ති. **සමාදපෙතී**ති ගණ්හාපෙති. ඉමස්මිං සුත්තෙ සද්ධාසීලචාගපඤ්ඤා ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා කථිතා. ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරසදිසොව භික්ඛු තෙසු පතිට්ඨාපෙති නාමාති වෙදිතබ්බො.

35. තතියෙ **තෙනුපසඞ්කමී**ති සො හි බ්‍රාහ්මණො ‘‘සමණො කිර ගොතමො කථිතං විස්සජ්ජෙති, පුච්ඡායස්ස විරජ්ඣනං නාම නත්ථි. අහමස්ස විරජ්ඣනපඤ්හං අභිසඞ්ඛරිස්සාමී’’ති පණීතභොජනං භුඤ්ජිත්වා ගබ්භද්වාරං පිදහිත්වා නිසින්නො චින්තෙතුං ආරභි. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘ඉමස්මිං ඨානෙ උච්චාසද්දමහාසද්දො වත්තති, චිත්තං න එකග්ගං හොති, භූමිඝරං කාරෙස්සාමී’’ති භූමිඝරං කාරෙත්වා තත්ථ පවිසිත්වා – ‘‘එවං පුට්ඨො එවං කථෙස්සති, එවං පුට්ඨො එවං කථෙස්සතී’’ති එකං ගණ්හිත්වා එකං විස්සජ්ජෙන්තො සකලදිවසං කිඤ්චි පස්සිතුං නාසක්ඛි. තස්ස ඉමිනාව නීහාරෙන චත්තාරො මාසා වීතිවත්තා. සො චතුන්නං මාසානං අච්චයෙන උභතොකොටිකං පඤ්හං නාම අද්දස. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘අහං සමණං ගොතමං උපසඞ්කමිත්වා ‘කිංවාදී භව’න්ති පුච්ඡිස්සාමි. සචෙ ‘කිරියවාදිම්හී’ති වක්ඛති, ‘සබ්බාකුසලානං නාම තුම්හෙ කිරියං වදෙථා’ති නං නිග්ගණ්හිස්සාමි. සචෙ ‘අකිරියවාදිම්හී’ති වක්ඛති, ‘කුසලධම්මානං නාම තුම්හෙ අකිරියං වදෙථා’ති නං නිග්ගණ්හිස්සාමි. ඉදඤ්හි උභතොකොටිකං පඤ්හං පුට්ඨො නෙව උග්ගිලිතුං සක්ඛිස්සති න නිග්ගිලිතුං. එවං මම ජයො භවිස්සති, සමණස්ස ගොතමස්ස පරාජයො’’ති උට්ඨාය අප්ඵොටෙත්වා භූමිඝරා නික්ඛම්ම ‘‘එවරූපං පඤ්හං පුච්ඡන්තෙන න එකකෙන ගන්තුං වට්ටතී’’ති නගරෙ ඝොසනං කාරෙත්වා සකලනාගරෙහි පරිවුතො යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි. **කිංවාදී**ති කිංලද්ධිකො. **කිමක්ඛායී**ති කිං නාම සාවකානං පටිපදං අක්ඛායීති පුච්ඡි. අථස්ස භගවා චතූහි මාසෙහි පඤ්හං අභිසඞ්ඛරිත්වා ‘‘දිට්ඨො මෙ සමණස්ස ගොතමස්ස පරාජයපඤ්හො’’ති මානං පග්ගය්හ ආගතභාවං ඤත්වා එකපදෙනෙව තං පඤ්හං භින්දන්තො **කිරියවාදී චාහං, බ්‍රාහ්මණා**තිආදිමාහ. අථ බ්‍රාහ්මණො අත්තනො මානං අපනෙත්වා භගවන්තං ආයාචන්තො **යථාකථං පනා**තිආදිමාහ. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

36. චතුත්ථෙ **දක්ඛිණෙය්‍යා**ති දක්ඛිණා වුච්චති දානං, තස්ස පටිග්ගහණයුත්තා කති පුග්ගලාති පුච්ඡති. **සෙඛො**ති ඉමිනා සත්ත සෙක්ඛෙ දස්සෙති. එත්ථ ච සීලවන්තපුථුජ්ජනොපි සොතාපන්නෙනෙව සඞ්ගහිතො. **ආහුනෙය්‍යා යජමානානං හොන්තී**ති දානං දදන්තානං ආහුනස්ස අරහා දානපටිග්ගාහකා නාම හොන්තීති අත්ථො. **ඛෙත්තන්**ති වත්ථු පතිට්ඨා, පුඤ්ඤස්ස විරුහනට්ඨානන්ති අත්ථො.

37. පඤ්චමෙ **පුබ්බාරාමෙ**ති සාවත්ථිතො පුරත්ථිමදිසාභාගෙ ආරාමෙ. **මිගාරමාතුපාසාදෙ**ති විසාඛාය උපාසිකාය පාසාදෙ. සා හි මිගාරසෙට්ඨිනා මාතුට්ඨානෙ ඨපිතත්තාපි, සබ්බජෙට්ඨකස්ස පුත්තස්ස අය්‍යකසෙට්ඨිනොව සමානනාමකත්තාපි මිගාරමාතාති වුච්චති. තාය කාරිතො සහස්සගබ්භො පාසාදො මිගාරමාතුපාසාදො නාම. ථෙරො තස්මිං විහරති. **තත්‍ර ඛො ආයස්මා සාරිපුත්තො**ති තස්මිං පාසාදෙ විහරන්තො ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරො.

භික්ඛූ ආමන්තෙසීති කස්මිං කාලෙ ආමන්තෙසි? කානිචි හි සුත්තානි පුරෙභත්තෙ භාසිතානි අත්ථි, කානිචි පච්ඡාභත්තෙ, කානිචි පුරිමයාමෙ, කානිචි මජ්ඣිමයාමෙ, කානිචි පච්ඡිමයාමෙ. ඉදං පන සමචිත්තපටිපදාසුත්තං පච්ඡාභත්තෙ භාසිතං. තස්මා සායන්හසමයෙ ආමන්තෙසි.

න කෙවලං චෙතං ථෙරෙනෙව භාසිතං, තථාගතෙනාපි භාසිතං. කත්ථ නිසීදිත්වාති? විසාඛාය රතනපාසාදෙ නිසීදිත්වා. තථාගතො හි පඨමබොධියං වීසති වස්සානි අනිබද්ධවාසො හුත්වා යත්ථ යත්ථ ඵාසුකං හොති, තත්ථ තත්ථෙව ගන්ත්වා වසි. පඨමං අන්තොවස්සඤ්හි ඉසිපතනෙ ධම්මචක්කං පවත්තෙත්වා අට්ඨාරස මහාබ්‍රහ්මකොටියො අමතපානං පායෙත්වා බාරාණසිං උපනිස්සාය ඉසිපතනෙ වසි. දුතියං අන්තොවස්සං රාජගහං උපනිස්සාය වෙළුවනෙ, තතියචතුත්ථානිපි තත්ථෙව, පඤ්චමං අන්තොවස්සං වෙසාලිං උපනිස්සාය මහාවනෙ කූටාගාරසාලායං, ඡට්ඨං අන්තොවස්සං මකුලපබ්බතෙ, සත්තමං තාවතිංසභවනෙ, අට්ඨමං භග්ගෙ සුසුමාරගිරං නිස්සාය භෙසකළාවනෙ, නවමං කොසම්බියං, දසමං පාලිලෙය්‍යකෙ වනසණ්ඩෙ, එකාදසමං නාලායං බ්‍රාහ්මණගාමෙ, ද්වාදසමං වෙරඤ්ජායං, තෙරසමං චාලියපබ්බතෙ, චුද්දසමං ජෙතවනෙ, පඤ්චදසමං කපිලවත්ථුස්මිං, සොළසමං ආළවකං දමෙත්වා චතුරාසීතිපාණසහස්සානි අමතපානං පායෙත්වා ආළවියං, සත්තරසමං රාජගහෙයෙව, අට්ඨාරසමං චාලියපබ්බතෙයෙව, තථා එකූනවීසතිමං, වීසතිමං පන අන්තොවස්සං රාජගහංයෙව උපනිස්සාය වසි. එවං වීසති වස්සානි අනිබද්ධවාසො හුත්වා යත්ථ යත්ථ ඵාසුකං හොති, තත්ථ තත්ථෙව වසි.

තතො පට්ඨාය පන ද්වෙ සෙනාසනානි ධුවපරිභොගානි අකාසි. කතරානි ද්වෙ? ජෙතවනඤ්ච පුබ්බාරාමඤ්ච. කස්මා? ද්වින්නං කුලානං ගුණමහන්තතාය. අනාථපිණ්ඩිකස්ස හි විසාඛාය ච ගුණං සන්ධාය ගුණං පටිච්ච සත්ථා තානි සෙනාසනානි ධුවපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජි. උතුවස්සං චාරිකං චරිත්වාපි හි අන්තොවස්සෙ ද්වීසුයෙව සෙනාසනෙසු වසති. එවං වසන්තො පන ජෙතවනෙ රත්තිං වසිත්වා පුනදිවසෙ භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො දක්ඛිණද්වාරෙන සාවත්ථිං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා පාචීනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා පුබ්බාරාමෙ දිවාවිහාරං කරොති. පුබ්බාරාමෙ රත්තිං වසිත්වා පුනදිවසෙ පාචීනද්වාරෙන සාවත්ථිං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා දක්ඛිණද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා ජෙතවනෙ දිවාවිහාරං කරොති. තස්මිං පන දිවසෙ සම්මාසම්බුද්ධො ජෙතවනෙයෙව වසි. යත්ථ කත්ථචි වසන්තස්ස චස්ස පඤ්චවිධකිච්චං අවිජහිතමෙව හොති. තං හෙට්ඨා විත්ථාරිතමෙව. තෙසු කිච්චෙසු පච්ඡිමයාමකිච්චකාලෙ භගවා ලොකං ඔලොකෙන්තො සාවත්ථිවාසීනඤ්ච සමන්තා ච සාවත්ථියා ගාවුතඅඩ්ඪයොජනයොජනපරමෙ ඨානෙ අපරිමාණානං සත්තානං අභිසමයභාවං අද්දස.

තතො ''කස්මිං නු ඛො කාලෙ අභිසමයො භවිස්සතී''ති ඔලොකෙන්තො ''සායන්හසමයෙ''ති දිස්වා ''මයි නු ඛො කථෙන්තෙ අභිසමයො භවිස්සති, සාවකෙ කථෙන්තෙ භවිස්සතී''ති ''සාරිපුත්තත්ථෙරෙ කථෙන්තෙ භවිස්සතී''ති අද්දස. තතො ''කත්ථ නිසීදිත්වා කථෙන්තෙ භවිස්සතී''ති ඔලොකෙන්තො ''විසාඛාය රතනපාසාදෙ නිසීදිත්වා''ති දිස්වා ''බුද්ධානං නාම තයො සාවකසන්නිපාතා හොන්ති, අග්ගසාවකානං එකො. තෙසු අජ්ජ ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සාවකසන්නිපාතො භවිස්සතී''ති අද්දස. දිස්වා පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා නිවත්ථනිවාසනො සුගතචීවරං පාරුපිත්වා සෙලමයපත්තං ආදාය භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො දක්ඛිණද්වාරෙන නගරං පවිසිත්වා පිණ්ඩාය චරන්තො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සුලභපිණ්ඩපාතං කත්වා වාතප්පහතා විය නාවා පටිනිවත්තිත්වා දක්ඛිණද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා බහිද්වාරෙ අට්ඨාසි. තතො අසීති මහාසාවකා භික්ඛුනිපරිසා උපාසකපරිසා උපාසිකාපරිසාති චතස්සො පරිසා සත්ථාරං පරිවාරයිංසු.

සත්ථා සාරිපුත්තත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ''සාරිපුත්ත, තයා පුබ්බාරාමං ගන්තුං වට්ටති, තව ච පරිසං ගහෙත්වා ගච්ඡාහී''ති. ''සාධු, භන්තෙ''ති ථෙරො අත්තනො පරිවාරෙහි පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි පරිවුතො පුබ්බාරාමං අගමාසි. එතෙනෙව නියාමෙන අසීති මහාසාවකෙ පුබ්බාරාමමෙව පෙසෙත්වා සයං එකෙන ආනන්දත්ථෙරෙනෙව සද්ධිං ජෙතවනං අගමාසි. ආනන්දත්ථෙරොපි විහාරෙ සත්ථු වත්තං කත්වා වන්දිත්වා ''පුබ්බාරාමං ගච්ඡාමි, භන්තෙ''ති ආහ. එවං කරොහි ආනන්දාති. සත්ථාරං වන්දිත්වා තත්ථෙව අගමාසි. සත්ථා එකකොව ජෙතවනෙ ඔහීනො.

තං දිවසඤ්හි චතස්සො පරිසා ථෙරස්සෙව ධම්මකථං සොතුකාමා අහෙසුං. කොසලමහාරාජාපි බලකායෙන පරිවුතො පුබ්බාරාමමෙව ගතො. තථා පඤ්චසතඋපාසකපරිවාරො අනාථපිණ්ඩිකො. විසාඛා පන මහාඋපාසිකා ද්වීහි ජඞ්ඝසහස්සෙහි පරිවුතො අගමාසි. සත්තපණ්ණාසාය කුලසතසහස්සානං වසනට්ඨානෙ සාවත්ථිනගරෙ ගෙහපාලකදාරකෙ ඨපෙත්වා සෙසජනො ගන්ධචුණ්ණමාලාදීනි ගහෙත්වා පුබ්බාරාමමෙව අගමාසි. චතූසු ද්වාරගාමෙසු ගාවුතඅඩ්ඪයොජනයොජනපරමට්ඨානෙ සබ්බෙයෙව මනුස්සා ගන්ධචුණ්ණමාලාදිහත්ථා පුබ්බාරාමමෙව අගමංසු. සකලවිහාරො මිස්සකපුප්ඵෙහි අභිකිණ්ණො විය අහොසි.

ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරොපි ඛො විහාරං ගන්ත්වා විහාරපරිවෙණෙ අඞ්ගණට්ඨානෙ අට්ඨාසි. භික්ඛූ ථෙරස්ස ආසනං පඤ්ඤාපයිංසු. ථෙරො තත්ථ නිසීදිත්වා උපට්ඨාකත්ථෙරෙන වත්තෙ කතෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ඔවාදං කත්වා ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා සමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදි. සො පරිච්ඡින්නකාලවසෙන සමාපත්තිතො වුට්ඨාය අචිරවතිං ගන්ත්වා රජොජල්ලං පවාහෙත්වා පටිප්පස්සද්ධදරථො ඔතිණ්ණතිත්ථෙනෙව උත්තරිත්වා නිවත්ථනිවාසනො සඞ්ඝාටිං පාරුපිත්වා අට්ඨාසි. භික්ඛුසඞ්ඝොපි සම්මුඛසම්මුඛට්ඨානෙන ඔතරිත්වා සරීරෙ රජොජල්ලං පවාහෙත්වා පච්චුත්තරිත්වා ථෙරං පරිවාරයිංසු. අන්තොවිහාරෙපි ථෙරස්ස ධම්මාසනං පඤ්ඤාපයිංසු. චතස්සොපි පරිසා අත්තනො අත්තනො ඔකාසං ඤත්වා මග්ගං ඨපෙත්වා නිසීදිංසු. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි

පඤ්චභික්ඛුසතපරිවාරො ධම්මසභං ආගන්ත්වා සීහමත්ථකප්පතිට්ඨිතෙ සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තෙ රතනපල්ලඞ්කෙ චිත්තබීජනිං ගහෙත්වා පුරත්ථාභිමුඛො නිසීදි. නිසීදිත්වා පරිසං ඔලොකෙත්වා – ‘‘මහතී වතායං පරිසා, ඉමිස්සා න අප්පමත්තිකා පරිත්තකධම්මදෙසනා අනුච්ඡවිකා, කතරධම්මදෙසනා නු ඛො අනුච්ඡවිකා භවිස්සතී’’ති තීණි පිටකානි ආවජ්ජමානො ඉමං සංයොජනපරියාය ධම්මදෙසනං අද්දස.

එවං දෙසනං සල්ලක්ඛෙත්වා තං දෙසෙතුකාමො භික්ඛූ ආමන්තෙසි **ආවුසො, භික්ඛවෙ**ති. ආවුසොති හි අවත්වා, භික්ඛවෙති වචනං බුද්ධාලාපො නාම හොති, අයං පනායස්මා ‘‘දසබලෙන සමානං ආලපනං න කරිස්සාමී’’ති සත්ථු ගාරවවසෙන සාවකාලාපං කරොන්තො, ‘‘ආවුසො භික්ඛවෙ’’ති ආහ. **එතදවොචා**ති එතං ‘‘අජ්ඣත්තසංයොජනඤ්ච, ආවුසො, පුග්ගලං දෙසෙස්සාමි බහිද්ධාසංයොජනඤ්චා’’ති ධම්මදෙසනාපදං අවොච.

තස්මිං පන රතනපාසාදෙ අධිවත්ථො එකො සොතාපන්නො දෙවපුත්තො අත්ථි, සො බුද්ධෙහි වා සාවකෙහි වා දෙසනාය ආරද්ධමත්තායයෙව ජානාති – ‘‘අයං දෙසනා උත්තානිකා භවිස්සති, අයං ගම්භීරා. අයං ඣානනිස්සිතා භවිස්සති, අයං විපස්සනානිස්සිතා. අයං මග්ගනිස්සිතා අයං ඵලනිස්සිතා, අයං නිබ්බානනිස්සිතා’’ති. සො තස්මිම්පි දිවසෙ ථෙරෙන දෙසනාය ආරද්ධමත්තාය එවං අඤ්ඤාසි – ‘‘යෙන නීහාරෙන මය්හං අය්‍යෙන ධම්මසෙනාපතිනා සාරිපුත්තත්ථෙරෙන දෙසනා ආරද්ධා, අයං දෙසනා විපස්සනාගාළ්හා භවිස්සති, ඡහි මුඛෙහි විපස්සනං කථෙස්සති. දෙසනාපරියොසානෙ කොටිසතසහස්සදෙවතා අරහත්තං පාපුණිස්සන්ති, සොතාපන්නාදීනං පන දෙවමනුස්සානං පරිච්ඡෙදො න භවිස්සති. දෙසනාය අනුච්ඡවිකං කත්වා මය්හං අය්‍යස්ස සාධුකාරං දස්සාමී’’ති දෙවානුභාවෙන මහන්තං සද්දං කත්වා – ‘‘සාධු සාධු අය්‍යා’’ති ආහ.

දෙවරාජෙන සාධුකාරෙ දින්නෙ පරිවාරකපාසාදසහස්සෙ අධිවත්ථා දෙවතා සබ්බාව සාධුකාරං අදංසු. තාසං සාධුකාරසද්දෙන සබ්බා පුබ්බාරාමෙ වසනදෙවතා, තාසං සද්දෙන ගාවුතමත්තෙ දෙවතා, තතො අඩ්ඪයොජනෙ යොජනෙති එතෙනුපායෙන එකචක්කවාළෙ, ද්වීසු චක්කවාළෙසු, තීසු චක්කවාළෙසූති දසසහස්සචක්කවාළෙසු දෙවතා සාධුකාරමදංසු. තාසං සාධුකාරසද්දෙන පථවිට්ඨකනාගා ච ආකාසට්ඨකදෙවතා ච. තතො අබ්භවලාහකා, උණ්හවලාහකා, සීතවලාහකා, වස්සවලාහකා, චාතුමහාරාජිකා චත්තාරො මහාරාජානො, තාවතිංසා දෙවතා, සක්කො දෙවරාජා, යාමා දෙවතා, සුයාමො දෙවරාජා , තුසිතා දෙවතා, සන්තුසිතො දෙවරාජා, නිම්මානරතී දෙවතා, සුනිම්මිතො දෙවරාජා, වසවත්තී දෙවතා, වසවත්තී දෙවරාජා, බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජා, බ්‍රහ්මපුරොහිතා, මහාබ්‍රහ්මානො, පරිත්තාභා, අප්පමාණාභා, ආභස්සරා, පරිත්තසුභා, අප්පමාණසුභා, සුභකිණ්හා, වෙහප්ඵලා, අවිහා, අතප්පා, සුදස්සා, සුදස්සී, අකනිට්ඨා දෙවතාති අසඤ්ඤෙ ච අරූපාවචරසත්තෙ ච ඨපෙත්වා සොතායතනපවත්තිට්ඨානෙ සබ්බා දෙවතා සාධුකාරමදංසු.

තතො ඛීණාසවමහාබ්‍රහ්මානො – ‘‘මහා වතායං සාධුකාරසද්දො, පථවිතලතො පට්ඨාය යාව අකනිට්ඨලොකං ආගතො, කිමත්ථං නු ඛො එසො’’ති ආවජ්ජෙන්තො ‘‘ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරො පුබ්බාරාමෙ විසාඛාය රතනපාසාදෙ නිසීදිත්වා සංයොජනපරියායධම්මදෙසනමාරභි, අම්හෙහිපි තත්ථ කායසක්ඛීහි භවිතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා තත්ථ අගමංසු. පුබ්බාරාමො දෙවතාහි පරිපුණ්ණො, සමන්තා පුබ්බාරාමස්ස ගාවුතං අඩ්ඪයොජනං, යොජනන්ති සකලචක්කවාළං හෙට්ඨා පථවිතලෙන තිරියං චක්කවාළපරියන්තෙන පරිච්ඡින්නං දසහි චක්කවාළසහස්සෙහි සන්නිපතිතාහි දෙවතාහි නිරන්තරමහොසි, ආරග්ගනිතුදනමත්තෙ ඨානෙ උපරිමකොටියා සට්ඨී දෙවතා සුඛුමත්තභාවෙ මාපෙත්වා අට්ඨංසු.

අථායස්මා සාරිපුත්තො ‘‘මහන්තං වතිදං හලාහලං, කිං නු ඛො එත’’න්ති ආවජ්ජෙන්තො දසසහස්සචක්කවාළෙ ඨිතානං දෙවතානං එකචක්කවාළෙ සන්නිපතිතභාවං අද්දස. අථ යස්මා බුද්ධානං අධිට්ඨානකිච්චං නත්ථි, පරිසපරිමාණෙනෙව පස්සන්ති චෙව සද්දඤ්ච සාවෙන්ති. සාවකානං පන අධිට්ඨානං වට්ටති. තස්මා ථෙරො සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා සමාපත්තිතො වුට්ඨාය මහග්ගතචිත්තෙන අධිට්ඨාසි – ‘‘චක්කවාළපරියන්තා පරිසා සබ්බාපි මං පස්සතු, ධම්මඤ්ච මෙ දෙසෙන්තස්ස සද්දං සුණාතූ’’ති. අධිට්ඨිතකාලතො පට්ඨාය දක්ඛිණජාණුපස්සෙ ච චක්කවාළමුඛවට්ටියඤ්ච නිසීදිත්වා ‘‘ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරො නාම කීදිසො දීඝො රස්සො සාමො ඔදාතො’’ති වත්තබ්බකාරණං නාහොසි, සබ්බෙසම්පි සබ්බදිසාසු නිසින්නානං අභිමුඛෙයෙව පඤ්ඤායිත්ථ, නභමජ්ඣෙ ඨිතචන්දො විය අහොසි. ධම්මං දෙසෙන්තස්සාපිස්ස දක්ඛිණජාණුපස්සෙ ච චක්කවාළමුඛවට්ටියඤ්ච නිසින්නා සබ්බෙ එකකංසෙනෙව සද්දං සුණිංසු.

එවං අධිට්ඨහිත්වා ථෙරො **අජ්ඣත්තසංයොජනඤ්ච, ආවුසො**ති ඉමං ධම්මදෙසනං ආරභි. තත්ථ **අජ්ඣත්ත**න්ති කාමභවො. **බහිද්ධා**ති රූපාරූපභවො. කිඤ්චාපි හි සත්තා කාමභවෙ අප්පං කාලං වසන්ති කප්පස්ස චතුත්ථමෙව කොට්ඨාසං, ඉතරෙසු තීසු කොට්ඨාසෙසු කාමභවො සුඤ්ඤො හොති තුච්ඡො, රූපභවෙ බහුං කාලං වසන්ති, තථාපි තෙසං යස්මා කාමභවෙ චුතිපටිසන්ධියො බහුකා හොන්ති, අප්පකා රූපාරූපභවෙසු. යත්ථ ච චුතිපටිසන්ධියො බහුකා, තත්ථ ආලයොපි පත්ථනාපි අභිලාසොපි බහු හොති. යත්ථ අප්පා, තත්ථ අප්පො. තස්මා කාමභවො අජ්ඣත්තං නාම ජාතං, රූපාරූපභවා බහිද්ධා නාම. ඉති අජ්ඣත්තසඞ්ඛාතෙ කාමභවෙ ඡන්දරාගො **අජ්ඣත්තසංයොජනං** නාම, බහිද්ධාසඞ්ඛාතෙසු රූපාරූපභවෙසු ඡන්දරාගො **බහිද්ධාසංයොජනං** නාම. ඔරම්භාගියානි වා පඤ්ච සංයොජනානි අජ්ඣත්තසංයොජනං නාම, උද්ධම්භාගියානි පඤ්ච බහිද්ධාසංයොජනං නාම. තත්‍රායං වචනත්ථො – ඔරං වුච්චති

කාමධාතු, තත්ථ උපපත්තිනිප්ඵාදනතො තං ඔරං භජන්තීති ඔරම්භාගියානි . උද්ධං වුච්චති රූපාරූපධාතු, තත්ථ උපපත්තිනිප්ඵාදනතො තං උද්ධං භජන්තීති උද්ධම්භාගියානි.

එවං වුත්තප්පභෙදෙන අජ්ඣත්තසංයොජනෙන සංයුත්තො පුග්ගලො **අජ්ඣත්තසංයොජනො,** බහිද්ධාසංයොජනෙන සංයුත්තො පුග්ගලො **බහිද්ධාසංයොජනො.** උභයම්පි චෙතං න ලොකියස්ස වට්ටනිස්සිතමහාජනස්ස නාමං. යෙසං පන භවො ද්වෙධා පරිච්ඡින්නො, තෙසං සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමීනං අරියසාවකානං එතං නාමං. යථා හි මහාඅරඤ්ඤෙ ඛදිරවනසාලවනාදීනි ථම්භො තුලාසඞ්ඝාටොති නාමං න ලභන්ති, ඛදිරවනං සාලවනන්ති නාමමෙව ලභන්ති. යදා පන තතො රුක්ඛා තිණ්හාය කුඨාරියා ඡින්දිත්වා ථම්භාදිසණ්ඨානෙන තච්ඡිතා හොන්ති, තදා ථම්භො තුලාසඞ්ඝාටොති නාමං ලභන්ති. එවමෙවං අපරිච්ඡින්නභවො බහලකිලෙසො පුථුජ්ජනො එතං නාමං න ලභති, භවං පරිච්ඡින්දිත්වා කිලෙසෙ තනුකෙ කත්වා ඨිතා සොතාපන්නාදයොව ලභන්ති.

ඉමස්ස ච පනත්ථස්ස විභාවනත්ථං ඉදං **වච්ඡකසාලොපමං** වෙදිතබ්බං. වච්ඡකසාලං හි කත්වා අන්තො ඛාණුකෙ කොට්ටෙත්වා වච්ඡකෙ යොත්තෙහි බන්ධිත්වා තෙසු උපනිබන්ධන්ති, යොත්තෙසු අප්පහොන්තෙසු කණ්ණෙසුපි ගහෙත්වා තත්ථ වච්ඡකෙ පවෙසෙන්ති, අන්තොසාලාය ඔකාසෙ අප්පහොන්තෙ බහි ඛාණුකෙ කොට්ටෙත්වාපි එවමෙව කරොන්ති. තත්ථ කොචි අන්තොබද්ධො වච්ඡකො බහිනිපන්නො හොති, කොචි බහිබද්ධො අන්තොනිපන්නො, කොචි අන්තොබද්ධො අන්තොව නිපන්නො, කොචි බහිබද්ධො බහියෙව නිපන්නො. කොචි අන්තොපි අබද්ධොව චරති, බහිපි අබද්ධොව. තත්ථ අන්තොබද්ධස්ස බහිනිපන්නස්ස බන්ධනං දීඝං හොති. සො හි උණ්හාදිපීළිතො නික්ඛමිත්වා බහි වච්ඡකානං අබ්භන්තරෙ නිපජ්ජති. බහිබද්ධෙ අන්තොනිපන්නෙපි එසෙව නයො. යො පන අන්තොබද්ධො අන්තොනිපන්නො, තස්ස බන්ධනං රස්සං හොති. බහිබද්ධෙ බහිනිපන්නෙපි එසෙව නයො. උභොපි හි තෙ දිවසම්පි ඛාණුකං අනුපරිගන්ත්වා තත්ථෙව සයන්ති. යො පන අන්තො අබද්ධො තත්ථෙව වච්ඡකානං අන්තරෙ විචරති. අයං සීලවා වච්ඡකො කණ්ණෙ ගහෙත්වා වච්ඡකානං අන්තරෙ විස්සට්ඨො දිවසම්පි අඤ්ඤත්ථ අගන්ත්වා තත්ථෙව චරති. බහි අබද්ධෙ තත්ථෙව විචරන්තෙපි එසෙව නයො.

තත්ථ වච්ඡකසාලා විය තයො භවා වෙදිතබ්බා. වච්ඡකසාලායං ඛාණුකා විය අවිජ්ජාඛාණුකො. වච්ඡකබන්ධනයොත්තං විය දස සංයොජනානි. වච්ඡකා විය තීසු භවෙසු නිබ්බත්තසත්තා . අන්තොබද්ධො බහිසයිතවච්ඡකො විය රූපාරූපභවෙසු සොතාපන්නසකදාගාමිනො. තෙ හි කිඤ්චාපි තත්ථෙව වසන්ති, සංයොජනං පන තෙසං කාමාවචරූපනිබද්ධමෙව. කෙනට්ඨෙන? අප්පහීනට්ඨෙන. රූපාරූපභවෙසු පුථුජ්ජනොපි එතෙහෙව සඞ්ගහිතො. සොපි හි කිඤ්චාපි තත්ථ වසති, සංයොජනං පනස්ස කාමාවචරූපනිබද්ධමෙව. බහිබද්ධො අන්තොසයිතවච්ඡකො විය කාමාවචරෙ අනාගාමී. සො හි කිඤ්චාපි කාමාවචරෙ වසති, සංයොජනං පනස්ස රූපාරූපභවූපනිබද්ධමෙව. අන්තොබද්ධො අන්තොනිපන්නො විය කාමාවචරෙ සොතාපන්නසකදාගාමිනො. තෙ හි සයම්පි කාමාවචරෙ වසන්ති, සංයොජනම්පි තෙසං කාමාවචරූපනිබද්ධමෙව. බහිබද්ධො බහිනිපන්නො විය රූපාරූපභවෙසු අනාගාමී. සො හි සයම්පි තත්ථ වසති, සංයොජනම්පිස්ස රූපාරූපභවූපනිබද්ධමෙව. අන්තොඅබද්ධො අන්තොවිචරණවච්ඡකො විය කාමාවචරෙ ඛීණාසවො. බහිඅබද්ධො බහිවිචරණවච්ඡකො විය රූපාරූපභවෙ ඛීණාසවො. සංයොජනෙසු පන සක්කායදිට්ඨි විචිකිච්ඡා සීලබ්බතපරාමාසොති ඉමානි තීණි ගච්ඡන්තං නිවාරෙන්ති, ගතං පටිආනෙන්ති. කාමච්ඡන්දො බ්‍යාපාදොති ඉමානි පන ද්වෙ සංයොජනානි සමාපත්තියා වා අවික්ඛම්භෙත්වා මග්ගෙන වා අසමුච්ඡින්දිත්වා රූපාරූපභවෙ නිබ්බත්තිතුං න සක්කොති.

කතමො චාවුසොති ඉදං ථෙරො යථා නාම පුරිසො ද්වෙ රතනපෙළා පස්සෙ ඨපෙත්වා සම්පත්තපරිසාය ද්වෙ හත්ථෙ පූරෙත්වා සත්තවිධං රතනං භාජෙත්වා දදෙය්‍ය, එවං පඨමං රතනපෙළං දත්වා දුතියම්පි තථෙව දදෙය්‍ය. එවමෙවං ''අජ්ඣත්තසංයොජනඤ්ච, ආවුසො, පුග්ගලං දෙසෙස්සාමි බහිද්ධාසංයොජනඤ්චා''ති ඉමානි ද්වෙ පදානි මාතිකාවසෙන ඨපෙත්වා ඉදානි අට්ඨවිධාය පරිසාය භාජෙත්වා දස්සෙතුං විත්ථාරකථං ආරභි.

තත්ථ **ඉධාති** ඉමස්මිං සාසනෙ. **සීලවා හොතීති** චතුපාරිසුද්ධිසීලෙහි සීලසම්පන්නො හොති. ඉති ථෙරො එත්තාවතා ච කිර චතුපාරිසුද්ධිසීලං උද්දිසිත්වා ''පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො''ති ඉමිනා තත්ථ ජෙට්ඨකසීලං විත්ථාරෙත්වා දස්සෙසීති දීපවිහාරවාසී සුම්මත්ථෙරො ආහ. අන්තෙවාසිකො පනස්ස තිපිටකචූළනාගත්ථෙරො ආහ – ''උභයත්ථාපි පාතිමොක්ඛසංවරොව වුත්තො. පාතිමොක්ඛසංවරොයෙව හි සීලං, ඉතරානි පන තීණි සීලන්ති වුත්තට්ඨානං නාම අත්ථී''ති අනනුජානන්තො උත්තරි ආහ – ඉන්ද්‍රියසංවරො නාම ඡද්වාරරක්ඛාමත්තකමෙව, ආජීවපාරිසුද්ධි ධම්මෙන සමෙන පච්චයුප්පත්තිමත්තකං, පච්චයසන්නිස්සිතං පටිලද්ධපච්චයෙ ''ඉදමත්ථ''න්ති පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජනමත්තකං, නිප්පරියායෙන පන පාතිමොක්ඛසංවරොව සීලං . යස්ස සො භින්නො, අයං ඡින්නසීසො විය පුරිසො හත්ථපාදෙ සෙසානි රක්ඛිස්සතීති න වත්තබ්බො. යස්ස පන සො අරොගො, අයං අච්ඡින්නසීසො විය පුරිසො ජීවිතං සෙසානි පුන පාකතිකානි කත්වා රක්ඛිතුං සක්කොති. තස්මා සීලවාති ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරං උද්දිසිත්වා තං විත්ථාරෙන්තො ''පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො''තිආදිමාහාති.

තත්ථ **පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතොති** පාතිමොක්ඛසංවරෙන සමන්නාගතො. **ආචාරගොචරසම්පන්නොති** ආචාරෙන ච ගොචරෙන ච සම්පන්නො. **අණුමත්තෙසූති** අප්පමත්තකෙසු. **වජ්ජෙසූති** අකුසලධම්මෙසු. **භයදස්සාවීති** භයදස්සී. **සමාදායාති** සම්මා ආදියිත්වා. **සික්ඛති සික්ඛාපදෙසූති** තං තං සික්ඛාපදං සමාදියිත්වා සික්ඛති. අපිච **සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසූති** යංකිඤ්චි සික්ඛාපදෙසු සික්ඛාකොට්ඨාසෙසු සික්ඛිතබ්බං කායිකං වා වාචසිකං වා, තං සබ්බං

සම්මා ආදාය සික්ඛති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන සබ්බානෙතානි පාතිමොක්ඛසංවරාදීනි පදානි විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.14 ආදයො) වුත්තානි, චතුපාරිසුද්ධිසීලඤ්ච සබ්බාකාරෙන විභජිත්වා දස්සිතං. **අඤ්ඤතරං දෙවනිකායන්**ති ඡසු කාමාවචරදෙවඝටාසු අඤ්ඤතරං දෙවඝටං. **ආගාමී හොතී**ති හෙට්ඨා ආගාමී හොති. **ආගන්තා ඉත්ථත්ත**න්ති ඉත්ථත්තං මානුසකපඤ්චක්ඛන්ධභාවමෙව ආගන්තා හොති. තත්‍රූපපත්තිකො වා උපරූපපත්තිකො වා න හොති, පුන හෙට්ඨාගාමීයෙව හොතීති දස්සෙති. ඉමිනා අඞ්ගෙන සුක්ඛවිපස්සකස්ස ධාතුකම්මට්ඨානිකභික්ඛුනො හෙට්ඨිමං මග්ගද්වයඤ්චෙව ඵලද්වයඤ්ච කථිතං.

අඤ්ඤතරං සන්තං චෙතොවිමුත්තින්ති අට්ඨසු සමාපත්තීසු අඤ්ඤතරං චතුත්ථජ්ඣානසමාපත්තිං. සා හි පච්චනීකකිලෙසානං සන්තත්තා සන්තා, තෙහෙව ච කිලෙසෙහි චෙතසො විමුත්තත්තා චෙතොවිමුත්තීති වුච්චති. **අඤ්ඤතරං දෙවනිකායන්**ති පඤ්චසු සුද්ධාවාසදෙවනිකායෙසු අඤ්ඤතරං. **අනාගන්තා ඉත්ථත්ත**න්ති පුන ඉමං පඤ්චක්ඛන්ධභාවං අනාගන්තා, හෙට්ඨූපපත්තිකො න හොති, උපරූපපත්තිකො වා හොති තත්ථෙව වා පරිනිබ්බායීති දස්සෙති. ඉමිනා අඞ්ගෙන සමාධිකම්මිකස්ස භික්ඛුනො තයො මග්ගා තීණි ච ඵලානි කථිතානි.

කාමානංයෙව නිබ්බිදායාති දුවිධානම්පි කාමානං නිබ්බින්දනත්ථාය උක්කණ්ඨනත්ථාය. **විරාගායා**ති විරජ්ජනත්ථාය. **නිරොධායා**ති අප්පවත්තිකරණත්ථාය. **පටිපන්නො හොතී**ති පටිපත්තිං පටිපන්නො හොති. එත්තාවතා සොතාපන්නස්ස ච සකදාගාමිනො ච පඤ්චකාමගුණිකරාගක්ඛයත්ථාය අනාගාමිමග්ගවිපස්සනා කථිතා හොති. **භවානංයෙවා**ති තිණ්ණං භවානං. ඉමිනා අනාගාමිනො භවරාගක්ඛයත්ථාය අරහත්තමග්ගවිපස්සනා කථිතා හොති. **තණ්හාක්ඛයාය පටිපන්නො හොතී**ති ඉමිනාපි සොතාපන්නසකදාගාමීනංයෙව පඤ්චකාමගුණිකතණ්හාක්ඛයකරණත්ථං අනාගාමිමග්ගවිපස්සනා කථිතා. **සො ලොභක්ඛයායා**ති ඉමිනාපි අනාගාමිනො භවලොභක්ඛයත්ථාය අරහත්තමග්ගවිපස්සනාව කථිතා. **අඤ්ඤතරං දෙවනිකායන්**ති සුද්ධාවාසෙස්වෙව අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං. **අනාගන්තා ඉත්ථත්ත**න්ති ඉමං ඛන්ධපඤ්චකභාවං අනාගන්තා, හෙට්ඨූපපත්තිකො න හොති, උපරූපපත්තිකො වා හොති, තත්ථෙව වා පරිනිබ්බායති.

ඉති පඨමෙන අඞ්ගෙන සුක්ඛවිපස්සකස්ස ධාතුකම්මට්ඨානිකභික්ඛුනො හෙට්ඨිමානි ද්වෙ මග්ගඵලානි කථිතානි, දුතියෙන සමාධිකම්මිකස්ස තීණි මග්ගඵලානි, ‘‘සො කාමාන’’න්ති ඉමිනා සොතාපන්නසකදාගාමීනං පඤ්චකාමගුණිකරාගක්ඛයාය උපරි අනාගාමිමග්ගවිපස්සනා, ‘‘සො භවානංයෙවා’’ති ඉමිනා අනාගාමිස්ස උපරි අරහත්තමග්ගවිපස්සනා, ‘‘සො තණ්හාක්ඛයායා’’ති ඉමිනා සොතාපන්නසකදාගාමීනං පඤ්චකාමගුණිකතණ්හාක්ඛයාය උපරි අනාගාමිමග්ගවිපස්සනා, ‘‘සො ලොභක්ඛයායා’’ති ඉමිනා අනාගාමිනො භවලොභක්ඛයාය උපරි අරහත්තමග්ගවිපස්සනා කථිතාති එවං ඡහි මුඛෙහි විපස්සනං කථෙත්වා දෙසනං යථානුසන්ධිං පාපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ කොටිසතසහස්සදෙවතා අරහත්තං පාපුණිංසු, සොතාපන්නාදීනං පරිච්ඡෙදොව නාහොසි. යථා ච ඉමස්මිං සමාගමෙ, එවං මහාසමයසුත්තෙ මඞ්ගලසුත්තෙ ච චූළරාහුලොවාදසුත්තෙ ච කොටිසතසහස්සදෙවතා අරහත්තං පාපුණිංසු, සොතාපන්නාදීනං දෙවමනුස්සානං පරිච්ඡෙදො නාහොසි.

සමචිත්තා දෙවතාති චිත්තස්ස සුඛුමභාවසමතාය සමචිත්තා. සබ්බාපි හි තා අත්තනො අත්තභාවෙ සුඛුමෙ චිත්තසරික්ඛකෙ කත්වා මාපෙසුං. තෙන සමචිත්තා නාම ජාතා. අපරෙනපි කාරණෙන සමචිත්තා – ‘‘ථෙරෙන සමාපත්ති තාව කථිතා, සමාපත්තිථාමො පන න කථිතො. මයං දසබලං පක්කොසිත්වා සමාපත්තියා ථාමං කථාපෙස්සාමා’’ති සබ්බාපි එකචිත්තා අහෙසුන්තිපි සමචිත්තා. අපරම්පි කාරණං – ‘‘ථෙරෙන එකෙන පරියායෙන සමාපත්තිපි සමාපත්තිථාමොපි කථිතො, කො නු ඛො ඉමං සමාගමං සම්පත්තො, කො න සම්පත්තො’’ති ඔලොකයමානා තථාගතස්ස අසම්පත්තභාවං දිස්වා ‘‘මයං තථාගතං පක්කොසිත්වා පරිසං පරිපුණ්ණං කරිස්සාමා’’ති සබ්බාපි එකචිත්තා අහෙසුන්තිපි සමචිත්තා. අපරම්පි කාරණං – අනාගතෙ කොචිදෙව භික්ඛු වා භික්ඛුනී වා දෙවො වා මනුස්සො වා ‘‘අයං දෙසනා සාවකභාසිතා’’ති අගාරවං කරෙය්‍ය, සම්මාසම්බුද්ධං පක්කොසිත්වා ඉමං දෙසනං සබ්බඤ්ඤුභාසිතං කරිස්සාම. එවං අනාගතෙ ගරුභාවනීයා භවිස්සතීති සබ්බාව එකචිත්තා අහෙසුන්තිපි සමචිත්තා. අපරම්පි කාරණං – සබ්බාපි හි තා එකසමාපත්තිලාභිනියො වා අහෙසුං එකාරම්මණලාභිනියො වාති එවම්පි සමචිත්තා.

හට්ඨාති තුට්ඨපහට්ඨා ආමොදිතා පමොදිතා. **සාධූ**ති ආයාචනත්ථෙ නිපාතො. **අනුකම්පං උපාදායා**ති න ථෙරස්ස අනුකම්පං කාරුඤ්ඤං අනුද්දයං පටිච්ච, න ච ඉමස්මිං ඨානෙ ථෙරස්ස අනුකම්පිතබ්බකිච්චං අත්ථි. යස්මිං හි දිවසෙ ථෙරො සූකරඛතලෙණද්වාරෙ භාගිනෙය්‍යස්ස දීඝනඛපරිබ්බාජකස්ස වෙදනාකම්මට්ඨානෙ (ම. නි. 2.206) කථියමානෙ තාලවණ්ටං ගහෙත්වා සත්ථාරං බීජමානො ඨිතො පරස්ස වඩ්ඪිතභොජනං භුඤ්ජිත්වා ඛුදං විනොදෙන්තො විය පරස්ස සජ්ජිතපසාධනං සීසෙ පටිමුඤ්චන්තො විය ච සාවකපාරමිඤාණස්ස නිප්පදෙසතො මත්ථකං පත්තො, තස්මිංයෙව දිවසෙ භගවතා අනුකම්පිතො නාම. අවසෙසානං පන තං ඨානං සම්පත්තානං දෙවමනුස්සානං අනුකම්පං උපාදාය ගච්ඡතු භගවාති භගවන්තං යාචිංසු.

බලවා පුරිසොති දුබ්බලො හි ඛිප්පං සමිඤ්ජනපසාරණං කාතුං න සක්කොති, බලවාව සක්කොති. තෙනෙතං වුත්තං. **සම්මුඛෙ පාතුරහොසී**ති සම්මුඛට්ඨානෙ පුරතොයෙව පාකටො අහොසි. **භගවා එතදවොචා**ති එතං ‘‘ඉධ සාරිපුත්තා’’තිආදිනා නයෙන අත්තනො ආගමනකාරණං අවොච. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘සචෙ කොචි බාලො අකතඤ්ඤූ භික්ඛු වා භික්ඛුනී වා උපාසකො වා උපාසිකා වා එවං චින්තෙය්‍ය – ‘සාරිපුත්තත්ථෙරො මහන්තං පරිසං

අලත්ථ, සම්මාසම්බුද්ධො එත්තකං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො උසූයාය පරිසං උට්ඨාපෙතුං ආගතො'ති. සො ඉමං මයි මනොපදොසං කත්වා අපායෙ නිබ්බත්තෙය්‍යා''ති. අථත්තනො ආගමනකාරණං කථෙන්තො එතං ''ඉධ සාරිපුත්තා''තිආදිවචනං අවොච.

එවං අත්තනො ආගමනකාරණං කථෙත්වා ඉදානි සමාපත්තියා ථාමං කථෙතුං **තා ඛො පන, සාරිපුත්ත, දෙවතා දසපි හුත්වා**තිආදිමාහ. තත්ථ යසවසෙන වා අත්ථං ආහරිතුං වට්ටති සමාපත්තිවසෙන වා. යසවසෙන තාව මහෙසක්ඛා දෙවතා දස දස එකට්ඨානෙ අට්ඨංසු, තාහි අප්පෙසක්ඛතරා වීසති වීසති එකට්ඨානෙ අට්ඨංසු, තාහි අප්පෙසක්ඛතරා... පෙ.... සට්ඨි සට්ඨි එකට්ඨානෙ අට්ඨංසු. සමාපත්තිවසෙන පන යාහි පණීතා සමාපත්ති භාවිතා, තා සට්ඨි සට්ඨි එකට්ඨානෙ අට්ඨංසු. යාහි තතො හීනතරා, තා පඤ්ඤාස පඤ්ඤාස...පෙ.... යාහි තතො හීනතරා සමාපත්ති භාවිතා... පෙ.... තා දස දස එකට්ඨානෙ අට්ඨංසු. යාහි වා හීනා භාවිතා, තා දස දස එකට්ඨානෙ අට්ඨංසු. යාහි තතො පණීතතරා භාවිතා, තා වීසති වීසති. යාහි තතො පණීතතරා...පෙ.... තා සට්ඨි සට්ඨි එකට්ඨානෙ අට්ඨංසු.

ආරග්ගකොටිනිතුදනමත්තෙති ආරග්ගකොටියා පතනමත්තෙ ඔකාසෙ. **න ච අඤ්ඤමඤ්ඤං බ්‍යාබාධෙන්තීති** එවං සම්බාධෙ ඨානෙ තිට්ඨන්තියොපි අඤ්ඤමඤ්ඤං න බ්‍යාබාධෙන්ති න සට්ටෙන්ති, අසම්පීළා අසම්බාධාව අහෙසුං. ''තව හත්ථො මං බාධති, තව පාදො මං බාධති, ත්වං මං මද්දන්තී ඨිතා''ති වත්තබ්බකාරණං නාහොසි. **තත්ථ නූනාති** තස්මිං භවෙ නූන. **තථාචිත්තං භාවිතන්ති** තෙනාකාරෙන චිත්තං භාවිතං. **යෙන තා දෙවතාති** යෙන තථාභාවිතෙන චිත්තෙන තා දෙවතා දසපි හුත්වා...පෙ.... තිට්ඨන්ති, න ච අඤ්ඤමඤ්ඤං බ්‍යාබාධෙන්තීති. **ඉධෙව ඛොති** සාසනෙ වා මනුස්සලොකෙ වා භුම්මං, ඉමස්මිංයෙව සාසනෙ ඉමස්මිංයෙව මනුස්සලොකෙති අත්ථො. තාසඤ්හි දෙවතානං ඉමස්මිංයෙව මනුස්සලොකෙ ඉමස්මිංයෙව ච සාසනෙ තං චිත්තං භාවිතං, යෙන තා සන්තෙ රූපභවෙ නිබ්බත්තා, තතො ච පන ආගන්ත්වා එවං සුඛුමෙ අත්තභාවෙ මාපෙත්වා ඨිතා. තත්ථ කිඤ්චාපි කස්සපදසබලස්ස සාසනෙ තීණි මග්ගඵලානි නිබ්බත්තෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තදෙවතාපි අත්ථි, සබ්බබුද්ධානං පන එකාව අනුසාසනී එකං සාසනන්ති කත්වා ''ඉධෙව ඛො, සාරිපුත්තා''ති අඤ්ඤබුද්ධානං සාසනම්පි ඉමමෙව සාසනං කරොන්තො ආහ. එත්තාවතා තථාගතෙන සමාපත්තියා ථාමො කථිතො.

ඉදානි සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ තන්තිවසෙන අනුසාසනිං කථෙන්තො **තස්මාතිහ, සාරිපුත්තාති** ආහ. තත්ථ **තස්මාති** යස්මා තා දෙවතා ඉධෙව සන්තං සමාපත්තිං නිබ්බත්තෙත්වා සන්තෙ භවෙ නිබ්බත්තා, තස්මා. **සන්තින්ද්‍රියාති** පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං සන්තතාය නිබ්බුතතාය පණීතතාය සන්තින්ද්‍රියා. **සන්තමානසාති** මානසස්ස සන්තතාය නිබ්බුතතාය පණීතතාය සන්තමානසා. **සන්තංයෙව උපහාරං උපහරිස්සාමාති** කායචිත්තුපහාරං සන්තං නිබ්බුතං පණීතංයෙව උපහරිස්සාම. **සබ්‍රහ්මචාරීසූති** සමානං එකුද්දෙසතාදිං බ්‍රහ්මං චරන්තෙසු සහධම්මිකෙසු. **එවඤ්හි වො, සාරිපුත්ත, සික්ඛිතබ්බන්ති** ඉමිනා එත්තකෙන වාරෙන භගවා දෙසනං සබ්බඤ්ඤුභාසිතං අකාසි. **අනස්සුන්ති** නට්ඨා විනට්ඨා. **යෙ ඉමං ධම්මපරියායං නාස්සොසුන්ති** යෙ අත්තනො පාපිකං තුච්ඡං නිරත්ථකං දිට්ඨිං නිස්සාය ඉමං එවරූපං ධම්මදෙසනං සොතුං න ලභිංසූති යථානුසන්ධිනා දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

38. ඡට්ඨෙ **වරණායං විහරතීති** වරණා නාම එකං නගරං, තං උපනිස්සාය විහරති. **කාමරාගාභිනිවෙසවිනිබන්ධපලිගෙධපරියුට්ඨානජ්ඣොසානහෙතූති** කාමරාගාභිනිවෙසහෙතු, කාමරාගවිනිබන්ධහෙතු, කාමරාගපලිගෙධහෙතු, කාමරාගපරියුට්ඨානහෙතු, කාමරාගඅජ්ඣොසානහෙතූති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – ය්වායං පඤ්ච කාමගුණෙ නිස්සාය උප්පජ්ජති කාමරාගො, තස්සාභිනිවෙසාදිහෙතු. කාමරාගෙන අභිනිවිට්ඨත්තා විනිබද්ධත්තා තස්මිංයෙව ච කාමරාගෙ මහාපඞ්කෙ විය පලිගෙධත්තා අනුපවිට්ඨත්තා තෙනෙව ච කාමරාගෙන පරියුට්ඨිතත්තා ගහිතත්තා කාමරාගෙනෙව ච අජ්ඣොසිතත්තා ගිලිත්වා පරිනිට්ඨපෙත්වා ගහිතත්තාති. **දිට්ඨිරාගාදිපදෙසුපි** එසෙව නයො. **දිට්ඨිරාගොති** පනෙත්ථ ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො නිස්සාය උප්පජ්ජනකරාගො වෙදිතබ්බො. **පුරත්ථිමෙසු ජනපදෙසූති** ථෙරස්ස වසනට්ඨානතො සාවත්ථිජනපදො පුරත්ථිමදිසාභාගෙ හොති, ථෙරො ච නිසීදන්තොපි තතොමුඛොව නිසින්නො, තස්මා එවමාහ. **උදානං උදානෙසීති** උදාහාරං උදාහරි. යථා හි යං තෙලං මානං ගහෙතුං න සක්කොති, විස්සන්දිත්වා ගච්ඡති, තං අවසෙසකොති වුච්චති. යඤ්ච ජලං තළාකං ගහෙතුං න සක්කොති, අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගච්ඡති , තං ඔඝොති වුච්චති, එවමෙවං යං පීතිවචනං හදයං ගහෙතුං න සක්කොති, අධිකං හුත්වා අන්තො අසණ්ඨහිත්වා බහි නික්ඛමති, තං උදානන්ති වුච්චති, එවරූපං පීතිමයවචනං නිච්ඡාරෙසීති අත්ථො.

39. සත්තමෙ **ගුන්දාවනෙති** එවං නාමකෙ වනෙ. **උපසඞ්කමීති** ''මහාකච්චානත්ථෙරො කිර නාම අත්තනො පිතුමත්තම්පි අය්‍යකමත්තම්පි දිස්වා නෙව අභිවාදෙති න පච්චුට්ඨෙති න ආසනෙන නිමන්තෙතී''ති සුත්වා ''න සක්කා එත්තකෙන නිට්ඨං ගන්තුං, උපසඞ්කමිත්වා නං පරිග්ගණ්හිස්සාමී''ති භුත්තපාතරාසො යෙනායස්මා මහාකච්චානො තෙනුපසඞ්කමි. **ජිණ්ණෙති** ජරාජිණ්ණෙ. **වුද්ධෙති** වයොවුද්ධෙ. **මහල්ලකෙති** ජාතිමහල්ලකෙ. **අද්ධගතෙති** දීඝකාලද්ධානං අතික්කන්තෙ. **වයොඅනුප්පත්තෙති** පච්ඡිමවයං අනුප්පත්තෙ. **තයිදං, භො කච්චාන, තථෙවාති**, භො කච්චාන, යං තං අම්හෙහි කෙවලං සුතමෙව, තං ඉමිනා දිට්ඨෙන සමෙති. තස්මා තං තථෙව, න අඤ්ඤථා. **න හි භවං කච්චානො බ්‍රාහ්මණෙති** ඉදං අත්තානං සන්ධාය වදති. අයං කිරස්ස අධිප්පායො – අම්හෙ එවං මහල්ලකෙ දිස්වා භොතො කච්චානස්ස අභිවාදනමත්තම්පි පච්චුට්ඨානමත්තම්පි ආසනෙන නිමන්තනමත්තම්පි නත්ථීති. **න සම්පන්නමෙවාති** න යුත්තමෙව න අනුච්ඡවිකමෙව.

ථෙරො බ්‍රාහ්මණස්ස වචනං සුත්වා ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො නෙව වුද්ධෙ ජානාති න දහරෙ, ආචික්ඛිස්සාමිස්ස වුද්ධෙ ච දහරෙ චා’’ති දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො **අත්ථි බ්‍රාහ්මණා**තිආදිමාහ. තත්ථ **ජානතා**ති සබ්බං නෙය්‍යං ජානන්තෙන. **පස්සතා**ති තදෙව හත්ථෙ ඨපිතං ආමලකං විය පස්සන්තෙන. **වුද්ධභූමී**ති යෙන කාරණෙන වුද්ධො නාම හොති, තං කාරණං. **දහරභූමී**ති යෙන කාරණෙන දහරො නාම හොති, තං කාරණං. **ආසීතිකො**ති අසීතිවස්සවයො. **නාවුතිකො**ති නවුතිවස්සවයො. **කාමෙ පරිභුඤ්ජතී**ති වත්ථුකාමෙ කිලෙසකාමෙති දුවිධෙපි කාමෙ කමනවසෙන පරිභුඤ්ජති. **කාමමජ්ඣාවසතී**ති දුවිධෙපි කාමෙ ඝරෙ ඝරස්සාමිකො විය වසති අධිවසති. **කාමපරියෙසනාය උස්සුකො**ති දුවිධානම්පි කාමානං පරියෙසනත්ථං උස්සුක්කමාපන්නො. **බාලො න ථෙරොත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡතී**ති සො න ථෙරො බාලො මන්දොත්වෙව ගණනං ගච්ඡති. වුත්තං හෙතං –

‘‘න තෙන ථෙරො සො හොති, යෙනස්ස පලිතං සිරො;
පරිපක්කො වයො තස්ස, මොඝජිණ්ණොති වුච්චතී’’ති. (ධ. ප. 260);

දහරොති තරුණො. **යුවා**ති යොබ්බනෙන සමන්නාගතො. **සුසුකාළකෙසො**ති සුට්ඨු කාළකෙසො. **භද්‍රෙන යොබ්බනෙන සමන්නාගතො**ති යෙන යොබ්බනෙන සමන්නාගතො යුවා, තං යොබ්බනං භද්‍රං ලද්ධකන්ති දස්සෙති. **පඨමෙන වයසා**ති පඨමවයො නාම තෙත්තිංස වස්සානි, තෙන සමන්නාගතොති අත්ථො. **පණ්ඩිතො ථෙරොත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡතී**ති සො එවරූපො පුග්ගලො පණ්ඩිතොති ච ථෙරොති ච ගණනං ගච්ඡති. වුත්තම්පි චෙතං –

‘‘යම්හි සච්චඤ්ච ධම්මො ච, අහිංසා සංයමො දමො;
ස වෙ වන්තමලො ධීරො, ථෙරො ඉති පවුච්චතී’’ති. (ධ. ප. 261);

40. අට්ඨමෙ **චොරා බලවන්තො හොන්තී**ති පක්ඛසම්පන්නා, පරිවාරසම්පන්නා, ධනසම්පන්නා, නිවාසට්ඨානසම්පන්නා, වාහනසම්පන්නා ච හොන්ති. **රාජානො තස්මිං සමයෙ දුබ්බලා හොන්තී**ති තස්මිං සමයෙ රාජානො තාසං සම්පත්තීනං අභාවෙන දුබ්බලා හොන්ති. **අතියාතුන්**ති බහිද්ධා ජනපදචාරිකං චරිත්වා ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ අන්තොනගරං පවිසිතුං. **නියාතුන්**ති ‘‘චොරා ජනපදං විලුම්පන්ති මද්දන්ති, තෙ නිසෙධෙස්සාමා’’ති පඨමයාමෙ වා මජ්ඣිමයාමෙ වා පච්ඡිමයාමෙ වා නික්ඛමිතුං ඵාසුකං න හොති. තතො උට්ඨාය චොරා මනුස්සෙ පොථෙත්වා අච්ඡින්දිත්වා ගච්ඡන්ති. **පච්චන්තිමෙ වා ජනපදෙ අනුසඤ්ඤාතුන්**ති ගාමං වාසකරණත්ථාය සෙතුං අත්ථරණත්ථාය පොක්ඛරණිං ඛණාපනත්ථාය සාලාදීනං කරණත්ථාය පච්චන්තිමෙ ජනපදෙ අනුසඤ්ඤාතුම්පි න සුඛං හොති. **බ්‍රාහ්මණගහපතිකානන්**ති අන්තොනගරවාසීනං බ්‍රාහ්මණගහපතිකානං. **බාහිරානි වා කම්මන්තානී**ති බහිගාමෙ ආරාමෙ ඛෙත්තකම්මන්තානි. **පාපභික්ඛූ බලවන්තො හොන්තී**ති පක්ඛුත්තරා යසුත්තරා පුඤ්ඤවන්තො බහුකෙහි උපට්ඨාකෙහි ච උපට්ඨාකීහි ච සමන්නාගතා රාජරාජමහාමත්තසන්නිස්සිතා. **පෙසලා භික්ඛූ තස්මිං සමයෙ දුබ්බලා හොන්තී**ති තස්මිං සමයෙ පියසීලා භික්ඛූ තාසං සම්පත්තීනං අභාවෙන දුබ්බලා හොන්ති. **තුණ්හීභූතා තුණ්හීභූතාව සඞ්ඝමජ්ඣෙ සඞ්කසායන්තී**ති නිස්සද්දා හුත්වා සඞ්ඝමජ්ඣෙ නිසින්නා කිඤ්චි එකවචනම්පි මුඛං උක්ඛිපිත්වා කථෙතුං අසක්කොන්තා පජ්ඣායන්තා විය නිසීදන්ති. **තයිදන්**ති තදෙතං කාරණං. සුක්කපක්ඛො වුත්තවිපල්ලාසෙන වෙදිතබ්බො.

41. නවමෙ **මිච්ඡාපටිපත්තාධිකරණහෙතූ**ති මිච්ඡාපටිපත්තියා කාරණහෙතු පටිපජ්ජනහෙතූති අත්ථො. **ඤායං ධම්මං කුසලන්**ති සහවිපස්සනකං මග්ගං. එවරූපො හි සහවිපස්සනකං මග්ගං ආරාධෙතුං සම්පාදෙතුං පූරෙතුං න සක්කොති. සුක්කපක්ඛො වුත්තවිපල්ලාසෙන වෙදිතබ්බො. ඉමස්මිං සුත්තෙ සහ විපස්සනාය මග්ගො කථිතො.

42. දසමෙ **දුග්ගහිතෙහී**ති උප්පටිපාටියා ගහිතෙහි. **බ්‍යඤ්ජනප්පතිරූපකෙහී**ති බ්‍යඤ්ජනසො පතිරූපකෙහි අක්ඛරචිත්තතාය ලද්ධකෙහි. **අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච පටිබාහන්තී**ති සුග්ගහිතසුත්තන්තානං අත්ථඤ්ච පාළිඤ්ච පටිබාහන්ති, අත්තනො දුග්ගහිතසුත්තන්තානංයෙව අත්ථඤ්ච පාළිඤ්ච උත්තරිතරං කත්වා දස්සෙන්ති. සුක්කපක්ඛො වුත්තවිපල්ලාසෙන වෙදිතබ්බො. ඉමස්මිං සුත්තෙ සාසනස්ස වුද්ධි ච පරිහානි ච කථිතාති.

සමචිත්තවග්ගො චතුත්ථො.

5. පරිසවග්ගවණ්ණනා

43. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **උත්තානාති** පාකටා අප්පටිච්ඡන්නා. **ගම්භීරාති** ගුළ්හා පටිච්ඡන්නා. **උද්ධතාති** උද්ධච්චෙන සමන්නාගතා. **උන්නළාති** උග්ගතනළා, උට්ඨිතතුච්ඡමානාති වුත්තං හොති. **චපලාති** පත්තචීවරමණ්ඩනාදිනා චාපල්ලෙන යුත්තා. **මුඛරාති** මුඛඛරා ඛරවචනා. **විකිණ්ණවාචාති** අසංයතවචනා දිවසම්පි නිරත්ථකවචනපලාපිනො. **මුට්ඨස්සතීති** විස්සට්ඨසතිනො. **අසම්පජානාති** නිප්පඤ්ඤා. **අසමාහිතාති** චිත්තෙකග්ගතාමත්තස්සාපි අලාභිනො. **පාකතින්ද්‍රියාති** පකතියා ඨිතෙහි විවටෙහි අරක්ඛිතෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි සමන්නාගතා. සුක්කපක්ඛො වුත්තවිපල්ලාසෙන වෙදිතබ්බො.

44. දුතියෙ **භණ්ඩනජාතාති** භණ්ඩනං වුච්චති කලහස්ස පුබ්බභාගො, තං තෙසං ජාතන්ති භණ්ඩනජාතා. තථා ‘‘මයං තුම්හෙ දණ්ඩාපෙස්සාම බන්ධාපෙස්සාමා’’තිආදිවචනප්පවත්තියා සඤ්ජාතකලහා. අයං තාව ගිහීසු නයො. පබ්බජිතා පන ආපත්තිවීතික්කමවාචං වදන්තා **කලහජාතා** නාම. **විවාදාපන්නාති** විරුද්ධවාදං ආපන්නා. **මුඛසත්තීහි විතුදන්තාති** ගුණානං ඡින්දනට්ඨෙන දුබ්භාසිතා වාචා මුඛසත්තියොති වුච්චන්ති, තාහි විතුදන්තා විජ්ඣන්තා. **සමග්ගාති** එකකම්මං එකුද්දෙසො සමසික්ඛතාති එතෙසං කරණෙන සමග්ගතාය සහිතා. **පියචක්ඛූහීති** මෙත්තාචක්ඛූහි.

45. තතියෙ **අග්ගවතීති** උත්තමපුග්ගලවතී, අග්ගාය වා උත්තමාය පටිපත්තියා සමන්නාගතා. තතො විපරීතා **අනග්ගවතී. බාහුලිකාති** චීවරාදිබාහුල්ලාය පටිපන්නා. සාසනං සිථිලං ගණ්හන්තීති **සාථලිකා. ඔක්කමනෙ පුබ්බඞ්ගමාති** එත්ථ ඔක්කමනං වුච්චති අවගමනට්ඨෙන පඤ්ච නීවරණානි, තෙන පඤ්චනීවරණපූරණෙ පුබ්බඞ්ගමාති වුත්තං හොති. **පවිවෙකෙති** උපධිවිවෙකෙ නිබ්බානෙ. **නික්ඛිත්තධුරාති** තිවිධෙපි විවෙකෙ ඔරොපිතධුරා. **න වීරියං ආරභන්තීති** දුවිධම්පි වීරියං න කරොන්ති. **අප්පත්තස්ස පත්තියාති** පුබ්බෙ අප්පත්තස්ස ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලවිසෙසස්ස පත්තිඅත්ථාය. ඉතරං පදද්වයං තස්සෙව වෙවචනං. **පච්ඡිමා ජනතාති** සද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකජනො . **දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජතීති** ආචරියුපජ්ඣායෙහි කතං අනුකරොන්තො දිට්ඨස්ස තෙසං ආචාරස්ස අනුගතිං ආපජ්ජති නාම. සෙසං වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බං.

46. චතුත්ථෙ **අරියාති** අරියසාවකපරිසා. **අනරියාති** පුථුජ්ජනපරිසා. **‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති යථාභූතං නප්පජානන්තීති** ඨපෙත්වා තණ්හං තෙභූමකා පඤ්චක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චං නාම, එත්තකමෙව දුක්ඛං, ඉතො උද්ධං දුක්ඛං නත්ථීති යථාසභාවතො නප්පජානන්ති. එස නයො සබ්බත්ථ. සෙසපදෙසු පන තස්ස දුක්ඛස්ස සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා **සමුදයො** නාම, තස්සායෙව තණ්හාය, ද්වින්නම්පි වා තෙසං සච්චානං අච්චන්තක්ඛයො අසමුප්පත්ති **දුක්ඛනිරොධො** නාම, අට්ඨඞ්ගිකො අරියමග්ගො **දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා** නාමාති එවං ඉමස්මිං සුත්තෙ චතූහි සච්චෙහි චත්තාරො මග්ගා ච චත්තාරි ච ඵලානි කථිතානි.

47. පඤ්චමෙ **පරිසාකසටොති** කසටපරිසා කචවරපරිසා පලාපපරිසාති අත්ථො. **පරිසාමණ්ඩොති** පසන්නපරිසා සාරපරිසාති අත්ථො. **ඡන්දාගතිං ගච්ඡන්තීති** ඡන්දෙන අගතිං ගච්ඡන්ති, අකත්තබ්බං කරොන්තීති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. ඉමානි පන චත්තාරි අගතිගමනානි භණ්ඩභාජනීයෙ ච විනිච්ඡයට්ඨානෙ ච ලබ්භන්ති. තත්ථ භණ්ඩභාජනීයෙ තාව අත්තනො භාරභූතානං භික්ඛූනං අමනාපෙ භණ්ඩකෙ පත්තෙ තං පරිවත්තෙත්වා මනාපං දෙන්තො **ඡන්දාගතිං ගච්ඡති** නාම. අත්තනො පන අභාරභූතානං මනාපෙ භණ්ඩකෙ පත්තෙ තං පරිවත්තෙත්වා අමනාපං දෙන්තො **දොසාගතිං ගච්ඡති** නාම. භණ්ඩකභාජනීයවත්ථුඤ්ච ඨිතිකඤ්ච අජානන්තො **මොහාගතිං ගච්ඡති** නාම. මුඛරානං වා රාජාදිනිස්සිතානං වා ‘‘ඉමෙ මෙ අමනාපෙ භණ්ඩකෙ දින්නෙ අනත්ථම්පි කරෙය්‍යු’’න්ති භයෙන පරිවත්තෙත්වා මනාපං දෙන්තො **භයාගතිං ගච්ඡති** නාම. යො පන එවං න ගච්ඡති, සබ්බෙසං තුලාභූතො පමාණභූතො මජ්ඣත්තො හුත්වා යං යස්ස පාපුණාති, තඤ්ඤෙව තස්ස දෙති, අයං චතුබ්බිධම්පි අගතිගමනං න ගච්ඡති නාම. විනිච්ඡයට්ඨානෙ පන අත්තනො භාරභූතස්ස ගරුකාපත්තිං ලහුකාපත්තීති කත්වා කථෙන්තො **ඡන්දාගතිං ගච්ඡති** නාම. ඉතරස්ස ලහුකාපත්තිං ගරුකාපත්තීති කත්වා කථෙන්තො **දොසාගතිං ගච්ඡති** නාම. ආපත්තිවුට්ඨානං පන සමුච්චයක්ඛන්ධකඤ්ච අජානන්තො **මොහාගතිං ගච්ඡති** නාම. මුඛරස්ස වා රාජපූජිතස්ස වා ‘‘අයං මෙ ගරුකං කත්වා ආපත්තිං කථෙන්තස්ස අනත්ථම්පි කරෙය්‍යා’’ති ගරුකමෙව ලහුකාති කත්වා කථෙන්තො **භයාගතිං ගච්ඡති** නාම. යො පන සබ්බෙසං යථාභූතමෙව කථෙති, අයං චතුබ්බිධම්පි අගතිගමනං න ගච්ඡති නාම.

48. ඡට්ඨෙ **ඔක්කාචිතවිනීතාති** දුබ්බිනීතා. **නො පටිපුච්ඡාවිනීතාති** න පුච්ඡිත්වා විනීතා. **ගම්භීරාති** පාළිවසෙන ගම්භීරා සල්ලසුත්තසදිසා. **ගම්භීරත්ථාති** අත්ථවසෙන ගම්භීරා මහාවෙදල්ලසුත්තසදිසා. **ලොකුත්තරාති** ලොකුත්තරඅත්ථදීපකා . **සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තාති** සත්තසුඤ්ඤං ධම්මමත්තමෙව පකාසකා අසඞ්ඛතසංයුත්තසදිසා. **න අඤ්ඤා චිත්තං උපට්ඨපෙන්තීති** විජානනත්ථාය චිත්තං න උපට්ඨපෙන්ති, නිද්දායන්ති වා අඤ්ඤවිහිතා වා හොන්ති. **උග්ගහෙතබ්බං පරියාපුණිතබ්බන්ති** උග්ගහෙතබ්බෙ ච පරියාපුණිතබ්බෙ ච. **කවිතාති** කවීහි කතා. ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං. **චිත්තක්ඛරාති** විචිත්‍රඅක්ඛරා. ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං. **බාහිරකාති** සාසනතො බහිභූතා. **සාවකභාසිතාති** තෙසං තෙසං සාවකෙහි භාසිතා. **සුස්සූසන්තීති** අක්ඛරචිත්තතාය චෙව සරසම්පත්තියා ච අත්තමනා හුත්වා සුණන්ති. **න චෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිපුච්ඡන්තීති** අඤ්ඤමඤ්ඤං අත්ථං වා අනුසන්ධිං වා පුබ්බාපරං වා න පුච්ඡන්ති. **න ච**

පටිච්ඡාදෙන්තීති පුච්ඡනත්ථාය චාරිකං න විවරන්ති. **ඉදං කථන්ති** ඉදං බ්‍යඤ්ජනං කථං රොපෙතබ්බං කින්ති රොපෙතබ්බං? **ඉමස්ස කො අත්ථොති** ඉමස්ස භාසිතස්ස කො අත්ථො, කා අනුසන්ධි, කිං පුබ්බාපරං? **අවිවටන්ති** පටිච්ඡන්නං. **න විවරන්තීති** න උග්ඝාටෙන්ති. **අනුත්තානීකතන්ති** අපාකටං කතං. **න උත්තානිං කරොන්තීති** පාකටං න කරොන්ති. **කඞ්ඛාඨානියෙසූති** කඞ්ඛාය කාරණභූතෙසු. සුක්කපක්ඛො වුත්තවිපල්ලාසෙන වෙදිතබ්බො.

49. සත්තමෙ **ආමිසගරූති** චතුපච්චයගරුකා ලොකුත්තරධම්මං ලාමකතො ගහෙත්වා ඨිතපරිසා. **සද්ධම්මගරූති** නව ලොකුත්තරධම්මෙ ගරුකෙ කත්වා චත්තාරො පච්චයෙ ලාමකතො ගහෙත්වා ඨිතපරිසා. **උභතොභාගවිමුත්තොති** ද්වීහි භාගෙහි විමුත්තො. **පඤ්ඤාවිමුත්තොති** පඤ්ඤාය විමුත්තො සුක්ඛවිපස්සකඛීණාසවො. **කායසක්ඛීති** කායෙන ඣානඵස්සං ඵුසිත්වා පච්ඡා නිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකත්වා ඨිතො. **දිට්ඨිප්පත්තොති** දිට්ඨන්තං පත්තො. ඉමෙ ද්වෙපි ඡසු ඨානෙසු ලබ්භන්ති. **සද්ධාවිමුත්තොති** සද්දහන්තො විමුත්තො. අයම්පි ඡසු ඨානෙසු ලබ්භති. ධම්මං අනුස්සරතීති **ධම්මානුසාරී**. සද්ධං අනුස්සරතීති **සද්ධානුසාරී**. ඉමෙ ද්වෙපි පඨමමග්ගසමඞ්ගිනො. **කල්‍යාණධම්මොති** සුන්දරධම්මො. **දුස්සීලො පාපධම්මොති** නිස්සීලො ලාමකධම්මො. ඉමං කස්මා ගණ්හන්ති? සබ්බෙසු හි එකසදිසෙසු ජාතෙසු සීලවන්තෙසු බලවගාරවං න හොති, එකච්චෙසු පන දුස්සීලෙසු සති සීලවන්තානං උපරි බලවගාරවං හොතීති මඤ්ඤන්තා ගණ්හන්ති. **තෙ තෙන ලාභං ලභන්තීති** තෙ භික්ඛූ එකච්චානං වණ්ණං එකච්චානං අවණ්ණං කථෙත්වා චත්තාරො පච්චයෙ ලභන්ති. **ගථිතාති** තණ්හාය ගන්ථිතා. **මුච්ඡිතාති** තණ්හාවසෙනෙව මුච්ඡිතා. **අජ්ඣොපන්නාති** අජ්ඣොසාය ගිලිත්වා පරිනිට්ඨපෙත්වා ඨිතා. **අනාදීනවදස්සාවිනොති** අපච්චවෙක්ඛිතපරිභොගෙ ආදීනවං අපස්සන්තා. **අනිස්සරණපඤ්ඤාති** චතූසු පච්චයෙසු ඡන්දරාගඅපකඩ්ඪනාය නිස්සරණපඤ්ඤාය විරහිතා ඉදමත්ථං එතන්ති අජානන්තා. **පරිභුඤ්ජන්තීති** සච්ඡන්දරාගා හුත්වා පරිභුඤ්ජන්ති.

සුක්කපක්ඛෙ **උභතොභාගවිමුත්තොති**ආදීසු අයං සත්තන්නම්පි අරියපුග්ගලානං සඞ්ඛෙපපකාසනා – එකො භික්ඛු පඤ්ඤාධුරෙන අභිනිවිට්ඨො අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පාපුණාති. සො තස්මිං ඛණෙ ධම්මානුසාරී නාම හොති, සොතාපත්තිඵලාදීසු ඡසු ඨානෙසු කායසක්ඛි නාම, අරහත්තඵලක්ඛණෙ උභතොභාගවිමුත්තො නාම. සමාපත්තීහි වික්ඛම්භනවිමුත්තියා මග්ගෙන සමුච්ඡෙදවිමුත්තියාති ද්වික්ඛත්තුං වා ද්වීහි වා භාගෙහි විමුත්තොති අත්ථො. අපරො පඤ්ඤාධුරෙන අභිනිවිට්ඨො සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තො සුක්ඛවිපස්සකොව හුත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පාපුණාති. සො තස්මිං ඛණෙ ධම්මානුසාරී නාම හොති, සොතාපත්තිඵලාදීසු ඡසු ඨානෙසු දිට්ඨිප්පත්තො නාම, අරහත්තඵලක්ඛණෙ පඤ්ඤාවිමුත්තො නාම. අපරො සද්ධාධුරෙන අභිනිවිට්ඨො අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පාපුණාති. සො තස්මිං ඛණෙ සද්ධානුසාරී නාම හොති, සොතාපත්තිඵලාදීසු ඡසු ඨානෙසු කායසක්ඛි නාම, අරහත්තඵලක්ඛණෙ උභතොභාගවිමුත්තො නාම. අපරො සද්ධාධුරෙන අභිනිවිට්ඨො සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තො සුක්ඛවිපස්සකොව හුත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පාපුණාති. සො තස්මිං ඛණෙ සද්ධානුසාරී නාම හොති, සොතාපත්තිඵලාදීසු ඡසු ඨානෙසු සද්ධාවිමුත්තො නාම, අරහත්තඵලක්ඛණෙ පඤ්ඤාවිමුත්තො නාම.

50. අට්ඨමෙ **විසමාති** සපක්ඛලනට්ඨෙන විසමා. **සමාති** නිපක්ඛලනට්ඨෙන සමා. **අධම්මකම්මානීති** උද්ධම්මානි කම්මානි. **අවිනයකම්මානීති** උබ්බිනයානි කම්මානි.

51. නවමෙ **අධම්මිකාති** නිද්ධම්මා. **ධම්මිකාති** ධම්මයුත්තා.

52. දසමෙ **අධිකරණන්ති** විවාදාධිකරණාදිචතුබ්බිධං අධිකරණං. **ආදියන්තීති** ගණ්හන්ති. **සඤ්ඤාපෙන්තීති** ජානාපෙන්ති. **න ච සඤ්ඤත්තිං උපගච්ඡන්තීති** සඤ්ඤාපනත්ථං න සන්නිපතන්ති. **න ච නිජ්ඣාපෙන්තීති** න පෙක්ඛාපෙන්ති. **න ච නිජ්ඣත්තිං උපගච්ඡන්තීති** අඤ්ඤමඤ්ඤං නිජ්ඣාපනත්ථාය න සන්නිපතන්ති. **අසඤ්ඤත්තිබලාති** අසඤ්ඤත්තියෙව බලං එතෙසන්ති අසඤ්ඤත්තිබලා . **අප්පටිනිස්සග්ගමන්තිනොති** යෙසං හි එවං හොති – ''සචෙ අම්හෙහි ගහිතං අධිකරණං ධම්මිකං භවිස්සති, ගණ්හිස්සාම. සචෙ අධම්මිකං, විස්සජ්ජෙස්සාමා''ති, තෙ පටිනිස්සග්ගමන්තිනො නාම හොන්ති. ඉමෙ පන න තථා මන්තෙන්තීති අප්පටිනිස්සග්ගමන්තිනො. **ථාමසා පරාමාසා අභිනිවිස්සාති** දිට්ඨිථාමෙන ච දිට්ඨිපරාමාසෙන ච අභිනිවිසිත්වා. **ඉදමෙව සච්චන්ති** ඉදං අම්හාකං වචනමෙව සච්චං. **මොඝමඤ්ඤන්ති** අවසෙසානං වචනං මොඝං තුච්ඡං. සුක්කපක්ඛො උත්තානත්ථොයෙවාති.

පරිසවග්ගො පඤ්චමො.

පඨමපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

2. දුතියපණ්ණාසකං

(6) 1. පුග්ගලවග්ගවණ්ණනා

53. දුතියපණ්ණාසකස්ස පඨමෙ චක්කවත්තිනා සද්ධිං ගහිතත්තා ‘‘ලොකානුකම්පාය’’ති න වුත්තං. එත්ථ ච චක්කවත්තිනො උප්පත්තියා ද්වෙ සම්පත්තියො ලභන්ති, බුද්ධානං උප්පත්තියා තිස්සොපි.

54. දුතියෙ **අච්ඡරියමනුස්සා**ති ආචිණ්ණමනුස්සා අබ්භුතමනුස්සා.

55. තතියෙ **බහුනො ජනස්ස අනුතප්පා හොතී**ති මහාජනස්ස අනුතාපකාරී හොති. තත්ථ චක්කවත්තිනො කාලකිරියා එකචක්කවාළෙ දෙවමනුස්සානං අනුතාපං කරොති, තථාගතස්ස කාලකිරියා දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු.

56. චතුත්ථෙ **ථූපාරහා**ති ථූපස්ස යුත්තා අනුච්ඡවිකා. චක්කවත්තිනො හි චෙතියං පටිජග්ගිත්වා ද්වෙ සම්පත්තියො ලභන්ති, බුද්ධානං චෙතියං පටිජග්ගිත්වා තිස්සොපි.

57. පඤ්චමෙ **බුද්ධා**ති අත්තනො ආනුභාවෙන චත්තාරි සච්චානි බුද්ධා.

58. ඡට්ඨෙ **ඵලන්තියා**ති සද්දං කරොන්තියා. **න සන්තසන්තී**ති න භායන්ති. තත්ථ ඛීණාසවො අත්තනො සක්කායදිට්ඨියා පහීනත්තා න භායති, හත්ථාජානීයො සක්කායදිට්ඨියා බලවත්තාති. සත්තමට්ඨමෙසුපි එසෙව නයො.

61. නවමෙ **කිංපුරිසා**ති කින්නරා. **මානුසිං වාචං න භාසන්තී**ති මනුස්සකථං න කථෙන්ති. ධම්මාසොකස්ස කිර එකං කින්නරං ආනෙත්වා දස්සෙසුං. සො ‘‘කථාපෙථ න’’න්ති ආහ. කින්නරො කථෙතුං න ඉච්ඡති. එකො පුරිසො ‘‘අහමෙතං කථාපෙස්සාමී’’ති හෙට්ඨාපාසාදං ඔතාරෙත්වා ද්වෙ ඛාණුකෙ කොට්ටෙත්වා උක්ඛලිං ආරොපෙසි. සා උභතොපස්සෙහි පතති. තං දිස්වා කින්නරො ‘‘කිං අඤ්ඤං එකං ඛාණුකං කොට්ටෙතුං න වට්ටතී’’ති එත්තකමෙව ආහ. පුන අපරභාගෙ ද්වෙ කින්නරෙ ආනෙත්වා දස්සෙසුං. රාජා ‘‘කථාපෙථ නෙ’’ති ආහ. තෙ කථෙතුං න ඉච්ඡිංසු. එකො පුරිසො ‘‘අහමෙතෙ කථාපෙස්සාමී’’ති තෙ ගහෙත්වා අන්තරාපණං අගමාසි. තත්ථෙකො අම්බපක්කඤ්ච මච්ඡෙ ච අද්දස, එකො කබිට්ඨඵලඤ්ච අම්බිලිකාඵලඤ්ච. තත්ථ පුරිමො ‘‘මහාවිසං මනුස්සා ඛාදන්ති, කථං තෙ කිලාසිනො න හොන්තී’’ති ආහ. ඉතරො ‘‘කථං ඉමෙ එතං නිස්සාය කුට්ඨිනො න හොන්තී’’ති ආහ. එවං මානුසිං වාචං කථෙතුං සක්කොන්තාපි ද්වෙ අත්ථෙ සම්පස්සමානා න කථෙන්තීති.

62. දසමෙ **අප්පටිවානො**ති අනුක්කණ්ඨිතො අපච්චොසක්කිතො.

63. එකාදසමෙ **අසන්තසන්නිවාස**න්ති අසප්පුරිසානං සන්නිවාසං. **න වදෙය්‍යා**ති ඔවාදෙන වා අනුසාසනියා වා න වදෙය්‍ය, මා වදතූති අත්ථො. **ථෙරම්පාහං න වදෙය්‍ය**න්ති අහම්පි ථෙරං භික්ඛුං ඔවාදානුසාසනිවසෙන න වදෙය්‍යං. **අහිතානුකම්පී**ති අහිතං ඉච්ඡමානො. **නො හිතානුකම්පී**ති හිතං අනිච්ඡමානො. **නොති නං වදෙය්‍ය**න්ති ‘‘අහං තව වචනං න කරිස්ස’’න්ති නං වදෙය්‍යං. **විහෙඨෙය්‍ය**න්ති වචනස්ස අකරණෙන විහෙඨෙය්‍යං. **පස්සම්පිස්ස නප්පටිකරෙය්‍ය**න්ති පස්සන්තොපි ජානන්තොපි අහං තස්ස වචනං න කරෙය්‍යං. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. සුක්කපක්ඛෙ පන **සාධූති නං වදෙය්‍ය**න්ති ‘‘සාධු භද්දකං සුකථිතං තයා’’ති තස්ස කථං අභිනන්දන්තො නං වදෙය්‍යන්ති අත්ථො.

64. ද්වාදසමෙ **උභතො වචීසංසාරො**ති ද්වීසුපි පක්ඛෙසු අඤ්ඤමඤ්ඤං අක්කොසනපච්චක්කොසනවසෙන සංසරමානා වාචා වචීසංසාරො. **දිට්ඨිපළාසො**ති දිට්ඨිං නිස්සාය උප්පජ්ජනකො යුගග්ගාහලක්ඛණො පළාසො දිට්ඨිපළාසො නාම. **චෙතසො ආඝාතො**ති කොපො. සො හි චිත්තං ආඝාතෙන්තො උප්පජ්ජති. **අප්පච්චයො**ති අතුට්ඨාකාරො, දොමනස්සන්ති අත්ථො. **අනභිරද්ධී**ති කොපොයෙව. සො හි අනභිරාධනවසෙන අනභිරද්ධීති වුච්චති. **අජ්ඣත්තං අවූපසන්තං හොතී**ති සබ්බම්පෙතං නියකජ්ඣත්තසඞ්ඛාතෙ අත්තනො චිත්තෙ ච සද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකසඞ්ඛාතාය අත්තනො පරිසාය ච අවූපසන්තං හොති. **තස්මෙත**න්ති තස්මිං එතං. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

පුග්ගලවග්ගො පඨමො.

(7) 2. සුඛවග්ගවණ්ණනා

65. දුතියස්ස පඨමෙ **ගිහිසුඛ**න්ති ගිහීනං සබ්බකාමනිප්ඵත්තිමූලකං සුඛං. **පබ්බජිතසුඛ**න්ති පබ්බජිතානං පබ්බජ්ජාමූලකං සුඛං.

66. දුතියෙ **කාමසුඛ**න්ති කාමෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජනකසුඛං. **නෙක්ඛම්මසුඛ**න්ති නෙක්ඛම්මං වුච්චති පබ්බජ්ජා, තං ආරබ්භ උප්පජ්ජනකසුඛං.

67. තතියෙ **උපධිසුඛ**න්ති තෙභූමකසුඛං. **නිරුපධිසුඛ**න්ති ලොකුත්තරසුඛං.

68. චතුත්ථෙ **සාසවසුඛ**න්ති ආසවානං පච්චයභූතං වට්ටසුඛං. **අනාසවසුඛ**න්ති තෙසං අපච්චයභූතං විවට්ටසුඛං.

69. පඤ්චමෙ **සාමිස**න්ති සංකිලෙසං වට්ටගාමිසුඛං. **නිරාමිස**න්ති නික්කිලෙසං විවට්ටගාමිසුඛං.

70. ඡට්ඨෙ **අරියසුඛ**න්ති අපුථුජ්ජනසුඛං. **අනරියසුඛ**න්ති පුථුජ්ජනසුඛං.

71. සත්තමෙ **කායික**න්ති කායවිඤ්ඤාණසහජාතං. **චෙතසික**න්ති මනොද්වාරිකසුඛං. තං ලොකියලොකුත්තරමිස්සකං කථිතං.

72. අට්ඨමෙ **සප්පීතික**න්ති පඨමදුතියජ්ඣානසුඛං. **නිප්පීතික**න්ති තතියචතුත්ථජ්ඣානසුඛං. තත්ථ ලොකියසප්පීතිකතො ලොකියනිප්පීතිකං, ලොකුත්තරසප්පීතිකතො ච ලොකුත්තරනිප්පීතිකං අග්ගන්ති එවං භූමන්තරං අභින්දිත්වා අග්ගභාවො වෙදිතබ්බො.

73. නවමෙ **සාතසුඛ**න්ති තීසු ඣානෙසු සුඛං. **උපෙක්ඛාසුඛ**න්ති චතුත්ථජ්ඣානසුඛං.

74. දසමෙ **සමාධිසුඛ**න්ති අප්පනං වා උපචාරං වා පත්තසුඛං. **අසමාධිසුඛ**න්ති තදුභයං අප්පත්තසුඛං.

75. එකාදසමෙ **සප්පීතිකාරම්මණ**න්ති සප්පීතිකං ඣානද්වයං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස උප්පන්නසුඛං. **නිප්පීතිකාරම්මණෙ**පි එසෙව නයො. ද්වාදසමෙපි ඉමිනාව උපායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

77. තෙරසමෙ **රූපාරම්මණ**න්ති රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානාරම්මණං, යංකිඤ්චි රූපං ආරබ්භ උප්පජ්ජනකං වා. **අරූපාරම්මණ**න්ති අරූපාවචරජ්ඣානාරම්මණං, යංකිඤ්චි අරූපං ආරබ්භ උප්පජ්ජනකං වාති.

සුඛවග්ගො දුතියො.

(8) 3. සනිමිත්තවග්ගවණ්ණනා

78-79. තතියස්ස පඨමෙ **සනිමිත්තා**ති සකාරණා. දුතියාදීසුපි එසෙව නයො. නිදානං හෙතු සඞ්ඛාරො පච්චයො රූපන්ති සබ්බානිපි හි එතානි කාරණවෙවචනානෙව.

84. සත්තමෙ **සවෙදනා**ති පච්චයභූතාය සම්පයුත්තවෙදනාය සතියෙව උප්පජ්ජන්ති, නාසතීති අත්ථො. අට්ඨමනවමෙසුපි එසෙව නයො.

87. දසමෙ **සඞ්ඛතාරම්මණා**ති පච්චයනිබ්බත්තං සඞ්ඛතධම්මං ආරම්මණං කත්වාව උප්පජ්ජන්ති. **නො අසඞ්ඛතාරම්මණා**ති අසඞ්ඛතං පන නිබ්බානං ආරබ්භ න උප්පජ්ජන්ති. **න හොන්තී**ති මග්ගක්ඛණෙ න හොන්ති නාම, ඵලෙ පත්තෙ නාහෙසුන්ති. එවමෙතෙසු දසසුපි ඨානෙසු යාව අරහත්තා දෙසනා දෙසිතාති.

සනිමිත්තවග්ගො තතියො.

(9) 4. ධම්මවග්ගවණ්ණනා

88. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **චෙතොවිමුත්තීති** ඵලසමාධි. **පඤ්ඤාවිමුත්තීති** ඵලපඤ්ඤා.

89. දුතියෙ **පග්ගාහොති** වීරියං. **අවික්ඛෙපොති** චිත්තෙකග්ගතා.

90. තතියෙ **නාමන්ති** චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධා. **රූපන්ති** රූපක්ඛන්ධො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ ධම්මකොට්ඨාසපරිච්ඡෙදඤාණං නාම කථිතං.

91. චතුත්ථෙ **විජ්ජාති** ඵලඤාණං. **විමුත්තීති** තංසම්පයුත්තා සෙසධම්මා.

92. පඤ්චමෙ **භවදිට්ඨීති** සස්සතදිට්ඨි. **විභවදිට්ඨීති** උච්ඡෙදදිට්ඨි. ඡට්ඨසත්තමානි උත්තානත්ථානෙව.

95. අට්ඨමෙ **දොවචස්සතාති** දුබ්බචභාවො. **පාපමිත්තතාති** පාපමිත්තසෙවනභාවො. නවමං වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බං.

97. දසමෙ **ධාතුකුසලතාති** අට්ඨාරස ධාතුයො ධාතූති ජානනං. **මනසිකාරකුසලතාති** තාසංයෙව ධාතූනං අනිච්චාදිවසෙන ලක්ඛණත්තයං ආරොපෙත්වා ජානනං.

98. එකාදසමෙ **ආපත්තිකුසලතාති** පඤ්චන්නඤ්ච සත්තන්නඤ්ච ආපත්තික්ඛන්ධානං ජානනං. **ආපත්තිවුට්ඨානකුසලතාති** දෙසනාය වා කම්මවාචාය වා ආපත්තීහි වුට්ඨානජානනන්ති.

ධම්මවග්ගො චතුත්ථො.

(10) 5. බාලවග්ගවණ්ණනා

99. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **අනාගතං භාරං වහතීති** ‘‘සම්මජ්ජනී පදීපො ච, උදකං ආසනෙන ච, ඡන්දපාරිසුද්ධිඋතුක්ඛානං, භික්ඛුගණනා ච ඔවාදො, පාතිමොක්ඛං ථෙරභාරොති වුච්චතී’’ති ඉමං දසවිධං ථෙරභාරං නවකො හුත්වා ථෙරෙන අනජ්ඣිට්ඨො කරොන්තො අනාගතං භාරං වහති නාම. **ආගතං භාරං න වහතීති** ථෙරො සමානො තමෙව දසවිධං භාරං අත්තනා වා අකරොන්තො පරං වා අසමාදපෙන්තො ආගතං භාරං න වහති නාම. දුතියසුත්තෙපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

101. තතියෙ **අකප්පියෙ කප්පියසඤ්ඤීති** අකප්පියෙ සීහමංසාදිම්හි ‘‘කප්පියං ඉද’’න්ති එවංසඤ්ඤී. **කප්පියෙ අකප්පියසඤ්ඤීති** කුම්භීලමංසබිළාරමංසාදිම්හි කප්පියෙ ‘‘අකප්පියං ඉද’’න්ති එවංසඤ්ඤී. චතුත්ථං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

103. පඤ්චමෙ **අනාපත්තියා ආපත්තිසඤ්ඤීති** ආපුච්ඡිත්වා භණ්ඩකං ධොවන්තස්ස, පත්තං පචන්තස්ස, කෙසෙ ඡින්දන්තස්ස, ගාමං පවිසන්තස්සාතිආදීසු අනාපත්ති, තත්ථ ‘‘ආපත්ති අය’’න්ති එවංසඤ්ඤී. **ආපත්තියා අනාපත්තිසඤ්ඤීති** තෙසඤ්ඤෙව වත්ථූනං අනාපුච්ඡාකරණෙ ආපත්ති, තත්ථ ‘‘අනාපත්තී’’ති එවංසඤ්ඤී. ඡට්ඨෙපි වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. සත්තමාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

109. එකාදසමෙ **ආසවාති** කිලෙසා. **න කුක්කුච්චායිතබ්බන්ති** සඞ්ඝභොගස්ස අපට්ඨපනං අවිචාරණං න කුක්කුච්චායිතබ්බං නාම, තං කුක්කුච්චායති. **කුක්කුච්චායිතබ්බන්ති** තස්සෙව පට්ඨපනං විචාරණං, තං න කුක්කුච්චායති. ද්වාදසමාදීනි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානීති.

බාලවග්ගො පඤ්චමො.

දුතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

3. තතියපණ්ණාසකං

(11) 1. ආසාදුප්පජහවග්ගවණ්ණනා

119. තතියස්ස පණ්ණාසකස්ස පඨමෙ **ආසා**ති තණ්හා. **දුප්පජහා**ති දුච්චජා දුන්නීහරා. ලාභාසාය දුප්පජහභාවෙන සත්තා දසපි වස්සානි වීසතිපි සට්ඨිපි වස්සානි ‘‘අජ්ජ ලභිස්සාම, ස්වෙ ලභිස්සාමා’’ති රාජානං උපට්ඨහන්ති, කසිකම්මාදීනි කරොන්ති, උභතොබ්‍යූළ්හං සඞ්ගාමං පක්ඛන්දන්ති, අජපථසඞ්කුපථාදයො පටිපජ්ජන්ති, නාවාය මහාසමුද්දං පවිසන්ති. ජීවිතාසාය දුප්පජහත්තා සම්පත්තෙ මරණකාලෙපි වස්සසතජීවිං අත්තානං මඤ්ඤන්ති. සො කම්මකම්මනිමිත්තාදීනි පස්සන්තොපි ‘‘දානං දෙහි පූජං, කරොහී’’ති අනුකම්පකෙහි වුච්චමානො ‘‘නාහං මරිස්සාමි, ජීවිස්සාමී’’ච්චෙව ආසාය කස්සචි වචනං න ගණ්හාති.

120. දුතියෙ **පුබ්බකාරී**ති පඨමං උපකාරස්ස කාරකො. **කතඤ්ඤූකතවෙදී**ති තෙන කතං ඤත්වා පච්ඡා කාරකො. තෙසු පුබ්බකාරී ‘‘ඉණං දෙමී’’ති සඤ්ඤං කරොති, පච්ඡා කාරකො ‘‘ඉණං ජීරාපෙමී’’ති සඤ්ඤං කරොති.

121. තතියෙ **තිත්තො ච තප්පෙතා චා**ති පච්චෙකබුද්ධො ච තථාගතසාවකො ච ඛීණාසවො තිත්තො නාම, තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො තිත්තො ච තප්පෙතා ච.

122. චතුත්ථෙ **දුත්තප්පයා**ති දායකෙන දුත්තප්පයා තප්පෙතුං න සුකරා. **නික්ඛිපතී**ති නිදහති න පරිභුඤ්ජති. **විස්සජ්ජෙතී**ති පරෙසං දෙති.

123. පඤ්චමෙ **න විස්සජ්ජෙතී**ති සබ්බංයෙව පරෙසං න දෙති, අත්තනො පන යාපනමත්තං ගහෙත්වා අවසෙසං දෙති.

124. ඡට්ඨෙ **සුභනිමිත්ත**න්ති ඉට්ඨාරම්මණං.

125. සත්තමෙ **පටිඝනිමිත්ත**න්ති අනිට්ඨනිමිත්තං.

126. අට්ඨමෙ **පරතො ච ඝොසො**ති පරස්ස සන්තිකා අස්සද්ධම්මසවනං.

127. නවමෙ **පරතො ච ඝොසො**ති පරස්ස සන්තිකා සද්ධම්මසවනං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ආසාදුප්පජහවග්ගො පඨමො.

(12) 2. ආයාචනවග්ගවණ්ණනා

131. දුතියස්ස පඨමෙ **එවං සම්මා ආයාචමානො ආයාචෙය්‍යාති** සද්ධො භික්ඛු උට්ඨහිත්වා ‘‘යාදිසො සාරිපුත්තත්ථෙරො පඤ්ඤාය, අහම්පි තාදිසො හොමි. යාදිසො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ඉද්ධියා, අහම්පි තාදිසො හොමී’’ති එවං ආයාචන්තො පිහෙන්තො පත්ථෙන්තො යං අත්ථි, තස්සෙව පත්ථිතත්තා සම්මා පත්ථෙය්‍ය නාම. ඉතො උත්තරි පත්ථෙන්තො මිච්ඡා පත්ථෙය්‍ය. එවරූපා හි පත්ථනා යං නත්ථි, තස්ස පත්ථිතත්තා මිච්ඡාපත්ථනා නාම හොති. කිං කාරණා? **එසා, භික්ඛවෙ, තුලා එතං පමාණන්ති** යථා හි සුවණ්ණං වා හිරඤ්ඤං වා තුලෙන්තස්ස තුලා ඉච්ඡිතබ්බා, ධඤ්ඤං මිනන්තස්ස මානන්ති තුලනෙ තුලා, මිනනෙ ච මානං පමාණං හොති, එවමෙව මම සාවකානං භික්ඛූනං එසා තුලා එතං පමාණං යදිදං සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා. තෙ ගහෙත්වා ‘‘අහම්පි ඤාණෙන වා ඉද්ධියා වා එතම්පමාණො හොමී’’ති අත්තානං තුලෙතුං වා පමාණෙතුං වා සක්කා, න ඉතො අඤ්ඤථා.

132. දුතියාදීසුපි එසෙව නයො. ඉදං පනෙත්ථ විසෙසමත්තං – **ඛෙමා ච භික්ඛුනී උප්පලවණ්ණා චාති** එතාසු හි ඛෙමා පඤ්ඤාය අග්ගා, උප්පලවණ්ණා ඉද්ධියා. තස්මා ‘‘පඤ්ඤාය වා ඉද්ධියා වා එතාදිසී හොමී’’ති සම්මා ආයාචමානා ආයාචෙය්‍ය. තථා චිත්තො ගහපති පඤ්ඤාය අග්ගො, හත්ථකො රාජකුමාරො මහිද්ධිකතාය. තස්මා ‘‘පඤ්ඤාය වා ඉද්ධියා වා එදිසො හොමී’’ති සම්මා ආයාචමානො ආයාචෙය්‍ය. ඛුජ්ජුත්තරාපි මහාපඤ්ඤතාය අග්ගා, නන්දමාතා මහිද්ධිකතාය. තස්මා ‘‘පඤ්ඤාය වා ඉද්ධියා වා එතාදිසී හොමී’’ති සම්මා ආයාචමානා ආයාචෙය්‍ය.

135. පඤ්චමෙ **ඛතන්ති** ගුණානං ඛතත්තා ඛතං. **උපහතන්ති** ගුණානං උපහතත්තා උපහතං, ඡින්නගුණං නට්ඨගුණන්ති අත්ථො. **අත්තානං පරිහරතීති** නිග්ගුණං අත්තානං ජග්ගති ගොපායති. **සාවජ්ජොති** සදොසො. **සානුවජ්ජොති** සඋපවාදො. **පසවතීති** පටිලභති. **අනනුවිච්චාති** අජානිත්වා අවිනිච්ඡිනිත්වා. **අපරියොගාහෙත්වාති** අනනුපවිසිත්වා. **අවණ්ණාරහස්සාති** අවණ්ණයුත්තස්ස මිච්ඡාපටිපන්නස්ස තිත්ථියස්ස වා තිත්ථියසාවකස්ස වා. **වණ්ණං භාසතීති** ‘‘සුප්පටිපන්නො එස සම්මාපටිපන්නො’’ති ගුණං කථෙති. **වණ්ණාරහස්සාති** බුද්ධාදීසු අඤ්ඤතරස්ස සම්මාපටිපන්නස්ස. **අවණ්ණං භාසතීති** ‘‘දුප්පටිපන්නො එස මිච්ඡාපටිපන්නො’’ති අගුණං කථෙති. **අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණං භාසතීති** ඉධෙකච්චො පුග්ගලො දුප්පටිපන්නානං මිච්ඡාපටිපන්නානං තිත්ථියානං තිත්ථියසාවකානං ‘‘ඉතිපි දුප්පටිපන්නා ඉතිපි මිච්ඡාපටිපන්නා’’ති අවණ්ණං භාසති. **වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසතීති** සුප්පටිපන්නානං සම්මාපටිපන්නානං බුද්ධානං බුද්ධසාවකානං ‘‘ඉතිපි සුප්පටිපන්නා ඉතිපි සම්මාපටිපන්නා’’ති වණ්ණං භාසති.

136. ඡට්ඨෙ **අප්පසාදනීයෙ ඨානෙති** අප්පසාදකාරණෙ. **පසාදං උපදංසෙතීති** දුප්පටිපදාය මිච්ඡාපටිපදාය ‘‘අයං සුප්පටිපදා සම්මාපටිපදා’’ති පසාදං ජනෙති. **පසාදනීයෙ ඨානෙ අප්පසාදන්ති** සුප්පටිපදාය සම්මාපටිපදාය ‘‘අයං දුප්පටිපදා මිච්ඡාපටිපදා’’ති අප්පසාදං ජනෙතීති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

137. **සත්තමෙ ද්වීසූති** ද්වීසු ඔකාසෙසු ද්වීසු කාරණෙසු. **මිච්ඡාපටිපජ්ජමානොති** මිච්ඡාපටිපත්තිං පටිපජ්ජමානො. **මාතරි ච පිතරි චාති** මිත්තවින්දකො විය මාතරි, අජාතසත්තු විය පිතරි. සුක්කපක්ඛො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

138. අට්ඨමෙ **තථාගතෙ ච තථාගතසාවකෙ චාති** දෙවදත්තො විය තථාගතෙ, කොකාලිකො විය ච තථාගතසාවකෙ. සුක්කපක්ඛෙ ආනන්දත්ථෙරො විය තථාගතෙ, නන්දගොපාලකසෙට්ඨිපුත්තො විය ච තථාගතසාවකෙ.

139. නවමෙ **සචිත්තවොදානන්ති** සකචිත්තස්ස වොදානං, අට්ඨන්නං සමාපත්තීනං එතං නාමං. **න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියතීති** ලොකෙ ච රූපාදීසු ධම්මෙසු කිඤ්චි එකං ධම්මම්පි න ගණ්හාති න පරාමසති. එවමෙත්ථ අනුපාදානං නාම දුතියො ධම්මො හොති. දසමෙකාදසමානි උත්තානත්ථානෙවාති.

ආයාචනවග්ගො දුතියො.

(13) 3. දානවග්ගවණ්ණනා

142. තතියස්ස පඨමෙ **දානානීති** දියානකවසෙන දානානි, දෙය්‍යධම්මස්සෙතං නාමං. සවත්ථුකා වා චෙතනා දානං, සම්පත්තිපරිච්චාගස්සෙතං නාමං. **ආමිසදානන්ති** චත්තාරො පච්චයා දියානකවසෙන ආමිසදානං නාම. **ධම්මදානන්ති** ඉධෙකච්චො අමතපත්තිපටිපදං කථෙත්වා දෙති, ඉදං ධම්මදානං නාම.

143. දුතියෙ චත්තාරො පච්චයා යජනකවසෙන **යාගො** නාම **ධම්මොපි** යජනකවසෙන යාගොති වෙදිතබ්බො.

144. තතියෙ ආමිසස්ස චජනං **ආමිසචාගො,** ධම්මස්ස චජනං **ධම්මචාගො**. චතුත්ථෙ උපසග්ගමත්තං විසෙසො.

146. පඤ්චමෙ චතුන්නං පච්චයානං භුඤ්ජනං **ආමිසභොගො,** ධම්මස්ස භුඤ්ජනං **ධම්මභොගො**. ඡට්ඨෙ උපසග්ගමත්තං විසෙසො.

148. සත්තමෙ චතුන්නං පච්චයානං සංවිභජනං **ආමිසසංවිභාගො,** ධම්මස්ස සංවිභජනං **ධම්මසංවිභාගො.**

149. අට්ඨමෙ චතූහි පච්චයෙහි සඞ්ගහො **ආමිසසඞ්ගහො,** ධම්මෙන සඞ්ගහො **ධම්මසඞ්ගහො.**

150. නවමෙ චතූහි පච්චයෙහි අනුග්ගණ්හනං **ආමිසානුග්ගහො,** ධම්මෙන අනුග්ගණ්හනං **ධම්මානුග්ගහො.**

151. දසමෙ චතූහි පච්චයෙහි අනුකම්පනං **ආමිසානුකම්පා,** ධම්මෙන අනුකම්පනං **ධම්මානුකම්පා**ති.

දානවග්ගො තතියො.

(14) 4. සන්ථාරවග්ගවණ්ණනා

152. චතුත්ථස්ස පඨමෙ චතූහි පච්චයෙහි අත්තනො ච පරස්ස ච අන්තරපටිච්ඡාදනවසෙන සන්ථරණං **ආමිසසන්ථාරො,** ධම්මෙන සන්ථරණං **ධම්මසන්ථාරො**. දුතියෙ උපසග්ගමත්තං විසෙසො.

154. තතියෙ වුත්තප්පකාරස්ස ආමිසස්ස එසනා **ආමිසෙසනා,** ධම්මස්ස එසනා **ධම්මෙසනා**. චතුත්ථෙ උපසග්ගමත්තමෙව විසෙසො.

156. පඤ්චමෙ මත්ථකප්පත්තා ආමිසපරියෙසනා **ආමිසපරියෙට්ඨී,** මත්ථකප්පත්තාව ධම්මපරියෙසනා **ධම්මපරියෙට්ඨීති** වුත්තා.

157. ඡට්ඨෙ ආමිසෙන පූජනං **ආමිසපූජා,** ධම්මෙන පූජනං **ධම්මපූජා**.

158. සත්තමෙ **ආතිථෙය්‍යානීති** ආගන්තුකදානානි. අතිථෙය්‍යානීතිපි පාඨො.

159. අට්ඨමෙ ආමිසං ඉජ්ඣනකසමිජ්ඣනකවසෙන **ආමිසිද්ධි,** ධම්මොපි ඉජ්ඣනකසමිජ්ඣනකවසෙන **ධම්මිද්ධි**.

160. නවමෙ ආමිසෙන වඩ්ඪනං **ආමිසවුද්ධි,** ධම්මෙන වඩ්ඪනං **ධම්මවුද්ධි**.

161. දසමෙ රතිකරණට්ඨෙන ආමිසං **ආමිසරතනං,** ධම්මො **ධම්මරතනං**.

162. එකාදසමෙ ආමිසස්ස චිනනං වඩ්ඪනං **ආමිසසන්නිචයො,** ධම්මස්ස චිනනං වඩ්ඪනං **ධම්මසන්නිචයො**.

163. ද්වාදසමෙ ආමිසස්ස විපුලභාවො **ආමිසවෙපුල්ලං,** ධම්මස්ස විපුලභාවො **ධම්මවෙපුල්ලන්ති**.

සන්ථාරවග්ගො චතුත්ථො.

(15) 5. සමාපත්තිවග්ගවණ්ණනා

164. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **සමාපත්තිකුසලතාති** ආහාරසප්පායං උතුසප්පායං පරිග්ගණ්හිත්වා සමාපත්තිසමාපජ්ජනෙ ඡෙකතා. **සමාපත්තිවුට්ඨානකුසලතාති** යථාපරිච්ඡෙදෙන ගතෙ කාලෙ වියත්තො හුත්වා උට්ඨහන්තො වුට්ඨානකුසලො නාම හොති, එවං කුසලතා.

165. දුතියෙ **අජ්ජවන්ති** උජුභාවො. **මද්දවන්ති** මුදුභාවො.

166. තතියෙ **ඛන්තීති** අධිවාසනඛන්ති. **සොරච්චන්ති** සුසීලායභාවෙන සුරතභාවො.

167. චතුත්ථෙ **සාඛල්‍යන්ති** සණ්හවාචාවසෙන සම්මොදමානභාවො. **පටිසන්ථාරොති** ආමිසෙන වා ධම්මෙන වා පටිසන්ථරණං.

168. පඤ්චමෙ **අවිහිංසාති** කරුණාපුබ්බභාගො. **සොචෙය්‍යන්ති** සීලවසෙන සුචිභාවො. ඡට්ඨසත්තමානි උත්තානත්ථානෙව.

171. අට්ඨමෙ **පටිසඞ්ඛානබලන්ති** පච්චවෙක්ඛණබලං.

172. නවමෙ මුට්ඨස්සච්චෙ අකම්පනෙන සතියෙව **සතිබලං**. උද්ධච්චෙ අකම්පනෙන සමාධියෙව **සමාධිබලං**.

173. දසමෙ **සමථොති** චිත්තෙකග්ගතා. **විපස්සනාති** සඞ්ඛාරපරිග්ගාහකඤ්ඤාණං.

174. එකාදසමෙ **සීලවිපත්තීති** දුස්සීල්‍යං. **දිට්ඨිවිපත්තීති** මිච්ඡාදිට්ඨි.

175. ද්වාදසමෙ **සීලසම්පදාති** පරිපුණ්ණසීලතා. **දිට්ඨිසම්පදාති** සම්මාදිට්ඨිකභාවො. තෙන කම්මස්සකතසම්මාදිට්ඨි, ඣානසම්මාදිට්ඨි, විපස්සනාසම්මාදිට්ඨි, මග්ගසම්මාදිට්ඨි, ඵලසම්මාදිට්ඨීති සබ්බාපි පඤ්චවිධා සම්මාදිට්ඨි සඞ්ගහිතා හොති.

176. තෙරසමෙ **සීලවිසුද්ධීති** විසුද්ධිසම්පාපකං සීලං. **දිට්ඨිවිසුද්ධීති** විසුද්ධිසම්පාපිකා චතුමග්ගසම්මාදිට්ඨි, පඤ්චවිධාපි වා සම්මාදිට්ඨි.

177. චුද්දසමෙ **දිට්ඨිවිසුද්ධීති** විසුද්ධිසම්පාපිකා සම්මාදිට්ඨියෙව. **යථාදිට්ඨිස්ස ච පධානන්ති** හෙට්ඨිමමග්ගසම්පයුත්තං වීරියං. තඤ්හි තස්සා දිට්ඨියා අනුරූපත්තා ‘‘යථාදිට්ඨිස්ස ච පධාන’’න්ති වුත්තං.

178. පන්නරසමෙ **අසන්තුට්ඨිතා ච කුසලෙසු ධම්මෙසූති** අඤ්ඤත්‍ර අරහත්තමග්ගා කුසලෙසු ධම්මෙසු අසන්තුට්ඨිභාවො.

179. සොළසමෙ **මුට්ඨස්සච්චන්ති** මුට්ඨස්සතිභාවො. **අසම්පජඤ්ඤන්ති** අඤ්ඤාණභාවො.

180. සත්තරසමෙ අපිලාපනලක්ඛණා **සති**. සම්මා පජානනලක්ඛණං **සම්පජඤ්ඤන්ති**.

සමාපත්තිවග්ගො පඤ්චමො. තතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

1. කොධපෙය්‍යාලං

181. ඉතො පරෙසු කුජ්ඣනලක්ඛණො **කොධො**. උපනන්ධනලක්ඛණො **උපනාහො**. සුකතකරණමක්ඛනලක්ඛණො **මක්ඛො**. යුගග්ගාහලක්ඛණො **පළාසො**. උසූයනලක්ඛණා **ඉස්සා**. පඤ්චමච්ඡෙරභාවො **මච්ඡරියං**. තං සබ්බම්පි මච්ඡරායනලක්ඛණං. කතපටිච්ඡාදනලක්ඛණා **මායා**. කෙරාටිකලක්ඛණං **සාඨෙය්‍යං**. අලජ්ජනාකාරො **අහිරිකං**. උපවාදතො අභායනාකාරො **අනොත්තප්පං. අක්කොධාදයො** තෙසං පටිපක්ඛවසෙන වෙදිතබ්බා.

185. **සෙක්ඛස්ස භික්ඛුනොති** සත්තවිධස්සාපි සෙක්ඛස්ස උපරිඋපරිගුණෙහි පරිහානාය සංවත්තන්ති, පුථුජ්ජනස්ස පන පඨමතරංයෙව පරිහානාය සංවත්තන්තීති වෙදිතබ්බා. **අපරිහානායාති** උපරිඋපරිගුණෙහි අපරිහානත්ථාය.

187. **යථාභතං නික්ඛිත්තොති** යථා ආනෙත්වා නික්ඛිත්තො, එවං නිරයෙ පතිට්ඨිතො වාති වෙදිතබ්බො.

190. **එකච්චොති** යස්සෙතෙ කොධාදයො අත්ථි, සො එකච්චො නාම.

කොධපෙය්‍යාලං නිට්ඨිතං.

2. අකුසලපෙය්‍යාලං

191-200. **සාවජ්ජාති** සදොසා. **අනවජ්ජාති** නිද්දොසා. **දුක්ඛුද්‍රයාති** දුක්ඛවඩ්ඪිකා. **සුඛුද්‍රියාති** සුඛවඩ්ඪිකා. **සබ්‍යාබජ්ඣාති** සදුක්ඛා. **අබ්‍යාබජ්ඣාති** නිද්දුක්ඛා. එත්තාවතා වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතං.

අකුසලපෙය්‍යාලං නිට්ඨිතං.

3. විනයපෙය්‍යාලං

201. **ද්වෙමෙ , භික්ඛවෙ, අත්ථවසෙ පටිච්චාති**, භික්ඛවෙ, ද්වෙ අත්ථෙ නිස්සාය ද්වෙ කාරණානි සන්ධාය. **සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්ති** සික්ඛාකොට්ඨාසො ඨපිතො. **සඞ්ඝසුට්ඨුතායාති** සඞ්ඝස්ස සුට්ඨුභාවාය, ‘‘සුට්ඨු, භන්තෙ’’ති වත්වා සම්පටිච්ඡනත්ථායාති අත්ථො. **සඞ්ඝඵාසුතායාති** සඞ්ඝස්ස ඵාසුවිහාරත්ථාය. **දුම්මඞ්කූනන්ති** දුස්සීලානං. **පෙසලානන්ති** පියසීලානං. **දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානන්ති** දිට්ඨධම්මෙ ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ වීතික්කමපච්චයා පටිලද්ධබ්බානං වධබන්ධනාදිදුක්ඛධම්මසඞ්ඛාතානං ආසවානං. **සංවරායාති** පිදහනත්ථාය. **සම්පරායිකානන්ති** තථාරූපානංයෙව අපායදුක්ඛසඞ්ඛාතානං සම්පරායෙ උප්පජ්ජනකආසවානං. **පටිඝාතායාති** පටිසෙධනත්ථාය. **වෙරානන්ති** අකුසලවෙරානම්පි පුග්ගලවෙරානම්පි. **වජ්ජානන්ති** දොසානං. තෙ එව වා දුක්ඛධම්මා වජ්ජනීයත්තා ඉධ වජ්ජාති අධිප්පෙතා. **භයානන්ති** චිත්තුත්‍රාසභයානම්පි භයහෙතූනං තෙසංයෙව දුක්ඛධම්මානම්පි. **අකුසලානන්ති** අක්ඛමට්ඨෙන අකුසලසඞ්ඛාතානං දුක්ඛධම්මානං. **ගිහීනං අනුකම්පායාති** ගිහීසු උජ්ඣායන්තෙසු පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං ගිහීනං අනුකම්පාය පඤ්ඤත්තං නාම. **පාපිච්ඡානං පක්ඛුපච්ඡෙදායාති** පාපිච්ඡා පක්ඛං නිස්සාය සඞ්ඝං භින්දෙය්‍යුන්ති තෙසං පක්ඛුපච්ඡෙදනත්ථාය. **අප්පසන්නානං පසාදායාති** පුබ්බෙ අප්පසන්නානම්පි පණ්ඩිතමනුස්සානං සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසම්පදං දිස්වා පසාදුප්පත්තිඅත්ථාය. **පසන්නානං භිය්‍යොභාවායාති** පසන්නානං උපරූපරිපසාදභාවාය. **සද්ධම්මට්ඨිතියාති** සද්ධම්මස්ස චිරට්ඨිතත්ථං. **විනයානුග්ගහායාති** පඤ්චවිධස්සාපි විනයස්ස අනුග්ගණ්හනත්ථාය.

202-230. **පාතිමොක්ඛං පඤ්ඤත්තන්ති** භික්ඛුපාතිමොක්ඛං භික්ඛුනිපාතිමොක්ඛන්ති දුවිධං පාතිමොක්ඛං පඤ්ඤත්තං. **පාතිමොක්ඛුද්දෙසොති භික්ඛූනං පඤ්ච, භික්ඛුනීනං චත්තාරොති නව පාතිමොක්ඛුද්දෙසා පඤ්ඤත්තා. පාතිමොක්ඛට්ඨපනන්ති** උපොසථට්ඨපනං. **පවාරණා පඤ්ඤත්තාති** චාතුද්දසිකා පන්නරසිකාති ද්වෙ පවාරණා පඤ්ඤත්තා. **පවාරණට්ඨපනං පඤ්ඤත්තන්ති** සාපත්තිකස්ස භික්ඛුනො පවාරණා උත්තියා වත්තමානාය පවාරණට්ඨපනං පඤ්ඤත්තං. තජ්ජනීයකම්මාදීසු භික්ඛූ වාචාසත්තීහි විතුදන්තානං පණ්ඩුකලොහිතකානං භික්ඛූනං **තජ්ජනීයකම්මං** (චූළව. 1 ආදයො) පඤ්ඤත්තං. බාලස්ස අබ්‍යත්තස්ස සෙය්‍යසකස්ස භික්ඛුනො **නියස්සකම්මං** පඤ්ඤත්තං. කුලදූසකෙ අස්සජිපුනබ්බසුකෙ භික්ඛූ ආරබ්භ **පබ්බාජනීයකම්මං** (චූළව. 21 ආදයො) පඤ්ඤත්තං. ගිහීනං අක්කොසකස්ස සුධම්මත්ථෙරස්ස **පටිසාරණීයකම්මං** (චූළව. 33 ආදයො) පඤ්ඤත්තං. ආපත්තියා අදස්සනාදීසු **උක්ඛෙපනීයකම්මං** පඤ්ඤත්තං. ගරුකාපත්තිං ආපන්නස්ස පටිච්ඡන්නාය ආපත්තියා **පරිවාසදානං** පඤ්ඤත්තං. පරිවාසෙ අන්තරාපත්තිං ආපන්නස්ස **මූලාය පටිකස්සනං** පඤ්ඤත්තං. පටිච්ඡන්නායපි අප්පටිච්ඡන්නායපි ආපත්තියා **මානත්තදානං** පඤ්ඤත්තං. චිණ්ණමානත්තස්ස **අබ්භානං** පඤ්ඤත්තං. සම්මා වත්තන්තස්ස **ඔසාරණීයං** පඤ්ඤත්තං. අසම්මාවත්තනාදීසු **නිස්සාරණීයං** පඤ්ඤත්තං.

එහිභික්ඛූපසම්පදා සරණගමනූපසම්පදා ඔවාදූපසම්පදා පඤ්හාබ්‍යාකරණූපසම්පදා ඤත්තිචතුත්ථකම්මූපසම්පදා ගරුධම්මූපසම්පදා උභතොසඞ්ඝෙ උපසම්පදා දූතෙන උපසම්පදාති අට්ඨවිධා **උපසම්පදා** පඤ්ඤත්තා. ඤත්තිකම්මං නව ඨානානි ගච්ඡතීති එවං නවට්ඨානිකං **ඤත්තිකම්මං** පඤ්ඤත්තං. ඤත්තිදුතියකම්මං සත්ත ඨානානි ගච්ඡතීති එවං සත්තට්ඨානිකමෙව **ඤත්තිදුතියකම්මං** පඤ්ඤත්තං. ඤත්තිචතුත්ථකම්මං සත්ත ඨානානි ගච්ඡතීති එවං සත්තට්ඨානිකමෙව **ඤත්තිචතුත්ථකම්මං** පඤ්ඤත්තං. පඨමපාරාජිකාදීනං පඨමපඤ්ඤත්ති **අපඤ්ඤත්තෙ පඤ්ඤත්තං.** තෙසංයෙව අනුපඤ්ඤත්ති **පඤ්ඤත්තෙ අනුපඤ්ඤත්තං**. ධම්මසම්මුඛතා විනයසම්මුඛතා සඞ්ඝසම්මුඛතා පුග්ගලසම්මුඛතාති ඉමස්ස චතුබ්බිධස්ස සම්මුඛීභාවස්ස වසෙන **සම්මුඛාවිනයො** පඤ්ඤත්තො. සතිවෙපුල්ලප්පත්තස්ස ඛීණාසවස්ස අචොදනත්ථාය **සතිවිනයො** පඤ්ඤත්තො. උම්මත්තකස්ස භික්ඛුනො **අමූළ්හවිනයො** පඤ්ඤත්තො. අප්පටිඤ්ඤාය චුදිතකස්ස ආපත්තියා අතරණත්ථං **පටිඤ්ඤාතකරණං** පඤ්ඤත්තං. බහුතරානං ධම්මවාදීනං ලද්ධිං ගහෙත්වා අධිකරණවූපසමනත්ථං. **යෙභුය්‍යසිකා** පඤ්ඤත්තා. පාපුස්සන්නස්ස පුග්ගලස්ස නිග්ගණ්හනත්ථං **තස්සපාපියසිකා** පඤ්ඤත්තා. භණ්ඩනාදිවසෙන බහුං අස්සාමණකං කත්වා ආපත්තිං ආපන්නානං භික්ඛූනං ඨපෙත්වා ථුල්ලවජ්ජං ඨපෙත්වා ගිහිපටිසංයුත්තඤ්ච අවසෙසාපත්තීනං වූපසමනත්ථාය **තිණවත්ථාරකො** පඤ්ඤත්තො.

විනයපෙය්‍යාලං නිට්ඨිතං.

4. දෙවදූතවග්ගො

1. සබ්‍රහ්මකසුත්තවණ්ණනා

31. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **අජ්ඣාගාරෙ**ති සකෙ ඝරෙ. **පූජිතා හොන්තී**ති යං ඝරෙ අත්ථි, තෙන පටිජග්ගිතා ගොපිතා හොන්ති. ඉති මාතාපිතුපූජකානි කුලානි මාතාපිතූහි සබ්‍රහ්මකානීති පකාසෙත්වා ඉදානි නෙසං සපුබ්බාචරියකාදිභාවං පකාසෙන්තො **සපුබ්බාචරියකානී**තිආදිමාහ. තත්ථ **බ්‍රහ්මා**තිආදීනි තෙසං බ්‍රහ්මාදිභාවසාධනත්ථං වුත්තානි. **බහුකාරා**ති පුත්තානං බහුපකාරා. **ආපාදකා**ති ජීවිතස්ස ආපාදකා. පුත්තකානං හි මාතාපිතූහි ජීවිතං ආපාදිතං පාලිතං ඝටිතං අනුප්පබන්ධෙන පවත්තිතං. **පොසකා**ති හත්ථපාදෙ වඩ්ඪෙත්වා හදයලොහිතං පායෙත්වා පොසෙතාරො. **ඉමස්ස ලොකස්ස දස්සෙතාරො**ති පුත්තානං හි ඉමස්මිං ලොකෙ ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණස්ස දස්සනං නාම මාතාපිතරො නිස්සාය ජාතන්ති ඉමස්ස ලොකස්ස දස්සෙතාරො නාම.

බ්‍රහ්මාති මාතාපිතරොති සෙට්ඨාධිවචනං. යථා බ්‍රහ්මුනො චතස්සො භාවනා අවිජහිතා හොන්ති මෙත්තා කරුණා මුදිතා උපෙක්ඛාති, එවමෙව මාතාපිතූනං පුත්තකෙසු චතස්සො භාවනා අවිජහිතා හොන්ති. තා තස්මිං තස්මිං කාලෙ වෙදිතබ්බා – කුච්ඡිගතස්මිං හි දාරකෙ ‘‘කදා නු ඛො පුත්තකං අරොගං පරිපුණ්ණඞ්ගපච්චඞ්ගං පස්සිස්සාමා’’ති මාතාපිතූනං මෙත්තචිත්තං උප්පජ්ජති. යදා පනෙස මන්දො උත්තානසෙය්‍යකො ඌකාහි වා මඞ්කුලාදීහි පාණකෙහි දට්ඨො දුක්ඛසෙය්‍යාය වා පන පීළිතො පරොදති විරවති, තදාස්ස සද්දං සුත්වා මාතාපිතූනං කාරුඤ්ඤං උප්පජ්ජති, ආධාවිත්වා විධාවිත්වා කීළනකාලෙ පන ලොභනීයවයස්මිං වා ඨිතකාලෙ දාරකං ඔලොකෙත්වා මාතාපිතූනං චිත්තං සප්පිමණ්ඩෙ පක්ඛිත්තසතවිහතකප්පාසපිචුපටලං විය මුදුකං හොති ආමොදිතං පමොදිතං, තදා තෙසං මුදිතා ලබ්භති. යදා පනෙස පුත්තො දාරාභරණං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා පාටියෙක්කං අගාරං අජ්ඣාවසති, තදා මාතාපිතූනං ‘‘සක්කොති දානි නො පුත්තකො අත්තනො ධම්මතාය යාපෙතු’’න්ති මජ්ඣත්තභාවො උප්පජ්ජති, තස්මිං කාලෙ උපෙක්ඛා ලබ්භතීති ඉමිනා කාරණෙන ‘‘බ්‍රහ්මාති මාතාපිතරො’’ති වුත්තං.

පුබ්බාචරියාති වුච්චරෙති මාතාපිතරො හි ජාතකාලතො පට්ඨාය ‘‘එවං නිසීද, එවං තිට්ඨ, එවං ගච්ඡ, එවං සය, එවං ඛාද, එවං භුඤ්ජ, අයං තෙ, තාතාති වත්තබ්බො, අයං භාතිකාති, අයං භගිනීති, ඉදං නාම කාතුං වට්ටති, ඉදං න වට්ටති, අසුකං නාම උපසඞ්කමිතුං වට්ටති, අසුකං න වට්ටතී’’ති ගාහාපෙන්ති සික්ඛාපෙන්ති. අථාපරභාගෙ අඤ්ඤෙ ආචරියා හත්ථිසිප්පඅස්සසිප්පරථසිප්පධනුසිප්පථරුසිප්පමුද්දාගණනාදීනි සික්ඛාපෙන්ති. අඤ්ඤො සරණානි දෙති, අඤ්ඤො සීලෙසු පතිට්ඨාපෙති, අඤ්ඤො පබ්බාජෙති, අඤ්ඤො බුද්ධවචනං උග්ගණ්හාපෙති, අඤ්ඤො උපසම්පාදෙති, අඤ්ඤො සොතාපත්තිමග්ගාදීනි පාපෙති. ඉති සබ්බෙපි තෙ පච්ඡාචරියා නාම හොන්ති, මාතාපිතරො පන සබ්බපඨමා, තෙනාහ – ‘‘පුබ්බාචරියාති වුච්චරෙ’’ති. තත්ථ **වුච්චරෙ**ති වුච්චන්ති කථීයන්ති. **ආහුනෙය්‍යා ච පුත්තාන**න්ති පුත්තානං ආහුතං පාහුතං අභිසඞ්ඛතං අන්නපානාදිං අරහන්ති, අනුච්ඡවිකා තං පටිග්ගහෙතුං. තස්මා ‘‘ආහුනෙය්‍යා ච පුත්තාන’’න්ති වුත්තං. **පජාය අනුකම්පකා**ති පරෙසං පාණෙ අච්ඡින්දිත්වාපි අත්තනො පජං පටිජග්ගන්ති ගොපායන්ති. තස්මා ‘‘පජාය අනුකම්පකා’’ති වුත්තං.

නමස්සෙය්‍යාති නමො කරෙය්‍ය. **සක්කරෙය්‍යා**ති සක්කාරෙන පටිමානෙය්‍ය. ඉදානි තං සක්කාරං දස්සෙන්තො ‘‘අන්නෙනා’’තිආදිමාහ. තත්ථ **අන්නෙනා**ති යාගුභත්තඛාදනීයෙන. **පානෙනා**ති අට්ඨවිධපානෙන. **වත්ථෙනා**ති නිවාසනපාරුපනකෙන වත්ථෙන. **සයනෙනා**ති මඤ්චපීඨානුප්පදානෙන. **උච්ඡාදනෙනා**ති දුග්ගන්ධං පටිවිනොදෙත්වා සුගන්ධකරණුච්ඡාදනෙන. **න්හාපනෙනා**ති සීතෙ උණ්හොදකෙන, උණ්හෙ සීතොදකෙන ගත්තානි පරිසිඤ්චිත්වා න්හාපනෙන. **පාදානං ධොවනෙනා**ති උණ්හොදකසීතොදකෙහි පාදධොවනෙන චෙව තෙලමක්ඛනෙන ච. **පෙච්චා**ති පරලොකං ගන්ත්වා. **සග්ගෙ පමොදතී**ති ඉධ තාව මාතාපිතූසු පාරිචරියං දිස්වා පාරිචරියකාරණා තං පණ්ඩිතමනුස්සා ඉධෙව පසංසන්ති , පරලොකං පන ගන්ත්වා සග්ගෙ ඨිතො සො මාතාපිතුඋපට්ඨාකො දිබ්බසම්පත්තීහි ආමොදති පමොදතීති.

2. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

32. දුතියෙ **තථාරූපො**ති තථාජාතිකො. **සමාධිපටිලාභො**ති චිත්තෙකග්ගතාලාභො. **ඉමස්මිං ච සවිඤ්ඤාණකෙ**ති එත්ථ අත්තනො ච පරස්ස චාති උභයෙසම්පි කායො සවිඤ්ඤාණකට්ඨෙන එකතො කත්වා ඉමස්මින්ති වුත්තො. **අහඞ්කාරමමඞ්කාරමානානුසයා**ති අහඞ්කාරදිට්ඨි ච මමඞ්කාරතණ්හා ච මානානුසයො චාති අත්තනො ච පරස්ස ච කිලෙසා. **නාස්සූ**ති න භවෙය්‍යුං. **බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙසූ**ති රූපනිමිත්තං, සද්දනිමිත්තං, ගන්ධනිමිත්තං, රසනිමිත්තං, ඵොට්ඨබ්බනිමිත්තං, සස්සතාදිනිමිත්තං, පුග්ගලනිමිත්තං ධම්මනිමිත්තන්ති එවරූපෙසු ච බහිද්ධා සබ්බනිමිත්තෙසු. **චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්ති**න්ති ඵලසමාධිඤ්චෙව ඵලඤාණඤ්ච. **සියා**ති භවෙය්‍ය.

ඉධානන්ද, භික්ඛුනොති, ආනන්ද, ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛුනො. **එතං සන්තං එතං පණීත**න්ති නිබ්බානං දස්සෙන්තො ආහ. නිබ්බානං හි කිලෙසානං සන්තතාය සන්තං නාම, නිබ්බානං සන්තන්ති සමාපත්තිං අප්පෙත්වාව දිවසම්පි නිසින්නස්ස චිත්තුප්පාදො සන්තන්තෙව පවත්තතීතිපි සන්තං. **පණීත**න්ති සමාපත්තිං අප්පෙත්වා

නිසින්නස්සාපි චිත්තුප්පාදො පණීතන්තෙව පවත්තතීති නිබ්බානං පණීතං නාම. **සබ්බසඞ්ඛාරසමථොති**ආදීනිපි තස්සෙව වෙවචනානි. ‘‘සබ්බසඞ්ඛාරසමථො’’ති සමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසින්නස්ස හි දිවසභාගම්පි චිත්තුප්පාදො සබ්බසඞ්ඛාරසමථොතෙව පවත්තති…පෙ.… තථා තීසු භවෙසු වානසඞ්ඛාතාය තණ්හාය අභාවෙන නිබ්බානන්ති ලද්ධනාමෙ තස්මිං සමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසින්නස්ස චිත්තුප්පාදො නිබ්බානං නිබ්බානන්තෙව පවත්තතීති සබ්බසඞ්ඛාරසමථොතිආදීනි නාමානි ලභති. ඉමස්මිං පන අට්ඨවිධෙ ආභොගසමන්නාහාරෙ ඉමස්මිං ඨානෙ එකොපි ලබ්භති, ද්වෙපි සබ්බෙපි ලබ්භන්තෙව.

සඞ්ඛායාති ඤාණෙන ජානිත්වා. **පරොපරානීති** පරානි ච ඔපරානි ච. පරඅත්තභාවසකඅත්තභාවානි හි පරානි ච ඔපරානි වාති වුත්තං හොති. **යස්සාති** යස්ස අරහතො. **ඉඤ්ජිතන්ති** රාගිඤ්ජිතං දොසමොහමානදිට්ඨිකිලෙසදුච්චරිතිඤ්ජිතන්ති ඉමානි සත්ත ඉඤ්ජිතානි චලිතානි ඵන්දිතානි. **නත්ථි කුහිඤ්චීති** කත්ථචි එකාරම්මණෙපි නත්ථි. **සන්තොති** පච්චනීකකිලෙසානං සන්තතාය සන්තො. **විධූමොති** කායදුච්චරිතාදිධූමවිරහිතො. **අනීඝොති** රාගාදිඊඝවිරහිතො. **නිරාසොති** නිත්තණ්හො. **අතාරීති** තිණ්ණො උත්තිණ්ණො සමතික්කන්තො. **සොති** සො අරහං ඛීණාසවො. **ජාතිජරන්ති** එත්ථ ජාතිජරාගහණෙනෙව බ්‍යාධිමරණම්පි ගහිතමෙවාති වෙදිතබ්බං. ඉති සුත්තන්තෙපි ගාථායපි අරහත්තඵලසමාපත්තියෙව කථිතාති.

3. සාරිපුත්තසුත්තවණ්ණනා

33. තතියෙ **සංඛිත්තෙනාති** මාතිකාඨපනෙන. **විත්ථාරෙනාති** ඨපිතමාතිකාවිභජනෙන. **සංඛිත්තවිත්ථාරෙනාති** කාලෙ සංඛිත්තෙන කාලෙ විත්ථාරෙන. **අඤ්ඤාතාරො ච දුල්ලභාති** පටිවිජ්ඣනකපුග්ගලා පන දුල්ලභා. ඉදං භගවා ‘‘සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස ඤාණං ඝට්ටෙමී’’ති අධිප්පායෙන කථෙසි. තං සුත්වා ථෙරො කිඤ්චාපි ‘‘අහං, භන්තෙ, ආජානිස්සාමී’’ති න වදති, අධිප්පායෙන පන ‘‘විස්සත්ථා තුම්හෙ, භන්තෙ, දෙසෙථ, අහං තුම්හෙහි දෙසිතං ධම්මං නයසතෙන නයසහස්සෙන පටිවිජ්ඣිස්සාමි, මමෙස භාරො හොතූ’’ති සත්ථාරං දෙසනාය උස්සාහෙන්තො **එතස්ස භගවා කාලොති**ආදිමාහ.

අථස්ස සත්ථා **තස්මාතිහාති** දෙසනං ආරභි. තත්ථ **ඉමස්මිඤ්ච සවිඤ්ඤාණකෙති**ආදි වුත්තනයමෙව. **අච්ඡෙච්ඡි තණ්හන්ති** මග්ගඤාණසත්ථෙන තණ්හං ඡින්දි. **විවත්තයි සංයොජනන්ති** දසවිධම්පි සංයොජනං සමූලකං උබ්බත්තෙත්වා ඡඩ්ඩෙසි. **සම්මා මානාභිසමයා අන්තමකාසි දුක්ඛස්සාති** සම්මා උපායෙන සම්මා පටිපත්තියා නවවිධස්ස මානස්ස පහානාභිසමයෙන වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තමකාසි. **ඉදඤ්ච පන මෙතං, සාරිපුත්ත, සන්ධාය භාසිතන්ති**, සාරිපුත්ත, මයා පාරායනෙ උදයපඤ්හෙ ඉදං ඵලසමාපත්තිමෙව සන්ධාය එතං භාසිතං.

ඉදානි යං තං භගවතා භාසිතං, තං දස්සෙන්තො **පහානං කාමසඤ්ඤානන්ති**ආදි ආරද්ධං. උදයපඤ්හෙ ච එතං පදං ‘‘පහානං කාමච්ඡන්දාන’’න්ති (සු. නි. 1112; චූළනි. උදයමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 75) ආගතං, ඉධ පන අඞ්ගුත්තරභාණකෙහි ‘‘කාමසඤ්ඤාන’’න්ති ආරොපිතං. තත්ථ බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං, අත්ථො පන එකොයෙව. **කාමසඤ්ඤානන්ති** කාමෙ ආරබ්භ උප්පන්නසඤ්ඤානං, අට්ඨහි වා ලොභසහගතචිත්තෙහි සහජාතසඤ්ඤානං. **දොමනස්සාන චූභයන්ති** එතාසඤ්ච කාමසඤ්ඤානං චෙතසිකදොමනස්සානඤ්චාති උභින්නම්පි පහානං පටිප්පස්සද්ධිපහානසඞ්ඛාතං අරහත්තඵලං අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්රූමීති අත්ථො. නිද්දෙසෙ පන ‘‘කාමච්ඡන්දස්ස ච දොමනස්සස්ස ච උභින්නං පහානං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බාන’’න්ති (චූළනි. උදයමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 75) වුත්තං, තං අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තං. පහානන්ති හි ඛීණාකාරසඞ්ඛාතො වූපසමොපි වුච්චති, කිලෙසෙ පටිනිස්සජ්ජන්තො මග්ගොපි, කිලෙසපටිප්පස්සද්ධිසඞ්ඛාතං ඵලම්පි , යං ආගම්ම කිලෙසා පහීයන්ති, තං අමතං නිබ්බානම්පි. තස්මා තත්ථ තානි පදානි ආගතානි. ‘‘අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්රූමී’’ති වචනතො පන අරහත්තඵලමෙව අධිප්පෙතං. **ථිනස්ස ච පනූදනන්තිපි** ථිනස්ස ච පනූදනන්තෙ උප්පන්නත්තා අරහත්තඵලමෙව අධිප්පෙතං . **කුක්කුච්චානං නිවාරණන්ති** කුක්කුච්චනිවාරණස්ස මග්ගස්ස අනන්තරං උප්පන්නත්තා ඵලමෙව අධිප්පෙතං.

උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධන්ති චතුත්ථජ්ඣානිකෙ ඵලෙ උප්පන්නාය උපෙක්ඛාය ච සතියා ච සංසුද්ධං. **ධම්මතක්කපුරෙජවන්ති** ධම්මතක්කො වුච්චති සම්මාසඞ්කප්පො, සො ආදිතො හොති, පුරතො හොති, පුබ්බඞ්ගමො හොති අඤ්ඤාවිමොක්ඛස්සාති ධම්මතක්කපුරෙජවො. තං ධම්මතක්කපුරෙජවං. **අඤ්ඤාවිමොක්ඛන්ති** අඤ්ඤින්ද්‍රියපරියොසානෙ උප්පන්නං විමොක්ඛං, අඤ්ඤාය වා විමොක්ඛං අඤ්ඤාවිමොක්ඛං, පඤ්ඤාවිමුත්තන්ති අත්ථො. **අවිජ්ජාය පභෙදනන්ති** අවිජ්ජාය පභෙදනන්තෙ උප්පන්නත්තා, අවිජ්ජාය පභෙදනසඞ්ඛාතං වා නිබ්බානං ආරබ්භ උප්පන්නත්තා එවංලද්ධනාමං අරහත්තඵලමෙව. ඉති සබ්බෙහිපි ඉමෙහි පහානන්තිආදීහි පදෙහි අරහත්තඵලමෙව පකාසිතන්ති වෙදිතබ්බං.

4. නිදානසුත්තවණ්ණනා

34. චතුත්ථෙ **නිදානානීති** කාරණානි. **කම්මානන්ති** වට්ටගාමිකම්මානං. **ලොභො නිදානං කම්මානං සමුදයායාති** ලුබ්භනපලුබ්භනසභාවො ලොභො වට්ටගාමිකම්මානං සමුදයාය පිණ්ඩකරණත්ථාය නිදානං කාරණං පච්චයොති

අත්ථො. **දොසොති** දුස්සනපදුස්සනසභාවො දොසො. **මොහොති** මුය්හනපමුය්හනසභාවො මොහො.

ලොභපකතන්ති ලොභෙන පකතං, ලොභාභිභූතෙන ලුද්ධෙන හුත්වා කතකම්මන්ති අත්ථො. ලොභතො ජාතන්ති **ලොභජං**. ලොභො නිදානමස්සාති **ලොභනිදානං**. ලොභො සමුදයො අස්සාති **ලොභසමුදයං**. සමුදයොති පච්චයො, ලොභපච්චයන්ති අත්ථො. **යත්ථස්ස අත්තභාවො නිබ්බත්තතීති** යස්මිං ඨානෙ අස්ස ලොභජකම්මවතො පුග්ගලස්ස අත්තභාවො නිබ්බත්තති, ඛන්ධා පාතුභවන්ති. **තත්ථ තං කම්මං විපච්චතීති** තෙසු ඛන්ධෙසු තං කම්මං විපච්චති. **දිට්ඨෙ වා ධම්මෙති**ආදි යස්මා තං කම්මං දිට්ඨධම්මවෙදනීයං වා හොති උපපජ්ජවෙදනීයං වා අපරපරියායවෙදනීයං වා, තස්මා තං පභෙදං දස්සෙතුං වුත්තං. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො.

අඛණ්ඩානීති අභින්නානි. **අපූතීනීති** පූතිභාවෙන අබීජත්තං අප්පත්තානි. **අවාතාතපහතානීති** න වාතෙන න ච ආතපෙන හතානි. **සාරාදානීති** ගහිතසාරානි සාරවන්තානි න නිස්සාරානි. **සුඛසයිතානීති** සන්නිචයභාවෙන සුඛං සයිතානි. **සුඛෙත්තෙති** මණ්ඩඛෙත්තෙ. **සුපරිකම්මකතාය භූමියාති** නඞ්ගලකසනෙන චෙව අට්ඨදන්තකෙන ච සුට්ඨු පරිකම්මකතාය ඛෙත්තභූමියා. **නික්ඛිත්තානීති** ඨපිතානි රොපිතානි. **අනුප්පවෙච්ඡෙය්‍යාති** අනුප්පවෙසෙය්‍ය. **වුද්ධින්ති**ආදීසු උද්ධග්ගමනෙන **වුද්ධිං,** හෙට්ඨා මූලප්පතිට්ඨානෙන **විරූළ්හිං,** සමන්තා විත්ථාරිකභාවෙන **වෙපුල්ලං**.

යං පනෙත්ථ **දිට්ඨෙ වා ධම්මෙති**ආදි වුත්තං, තත්ථ අසම්මොහත්ථං ඉමස්මිං ඨානෙ කම්මවිභත්ති නාම කථෙතබ්බා. සුත්තන්තිකපරියායෙන හි එකාදස කම්මානි විභත්තානි. සෙය්‍යථිදං – දිට්ඨධම්මවෙදනීයං උපපජ්ජවෙදනීයං අපරපරියායවෙදනීයං, යග්ගරුකං යබ්බහුලං යදාසන්නං කටත්තා වා පන කම්මං, ජනකං උපත්ථම්භකං උපපීළකං උපඝාතකන්ති. තත්ථ එකජවනවීථියං සත්තසු චිත්තෙසු කුසලා වා අකුසලා වා පඨමජවනචෙතනා **දිට්ඨධම්මවෙදනීයකම්මං** නාම. තං ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ විපාකං දෙති කාකවළියපුණ්ණසෙට්ඨීනං විය කුසලං, නන්දයක්ඛනන්දමාණවකනන්දගොඝාතකකොකාලියසුප්පබුද්ධදෙවදත්තචිඤ්චමාණවිකානං විය ච අකුසලං. තථා අසක්කොන්තං පන අහොසිකම්මං නාම හොති, අවිපාකං සම්පජ්ජති. තං මිගලුද්දකොපමාය සාධෙතබ්බං. යථා හි මිගලුද්දකෙන මිගං දිස්වා ධනුං ආකඩ්ඪිත්වා ඛිත්තො සරො සචෙ න විරජ්ඣති, තං මිගං තත්ථෙව පාතෙති, අථ නං මිගලුද්දකො නිච්චම්මං කත්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡෙත්වා මංසං ආදාය පුත්තදාරං තොසෙන්තො ගච්ඡති. සචෙ පන විරජ්ඣති, මිගො පලායිත්වා පුන තං දිසං න ඔලොකෙති. එවං සම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. සරස්ස අවිරජ්ඣිත්වා මිගවිජ්ඣනං විය හි දිට්ඨධම්මවෙදනීයස්ස කම්මස්ස විපාකවාරපටිලාභො, අවිජ්ඣනං විය අවිපාකභාවාය සම්පජ්ජනන්ති.

අත්ථසාධිකා පන සත්තමජවනචෙතනා **උපපජ්ජවෙදනීයකම්මං** නාම. තං අනන්තරෙ අත්තභාවෙ විපාකං දෙති. තං පනෙතං කුසලපක්ඛෙ අට්ඨසමාපත්තිවසෙන, අකුසලපක්ඛෙ පඤ්චානන්තරියකම්මවසෙන වෙදිතබ්බං. තත්ථ අට්ඨසමාපත්තිලාභී එකාය සමාපත්තියා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තති. පඤ්චන්නම්පි ආනන්තරියානං කත්තා එකෙන කම්මෙන නිරයෙ නිබ්බත්තති, සෙසසමාපත්තියො ච කම්මානි ච අහොසිකම්මභාවංයෙව ආපජ්ජන්ති, අවිපාකානි හොන්ති. අයම්පි අත්ථො පුරිමඋපමායයෙව දීපෙතබ්බො.

උභින්නං අන්තරෙ පන පඤ්චජවනචෙතනා **අපරපරියායවෙදනීයකම්මං** නාම. තං අනාගතෙ යදා ඔකාසං ලභති, තදා විපාකං දෙති. සති සංසාරප්පවත්තියා අහොසිකම්මං නාම න හොති. තං සබ්බං සුනඛලුද්දකෙන දීපෙතබ්බං. යථා හි සුනඛලුද්දකෙන මිගං දිස්වා සුනඛො විස්සජ්ජිතො මිගං අනුබන්ධිත්වා යස්මිං ඨානෙ පාපුණාති, තස්මිං යෙව ඩංසති; එවමෙවං ඉදං කම්මං යස්මිං ඨානෙ ඔකාසං ලභති, තස්මිංයෙව විපාකං දෙති, තෙන මුත්තො සත්තො නාම නත්ථි.

කුසලාකුසලෙසු පන ගරුකාගරුකෙසු යං ගරුකං හොති, තං **යග්ගරුකං** නාම. තදෙතං කුසලපක්ඛෙ මහග්ගතකම්මං, අකුසලපක්ඛෙ පඤ්චානන්තරියකම්මං වෙදිතබ්බං. තස්මිං සති සෙසානි කුසලානි වා අකුසලානි වා විපච්චිතුං න සක්කොන්ති, තදෙව දුවිධම්පි පටිසන්ධිං දෙති. යථා හි සාසපප්පමාණාපි සක්ඛරා වා අයගුළිකා වා උදකරහදෙ පක්ඛිත්තා උදකපිට්ඨෙ උප්ලවිතුං න සක්කොති, හෙට්ඨාව පවිසති; එවමෙව කුසලෙපි අකුසලෙපි යං ගරුකං, තදෙව ගණ්හිත්වා ගච්ඡති.

කුසලාකුසලෙසු පන යං බහුලං හොති, තං **යබ්බහුලං** නාම. තං දීඝරත්තං ලද්ධාසෙවනවසෙන වෙදිතබ්බං. යං වා බලවකුසලකම්මෙසු සොමනස්සකරං, අකුසලකම්මෙසු සන්තාපකරං, එතං යබ්බහුලං නාම. තදෙතං යථා නාම ද්වීසු මල්ලෙසු යුද්ධභූමිං ඔතිණ්ණෙසු යො බලවා, සො ඉතරං පාතෙත්වා ගච්ඡති; එවමෙව ඉතරං දුබ්බලකම්මං අවත්ථරිත්වා යං ආසෙවනවසෙන වා බහුලං, ආසන්නවසෙන වා බලවං, තං විපාකං දෙති, **දුට්ඨගාමණිඅභයරඤ්ඤො** කම්මං විය.

සො කිර චූළඞ්ගණියයුද්ධෙ පරාජිතො වළවං ආරුය්හ පලායි. තස්ස චූළුපට්ඨාකො තිස්සාමච්චො නාම එකකොව පච්ඡතො අහොසි. සො එකං අටවිං පවිසිත්වා නිසින්නො ජිඝච්ඡාය බාධයමානාය – ''භාතික තිස්ස, අතිවිය නො ජිඝච්ඡා බාධති, කිං කරිස්සාමා''ති ආහ . අත්ථි, දෙව, මයා සාටකන්තරෙ ඨපෙත්වා එකං සුවණ්ණසරකභත්තං ආභතන්ති. තෙන හි ආහරාති. සො නීහරිත්වා රඤ්ඤො පුරතො ඨපෙසි. රාජා දිස්වා, ''තාත, චත්තාරො කොට්ඨාසෙ

කරොහී''ති ආහ. මයං තයො ජනා, කස්මා දෙවො චත්තාරො කොට්ඨාසෙ කාරයතීති? භාතික තිස්ස, යතො පට්ඨාය අහං අත්තානං සරාමි, න මෙ අය්‍යානං අදත්වා ආහාරො පරිභුත්තපුබ්බො අත්ථි, ස්වාහං අජ්ජපි අදත්වා න පරිභුඤ්ජිස්සාමීති. සො චත්තාරො කොට්ඨාසෙ අකාසි. රාජා ''කාලං ඝොසෙහී''ති ආහ. ඡඩ්ඩිතාරඤ්ඤෙ කුතො, අය්‍යො, ලභිස්සාම දෙවාති . ''නායං තව භාරො. සචෙ මම සද්ධා අත්ථි, අය්‍යෙ, ලභිස්සාම, විස්සත්ථො කාලං ඝොසෙහී''ති ආහ. සො ''කාලො, භන්තෙ, කාලො, භන්තෙ''ති තික්ඛත්තුං ඝොසෙසි.

අථස්ස බොධිමාතුමහාතිස්සත්ථෙරො තං සද්දං දිබ්බාය සොතධාතුයා සුත්වා 'කත්ථායං සද්දො'ති තං ආවජ්ජෙන්තො ''අජ්ජ දුට්ඨගාමණිඅභයමහාරාජා යුද්ධපරාජිතො අටවිං පවිසිත්වා නිසින්නො එකං සරකභත්තං චත්තාරො කොට්ඨාසෙ කාරෙත්වා 'එකකොව න පරිභුඤ්ජිස්සාමී'ති කාලං ඝොසාපෙසී''ති ඤත්වා ''අජ්ජ මයා රඤ්ඤො සඞ්ගහං කාතුං වට්ටතී''ති මනොගතියා ආගන්ත්වා රඤ්ඤො පුරතො අට්ඨාසි. රාජා දිස්වා පසන්නචිත්තො ''පස්ස, භාතික, තිස්සා''ති වත්වා ථෙරං වන්දිත්වා ''පත්තං, භන්තෙ, දෙථා''ති ආහ. ථෙරො පත්තං නීහරි. රාජා අත්තනො කොට්ඨාසෙන සද්ධිං ථෙරස්ස කොට්ඨාසං පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා, ''භන්තෙ, ආහාරපරිස්සයො නාම මා කදාචි හොතූ''ති වන්දිත්වා අට්ඨාසි. තිස්සාමච්චොපි ''මම අය්‍යපුත්තෙ පස්සන්තෙ භුඤ්ජිතුං න සක්ඛිස්සාමී''ති අත්තනො කොට්ඨාසං ථෙරස්සෙව පත්තෙ ආකිරි. වළවාපි චින්තෙසි – ''මය්හම්පි කොට්ඨාසං ථෙරස්සෙව දාතුං වට්ටතී''ති. රාජා වළවං ඔලොකෙත්වා ''අයම්පි අත්තනො කොට්ඨාසං ථෙරස්සෙව පත්තෙ පක්ඛිපනං පච්චාසීසතී''ති ඤත්වා තම්පි තත්ථෙව පක්ඛිපිත්වා ථෙරං වන්දිත්වා උය්‍යොජෙසි. ථෙරො තං භත්තං ආදාය ගන්ත්වා ආදිතො පට්ඨාය භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආලොපසඞ්ඛෙපෙන අදාසි.

රාජාපි චින්තෙසි – ''අතිවියම්හා ජිඝච්ඡිතා, සාධු වතස්ස සචෙ අතිරෙකභත්තසිත්ථානි පහිණෙය්‍යා''ති. ථෙරො රඤ්ඤො චිත්තං ඤත්වා අතිරෙකභත්තං එතෙසං යාපනමත්තං කත්වා පත්තං ආකාසෙ ඛිපි, පත්තො ආගන්ත්වා රඤ්ඤො හත්ථෙ පතිට්ඨාසි. භත්තං තිණ්ණම්පි ජනානං යාවදත්ථං අහොසි. අථ රාජා පත්තං ධොවිත්වා ''තුච්ඡපත්තං න පෙසිස්සාමී''ති උත්තරිසාටකං මොචෙත්වා උදකං පුඤ්ඡිත්වා සාටකං පත්තෙ ඨපෙත්වා ''පත්තො ගන්ත්වා මම අය්‍යස්ස හත්ථෙ පතිට්ඨාතූ''ති ආකාසෙ ඛිපි. පත්තො ගන්ත්වා ථෙරස්ස හත්ථෙ පතිට්ඨාසි.

අපරභාගෙ රඤ්ඤො තථාගතස්ස සරීරධාතූනං අට්ඨමභාගං පතිට්ඨාපෙත්වා වීසරතනසතිකං මහාචෙතියං කාරෙන්තස්ස අපරිනිට්ඨිතෙයෙව චෙතියෙ කාලකිරියාසමයො අනුප්පත්තො. අථස්ස මහාචෙතියස්ස දක්ඛිණපස්සෙ නිපන්නස්ස පඤ්චනිකායවසෙන භික්ඛුසඞ්ඝෙ සජ්ඣායං කරොන්තෙ ඡහි දෙවලොකෙහි ඡ රථා ආගන්ත්වා පුරතො ආකාසෙ අට්ඨංසු. රාජා ''පුඤ්ඤපොත්ථකං ආහරථා''ති ආදිතො පට්ඨාය පුඤ්ඤපොත්ථකං වාචාපෙසි. අථ නං කිඤ්චි කම්මං න පරිතොසෙසි. සො ''පරතො වාචෙථා''ති ආහ. පොත්ථකවාචකො ''චූළඞ්ගණියයුද්ධෙ පරාජිතෙන තෙ දෙව අටවිං පවිසිත්වා නිසින්නෙන එකං සරකභත්තං චත්තාරො කොට්ඨාසෙ කාරෙත්වා බොධිමාතුමහාතිස්සත්ථෙරස්ස භික්ඛා දින්නා''ති ආහ. රාජා ''ඨපෙහී''ති වත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං පුච්ඡි, ''භන්තෙ, කතරො දෙවලොකො රමණීයො''ති? සබ්බබොධිසත්තානං වසනට්ඨානං තුසිතභවනං මහාරාජාති. රාජා කාලං කත්වා තුසිතභවනතො ආගතරථෙව පතිට්ඨාය තුසිතභවනං අගමාසි. ඉදං බලවකම්මස්ස විපාකදානෙ වත්ථු.

යං පන කුසලාකුසලෙසු ආසන්නමරණෙ අනුස්සරිතුං සක්කොති, තං **යදාසන්නං** නාම. තදෙතං යථා නාම ගොගණපරිපුණ්ණස්ස වජස්ස ද්වාරෙ විවටෙ පරභාගෙ දම්මගවබලවගවෙසු සන්තෙසුපි යො වජද්වාරස්ස ආසන්නො හොති අන්තමසො දුබ්බලජරග්ගවොපි, සො එව පඨමතරං නික්ඛමති, එවමෙව අඤ්ඤෙසු කුසලාකුසලෙසු සන්තෙසුපි මරණකාලස්ස ආසන්නත්තා විපාකං දෙති.

තත්‍රිමානි වත්ථූනි – මධුඅඞ්ගණගාමෙ කිර එකො දමිළදොවාරිකො පාතොව බළිසං ආදාය ගන්ත්වා මච්ඡෙ වධිත්වා තයො කොට්ඨාසෙ කත්වා එකෙන තණ්ඩුලං ගණ්හාති, එකෙන දධිං, එකං පචති. ඉමිනා නීහාරෙන පඤ්ඤාස වස්සානි පාණාතිපාතකම්මං කත්වා අපරභාගෙ මහල්ලකො අනුට්ඨානසෙය්‍යං උපගච්ඡති. තස්මිං ඛණෙ ගිරිවිහාරවාසී චූළපිණ්ඩපාතිකතිස්සත්ථෙරො ''මා අයං සත්තො මයි පස්සන්තෙ නස්සතූ''ති ගන්ත්වා තස්ස ගෙහද්වාරෙ අට්ඨාසි. අථස්ස භරියා, ''සාමි, ථෙරො ආගතො''ති ආරොචෙසි. අහං පඤ්ඤාස වස්සානි ථෙරස්ස සන්තිකං න ගතපුබ්බො, කතරෙන මෙ ගුණෙන ථෙරො ආගමිස්සති, ගච්ඡාති නං වදථාති. සා ''අතිච්ඡථ, භන්තෙ''ති ආහ. ථෙරො ''උපාසකස්ස කා සරීරප්පවත්තී''ති පුච්ඡි. දුබ්බලො, භන්තෙති. ථෙරො ඝරං පවිසිත්වා සතිං උප්පාදෙත්වා ''සීලං ගණ්හිස්සසී''ති ආහ. ආම, භන්තෙ, දෙථාති. ථෙරො තීණි සරණානි දත්වා පඤ්ච සීලානි දාතුං ආරභි. තස්ස පඤ්ච සීලානීති වචනකාලෙයෙව ජිව්හා පපති. ථෙරො ''වට්ටිස්සති එත්තක''න්ති නික්ඛමිත්වා ගතො. සොපි කාලං කත්වා චාතුමහාරාජිකභවනෙ නිබ්බත්ති. නිබ්බත්තක්ඛණෙයෙව ච ''කිං නු ඛො කම්මං කත්වා මයා ඉදං ලද්ධ''න්ති ආවජ්ජෙන්තො ථෙරං නිස්සාය ලද්ධභාවං ඤත්වා දෙවලොකතො ආගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. ''කො එසො''ති ච වුත්තෙ ''අහං, භන්තෙ, දමිළදොවාරිකො''ති ආහ. කුහිං නිබ්බත්තොසීති? චාතුමහාරාජිකෙසු, භන්තෙ, සචෙ මෙ අය්‍යො පඤ්ච සීලානි අදස්ස, උපරි දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො අස්සං. අහං කිං කරිස්සාමි, ත්වං ගණ්හිතුං නාසක්ඛි, පුත්තකාති. සො ථෙරං වන්දිත්වා දෙවලොකමෙව ගතො. ඉදං තාව කුසලකම්මෙ වත්ථු.

අන්තරගඞ්ගාය පන මහාවාචකාලඋපාසකො නාම අහොසි. සො තිංස වස්සානි සොතාපත්තිමග්ගත්ථාය ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායිත්වා ''අහං එවං ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායන්තො ඔභාසමත්තම්පි නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛිං, බුද්ධසාසනං අනිය්‍යානිකං භවිස්සතී''ති දිට්ඨිවිපල්ලාසං පත්වා කාලකිරියං කත්වා මහාගඞ්ගාය නවඋසභිකො

සුසුමාරපෙතො හුත්වා නිබ්බත්ති. එකං සමයං කච්ඡකතිත්ථෙන සට්ඨි පාසාණත්ථම්භසකටානි අගමංසු. සො සබ්බෙපි තෙ ගොණෙ ච පාසාණෙ ච ඛාදි. ඉදං අකුසලකම්මෙ වත්ථු.

එතෙහි පන තීහි මුත්තං අඤ්ඤාණවසෙන කතං **කටත්තා වා පන කම්මං** නාම. තං යථා නාම උම්මත්තකෙන ඛිත්තදණ්ඩං යත්ථ වා තත්ථ වා ගච්ඡති, එවමෙව තෙසං අභාවෙ යත්ථ කත්ථචි විපාකං දෙති.

ජනකං නාම එකං පටිසන්ධිං ජනෙත්වා පවත්තිං න ජනෙති, පවත්තෙ අඤ්ඤං කම්මං විපාකං නිබ්බත්තෙති. යථා හි මාතා ජනෙතියෙව, ධාතියෙව පන ජග්ගති; එවමෙවං මාතා විය පටිසන්ධිනිබ්බත්තකං ජනකකම්මං, ධාති විය පවත්තෙ සම්පත්තකම්මං. **උපත්ථම්භකං** නාම කුසලෙපි ලබ්භති අකුසලෙපි. එකච්චො හි කුසලං කත්වා සුගතිභවෙ නිබ්බත්තති. සො තත්ථ ඨිතො පුනප්පුනං කුසලං කත්වා තං කම්මං උපත්ථම්භෙත්වා අනෙකානි වස්සසතසහස්සානි සුගතිභවස්මිංයෙව විචරති. එකච්චො අකුසලං කත්වා දුග්ගතිභවෙ නිබ්බත්තති. සො තත්ථ ඨිතො පුනප්පුනං අකුසලං කත්වා තං කම්මං උපත්ථම්භෙත්වා බහූනි වස්සසතසහස්සානි දුග්ගතිභවස්මිංයෙව විචරති.

අපරො නයො – **ජනකං** නාම කුසලම්පි හොති අකුසලම්පි. තං පටිසන්ධියම්පි පවත්තෙපි රූපාරූපවිපාකක්ඛන්ධෙ ජනෙති. **උපත්ථම්භකං** පන විපාකං ජනෙතුං න සක්කොති, අඤ්ඤෙන කම්මෙන දින්නාය පටිසන්ධියා ජනිතෙ විපාකෙ උප්පජ්ජනකසුඛදුක්ඛං උපත්ථම්භෙති, අද්ධානං පවත්තෙති. **උපපීළකං** නාම අඤ්ඤෙන කම්මෙන දින්නාය පටිසන්ධියා ජනිතෙ විපාකෙ උප්පජ්ජනකසුඛදුක්ඛං පීළෙති බාධෙති, අද්ධානං පවත්තිතුං න දෙති. තත්‍රායං නයො – කුසලකම්මෙ විපච්චමානෙ අකුසලකම්මං උපපීළකං හුත්වා තස්ස විපච්චිතුං න දෙති. අකුසලකම්මෙ විපච්චමානෙ කුසලකම්මං උපපීළකං හුත්වා තස්ස විපච්චිතුං න දෙති. යථා වඩ්ඪමානකං රුක්ඛං වා ගච්ඡං වා ලතං වා කොචිදෙව දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා භින්දෙය්‍ය වා ඡින්දෙය්‍ය වා, අථ සො රුක්ඛො වා ගච්ඡො වා ලතා වා වඩ්ඪිතුං න සක්කුණෙය්‍ය; එවමෙවං කුසලං විපච්චමානං අකුසලෙන උපපීළිතං, අකුසලං වා පන විපච්චමානං කුසලෙන උපපීළිතං විපච්චිතුං න සක්කොති. තත්ථ සුනක්ඛත්තස්ස අකුසලකම්මං කුසලං උපපීළෙසි, චොරඝාතකස්ස කුසලකම්මං අකුසලං උපපීළෙසි.

රාජගහෙ කිර වාතකාළකො පඤ්ඤාස වස්සානි චොරඝාතකම්මං අකාසි. අථ නං රඤ්ඤො ආරොචෙසුං – ‘‘දෙව, වාතකාළකො මහල්ලකො චොරෙ ඝාතෙතුං න සක්කොතී’’ති. ‘‘අපනෙථ නං තස්මා ඨානන්තරා’’ති. අමච්චා නං අපනෙත්වා අඤ්ඤං තස්මිං ඨානෙ ඨපයිංසු. වාතකාළකොපි යාව තං කම්මං අකාසි, තාව අහතවත්ථානි වා අච්ඡාදිතුං සුරභිපුප්ඵානි වා පිළන්ධිතුං පායාසං වා භුඤ්ජිතුං උච්ඡාදනන්හාපනං වා පච්චනුභොතුං නාලත්ථ. සො ‘‘දීඝරත්තං මෙ කිලිට්ඨවෙසෙන චරිත’’න්ති ‘‘පායාසං මෙ පචාහී’’ති භරියං ආණාපෙත්වා න්හානීයසම්භාරානි ගාහාපෙත්වා න්හානතිත්ථං ගන්ත්වා සීසං න්හත්වා අහතවත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා ගන්ධෙ විලිම්පිත්වා පුප්ඵානි පිළන්ධිත්වා ඝරං ආගච්ඡන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං දිස්වා ‘‘සංකිලිට්ඨකම්මතො චම්හි අපගතො, අයේ‍යා ච මෙ දිට්ඨො’’ති තුට්ඨමානසො ථෙරං ඝරං නෙත්වා නවසප්පිසක්කරචුණ්ණාභිසඞ්ඛතෙන පායාසෙන පරිවිසි. ථෙරො තස්ස අනුමොදනමකාසි. සො අනුමොදනං සුත්වා අනුලොමිකඛන්තිං පටිලභිත්වා ථෙරං අනුගන්ත්වා නිවත්තමානො අන්තරාමග්ගෙ තරුණවච්ඡාය ගාවියා මද්දිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපිතො ගන්ත්වා තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්ති. භික්ඛූ තථාගතං පුච්ඡිංසු – ‘‘භන්තෙ, චොරඝාතකො අජ්ජෙව කිලිට්ඨකම්මතො අපනීතො, අජ්ජෙව කාලඞ්කතො, කහං නු ඛො නිබ්බත්තො’’ති? තාවතිංසභවනෙ, භික්ඛවෙති. භන්තෙ, චොරඝාතකො දීඝරත්තං පුරිසෙ ඝාතෙසි, තුම්හෙ ච එවං වදෙථ, නත්ථි නු ඛො පාපකම්මස්ස ඵලන්ති. මා, භික්ඛවෙ, එවං අවචුත්ථ, බලවකල්‍යාණමිත්තූපනිස්සයං ලභිත්වා ධම්මසෙනාපතිස්ස පිණ්ඩපාතං දත්වා අනුමොදනං සුත්වා අනුලොමිකඛන්තිං පටිලභිත්වා සො තත්ථ නිබ්බත්තොති.

‘‘සුභාසිතං සුණිත්වාන, නාගරියො චොරඝාතකො;
අනුලොමඛන්තිං ලද්ධාන, මොදතී තිදිවං ගතො’’ති.

උපඝාතකං පන සයං කුසලම්පි අකුසලම්පි සමානං අඤ්ඤං දුබ්බලකම්මං ඝාතෙත්වා තස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා අත්තනො විපාකස්ස ඔකාසං කරොති. එවං පන කම්මෙන කතෙ ඔකාසෙ තං විපාකං උප්පන්නං නාම වුච්චති. උපච්ඡෙදකන්තිපි එතස්සෙව නාමං. තත්‍රායං නයො – කුසලකම්මස්ස විපච්චනකාලෙ එකං අකුසලකම්මං උට්ඨාය තං කම්මං ඡින්දිත්වා පාතෙති. අකුසලකම්මස්සපි විපච්චනකාලෙ එකං කුසලකම්මං උට්ඨාය තං කම්මං ඡින්දිත්වා පාතෙති. ඉදං උපච්ඡෙදකං නාම. තත්ථ අජාතසත්තුනො කම්මං කුසලච්ඡෙදකං අහොසි, අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරස්ස අකුසලච්ඡෙදකන්ති. එවං සුත්තන්තිකපරියායෙන එකාදස කම්මානි විභත්තානි.

අභිධම්මපරියායෙන පන සොළස කම්මානි විභත්තානි, සෙය්‍යථිදං – ‘‘අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි ගතිසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති, අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි උපධිසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති, අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි කාලසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති, අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි පයොගසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති . අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි ගතිවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චන්ති, උපධිවිපත්තිං, කාලවිපත්තිං, පයොගවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි කල්‍යාණානි කම්මසමාදානානි ගතිවිපත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති, උපධිවිපත්ති, කාලවිපත්ති, පයොගවිපත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි කල්‍යාණානි කම්මසමාදානානි ගතිසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චන්ති, උපධිසම්පත්තිං, කාලසම්පත්තිං, පයොගසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චන්තී’’ති (විභ. 810).

තත්ථ **පාපකානීති** ලාමකානි. **කම්මසමාදානානීති** කම්මග්ගහණානි. ගහිතසමාදින්නානං කම්මානමෙතං අධිවචනං. **ගතිසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්තීති**ආදීසු අනිට්ඨාරම්මණානුභවනාරහෙ කම්මෙ විජ්ජමානෙයෙව සුගතිභවෙ නිබ්බත්තස්ස තං කම්මං **ගතිසම්පත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම. ගතිසම්පත්තියා පතිබාහිතං හුත්වා න විපච්චතීති අත්ථො. යො පන පාපකම්මෙන දාසියා වා කම්මකාරියා වා කුච්ඡියං නිබ්බත්තිත්වා උපධිසම්පන්නො හොති, අත්තභාවසමිද්ධියං තිට්ඨති. අථස්ස සාමිකා තස්ස රූපසම්පත්තිං දිස්වා ''නායං කිලිට්ඨකම්මස්සානුච්ඡවිකො''ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා අත්තනො ජාතපුත්තං විය භණ්ඩාගාරිකාදිට්ඨානෙසු ඨපෙත්වා සම්පත්තිං යොජෙත්වා පරිහරන්ති. එවරූපස්ස කම්මං **උපධිසම්පත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම. යො පන පඨමකප්පිකකාලසදිසෙ සුලභසම්පන්නරසභොජනෙ සුභික්ඛකාලෙ නිබ්බත්තති, තස්ස විජ්ජමානම්පි පාපකම්මං **කාලසම්පත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම. යො පන සම්මාපයොගං නිස්සාය ජීවති, උපසඞ්කමිතබ්බයුත්තකාලෙ උපසඞ්කමති, පටික්කමිතබ්බයුත්තකාලෙ පටික්කමති, පලායිතබ්බයුත්තකාලෙ පලායති. ලඤ්ජදානයුත්තකාලෙ ලඤ්ජං දෙති, චොරිකයුත්තකාලෙ චොරිකං කරොති, එවරූපස්ස පාපකම්මං **පයොගසම්පත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම.

දුග්ගතිභවෙ නිබ්බත්තස්ස පන පාපකම්මං **ගතිවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම. යො පන දාසියා වා කම්මකාරියා වා කුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්තො දුබ්බණ්ණො හොති දුස්සණ්ඨානො, ''යක්ඛො නු ඛො මනුස්සො නු ඛො''ති විමතිං උප්පාදෙති. සො සචෙ පුරිසො හොති, අථ නං ''නායං අඤ්ඤස්ස කම්මස්ස අනුච්ඡවිකො''ති හත්ථිං වා රක්ඛාපෙන්ති අස්සං වා ගොණෙ වා, තිණකට්ඨාදීනි වා ආහරාපෙන්ති, ඛෙළසරකං වා ගණ්හාපෙන්ති. සචෙ ඉත්ථී හොති, අථ නං හත්ථිඅස්සාදීනං භත්තමාසාදීනි වා පචාපෙන්ති, කචවරං වා ඡඩ්ඩාපෙන්ති, අඤ්ඤං වා පන ජිගුච්ඡනීයකම්මං කාරෙන්ති. එවරූපස්ස පාපකම්මං **උපධිවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම. යො පන දුබ්භික්ඛකාලෙ වා පරිහීනසම්පත්තිකාලෙ වා අන්තරකප්පෙ වා නිබ්බත්තති, තස්ස පාපකම්මං **කාලවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම. යො පන පයොගං සම්පාදෙතුං න ජානාති, උපසඞ්කමිතබ්බයුත්තකාලෙ උපසඞ්කමිතුං න ජානාති…පෙ…. චොරිකයුත්තකාලෙ චොරිකං කාතුං න ජානාති, තස්ස පාපකම්මං **පයොගවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම.

යො පන ඉට්ඨාරම්මණානුභවනාරහෙ කම්මෙ විජ්ජමානෙයෙව ගන්ත්වා දුග්ගතිභවෙ නිබ්බත්තති, තස්ස තං කම්මං **ගතිවිපත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම. යො පන පුඤ්ඤානුභාවෙන රාජරාජමහාමත්තාදීනං ගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා කාණො වා හොති කුණී වා ඛඤ්ජො වා පක්ඛහතො වා, තස්ස ඔපරජ්ජසෙනාපතිභණ්ඩාගාරිකට්ඨානාදීනි න අනුච්ඡවිකානීති න දෙන්ති. ඉච්චස්ස තං පුඤ්ඤං **උපධිවිපත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම. යො පන දුබ්භික්ඛකාලෙ වා පරිහීනසම්පත්තිකාලෙ වා අන්තරකප්පෙ වා මනුස්සෙසු නිබ්බත්තති, තස්ස තං කල්‍යාණකම්මං **කාලවිපත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම. යො හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව පයොගං සම්පාදෙතුං න ජානාති, තස්ස කල්‍යාණකම්මං **පයොගවිපත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම.

කල්‍යාණකම්මෙන පන සුගතිභවෙ නිබ්බත්තස්ස තං කම්මං **ගතිසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම . රාජරාජමහාමත්තාදීනං කුලෙ නිබ්බත්තිත්වා උපධිසම්පත්තිං පත්තස්ස අත්තභාවසමිද්ධියං ඨිතස්ස දෙවනගරෙ සමුස්සිතරතනතොරණසදිසං අත්තභාවං දිස්වා ''ඉමස්ස ඔපරජ්ජසෙනාපතිභණ්ඩාගාරිකට්ඨානාදීනි අනුච්ඡවිකානී''ති දහරස්සෙව සතො තානි ඨානන්තරානි දෙන්ති, එවරූපස්ස කල්‍යාණකම්මං **උපධිසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම. යො පඨමකප්පිකෙසු වා සුලභන්නපානකාලෙ වා නිබ්බත්තති, තස්ස කල්‍යාණකම්මං **කාලසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම. යො වුත්තනයෙනෙව පයොගං සම්පාදෙතුං ජානාති, තස්ස කම්මං **පයොගසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම. එවං අභිධම්මපරියායෙන සොළස කම්මානි විභත්තානි.

අපරානිපි පටිසම්භිදාමග්ගපරියායෙන ද්වාදස කම්මානි විභත්තානි. සෙය්‍යථිදං – ''අහොසි කම්මං අහොසි කම්මවිපාකො, අහොසි කම්මං නාහොසි කම්මවිපාකො, අහොසි කම්මං අත්ථි කම්මවිපාකො, අහොසි කම්මං නත්ථි කම්මවිපාකො, අහොසි කම්මං භවිස්සති කම්මවිපාකො, අහොසි කම්මං න භවිස්සති කම්මවිපාකො, අත්ථි කම්මං අත්ථි කම්මවිපාකො, අත්ථි කම්මං නත්ථි කම්මවිපාකො, අත්ථි කම්මං භවිස්සති කම්මවිපාකො, අත්ථි කම්මං න භවිස්සති කම්මවිපාකො, භවිස්සති කම්මං භවිස්සති කම්මවිපාකො, භවිස්සති කම්මං න භවිස්සති කම්මවිපාකො''ති (පටි. ම. 1.234).

තත්ථ යං කම්මං අතීතෙ ආයූහිතං අතීතෙයෙව විපාකවාරං ලභි, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං ජනෙසි, රූපජනකං රූපං, තං **අහොසි කම්මං අහොසි කම්මවිපාකොති** වුත්තං. යං පන විපාකවාරං න ලභි, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං රූපජනකං වා රූපං ජනෙතුං නාසක්ඛි, තං **අහොසි කම්මං නාහොසි කම්මවිපාකොති** වුත්තං. යං පන අතීතෙ ආයූහිතං එතරහි ලද්ධවිපාකවාරං පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං ජනෙත්වා රූපජනකං රූපං ජනෙත්වා ඨිතං, තං **අහොසි කම්මං අත්ථි කම්මවිපාකොති** වුත්තං. යං අලද්ධවිපාකවාරං පටිසන්ධිජනකං වා පටිසන්ධිං රූපජනකං වා රූපං ජනෙතුං නාසක්ඛි, තං **අහොසි කම්මං නත්ථි කම්මවිපාකොති** වුත්තං. යං පන අතීතෙ ආයූහිතං අනාගතෙ විපාකවාරං ලභිස්සති, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං රූපජනකං රූපං ජනෙතුං සක්ඛිස්සති, තං **අහොසි කම්මං භවිස්සති කම්මවිපාකොති** වුත්තං. යං අනාගතෙ විපාකවාරං න ලභිස්සති, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං රූපජනකං වා රූපං ජනෙතුං න සක්ඛිස්සති, තං **අහොසි කම්මං න භවිස්සති කම්මවිපාකොති** වුත්තං.

යං පන එතරහි ආයූහිතං එතරහියෙව විපාකවාරං ලභති, තං **අත්ථි කම්මං අත්ථි කම්මවිපාකො**ති වුත්තං. යං පන එතරහි විපාකවාරං න ලභති, තං **අත්ථි කම්මං නත්ථි කම්මවිපාකො**ති වුත්තං. යං පන එතරහි ආයූහිතං අනාගතෙ විපාකවාරං ලභිස්සති, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං රූපජනකං රූපං ජනෙතුං සක්ඛිස්සති, තං **අත්ථි කම්මං භවිස්සති කම්මවිපාකො**ති වුත්තං. යං පන විපාකවාරං න ලභිස්සති, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං රූපජනකං වා රූපං ජනෙතුං සක්ඛිස්සති, තං **අත්ථි කම්මං න භවිස්සති කම්මවිපාකො**ති වුත්තං.

යං පනානාගතෙ ආයූහිස්සති, අනාගතෙයෙව විපාකවාරං ලභිස්සති, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං රූපජනකං වා රූපං ජනෙස්සති, තං **භවිස්සති කම්මං භවිස්සති කම්මවිපාකො**ති වුත්තං. යං පන විපාකවාරං න ලභිස්සති, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං රූපජනකං වා රූපං ජනෙතුං න සක්ඛිස්සති, තං **භවිස්සති කම්මං න භවිස්සති කම්මවිපාකො**ති වුත්තං. එවං පටිසම්භිදාමග්ගපරියායෙන ද්වාදස කම්මානි විභත්තානි.

ඉති ඉමානි චෙව ද්වාදස අභිධම්මපරියායෙන විභත්තානි ච සොළස කම්මානි අත්තනො ඨානා ඔසක්කිත්වා සුත්තන්තිකපරියායෙන වුත්තානි එකාදස කම්මානියෙව භවන්ති. තානිපි තතො ඔසක්කිත්වා තීණියෙව කම්මානි හොන්ති දිට්ඨධම්මවෙදනීයං, උපපජ්ජවෙදනීයං , අපරපරියායවෙදනීයන්ති. තෙසං සඞ්කමනං නත්ථි, යථාඨානෙයෙව තිට්ඨන්ති. යදි හි දිට්ඨධම්මවෙදනීයං කම්මං උපපජ්ජවෙදනීයං වා අපරපරියායවෙදනීයං වා භවෙය්‍ය, ''දිට්ඨෙ වා ධම්මෙ''ති සත්ථා න වදෙය්‍ය. සචෙපි උපපජ්ජවෙදනීයං දිට්ඨධම්මවෙදනීයං වා අපරපරියායවෙදනීයං වා භවෙය්‍ය, ''උපපජ්ජ වා''ති සත්ථා න වදෙය්‍ය. අථාපි අපරපරියායවෙදනීයං දිට්ඨධම්මවෙදනීයං වා උපපජ්ජවෙදනීයං වා භවෙය්‍ය, ''අපරෙ වා පරියායෙ''ති සත්ථා න වදෙය්‍ය.

සුක්කපක්ඛෙපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. එත්ථ පන **ලොභෙ විගතෙ**ති ලොභෙ අපගතෙ නිරුද්ධෙ. **තාලවත්ථුකත**න්ති තාලවත්ථු විය කතං, මත්ථකච්ඡින්නතාලො විය පුන අවිරුළ්හිසභාවං කතන්ති අත්ථො. **අනභාවං කත**න්ති අනුඅභාවං කතං, යථා පුන නුප්පජ්ජති, එවං කතන්ති අත්ථො. **එවස්සූ**ති එවං භවෙය්‍යුං. **එවමෙව ඛො**ති එත්ථ බීජානි විය කුසලාකුසලං කම්මං දට්ඨබ්බං, තානි අග්ගිනා ඩහනපුරිසො විය යොගාවචරො, අග්ගි විය මග්ගඤාණං , අග්ගිං දත්වා බීජානං ඩහනකාලො විය මග්ගඤාණෙන කිලෙසානං දඩ්ඪකාලො, මසිකතකාලො විය පඤ්චන්නං ඛන්ධානං ඡින්නමූලකෙ කත්වා ඨපිතකාලො, මහාවාතෙ ඔපුනිත්වා නදියා වා පවාහෙත්වා අප්පවත්තිකතකාලො විය උපාදින්නකසන්තානස්ස නිරොධෙන ඡින්නමූලකානං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං අප්පටිසන්ධිකභාවෙන නිරුජ්ඣිත්වා පුන භවස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහිතකාලො වෙදිතබ්බො.

මොහජඤ්චාපවිද්දසූති මොහජඤ්චාපි අවිද්දසු. ඉදං වුත්තං හොති – යං සො අවිදූ අන්ධබාලො ලොභජඤ්ච දොසජඤ්ච මොහජඤ්චාති කම්මං කරොති, එවං කරොන්තෙන යං තෙන පකතං කම්මං අප්පං වා යදි වා බහුං. **ඉධෙව තං වෙදනිය**න්ති තං කම්මං තෙන බාලෙන ඉධ සකෙ අත්තභාවෙයෙව වෙදනීයං, තස්සෙව තං අත්තභාවෙ විපච්චතීති අත්ථො. **වත්ථුං අඤ්ඤං න විජ්ජතී**ති තස්ස කම්මස්ස විපච්චනත්ථාය අඤ්ඤං වත්ථු නත්ථි. න හි අඤ්ඤෙන කතං කම්මං අඤ්ඤස්ස අත්තභාවෙ විපච්චති. **තස්මා ලොභඤ්ච දොසඤ්ච, මොහජඤ්චාපි විද්දසූ**ති තස්මා යො විදූ මෙධාවී පණ්ඩිතො තං ලොභජාදිභෙදං කම්මං න කරොති, සො **විජ්ජං උප්පාදයං භික්ඛු, සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ,** අරහත්තමග්ගවිජ්ජං උප්පාදෙත්වා තං වා පන විජ්ජං උප්පාදෙන්තො සබ්බා දුග්ගතියො ජහති. දෙසනාසීසමෙවෙතං, සුගතියොපි පන සො ඛීණාසවො ජහතියෙව. යම්පි චෙතං ''තස්මා ලොභඤ්ච දොසඤ්චා''ති වුත්තං, එත්ථාපි ලොභදොසසීසෙන ලොභජඤ්ච දොසජඤ්ච කම්මමෙව නිද්දිට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං. එවං සුත්තන්තෙසුපි ගාථායපි වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතන්ති.

5. හත්ථකසුත්තවණ්ණනා

35. පඤ්චමෙ **ආළවිය**න්ති ආළවිරට්ඨෙ. **ගොමග්ගෙ**ති ගුන්නං ගමනමග්ගෙ. **පණ්ණසන්ථරෙ**ති සයං පතිතපණ්ණසන්ථරෙ. **අථා**ති එවං ගුන්නං ගමනමග්ගං උජුං මහාපථං නිස්සාය සිංසපාවනෙ සයං පතිතපණ්ණානි සඞ්කඩ්ඪිත්වා කතසන්ථරෙ සුගතමහාචීවරං පත්ථරිත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නෙ තථාගතෙ. **හත්ථකො ආළවකො**ති හත්ථතො හත්ථං ගතත්තා එවංලද්ධනාමො ආළවකො රාජපුත්තො. **එතදවොචා**ති එතං ''කච්චි, භන්තෙ , භගවා''තිආදිවචනං අවොච. කස්මා පන සම්මාසම්බුද්ධො තං ඨානං ගන්ත්වා නිසින්නො, කස්මා රාජකුමාරො තත්ථ ගතොති? සම්මාසම්බුද්ධො තාව අට්ඨුප්පත්තිකාය ධම්මදෙසනාය සමුට්ඨානං දිස්වා තත්ථ නිසින්නො, රාජකුමාරොපි පාතොව උට්ඨාය පඤ්චහි උපාසකසතෙහි පරිවුතො බුද්ධුපට්ඨානං ගච්ඡන්තො මහාමග්ගා ඔක්කම්ම ගොපථං ගහෙත්වා ''බුද්ධානං පූජනත්ථාය මිස්සකමාලං ඔචිනිස්සාමී''ති ගච්ඡන්තො සත්ථාරං දිස්වා උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි, එවං සො තත්ථ ගතොති. **සුඛමසයිත්ථා**ති සුඛං සයිත්ථ.

අන්තරට්ඨකොති මාසඵග්ගුණානං අන්තරෙ අට්ඨදිවසපරිමාණො කාලො. මාඝස්ස හි අවසානෙ චත්තාරො දිවසා, ඵග්ගුණස්ස ආදිම්හි චත්තාරොති අයං ''අන්තරට්ඨකො''ති වුච්චති. **හිමපාතසමයො**ති හිමස්ස පතනසමයො. **ඛරා**ති ඵරුසා කක්ඛළා වා. **ගොකණ්ටකහතා**ති නවවුට්ඨෙ දෙවෙ ගාවීනං අක්කන්තක්කන්තට්ඨානෙ ඛුරන්තරෙහි කද්දමො උග්ගන්ත්වා තිට්ඨති, සො වාතාතපෙන සුක්ඛො කකචදන්තසදිසො හොති දුක්ඛසම්ඵස්සො. තං සන්ධායාහ

– ''ගොකණ්ටකහතා භූමී''ති. ඉන්නං බුරන්තරෙහි ඡින්නාතිපි අත්ථො. **වෙරම්භා වාතා වායන්තීති** චතූහි දිසාහි වායන්තො වාතො වායති. එකාය දිසාය වා ද්වීහි වා දිසාහි තීහි වා දිසාහි වායන්තො වාතො වෙරම්භොති න වුච්චති.

තෙන හි රාජකුමාරාති ඉදං සත්ථා ''අයං රාජකුමාරො ලොකස්මිං නෙව සුඛවාසීනං, න දුක්ඛවාසීනං ජානාති, ජානාපෙස්සාමි න''න්ති උපරි දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො ආහ. තත්ථ **යථා තෙ ඛමෙය්‍යාති** යථා තුය්හං රුච්චෙය්‍ය. **ඉධස්සාති** ඉමස්මිං ලොකෙ අස්ස. **ගොනකත්ථතොති** චතුරඞ්ගුලාධිකලොමෙන කාළකොජවෙන අත්ථතො. **පටිකත්ථතොති** උණ්ණාමයෙන සෙතත්ථරණෙන අත්ථතො. **පටලිකත්ථතොති** ඝනපුප්ඵෙන උණ්ණාමයඅත්ථරණෙන අත්ථතො. **කදලිමිගපවරපච්චත්ථරණොති** කදලිමිගචම්මමයෙන උත්තමපච්චත්ථරණෙන අත්ථතො. තං කිර පච්චත්ථරණං සෙතවත්ථස්ස උපරි කදලිමිගචම්මං අත්ථරිත්වා සිබ්බිත්වා කරොන්ති. **සඋත්තරච්ඡදොති** සහ උත්තරච්ඡදෙන, උපරි බද්ධෙන රත්තවිතානෙන සද්ධින්ති අත්ථො. **උභතොලොහිතකූපධානොති** සීසූපධානඤ්ච පාදූපධානඤ්චාති පල්ලඞ්කස්ස උභතො ඨපිතලොහිතකූපධානො. **පජාපතියොති** භරියායො. **මනාපෙන පච්චුපට්ඨිතා අස්සූති** මනාපෙන උපට්ඨානවිධානෙන පච්චුපට්ඨිතා භවෙය්‍යුං.

කායිකාති පඤ්චද්වාරකායං ඩොහයමානා. **චෙතසිකාති** මනොද්වාරං ඩොහයමානා. **සො රාගො තථාගතස්ස පහීනොති** තථාරූපො රාගො තථාගතස්ස පහීනොති අත්ථො. යො පන තස්ස රාගො, න සො තථාගතස්ස පහීනො නාම. **දොසමොහෙසුපි** එසෙව නයො.

බ්‍රාහ්මණොති බාහිතපාපො ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණො. **පරිනිබ්බුතොති** කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො . **න ලිම්පති කාමෙසූති** වත්ථුකාමෙසු ච කිලෙසකාමෙසු ච තණ්හාදිට්ඨිලෙපෙහි න ලිම්පති. **සීතිභූතොති** අබ්භන්තරෙ තාපනකිලෙසානං අභාවෙන සීතිභූතො. **නිරූපධීති** කිලෙසූපධීනං අභාවෙන නිරූපධි. **සබ්බා ආසත්තියො ඡෙත්වාති** ආසත්තියො වුච්චන්ති තණ්හායො, තා සබ්බාපි රූපාදීසු ආරම්මණෙසු ආසත්තවිසත්තා ආසත්තියො ඡින්දිත්වා. **විනෙය්‍ය හදයෙ දරන්ති** හදයනිස්සිතං දරථං විනයිත්වා වූපසමෙත්වා. **සන්තිං පප්පුය්‍ය චෙතසොති** චිත්තස්ස කිලෙසනිබ්බානං පාපුණිත්වා. කරණවචනං වා එතං ''සබ්බචෙතසො සමන්නාහරිත්වා''තිආදීසු විය, චෙතසා නිබ්බානං පාපුණිත්වාති අත්ථො.

6. දෙවදූතසුත්තවණ්ණනා

36. ඡට්ඨෙ **දෙවදූතානීති** දෙවදූතා. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – දෙවොති මච්චු, තස්ස දූතාති **දෙවදූතා**. ජිණ්ණබ්‍යාධිමතා හි සංවෙගජනනට්ඨෙන ''ඉදානි තෙ මච්චුසමීපං ගන්තබ්බ''න්ති චොදෙන්ති විය, තස්මා දෙවදූතාති වුච්චන්ති. දෙවා විය දූතාතිපි **දෙවදූතා**. යථා හි අලඞ්කතපටියත්තාය දෙවතාය ආකාසෙ ඨත්වා ''ත්වං අසුකදිවසෙ මරිස්සසී''ති වුත්තෙ තස්සා වචනං සද්ධාතබ්බං හොති; එවමෙවං ජිණ්ණබ්‍යාධිමතාපි දිස්සමානා ''ත්වම්පි එවංධම්මො''ති චොදෙන්ති විය, තෙසඤ්ච තං වචනං අනඤ්ඤථාභාවිතාය දෙවතාය බ්‍යාකරණසදිසමෙව හොතීති දෙවා විය දූතාති දෙවදූතා. විසුද්ධිදෙවානං දූතාතිපි **දෙවදූතා**. සබ්බබොධිසත්තා හි ජිණ්ණබ්‍යාධිමතපබ්බජිතෙ දිස්වාව සංවෙගං ආපජ්ජිත්වා නික්ඛම්ම පබ්බජිංසු. එවං විසුද්ධිදෙවානං දූතාතිපි දෙවදූතා. ඉධ පන ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන ''දෙවදූතානී''ති වුත්තං.

කායෙන දුච්චරිතන්තිආදි කස්මා ආරද්ධං? දෙවදූතානුයුඤ්ජනට්ඨානුපක්කමකම්මදස්සනත්ථං. ඉමිනා හි කම්මෙන අයං සත්තො නිරයෙ නිබ්බත්තති, අථ නං තත්ථ යමො රාජා දෙවදූතෙ සමනුයුඤ්ජති. තත්ථ **කායෙන දුච්චරිතං චරතීති** කායද්වාරෙන තිවිධං දුච්චරිතං චරති. **වාචායාති** වචීද්වාරෙන චතුබ්බිධං දුච්චරිතං චරති. **මනසාති** මනොද්වාරෙන තිවිධං දුච්චරිතං චරති.

තමෙනං, භික්ඛවෙ, නිරයපාලාති එත්ථ එකච්චෙ ථෙරා ''නිරයපාලා නාම නත්ථි, යන්තරූපං විය කම්මමෙව කාරණං කාරෙතී''ති වදන්ති. තං ''අත්ථි නිරයෙ නිරයපාලාති, ආමන්තා. අත්ථි ච කාරණිකා''තිආදිනා නයෙන අභිධම්මෙ (කථා. 866) පටිසෙධිතමෙව. යථා හි මනුස්සලොකෙ කම්මකාරණකාරකා අත්ථි, එවමෙව නිරයෙ නිරයපාලා අත්ථීති. **යමස්ස රඤ්ඤොති** යමරාජා නාම වෙමානිකපෙතරාජා. එකස්මිං කාලෙ දිබ්බවිමානෙ දිබ්බකප්පරුක්ඛදිබ්බඋය්‍යානදිබ්බනාටකාදිසබ්බසම්පත්තිං අනුභවති, එකස්මිං කාලෙ කම්මවිපාකං, ධම්මිකො රාජා, න චෙස එකොව හොති, චතූසු පන ද්වාරෙසු චත්තාරො ජනා හොන්ති. **අමත්තෙය්‍යොති** මාතු හිතො මත්තෙය්‍යො, මාතරි සම්මා පටිපන්නොති අත්ථො. න මත්තෙය්‍යොති අමත්තෙය්‍යො, මාතරි මිච්ඡා පටිපන්නොති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **අබ්‍රහ්මඤ්ඤොති** එත්ථ ච ඛීණාසවා බ්‍රාහ්මණා නාම, තෙසු මිච්ඡා පටිපන්නො අබ්‍රහ්මඤ්ඤො නාම.

සමනුයුඤ්ජතීති අනුයොගවත්තං ආරොපෙන්තො පුච්ඡති, ලද්ධිං පතිට්ඨාපෙන්තො පන **සමනුග්ගාහති** නාම, කාරණං පුච්ඡන්තො **සමනුභාසති** නාම. **නාද්දසන්ති** අත්තනො සන්තිකෙ පහිතස්ස කස්සචි දෙවදූතස්ස අභාවං සන්ධාය එවං වදති.

අථ නං යමො ‘‘නායං භාසිතස්ස අත්ථං සල්ලක්ඛෙති’’ති ඤත්වා අත්ථං සල්ලක්ඛාපෙතුකාමො **අම්භොති**ආදිමාහ. තත්ථ **ජිණ්ණන්ති** ජරාජිණ්ණං. **ගොපානසිවඞ්කන්ති** ගොපානසී විය වඞ්කං. **භොග්ගන්ති** භග්ගං. ඉමිනාපිස්ස වඞ්කභාවමෙව දීපෙති. **දණ්ඩපරායණන්ති** දණ්ඩපටිසරණං දණ්ඩදුතියං. **පවෙධමානන්ති** කම්පමානං. **ආතුරන්ති** ජරාතුරං. **ඛණ්ඩදන්තන්ති** ජරානුභාවෙන ඛණ්ඩිතදන්තං. **පලිතකෙසන්ති** පණ්ඩරකෙසං. **විලූනන්ති** ලුඤ්චිත්වා ගහිතකෙසං විය ඛල්ලාටං. **ඛලිතසිරන්ති** මහාඛල්ලාටසීසං. **වලිතන්ති** සඤ්ජාතවලිං. **තිලකාහතගත්තන්ති** සෙතතිලකකාළතිලකෙහි විකිණ්ණසරීරං. **ජරාධම්මොති** ජරාසභාවො, අපරිමුත්තො ජරාය, ජරා නාම මය්හං අබ්භන්තරෙයෙව පවත්තතීති. පරතො **බ්‍යාධිධම්මො මරණධම්මොති** පදද්වයෙපි එසෙව නයො.

පඨමං දෙවදූතං සමනුයුඤ්ජිත්වාති එත්ථ ජරාජිණ්ණසත්තො අත්ථතො එවං වදති නාම – ‘‘පස්සථ, භො, අහම්පි තුම්හෙ විය තරුණො අහොසිං ඌරුබලී බාහුබලී ජවසම්පන්නො, තස්ස මෙ තා බලජවසම්පත්තියො අන්තරහිතා, විජ්ජමානාපි මෙ හත්ථපාදා හත්ථපාදකිච්චං න කරොන්ති, ජරායම්හි අපරිමුත්තතාය එදිසො ජාතො. න ඛො පනාහමෙව, තුම්හෙපි ජරාය අපරිමුත්තාව. යථෙව හි මය්හං, එවං තුම්හාකම්පි ජරා ආගමිස්සති. ඉති තස්සා පුරෙ ආගමනාව කල්‍යාණං කරොථා’’ති . තෙනෙවෙස දෙවදූතො නාම ජාතො. **ආබාධිකන්ති** බාධිකං. **දුක්ඛිතන්ති** දුක්ඛප්පත්තං. **බාළ්හගිලානන්ති** අධිමත්තගිලානං.

දුතියං දෙවදූතන්ති එත්ථපි ගිලානසත්තො අත්ථතො එවං වදති නාම – ‘‘පස්සථ, භො, අහම්පි තුම්හෙ විය නිරොගො අහොසිං, සොම්හි එතරහි බ්‍යාධිනා අභිහතො, සකෙ මුත්තකරීසෙ පලිපන්නො, උට්ඨාතුම්පි න සක්කොමි. විජ්ජමානාපි මෙ හත්ථපාදා හත්ථපාදකිච්චං න කරොන්ති, බ්‍යාධිතොම්හි අපරිමුත්තතාය එදිසො ජාතො. න ඛො පනාහමෙව, තුම්හෙපි බ්‍යාධිතො අපරිමුත්තාව. යථෙව හි මය්හං, එවං තුම්හාකම්පි බ්‍යාධි ආගමිස්සති. ඉති තස්ස පුරෙ ආගමනාව කල්‍යාණං කරොථා’’ති. තෙනෙවෙස දෙවදූතො නාම ජාතො.

එකාහමතන්තිආදීසු එකාහං මතස්ස අස්සාති එකාහමතො, තං එකාහමතං. පරතො පදද්වයෙපි එසෙව නයො. භස්තා විය වායුනා උද්ධං ජීවිතපරියාදානා යථාක්කමං සමුග්ගතෙන සූනභාවෙන උද්ධුමාතත්තා **උද්ධුමාතකං**. විනීලො වුච්චති විපරිභින්නවණ්ණො, විනීලොව විනීලකො, තං **විනීලකං**. පටිකූලත්තා වා කුච්ඡිතං විනීලන්ති විනීලකං. **විපුබ්බකන්ති** විස්සන්දමානපුබ්බකං, පරිභින්නට්ඨානෙ හි පග්ඝරිතෙන පුබ්බෙන පලිමක්ඛිතන්ති අත්ථො.

තතියං දෙවදූතන්ති එත්ථ මතකසත්තො අත්ථතො එවං වදති නාම – ‘‘පස්සථ, භො, මං ආමකසුසානෙ ඡඩ්ඩිතං උද්ධුමාතකාදිභාවප්පත්තං, මරණතොම්හි අපරිමුත්තතාය එදිසො ජාතො. න ඛො පනාහමෙව, තුම්හෙපි මරණතො අපරිමුත්තා. යථෙව හි මය්හං, එවං තුම්හාකම්පි මරණං ආගමිස්සති. ඉති තස්ස පුරෙ ආගමනාව කල්‍යාණං කරොථා’’ති. තෙනෙවස්ස දෙවදූතො නාම ජාතො.

ඉමං පන දෙවදූතානුයොගං කො ලභති, කො න ලභති? යෙන තාව බහුං පාපං කතං, සො ගන්ත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තතියෙව. යෙන පන පරිත්තං පාපං කතං, සො ලභති. යථා හි සභණ්ඩං චොරං ගහෙත්වා කත්තබ්බමෙව කරොන්ති න විනිච්ඡිනන්ති. අනුවිජ්ජිත්වා ගහිතං පන විනිච්ඡයට්ඨානං නයන්ති, සො විනිච්ඡයං ලභති. එවංසම්පදමෙතං. පරිත්තපාපකම්මා හි අත්තනො ධම්මතායපි සරන්ති, සාරියමානාපි සරන්ති.

තත්ථ **දීඝජයන්තදමිළො** නාම අත්තනො ධම්මතාය සරි. සො කිර දමිළො සුමනගිරිමහාවිහාරෙ ආකාසචෙතියං රත්තපටෙන පූජෙසි, අථ නිරයෙ උස්සදසාමන්තෙ නිබ්බත්තො අග්ගිජාලසද්දං සුත්වාව අත්තනා පූජිතපටං අනුස්සරි, සො ගන්ත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තො. අපරොපි පුත්තස්ස දහරභික්ඛුනො බලිසාටකං දෙන්තො පාදමූලෙ ඨපෙසි, මරණකාලම්හි පටපටාති සද්දෙ නිමිත්තං ගණ්හි , සොපි උස්සදසාමන්තෙ නිබ්බත්තො ජාලසද්දෙන තං සාටකං අනුස්සරිත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තො. එවං තාව අත්තනො ධම්මතාය කුසලං කම්මං සරිත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තතීති.

අත්තනො ධම්මතාය අසරන්තෙ පන තයො දෙවදූතෙ පුච්ඡති. තත්ථ කොචි පඨමෙන දෙවදූතෙන සරති, කොචි දුතියතතියෙහි, කොචි තීහිපි නස්සරති. තං යමො රාජා දිස්වා සයං සාරෙති. එකො කිර අමච්චො සුමනපුප්ඵකුම්භෙන මහාචෙතියං පූජෙත්වා යමස්ස පත්තිං අදාසි, තං අකුසලකම්මෙන නිරයෙ නිබ්බත්තං යමස්ස සන්තිකං නයිංසු. තස්මිං තීහිපි දෙවදූතෙහි කුසලං අසරන්තෙ යමො සයං ඔලොකෙන්තො දිස්වා – ‘‘නනු ත්වං මහාචෙතියං සුමනපුප්ඵකුම්භෙන පූජෙත්වා මය්හං පත්තිං අදාසී’’ති සාරෙසි, සො තස්මිං කාලෙ සරිත්වා දෙවලොකං ගතො . යමො පන සයං ඔලොකෙත්වාපි අපස්සන්තො – ‘‘මහාදුක්ඛං නාම අනුභවිස්සති අයං සත්තො’’ති තුණ්හී අහොසි.

තත්තං අයොඛිලන්ති තිගාවුතං අත්තභාවං සම්පජ්ජලිතාය ලොහපථවියා උත්තානකං නිපජ්ජාපෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙ තාලප්පමාණං අයසූලං පවෙසෙන්ති, තථා වාමහත්ථාදීසු. යථා ච තං උත්තානකං නිපජ්ජාපෙත්වා, එවං උරෙනපි වාමපස්සෙනපි දක්ඛිණපස්සෙනපි නිපජ්ජාපෙත්වා තෙ තං කම්මකාරණං කරොන්තියෙව. **සංවෙසෙත්වාති** ජලිතාය ලොහපථවියා තිගාවුතං අත්තභාවං නිපජ්ජාපෙත්වා. **කුඨාරීහීති** මහතීහි ගෙහස්ස එකපක්ඛච්ඡදනමත්තාහි කුඨාරීහි තච්ඡන්ති, ලොහිතං නදී හුත්වා සන්දති, ලොහපථවිතො ජාලා උට්ඨහිත්වා තච්ඡිතට්ඨානං ගණ්හාති, මහාදුක්ඛං උප්පජ්ජති. තච්ඡන්තා පන සුත්තාහතං කරිත්වා දාරුං විය අට්ඨංසම්පි ඡළංසම්පි කරොන්ති. **වාසීහීති** මහාසුප්පප්පමාණාහි වාසීහි. **රථෙ යොජෙත්වාති** සද්ධිං යුගයොත්තපක්ඛරරථචක්කකුබ්බරපාජනෙහි සබ්බතො

පජ්ජලිතෙ රථෙ යොජෙත්වා. **මහන්තන්ති** මහාකූටාගාරප්පමාණං. **ආරොපෙන්තීති** සම්පජ්ජලිතෙහි අයමුග්ගරෙහි පොථෙන්තා ආරොපෙන්ති. **සකිම්පි උද්ධන්ති** සුපක්කුථිතාය උක්ඛලියා පක්ඛිත්තතණ්ඩුලා විය උද්ධමධොතිරියඤ්ච ගච්ඡති. **මහානිරයෙති** අවීචිමහානිරයම්හි.

භාගසො මිතොති භාගෙ ඨපෙත්වා විභත්තො. **පරියන්තොති** පරික්ඛිත්තො. **අයසාති** උපරි අයපට්ටෙන ඡාදිතො. **සමන්තා යොජනසතං, ඵරිත්වා තිට්ඨතීති** එවං ඵරිත්වා තිට්ඨති, යථා තං සමන්තා යොජනසතෙ ඨත්වා ඔලොකෙන්තස්ස අක්ඛීනි යමකගොළකා විය නික්ඛමන්ති.

හීනකායූපගාති හීනං කායං උපගතා හුත්වා. **උපාදානෙති** තණ්හාදිට්ඨිග්ගහණෙ. **ජාතිමරණසම්භවෙති** ජාතියා ච මරණස්ස ච කාරණභූතෙ. **අනුපාදාති** චතූහි උපාදානෙහි අනුපාදියිත්වා. **ජාතිමරණසඞ්ඛයෙති** ජාතිමරණසඞ්ඛයසඞ්ඛාතෙ නිබ්බානෙ විමුච්චන්ති. **දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතාති** දිට්ඨධම්මෙ ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ සබ්බකිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතා. **සබ්බදුක්ඛං උපච්චගුන්ති** සකලවට්ටදුක්ඛං අතික්කන්තා.

7. චතුමහාරාජසුත්තවණ්ණනා

37. සත්තමෙ **අමච්චා පාරිසජ්ජාති** පරිචාරිකදෙවතා. **ඉමං ලොකං අනුවිචරන්තීති** අට්ඨමීදිවසෙ කිර සක්කො දෙවරාජා චත්තාරො මහාරාජානො ආණාපෙති – ‘‘තාතා, අජ්ජ අට්ඨමීදිවසෙ මනුස්සලොකං අනුවිචරිත්වා පුඤ්ඤානි කරොන්තානං නාමගොත්තං උග්ගණ්හිත්වා ආගච්ඡථා’’ති. තෙ ගන්ත්වා අත්තනො පරිවාරකෙ පෙසෙන්ති – ‘‘ගච්ඡථ, තාතා, මනුස්සලොකං විචරිත්වා පුඤ්ඤකාරකානං නාමගොත්තානි සුවණ්ණපට්ටෙ ලිඛිත්වා ආනෙථා’’ති. තෙ තථා කරොන්ති. තෙන වුත්තං – ‘‘ඉමං ලොකං අනුවිචරන්තී’’ති. **කච්චි බහූතිආදි** තෙසං උපපරික්ඛාකාරදස්සනත්ථං වුත්තං. එවං උපපරික්ඛන්තා හි තෙ අනුවිචරන්ති. තත්ථ **උපොසථං උපවසන්තීති** මාසස්ස අට්ඨවාරෙ උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨහන්ති. **පටිජාගරොන්තීති** පටිජාගරඋපොසථකම්මං නාම කරොන්ති. තං කරොන්තා එකස්මිං අද්ධමාසෙ චතුන්නං උපොසථදිවසානං පච්චුග්ගමනානුග්ගමනවසෙන කරොන්ති. පඤ්චමීඋපොසථං පච්චුග්ගච්ඡන්තා චතුත්ථියං උපොසථිකා හොන්ති, අනුගච්ඡන්තා ඡට්ඨියං. අට්ඨමීඋපොසථං පච්චුග්ගච්ඡන්තා සත්තමියං, අනුගච්ඡන්තා නවමියං. චාතුද්දසිං පච්චුග්ගච්ඡන්තා තෙරසියං, පන්නරසීඋපොසථං අනුගච්ඡන්තා පාටිපදෙ උපොසථිකා හොන්ති. **පුඤ්ඤානි කරොන්තීති** සරණගමනනිච්චසීලපුප්ඵපූජාධම්මස්සවනපදීපසහස්සආරොපනවිහාරකරණාදීනි නානප්පකාරානි පුඤ්ඤානි කරොන්ති. තෙ එවං අනුවිචරිත්වා පුඤ්ඤකම්මකාරකානං නාමගොත්තානි සොවණ්ණමයෙ පට්ටෙ ලිඛිත්වා ආහරිත්වා චතුන්නං මහාරාජානං දෙන්ති. **පුත්තා ඉමං ලොකං අනුවිචරන්තීති** චතූහි මහාරාජෙහි පුරිමනයෙනෙව පහිතත්තා අනුවිචරන්ති. **තදහූති** තංදිවසං. **උපොසථෙති** උපොසථදිවසෙ.

සචෙ, භික්ඛවෙ, අප්පකා හොන්තීති චතුන්නං මහාරාජානං අමච්චා පාරිසජ්ජා තා තා ගාමනිගමරාජධානියො උපසඞ්කමන්ති, තතො තං උපනිස්සාය අධිවත්ථා දෙවතා ‘‘මහාරාජානං අමච්චා ආගතා’’ති පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා තෙසං සන්තිකං ගච්ඡන්ති. තෙ පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා ‘‘කච්චි නු ඛො මාරිසා බහූ මනුස්සා මත්තෙය්‍යා’’ති වුත්තනයෙන මනුස්සානං පුඤ්ඤපටිපත්තිං පුච්ඡිත්වා ‘‘ආම, මාරිස, ඉමස්මිං ගාමෙ අසුකො ච අසුකො ච පුඤ්ඤානි කරොන්තී’’ති වුත්තෙ තෙසං නාමගොත්තං ලිඛිත්වා අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්ති. අථ චාතුද්දසියං චතුන්නං මහාරාජානං පුත්තාපි තමෙව සුවණ්ණපට්ටං ගහෙත්වා තෙනෙව නයෙන අනුවිචරන්තා නාමගොත්තානි ලිඛන්ති. තදහුපොසථෙ පන්නරසෙ චත්තාරොපි මහාරාජානො තෙනෙව නයෙන තස්මිංයෙව සුවණ්ණපට්ටෙ නාමගොත්තානි ලිඛන්ති. තෙ සුවණ්ණපට්ටපරිමාණෙනෙව – ‘‘ඉමස්මිං කාලෙ මනුස්සා අප්පකා, ඉමස්මිං කාලෙ බහුකා’’ති ජානන්ති. තං සන්ධාය ‘‘සචෙ, භික්ඛවෙ, අප්පකා හොන්ති මනුස්සා’’තිආදි වුත්තං. **දෙවානං තාවතිංසානන්ති** පඨමං අභිනිබ්බත්තෙ තෙත්තිංස දෙවපුත්තෙ උපාදාය එවංලද්ධනාමානං. තෙසං පන උප්පත්තිකථා දීඝනිකායෙ සක්කපඤ්හසුත්තවණ්ණනාය විත්ථාරිතා. **තෙනාති** තෙන ආරොචනෙන, තෙන වා පුඤ්ඤකාරකානං අප්පකභාවෙන. **දිබ්බා වත, භො, කායා පරිහායිස්සන්තීති** නවනවානං දෙවපුත්තානං අපාතුභාවෙන දෙවකායා පරිහායිස්සන්ති, රමණීයං දසයොජනසහස්සං දෙවනගරං සුඤ්ඤං භවිස්සති. **පරිපූරිස්සන්ති අසුරකායාති** චත්තාරො අපායා පරිපූරිස්සන්ති. ඉමිනා ‘‘මයං පරිපුණ්ණෙ දෙවනගරෙ දෙවසඞ්ඝමජ්ඣෙ නක්ඛත්තං කීළිතුං න ලභිස්සාමා’’ති අනත්තමනා හොන්ති. සුක්කපක්ඛෙපි ඉමිනාව උපායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

භූතපුබ්බං, භික්ඛවෙ, සක්කො දෙවානමින්දොති අත්තනො සක්කදෙවරාජකාලං සන්ධාය කථෙති. එකස්ස වා සක්කස්ස අජ්ඣාසයං ගහෙත්වා කථෙතීති වුත්තං. **අනුනයමානොති** අනුබොධයමානො. **තායං වෙලායන්ති** තස්මිං කාලෙ.

පාටිහාරියපක්ඛඤ්චාති එත්ථ පාටිහාරියපක්ඛො නාම අන්තොවස්සෙ තෙමාසං නිබද්ධුපොසථො, තං අසක්කොන්තස්ස ද්වින්නං පවාරණානං අන්තරෙ එකමාසං නිබද්ධුපොසථො, තම්පි අසක්කොන්තස්ස පඨමපවාරණතො පට්ඨාය එකො අද්ධමාසො පාටිහාරියපක්ඛොයෙව නාම. **අට්ඨඞ්ගසුසමාගතන්ති** අට්ඨහි ගුණඞ්ගෙහි සමන්නාගතං. **යොපිස්ස මාදිසො නරොති** යොපි සත්තො මාදිසො භවෙය්‍ය. සක්කොපි කිර වුත්තප්පකාරස්ස උපොසථකම්මස්ස ගුණං ජානිත්වා ද්වෙ දෙවලොකසම්පත්තියො පහාය මාසස්ස අට්ඨ වාරෙ උපොසථං උපවසති.

තස්මා එවමාහ. අපරො නයො – **යොපිස්ස මාදිසො නරොති** යොපි සත්තො මාදිසො අස්ස, මයා පත්තං සම්පත්තිං පාපුණිතුං ඉච්ඡෙය්‍යාති අත්ථො. සක්කා හි එවරූපෙන උපොසථකම්මෙන සක්කසම්පත්තිං පාපුණිතුන්ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො.

වුසිතවාති වුත්ථවාසො. **කතකරණීයොති** චතූහි මග්ගෙහි කත්තබ්බකිච්චං කත්වා ඨිතො. **ඔහිතභාරොති** ඛන්ධභාරකිලෙසභාරඅභිසඞ්ඛාරභාරෙ ඔතාරෙත්වා ඨිතො. **අනුප්පත්තසදත්ථොති** සදත්ථො වුච්චති අරහත්තං, තං අනුප්පත්තො. **පරික්ඛීණභවසංයොජනොති** යෙන සංයොජනෙන බද්ධො භවෙසු ආකඩ්ඪීයති, තස්ස ඛීණත්තා පරික්ඛීණභවසංයොජනො. **සම්මදඤ්ඤා විමුත්තොති** හෙතුනා නයෙන කාරණෙන ජානිත්වා විමුත්තො. **කල්ලං වචනායාති** යුත්තං වත්තුං.

යොපිස්ස මාදිසො නරොති යොපි මාදිසො ඛීණාසවො අස්ස, සොපි එවරූපං උපොසථං උපවසෙය්‍යාති උපොසථකම්මස්ස ගුණං ජානන්තො එවං වදෙය්‍ය. අපරො නයො **යොපිස්ස මාදිසො නරොති** යොපි සත්තො මාදිසො අස්ස, මයා පත්තං සම්පත්තිං පාපුණිතුං ඉච්ඡෙය්‍යාති අත්ථො. සක්කා හි එවරූපෙන උපොසථකම්මෙන ඛීණාසවසම්පත්තිං පාපුණිතුන්ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. අට්ඨමං උත්තානත්ථමෙව.

9. සුඛුමාලසුත්තවණ්ණනා

39. නවමෙ **සුඛුමාලොති** නිද්දුක්ඛො. **පරමසුඛුමාලොති** පරමනිද්දුක්ඛො. **අච්චන්තසුඛුමාලොති** සතතනිද්දුක්ඛො. ඉමං භගවා කපිලපුරෙ නිබ්බත්තකාලතො පට්ඨාය නිද්දුක්ඛභාවං ගහෙත්වා ආහ, චරියකාලෙ පන තෙන අනුභූතදුක්ඛස්ස අන්තො නත්ථීති. **එකත්ථාති** එකිස්සා පොක්ඛරණියා. **උප්පලං වප්පතීති** උප්පලං රොපෙති. සා නීලුප්පලවනසඤ්ඡන්නා හොති. **පදුමන්ති** පණ්ඩරපදුමං. **පුණ්ඩරීකන්ති** රත්තපදුමං. එවං ඉතරාපි ද්වෙ පදුමපුණ්ඩරීකවනෙහි සඤ්ඡන්නා හොන්ති. බොධිසත්තස්ස කිර සත්තට්ඨවස්සිකකාලෙ රාජා අමච්චෙ පුච්ඡි – ''තරුණදාරකා කතරකීළිකං පියායන්තී''ති? උදකකීළිකං දෙවාති. තතො රාජා කුද්දාලකම්මකාරකෙ සන්නිපාතෙත්වා පොක්ඛරණිට්ඨානානි ගණ්හාපෙසි. අථ සක්කො දෙවරාජා ආවජ්ජෙන්තො තං පවත්තිං ඤත්වා – ''න යුත්තො මහාසත්තස්ස මානුසකපරිභොගො, දිබ්බපරිභොගො යුත්තො''ති විස්සකම්මං ආමන්තෙත්වා – ''ගච්ඡ, තාත, මහාසත්තස්ස කීළාභූමියං පොක්ඛරණියො මාපෙහී''ති ආහ. කීදිසා හොන්තු , දෙවාති? අපගතකලලකද්දමා හොන්තු විප්පකිණ්ණමණිමුත්තපවාළිකා සත්තරතනමයපාකාරපරික්ඛිත්තා පවාළමයඋණ්හීසෙහි මණිමයසොපානබාහුකෙහි සුවණ්ණරජතමණිමයඵලකෙහි සොපානෙහි සමන්නාගතා. සුවණ්ණරජතමණිපවාළමයා චෙත්ථ නාවා හොන්තු, සුවණ්ණනාවාය රජතපල්ලඞ්කො හොතු, රජතනාවාය සුවණ්ණපල්ලඞ්කො, මණිනාවාය පවාළපල්ලඞ්කො, පවාළනාවාය මණිපල්ලඞ්කො, සුවණ්ණරජතමණිපවාළමයාව උදකසෙචනනාළිකා හොන්තු, පඤ්චවණ්ණෙහි ච පදුමෙහි සඤ්ඡන්නා හොන්තූති. ''සාධු, දෙවා''ති විස්සකම්මදෙවපුත්තො සක්කස්ස පටිස්සුත්වා රත්තිභාගෙ ඔතරිත්වා රඤ්ඤො ගාහාපිතපොක්ඛරණිට්ඨානෙසුයෙව තෙනෙව නියාමෙන පොක්ඛරණියො මාපෙසි.

නනු චෙතා අපගතකලලකද්දමා, කථමෙත්ථ පදුමානි පුප්ඵිංසූති? සො කිර තාසු පොක්ඛරණීසු තත්ථ තත්ථ සුවණ්ණරජතමණිපවාළමයා ඛුද්දකනාවායො මාපෙත්වා ''එතා කලලකද්දමපූරිතා ච හොන්තු, පඤ්චවණ්ණානි චෙත්ථ පදුමානි පුප්ඵන්තූ''ති අධිට්ඨාසි. එවං පඤ්චවණ්ණානි පදුමානි පුප්ඵිංසු, රෙණුවට්ටියො උග්ගන්ත්වා උදකපිට්ඨං අජ්ඣොත්ථරිත්වා විචරන්ති. පඤ්චවිධා භමරගණා උපකූජන්තා විචරන්ති. එවං තා මාපෙත්වා විස්සකම්මො දෙවපුරමෙව ගතො. තතො විභාතාය රත්තියා මහාජනො දිස්වා ''මහාපුරිසස්සස මාපිතා භවිස්සන්තී''ති ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා මහාජනපරිවාරො ගන්ත්වා පොක්ඛරණියො දිස්වා ''මම පුත්තස්ස පුඤ්ඤිද්ධියා දෙවතාහි මාපිතා භවිස්සන්තී''ති අත්තමනො අහොසි. තතො පට්ඨාය මහාපුරිසො උදකකීළිකං අගමාසි.

යාවදෙව මමත්ථායාති එත්ථ **යාවදෙවාති** පයොජනාවධිනියාමවචනං, යාව මමෙව අත්ථාය, නත්ථෙත්ථ අඤ්ඤං කාරණන්ති අත්ථො. **න ඛො පනස්සාහන්ති** න ඛො පනස්ස අහං. **අකාසිකං චන්දනන්ති** අසණ්හං චන්දනං. **කාසිකං, භික්ඛවෙ, සු මෙ තං වෙඨනන්ති**, භික්ඛවෙ, වෙඨනම්පි මෙ කාසිකං හොති. එත්ථ හි **සුඉති** ච **තන්ති** ච නිපාතමත්තං, **මෙති** සාමිවචනං. වෙඨනම්පි මෙ සණ්හමෙව හොතීති දස්සෙති. **කාසිකා කඤ්චුකාති** පාරුපනකඤ්චුකොපි සණ්හකඤ්චුකොව. **සෙතච්ඡත්තං ධාරීයතීති** මානුසකසෙතච්ඡත්තම්පි දිබ්බසෙතච්ඡත්තම්පි උපරිධාරිතමෙව හොති. **මා නං ඵුසි සීතං වාති** මා එතං බොධිසත්තං සීතං වා උණ්හාදීසු වා අඤ්ඤතරං ඵුසතූති අත්ථො.

තයො පාසාදා අහෙසුන්ති බොධිසත්තෙ කිර සොළසවස්සුද්දෙසිකෙ ජාතෙ සුද්ධොදනමහාරාජා ''පුත්තස්ස වසනකපාසාදෙ කාරෙස්සාමී''ති වඩ්ඪකිනො සන්නිපාතාපෙත්වා භද්දකෙන නක්ඛත්තමුහුත්තෙන නවභූමිකතපරිකම්මං කාරෙත්වා තයො පාසාදෙ කාරාපෙසි. තෙ සන්ධායෙතං වුත්තං. **හෙමන්තිකොති**ආදීසු යත්ථ සුඛං හෙමන්තෙ වසිතුං, අයං හෙමන්තිකො. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – හෙමන්තෙ වාසො හෙමන්තං, හෙමන්තං අරහතීති හෙමන්තිකො. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො.

තත්ථ **හෙමන්තිකො** පාසාදො නවභූමකො අහොසි, භූමියො පනස්ස උණ්හඋතුග්ගාහාපනත්ථාය නීචා අහෙසුං. තත්ථ ද්වාරවාතපානානි සුඵුසිතකවාටානි අහෙසුං නිබ්බිවරානි. චිත්තකම්මම්පි කරොන්තා තත්ථ තත්ථ පජ්ජලිතෙ

අග්ගික්ඛන්ධෙයෙව අකංසු. භූමත්ථරණං පනෙත්ථ කම්බලමයං, තථා සාණිවිතානනිවාසනපාරුපනවෙඨනානි. වාතපානානි උණ්හග්ගාහාපනත්ථං දිවා විවටානි රත්තිං පිහිතානි හොන්ති.

ගිම්හිකො පන පඤ්චභූමකො අහොසි. සීතලුතුග්ගාහාපනත්ථං පනෙත්ථ භූමියො උච්චා අසම්බාධා අහෙසුං. ද්වාරවාතපානානි නාතිඵුසිතානි සච්ඡිද්දානි සජාලානි අහෙසුං. චිත්තකම්මෙ උප්පලානි පදුමානි පුණ්ඩරීකානියෙව අකංසු. භූමත්ථරණං පනෙත්ථ දුකූලමයං, තථා සාණිවිතානනිවාසනපාරුපනවෙඨනානි. වාතපානසමීපෙසු චෙත්ථ නව චාටියො ඨපෙත්වා උදකස්ස පූරෙත්වා නීලුප්පලාදීහි සඤ්ඡාදෙන්ති. තෙසු තෙසු පදෙසෙසු උදකයන්තානි කරොන්ති, යෙහි දෙවෙ වස්සන්තෙ විය උදකධාරා නික්ඛමන්ති. අන්තොපාසාදෙ තත්ථ තත්ථ කලලපූරා දොණියො ඨපෙත්වා පඤ්චවණ්ණානි පදුමානි රොපයිංසු. පාසාදමත්ථකෙ සුක්ඛමහිංසචම්මං බන්ධිත්වා යන්තං පරිවත්තෙත්වා යාව ඡදනපිට්ඨියා පාසාණෙ ආරොපෙත්වා තස්මිං විස්සජ්ජෙන්ති. තෙසං චම්මෙ පවට්ටන්තානං සද්දො මෙඝගජ්ජිතං විය හොති. ද්වාරවාතපානානි පනෙත්ථ දිවා පිහිතානි හොන්ති රත්තිං විවටානි.

වස්සිකො සත්තභූමකො අහොසි. භූමියො පනෙත්ථ ද්වින්නම්පි උතූනං ගාහාපනත්ථාය නාතිඋච්චා නාතිනීචා අකංසු. එකච්චානි ද්වාරවාතපානානි සුඵුසිතානි, එකච්චානි සච්ඡිද්දානි. තත්ථ චිත්තකම්මම්පි කෙසුචි ඨානෙසු පජ්ජලිතඅග්ගික්ඛන්ධවසෙන, කෙසුචි ජාතස්සරවසෙන කතං. භූමත්ථරණාදීනි පනෙත්ථ කම්බලදුකූලවසෙන උභයමිස්සකානි. එකච්චෙ ද්වාරවාතපානා රත්තිං විවටා දිවා පිහිතා, එකච්චෙ දිවා විවටා රත්තිං පිහිතා. තයොපි පාසාදා උබ්බෙධෙන සමප්පමාණා. භූමිකාසු පන නානත්තං අහොසි.

එවං නිට්ඨිතෙසු පාසාදෙසු රාජා චින්තෙසි – ‘‘පුත්තො මෙ වයප්පත්තො, ඡත්තමස්ස උස්සාපෙත්වා රජ්ජසිරිං පස්සිස්සාමී’’ති. සො සාකියානං පණ්ණානි පහිණි – ‘‘පුත්තො මෙ වයප්පත්තො, රජ්ජෙ නං පතිට්ඨාපෙස්සාමි, සබ්බෙ අත්තනො අත්තනො ගෙහෙසු වයප්පත්තා, දාරිකා ඉමං ගෙහං පෙසෙන්තූ’’ති. තෙ සාසනං සුත්වා – ‘‘කුමාරො කෙවලං දස්සනක්ඛමො රූපසම්පන්නො, න කිඤ්චි සිප්පං ජානාති, දාරභරණං කාතුං න සක්ඛිස්සති, න මයං ධීතරො දස්සාමා’’ති ආහංසු. රාජා තං පවත්තිං සුත්වා පුත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ආරොචෙසි. බොධිසත්තො ‘‘කිං සිප්පං දස්සෙතුං වට්ටති, තාතා’’ති ආහ. සහස්සථාමධනුං ආරොපෙතුං වට්ටති, තාතාති. තෙන හි ආහරාපෙථාති. රාජා ආහරාපෙත්වා අදාසි. ධනුං පුරිසසහස්සං ආරොපෙති, පුරිසසහස්සං ඔරොපෙති. මහාපුරිසො ධනුං ආහරාපෙත්වා පල්ලඞ්කෙ නිසින්නොව ජියං පාදඞ්ගුට්ඨකෙ වෙඨෙත්වා කඩ්ඪන්තො පාදඞ්ගුට්ඨකෙනෙව ධනුං ආරොපෙත්වා වාමෙන හත්ථෙන දණ්ඩෙ ගහෙත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන කඩ්ඪිත්වා ජියං පොථෙසි. සකලනගරං උප්පතනාකාරප්පත්තං අහොසි. ‘‘කිං සද්දො එසො’’ති ච වුත්තෙ ‘‘දෙවො ගජ්ජතී’’ති ආහංසු. අථඤ්ඤෙ ‘‘තුම්හෙ න ජානාථ, න දෙවො ගජ්ජති, අඞ්ගීරසස්ස කුමාරස්ස සහස්සථාමධනුං ආරොපෙත්වා ජියං පොථෙන්තස්ස ජියප්පහාරසද්දො එසො’’ති ආහංසු. සාකියා තාවතකෙනෙව ආරද්ධචිත්තා අහෙසුං.

මහාපුරිසො ‘‘අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටතී’’ති ආහ. අට්ඨඞ්ගුලමත්තබහලං අයොපට්ටං කණ්ඩෙන විනිවිජ්ඣිතුං වට්ටතීති. තං විනිවිජ්ඣිත්වා ‘‘අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටතී’’ති ආහ. චතුරඞ්ගුලබහලං අසනඵලකං විනිවිජ්ඣිතුං වට්ටතීති. තං විනිවිජ්ඣිත්වා ‘‘අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටතී’’ති ආහ. විදත්ථිබහලං උදුම්බරඵලකං විනිවිජ්ඣිතුං වට්ටතීති. තං විනිවිජ්ඣිත්වා ‘‘අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටතී’’ති. යන්තෙ බද්ධං ඵලකසතං විනිවිජ්ඣිතුං වට්ටතීති. තං විනිවිජ්ඣිත්වා ‘‘අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටතී’’ති ආහ. සට්ඨිපටලං සුක්ඛමහිංසචම්මං විනිවිජ්ඣිතුං වට්ටතීති. තම්පි විනිවිජ්ඣිත්වා ‘‘අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටතී’’ති ආහ. තතො වාලිකසකටාදීනි ආචික්ඛිංසු. මහාසත්තො වාලිකසකටම්පි පලාලසකටම්පි විනිවිජ්ඣිත්වා උදකෙ එකුසභප්පමාණං කණ්ඩං පෙසෙසි, ථලෙ අට්ඨඋසභප්පමාණං. අථ නං ‘‘ඉදානි වාතිඞ්ගණසඤ්ඤාය වාලං විජ්ඣිතුං වට්ටතී’’ති ආහංසු. තෙන හි බන්ධාපෙථාති. සද්දන්තරෙ බජ්ඣතු, තාතාති. පුරතො ගච්ඡන්තු, ගාවුතන්තරෙ බන්ධන්තූති. පුරතො ගච්ඡන්තු, අද්ධයොජනෙ බන්ධන්තූති . පුරතො ගච්ඡන්තු යොජනෙ බන්ධන්තූති. බන්ධාපෙථ, තාතාති යොජනමත්ථකෙ වාතිඞ්ගණසඤ්ඤාය වාලං බන්ධාපෙත්වා රත්තන්ධකාරෙ මෙඝපටලච්ඡන්නාසු දිසාසු කණ්ඩං ඛිපි, තං ගන්ත්වා යොජනමත්ථකෙ වාලං ඵාලෙත්වා පථවිං පාවිසි. න කෙවලඤ්ච එත්තකමෙව, තං දිවසං පන මහාසත්තො ලොකෙ වත්තමානසිප්පං සබ්බමෙව සන්දස්සෙසි. සක්‍යරාජානො අත්තනො අත්තනො ධීතරො අලඞ්කරිත්වා පෙසයිංසු, චත්තාලීසසහස්සනාටකිත්ථියො අහෙසුං. මහාපුරිසො තීසු පාසාදෙසු දෙවො මඤ්ඤෙ පරිචාරෙන්තො මහාසම්පත්තිං අනුභවති.

නිප්පුරිසෙහීති පුරිසවිරහිතෙහි. න කෙවලං චෙත්ථ තූරියානෙව නිප්පුරිසානි, සබ්බට්ඨානානිපි නිප්පුරිසානෙව. දොවාරිකාපි ඉත්ථියොව, න්හාපනාදිපරිකම්මකරාපි ඉත්ථියොව . රාජා කිර ‘‘තථාරූපං ඉස්සරියසුඛසම්පත්තිං අනුභවමානස්ස පුරිසං දිස්වා පරිසඞ්කා උප්පජ්ජති, සා මෙ පුත්තස්ස මා අහොසී’’ති සබ්බකිච්චෙසු ඉත්ථියොව ඨපෙසි. **පරිචාරයමානොති** මොදමානො. **න හෙට්ඨාපාසාදං ඔරොහාමීති** පාසාදතො හෙට්ඨා න ඔතරාමි. ඉති මං චත්තාරො මාසෙ අඤ්ඤො සිඛාබද්ධො පුරිසො නාම පස්සිතුං නාලත්ථ. **යථාති** යෙන නියාමෙන. **දාසකම්මකරපොරිසස්සාති** දාසානඤ්චෙව දෙවසිකභත්තවෙතනාභතානං කම්මකරානඤ්ච නිස්සාය ජීවමානපුරිසානඤ්ච. **කණාජකන්ති** සකුණ්ඩකභත්තං. **බිලඞ්ගදුතියන්ති** කඤ්ජිකදුතියං.

එවරූපාය ඉද්ධියාති එවංජාතිකාය පුඤ්ඤිද්ධියා සමන්නාගතස්ස. **එවරූපෙන ච සුඛුමාලෙනාති** එවංජාතිකෙන ච නිද්දුක්ඛභාවෙන. සොඛුමාලෙනාතිපි පාඨො. එවං තථාගතො එත්තකෙන ඨානෙන අත්තනො සිරිසම්පත්තිං කථෙසි. කථෙන්තො ච න උප්පිලාවිතභාවත්ථං කථෙසි, ‘‘එවරූපායපි පන සම්පත්තියා ඨිතො පමාදං අකත්වා අප්පමත්තොව

අහොසි''න්ති අප්පමාදලක්ඛණස්සෙව දීපනත්ථං කථෙසි. තෙනෙව **අස්සුතවා ඛො පුථුජ්ජනොති**ආදිමාහ. තත්ථ **පරන්ති** පරපුග්ගලං. **ජිණ්ණන්ති** ජරාජිණ්ණං. **අට්ටීයතීති** අට්ටො පීළිතො හොති. **හරායතීති** හිරිං කරොති ලජ්ජති. **ජිගුච්ඡතීති** අසුචිං විය දිස්වා ජිගුච්ඡං උප්පාදෙති. **අත්තානංයෙව අතිසිත්වාති** ජරාධම්මම්පි සමානං අත්තානං අතික්කමිත්වා අට්ටීයති හරායතීති අත්ථො. **ජරාධම්මොති** ජරාසභාවො. **ජරං අනතීතොති** ජරං අනතික්කන්තො, අන්තො ජරාය වත්තාමි. **ඉති පටිසඞ්චික්ඛතොති** එවං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස. **යොබ්බනමදොති** යොබ්බනං නිස්සාය උප්පජ්ජනකො මානමදො. **සබ්බසො පහීයීති** සබ්බාකාරෙන පහීනො. මග්ගෙන පහීනසදිසො කත්වා දස්සිතො. න පනෙස මග්ගෙන පහීනො, පටිසඞ්ඛානෙන පහීනොව කථිතොති වෙදිතබ්බො. බොධිසත්තස්ස හි දෙවතා ජරාපත්තං දස්සෙසුං. තතො පට්ඨාය යාව අරහත්තා අන්තරා මහාසත්තස්ස යොබ්බනමදො නාම න උප්පජ්ජති. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. එත්ථ පන **ආරොග්‍යමදොති** අහං නිරොගොති ආරොග්‍යං නිස්සාය උප්පජ්ජනකො මානමදො. **ජීවිතමදොති** අහං චිරං ජීවීති තං නිස්සාය උප්පජ්ජනකො මානමදො. **සික්ඛං පච්චක්ඛායාති** සික්ඛං පටික්ඛිපිත්වා. **හීනායාවත්තතීති** හීනාය ලාමකාය ගිහිභාවාය ආවත්තති.

යථාධම්මාති බ්‍යාධිආදීහි යථාසභාවා. **තථාසන්තාති** යථා සන්තා එව අවිපරීතබ්‍යාධිආදිසභාවාව හුත්වාති අත්ථො. **ජිගුච්ඡන්තීති** පරපුග්ගලං ජිගුච්ඡන්ති. **මම එවං විහාරිනොති** මය්හං එවං ජිගුච්ඡාවිහාරෙන විහරන්තස්ස එවං ජිගුච්ඡනං නප්පතිරූපං භවෙය්‍යා නානුච්ඡවිකං. **සොහං එවං විහරන්තොති** සො අහං එවං පරං ජිගුච්ඡමානො විහරන්තො, එවං වා ඉමිනා පටිසඞ්ඛානවිහාරෙන විහරන්තො. **ඤත්වා ධම්මං නිරූපධින්ති** සබ්බූපධිවිරහිතං නිබ්බානධම්මං ඤත්වා. **සබ්බෙ මදෙ අභිභොස්මීති** සබ්බෙ තයොපි මදෙ අභිභවිං සමතික්කමිං. **නෙක්ඛම්මෙ දට්ඨු ඛෙමතන්ති** නිබ්බානෙ ඛෙමභාවං දිස්වා. නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතොතිපි පාඨො, නිබ්බානං ඛෙමතො දිස්වාති අත්ථො. **තස්ස මෙ අහු උස්සාහොති** තස්ස මය්හං තං නෙක්ඛම්මසඞ්ඛාතං නිබ්බානං අභිපස්සන්තස්ස උස්සාහො අහු, වායාමො අහොසීති අත්ථො. **නාහං භබ්බො එතරහි, කාමානි පටිසෙවිතුන්ති** අහං දානි දුවිධෙපි කාමෙ පටිසෙවිතුං අභබ්බො. **අනිවත්ති භවිස්සාමීති** පබ්බජ්ජතො ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණතො ච න නිවත්තිස්සාමි, අනිවත්තකො භවිස්සාමි. **බ්‍රහ්මචරියපරායණොති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියපරායණො ජාතොස්මීති අත්ථො. ඉති ඉමාහි ගාථාහි මහාබොධිපල්ලඞ්කෙ අත්තනො ආගමනීයවීරියං කථෙසි.

10. ආධිපතෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

40. දසමෙ **ආධිපතෙය්‍යානීති** ජෙට්ඨකකාරණතො නිබ්බත්තානි. **අත්තාධිපතෙය්‍යන්ති**ආදීසු අත්තානං ජෙට්ඨකං කත්වා නිබ්බත්තිතං ගුණජාතං **අත්තාධිපතෙය්‍යං**. ලොකං ජෙට්ඨකං කත්වා නිබ්බත්තිතං **ලොකාධිපතෙය්‍යං**. නවවිධං ලොකුත්තරධම්මං ජෙට්ඨකං කත්වා නිබ්බත්තිතං **ධම්මාධිපතෙය්‍යං. න ඉති භවාභවහෙතූති** ඉති භවො, ඉති භවොති එවං ආයතිං, න තස්ස තස්ස සම්පත්තිභවස්ස හෙතු. **ඔතිණ්ණොති** අනුපවිට්ඨො. යස්ස හි ජාති අන්තොපවිට්ඨා, සො ජාතියා ඔතිණ්ණො නාම. **ජරාදීසුපි** එසෙව නයො. **කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්සාති** සකලස්ස වට්ටදුක්ඛරාසිස්ස. **අන්තකිරියා පඤ්ඤායෙථාති** අන්තකරණං පරිච්ඡෙදපරිවටුමකරණං පඤ්ඤායෙය්‍ය. **ඔහායාති** පහාය. **පාපිට්ඨතරෙති** ලාමකතරෙ. **ආරද්ධන්ති** පග්ගහිතං පරිපුණ්ණං, ආරද්ධත්තාව **අසල්ලීනං. උපට්ඨිතාති** චතුසතිපට්ඨානවසෙන උපට්ඨිතා. උපට්ඨිතත්තාව **අසම්මුට්ඨා. පස්සද්ධො කායොති** නාමකායො ච කරජකායො ච පස්සද්ධො වූපසන්තදරථො. පස්සද්ධත්තාව **අසාරද්ධො. සමාහිතං චිත්තන්ති** ආරම්මණෙ චිත්තං සම්මා ආහිතං සුට්ඨු ඨපිතං. සම්මා ආහිතත්තාව **එකග්ගං. අධිපතිං කරිත්වාති** ජෙට්ඨකං කත්වා. **සුද්ධං අත්තානං පරිහරතීති** සුද්ධං නිම්මලං කත්වා අත්තානං පරිහරති පටිජග්ගති, ගොපායතීති අත්ථො. අයඤ්ච යාව අරහත්තමග්ගා පරියායෙන සුද්ධමත්තානං පරිහරති නාම, ඵලප්පත්තොව පන නිප්පරියායෙන සුද්ධමත්තානං පරිහරති.

ස්වාක්ඛාතොතිආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.147) විත්ථාරිතානි. **ජානං පස්සං විහරන්තීති** තං ධම්මං ජානන්තා පස්සන්තා විහරන්ති. **ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, තීණි ආධිපතෙය්‍යානීති** එත්තාවතා තීණි ආධිපතෙය්‍යානි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානි කථිතානි.

පකුබ්බතොති කරොන්තස්ස. **අත්තා තෙ පුරිස ජානාති, සච්චං වා යදි වා මුසාති** යං ත්වං කරොසි, තං යදි වා යථාසභාවං යදි වා නො යථාසභාවන්ති තව අත්තාව ජානාති. ඉමිනා ච කාරණෙන වෙදිතබ්බං ''පාපකම්මං කරොන්තස්ස ලොකෙ පටිච්ඡන්නට්ඨානං නාම නත්ථී''ති. **කල්‍යාණන්ති** සුන්දරං. **අතිමඤ්ඤසීති** අතික්කමිත්වා මඤ්ඤසි. **අත්තානං පරිගූහසීති** යථා මෙ අත්තාපි න ජානාති, එවං නං පරිගූහාමීති වායමසි. **අත්තාධිපතෙය්‍යකොති** අත්තජෙට්ඨකො. **ලොකාධිපොති** ලොකජෙට්ඨකො. **නිපකොති** පඤ්ඤවා. **ඣායීති** ඣායන්තො. **ධම්මාධිපොති** ධම්මජෙට්ඨකො. **සච්චපරක්කමොති** ථිරපරක්කමො භූතපරක්කමො. **පසය්හ මාරන්ති** මාරං පසහිත්වා. **අභිභුය්‍ය අන්තකන්ති** ඉදං තස්සෙව වෙවචනං. **යො ච ඵුසී ජාතික්ඛයං පධානවාති** යො ඣායී පධානවා මාරං අභිභවිත්වා ජාතික්ඛයං අරහත්තං ඵුසි. **සො තාදිසොති** සො තථාවිධො තථාසණ්ඨිතො. **ලොකවිදූති** තයො ලොකෙ විදිතෙ පාකටෙ කත්වා ඨිතො. **සුමෙධොති** සුපඤ්ඤො. **සබ්බෙසු ධම්මෙසු අතම්මයො මුනීති** සබ්බෙ තෙභූමකධම්මෙ තණ්හාසඞ්ඛාතාය තම්මයතාය අභාවෙන අතම්මයො ඛීණාසවමුනි කදාචි කත්ථචි න හීයති න පරිහීයතීති වුත්තං හොතීති.

1. බාලවග්ගො

1. භයසුත්තවණ්ණනා

1. තිකනිපාතස්ස පඨමෙ **භයානීති**ආදීසු **භයන්ති** චිත්තුත්‍රාසො. **උපද්දවොති** අනෙකග්ගතාකාරො. **උපසග්ගොති** උපසට්ඨාකාරො තත්ථ තත්ථ ලග්ගනාකාරො.

තෙසං එවං නානත්තං වෙදිතබ්බං – පබ්බතවිසමනිස්සිතා චොරා ජනපදවාසීනං පෙසෙන්ති – ‘‘මයං අසුකදිවසෙ නාම තුම්හාකං ගාමං පහරිස්සාමා’’ති. තෙ තං පවත්තිං සුතකාලතො පට්ඨාය භයං සන්තාසං ආපජ්ජන්ති. අයං **චිත්තුත්‍රාසො** නාම. ‘‘යථා නො තෙ චොරා කුපිතා අනත්ථම්පි ආවහෙය්‍යු’’න්ති හත්ථසාරං ගහෙත්වා ද්විපදචතුප්පදෙහි සද්ධිං අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තත්ථ තත්ථ භූමියං නිපජ්ජන්ති ඩංසමකසාදීහි ඛජ්ජමානා, ගුම්බන්තරානි පවිසන්තා ඛාණුකණ්ටකෙ මද්දන්ති. තෙසං එවං විචරන්තානං වික්ඛිත්තභාවො **අනෙකග්ගතාකාරො** නාම. තතො චොරෙසු යථාවුත්තෙ දිවසෙ අනාගච්ඡන්තෙසු ‘‘තුච්ඡකසාසනං භවිස්සති, ගාමං පවිසිස්සාමා’’ති සපරික්ඛාරා ගාමං පවිසන්ති. අථ තෙසං පවිට්ඨභාවං ඤත්වා ගාමං පරිවාරෙත්වා ද්වාරෙ අග්ගිං දත්වා මනුස්සෙ ඝාතෙත්වා චොරා සබ්බං විභවං විලුම්පිත්වා ගච්ඡන්ති. තෙසු ඝාතිතාවසෙසා අග්ගිං නිබ්බාපෙත්වා කොට්ඨකච්ඡායාභිත්තිච්ඡායාදීසු තත්ථ තත්ථ ලග්ගිත්වා නිසීදන්ති නට්ඨං අනුසොචමානා. අයං **උපසට්ඨාකාරො ලග්ගනාකාරො** නාම.

නළාගාරාති නළෙහි ඡන්නපටිච්ඡන්නඅගාරා. සෙසසම්භාරා පනෙත්ථ රුක්ඛමයා හොන්ති. **තිණාගාරෙපි** එසෙව නයො. **කූටාගාරානීති** කූටසඞ්ගහිතානි අගාරානි. **උල්ලිත්තාවලිත්තානීති** අන්තො ච බහි ච ලිත්තානි. **නිවාතානීති** නිවාරිතවාතප්පවෙසානි. **ඵුසිතග්ගළානීති** ඡෙකෙහි වඩ්ඪකීහි කතත්තා පිට්ඨසඞ්ඝාටම්හි සුට්ඨු ඵුසිතකවාටානි. **පිහිතවාතපානානීති** යුත්තවාතපානානි. ඉමිනා පදද්වයෙන කවාටවාතපානානං නිච්චපිහිතතං අකථෙත්වා සම්පත්තියෙව කථිතා. ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ පන තානි පිධියන්ති ච විවරියන්ති ච.

බාලතො උප්පජ්ජන්තීති බාලමෙව නිස්සාය උප්පජ්ජන්ති. බාලො හි අපණ්ඩිතපුරිසො රජ්ජං වා ඔපරජ්ජං වා අඤ්ඤං වා පන මහන්තං ඨානං පත්ථෙන්තො කතිපයෙ අත්තනා සදිසෙ විධවපුත්තෙ මහාධුත්තෙ ගහෙත්වා ‘‘එථ අහං තුම්හෙ ඉස්සරෙ කරිස්සාමී’’ති පබ්බතගහනාදීනි නිස්සාය අන්තමන්තෙ ගාමෙ පහරන්තො දාමරිකභාවං ජානාපෙත්වා අනුපුබ්බෙන නිගමෙපි ජනපදෙපි පහරති. මනුස්සා ගෙහානි ඡඩ්ඩෙත්වා ඛෙමට්ඨානං පත්ථයමානා පක්කමන්ති. තෙ නිස්සාය වසන්තා භික්ඛූපි භික්ඛුනියොපි අත්තනො අත්තනො වසනට්ඨානානි පහාය පක්කමන්ති. ගතගතට්ඨානෙ භික්ඛාපි සෙනාසනම්පි දුල්ලභං හොති. එවං චතුන්නම්පි පරිසානං භයං ආගතමෙව හොති. පබ්බජිතෙසුපි ද්වෙ බාලා භික්ඛූ අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදං පට්ඨපෙත්වා චොදනං ආරභන්ති. ඉති කොසම්බිවාසිකානං විය මහාකලහො උප්පජ්ජති. චතුන්නං පරිසානං භයං ආගතමෙව හොතීති එවං යානි කානිචි භයානි උප්පජ්ජන්ති, සබ්බානි තානි බාලතො උප්පජ්ජන්තීති යථානුසන්ධිනා දෙසනං නිට්ඨපෙසි.

2. ලක්ඛණසුත්තවණ්ණනා

2. දුතියෙ කායද්වාරාදිපවත්තං කම්මං ලක්ඛණං සඤ්ජානනකාරණං අස්සාති **කම්මලක්ඛණො. අපදානසොභනී පඤ්ඤාති** යා පඤ්ඤා නාම අපදානෙන සොභති, බාලා ච පණ්ඩිතා ච අත්තනො අත්තනො චරිතෙනෙව පාකටා හොන්තීති අත්ථො. බාලෙන හි ගතමග්ගො රුක්ඛගච්ඡගාමනිගමාදීනි ඣාපෙත්වා ගච්ඡන්තස්ස ඉන්දග්ගිනො ගතමග්ගො විය හොති, ඣාමට්ඨානමත්තමෙව අඞ්ගාරමසිඡාරිකාසමාකුලං පඤ්ඤායති. පණ්ඩිතෙන ගතමග්ගො කුසොබ්භාදයො පූරෙත්වා විවිධසස්සසම්පදං ආවහමානෙන චතුදීපිකමෙඝෙන ගතමග්ගො විය හොති. යථා තෙන ගතමග්ගෙ උදකපූරානි චෙව විවිධසස්සඵලාඵලානි ච තානි තානි ඨානානි පඤ්ඤායන්ති, එවං පණ්ඩිතෙන ගතමග්ගෙ සම්පත්තියොව පඤ්ඤායන්ති නො විපත්තියොති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

3. චින්තීසුත්තවණ්ණනා

3. තතියෙ **බාලලක්ඛණානීති** ‘‘බාලො අය’’න්ති එතෙහි ලක්ඛීයති ඤායතීති බාලලක්ඛණානි. තානෙවස්ස සඤ්ජානනකාරණානීති **බාලනිමිත්තානි. බාලාපදානානීති** බාලස්ස අපදානානි. **දුච්චින්තිතචින්තීති** චින්තයන්තො අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදමිච්ඡාදස්සනවසෙන දුච්චින්තිතමෙව චින්තෙති. **දුබ්භාසිතභාසීති** භාසමානොපි මුසාවාදාදිභෙදං දුබ්භාසිතමෙව භාසති. **දුක්කටකම්මකාරීති** කරොන්තොපි පාණාතිපාතාදිවසෙන දුක්කටකම්මමෙව කරොති. **පණ්ඩිතලක්ඛණානීති**ආදි වුත්තානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. **සුචින්තිතචින්තීති**ආදීනි චෙත්ථ මනොසුචරිතාදීනං වසෙන යොජෙතබ්බානි.

4. අච්චයසුත්තවණ්ණනා

4. චතුත්ථෙ **අච්චයං අච්චයතො න පස්සතීති** අත්තනො අපරාධං අපරාධතො න පස්සති. **අච්චයතො දිස්වා යථාධම්මං නප්පටිකරොතීති** ''අපරද්ධං මයා''ති ඤත්වාපි යො ධම්මො, තං න කරොති, දණ්ඩකම්මං ආහරිත්වා අච්චයං න දෙසෙති නක්ඛමාපෙති. **අච්චයං දෙසෙන්තස්ස යථාධම්මං නප්පටිග්ගණ්හාතීති** පරස්ස ''විරද්ධං මයා''ති ඤත්වා දණ්ඩකම්මං ආහරිත්වා ඛමාපෙන්තස්ස නක්ඛමති. සුක්කපක්ඛො වුත්තපටිපක්ඛතො වෙදිතබ්බො.

5. අයොනිසොසුත්තවණ්ණනා

5. පඤ්චමෙ **අයොනිසො පඤ්හං කත්තා හොතීති** ''කති නු ඛො, උදායි, අනුස්සතිට්ඨානානී''ති වුත්තෙ ''පුබ්බෙනිවාසො අනුස්සතිට්ඨානං භවිස්සතී''ති චින්තෙත්වා ලාළුදායිත්ථෙරො විය අනුපායචින්තාය අපඤ්හමෙව පඤ්හන්ති කත්තා හොති. **අයොනිසො පඤ්හං විස්සජ්ජෙතා හොතීති** එවං චින්තිතං පන පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තොපි ''ඉධ, භන්තෙ, භික්ඛු අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති. සෙය්‍යථිදං, එකම්පි ජාති''න්තිආදිනා නයෙන සොයෙව ථෙරො විය අයොනිසො විස්සජ්ජෙතා හොති, අපඤ්හමෙව පඤ්හන්ති කථෙති. **පරිමණ්ඩලෙහි පදබ්‍යඤ්ජනෙහීති** එත්ථ පදමෙව අත්ථස්ස බ්‍යඤ්ජනතො පදබ්‍යඤ්ජනං. තං අක්ඛරපාරිපූරිං කත්වා දසවිධං බ්‍යඤ්ජනබුද්ධිං අපරිහාපෙත්වා වුත්තං පරිමණ්ඩලං නාම හොති, එවරූපෙහි පදබ්‍යඤ්ජනෙහීති අත්ථො. **සිලිට්ඨෙහීති** පදසිලිට්ඨතාය සිලිට්ඨෙහි. **උපගතෙහීති** අත්ථඤ්ච කාරණඤ්ච උපගතෙහි. **නාබ්භනුමොදිතාති** එවං යොනිසො සබ්බං කාරණසම්පන්නං කත්වාපි විස්සජ්ජිතං පරස්ස පඤ්හං නාභිනුමොදති නාභිනන්දති සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස පඤ්හං ලාළුදායිත්ථෙරො විය. යථාහ –

> ''අට්ඨානං ඛො එතං, ආවුසො සාරිපුත්ත, අනවකාසො, යං සො අතික්කම්මෙව කබළීකාරාහාරභක්ඛානං දෙවානං සහබ්‍යතං අඤ්ඤතරං මනොමයං කායං උපපන්නො සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං සමාපජ්ජෙය්‍යාපි වුට්ඨහෙය්‍යාපි, නත්ථෙතං ඨාන''න්ති (අ. නි. 5.166).

යොනිසො පඤ්හං කත්තාතිආදීසු ආනන්දත්ථෙරො විය යොනිසොව පඤ්හං චින්තෙත්වා යොනිසො විස්සජ්ජිතා හොති. ථෙරො හි ''කති නු ඛො, ආනන්ද, අනුස්සතිට්ඨානානී''ති පුච්ඡිතො ''අයං පඤ්හො භවිස්සතී''ති යොනිසො චින්තෙත්වා යොනිසො විස්සජ්ජෙන්තො ආහ – ''ඉධ, භන්තෙ, භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ.… චතුත්ථජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. ඉදං, භන්තෙ, අනුස්සතිට්ඨානං එවංභාවිතං එවංබහුලීකතං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාය සංවත්තතී''ති. **අබ්භනුමොදිතා හොතීති** තථාගතො විය යොනිසො අබ්භනුමොදිතා හොති. තථාගතො හි ආනන්දත්ථෙරෙන පඤ්හෙ විස්සජ්ජිතෙ ''සාධු සාධු, ආනන්ද, තෙන හි ත්වං, ආනන්ද, ඉමම්පි ඡට්ඨං අනුස්සතිට්ඨානං ධාරෙහි. ඉධානන්ද, භික්ඛු සතොව අභික්කමති සතොව පටික්කමතී''තිආදිමාහ. ඡට්ඨාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

9. ඛතසුත්තවණ්ණනා

9. නවමෙ සුක්කපක්ඛො පුබ්බභාගෙ දසහිපි කුසලකම්මපථෙහි පරිච්ඡින්නො, උපරි යාව අරහත්තමග්ගා ලබ්භති. **බහුඤ්ච පුඤ්ඤං පසවතීති** එත්ථ ලොකියලොකුත්තරමිස්සකපුඤ්ඤං කථිතං.

10. මලසුත්තවණ්ණනා

10. දසමෙ දුස්සීලභාවො දුස්සීල්‍යං, දුස්සීල්‍යමෙව මලං **දුස්සීල්‍යමලං**. කෙනට්ඨෙන මලන්ති? අනුදහනට්ඨෙන දුග්ගන්ධට්ඨෙන කිලිට්ඨකරණට්ඨෙන ච. තඤ්හි නිරයාදීසු අපායෙසු අනුදහතීති අනුදහනට්ඨෙනපි මලං. තෙන සමන්නාගතො පුග්ගලො මාතාපිතූනම්පි සන්තිකෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්සාපි අන්තරෙ බොධිචෙතියට්ඨානෙසුපි ජිගුච්ඡනීයො හොති, සබ්බදිසාසු චස්ස ''එවරූපං කිර තෙන පාපකම්මං කත''න්ති අවණ්ණගන්ධො වායතීති දුග්ගන්ධට්ඨෙනපි මලං. තෙන ච සමන්නාගතො පුග්ගලො ගතගතට්ඨානෙ උපතාපඤ්චෙව ලභති, කායකම්මාදීනි චස්ස අසුචීනි හොන්ති අපභස්සරානීති කිලිට්ඨකරණට්ඨෙනපි මලං. අපිච තං දෙවමනුස්සසම්පත්තියො චෙව නිබ්බානසම්පත්තිඤ්ච මිලාපෙතීති මිලාපනට්ඨෙනපි මලන්ති වෙදිතබ්බං. ඉස්සාමලමච්ඡෙරමලෙසුපි එසෙව නයො.

බාලවග්ගො පඨමො.

2. රථකාරවග්ගො

1. ඤාතසුත්තවණ්ණනා

11. දුතියස්ස පඨමෙ **ඤාතොති** පඤ්ඤාතො පාකටො. **අනනුලොමිකෙති** සාසනස්ස න අනුලොමෙතීති අනනුලොමිකං, තස්මිං අනනුලොමිකෙ. **කායකම්මෙති** පාණාතිපාතාදිම්හි කායදුච්චරිතෙ. ඔළාරිකං වා එතං, න එවරූපෙ සමාදපෙතුං සක්කොති. දිසා නමස්සිතුං වට්ටති, භූතබලිං කාතුං වට්ටතීති එවරූපෙ සමාදපෙති ගණ්හාපෙති. **වචීකම්මෙපි** මුසාවාදාදීනි ඔළාරිකානි, අත්තනො සන්තකං පරස්ස අදාතුකාමෙන ‘‘නත්ථී’’ති අයං වඤ්චනමුසාවාදො නාම වත්තුං වට්ටතීති එවරූපෙ සමාදපෙති. **මනොකම්මෙපි** අභිජ්ඣාදයො ඔළාරිකා, කම්මට්ඨානං විසංවාදෙත්වා කථෙන්තො පන අනනුලොමිකෙසු ධම්මෙසු සමාදපෙති නාම දක්ඛිණවිහාරවාසිත්ථෙරො විය. තං කිර ථෙරං එකො උපට්ඨාකො අමච්චපුත්තො උපසඞ්කමිත්වා ‘‘මෙත්තායන්තෙන පඨමං කීදිසෙ පුග්ගලෙ මෙත්තායිතබ්බ’’න්ති පුච්ඡි. ථෙරො සභාගවිසභාගං අනාචික්ඛිත්වා ‘‘පියපුග්ගලෙ’’ති ආහ. තස්ස ච භරියා පියා හොති මනාපා, සො තං ආරබ්භ මෙත්තායන්තො උම්මාදං පාපුණි. කථං පනෙස බහුජනඅහිතාය පටිපන්නො හොතීති? එවරූපස්ස හි සද්ධිවිහාරිකාදයො චෙව උපට්ඨාකාදයො ච තෙසං ආරක්ඛදෙවතා ආදිං කත්වා තාසං තාසං මිත්තභූතා යාව බ්‍රහ්මලොකා සෙසදෙවතා ච ‘‘අයං භික්ඛු න අජානිත්වා කරිස්සතී’’ති තෙන කතමෙව කරොන්ති, එවමෙස බහුජනඅහිතාය පටිපන්නො හොති.

සුක්කපක්ඛෙ පාණාතිපාතා වෙරමණිආදීනංයෙව වසෙන **කායකම්මවචීකම්මානි** වෙදිතබ්බානි. කම්මට්ඨානං පන අවිසංවාදෙත්වා කථෙන්තො අනුලොමිකෙසු ධම්මෙසු සමාදපෙති නාම කොළිතවිහාරවාසී චතුනිකායිකතිස්සත්ථෙරො විය. තස්ස කිර ජෙට්ඨභාතා නන්දාභයත්ථෙරො නාම පොතලියවිහාරෙ වසන්තො එකස්මිං රොගෙ සමුට්ඨිතෙ කනිට්ඨං පක්කොසාපෙත්වා ආහ – ‘‘ආවුසො, මය්හං සල්ලහුකං කත්වා එකං කම්මට්ඨානං කථෙහී’’ති. කිං, භන්තෙ, අඤ්ඤෙන කම්මට්ඨානෙන, කබළීකාරාහාරං පරිග්ගණ්හිතුං වට්ටතීති? කිමත්ථිකො එස, ආවුසොති? භන්තෙ, කබළීකාරාහාරො උපාදාරූපං, එකස්මිඤ්ච උපාදාරූපෙ දිට්ඨෙ තෙවීසති උපාදාරූපානි පාකටානි හොන්තීති . සො ‘‘වට්ටිස්සති, ආවුසො, එත්තක’’න්ති තං උයොයොජෙත්වා කබළීකාරාහාරං පරිග්ගණ්හිත්වා උපාදාරූපං සල්ලක්ඛෙත්වා විවට්ටෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. අථ නං ථෙරං බහිවිහාරා අනික්ඛන්තමෙව පක්කොසිත්වා, ‘‘ආවුසො, මහාඅවස්සයොසි මය්හං ජාතො’’ති කනිට්ඨත්ථෙරස්ස අත්තනා පටිලද්ධගුණං ආරොචෙසි. **බහුජනහිතායාති** එතස්සපි හි සද්ධිවිහාරිකාදයො ‘‘අයං න අජානිත්වා කරිස්සතී’’ති තෙන කතමෙව කරොන්තීති බහුජනහිතාය පටිපන්නො නාම හොතීති.

2. සාරණීයසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ **ඛත්තියස්සාති** ජාතියා ඛත්තියස්ස. **මුද්ධාවසිත්තස්සාති** රාජාභිසෙකෙන මුද්ධනි අභිසිත්තස්ස. **සාරණීයානි භවන්තීති** සරිතබ්බානි අසම්මුස්සනීයානි හොන්ති. **ජාතොති** නිබ්බත්තො. **යාවජීවං සාරණීයන්ති** දහරකාලෙ ජානිතුම්පි න සක්කා, අපරභාගෙ පන මාතාපිතුආදීහි ඤාතකෙහි වා දාසාදීහි වා ‘‘ත්වං අසුකජනපදෙ අසුකනගරෙ අසුකදිවසෙ අසුකනක්ඛත්තෙ ජාතො’’ති ආචික්ඛිතෙ සුත්වා තතො පට්ඨාය යාවජීවං සරති න සම්මුස්සති. තෙන වුත්තං – ‘‘යාවජීවං සාරණීයං හොතී’’ති.

ඉදං , භික්ඛවෙ, දුතියන්ති අභිසෙකට්ඨානං නාම රඤ්ඤො බලවතුට්ඨිකරං හොති, තෙනස්ස තං යාවජීවං සාරණීයං. සඞ්ගාමවිජයට්ඨානෙපි එසෙව නයො. එත්ථ පන **සඞ්ගාමන්ති** යුද්ධං. **අභිවිජිනිත්වාති** ජිනිත්වා සත්තුමද්දනං කත්වා. **තමෙව සඞ්ගාමසීසන්ති** තමෙව සඞ්ගාමට්ඨානං. **අජ්ඣාවසතීති** අභිභවිත්වා ආවසති.

ඉදානි යස්මා සම්මාසම්බුද්ධස්ස රඤ්ඤො ජාතිට්ඨානාදීහි කත්තබ්බකිච්චං නත්ථි, ඉමස්මිං පන සාසනෙ තප්පටිභාගෙ තයො පුග්ගලෙ දස්සෙතුං ඉදං කාරණං ආහතං, තස්මා තෙ දස්සෙන්තො **එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ**ති‌ආදිමාහ. තත්ථ **අනගාරියං පබ්බජිතො හොතීති** එත්ථ චතුපාරිසුද්ධිසීලම්පි පබ්බජ්ජානිස්සිතමෙවාති වෙදිතබ්බං. **සාරණීයං හොතීති** ‘‘අහං අසුකරට්ඨෙ අසුකජනපදෙ අසුකවිහාරෙ අසුකමාළකෙ අසුකදිවාට්ඨානෙ අසුකචඞ්කමෙ අසුකරුක්ඛමූලෙ පබ්බජිතො’’ති එවං යාවජීවං සරිතබ්බමෙව හොති න සම්මුස්සිතබ්බං.

ඉදං දුක්ඛන්ති එත්තකං දුක්ඛං, න ඉතො උද්ධං දුක්ඛං අත්ථි. **අයං දුක්ඛසමුදයොති** එත්තකො දුක්ඛසමුදයො, න ඉතො උද්ධං දුක්ඛසමුදයො අත්ථීති. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. එවමෙත්ථ චතූහි සච්චෙහි සොතාපත්තිමග්ගො කථිතො. කසිණපරිකම්මවිපස්සනාඤාණානි පන මග්ගසන්නිස්සිතානෙව හොන්ති. **සාරණීයං හොතීති** ‘‘අහං අසුකරට්ඨෙ…පෙ.… අසුකරුක්ඛමූලෙ සොතාපන්නො ජාතො’’ති යාවජීවං සාරණීයං හොති අසම්මුස්සනීයං.

ආසවානං ඛයාති ආසවානං ඛයෙන. **චෙතොවිමුත්තින්ති** ඵලසමාධිං. **පඤ්ඤාවිමුත්තින්ති** ඵලපඤ්ඤං. **සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වාති** අත්තනාව අභිවිසිට්ඨාය පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා. **උපසම්පජ්ජ විහරතීති** පටිලභිත්වා

විහරති. **සාරණීයන්ති** ''මයා අසුකරට්ඨෙ...පෙ.... අසුකරුක්ඛමූලෙ අරහත්තං පත්ත''න්ති අත්තනො අරහත්තපත්තිට්ඨානං නාම යාවජීවං සාරණීයං හොති අසම්මුස්සනීයන්ති යථානුසන්ධිනාව දෙසනං නිට්ඨපෙසි.

3. ආසංසසුත්තවණ්ණනා

13. තතියෙ **සන්තොති** අත්ථි උපලබ්භන්ති. **සංවිජ්ජමානාති** තස්සෙව වෙවචනං. **ලොකස්මින්ති** සත්තලොකෙ. **නිරාසොති** අනාසො අපත්ථනො. **ආසංසොති** ආසංසමානො පත්ථයමානො. **විගතාසොති** අපගතාසො. **චණ්ඩාලකුලෙති** චණ්ඩාලානං කුලෙ. **වෙනකුලෙති** විලීවකාරකුලෙ. **නෙසාදකුලෙති** මිගලුද්දකානං කුලෙ. **රථකාරකුලෙති** චම්මකාරකුලෙ. **පුක්කුසකුලෙති** පුප්ඵච්ඡඩ්ඩකකුලෙ.

එත්තාවතා කුලවිපත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි යස්මා නීචකුලෙ ජාතොපි එකච්චො අඩ්ඪො හොති මහද්ධනො, අයං පන න තාදිසො, තස්මාස්ස භොගවිපත්තිං දස්සෙතුං **දලිද්දෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **දලිද්දෙති** දාලිද්දියෙන සමන්නාගතෙ. **අප්පන්නපානභොජනෙති** පරිත්තකඅන්නපානභොජනෙ. **කසිරවුත්තිකෙති** දුක්ඛජීවිකෙ, යත්ථ වායාමෙන පයොගෙන ජීවිතවුත්තිං සාධෙන්ති, තථාරූපෙති අත්ථො. **යත්ථ කසිරෙන ඝාසච්ඡාදො ලබ්භතීති** යස්මිං කුලෙ දුක්ඛෙන යාගුභත්තඝාසො ච කොපීනමත්තං අච්ඡාදනඤ්ච ලබ්භති.

ඉදානි යස්මා එකච්චො නීචකුලෙ ජාතොපි උපධිසම්පන්නො හොති අත්තභාවසමිද්ධියං ඨිතො , අයඤ්ච න තාදිසො, තස්මාස්ස සරීරවිපත්තිම්පි දස්සෙතුං **සො ච හොති දුබ්බණ්ණො**තිආදිමාහ. තත්ථ **දුබ්බණ්ණොති** පංසුපිසාචකො විය ඣාමඛාණුවණ්ණො. **දුද්දසිකොති** විජාතමාතුයාපි අමනාපදස්සනො. **ඔකොටිමකොති** ලකුණ්ඩකො. **කාණොති** එකක්ඛිකාණො වා උභයක්ඛිකාණො වා. **කුණීති** එකහත්ථකුණී වා උභයහත්ථකුණී වා. **ඛඤ්ජොති** එකපාදඛඤ්ජො වා උභයපාදඛඤ්ජො වා. **පක්ඛහතොති** හතපක්ඛො පීඨසප්පී. **පදීපෙය්‍යස්සාති** වට්ටිතෙලකපල්ලකාදිනො පදීපඋපකරණස්ස. **තස්ස න එවං හොතීති**. කස්මා න හොති? නීචකුලෙ ජාතත්තා.

ජෙට්ඨොති අඤ්ඤස්මිං ජෙට්ඨෙ සති කනිට්ඨො ආසං න කරොති, තස්මා ජෙට්ඨොති ආහ. **ආභිසෙකොති** ජෙට්ඨොපි න අභිසෙකාරහො ආසං න කරොති, තස්මා ආභිසෙකොති ආහ. **අනභිසිත්තොති** අභිසෙකාරහොපි කාණකුණිආදිදොසරහිතො සකිං අභිසිත්තො පුන අභිසෙකෙ ආසං න කරොති, තස්මා අනභිසිත්තොති ආහ . **අචලප්පත්තොති** ජෙට්ඨොපි ආභිසෙකො අනභිසිත්තො මන්දො උත්තානසෙය්‍යකො, සොපි අභිසෙකෙ ආසං න කරොති. සොළසවස්සුද්දෙසිකො පන පඤ්ඤායමානමස්සුභෙදො අචලප්පත්තො නාම හොති, මහන්තම්පි රජ්ජං විචාරෙතුං සමත්ථො, තස්මා ''අචලප්පත්තො''ති ආහ. **තස්ස එවං හොතීති** කස්මා හොති? මහාජාතිතාය.

දුස්සීලොති නිස්සීලො. **පාපධම්මොති** ලාමකධම්මො. **අසුචීති** අසුචීහි කායකම්මාදීහි සමන්නාගතො. **සඞ්කස්සරසමාචාරොති** සඞ්කාහි සරිතබ්බසමාචාරො, කිඤ්චිදෙව අසාරුප්පං දිස්වා ''ඉදං ඉමිනා කතං භවිස්සතී''ති එවං පරෙසං ආසඞ්කනීයසමාචාරො, අත්තනායෙව වා සඞ්කාහි සරිතබ්බසමාචාරො, සාසඞ්කසමාචාරොති අත්ථො. තස්ස හි දිවාට්ඨානාදීසු සන්නිපතිත්වා කිඤ්චිදෙව මන්තයන්තෙ භික්ඛූ දිස්වා ''ඉමෙ එකතො හුත්වා මන්තෙන්ති, කච්චි නු ඛො මයා කතකම්මං ජානිත්වා මන්තෙන්තී''ති එවං සාසඞ්කසමාචාරො හොති. **පටිච්ඡන්නකම්මන්තොති** පටිච්ඡාදෙතබ්බයුත්තකෙන පාපකම්මෙන සමන්නාගතො. **අස්සමණො සමණපටිඤ්ඤොති** අස්සමණො හුත්වාව සමණපතිරූපකතාය ''සමණො අහ''න්ති එවං පටිඤ්ඤො. **අබ්‍රහ්මචාරී බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤොති** අඤ්ඤෙ බ්‍රහ්මචාරිනො සුනිවත්ථෙ සුපාරුතෙ සුම්භකපත්තධරෙ ගාමනිගමරාජධානීසු පිණ්ඩාය චරිත්වා ජීවිකං කප්පෙන්තෙ දිස්වා සයම්පි තාදිසෙන ආකාරෙන තථා පටිපජ්ජනතො ''අහං බ්‍රහ්මචාරී''ති පටිඤ්ඤං දෙන්තො විය හොති. ''අහං භික්ඛූ''ති වත්වා උපොසථග්ගාදීනි පවිසන්තො පන බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤො හොතියෙව, තථා සඞ්ඝිකං ලාභං ගණ්හන්තො. **අන්තොපූතීති** පූතිනා කම්මෙන අන්තො අනුපවිට්ඨො. **අවස්සුතොති** රාගාදීහි තින්තො. **කසම්බුජාතොති** සඤ්ජාතරාගාදිකචවරො. **තස්ස න එවං හොතීති**. කස්මා න හොති? ලොකුත්තරධම්මඋපනිස්සයස්ස නත්ථිතාය. **තස්ස එවං හොතීති**. කස්මා හොති? මහාසීලස්මිං පරිපූරකාරිතාය.

4. චක්කවත්තිසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙ චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි ජනං රඤ්ජෙතීති **රාජා**. චක්කං වත්තෙතීති **චක්කවත්තී**. වත්තිතං වා අනෙන චක්කන්ති චක්කවත්තී. ධම්මො අස්ස අත්ථීති **ධම්මිකො**. ධම්මෙනෙව දසවිධෙන චක්කවත්තිවත්තෙන රාජා ජාතොති **ධම්මරාජා. සොපි න අරාජකන්ති** සොපි අඤ්ඤං නිස්සයරාජානං අලභිත්වා චක්කං නාම වත්තෙතුං න සක්කොතීති අත්ථො. ඉති සත්ථා දෙසනං පට්ඨපෙත්වා යථානුසන්ධිං අපාපෙත්වාව තුණ්හී අහොසි. කස්මා? අනුසන්ධිකුසලා උට්ඨහිත්වා අනුසන්ධිං පුච්ඡිස්සන්ති, බහූ හි ඉමස්මිං ඨානෙ තථාරූපා භික්ඛූ, අථාහං තෙහි පුට්ඨො දෙසනං වඩ්ඪෙස්සාමීති. අථෙකො අනුසන්ධිකුසලො භික්ඛු භගවන්තං පුච්ඡන්තො **කො පන, භන්තෙ**තිආදිමාහ. භගවාපිස්ස බ්‍යාකරොන්තො **ධම්මො භික්ඛූ**තිආදිමාහ.

තත්ථ **ධම්මොති** දසකුසලකම්මපථධම්මො. **ධම්මන්ති** තමෙව වුත්තප්පකාරං ධම්මං. **නිස්සායාති** තදධිට්ඨානෙන චෙතසා තමෙව නිස්සයං කත්වා. **ධම්මං සක්කරොන්තොති** යථා කතො සො ධම්මො සුට්ඨු කතො හොති, එවමෙතං කරොන්තො. **ධම්මං ගරුං කරොන්තොති** තස්මිං ගාරවුප්පත්තියා තං ගරුකරොන්තො. **ධම්මං අපචායමානොති** තස්සෙව ධම්මස්ස අඤ්ජලිකරණාදීහි නීචවුත්තිතං කරොන්තො. **ධම්මද්ධජො ධම්මකෙතූති** තං ධම්මං ධජමිව පුරක්ඛත්වා කෙතුමිව උක්ඛිපිත්වා පවත්තියා ධම්මද්ධජො ධම්මකෙතු ච හුත්වාති අත්ථො. **ධම්මාධිපතෙය්‍යොති** ධම්මාධිපතිභූතාගතභාවෙන ධම්මවසෙනෙව ච සබ්බකිරියානං කරණෙන ධම්මාධිපතෙය්‍යො හුත්වා. **ධම්මිකං රක්ඛාවරණගුත්තිං සංවිදහතීති** ධම්මො අස්සා අත්ථීති ධම්මිකා, රක්ඛා ච ආවරණඤ්ච ගුත්ති ච රක්ඛාවරණගුත්ති. තත්ථ ‘‘පරං රක්ඛන්තො අත්තානං රක්ඛතී’’ති වචනතො ඛන්තිආදයො **රක්ඛා**. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, පරං රක්ඛන්තො අත්තානං රක්ඛති. ඛන්තියා අවිහිංසාය මෙත්තචිත්තතාය අනුද්දයායා’’ති (සං. නි. 5.385). නිවාසනපාරුපනගෙහාදීනි **ආවරණං**. චොරාදිඋපද්දවනිවාරණත්ථං ගොපායනා **ගුත්ති**. තං සබ්බම්පි සුට්ඨු විදහති පවත්තෙති ඨපෙතීති අත්ථො.

ඉදානි යත්ථ සා සංවිදහිතබ්බා, තං දස්සෙන්තො **අන්තොජනස්මි**න්තිආදිමාහ. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො – අන්තොජනසඞ්ඛාතං පුත්තදාරං සීලසංවරෙ පතිට්ඨාපෙන්තො වත්ථගන්ධමාලාදීනි චස්ස දදමානො සබ්බොපද්දවෙ චස්ස නිවාරයමානො ධම්මිකං රක්ඛාවරණගුත්තිං සංවිදහති නාම. ඛත්තියාදීසුපි එසෙව නයො. අයං පන විසෙසො – අභිසිත්තඛත්තියා භද්‍රඅස්සාජානීයාදිරතනසම්පදානෙනපි උපගණ්හිතබ්බා, අනුයන්තා ඛත්තියා තෙසං අනුරූපයානවාහනසම්පදානෙනපි පරිතොසෙතබ්බා, බලකායො කාලං අනතික්කමෙත්වා භත්තවෙතනසම්පදානෙනපි අනුග්ගහෙතබ්බො, බ්‍රාහ්මණා අන්නපානවත්ථාදිනා දෙය්‍යධම්මෙන, ගහපතිකා භත්තබීජනඞ්ගලබලිබද්දාදිසම්පදානෙන, තථා නිගමවාසිනො **නෙගමා** ජනපදවාසිනො ච **ජානපදා**. සමිතපාපබාහිතපාපා පන **සමණබ්‍රාහ්මණා** සමණපරික්ඛාරසම්පදානෙන සක්කාතබ්බා, මිගපක්ඛිනො අභයදානෙන සමස්සාසෙතබ්බා.

ධම්මෙනෙව චක්කං වත්තෙතීති දසකුසලකම්මපථධම්මෙනෙව චක්කං පවත්තෙති. **තං හොති චක්කං අප්පටිවත්තියන්ති** තං තෙන එවං පවත්තිතං ආණාචක්කං අප්පටිවත්තියං හොති. **කෙනචි මනුස්සභූතෙනාති** දෙවතා නාම අත්තනා ඉච්ඡිතිච්ඡිතමෙව කරොන්ති, තස්මා තා අග්ගණ්හිත්වා ‘‘මනුස්සභූතෙනා’’ති වුත්තං. **පච්චත්ථිකෙනාති** පටිඅත්ථිකෙන, පටිසත්තුනාති අත්ථො. **ධම්මිකොති** චක්කවත්තී දසකුසලකම්මපථවසෙන ධම්මිකො, තථාගතො පන නවලොකුත්තරධම්මවසෙන. **ධම්මරාජාති** නවහි ලොකුත්තරධම්මෙහි මහාජනං රඤ්ජෙතීති ධම්මරාජා. **ධම්මංයෙවාති** නවලොකුත්තරධම්මමෙව නිස්සාය තමෙව සක්කරොන්තො තං ගරුකරොන්තො තං අපචායමානො. සොවස්ස ධම්මො අබ්භුග්ගතට්ඨෙන ධජොති **ධම්මද්ධජො**. සොවස්ස කෙතූති **ධම්මකෙතු**. තමෙව අධිපතිං ජෙට්ඨකං කත්වා විහරතීති **ධම්මාධිපතෙය්‍යො. ධම්මිකං රක්ඛාවරණගුත්ති**න්ති ලොකියලොකුත්තරධම්මදායිකරක්ඛඤ්ච ආවරණඤ්ච ගුත්තිඤ්ච. **සංවිදහතීති** ඨපෙති පඤ්ඤපෙති. **එවරූපන්ති** තිවිධං කායදුච්චරිතං න සෙවිතබ්බං, සුචරිතං සෙවිතබ්බන්ති එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **සංවිදහිත්වාති** ඨපෙත්වා කථෙත්වා. **ධම්මෙනෙව අනුත්තරං ධම්මචක්කං පවත්තෙතීති** නවලොකුත්තරධම්මෙනෙව අසදිසං ධම්මචක්කං පවත්තෙති. **තං හොති චක්කං අප්පටිවත්තියන්ති** තං එවං පවත්තිතං ධම්මචක්කං එතෙසු සමණාදීසු එකෙනපි පටිවත්තෙතුං පටිබාහිතුං න සක්කා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

5. සචෙතනසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ **ඉසිපතනෙති** බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසඞ්ඛාතානං ඉසීනං ධම්මචක්කප්පවත්තනත්ථාය චෙව උපොසථකරණත්ථාය ච ආගන්ත්වා පතනෙ, සන්නිපාතට්ඨානෙති අත්ථො. පදනෙතිපි පාඨො, අයමෙව අත්ථො. **මිගදායෙති** මිගානං අභයත්ථාය දින්නෙ. **ඡහි මාසෙහි ඡාරත්තූනෙහීති** සො කිර රඤ්ඤා ආණත්තදිවසෙයෙව සබ්බූපකරණානි සජ්ජෙත්වා අන්තෙවාසිකෙහි සද්ධිං අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ගාමද්වාරගාමමජ්ඣදෙවකුලසුසානාදීසු ඨිතරුක්ඛෙ චෙව ඛාණපතිතසුක්ඛරුක්ඛෙ ච විවජ්ජෙත්වා සම්පන්නපදෙසෙ ඨිතෙ සබ්බදොසවිවජ්ජිතෙ නාභිඅරනෙමීනං අනුරූපෙ රුක්ඛෙ ගහෙත්වා තං චක්කං අකාසි. තස්ස රුක්ඛෙ විචිනිත්වා ගණ්හන්තස්ස චෙව කරොන්තස්ස ච එත්තකො කාලො වීතිවත්තො. තෙන වුත්තං – ‘‘ඡහි මාසෙහි ඡාරත්තූනෙහී’’ති. **නානාකරණන්ති** නානත්තං. **නෙසන්ති** න එසං. **අත්ථෙසන්ති** අත්ථි එසං. **අභිසඞ්ඛාරස්ස ගතීති** පයොගස්ස ගමනං. **චිඞ්ගුලායිත්වාති** පරිබ්භමිත්වා. **අක්ඛාහතං මඤ්ඤෙති** අක්ඛෙ පවෙසෙත්වා ඨපිතමිව.

සදොසාති සගණ්ඩා උණ්ණතොණතට්ඨානයුත්තා. **සකසාවාති** පූතිසාරෙන චෙව ඵෙග්ගුනා ච යුත්තා. **කායවඞ්කාති**ආදීනි කායදුච්චරිතාදීනං නාමානි. **එවං පපතිතාති** එවං ගුණපතනෙන පතිතා. **එවං පතිට්ඨිතාති** එවං ගුණෙහි පතිට්ඨිතා. තත්ථ ලොකියමහාජනා පපතිතා නාම, සොතාපන්නාදයො පතිට්ඨිතා නාම. තෙසුපි පුරිමා තයො කිලෙසානං සමුදාචාරක්ඛණෙ පපතිතා නාම, ඛීණාසවා පන එකන්තෙනෙව පතිට්ඨිතා නාම. **තස්මාති** යස්මා අප්පහීනකායවඞ්කාදයො පපතන්ති, පහීනකායවඞ්කාදයො පතිට්ඨහන්ති, තස්මා. කායවඞ්කාදීනං පන එවං පහානං වෙදිතබ්බං – පාණාතිපාතො අදින්නාදානං මිච්ඡාචාරො මුසාවාදො පිසුණාවාචා මිච්ඡාදිට්ඨීති ඉමෙ තාව ඡ සොතාපත්තිමග්ගෙන පහීයන්ති, ඵරුසාවාචා බ්‍යාපාදොති ද්වෙ අනාගාමිමග්ගෙන, අභිජ්ඣා සම්ඵප්පලාපොති ද්වෙ අරහත්තමග්ගෙනාති.

6. අපණ්ණකසුත්තවණ්ණනා

16. ඡට්ඨෙ **අපණ්ණකපටිපදන්ති** අවිරද්ධපටිපදං එකංසපටිපදං නිය්‍යානිකපටිපදං කාරණපටිපදං සාරපටිපදං මණ්ඩපටිපදං අපච්චනීකපටිපදං අනුලොමපටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපන්නො හොති, න තක්කග්ගාහෙන වා නයග්ගාහෙන වා. එවං ගහෙත්වා පටිපන්නො හි භික්ඛු වා භික්ඛුනී වා උපාසකො වා උපාසිකා වා මනුස්සදෙවනිබ්බානසම්පත්තීහි හායති පරිහායති, අපණ්ණකපටිපදං පටිපන්නො පන තාහි සම්පත්තීහි න පරිහායති. අතීතෙ කන්තාරද්ධානමග්ගං පටිපන්නෙසු ද්වීසු සත්ථවාහෙසු යක්ඛස්ස වචනං ගහෙත්වා බාලසත්ථවාහො සද්ධිං සත්ථෙන අනයබ්‍යසනං පත්තො, යක්ඛස්ස වචනං අග්ගහෙත්වා ‘‘උදකදිට්ඨට්ඨානෙ උදකං ඡඩ්ඩෙස්සාමා’’ති සත්ථකෙ සඤ්ඤාපෙත්වා මග්ගං පටිපන්නො පණ්ඩිතසත්ථවාහො විය. යං සන්ධාය වුත්තං –

> ‘‘අපණ්ණකං ඨානමෙකෙ, දුතියං ආහු තක්කිකා;
> එතදඤ්ඤාය මෙධාවී, තං ගණ්හෙ යදපණ්ණක’’න්ති. (ජා. 1.1.1);

යොනි චස්ස ආරද්ධා හොතීති එත්ථ **යොනීති** ඛන්ධකොට්ඨාසස්සපි කාරණස්සපි පස්සාවමග්ගස්සපි නාමං. ‘‘චතස්සො ඛො ඉමා, සාරිපුත්ත, යොනියො’’තිආදීසු (ම. නි. 1.152) හි ඛන්ධකොට්ඨාසො යොනි නාම. ‘‘යොනි හෙසා භූමිජ ඵලස්ස අධිගමාය’’තිආදීසු (ම. නි. 3.226) කාරණං. ‘‘න චාහං බ්‍රාහ්මණං බ්‍රූමි, යොනිජං මත්තිසම්භව’’න්ති (ම. නි. 2.457; ධ. ප. 396) ච ‘‘තමෙනං කම්මජවාතා නිවත්තිත්වා උද්ධංපාදං අධොසිරං සම්පරිවත්තෙත්වා මාතු යොනිමුඛෙ සම්පටිපාදෙන්තී’’ති ච ආදීසු පස්සාවමග්ගො. ඉධ පන කාරණං අධිප්පෙතං. **ආරද්ධාති** පග්ගහිතා පරිපුණ්ණා.

ආසවානං ඛයායාති එත්ථ ආසවන්තීති **ආසවා,** චක්ඛුතොපි…පෙ…. මනතොපි සන්දන්ති පවත්තන්තීති වුත්තං හොති. ධම්මතො යාව ගොත්‍රභු, ඔකාසතො යාව භවග්ගා සවන්තීති වා **ආසවා,** එතෙ ධම්මෙ එතඤ්ච ඔකාසං අන්තොකරිත්වා පවත්තන්තීති අත්ථො. අන්තොකරණත්ථො හි අයං ආකාරො. චිරපාරිවාසියට්ඨෙන මදිරාදයො ආසවා, ආසවා වියාතිපි **ආසවා.** ලොකස්මිම්පි හි චිරපාරිවාසිකා මදිරාදයො ආසවාති වුච්චන්ති, යදි ච චිරපාරිවාසියට්ඨෙන ආසවා, එතෙයෙව භවිතුමරහන්ති. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘පුරිමා, භික්ඛවෙ, කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය, ඉතො පුබ්බෙ අවිජ්ජා නාහොසී’’තිආදි (අ. නි. 10.61). ආයතං වා සංසාරදුක්ඛං සවන්ති පසවන්තීතිපි **ආසවා.** පුරිමානි චෙත්ථ නිබ්බචනානි යත්ථ කිලෙසා ආසවාති ආගච්ඡන්ති, තත්ථ යුජ්ජන්ති, පච්ඡිමං කම්මෙපි. න කෙවලඤ්ච කම්මකිලෙසායෙව ආසවා, අපිච ඛො නානප්පකාරා උපද්දවාපි. සුත්තෙසු හි ‘‘නාහං, චුන්ද, දිට්ඨධම්මිකානංයෙව ආසවානං සංවරාය ධම්මං දෙසෙමී’’ති (දී. නි. 3.182) එත්ථ විවාදමූලභූතා කිලෙසා ආසවාති ආගතා.

> ‘‘යෙන දෙවූපපත්‍යස්ස, ගන්ධබ්බො වා විහඞ්ගමො;
> යක්ඛත්තං යෙන ගච්ඡෙය්‍යං, මනුස්සත්තඤ්ච අබ්බජෙ;
> තෙ මය්හං ආසවා ඛීණා, විද්ධස්තා විනළීකතා’’ති. (අ. නි. 4.36) –

එත්ථ තෙභූමකං ච කම්මං අවසෙසා ච අකුසලා ධම්මා. ‘‘දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය’’ති (පාරා. 39; අ. නි. 2.202-230) එත්ථ පරූපවාදවිප්පටිසාරවධබන්ධාදයො චෙව අපායදුක්ඛභූතා ච නානප්පකාරා උපද්දවා.

තෙ පනෙතෙ ආසවා යත්ථ යථා ආගතා, තත්ථ තථා වෙදිතබ්බා. එතෙ හි විනයෙ තාව ‘‘දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය, සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය’’ති (පාරා. 39; අ. නි. 2.202-230) ද්වෙධා ආගතා. සළායතනෙ ‘‘තයො මෙ, ආවුසො, ආසවා කාමාසවො භවාසවො අවිජ්ජාසවො’’ති (සං. නි. 4.321) තිධා ආගතා. අඤ්ඤෙසු ච සුත්තන්තෙසු (චූළනි. ජතුකණ්ණිමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 69; පටි. ම. 1.107) අභිධම්මෙ (ධ. ස. 1102-1106; විභ. 937) ච තෙයෙව දිට්ඨාසවෙන සහ චතුධා ආගතා. නිබ්බෙධිකපරියායෙන ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, ආසවා නිරයගාමිනියා , අත්ථි ආසවා තිරච්ඡානයොනිගාමිනියා, අත්ථි ආසවා පෙත්තිවිසයගාමිනියා, අත්ථි ආසවා මනුස්සලොකගාමිනියා, අත්ථි ආසවා දෙවලොකගාමිනියා’’ති (අ. නි. 6.63) පඤ්චධා ආගතා. කම්මමෙව චෙත්ථ ආසවාති වුත්තං. ඡක්කනිපාතෙ ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, ආසවා සංවරාපහාතබ්බා’’තිආදිනා (අ. නි. 6.58) නයෙන ඡධා ආගතා. සබ්බාසවපරියායෙ (ම. නි. 1.14 ආදයො) තෙයෙව දස්සනෙන පහාතබ්බෙහි සද්ධිං සත්තධා ආගතා. ඉධ පන අභිධම්මනයෙන චත්තාරො ආසවා අධිප්පෙතාති වෙදිතබ්බා.

ඛයායාති එත්ථ පන ආසවානං සරසභෙදොපි ඛීණාකාරොපි මග්ගඵලනිබ්බානානිපි ‘‘ආසවක්ඛයො’’ති වුච්චති. ‘‘යො ආසවානං ඛයො වයො භෙදො පරිභෙදො අනිච්චතා අන්තරධාන’’න්ති එත්ථ හි ආසවානං සරසභෙදො ‘‘ආසවක්ඛයො’’ති වුත්තො. ‘‘ජානතො අහං, භික්ඛවෙ, පස්සතො ආසවානං ඛයං වදාමී’’ති (ම. නි. 1.15; සං. නි. 2.23; ඉතිවු. 102) එත්ථ ආසවප්පහානං ආසවානං අච්චන්තක්ඛයො අසමුප්පාදො ඛීණාකාරො නත්ථිභාවො ‘‘ආසවක්ඛයො’’ති වුත්තො.

> ‘‘සෙඛස්ස සික්ඛමානස්ස, උජුමග්ගානුසාරිනො;
> ඛයස්මිං පඨමං ඤාණං, තතො අඤ්ඤා අනන්තරා’’ති. (ඉතිවු. 62) –

එත්ථ මග්ගො ‘‘ආසවක්ඛයො’’ති වුත්තො. ‘‘ආසවානං ඛයා සමණො හොතී’’ති (ම. නි. 1.438) එත්ථ ඵලං.

‘‘පරවජ්ජානුපස්සිස්ස, නිච්චං උජ්ඣානසඤ්ඤිනො;
ආසවා තස්ස වඩ්ඪන්ති, ආරා සො ආසවක්ඛයා’’ති. (ධ. ප. 253) –

එත්ථ නිබ්බානං. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ඵලං සන්ධාය ‘‘ආසවානං ඛයායා’’ති ආහ, අරහත්තඵලත්ථායාති අත්ථො.

ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරොති මනච්ඡට්ඨෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු පිහිතද්වාරො. **භොජනෙ මත්තඤ්ඤූති** භොජනස්මිං පමාණඤ්ඤූ, පටිග්ගහණපරිභොගපච්චවෙක්ඛණමත්තං ජානාති පජානාතීති අත්ථො. **ජාගරියං අනුයුත්තොති** රත්තින්දිවං ඡ කොට්ඨාසෙ කත්වා පඤ්චසු කොට්ඨාසෙසු ජාගරණභාවං අනුයුත්තො, ජාගරණෙයෙව යුත්තපපයුත්තොති අත්ථො.

එවං මාතිකං ඨපෙත්වා ඉදානි තමෙව ඨපිතපටිපාටියා විභජන්තො **කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛූති**ආදිමාහ. තත්ථ **චක්ඛුනා රූපං දිස්වාති**ආදීනං අත්ථො විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.15) විත්ථාරිතො, තථා **පටිසඞ්ඛා යොනිසො ආහාරං ආහාරෙති නෙව දවායාති**ආදීනං (විසුද්ධි. 1.18). **ආවරණීයෙහි ධම්මෙහීති** පඤ්චහි නීවරණෙහි ධම්මෙහි. නීවරණානි හි චිත්තං ආවරිත්වා තිට්ඨන්ති, තස්මා ආවරණීයා ධම්මාති වුච්චන්ති. **සීහසෙය්‍යං කප්පෙතීති** සීහො විය සෙය්‍යං කප්පෙති. **පාදෙ පාදං අච්චාධායාති** වාමපාදං දක්ඛිණපාදෙ අතිආධාය. සමං ඨපිතෙ හි පාදෙ ජාණුකෙන ජාණුකං ගොප්ඵකෙන ච ගොප්ඵකං ඝට්ටීයති, තතො වෙදනා උට්ඨහන්ති. තස්මා තස්ස දොසස්ස පරිවජ්ජනත්ථං ථොකං අතික්කමිත්වා එස පාදං ඨපෙති. තෙන වුත්තං – ‘‘පාදෙ පාදං අච්චාධායා’’ති.

සතො සම්පජානොති සතියා චෙව සම්පජඤ්ඤෙන ච සමන්නාගතො. කථං පනෙස නිද්දායන්තො සතො සම්පජානො නාම හොතීති? පුරිමප්පවත්තිවසෙන. අයං හි චඞ්කමෙ චඞ්කමන්තො නිද්දාය ඔක්කමනභාවං ඤත්වා පවත්තමානං කම්මට්ඨානං ඨපෙත්වා මඤ්චෙ වා ඵලකෙ වා නිපන්නො නිද්දං උපගන්ත්වා පුන පබුජ්ඣමානො කම්මට්ඨානං ඨිතට්ඨානෙ ගණ්හන්තොයෙව පබුජ්ඣති. තස්මා නිද්දායන්තොපි සතො සම්පජානො නාම හොති. අයං තාව මූලකම්මට්ඨානෙ නයො. පරිග්ගහකම්මට්ඨානවසෙනාපි පනෙස සතො සම්පජානො නාම හොති. කථං? අයං හි චඞ්කමන්තො නිද්දාය ඔක්කමනභාවං ඤත්වා පාසාණඵලකෙ වා මඤ්චෙ වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන නිපජ්ජිත්වා පච්චවෙක්ඛති – ‘‘අචෙතනො කායො අචෙතනෙ මඤ්චෙ පතිට්ඨිතො, අචෙතනො මඤ්චො අචෙතනාය පථවියා, අචෙතනා පථවී අචෙතනෙ උදකෙ, අචෙතනං උදකං අචෙතනෙ වාතෙ, අචෙතනො වාතො අචෙතනෙ ආකාසෙ පතිට්ඨිතො. තත්ථ ආකාසම්පි ‘අහං වාතං උක්ඛිපිත්වා ඨිත’න්ති න ජානාති, වාතොපි ‘අහං ආකාසෙ පතිට්ඨිතො’ති න ජානාති. තථා වාතො න ජානාති. ‘අහං උදකං උක්ඛිපිත්වා ඨිතො’ති…පෙ…. මඤ්චො න ජානාති, ‘අහං කායං උක්ඛිපිත්වා ඨිතො’ති, කායො න ජානාති ‘අහං මඤ්චෙ පතිට්ඨිතො’ති. න හි තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගො වා සමන්නාහාරො වා මනසිකාරො වා චෙතනා වා පත්ථනා වා අත්ථී’’ති. තස්ස එවං පච්චවෙක්ඛතො තං පච්චවෙක්ඛණචිත්තං භවඞ්ගෙ ඔතරති. එවං නිද්දායන්තොපි සතො සම්පජානො නාම හොතීති.

උට්ඨානසඤ්ඤං මනසිකරිත්වාති ‘‘එත්තකං ඨානං ගතෙ චන්දෙ වා තාරකාය වා උට්ඨහිස්සාමී’’ති උට්ඨානකාලපරිච්ඡෙදිකං සඤ්ඤං මනසිකරිත්වා, චිත්තෙ ඨපෙත්වාති අත්ථො. එවං කරිත්වා සයිතො හි යථාපරිච්ඡින්නෙයෙව කාලෙ උට්ඨහති.

7. අත්තබ්‍යාබාධසුත්තවණ්ණනා

17. සත්තමෙ **අත්තබ්‍යාබාධායාති** අත්තදුක්ඛාය. **පරබ්‍යාබාධායාති** පරදුක්ඛාය. **කායසුචරිතන්ති**ආදීනි පුබ්බභාගෙ දසකුසලකම්මපථවසෙන ආගතානි, උපරි පන යාව අරහත්තා අවාරිතානෙව.

8. දෙවලොකසුත්තවණ්ණනා

18. අට්ඨමෙ **අට්ටීයෙය්‍යාථාති** අට්ටා පීළිතා භවෙය්‍යාථ. **හරායෙය්‍යාථාති** ලජ්ජෙය්‍යාථ. **ජිගුච්ඡෙය්‍යාථාති** ගූථෙ විය තස්මිං වචනෙ සඤ්ජාතජිගුච්ඡා භවෙය්‍යාථ. **ඉති කිරාති** එත්ථ **ඉතීති** පදසන්ධිබ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා, **කිරාති** අනුස්සවත්ථෙ නිපාතො. දිබ්බෙන කිර ආයුනා අට්ටීයථාති එවමස්ස සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. **පගෙව ඛො පනාති** පඨමතරංයෙව.

9. පඨමපාපණිකසුත්තවණ්ණනා

19. නවමෙ **පාපණිකොති** ආපණිකො, ආපණං උග්ඝාටෙත්වා භණ්ඩවික්කායකස්ස වාණිජස්සෙතං අධිවචනං. **අභබ්බොති** අභාජනභූතො. **න සක්කච්චං කම්මන්තං අධිට්ඨාතීති** යථා අධිට්ඨිතං සුඅධිට්ඨිතං හොති, එවං සයං අත්තපච්චක්ඛං කරොන්තො නාධිට්ඨාති. තත්ථ පච්චූසකාලෙ පදසද්දෙන උට්ඨාය දීපං ජාලෙත්වා භණ්ඩං පසාරෙත්වා අනිසීදන්තො පුබ්බණ්හසමයං න සක්කච්චං කම්මන්තං අධිට්ඨාති නාම. අයං හි යං චොරා රත්තිං භණ්ඩං හරිත්වා

‘‘ඉදං අම්හාකං හත්ථතො විස්සජ්ජෙස්සාමා’’ති ආපණං ගන්ත්වා අප්පෙන අග්ඝෙන දෙන්ති, යම්පි බහුවෙරිනො මනුස්සා රත්තිං නගරෙ වසිත්වා පාතොව ආපණං ගන්ත්වා භණ්ඩං ගණ්හන්ති, යං වා පන ජනපදං ගන්තුකාමා මනුස්සා පාතොව ආපණං ගන්ත්වා භණ්ඩං කිණන්ති, තප්පච්චයස්ස ලාභස්ස අස්සාමිකො හොති.

අඤ්ඤෙසං භොජනවෙලාය පන භුඤ්ජිතුං ආගන්ත්වා පාතොව භණ්ඩං පටිසාමෙත්වා ඝරං ගන්ත්වා භුඤ්ජිත්වා නිද්දායිත්වා සායං පුන ආපණං ආගච්ඡන්තො **මජ්ඣන්හිකසමයං න සක්කච්චං කම්මන්තං අධිට්ඨාති** නාම. සො හි යං චොරා පාතොව විස්සජ්ජෙතුං න සම්පාපුණිංසු, දිවාකාලෙ පන පරෙසං අසඤ්චාරක්ඛණෙ ආපණං ගන්ත්වා අප්පග්ඝෙන දෙන්ති, යඤ්ච භොජනවෙලාය පුඤ්ඤවන්තො ඉස්සරා ‘‘ආපණතො ඉදඤ්චිදඤ්ච ලද්ධුං වට්ටතී’’ති පහිණිත්වා ආහරාපෙන්ති, තප්පච්චයස්ස ලාභස්ස අස්සාමිකො හොති.

යාව යාමභෙරිනික්ඛමනා පන අන්තොආපණෙ දීපං ජාලාපෙත්වා අනිසීදන්තො **සායන්හසමයං න සක්කච්චං කම්මන්තං අධිට්ඨාති** නාම. සො හි යං චොරා පාතොපි දිවාපි විස්සජ්ජෙතුං න සම්පාපුණිංසු , සායං පන ආපණං ගන්ත්වා අප්පග්ඝෙන දෙන්ති, තප්පච්චයස්ස ලාභස්ස අස්සාමිකො හොති.

න සක්කච්චං සමාධිනිමිත්තං අධිට්ඨාතීති සක්කච්චකිරියාය සමාධිං න සමාපජ්ජති. එත්ථ ච පාතොව චෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණෙසු වත්තං කත්වා සෙනාසනං පවිසිත්වා යාව භික්ඛාචාරවෙලා, තාව සමාපත්තිං අප්පෙත්වා අනිසීදන්තො **පුබ්බණ්හසමයං න සක්කච්චං සමාධිනිමිත්තං අධිට්ඨාති** නාම. පච්ඡාභත්තං පන පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානං පවිසිත්වා යාව සායන්හසමයා සමාපත්තිං අප්පෙත්වා අනිසීදන්තො **මජ්ඣන්හිකසමයං න සක්කච්චං සමාධිනිමිත්තං අධිට්ඨාති** නාම. සායං පන චෙතියං වන්දිත්වා ථෙරුපට්ඨානං කත්වා සෙනාසනං පවිසිත්වා පඨමයාමං සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා අනිසීදන්තො **සායන්හසමයං න සක්කච්චං සමාධිනිමිත්තං අධිට්ඨාති** නාම. සුක්කපක්ඛො වුත්තපටිපක්ඛනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. අපිචෙත්ථ ‘‘සමාපත්තිං අප්පෙත්වා’’ති වුත්තට්ඨානෙ සමාපත්තියා අසති විපස්සනාපි වට්ටති, සමාධිනිමිත්තන්ති ච සමාධිආරම්මණම්පි වට්ටතියෙව. වුත්තම්පි චෙතං – ‘‘සමාධිපි සමාධිනිමිත්තං, සමාධාරම්මණම්පි සමාධිනිමිත්ත’’න්ති.

10. දුතියපාපණිකසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ **චක්ඛුමාති** පඤ්ඤාචක්ඛුනා චක්ඛුමා හොති. **විධුරොති** විසිට්ඨධුරො උත්තමධුරො ඤාණසම්පයුත්තෙන වීරියෙන සමන්නාගතො. **නිස්සයසම්පන්නොති** අවස්සයසම්පන්නො පතිට්ඨානසම්පන්නො. **පණියන්ති** වික්කායිකභණ්ඩං. **එත්තකං මූලං භවිස්සති එත්තකො උදයොති** තස්මිං ‘‘එවං කීතං එවං වික්කායමාන’’න්ති වුත්තපණියෙ යෙන කයෙන තං කීතං, තං කයසඞ්ඛාතං මූලං එත්තකං භවිස්සති. යො ච තස්මිං වික්කයමානෙ වික්කයො, තස්මිං වික්කයෙ එත්තකො උදයො භවිස්සති, එත්තිකා වඩ්ඪීති අත්ථො.

කුසලො හොති පණියං කෙතුඤ්ච වික්කෙතුඤ්චාති සුලභට්ඨානං ගන්ත්වා කිණන්තො දුල්ලභට්ඨානං ගන්ත්වා වික්කිණන්තො ච එත්ථ කුසලො නාම හොති, දසගුණම්පි වීසතිගුණම්පි ලාභං ලභති.

අඩ්ඪාති ඉස්සරා බහුනා නික්ඛිත්තධනෙන සමන්නාගතා. **මහද්ධනාති** වළඤ්ජනකවසෙන මහද්ධනා . **මහාභොගාති** උපභොගපරිභොගභණ්ඩෙන මහාභොගා. **පටිබලොති** කායබලෙන චෙව ඤාණබලෙන ච සමන්නාගතත්තා සමත්ථො. **අම්හාකඤ්ච කාලෙන කාලං අනුප්පදාතුන්ති** අම්හාකඤ්ච ගහිතධනමූලිකං වඩ්ඪිං කාලෙන කාලං අනුප්පදාතුං. **නිපතන්තීති** නිමන්තෙන්ති. නිපාතෙන්තීතිපි පාඨො, අයමෙව අත්ථො.

කුසලානං ධම්මානං උපසම්පදායාති කුසලධම්මානං සම්පාදනත්ථාය පටිලාභත්ථාය. **ථාමවාති** ඤාණථාමෙන සමන්නාගතො. **දළ්හපරක්කමොති** ථිරෙන ඤාණපරක්කමෙන සමන්නාගතො. **අනික්ඛිත්තධුරොති** ‘‘අග්ගමග්ගං අපාපුණිත්වා ඉමං වීරියධුරං න ඨපෙස්සාමී’’ති එවං අට්ඨපිතධුරො.

බහුස්සුතාති එකනිකායාදිවසෙන බහු බුද්ධවචනං සුතං එතෙසන්ති බහුස්සුතා. **ආගතාගමාති** එකො නිකායො එකො ආගමො නාම, ද්වෙ නිකායා ද්වෙ ආගමා නාම, පඤ්ච නිකායා පඤ්ච ආගමා නාම, එතෙසු ආගමෙසු යෙසං එකොපි ආගමො ආගතො පගුණො පවත්තිතො, තෙ ආගතාගමා නාම. **ධම්මධරාති** සුත්තන්තපිටකධරා. **විනයධරාති** විනයපිටකධරා. **මාතිකාධරාති** ද්වෙමාතිකාධරා. **පරිපුච්ඡතීති** අත්ථානත්ථං කාරණාකාරණං පුච්ඡති. **පරිපඤ්හතීති** ‘‘ඉමං නාම පුච්ඡිස්සාමී’’ති අඤ්ඤාති තුලෙති පරිග්ගණ්හාති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

ඉමස්මිං පන සුත්තෙ පඨමං පඤ්ඤා ආගතා, පච්ඡා වීරියඤ්ච කල්‍යාණමිත්තසෙවනා ච. තත්ථ පඨමං අරහත්තං පත්වා පච්ඡා වීරියං කත්වා කල්‍යාණමිත්තා සෙවිතබ්බාති න එවං අත්ථො දට්ඨබ්බො, දෙසනාය නාම හෙට්ඨිමෙන වා පරිච්ඡෙදො හොති උපරිමෙන වා ද්වීහිපි වා කොටීහි. ඉධ පන උපරිමෙන පරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො. තස්මා කථෙන්තෙන පඨමං කල්‍යාණමිත්තඋපනිස්සයං දස්සෙත්වා මජ්ඣෙ වීරියං දස්සෙත්වා පච්ඡා අරහත්තං කථෙතබ්බන්ති.

3. පුග්ගලවග්ගො

1. සමිද්ධසුත්තවණ්ණනා

21. තතියස්ස පඨමෙ ඣානඵස්සං පඨමං ඵුසති, පච්ඡා නිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකරොතීති **කායසක්ඛි**. දිට්ඨන්තං පත්තොති **දිට්ඨිප්පත්තො**. සද්දහන්තො විමුත්තොති **සද්ධාවිමුත්තො. ඛමතීති** රුච්චති. **අභික්කන්තතරොති** අතිසුන්දරතරො. **පණීතතරොති** අතිපණීතතරො. **සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොතීති** සමිද්ධත්ථෙරස්ස කිර අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ සද්ධින්ද්‍රියං ධුරං අහොසි, සෙසානි චත්තාරි සහජාතින්ද්‍රියානි තස්සෙව පරිවාරානි අහෙසුං. ඉති ථෙරො අත්තනා පටිවිද්ධමග්ගං කථෙන්තො එවමාහ. මහාකොට්ඨිකත්ථෙරස්ස පන අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ සමාධින්ද්‍රියං ධුරං අහොසි, සෙසානි චත්තාරි ඉන්ද්‍රියානි තස්සෙව පරිවාරානි අහෙසුං. තස්මා සොපි සමාධින්ද්‍රියං අධිමත්තන්ති කථෙන්තො අත්තනා පටිවිද්ධමග්ගමෙව කථෙසි. සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස පන අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ පඤ්ඤින්ද්‍රියං ධුරං අහොසි. සෙසානි චත්තාරි ඉන්ද්‍රියානි තස්සෙව පරිවාරානි අහෙසුං. තස්මා සොපි පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තන්ති කථෙන්තො අත්තනා පටිවිද්ධමග්ගමෙව කථෙසි.

න ඛ්වෙත්ථාති න ඛො එත්ථ. **එකංසෙන බ්‍යාකාතුන්ති** එකන්තෙන බ්‍යාකරිතුං. **අරහත්තාය පටිපන්නොති** අරහත්තමග්ගසමඞ්ගිං දස්සෙති. එවමෙතස්මිං සුත්තෙ තීහිපි ථෙරෙහි අත්තනා පටිවිද්ධමග්ගොව කථිතො, සම්මාසම්බුද්ධො පන භුම්මන්තරෙනෙව කථෙසි.

2. ගිලානසුත්තවණ්ණනා

22. දුතියෙ **සප්පායානීති** හිතානි වුද්ධිකරානි. **පතිරූපන්ති** අනුච්ඡවිකං. **නෙව වුට්ඨාති තම්හා ආබාධාති** ඉමිනා අතෙකිච්ඡෙන වාතාපමාරාදිනා රොගෙන සමන්නාගතො නිට්ඨාපත්තගිලානො කථිතො. **වුට්ඨාති තම්හා ආබාධාති** ඉමිනා ඛිපිතකකච්ඡුතිණපුප්ඵකජරාදිභෙදො අප්පමත්තකආබාධො කථිතො. **ලභන්තො සප්පායානි භොජනානි නො අලභන්තොති** ඉමිනා පන යෙසං පටිජග්ගනෙන ඵාසුකං හොති, සබ්බෙපි තෙ ආබාධා කථිතා. එත්ථ ච **පතිරූපො උපට්ඨාකො** නාම ගිලානුපට්ඨාකඅඞ්ගෙහි සමන්නාගතො පණ්ඩිතො දක්ඛො අනලසො වෙදිතබ්බො. **ගිලානුපට්ඨාකො අනුඤ්ඤාතොති** භික්ඛුසඞ්ඝෙන දාතබ්බොති අනුඤ්ඤාතො. තස්මිඤ්හි ගිලානෙ අත්තනො ධම්මතාය යාපෙතුං අසක්කොන්තෙ භික්ඛුසඞ්ඝෙන තස්ස භික්ඛුනො එකො භික්ඛු ච සාමණෙරො ච ''ඉමං පටිජග්ගථා''ති අපලොකෙත්වා දාතබ්බා. යාව පන තෙ තං පටිජග්ගන්ති, තාව ගිලානස්ස ච තෙසඤ්ච ද්වින්නං යෙනත්ථො, සබ්බං භික්ඛුසඞ්ඝස්සෙව භාරො.

අඤ්ඤෙපි ගිලානා උපට්ඨාතබ්බාති ඉතරෙපි ද්වෙ ගිලානා උපට්ඨාපෙතබ්බා. කිං කාරණා? යොපි හි නිට්ඨපත්තගිලානො, සො අනුපට්ඨියමානො ''සචෙ මං පටිජග්ගෙය්‍යුං, ඵාසුකං මෙ භවෙය්‍ය. න ඛො පන මං පටිජග්ගන්තී''ති මනොපදොසං කත්වා අපායෙ නිබ්බත්තෙය්‍ය. පටිජග්ගියමානස්ස පනස්ස එවං හොති ''භික්ඛුසඞ්ඝෙන යං කාතබ්බං, තං කතං. මය්හං පන කම්මවිපාකො ඊදිසො''ති. සො භික්ඛුසඞ්ඝෙ මෙත්තං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිස්සති. යො පන අප්පමත්තකෙන බ්‍යාධිනා සමන්නාගතො ලභන්තොපි අලභන්තොපි වුට්ඨාතියෙව, තස්ස විනාපි භෙසජ්ජෙන වූපසමනබ්‍යාධි භෙසජ්ජෙ කතෙ ඛිප්පතරං වූපසම්මති. සො තතො බුද්ධවචනං වා උග්ගණ්හිතුං සක්ඛිස්සති, සමණධම්මං වා කාතුං සක්ඛිස්සති. ඉමිනා කාරණෙන ''අඤ්ඤෙපි ගිලානා උපට්ඨාතබ්බා''ති වුත්තං.

නෙව ඔක්කමතීති නෙව පවිසති. **නියාමං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තන්ති** කුසලෙසු ධම්මෙසු මග්ගනියාමසඞ්ඛාතං සම්මත්තං. ඉමිනා පදපරමො පුග්ගලො කථිතො. දුතියවාරෙන උග්ඝටිතඤ්ඤූ ගහිතො සාසනෙ නාලකත්ථෙරසදිසො බුද්ධන්තරෙ එකවාරං පච්චෙකබුද්ධානං සන්තිකෙ ඔවාදං ලභිත්වා පටිවිද්ධපච්චෙකබොධිඤාණො ච. තතියවාරෙන විපඤ්චිතඤ්ඤූ පුග්ගලො කථිතො, නෙය්‍යො පන තන්නිස්සිතොව හොති.

ධම්මදෙසනා අනුඤ්ඤාතාති මාසස්ස අට්ඨ වාරෙ ධම්මකථා අනුඤ්ඤාතා. **අඤ්ඤෙසම්පි ධම්මො දෙසෙතබ්බොති** ඉතරෙසම්පි ධම්මො කථෙතබ්බො. කිං කාරණා? පදපරමස්ස හි ඉමස්මිං අත්තභාවෙ ධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං අසක්කොන්තස්සාපි අනාගතෙ පච්චයො භවිස්සති. යො පන තථාගතස්ස රූපදස්සනං ලභන්තොපි අලභන්තොපි ධම්මවිනයඤ්ච සවනාය ලභන්තොපි අලභන්තොපි ධම්මං අභිසමෙති, සො අලභන්තො තාව අභිසමෙති. ලභන්තො පන ඛිප්පමෙව අභිසමෙස්සතීති ඉමිනා කාරණෙන තෙසං ධම්මො දෙසෙතබ්බො. තතියස්ස පන පුනප්පුනං දෙසෙතබ්බොව.

3. සඞ්ඛාරසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ **සබ්‍යාබජ්ඣන්ති** සදුක්ඛං. **කායසඞ්ඛාරන්ති** කායද්වාරෙ චෙතනාරාසිං. **අභිසඞ්ඛරොතීති** ආයූහති රාසිං කරොති පිණ්ඩං කරොති. **වචීමනොද්වාරෙසුපි** එසෙව නයො. **සබ්‍යාබජ්ඣං ලොකන්ති** සදුක්ඛං ලොකං. **සබ්‍යාබජ්ඣා ඵස්සා ඵුසන්තීති** සදුක්ඛා විපාකඵස්සා ඵුසන්ති. **සබ්‍යාබජ්ඣං වෙදනං වෙදියතීති** සදුක්ඛං විපාකවෙදනං වෙදියති, සාබාධං නිරස්සාදන්ති අත්ථො. **සෙය්‍යථාපි සත්තා නෙරයිකාති** යථා නිරයෙ නිබ්බත්තසත්තා එකන්තදුක්ඛං වෙදනං වෙදියන්ති, එවං වෙදියතීති අත්ථො. කිං පන තත්ථ උපෙක්ඛාවෙදනා නත්ථීති? අත්ථි, දුක්ඛවෙදනාය පන බලවභාවෙන සා අබ්බොහාරිකට්ඨානෙ ඨිතා. ඉති නිරයොව නිරයස්ස උපමං කත්වා ආහටො. තත්‍ර පටිභාගඋපමා නාම කිර එසා.

සෙය්‍යථාපි දෙවා සුභකිණ්හාති ඉධාපි දෙවලොකොව දෙවලොකස්ස උපමං කත්වා ආහටො. යස්මා පන හෙට්ඨිමෙසු බ්‍රහ්මලොකෙසු සප්පීතිකජ්ඣානවිපාකො වත්තති, සුභකිණ්හෙසු නිප්පීතිකො එකන්තසුඛොව, තස්මා තෙ අග්ගහෙත්වා සුභකිණ්හාව කථිතා. ඉති අයම්පි තත්‍ර පටිභාගඋපමා නාමාති වෙදිතබ්බා.

වොකිණ්ණසුඛදුක්ඛන්ති වොමිස්සකසුඛදුක්ඛං. **සෙය්‍යථාපි මනුස්සාති** මනුස්සානං හි කාලෙන සුඛං හොති, කාලෙන දුක්ඛං. **එකච්චෙ ච දෙවාති** කාමාවචරදෙවා. තෙසම්පි කාලෙන සුඛං හොති, කාලෙන දුක්ඛං. තෙසං හි හීනතරානං මහෙසක්ඛතරා දෙවතා දිස්වා ආසනා වුට්ඨාතබ්බං හොති, මග්ගා උක්කමිතබ්බං, පාරුතවත්ථං අපනෙතබ්බං, අඤ්ජලිකම්මං කාතබ්බන්ති තං සබ්බම්පි දුක්ඛං නාම හොති. **එකච්චෙ ච විනිපාතිකාති** වෙමානිකපෙතා. තෙ හි කාලෙන සම්පත්තිං අනුභවන්ති කාලෙන කම්මන්ති වොකිණ්ණසුඛදුක්ඛාව හොන්ති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ තීණි සුචරිතානි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානි කථිතානීති වෙදිතබ්බානි.

4. බහුකාරසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථෙ **තයොමෙ, භික්ඛවෙ, පුග්ගලාති** තයො ආචරියපුග්ගලා. **පුග්ගලස්ස බහුකාරාති** අන්තෙවාසිකපුග්ගලස්ස බහුපකාරා. **බුද්ධන්ති** සබ්බඤ්ඤුබුද්ධං. **සරණං ගතො හොතීති** අවස්සයං ගතො හොති. **ධම්මන්ති** සතන්තිකං නවලොකුත්තරධම්මං. **සඞ්ඝන්ති** අට්ඨඅරියපුග්ගලසමූහං. ඉදඤ්ච පන සරණගමනං අග්ගහිතසරණපුබ්බස්ස අකතාභිනිවෙසස්ස වසෙන වුත්තං. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ සරණදායකො සොතාපත්තිමග්ගසම්පාපකො අරහත්තමග්ගසම්පාපකොති තයො ආචරියා බහුකාරාති ආගතා, පබ්බජ්ජාදායකො බුද්ධවචනදායකො කම්මවාචාචරියො සකදාගාමිමග්ගසම්පාපකො අනාගාමිමග්ගසම්පාපකොති ඉමෙ ආචරියා න ආගතා, කිං එතෙ න බහුකාරාති? නො, න බහුකාරා. අයං පන දෙසනා දුවිධෙන පරිච්ඡින්නා. තස්මා සබ්බෙපෙතෙ බහුකාරා. තෙසු සරණගමනස්මිංයෙව අකතාභිනිවෙසො වට්ටති, චතුපාරිසුද්ධිසීලකසිණපරිකම්මවිපස්සනාඤාණානි පන පඨමමග්ගසන්නිස්සිතානි හොන්ති, උපරි ද්වෙ මග්ගා ච ඵලානි ච අරහත්තමග්ගසන්නිස්සිතානීති වෙදිතබ්බානි.

ඉමිනා පුග්ගලෙනාති ඉමිනා අන්තෙවාසිකපුග්ගලෙන. **න සුප්පතිකාරං වදාමීති** පතිකාරං කාතුං න සුකරන්ති වදාමි. අභිවාදනාදීසු අනෙකසතවාරං අනෙකසහස්සවාරම්පි හි පඤ්චපතිට්ඨිතෙන නිපතිත්වා වන්දන්තො ආසනා වුට්ඨාය පච්චුග්ගච්ඡන්තො දිට්ඨදිට්ඨක්ඛණෙ අඤ්ජලිං පග්ගණ්හන්තො අනුච්ඡවිකං සාමීචිකම්මං කරොන්තො දිවසෙ දිවසෙ චීවරසතං චීවරසහස්සං පිණ්ඩපාතසතං පිණ්ඩපාතසහස්සං දදමානො චක්කවාළපරියන්තෙන සබ්බරතනමයං ආවාසං කරොන්තො සප්පිනවනීතාදිනානප්පකාරං භෙසජ්ජං අනුප්පදජ්ජමානො නෙව සක්කොති ආචරියෙන කතස්ස පතිකාරං නාම කාතුන්ති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො.

5. වජිරූපමසුත්තවණ්ණනා

25. පඤ්චමෙ **අරුකූපමචිත්තොති** පුරාණවණසදිසචිත්තො. **විජ්ජූපමචිත්තොති** ඉත්තරකාලොභාසනෙන විජ්ජුසදිසචිත්තො. **වජිරූපමචිත්තොති** කිලෙසානං මූලඝාතකරණසමත්ථතාය වජිරෙන සදිසචිත්තො. **අභිසජ්ජතීති** ලග්ගති. **කුප්පතීති** කොපවසෙන කුප්පති. **බ්‍යාපජ්ජතීති** පකතිභාවං පජහති, පූතිකො හොති. **පතිත්ථීයතීති** ථිනභාවං ථද්ධභාවං ආපජ්ජති. **කොපන්ති** දුබ්බලකොධං. **දොසන්ති** දුස්සනවසෙන තතො බලවතරං. **අප්පච්චයන්ති** අතුට්ඨාකාරං දොමනස්සං. **දුට්ඨාරුකොති** පුරාණවණො. **කට්ඨෙනාති** දණ්ඩකකොටියා. **කඨලෙනාති** කපාලෙන. **ආසවං දෙතීති** අපරාපරං සවති. පුරාණවණො හි අත්තනො ධම්මතායෙව පුබ්බං ලොහිතං යූසන්ති ඉමානි තීණි සවති, ඝට්ටිතො පන තානි අධිකතරං සවති.

එවමෙව ඛොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – දුට්ඨාරුකො විය හි කොධනපුග්ගලො, තස්ස අත්තනො ධම්මතාය සවනං විය කොධනස්සපි අත්තනො ධම්මතාය උද්ධුමාතස්ස විය චණ්ඩිකතස්ස චරණං, කට්ඨෙන වා කඨලාය වා ඝට්ටනං විය අප්පමත්තං වචනං, භියොසොමත්තාය සවනං විය ‘‘මාදිසං නාම එස එවං වදතී’’ති භියොසොමත්තාය උද්ධුමායනභාවො දට්ඨබ්බො.

රත්තන්ධකාරතිමිසායන්ති රත්තිං චක්ඛුවිඤ්ඤාණුප්පත්තිනිවාරණෙන අන්ධභාවකරණෙ බහලතමෙ. **විජ්ජන්තරිකායාති** විජ්ජුප්පත්තික්ඛණෙ. ඉධාපි ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – චක්ඛුමා පුරිසො විය හි යොගාවචරො දට්ඨබ්බො, අන්ධකාරං විය සොතාපත්තිමග්ගවජ්ඣා කිලෙසා, විජ්ජුසඤ්චරණං විය සොතාපත්තිමග්ගඤාණස්ස

උප්පත්තිකාලො, විජ්ජන්තරිකාය චක්ඛුමතො පුරිසස්ස සමන්තා රූපදස්සනං විය සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ නිබ්බානදස්සනං, පුන අන්ධකාරාවත්ථරණං විය සකදාගාමිමග්ගවජ්ඣා කිලෙසා, පුන විජ්ජුසඤ්චරණං විය සකදාගාමිමග්ගඤාණස්ස උප්පාදො, විජ්ජන්තරිකාය චක්ඛුමතො පුරිසස්ස සමන්තා රූපදස්සනං විය සකදාගාමිමග්ගක්ඛණෙ නිබ්බානදස්සනං, පුන අන්ධකාරාවත්ථරණං විය අනාගාමිමග්ගවජ්ඣා කිලෙසා, පුන විජ්ජුසඤ්චරණං විය අනාගාමිමග්ගඤාණස්ස උප්පාදො, විජ්ජන්තරිකාය චක්ඛුමතො පුරිසස්ස සමන්තා රූපදස්සනං විය අනාගාමිමග්ගක්ඛණෙ නිබ්බානදස්සනං වෙදිතබ්බං.

වජිරූපමචිත්තතායපි ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – වජිරං විය හි අරහත්තමග්ගඤාණං දට්ඨබ්බං, මණිගණ්ඨිපාසාණගණ්ඨි විය අරහත්තමග්ගවජ්ඣා කිලෙසා, වජිරස්ස මණිගණ්ඨිම්පි වා පාසාණගණ්ඨිම්පි වා විනිවිජ්ඣිත්වා අගමනභාවස්ස නත්ථිතා විය අරහත්තමග්ගඤාණෙන අච්ඡෙජ්ජානං කිලෙසානං නත්ථිභාවො, වජිරෙන නිබ්බිද්ධවෙධස්ස පුන අපතිපූරණං විය අරහත්තමග්ගෙන ඡින්නානං කිලෙසානං පුන අනුප්පාදො දට්ඨබ්බොති.

6. සෙවිතබ්බසුත්තවණ්ණනා

26. ඡට්ඨෙ **සෙවිතබ්බොති** උපසඞ්කමිතබ්බො. **භජිතබ්බොති** අල්ලීයිතබ්බො. **පයිරුපාසිතබ්බොති** සන්තිකෙ නිසීදනවසෙන පුනප්පුනං උපාසිතබ්බො. **සක්කත්වා ගරුං කත්වාති** සක්කාරඤ්චෙව ගරුකාරඤ්ච කත්වා. **හීනො හොති සීලෙනාති**ආදීසු උපාදායුපාදාය හීනතා වෙදිතබ්බා. තත්ථ යො හි පඤ්ච සීලානි රක්ඛති, සො දස සීලානි රක්ඛන්තෙන න සෙවිතබ්බො . යො දස සීලානි රක්ඛති, සො චතුපාරිසුද්ධිසීලං රක්ඛන්තෙන න සෙවිතබ්බො. **අඤ්ඤත්‍ර අනුද්දයා අඤ්ඤත්‍ර අනුකම්පාති** ඨපෙත්වා අනුද්දයඤ්ච අනුකම්පඤ්ච. අත්තනො අත්ථායෙව හි එවරූපො පුග්ගලො න සෙවිතබ්බො, අනුද්දයානුකම්පාවසෙන පන තං උපසඞ්කමිතුං වට්ටති.

සීලසාමඤ්ඤගතානං සතන්ති සීලෙන සමානභාවං ගතානං සන්තානං. **සීලකථා ච නො භවිස්සතීති** එවං සමානසීලානං අම්හාකං සීලමෙව ආරබ්භ කථා භවිස්සති. **සා ච නො පවත්තිනී භවිස්සතීති** සා ච අම්හාකං කථා දිවසම්පි කථෙන්තානං පවත්තිස්සති න පටිහඤ්ඤිස්සති. **සා ච නො ඵාසු භවිස්සතීති** සා ච දිවසම්පි පවත්තමානා සීලකථා අම්හාකං ඵාසුවිහාරො සුඛවිහාරො භවිස්සති. **සමාධිපඤ්ඤාකථාසුපි** එසෙව නයො.

සීලක්ඛන්ධන්ති සීලරාසිං. **තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤාය අනුග්ගහෙස්සාමීති** එත්ථ සීලස්ස අසප්පායෙ අනුපකාරධම්මෙ වජ්ජෙත්වා සප්පායෙ උපකාරධම්මෙ සෙවන්තො තස්මිං තස්මිං ඨානෙ සීලක්ඛන්ධං පඤ්ඤාය අනුග්ගණ්හාති නාම. **සමාධිපඤ්ඤාක්ඛන්ධෙසුපි** එසෙව නයො. **නිහීයතීති** අත්තනො හීනතරං පුග්ගලං සෙවන්තො බාරපරිස්සාවනෙ ආසිත්තඋදකං විය සතතං සමිතං හායති පරිහායති. **තුල්‍යසෙවීති** අත්තනා සමානසෙවී. **සෙට්ඨමුපනමන්ති** සෙට්ඨං පුග්ගලං ඔණමන්තො. **උදෙති ඛිප්පන්ති** ඛිප්පමෙව වඩ්ඪති. **තස්මා අත්තනො උත්තරිං භජෙථාති** යස්මා සෙට්ඨං පුග්ගලං උපනමන්තො උදෙති ඛිප්පං, තස්මා අත්තනො උත්තරිතරං විසිට්ඨතරං භජෙථ.

7. ජිගුච්ඡිතබ්බසුත්තවණ්ණනා

27. සත්තමෙ **ජිගුච්ඡිතබ්බොති** ගූථං විය ජිගුච්ඡිතබ්බො. **අථ ඛො නන්ති** අථ ඛො අස්ස. **කිත්තිසද්දොති** කථාසද්දො. **එවමෙව ඛොති** එත්ථ ගූථකූපො විය දුස්සීල්‍යං දට්ඨබ්බං. ගූථකූපෙ පතිත්වා ඨිතො ධම්මනිඅහි විය දුස්සීලපුග්ගලො. ගූථකූපතො උද්ධරියමානෙන තෙන අහිනා පුරිසස්ස සරීරං ආරුළ්හෙනාපි අදට්ඨභාවො විය දුස්සීලං සෙවමානස්සාපි තස්ස කිරියාය අකරණභාවො. සරීරං ගූථෙන මක්ඛෙත්වා අහිනා ගතකාලො විය දුස්සීලං සෙවමානස්ස පාපකිත්තිසද්දඅබ්භුග්ගමනකාලො වෙදිතබ්බො.

තින්දුකාලාතන්ති තින්දුකරුක්ඛඅලාතං. **භියොසොමත්තාය චිච්චිටායතීති** තං හි ඣායමානං පකතියාපි පපටිකායො මුඤ්චන්තං චිච්චිටාති ''චිටිචිටා''ති සද්දං කරොති, ඝට්ටිතං පන අධිමත්තං කරොතීති අත්ථො. **එවමෙව ඛොති** එවමෙවං කොධනො අත්තනො ධම්මතායපි උද්ධතො චණ්ඩිකතො හුත්වා චරති, අප්පමත්තකං පන වචනං සුතකාලෙ ''මාදිසං නාම එවං වදති එවං වදතී''ති අතිරෙකතරං උද්ධතො චණ්ඩිකතො හුත්වා චරති. **ගූථකූපොති** ගූථපුණ්ණකූපො, ගූථරාසියෙව වා. ඔපම්මසංසන්දනං පනෙත්ථ පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **තස්මා එවරූපො පුග්ගලො අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බො න සෙවිතබ්බොති** යස්මා කොධනො අතිසෙවියමානො අතිඋපසඞ්කමියමානොපි කුජ්ඣතියෙව, ''කිං ඉමිනා''ති පටික්කමන්තෙපි කුජ්ඣතියෙව. තස්මා පලාලග්ගි විය අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො. කිං වුත්තං හොති? යො හි පලාලග්ගිං අතිඋපසඞ්කමිත්වා තප්පති, තස්ස සරීරං ඣායති. යො අතිපටික්කමිත්වා තප්පති, තස්ස සීතං න වූපසම්මති. අනුපසඞ්කමිත්වා අපටික්කමිත්වා පන මජ්ඣත්තභාවෙන තප්පන්තස්ස සීතං වූපසම්මති, තස්මා පලාලග්ගි විය කොධනො පුග්ගලො මජ්ඣත්තභාවෙන අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බො, න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො.

කල්‍යාණමිත්තොති සුචිමිත්තො. **කල්‍යාණසහායොති** සුචිසහායො. සහායා නාම සහගාමිනො සද්ධිංචරා. **කල්‍යාණසම්පවඞ්කොති** කල්‍යාණෙසු සුචිපුග්ගලෙසු සම්පවඞ්කො, තන්නින්නතප්පොණතප්පබ්භාරමානසොති

අත්ථො.

8. ගූථභාණීසුත්තවණ්ණනා

28. අට්ඨමෙ **ගූථභාණීති** යො ගූථං විය දුග්ගන්ධකථං කථෙති. **පුප්ඵභාණීති** යො පුප්ඵානි විය සුගන්ධකථං කථෙති. **මධුභාණීති** යො මධු විය මධුරකථං කථෙති. **සභග්ගතොති** සභාය ඨිතො. **පරිසග්ගතොති** ගාමපරිසාය ඨිතො. **ඤාතිමජ්ඣගතොති** ඤාතීනං මජ්ඣෙ ඨිතො. **පූගමජ්ඣගතොති** සෙණීනං මජ්ඣෙ ඨිතො. **රාජකුලමජ්ඣගතොති** රාජකුලස්ස මජ්ඣෙ මහාවිනිච්ඡයෙ ඨිතො. **අභිනීතොති** පුච්ඡනත්ථාය ආනීතො. **සක්ඛිපුට්ඨොති** සක්ඛිං කත්වා පුච්ඡිතො. **එහම්භො පුරිසාති** ආලපනමෙතං. **අත්තහෙතු වා පරහෙතු වාති** අත්තනො වා පරස්ස වා හත්ථපාදාදිහෙතු වා ධනහෙතු වා. **ආමිසකිඤ්චික්ඛහෙතු වාති** එත්ථ **ආමිසන්ති** ලඤ්ජො අධිප්පෙතො. **කිඤ්චික්ඛන්ති** යං වා තං වා අප්පමත්තකං අන්තමසො තිත්තිරියවට්ටකසප්පිපිණ්ඩනවනීතපිණ්ඩාදිමත්තකස්ස ලඤ්ජස්ස හෙතූති අත්ථො. **සම්පජානමුසා භාසිතා හොතීති** ජානන්තොයෙව මුසාවාදං කත්තා හොති.

නෙලාති එලං වුච්චති දොසො, නාස්ස එලන්ති නෙලා, නිද්දොසාති අත්ථො. ‘‘නෙලඞ්ගො සෙතපච්ඡාදො’’ති (උදා. 65) එත්ථ වුත්තසීලං විය. **කණ්ණසුඛාති** බ්‍යඤ්ජනමධුරතාය කණ්ණානං සුඛා, සූචිවිජ්ඣනං විය කණ්ණසූලං න ජනෙති. අත්ථමධුරතාය සකලසරීරෙ කොපං අජනෙත්වා පෙමං ජනෙතීති **පෙමනීයා**. හදයං ගච්ඡති අප්පටිහඤ්ඤමානා සුඛෙන චිත්තං පවිසතීති **හදයඞ්ගමා**. ගුණපරිපුණ්ණතාය පුරෙ භවාති **පොරී**. පුරෙ සංවඩ්ඪනාරී විය සුකුමාරාතිපි පොරී. පුරස්ස එසාතිපි පොරී. පුරස්ස එසාති නගරවාසීනං කථාති අත්ථො. නගරවාසිනො හි යුත්තකථා හොන්ති , පිතිමත්තං පිතාති, මාතිමත්තං මාතාති, භාතිමත්තං භාතාති වදන්ති. එවරූපී කථා බහුනො ජනස්ස කන්තා හොතීති **බහුජනකන්තා**. කන්තභාවෙනෙව බහුනො ජනස්ස මනාපා චිත්තවුද්ධිකරාති **බහුජනමනාපා**.

9. අන්ධසුත්තවණ්ණනා

29. නවමෙ **චක්ඛු න හොතීති** පඤ්ඤාචක්ඛු න හොති. **ඵාතිං කරෙය්‍යාති** ඵීතං වඩ්ඪිතං කරෙය්‍ය. **සාවජ්ජානවජ්ජෙති** සදොසනිද්දොසෙ. **හීනප්පණීතෙති** අධමුත්තමෙ. **කණ්හසුක්කසප්පටිභාගෙති** කණ්හසුක්කායෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිබාහනතො පටිපක්ඛවසෙන සප්පටිභාගාති වුච්චන්ති. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො – කුසලෙ ධම්මෙ ‘‘කුසලා ධම්මා’’ති ජානෙය්‍ය, අකුසලෙ ධම්මෙ ‘‘අකුසලා ධම්මා’’ති ජානෙය්‍ය. සාවජ්ජාදීසුපි එසෙව නයො. කණ්හසුක්කසප්පටිභාගෙසු පන කණ්හධම්මෙ ‘‘සුක්කසප්පටිභාගා’’ති ජානෙය්‍ය, සුක්කධම්මෙ ‘‘කණ්හසප්පටිභාගා’’ති යෙන පඤ්ඤාචක්ඛුනා ජානෙය්‍ය, තථාරූපම්පිස්ස චක්ඛු න හොතීති. ඉමිනා නයෙන සෙසවාරෙසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො.

න චෙව භොගා තථාරූපාති තථාජාතිකා භොගාපිස්ස න හොන්ති. **න ච පුඤ්ඤානි කුබ්බතීති** පුඤ්ඤානි ච න කරොති. එත්තාවතා භොගුප්පාදනචක්ඛුනො ච පුඤ්ඤකරණචක්ඛුනො ච අභාවො වුත්තො. **උභයත්ථ කලිග්ගාහොති** ඉධලොකෙ ච පරලොකෙ චාති උභයස්මිම්පි අපරද්ධග්ගාහො, පරාජයග්ගාහො හොතීති අත්ථො. අථ වා **උභයත්ථ කලිග්ගාහොති** උභයෙසම්පි දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකානං අත්ථානං කලිග්ගාහො, පරාජයග්ගාහොති අත්ථො. **ධම්මාධම්මෙනාති** දසකුසලකම්මපථධම්මෙනපි දසඅකුසලකම්මපථඅධම්මෙනපි. **සඨොති** කෙරාටිකො. **භොගානි පරියෙසතීති** භොගෙ ගවෙසති. **ථෙය්‍යෙන කූටකම්මෙන, මුසාවාදෙන චූභයන්ති** ථෙය්‍යාදීසු උභයෙන පරියෙසතීති අත්ථො. කථං? ථෙය්‍යෙන කූටකම්මෙන ච පරියෙසති, ථෙය්‍යෙන මුසාවාදෙන ච පරියෙසති , කූටකම්මෙන මුසාවාදෙන ච පරියෙසති. **සඞ්ඝාතුන්ති** සඞ්ඝරිතුං. **ධම්මලද්ධෙහීති** දසකුසලකම්මපථධම්මං අකොපෙත්වා ලද්ධෙහි. **උට්ඨානාධිගතන්ති** වීරියෙන අධිගතං. **අබ්‍යග්ගමානසොති** නිබ්බිචිකිච්ඡචිත්තො. **භද්දකං ඨානන්ති** සෙට්ඨං දෙවට්ඨානං. **න සොචතීති** යස්මිං ඨානෙ අන්තොසොකෙන න සොචති.

10. අවකුජ්ජසුත්තවණ්ණනා

30. දසමෙ **අවකුජ්ජපඤ්ඤොති** අධොමුඛපඤ්ඤො. **උච්ඡඞ්ගපඤ්ඤොති** උච්ඡඞ්ගසදිසපඤ්ඤො. **පුථුපඤ්ඤොති** විත්ථාරිකපඤ්ඤො. **ආදිකල්‍යාණන්ති**ආදීසු **ආදීති** පුබ්බපට්ඨපනා. **මජ්ඣන්ති** කථාවෙමජ්ඣං. **පරියොසානන්ති** සන්නිට්ඨානං. ඉතිස්ස තෙ ධම්මං කථෙන්තා පුබ්බපට්ඨපනෙපි කල්‍යාණං භද්දකං අනවජ්ජමෙව කත්වා කථෙන්ති, වෙමජ්ඣෙපි පරියොසානෙපි. එත්ථ ච අත්ථි දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානානි, අත්ථි සාසනස්ස. තත්ථ දෙසනාය තාව චතුප්පදිකගාථාය පඨමපදං ආදි, ද්වෙ පදානි මජ්ඣං, අවසානපදං පරියොසානං. එකානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස නිදානං ආදි, අනුසන්ධි මජ්ඣං, ඉදමවොචාති අප්පනා පරියොසානං. අනෙකානුසන්ධිකස්ස පඨමො අනුසන්ධි ආදි, තතො පරං එකො වා අනෙකෙ වා මජ්ඣං, පච්ඡිමො පරියොසානං. අයං තාව දෙසනාය නයො. සාසනස්ස පන සීලං ආදි, සමාධි මජ්ඣං, විපස්සනා පරියොසානං. සමාධි වා ආදි, විපස්සනා මජ්ඣං, මග්ගො පරියොසානං. විපස්සනා වා ආදි, මග්ගො මජ්ඣං, ඵලං පරියොසානං. මග්ගො වා ආදි, ඵලං මජ්ඣං, නිබ්බානං පරියොසානං. ද්වෙ ද්වෙ වා කයිරමානෙ සීලසමාධයො ආදි, විපස්සනාමග්ගා මජ්ඣං, ඵලනිබ්බානානි පරියොසානං.

සාත්ථන්ති සාත්ථකං කත්වා දෙසෙන්ති. **සබ්‍යඤ්ජනන්ති** අක්ඛරපාරිපූරිං කත්වා දෙසෙන්ති. **කෙවලපරිපුණ්ණන්ති** සකලපරිපුණ්ණං අනූනං කත්වා දෙසෙන්ති. **පරිසුද්ධන්ති** පරිසුද්ධං නිජ්ජටං නිග්ගණ්ඨිං කත්වා දෙසෙන්ති. **බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙන්තීති** එවං දෙසෙන්තා ච සෙට්ඨචරියභූතං සික්ඛත්තයසඞ්ගහිතං අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං පකාසෙන්ති. **නෙව ආදිං මනසි කරොතීති** නෙව පුබ්බපට්ඨපනං මනසි කරොති.

කුම්භොති ඝටො. **නිකුජ්ජොති** අධොමුඛො ඨපිතො. **එවමෙව ඛොති** එත්ථ කුම්භො නිකුජ්ජො විය අවකුජ්ජපඤ්ඤො පුග්ගලො දට්ඨබ්බො, උදකාසිඤ්චනකාලො විය ධම්මදෙසනාය ලද්ධකාලො, උදකස්ස විවට්ටනකාලො විය තස්මිං ආසනෙ නිසින්නස්ස උග්ගහෙතුං අසමත්ථකාලො, උදකස්ස අසණ්ඨානකාලො විය වුට්ඨහිත්වා අසල්ලක්ඛණකාලො වෙදිතබ්බො.

ආකිණ්ණානීති පක්ඛිත්තානි. **සතිසම්මොසාය පකිරෙය්‍යාති** මුට්ඨස්සතිතාය විකිරෙය්‍ය. **එවමෙව ඛොති** එත්ථ උච්ඡඞ්ගො විය උච්ඡඞ්ගපඤ්ඤො පුග්ගලො දට්ඨබ්බො, නානාඛජ්ජකානි විය නානප්පකාරං බුද්ධවචනං, උච්ඡඞ්ගෙ නානාඛජ්ජකානි ඛාදන්තස්ස නිසින්නකාලො විය තස්මිං ආසනෙ නිසින්නස්ස උග්ගණ්හනකාලො, වුට්ඨහන්තස්ස සතිසම්මොසා පකිරණකාලො විය තස්මා ආසනා වුට්ඨාය ගච්ඡන්තස්ස අසල්ලක්ඛණකාලො වෙදිතබ්බො.

උක්කුජ්ජොති උපරිමුඛො ඨපිතො. **සණ්ඨාතීති** පතිට්ඨහති. **එවමෙව ඛොති** එත්ථ උපරිමුඛො ඨපිතො කුම්භො විය පුථුපඤ්ඤො පුග්ගලො දට්ඨබ්බො, උදකස්ස ආසිත්තකාලො විය දෙසනාය ලද්ධකාලො, උදකස්ස සණ්ඨානකාලො විය තත්ථ නිසින්නස්ස උග්ගණ්හනකාලො, නො විවට්ටනකාලො විය වුට්ඨාය ගච්ඡන්තස්ස සල්ලක්ඛණකාලො වෙදිතබ්බො.

දුම්මෙධොති නිප්පඤ්ඤො. **අවිචක්ඛණොති** සංවිදහනපඤ්ඤාය රහිතො. **ගන්තාති** ගමනසීලො. **සෙය්‍යො එතෙන වුච්චතීති** එතස්මා පුග්ගලා උත්තරිතරොති වුච්චති. **ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නොති** නවලොකුත්තරධම්මස්ස අනුධම්මං සහ සීලෙන පුබ්බභාගපටිපදං පටිපන්නො. **දුක්ඛස්සාති** වට්ටදුක්ඛස්ස. **අන්තකරො සියාති** කොටිකරො පරිච්ඡෙදකරො පරිවටුමකරො භවෙය්‍යාති.

පුග්ගලවග්ගො තතියො.

4. දෙවදූතවග්ගො

1. සබ්‍රහ්මකසුත්තවණ්ණනා

31. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **අජ්ඣාගාරෙ**ති සකෙ ඝරෙ. **පූජිතා හොන්තී**ති යං ඝරෙ අත්ථි, තෙන පටිජග්ගිතා ගොපිතා හොන්ති. ඉති මාතාපිතුපූජකානි කුලානි මාතාපිතූහි සබ්‍රහ්මකානීති පකාසෙත්වා ඉදානි නෙසං සපුබ්බාචරියකාදිභාවං පකාසෙන්තො **සපුබ්බාචරියකානී**තිආදිමාහ. තත්ථ **බ්‍රහ්මා**තිආදීනි තෙසං බ්‍රහ්මාදිභාවසාධනත්ථං වුත්තානි. **බහුකාරා**ති පුත්තානං බහුපකාරා. **ආපාදකා**ති ජීවිතස්ස ආපාදකා. පුත්තකානං හි මාතාපිතූහි ජීවිතං ආපාදිතං පාලිතං ඝටිතං අනුප්පබන්ධෙන පවත්තිතං. **පොසකා**ති හත්ථපාදෙ වඩ්ඪෙත්වා හදයලොහිතං පායෙත්වා පොසෙතාරො. **ඉමස්ස ලොකස්ස දස්සෙතාරො**ති පුත්තානං හි ඉමස්මිං ලොකෙ ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණස්ස දස්සනං නාම මාතාපිතරො නිස්සාය ජාතන්ති ඉමස්ස ලොකස්ස දස්සෙතාරො නාම.

බ්‍රහ්මාති මාතාපිතරොති සෙට්ඨාධිවචනං. යථා බ්‍රහ්මුනො චතස්සො භාවනා අවිජහිතා හොන්ති මෙත්තා කරුණා මුදිතා උපෙක්ඛාති, එවමෙව මාතාපිතූනං පුත්තකෙසු චතස්සො භාවනා අවිජහිතා හොන්ති. තා තස්මිං තස්මිං කාලෙ වෙදිතබ්බා – කුච්ඡිගතස්මිං හි දාරකෙ ''කදා නු ඛො පුත්තකං අරොගං පරිපුණ්ණඞ්ගපච්චඞ්ගං පස්සිස්සාමා''ති මාතාපිතූනං මෙත්තචිත්තං උප්පජ්ජති. යදා පනෙස මන්දො උත්තානසෙය්‍යකො ඌකාහි වා මඞ්කුලාදීහි පාණකෙහි දට්ඨො දුක්ඛසෙය්‍යාය වා පන පීළිතො පරොදති විරවති, තදාස්ස සද්දං සුත්වා මාතාපිතූනං කාරුඤ්ඤං උප්පජ්ජති, ආධාවිත්වා විධාවිත්වා කීළනකාලෙ පන ලොභනීයවයස්මිං වා ඨිතකාලෙ දාරකං ඔලොකෙත්වා මාතාපිතූනං චිත්තං සප්පිමණ්ඩෙ පක්ඛිත්තසතවිහතකප්පාසපිචුපටලං විය මුදුකං හොති ආමොදිතං පමොදිතං, තදා තෙසං මුදිතා ලබ්භති. යදා පනෙස පුත්තො දාරාභරණං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා පාටියෙක්කං අගාරං අජ්ඣාවසති, තදා මාතාපිතූනං ''සක්කොති දානි නො පුත්තකො අත්තනො ධම්මතාය යාපෙතු''න්ති මජ්ඣත්තභාවො උප්පජ්ජති, තස්මිං කාලෙ උපෙක්ඛා ලබ්භතීති ඉමිනා කාරණෙන ''බ්‍රහ්මාති මාතාපිතරො''ති වුත්තං.

පුබ්බාචරියාති වුච්චරෙති මාතාපිතරො හි ජාතකාලතො පට්ඨාය ''එවං නිසීද, එවං තිට්ඨ, එවං ගච්ඡ, එවං සය, එවං ඛාද, එවං භුඤ්ජ, අයං තෙ, තාතාති වත්තබ්බො, අයං භාතිකාති, අයං භගිනීති, ඉදං නාම කාතුං වට්ටති, ඉදං න වට්ටති, අසුකං නාම උපසඞ්කමිතුං වට්ටති, අසුකං න වට්ටතී''ති ගාහාපෙන්ති සික්ඛාපෙන්ති. අපරාපරභාගෙ අඤ්ඤෙ ආචරියා හත්ථිසිප්පඅස්සසිප්පරථසිප්පධනුසිප්පථරුසිප්පමුද්දාගණනාදීනි සික්ඛාපෙන්ති. අඤ්ඤො සරණානි දෙති, අඤ්ඤො සීලෙසු පතිට්ඨාපෙති, අඤ්ඤො පබ්බාජෙති, අඤ්ඤො බුද්ධවචනං උග්ගණ්හාපෙති, අඤ්ඤො උපසම්පාදෙති, අඤ්ඤො සොතාපත්තිමග්ගාදීනි පාපෙති. ඉති සබ්බෙපි තෙ පච්ඡාචරියා නාම හොන්ති, මාතාපිතරො පන සබ්බපඨමා, තෙනාහ – ''පුබ්බාචරියාති වුච්චරෙ''ති. තත්ථ **වුච්චරෙ**ති වුච්චන්ති කථීයන්ති. **ආහුනෙය්‍යා ච පුත්තානන්**ති පුත්තානං ආහුතං පාහුතං අභිසඞ්ඛතං අන්නපානාදිං අරහන්ති, අනුච්ඡවිකා තං පටිග්ගහෙතුං. තස්මා ''ආහුනෙය්‍යා ච පුත්තාන''න්ති වුත්තං. **පජාය අනුකම්පකා**ති පරෙසං පාණෙ අච්ඡින්දිත්වාපි අත්තනො පජං පටිජග්ගන්ති ගොපායන්ති. තස්මා ''පජාය අනුකම්පකා''ති වුත්තං.

නමස්සෙය්‍යාති නමො කරෙය්‍ය. **සක්කරෙය්‍යා**ති සක්කාරෙන පටිමානෙය්‍ය. ඉදානි තං සක්කාරං දස්සෙන්තො ''අන්නෙනා''තිආදිමාහ. තත්ථ **අන්නෙනා**ති යාගුභත්තඛාදනීයෙන. **පානෙනා**ති අට්ඨවිධපානෙන. **වත්ථෙනා**ති නිවාසනපාරුපනකෙන වත්ථෙන. **සයනෙනා**ති මඤ්චපීඨානුප්පදානෙන. **උච්ඡාදනෙනා**ති දුග්ගන්ධං පටිවිනොදෙත්වා සුගන්ධකරණුච්ඡාදනෙන. **න්හාපනෙනා**ති සීතෙ උණ්හොදකෙන, උණ්හෙ සීතොදකෙන ගත්තානි පරිසිඤ්චිත්වා න්හාපනෙන. **පාදානං ධොවනෙනා**ති උණ්හොදකසීතොදකෙහි පාදධොවනෙන චෙව තෙලමක්ඛනෙන ච. **පෙච්චා**ති පරලොකං ගන්ත්වා. **සග්ගෙ පමොදතී**ති ඉධ තාව මාතාපිතූසු පාරිචරියං දිස්වා පාරිචරියකාරණා තං පණ්ඩිතමනුස්සා ඉධෙව පසංසන්ති , පරලොකං පන ගන්ත්වා සග්ගෙ ඨිතො සො මාතාපිතුඋපට්ඨාකො දිබ්බසම්පත්තීහි ආමොදති පමොදතීති.

2. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

32. දුතියෙ **තථාරූපො**ති තථාජාතිකො. **සමාධිපටිලාභො**ති චිත්තෙකග්ගතාලාභො. **ඉමස්මිං ච සවිඤ්ඤාණකෙ**ති එත්ථ අත්තනො ච පරස්ස චාති උභයෙසම්පි කායො සවිඤ්ඤාණකට්ඨෙන එකතො කත්වා ඉමස්මින්ති වුත්තො. **අහඞ්කාරමමඞ්කාරමානානුසයා**ති අහඞ්කාරදිට්ඨි ච මමඞ්කාරතණ්හා ච මානානුසයො චාති අත්තනො ච පරස්ස ච කිලෙසා. **නාස්සූ**ති න භවෙය්‍යුං. **බහිද්ධා ච සබ්බනිමිත්තෙසූ**ති රූපනිමිත්තං, සද්දනිමිත්තං, ගන්ධනිමිත්තං, රසනිමිත්තං, ඵොට්ඨබ්බනිමිත්තං, සස්සතාදිනිමිත්තං, පුග්ගලනිමිත්තං ධම්මනිමිත්තන්ති එවරූපෙසු ච බහිද්ධා සබ්බනිමිත්තෙසු. **චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තින්**ති ඵලසමාධිඤ්චෙව ඵලඤාණඤ්ච. **සියා**ති භවෙය්‍ය.

ඉධානන්ද, භික්ඛුනොති, ආනන්ද, ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛුනො. **එතං සන්තං එතං පණීතන්**ති නිබ්බානං දස්සෙන්තො ආහ. නිබ්බානං හි කිලෙසානං සන්තතාය සන්තං නාම, නිබ්බානං සන්තන්ති සමාපත්තිං අප්පෙත්වාව දිවසම්පි නිසින්නස්ස චිත්තුප්පාදො සන්තන්තෙව පවත්තතීතිපි සන්තං. **පණීතන්**ති සමාපත්තිං අප්පෙත්වා

නිසින්නස්සාපි චිත්තුප්පාදො පණීතන්තෙව පවත්තතීති නිබ්බානං පණීතං නාම. **සබ්බසඞ්ඛාරසමථොතිආදීනිපි** තස්සෙව වෙවචනානි. ‘‘සබ්බසඞ්ඛාරසමථො’’ති සමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසින්නස්ස හි දිවසභාගම්පි චිත්තුප්පාදො සබ්බසඞ්ඛාරසමථොතෙව පවත්තති…පෙ…. තථා තීසු භවෙසු වානසඞ්ඛාතාය තණ්හාය අභාවෙන නිබ්බානන්ති ලද්ධනාමෙ තස්මිං සමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසින්නස්ස චිත්තුප්පාදො නිබ්බානං නිබ්බානන්තෙව පවත්තතීති සබ්බසඞ්ඛාරසමථොතිආදීනි නාමානි ලභති. ඉමස්මිං පන අට්ඨවිධෙ ආභොගසමන්නාහාරෙ ඉමස්මිං ඨානෙ එකොපි ලබ්භති, ද්වෙපි සබ්බෙපි ලබ්භන්තෙව.

සඞ්ඛායාති ඤාණෙන ජානිත්වා. **පරොපරානීති** පරානි ච ඔපරානි ච. පරඅත්තභාවසකඅත්තභාවානි හි පරානි ච ඔපරානි චාති වුත්තං හොති. **යස්සාති** යස්ස අරහතො. **ඉඤ්ජිතන්ති** රාගිඤ්ජිතං දොසමොහමානදිට්ඨිකිලෙසදුච්චරිතිඤ්ජිතන්ති ඉමානි සත්ත ඉඤ්ජිතානි චලිතානි ඵන්දිතානි. **නත්ථි කුහිඤ්චීති** කත්ථචි එකාරම්මණෙපි නත්ථි. **සන්තොති** පච්චනීකකිලෙසානං සන්තතාය සන්තො. **විධූමොති** කායදුච්චරිතාදිධූමවිරහිතො. **අනීඝොති** රාගාදිඊඝවිරහිතො. **නිරාසොති** නිත්තණ්හො. **අතාරීති** තිණ්ණො උත්තිණ්ණො සමතික්කන්තො. **සොති** සො අරහං ඛීණාසවො. **ජාතිජරන්ති** එත්ථ ජාතිජරාගහණෙනෙව බ්‍යාධිමරණම්පි ගහිතමෙවාති වෙදිතබ්බං. ඉති සුත්තන්තෙපි ගාථායපි අරහත්තඵලසමාපත්තියෙව කථිතාති.

3. සාරිපුත්තසුත්තවණ්ණනා

33. තතියෙ **සංඛිත්තෙනාති** මාතිකාඨපනෙන. **විත්ථාරෙනාති** ඨපිතමාතිකාවිභජනෙන. **සංඛිත්තවිත්ථාරෙනාති** කාලෙ සංඛිත්තෙන කාලෙ විත්ථාරෙන. **අඤ්ඤාතාරො ච දුල්ලභාති** පටිවිජ්ඣනකපුග්ගලා පන දුල්ලභා. ඉදං භගවා ‘‘සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස ඤාණං සට්ටෙමී’’ති අධිප්පායෙන කථෙසි. තං සුත්වා ථෙරො කිඤ්චාපි ‘‘අහං, භන්තෙ, ආජානිස්සාමී’’ති න වදති, අධිප්පායෙන පන ‘‘විස්සත්ථා තුම්හෙ, භන්තෙ, දෙසෙථ, අහං තුම්හෙහි දෙසිතං ධම්මං නයසතෙන නයසහස්සෙන පටිවිජ්ඣිස්සාමි, මමෙස භාරො හොතූ’’ති සත්ථාරං දෙසනාය උස්සාහෙන්තො **එතස්ස භගවා කාලොතිආදිමාහ**.

අථස්ස සත්ථා **තස්මාතිහාති** දෙසනං ආරභි. තත්ථ **ඉමස්මිඤ්ච සවිඤ්ඤාණකෙතිආදි** වුත්තනයමෙව. **අච්ඡෙච්ඡි තණ්හන්ති** මග්ගඤාණසත්ථෙන තණ්හං ඡින්දි. **විවත්තයි සංයොජනන්ති** දසවිධම්පි සංයොජනං සමූලකං උබ්බත්තෙත්වා ඡඩ්ඩෙසි. **සම්මා මානාභිසමයා අන්තමකාසි දුක්ඛස්සාති** සම්මා උපායෙන සම්මා පටිපත්තියා නවවිධස්ස මානස්ස පහානාභිසමයෙන වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තමකාසි. **ඉදඤ්ච පන මෙතං, සාරිපුත්ත, සන්ධාය භාසිතන්ති**, සාරිපුත්ත, මයා පාරායනෙ උදයපඤ්හෙ ඉදං ඵලසමාපත්තිමෙව සන්ධාය එතං භාසිතං.

ඉදානි යං තං භගවතා භාසිතං, තං දස්සෙන්තො **පහානං කාමසඤ්ඤානන්තිආදි** ආරද්ධං. උදයපඤ්හෙ ච එතං පදං ‘‘පහානං කාමච්ඡන්දාන’’න්ති (සු. නි. 1112; චූළනි. උදයමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 75) ආගතං, ඉධ පන අඞ්ගුත්තරභාණකෙහි ‘‘කාමසඤ්ඤාන’’න්ති ආරොපිතං. තත්ථ බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං, අත්ථො පන එකොයෙව. **කාමසඤ්ඤානන්ති** කාමෙ ආරබ්භ උප්පන්නසඤ්ඤානං, අට්ඨහි වා ලොභසහගතචිත්තෙහි සහජාතසඤ්ඤානං. **දොමනස්සාන චූභයන්ති** එතාසඤ්ච කාමසඤ්ඤානං චෙතසිකදොමනස්සානඤ්චාති උභින්නම්පි පහානං පටිප්පස්සද්ධිපහානසඞ්ඛාතං අරහත්තඵලං අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූමීති අත්ථො. නිද්දෙසෙ පන ‘‘කාමච්ඡන්දස්ස ච දොමනස්සස්ස ච උභින්නං පහානං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බාන’’න්ති (චූළනි. උදයමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 75) වුත්තං, තං අත්ථුද්ධාරවසෙන වුත්තං. පහානන්ති හි ඛීණාකාරසඞ්ඛාතො වූපසමොපි වුච්චති, කිලෙසෙ පටිනිස්සජ්ජන්තො මග්ගොපි, කිලෙසපටිප්පස්සද්ධිසඞ්ඛාතං ඵලම්පි , යං ආගම්ම කිලෙසා පහීයන්ති, තං අමතං නිබ්බානම්පි. තස්මා තත්ථ තානි පදානි ආගතානි. ‘‘අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූමී’’ති වචනතො පන අරහත්තඵලමෙව අධිප්පෙතං. **ථිනස්ස ච පනූදනන්තිපි** ථිනස්ස ච පනූදනන්තෙ උප්පන්නත්තා අරහත්තඵලමෙව අධිප්පෙතං . **කුක්කුච්චානං නිවාරණන්ති** කුක්කුච්චනිවාරණස්ස මග්ගස්ස අනන්තරං උප්පන්නත්තා ඵලමෙව අධිප්පෙතං.

උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධන්ති චතුත්ථජ්ඣානිකෙ ඵලෙ උප්පන්නාය උපෙක්ඛාය ච සතියා ච සංසුද්ධං. **ධම්මතක්කපුරෙජවන්ති** ධම්මතක්කො වුච්චති සම්මාසඞ්කප්පො, සො ආදිතො හොති, පුරතො හොති, පුබ්බඞ්ගමො හොති අඤ්ඤාවිමොක්ඛස්සාති ධම්මතක්කපුරෙජවො. තං ධම්මතක්කපුරෙජවං. **අඤ්ඤාවිමොක්ඛන්ති** අඤ්ඤින්ද්‍රියපරියොසානෙ උප්පන්නං විමොක්ඛං, අඤ්ඤාය වා විමොක්ඛං අඤ්ඤාවිමොක්ඛං, පඤ්ඤාවිමුත්තන්ති අත්ථො. **අවිජ්ජාය පභෙදනන්ති** අවිජ්ජාය පභෙදනන්තෙ උප්පන්නත්තා, අවිජ්ජාය පභෙදනසඞ්ඛාතං වා නිබ්බානං ආරබ්භ උප්පන්නත්තා එවංලද්ධනාමං අරහත්තඵලමෙව. ඉති සබ්බෙහිපි ඉමෙහි පහානන්තිආදීහි පදෙහි අරහත්තඵලමෙව පකාසිතන්ති වෙදිතබ්බං.

4. නිදානසුත්තවණ්ණනා

34. චතුත්ථෙ **නිදානානීති** කාරණානි. **කම්මානන්ති** වට්ටගාමිකම්මානං. **ලොභො නිදානං කම්මානං සමුදයායාති** ලුබ්භනපලුබ්භනසභාවො ලොභො වට්ටගාමිකම්මානං සමුදයාය පිණ්ඩකරණත්ථාය නිදානං කාරණං පච්චයොති

අත්ථො. **දොසොති** දුස්සනපදුස්සනසභාවො දොසො. **මොහොති** මුය්හනපමුය්හනසභාවො මොහො.

ලොභපකතන්ති ලොභෙන පකතං, ලොභාභිභූතෙන ලුද්ධෙන හුත්වා කතකම්මන්ති අත්ථො. ලොභතො ජාතන්ති **ලොභජං**. ලොභො නිදානමස්සාති **ලොභනිදානං**. ලොභො සමුදයො අස්සාති **ලොභසමුදයං**. සමුදයොති පච්චයො, ලොභපච්චයන්ති අත්ථො. **යත්ථස්ස අත්තභාවො නිබ්බත්තතීති** යස්මිං ඨානෙ අස්ස ලොභජකම්මවතො පුග්ගලස්ස අත්තභාවො නිබ්බත්තති, ඛන්ධා පාතුභවන්ති. **තත්ථ තං කම්මං විපච්චතීති** තෙසු ඛන්ධෙසු තං කම්මං විපච්චති. **දිට්ඨෙ වා ධම්මෙති**ආදි යස්මා තං කම්මං දිට්ඨධම්මවෙදනීයං වා හොති උපපජ්ජවෙදනීයං වා අපරපරියායවෙදනීයං වා, තස්මා තං පභෙදං දස්සෙතුං වුත්තං. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො.

අඛණ්ඩානීති අභින්නානි. **අපූතීනීති** පූතිභාවෙන අබීජත්තං අප්පත්තානි. **අවාතාතපහතානීති** න වාතෙන න ච ආතපෙන හතානි. **සාරාදානීති** ගහිතසාරානි සාරවන්තානි න නිස්සාරානි. **සුඛසයිතානීති** සන්නිචයභාවෙන සුඛං සයිතානි. **සුඛෙත්තෙති** මණ්ඩඛෙත්තෙ. **සුපරිකම්මකතාය භූමියාති** නඞ්ගලකසනෙන චෙව අට්ඨදන්තකෙන ච සුට්ඨු පරිකම්මකතාය ඛෙත්තභූමියා. **නික්ඛිත්තානීති** ඨපිතානි රොපිතානි. **අනුප්පවෙච්ඡෙය්‍යාති** අනුප්පවෙසෙය්‍ය. **වුද්ධින්ති**ආදීසු උද්ධග්ගමනෙන **වුද්ධිං,** හෙට්ඨා මූලප්පතිට්ඨානෙන **විරූළ්හිං,** සමන්තා විත්ථාරිකභාවෙන **වෙපුල්ලං**.

යං පනෙත්ථ **දිට්ඨෙ වා ධම්මෙති**ආදි වුත්තං, තත්ථ අසම්මොහත්ථං ඉමස්මිං ඨානෙ කම්මවිභත්ති නාම කථෙතබ්බා. සුත්තන්තිකපරියායෙන හි එකාදස කම්මානි විභත්තානි. සෙය්‍යථිදං – දිට්ඨධම්මවෙදනීයං උපපජ්ජවෙදනීයං අපරපරියායවෙදනීයං, යග්ගරුකං යබ්බහුලං යදාසන්නං කටත්තා වා පන කම්මං, ජනකං උපත්ථම්භකං උපපීළකං උපඝාතකන්ති. තත්ථ එකජවනවීථියං සත්තසු චිත්තෙසු කුසලා වා අකුසලා වා පඨමජවනචෙතනා **දිට්ඨධම්මවෙදනීයකම්මං** නාම. තං ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ විපාකං දෙති කාකවළියපුණ්ණසෙට්ඨීනං විය කුසලං, නන්දයක්ඛනන්දමාණවකනන්දගොඝාතකකොකාලියසුප්පබුද්ධදෙවදත්තචිඤ්චමාණවිකානං විය ච අකුසලං. තථා අසක්කොන්තං පන අහොසිකම්මං නාම හොති, අවිපාකං සම්පජ්ජති. තං මිගලුද්දකොපමාය සාධෙතබ්බං. යථා හි මිගලුද්දකෙන මිගං දිස්වා ධනුං ආකඩ්ඪිත්වා ඛිත්තො සරො සචෙ න විරජ්ඣති, තං මිගං තත්ථෙව පාතෙති, අථ නං මිගලුද්දකො නිච්චම්මං කත්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡෙත්වා මංසං ආදාය පුත්තදාරං තොසෙන්තො ගච්ඡති. සචෙ පන විරජ්ඣති, මිගො පලායිත්වා පුන තං දිසං න ඔලොකෙති. එවං සම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. සරස්ස අවිරජ්ඣිත්වා මිගවිජ්ඣනං විය හි දිට්ඨධම්මවෙදනීයස්ස කම්මස්ස විපාකවාරපටිලාභො, අවිජ්ඣනං විය අවිපාකභාවාය සම්පජ්ජනන්ති.

අත්ථසාධිකා පන සත්තමජවනචෙතනා **උපපජ්ජවෙදනීයකම්මං** නාම. තං අනන්තරෙ අත්තභාවෙ විපාකං දෙති. තං පනෙතං කුසලපක්ඛෙ අට්ඨසමාපත්තිවසෙන, අකුසලපක්ඛෙ පඤ්චානන්තරියකම්මවසෙන වෙදිතබ්බං. තත්ථ අට්ඨසමාපත්තිලාභී එකාය සමාපත්තියා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තති. පඤ්චන්නම්පි ආනන්තරියානං කත්තා එකෙන කම්මෙන නිරයෙ නිබ්බත්තති, සෙසසමාපත්තියො ච කම්මානි ච අහොසිකම්මභාවංයෙව ආපජ්ජන්ති, අවිපාකානි හොන්ති. අයම්පි අත්ථො පුරිමඋපමායයෙව දීපෙතබ්බො.

උභින්නං අන්තරෙ පන පඤ්චජවනචෙතනා **අපරපරියායවෙදනීයකම්මං** නාම. තං අනාගතෙ යදා ඔකාසං ලභති, තදා විපාකං දෙති. සති සංසාරප්පවත්තියා අහොසිකම්මං නාම න හොති. තං සබ්බං සුනඛලුද්දකෙන දීපෙතබ්බං. යථා හි සුනඛලුද්දකෙන මිගං දිස්වා සුනඛො විස්සජ්ජිතො මිගං අනුබන්ධිත්වා යස්මිං ඨානෙ පාපුණාති, තස්මිං යෙව ඩංසති; එවමෙවං ඉදං කම්මං යස්මිං ඨානෙ ඔකාසං ලභති, තස්මිංයෙව විපාකං දෙති, තෙන මුත්තො සත්තො නාම නත්ථි.

කුසලාකුසලෙසු පන ගරුකාගරුකෙසු යං ගරුකං හොති, තං **යග්ගරුකං** නාම. තදෙතං කුසලපක්ඛෙ මහග්ගතකම්මං, අකුසලපක්ඛෙ පඤ්චානන්තරියකම්මං වෙදිතබ්බං. තස්මිං සති සෙසානි කුසලානි වා අකුසලානි වා විපච්චිතුං න සක්කොන්ති, තදෙව දුවිධම්පි පටිසන්ධිං දෙති. යථා හි සාසපප්පමාණාපි සක්ඛරා වා අයගුළිකා වා උදකරහදෙ පක්ඛිත්තා උදකපිට්ඨෙ උප්ලවිතුං න සක්කොති, හෙට්ඨාව පවිසති; එවමෙව කුසලෙපි අකුසලෙපි යං ගරුකං, තදෙව ගණ්හිත්වා ගච්ඡති.

කුසලාකුසලෙසු පන යං බහුලං හොති, තං **යබ්බහුලං** නාම. තං දීඝරත්තං ලද්ධාසෙවනවසෙන වෙදිතබ්බං. යං වා බලවකුසලකම්මෙසු සොමනස්සකරං, අකුසලකම්මෙසු සන්තාපකරං, එතං යබ්බහුලං නාම. තදෙතං යථා නාම ද්වීසු මල්ලෙසු යුද්ධභූමිං ඔතිණ්ණෙසු යො බලවා, සො ඉතරං පාතෙත්වා ගච්ඡති; එවමෙව ඉතරං දුබ්බලකම්මං අවත්ථරිත්වා යං ආසෙවනවසෙන වා බහුලං, ආසන්නවසෙන වා බලවං, තං විපාකං දෙති, **දුට්ඨගාමණිඅභයරඤ්ඤො** කම්මං විය.

සො කිර චූළඞ්ගණියයුද්ධෙ පරාජිතො වළවං ආරුය්හ පලායි. තස්ස චූළුපට්ඨාකො තිස්සාමච්චො නාම එකකොව පච්ඡතො අහොසි. සො එකං අටවිං පවිසිත්වා නිසින්නො ජිඝච්ඡාය බාධයමානාය – ''භාතික තිස්ස, අතිවිය නො ජිඝච්ඡා බාධති, කිං කරිස්සාමා''ති ආහ . අත්ථි, දෙව, මයා සාටකන්තරෙ ඨපෙත්වා එකං සුවණ්ණසරකභත්තං ආහතන්ති. තෙන හි ආහරාති. සො නීහරිත්වා රඤ්ඤො පුරතො ඨපෙසි. රාජා දිස්වා, ''තාත, චත්තාරො කොට්ඨාසෙ

කරොහී''ති ආහ. මයං තයො ජනා, කස්මා දෙවො චත්තාරො කොට්ඨාසෙ කාරයතීති? භාතික තිස්ස, යතො පට්ඨාය අහං අත්තානං සරාමි, න මෙ අය්‍යානං අදත්වා ආහාරො පරිභුත්තපුබ්බො අත්ථි, ස්වාහං අජ්ජපි අදත්වා න පරිභුඤ්ජිස්සාමීති. සො චත්තාරො කොට්ඨාසෙ අකාසි. රාජා ''කාලං ඝොසෙහී''ති ආහ. ඡඩ්ඩිතාරඤ්ඤෙ කුතො, අය්‍යො, ලභිස්සාම දෙවාති . ''නායං තව භාරො. සචෙ මම සද්ධා අත්ථි, අය්‍යො, ලභිස්සාම, විස්සත්ථො කාලං ඝොසෙහී''ති ආහ. සො ''කාලො, භන්තෙ, කාලො, භන්තෙ''ති තික්ඛත්තුං ඝොසෙසි.

අථස්ස බොධිමාතුමහාතිස්සත්ථෙරො තං සද්දං දිබ්බාය සොතධාතුයා සුත්වා 'කත්ථායං සද්දො'ති තං ආවජ්ජෙන්තො ''අජ්ජ දුට්ඨගාමණිඅභයමහාරාජා යුද්ධපරාජිතො අටවිං පවිසිත්වා නිසින්නො එකං සරකභත්තං චත්තාරො කොට්ඨාසෙ කාරෙත්වා 'එකකොව න පරිභුඤ්ජිස්සාමී'ති කාලං ඝොසාපෙසී''ති ඤත්වා ''අජ්ජ මයා රඤ්ඤො සඞ්ගහං කාතුං වට්ටතී''ති මනොගතියා ආගන්ත්වා රඤ්ඤො පුරතො අට්ඨාසි. රාජා දිස්වා පසන්නචිත්තො ''පස්ස, භාතික, තිස්සා''ති වත්වා ථෙරං වන්දිත්වා ''පත්තං, භන්තෙ, දෙථා''ති ආහ. ථෙරො පත්තං නීහරි. රාජා අත්තනො කොට්ඨාසෙන සද්ධිං ථෙරස්ස කොට්ඨාසං පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා, ''භන්තෙ, ආහාරපරිස්සයො නාම මා කදාචි හොතූ''ති වන්දිත්වා අට්ඨාසි. තිස්සාමච්චොපි ''මම අය්‍යපුත්තෙ පස්සන්තෙ භුඤ්ජිතුං න සක්ඛිස්සාමී''ති අත්තනො කොට්ඨාසං ථෙරස්සෙව පත්තෙ ආකිරි. වළවාපි චින්තෙසි – ''මය්හම්පි කොට්ඨාසං ථෙරස්සෙව දාතුං වට්ටතී''ති. රාජා වළවං ඔලොකෙත්වා ''අයම්පි අත්තනො කොට්ඨාසං ථෙරස්සෙව පත්තෙ පක්ඛිපනං පච්චාසීසතී''ති ඤත්වා තම්පි තත්ථෙව පක්ඛිපිත්වා ථෙරං වන්දිත්වා උය්‍යොජෙසි. ථෙරො තං භත්තං ආදාය ගන්ත්වා ආදිතො පට්ඨාය භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආලොපසඞ්ඛෙපෙන අදාසි.

රාජාපි චින්තෙසි – ''අතිවියම්හා ජිඝච්ඡිතා, සාධු වතස්ස සචෙ අතිරෙකභත්තසිත්ථානි පහිණෙය්‍යා''ති. ථෙරො රඤ්ඤො චිත්තං ඤත්වා අතිරෙකභත්තං එතෙසං යාපනමත්තං කත්වා පත්තං ආකාසෙ ඛිපි, පත්තො ආගන්ත්වා රඤ්ඤො හත්ථෙ පතිට්ඨාසි. භත්තං තිණ්ණම්පි ජනානං යාවදත්ථං අහොසි. අථ රාජා පත්තං ධොවිත්වා ''තුච්ඡපත්තං න පෙසිස්සාමී''ති උත්තරිසාටකං මොචෙත්වා උදකං පුඤ්ඡිත්වා සාටකං පත්තෙ ඨපෙත්වා ''පත්තො ගන්ත්වා මම අය්‍යස්ස හත්ථෙ පතිට්ඨාතූ''ති ආකාසෙ ඛිපි. පත්තො ගන්ත්වා ථෙරස්ස හත්ථෙ පතිට්ඨාසි.

අපරභාගෙ රඤ්ඤො තථාගතස්ස සරීරධාතූනං අඩ්ඪමභාගං පතිට්ඨාපෙත්වා වීසරතනසතිකං මහාචෙතියං කාරෙන්තස්ස අපරිනිට්ඨිතෙයෙව චෙතියෙ කාලකිරියාසමයො අනුප්පත්තො. අථස්ස මහාචෙතියස්ස දක්ඛිණපස්සෙ නිපන්නස්ස පඤ්චනිකායවසෙන භික්ඛුසඞ්ඝෙ සජ්ඣායං කරොන්තෙ ඡහි දෙවලොකෙහි ඡ රථා ආගන්ත්වා පුරතො ආකාසෙ අට්ඨංසු. රාජා ''පුඤ්ඤපොත්ථකං ආහරථා''ති ආදිතො පට්ඨාය පුඤ්ඤපොත්ථකං වාචාපෙසි. අථ නං කිඤ්චි කම්මං න පරිතොසෙසි. සො ''පරතො වාචෙථා''ති ආහ. පොත්ථකවාචකො ''චූළඞ්ගණියයුද්ධෙ පරාජිතෙන තෙ දෙව අටවිං පවිසිත්වා නිසින්නෙන එකං සරකභත්තං චත්තාරො කොට්ඨාසෙ කාරෙත්වා බොධිමාතුමහාතිස්සත්ථෙරස්ස භික්ඛා දින්නා''ති ආහ. රාජා ''ඨපෙහී''ති වත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං පුච්ඡි, ''භන්තෙ, කතරො දෙවලොකො රමණීයො''ති? සබ්බබොධිසත්තානං වසනට්ඨානං තුසිතභවනං මහාරාජාති. රාජා කාලං කත්වා තුසිතභවනතො ආගතරථෙව පතිට්ඨාය තුසිතභවනං අගමාසි. ඉදං බලවකම්මස්ස විපාකදානෙ වත්ථු.

යං පන කුසලාකුසලෙසු ආසන්නමරණෙ අනුස්සරිතුං සක්කොති, තං **යදාසන්නං** නාම. තදෙතං යථා නාම ගොගණපරිපුණ්ණස්ස වජස්ස ද්වාරෙ විවටෙ පරභාගෙ දම්මගවබලවගවෙසු සන්තෙසුපි යො වජද්වාරස්ස ආසන්නො හොති අන්තමසො දුබ්බලජරග්ගවොපි, සො එව පඨමතරං නික්ඛමති, එවමෙව අඤ්ඤෙසු කුසලාකුසලෙසු සන්තෙසුපි මරණකාලස්ස ආසන්නත්තා විපාකං දෙති.

තත්‍රිමානි වත්ථූනි – මධුඅඞ්ගණගාමෙ කිර එකො දමිළදොවාරිකො පාතොව බළිසං ආදාය ගන්ත්වා මච්ඡෙ වධිත්වා තයො කොට්ඨාසෙ කත්වා එකෙන තණ්ඩුලං ගණ්හාති, එකෙන දධිං, එකං පචති. ඉමිනා නීහාරෙන පඤ්ඤාස වස්සානි පාණාතිපාතකම්මං කත්වා අපරභාගෙ මහල්ලකො අනුට්ඨානසෙය්‍යං උපගච්ඡති. තස්මිං ඛණෙ ගිරිවිහාරවාසී චූළපිණ්ඩපාතිකතිස්සත්ථෙරො ''මා අයං සත්තො මයි පස්සන්තෙ නස්සතූ''ති ගන්ත්වා තස්ස ගෙහද්වාරෙ අට්ඨාසි. අථස්ස භරියා, ''සාමි, ථෙරො ආගතො''ති ආරොචෙසි. අහං පඤ්ඤාස වස්සානි ථෙරස්ස සන්තිකං න ගතපුබ්බො, කතරෙන මෙ ගුණෙන ථෙරො ආගමිස්සති, ගච්ඡාති නං වදථාති. සා ''අතිච්ඡථ, භන්තෙ''ති ආහ. ථෙරො ''උපාසකස්ස කා සරීරප්පවත්තී''ති පුච්ඡි. දුබ්බලො, භන්තෙති. ථෙරො ඝරං පවිසිත්වා සතිං උප්පාදෙත්වා ''සීලං ගණ්හිස්සසී''ති ආහ. ආම, භන්තෙ, දෙථාති. ථෙරො තීණි සරණානි දත්වා පඤ්ච සීලානි දාතුං ආරභි. තස්ස පඤ්ච සීලානීති වචනකාලෙයෙව ජිව්හා පපති. ථෙරො ''වට්ටිස්සති එත්තක''න්ති නික්ඛමිත්වා ගතො. සොපි කාලං කත්වා චාතුමහාරාජිකභවනෙ නිබ්බත්ති. නිබ්බත්තක්ඛණෙයෙව ච ''කිං නු ඛො කම්මං කත්වා මයා ඉදං ලද්ධ''න්ති ආවජ්ජෙන්තො ථෙරං නිස්සාය ලද්ධභාවං ඤත්වා දෙවලොකතො ආගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. ''කො එසො''ති ච වුත්තෙ ''අහං, භන්තෙ, දමිළදොවාරිකො''ති ආහ. කුහිං නිබ්බත්තොසීති? චාතුමහාරාජිකෙසු, භන්තෙ, සචෙ මෙ අය්‍යො පඤ්ච සීලානි අදස්ස, උපරි දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො අස්සං. අහං කිං කරිස්සාමි, ත්වං ගණ්හිතුං නාසක්ඛි, පුත්තකාති. සො ථෙරං වන්දිත්වා දෙවලොකමෙව ගතො. ඉදං තාව කුසලකම්මෙ වත්ථු.

අන්තරගඞ්ගාය පන මහාචාවකාලඋපාසකො නාම අහොසි. සො තිංස වස්සානි සොතාපත්තිමග්ගත්ථාය ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායිත්වා ''අහං එවං ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායන්තො ඔභාසමත්තම්පි නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛිං, බුද්ධසාසනං අනිය්‍යානිකං භවිස්සතී''ති දිට්ඨිවිපල්ලාසං පත්වා කාලකිරියං කත්වා මහාගඞ්ගාය නවඋසභිකො

සුසුමාරපෙතො හුත්වා නිබ්බත්ති. එකං සමයං කච්ඡකතිත්ථෙන සට්ඨි පාසාණත්ථම්භසකටානි අගමංසු. සො සබ්බෙපි තෙ ගොණෙ ච පාසාණෙ ච ඛාදි. ඉදං අකුසලකම්මෙ වත්ථු.

එතෙහි පන තීහි මුත්තං අඤ්ඤාණවසෙන කතං **කටත්තා වා පන කම්මං** නාම. තං යථා නාම උම්මත්තකෙන ඛිත්තදණ්ඩං යත්ථ වා තත්ථ වා ගච්ඡති, එවමෙව තෙසං අභාවෙ යත්ථ කත්ථචි විපාකං දෙති.

ජනකං නාම එකං පටිසන්ධිං ජනෙත්වා පවත්තිං න ජනෙති, පවත්තෙ අඤ්ඤං කම්මං විපාකං නිබ්බත්තෙති. යථා හි මාතා ජනෙතියෙව, ධාතියෙව පන ජග්ගති; එවමෙවං මාතා විය පටිසන්ධිනිබ්බත්තකං ජනකකම්මං, ධාති විය පවත්තෙ සම්පත්තකම්මං. **උපත්ථම්භකං** නාම කුසලෙපි ලබ්භති අකුසලෙපි. එකච්චො හි කුසලං කත්වා සුගතිභවෙ නිබ්බත්තති. සො තත්ථ ඨිතො පුනප්පුනං කුසලං කත්වා තං කම්මං උපත්ථම්භෙත්වා අනෙකානි වස්සසතසහස්සානි සුගතිභවස්මිංයෙව විචරති. එකච්චො අකුසලං කත්වා දුග්ගතිභවෙ නිබ්බත්තති. සො තත්ථ ඨිතො පුනප්පුනං අකුසලං කත්වා තං කම්මං උපත්ථම්භෙත්වා බහූනි වස්සසතසහස්සානි දුග්ගතිභවස්මිංයෙව විචරති.

අපරො නයො – **ජනකං** නාම කුසලම්පි හොති අකුසලම්පි. තං පටිසන්ධියම්පි පවත්තෙපි රූපාරූපවිපාකක්ඛන්ධෙ ජනෙති. **උපත්ථම්භකං** පන විපාකං ජනෙතුං න සක්කොති, අඤ්ඤෙන කම්මෙන දින්නාය පටිසන්ධියා ජනිතෙ විපාකෙ උප්පජ්ජනකසුඛදුක්ඛං උපත්ථම්භෙති, අද්ධානං පවත්තෙති. **උපපීළකං** නාම අඤ්ඤෙන කම්මෙන දින්නාය පටිසන්ධියා ජනිතෙ විපාකෙ උප්පජ්ජනකසුඛදුක්ඛං පීළෙති බාධෙති, අද්ධානං පවත්තිතුං න දෙති. තත්‍රායං නයො – කුසලකම්මෙ විපච්චමානෙ අකුසලකම්මං උපපීළකං හුත්වා තස්ස විපච්චිතුං න දෙති. අකුසලකම්මෙ විපච්චමානෙ කුසලකම්මං උපපීළකං හුත්වා තස්ස විපච්චිතුං න දෙති. යථා වඩ්ඪමානකං රුක්ඛං වා ගච්ඡං වා ලතං වා කොචිදෙව දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා භින්දෙය්‍ය වා ඡින්දෙය්‍ය වා, අථ සො රුක්ඛො වා ගච්ඡො වා ලතා වා වඩ්ඪිතුං න සක්කුණෙය්‍ය; එවමෙවං කුසලං විපච්චමානං අකුසලෙන උපපීළිතං, අකුසලං වා පන විපච්චමානං කුසලෙන උපපීළිතං විපච්චිතුං න සක්කොති. තත්ථ සුනක්ඛත්තස්ස අකුසලකම්මං කුසලං උපපීළෙසි, චොරඝාතකස්ස කුසලකම්මං අකුසලං උපපීළෙසි.

රාජගහෙ කිර වාතකාළකො පඤ්ඤාස වස්සානි චොරඝාතකම්මං අකාසි. අථ නං රඤ්ඤො ආරොචෙසුං – ''දෙව, වාතකාළකො මහල්ලකො චොරෙ ඝාතෙතුං න සක්කොතී''ති. ''අපනෙථ නං තස්මා ඨානන්තරාති. අමච්චා නං අපනෙත්වා අඤ්ඤං තස්මිං ඨානෙ ඨපයිංසු. වාතකාළකොපි යාව තං කම්මං අකාසි, තාව අහතවත්ථානි වා අච්ඡාදිතුං සුරභිපුප්ඵානි වා පිළන්ධිතුං පායාසං වා භුඤ්ජිතුං උච්ඡාදනන්හාපනං වා පච්චනුභොතුං නාලත්ථ. සො ''දීඝරත්තං මෙ කිලිට්ඨවෙසෙන චරිත''න්ති ''පායාසං මෙ පචාහී''ති භරියං ආණාපෙත්වා න්හානීයසම්භාරානි ගාහාපෙත්වා න්හානතිත්ථං ගන්ත්වා සීසං න්හත්වා අහතවත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා ගන්ධෙ විලිම්පිත්වා පුප්ඵානි පිළන්ධිත්වා ඝරං ආගච්ඡන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං දිස්වා ''සංකිලිට්ඨකම්මතො චම්හි අපගතො, අය්‍යො ච මෙ දිට්ඨො''ති තුට්ඨමානසො ථෙරං ඝරං නෙත්වා නවසප්පිසක්කරචුණ්ණාභිසඞ්ඛතෙන පායාසෙන පරිවිසි. ථෙරො තස්ස අනුමොදනමකාසි. සො අනුමොදනං සුත්වා අනුලොමිකඛන්තිං පටිලභිත්වා ථෙරං අනුගන්ත්වා නිවත්තමානො අන්තරාමග්ගෙ තරුණවච්ඡාය ගාවියා මද්දිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපිතො ගන්ත්වා තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්ති. භික්ඛූ තථාගතං පුච්ඡිංසු – ''භන්තෙ, චොරඝාතකො අජ්ජෙව කිලිට්ඨකම්මතො අපනීතො, අජ්ජෙව කාලඞ්කතො, කහං නු ඛො නිබ්බත්තො''ති? තාවතිංසභවනෙ, භික්ඛවෙති. භන්තෙ, චොරඝාතකො දීඝරත්තං පුරිසෙ ඝාතෙසි, තුම්හෙ ච එවං වදෙථ, නත්ථි නු ඛො පාපකම්මස්ස ඵලන්ති. මා, භික්ඛවෙ, එවං අවචුත්ථ, බලවකල්‍යාණමිත්තූපනිස්සයං ලභිත්වා ධම්මසෙනාපතිස්ස පිණ්ඩපාතං දත්වා අනුමොදනං සුත්වා අනුලොමිකඛන්තිං පටිලභිත්වා සො තත්ථ නිබ්බත්තොති.

''සුභාසිතං සුණිත්වාන, නාගරියො චොරඝාතකො;
අනුලොමඛන්තිං ලද්ධාන, මොදතී තිදිවං ගතො''ති.

උපඝාතකං පන සයං කුසලම්පි අකුසලම්පි සමානං අඤ්ඤං දුබ්බලකම්මං ඝාතෙත්වා තස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා අත්තනො විපාකස්ස ඔකාසං කරොති. එවං පන කම්මෙන කතෙ ඔකාසෙ තං විපාකං උප්පන්නං නාම වුච්චති. උපච්ඡෙදකන්තිපි එතස්සෙව නාමං. තත්‍රායං නයො – කුසලකම්මස්ස විපච්චනකාලෙ එකං අකුසලකම්මං උට්ඨාය තං කම්මං ඡින්දිත්වා පාතෙති. අකුසලකම්මස්සපි විපච්චනකාලෙ එකං කුසලකම්මං උට්ඨාය තං කම්මං ඡින්දිත්වා පාතෙති. ඉදං උපච්ඡෙදකං නාම. තත්ථ අජාතසත්තුනො කම්මං කුසලච්ඡෙදකං අහොසි, අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරස්ස අකුසලච්ඡෙදකන්ති. එවං සුත්තන්තිකපරියායෙන එකාදස කම්මානි විභත්තානි.

අභිධම්මපරියායෙන පන සොළස කම්මානි විභත්තානි, සෙය්‍යථිදං – ''අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි ගතිසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති, අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි උපධිසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති, අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි කාලසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති, අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි පයොගසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති . අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි ගතිවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චන්ති, උපධිවිපත්තිං, කාලවිපත්තිං, පයොගවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි කල්‍යාණානි කම්මසමාදානානි ගතිවිපත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති, උපධිවිපත්ති, කාලවිපත්ති, පයොගවිපත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්ති. අත්ථෙකච්චානි කල්‍යාණානි කම්මසමාදානානි ගතිසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චන්ති, උපධිසම්පත්තිං, කාලසම්පත්තිං, පයොගසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චන්තී''ති (විභ. 810).

තත්ථ **පාපකානීති** ලාමකානි. **කම්මසමාදානානීති** කම්මග්ගහණානි. ගහිතසමාදින්නානං කම්මානමෙතං අධිවචනං. **ගතිසම්පත්තිපටිබාළ්හානි න විපච්චන්තීති**ආදීසු අනිට්ඨාරම්මණානුභවනාරහෙ කම්මෙ විජ්ජමානෙයෙව සුගතිභවෙ නිබ්බත්තස්ස තං කම්මං **ගතිසම්පත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම. ගතිසම්පත්තියා පතිබාහිතං හුත්වා න විපච්චතීති අත්ථො. යො පන පාපකම්මෙන දාසියා වා කම්මකාරියා වා කුච්ඡියං නිබ්බත්තිත්වා උපධිසම්පන්නො හොති, අත්තභාවසමිද්ධියං තිට්ඨති. අථස්ස සාමිකා තස්ස රූපසම්පත්තිං දිස්වා ''නායං කිලිට්ඨකම්මස්සානුච්ඡවිකො''ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා අත්තනො ජාතපුත්තං විය භණ්ඩාගාරිකාදිට්ඨානෙසු ඨපෙත්වා සම්පත්තිං යොජෙත්වා පරිහරන්ති. එවරූපස්ස කම්මං **උපධිසම්පත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම. යො පන පඨමකප්පිකකාලසදිසෙ සුලභසම්පන්නරසභොජනෙ සුභික්ඛකාලෙ නිබ්බත්තති, තස්ස විජ්ජමානම්පි පාපකම්මං **කාලසම්පත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම. යො පන සම්මාපයොගං නිස්සාය ජීවති, උපසඞ්කමිතබ්බයුත්තකාලෙ උපසඞ්කමති, පටික්කමිතබ්බයුත්තකාලෙ පටික්කමති, පලායිතබ්බයුත්තකාලෙ පලායති. ලඤ්ජදානයුත්තකාලෙ ලඤ්ජං දෙති, චොරිකයුත්තකාලෙ චොරිකං කරොති, එවරූපස්ස පාපකම්මං **පයොගසම්පත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම.

දුග්ගතිභවෙ නිබ්බත්තස්ස පන පාපකම්මං **ගතිවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම. යො පන දාසියා වා කම්මකාරියා වා කුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්තො දුබ්බණ්ණො හොති දුස්සණ්ඨානො, ''යක්ඛො නු ඛො මනුස්සො නු ඛො''ති විමතිං උප්පාදෙති. සො සචෙ පුරිසො හොති, අථ නං ''නායං අඤ්ඤස්ස කම්මස්ස අනුච්ඡවිකො''ති හත්ථිං වා රක්ඛාපෙන්ති අස්සං වා ගොණෙ වා, තිණකට්ඨාදීනි වා ආහරාපෙන්ති, ඛෙළසරකං වා ගණ්හාපෙන්ති. සචෙ ඉත්ථී හොති, අථ නං හත්ථිඅස්සාදීනං භත්තමාසාදීනි වා පචාපෙන්ති, කචවරං වා ඡඩ්ඩාපෙන්ති, අඤ්ඤං වා පන ජිගුච්ඡනීයකම්මං කාරෙන්ති. එවරූපස්ස පාපකම්මං **උපධිවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම. යො පන දුබ්භික්ඛකාලෙ වා පරිහීනසම්පත්තිකාලෙ වා අන්තරකප්පෙ වා නිබ්බත්තති, තස්ස පාපකම්මං **කාලවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම. යො පන පයොගං සම්පාදෙතුං න ජානාති, උපසඞ්කමිතබ්බයුත්තකාලෙ උපසඞ්කමිතුං න ජානාති…පෙ…. චොරිකයුත්තකාලෙ චොරිකං කාතුං න ජානාති, තස්ස පාපකම්මං **පයොගවිපත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම.

යො පන ඉට්ඨාරම්මණානුභවනාරහෙ කම්මෙ විජ්ජමානෙයෙව ගන්ත්වා දුග්ගතිභවෙ නිබ්බත්තති, තස්ස තං කම්මං **ගතිවිපත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම. යො පන පුඤ්ඤානුභාවෙන රාජරාජමහාමත්තාදීනං ගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා කාණො වා හොති කුණී වා ඛඤ්ජො වා පක්ඛහතො වා, තස්ස ඔපරජ්ජසෙනාපතිභණ්ඩාගාරිකට්ඨානාදීනි න අනුච්ඡවිකානීති න දෙන්ති. ඉච්චස්ස තං පුඤ්ඤං **උපධිවිපත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම. යො පන දුබ්භික්ඛකාලෙ වා පරිහීනසම්පත්තිකාලෙ වා අන්තරකප්පෙ වා මනුස්සෙසු නිබ්බත්තති, තස්ස තං කල්‍යාණකම්මං **කාලවිපත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම. යො හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව පයොගං සම්පාදෙතුං න ජානාති, තස්ස කල්‍යාණකම්මං **පයොගවිපත්තිපටිබාළ්හං න විපච්චති** නාම.

කල්‍යාණකම්මෙන පන සුගතිභවෙ නිබ්බත්තස්ස තං කම්මං **ගතිසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම . රාජරාජමහාමත්තාදීනං කුලෙ නිබ්බත්තිත්වා උපධිසම්පත්තිං පත්තස්ස අත්තභාවසමිද්ධියං ඨිතස්ස දෙවනගරෙ සමුස්සිතරතනතොරණසදිසං අත්තභාවං දිස්වා ''ඉමස්ස ඔපරජ්ජසෙනාපතිභණ්ඩාගාරිකට්ඨානාදීනි අනුච්ඡවිකානී''ති දහරස්සෙව සතො තානි ඨානන්තරානි දෙන්ති, එවරූපස්ස කල්‍යාණකම්මං **උපධිසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම. යො පඨමකප්පිකෙසු වා සුලභන්නපානකාලෙ වා නිබ්බත්තති, තස්ස කල්‍යාණකම්මං **කාලසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම. යො වුත්තනයෙනෙව පයොගං සම්පාදෙතුං ජානාති, තස්ස කම්මං **පයොගසම්පත්තිං ආගම්ම විපච්චති** නාම. එවං අභිධම්මපරියායෙන සොළස කම්මානි විභත්තානි.

අපරානිපි පටිසම්භිදාමග්ගපරියායෙන ද්වාදස කම්මානි විභත්තානි. සෙය්‍යථිදං – ''අහොසි කම්මං අහොසි කම්මවිපාකො, අහොසි කම්මං නාහොසි කම්මවිපාකො, අහොසි කම්මං අත්ථි කම්මවිපාකො, අහොසි කම්මං නත්ථි කම්මවිපාකො, අහොසි කම්මං භවිස්සති කම්මවිපාකො, අහොසි කම්මං න භවිස්සති කම්මවිපාකො, අත්ථි කම්මං අත්ථි කම්මවිපාකො, අත්ථි කම්මං නත්ථි කම්මවිපාකො, අත්ථි කම්මං භවිස්සති කම්මවිපාකො, අත්ථි කම්මං න භවිස්සති කම්මවිපාකො, භවිස්සති කම්මං භවිස්සති කම්මවිපාකො, භවිස්සති කම්මං න භවිස්සති කම්මවිපාකො''ති (පටි. ම. 1.234).

තත්ථ යං කම්මං අතීතෙ ආයූහිතං අතීතෙයෙව විපාකවාරං ලභි, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං ජනෙසි, රූපජනකං රූපං, තං **අහොසි කම්මං අහොසි කම්මවිපාකොති** වුත්තං. යං පන විපාකවාරං න ලභි, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං රූපජනකං වා රූපං ජනෙතුං නාසක්ඛි, තං **අහොසි කම්මං නාහොසි කම්මවිපාකොති** වුත්තං. යං පන අතීතෙ ආයූහිතං එතරහි ලද්ධවිපාකවාරං පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං ජනෙත්වා රූපජනකං රූපං ජනෙත්වා ඨිතං, තං **අහොසි කම්මං අත්ථි කම්මවිපාකොති** වුත්තං. යං අලද්ධවිපාකවාරං පටිසන්ධිජනකං වා පටිසන්ධිං රූපජනකං වා රූපං ජනෙතුං නාසක්ඛි, තං **අහොසි කම්මං නත්ථි කම්මවිපාකොති** වුත්තං. යං පන අතීතෙ ආයූහිතං අනාගතෙ විපාකවාරං ලභිස්සති, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං රූපජනකං රූපං ජනෙතුං සක්ඛිස්සති, තං **අහොසි කම්මං භවිස්සති කම්මවිපාකොති** වුත්තං. යං අනාගතෙ විපාකවාරං න ලභිස්සති, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං රූපජනකං වා රූපං ජනෙතුං න සක්ඛිස්සති, තං **අහොසි කම්මං න භවිස්සති කම්මවිපාකොති** වුත්තං.

යං පන එතරහි ආයූහිතං එතරහියෙව විපාකවාරං ලභති, තං **අත්ථි කම්මං අත්ථි කම්මවිපාකො**ති වුත්තං. යං පන එතරහි විපාකවාරං න ලභති, තං **අත්ථි කම්මං නත්ථි කම්මවිපාකො**ති වුත්තං. යං පන එතරහි ආයූහිතං අනාගතෙ විපාකවාරං ලභිස්සති, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං රූපජනකං රූපං ජනෙතුං සක්ඛිස්සති, තං **අත්ථි කම්මං භවිස්සති කම්මවිපාකො**ති වුත්තං. යං පන විපාකවාරං න ලභිස්සති, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං රූපජනකං වා රූපං ජනෙතුං සක්ඛිස්සති, තං **අත්ථි කම්මං න භවිස්සති කම්මවිපාකො**ති වුත්තං.

යං පනානාගතෙ ආයූහිස්සති, අනාගතෙයෙව විපාකවාරං ලභිස්සති, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං රූපජනකං වා රූපං ජනෙස්සති, තං **භවිස්සති කම්මං භවිස්සති කම්මවිපාකො**ති වුත්තං. යං පන විපාකවාරං න ලභිස්සති, පටිසන්ධිජනකං පටිසන්ධිං රූපජනකං වා රූපං ජනෙතුං න සක්ඛිස්සති, තං **භවිස්සති කම්මං න භවිස්සති කම්මවිපාකො**ති වුත්තං. එවං පටිසම්භිදාමග්ගපරියායෙන ද්වාදස කම්මානි විභත්තානි.

ඉති ඉමානි චෙව ද්වාදස අභිධම්මපරියායෙන විභත්තානි ච සොළස කම්මානි අත්තනො ඨානා ඔසක්කිත්වා සුත්තන්තිකපරියායෙන වුත්තානි එකාදස කම්මානියෙව භවන්ති. තානිපි තතො ඔසක්කිත්වා තීණියෙව කම්මානි හොන්ති දිට්ඨධම්මවෙදනීයං, උපපජ්ජවෙදනීයං , අපරපරියායවෙදනීයන්ති. තෙසං සඞ්කමනං නත්ථි, යථාඨානෙයෙව තිට්ඨන්ති. යදි හි දිට්ඨධම්මවෙදනීයං කම්මං උපපජ්ජවෙදනීයං වා අපරපරියායවෙදනීයං වා භවෙය්‍ය, ''දිට්ඨෙ වා ධම්මෙ''ති සත්ථා න වදෙය්‍ය. සචෙපි උපපජ්ජවෙදනීයං දිට්ඨධම්මවෙදනීයං වා අපරපරියායවෙදනීයං වා භවෙය්‍ය, ''උපපජ්ජ වා''ති සත්ථා න වදෙය්‍ය. අථාපි අපරපරියායවෙදනීයං දිට්ඨධම්මවෙදනීයං වා උපපජ්ජවෙදනීයං වා භවෙය්‍ය, ''අපරෙ වා පරියායෙ''ති සත්ථා න වදෙය්‍ය.

සුක්කපක්ඛෙපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. එත්ථ පන **ලොභෙ විගතෙ**ති ලොභෙ අපගතෙ නිරුද්ධෙ. **තාලවත්ථුකත**න්ති තාලවත්ථු විය කතං, මත්ථකච්ඡින්නතාලො විය පුන අවිරුළ්හිසභාවං කතන්ති අත්ථො. **අනභාවං කත**න්ති අනුඅභාවං කතං, යථා පුන නුප්පජ්ජති, එවං කතන්ති අත්ථො. **එවස්සූ**ති එවං භවෙය්‍යුං. **එවමෙව බො**ති එත්ථ බීජානි විය කුසලාකුසලං කම්මං දට්ඨබ්බං, තානි අග්ගිනා ඩහනපුරිසො විය යොගාවචරො, අග්ගි විය මග්ගඤාණං , අග්ගිං දත්වා බීජානං ඩහනකාලො විය මග්ගඤාණෙන කිලෙසානං දඩ්ඪකාලො, මසිකතකාලො විය පඤ්චන්නං ඛන්ධානං ඡින්නමූලකෙ කත්වා ඨපිතකාලො, මහාවාතෙ ඔපුනිත්වා නදියා වා පවාහෙත්වා අප්පවත්තිකතකාලො විය උපාදින්නකසන්තානස්ස නිරොධෙන ඡින්නමූලකානං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං අප්පටිසන්ධිකභාවෙන නිරුජ්ඣිත්වා පුන භවස්මිං පටිසන්ධිං අග්ගහිතකාලො වෙදිතබ්බො.

මොහජඤ්චාපවිද්දසූති මොහජඤ්චාපි අවිද්දසු. ඉදං වුත්තං හොති – යං සො අවිදූ අන්ධබාලො ලොභජඤ්ච දොසජඤ්ච මොහජඤ්චාති කම්මං කරොති, එවං කරොන්තෙන යං තෙන පකතං කම්මං අප්පං වා යදි වා බහුං. **ඉධෙව තං වෙදනිය**න්ති තං කම්මං තෙන බාලෙන ඉධ සකෙ අත්තභාවෙයෙව වෙදනීයං, තස්සෙව තං අත්තභාවෙ විපච්චතීති අත්ථො. **වත්ථුං අඤ්ඤං න විජ්ජතී**ති තස්ස කම්මස්ස විපච්චනත්ථාය අඤ්ඤං වත්ථු නත්ථි. න හි අඤ්ඤෙන කතං කම්මං අඤ්ඤස්ස අත්තභාවෙ විපච්චති. **තස්මා ලොභඤ්ච දොසඤ්ච, මොහජඤ්චාපි විද්දසූ**ති තස්මා යො විදූ මෙධාවී පණ්ඩිතො තං ලොභජාදිභෙදං කම්මං න කරොති, සො **විජ්ජං උප්පාදයං භික්ඛු, සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ,** අරහත්තමග්ගවිජ්ජං උප්පාදෙත්වා තං වා පන විජ්ජං උප්පාදෙන්තො සබ්බා දුග්ගතියො ජහති. දෙසනාසීසමෙවෙතං, සුගතියොපි පන සො ඛීණාසවො ජහතියෙව. යම්පි චෙතං ''තස්මා ලොභඤ්ච දොසඤ්චා''ති වුත්තං, එත්ථාපි ලොභදොසසීසෙන ලොභජඤ්ච දොසජඤ්ච කම්මමෙව නිද්දිට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං. එවං සුත්තන්තෙසුපි ගාථායපි වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතන්ති.

5. හත්ථකසුත්තවණ්ණනා

35. පඤ්චමෙ **ආළවිය**න්ති ආළවිරට්ඨෙ. **ගොමග්ගෙ**ති ගුන්නං ගමනමග්ගෙ. **පණ්ණසන්ථරෙ**ති සයං පතිතපණ්ණසන්ථරෙ. **අථා**ති එවං ගුන්නං ගමනමග්ගං උජුං මහාපථං නිස්සාය සිංසපාවනෙ සයං පතිතපණ්ණානි සඞ්කඩ්ඪිත්වා කතසන්ථරෙ සුගතමහාචීවරං පත්ථරිත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නෙ තථාගතෙ. **හත්ථකො ආළවකො**ති හත්ථතො හත්ථං ගතත්තා එවංලද්ධනාමො ආළවකො රාජපුත්තො. **එතදවොචා**ති එතං ''කච්චි, භන්තෙ , භගවා''තිආදිවචනං අවොච. කස්මා පන සම්මාසම්බුද්ධො තං ඨානං ගන්ත්වා නිසින්නො, කස්මා රාජකුමාරො තත්ථ ගතොති? සම්මාසම්බුද්ධො තාව අට්ඨුප්පත්තිකාය ධම්මදෙසනාය සමුට්ඨානං දිස්වා තත්ථ නිසින්නො, රාජකුමාරොපි පාතොව උට්ඨාය පඤ්චහි උපාසකසතෙහි පරිවුතො බුද්ධුපට්ඨානං ගච්ඡන්තො මහාමග්ගා ඔක්කම්ම ගොපථං ගහෙත්වා ''බුද්ධානං පූජනත්ථාය මිස්සකමාලං ඔචිනිස්සාමී''ති ගච්ඡන්තො සත්ථාරං දිස්වා උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි, එවං සො තත්ථ ගතොති. **සුඛමසයිත්ථා**ති සුඛං සයිත්ථ.

අන්තරට්ඨකොති මාඝඵග්ගුණානං අන්තරෙ අට්ඨදිවසපරිමාණො කාලො. මාඝස්ස හි අවසානෙ චත්තාරො දිවසා, ඵග්ගුණස්ස ආදිම්හි චත්තාරොති අයං ''අන්තරට්ඨකො''ති වුච්චති. **හිමපාතසමයො**ති හිමස්ස පතනසමයො. **ඛරා**ති ඵරුසා කක්ඛළා වා. **ගොකණ්ටකහතා**ති නවවුට්ඨෙ දෙවෙ ගාවීනං අක්කන්තක්කන්තට්ඨානෙ ඛුරන්තරෙහි කද්දමො උග්ගන්ත්වා තිට්ඨති, සො වාතාතපෙන සුක්ඛො කකචදන්තසදිසො හොති දුක්ඛසම්ඵස්සො. තං සන්ධායාහ

– ‘‘ගොකණ්ටකහතා භූමී’’ති. ගුන්නං බුරන්තරෙහි ඡින්නාතිපි අත්ථො. **වෙරම්භො වාතො වායතීති** චතූහි දිසාහි වායන්තො වාතො වායති. එකාය දිසාය වා ද්වීහි වා දිසාහි තීහි වා දිසාහි වායන්තො වාතො වෙරම්භොති න වුච්චති.

තෙන හි රාජකුමාරාති ඉදං සත්ථා ‘‘අයං රාජකුමාරො ලොකස්මිං නෙව සුඛවාසිනො, න දුක්ඛවාසිනො ජානාති, ජානාපෙස්සාමි න’’න්ති උපරි දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො ආහ. තත්ථ **යථා තෙ ඛමෙය්‍යාති** යථා තුය්හං රුච්චෙය්‍ය. **ඉධස්සාති** ඉමස්මිං ලොකෙ අස්ස. **ගොනකත්ථතොති** චතුරඞ්ගුලාධිකලොමෙන කාළකොජවෙන අත්ථතො. **පටිකත්ථතොති** උණ්ණාමයෙන සෙතත්ථරණෙන අත්ථතො. **පටලිකත්ථතොති** ඝනපුප්ඵෙන උණ්ණාමයඅත්ථරණෙන අත්ථතො. **කදලිමිගපවරපච්චත්ථරණොති** කදලිමිගචම්මමයෙන උත්තමපච්චත්ථරණෙන අත්ථතො. තං කිර පච්චත්ථරණං සෙතවත්ථස්ස උපරි කදලිමිගචම්මං අත්ථරිත්වා සිබ්බිත්වා කරොන්ති. **සඋත්තරච්ඡදොති** සහ උත්තරච්ඡදෙන, උපරි බද්ධෙන රත්තවිතානෙන සද්ධින්ති අත්ථො. **උභතොලොහිතකූපධානොති** සීසූපධානඤ්ච පාදූපධානඤ්චාති පල්ලඞ්කස්ස උභතො ඨපිතලොහිතකූපධානො. **පජාපතියොති** භරියායො. **මනාපෙන පච්චුපට්ඨිතා අස්සූති** මනාපෙන උපට්ඨානවිධානෙන පච්චුපට්ඨිතා භවෙය්‍යුං.

කායිකාති පඤ්චද්වාරකායං ඩොහයමානා. **චෙතසිකාති** මනොද්වාරං ඩොහයමානා. **සො රාගො තථාගතස්ස පහීනොති** තථාරූපො රාගො තථාගතස්ස පහීනොති අත්ථො. යො පන තස්ස රාගො, න සො තථාගතස්ස පහීනො නාම. **දොසමොහෙසුපි** එසෙව නයො.

බ්‍රාහ්මණොති බාහිතපාපො ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණො. **පරිනිබ්බුතොති** කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො . **න ලිම්පති කාමෙසූති** වත්ථුකාමෙසු ච කිලෙසකාමෙසු ච තණ්හාදිට්ඨිලෙපෙහි න ලිම්පති. **සීතිභූතොති** අබ්භන්තරෙ තාපනකිලෙසානං අභාවෙන සීතිභූතො. **නිරූපධීති** කිලෙසූපධීනං අභාවෙන නිරුපධි. **සබ්බා ආසත්තියො ඡෙත්වාති** ආසත්තියො වුච්චන්ති තණ්හායො, තා සබ්බාපි රූපාදීසු ආරම්මණෙසු ආසත්තවිසත්තා ආසත්තියො ඡින්දිත්වා. **විනෙය්‍ය හදයෙ දරන්ති** හදයනිස්සිතං දරථං විනයිත්වා වූපසමෙත්වා. **සන්තිං පප්පුය්‍ය චෙතසොති** චිත්තස්ස කිලෙසනිබ්බානං පාපුණිත්වා. කරණවචනං වා එතං ‘‘සබ්බචෙතසො සමන්නාහරිත්වා’’තිආදීසු විය, චෙතසා නිබ්බානං පාපුණිත්වාති අත්ථො.

6. දෙවදූතසුත්තවණ්ණනා

36. ඡට්ඨෙ **දෙවදූතානීති** දෙවදූතා. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – දෙවොති මච්චු, තස්ස දූතාති **දෙවදූතා**. ජිණ්ණබ්‍යාධිමතා හි සංවෙගජනනට්ඨෙන ‘‘ඉදානි තෙ මච්චුසමීපං ගන්තබ්බ’’න්ති චොදෙන්ති විය, තස්මා දෙවදූතාති වුච්චන්ති. දෙවා විය දූතාතිපි **දෙවදූතා**. යථා හි අලඞ්කතපටියත්තාය දෙවතාය ආකාසෙ ඨත්වා ‘‘ත්වං අසුකදිවසෙ මරිස්සසී’’ති වුත්තෙ තස්සා වචනං සද්ධාතබ්බං හොති; එවමෙවං ජිණ්ණබ්‍යාධිමතාපි දිස්සමානා ‘‘ත්වම්පි එවංධම්මො’’ති චොදෙන්ති විය, තෙසඤ්ච තං වචනං අනඤ්ඤථාභාවිතාය දෙවතාය බ්‍යාකරණසදිසමෙව හොතීති දෙවා විය දූතාති දෙවදූතා. විසුද්ධිදෙවානං දූතාතිපි **දෙවදූතා**. සබ්බබොධිසත්තා හි ජිණ්ණබ්‍යාධිමතපබ්බජිතෙ දිස්වාව සංවෙගං ආපජ්ජිත්වා නික්ඛම්ම පබ්බජිංසු. එවං විසුද්ධිදෙවානං දූතාතිපි දෙවදූතා. ඉධ පන ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන ‘‘දෙවදූතානී’’ති වුත්තං.

කායෙන දුච්චරිතන්තිආදි කස්මා ආරද්ධං? දෙවදූතානුයුඤ්ජනට්ඨානුපක්කමකම්මදස්සනත්ථං. ඉමිනා හි කම්මෙන අයං සත්තො නිරයෙ නිබ්බත්තති, අථ නං තත්ථ යමො රාජා දෙවදූතෙ සමනුයුඤ්ජති. තත්ථ **කායෙන දුච්චරිතං චරතීති** කායද්වාරෙන තිවිධං දුච්චරිතං චරති. **වාචායාති** වචීද්වාරෙන චතුබ්බිධං දුච්චරිතං චරති. **මනසාති** මනොද්වාරෙන තිවිධං දුච්චරිතං චරති.

තමෙනං, භික්ඛවෙ, නිරයපාලාති එත්ථ එකච්චෙ ථෙරා ‘‘නිරයපාලා නාම නත්ථි, යන්තරූපං විය කම්මමෙව කාරණං කාරෙතී’’ති වදන්ති. තං ‘‘අත්ථි නිරයෙ නිරයපාලාති, ආමන්තා. අත්ථි ච කාරණිකා’’තිආදිනා නයෙන අභිධම්මෙ (කථා. 866) පටිසෙධිතමෙව. යථා හි මනුස්සලොකෙ කම්මකාරණකාරකා අත්ථි, එවමෙව නිරයෙ නිරයපාලා අත්ථීති. **යමස්ස රඤ්ඤොති** යමරාජා නාම වෙමානිකපෙතරාජා. එකස්මිං කාලෙ දිබ්බවිමානෙ දිබ්බකප්පරුක්ඛදිබ්බඋය්‍යානදිබ්බනාටකාදිසබ්බසම්පත්තිං අනුභවති, එකස්මිං කාලෙ කම්මවිපාකං, ධම්මිකො රාජා, න චෙස එකොව හොති, චතූසු පන ද්වාරෙසු චත්තාරො ජනා හොන්ති. **අමත්තෙය්‍යොති** මාතු හිතො මත්තෙය්‍යො, මාතරි සම්මා පටිපන්නොති අත්ථො. න මත්තෙය්‍යොති අමත්තෙය්‍යො, මාතරි මිච්ඡා පටිපන්නොති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **අබ්‍රහ්මඤ්ඤොති** එත්ථ ච ඛීණාසවා බ්‍රාහ්මණා නාම, තෙසු මිච්ඡා පටිපන්නො අබ්‍රහ්මඤ්ඤො නාම.

සමනුයුඤ්ජතීති අනුයොගවත්තං ආරොපෙන්තො පුච්ඡති, ලද්ධිං පතිට්ඨාපෙන්තො පන **සමනුග්ගාහති** නාම, කාරණං පුච්ඡන්තො **සමනුභාසති** නාම. **නාද්දසන්ති** අත්තනො සන්තිකෙ පහිතස්ස කස්සචි දෙවදූතස්ස අභාවං සන්ධාය එවං වදති.

අථ නං යමො ''නායං භාසිතස්ස අත්ථං සල්ලක්ඛෙතී''ති ඤත්වා අත්ථං සල්ලක්ඛාපෙතුකාමො **අම්භොති**ආදිමාහ. තත්ථ **ජිණ්ණන්**ති ජරාජිණ්ණං. **ගොපානසිවඞ්කන්**ති ගොපානසී විය වඞ්කං. **භොග්ගන්**ති භග්ගං. ඉමිනාපිස්ස වඞ්කභාවමෙව දීපෙති. **දණ්ඩපරායණන්**ති දණ්ඩපටිසරණං දණ්ඩදුතියං. **පවෙධමානන්**ති කම්පමානං. **ආතුරන්**ති ජරාතුරං. **ඛණ්ඩදන්තන්**ති ජරානුභාවෙන ඛණ්ඩිතදන්තං. **පලිතකෙසන්**ති පණ්ඩරකෙසං. **විලූනන්**ති ලුඤ්චිත්වා ගහිතකෙසං විය ඛල්ලාටං. **ඛලිතසිරන්**ති මහාඛල්ලාටසීසං. **වලිතන්**ති සඤ්ජාතවලිං. **තිලකාහතගත්තන්**ති සෙතතිලකකාළතිලකෙහි විකිණ්ණසරීරං. **ජරාධම්මොති** ජරාසභාවො, අපරිමුත්තො ජරාය, ජරා නාම මය්හං අබ්භන්තරෙයෙව පවත්තතීති. පරතො **බ්‍යාධිධම්මො මරණධම්මොති** පදද්වයෙපි එසෙව නයො.

පඨමං දෙවදූතං සමනුයුඤ්ජිත්වාති එත්ථ ජරාජිණ්ණසත්තො අත්ථතො එවං වදති නාම – ''පස්සථ, භො, අහම්පි තුම්හෙ විය තරුණො අහොසිං ඌරුබලී බාහුබලී ජවසම්පන්නො, තස්ස මෙ තා බලජවසම්පත්තියො අන්තරහිතා, විජ්ජමානාපි මෙ හත්ථපාදා හත්ථපාදකිච්චං න කරොන්ති, ජරායම්හි අපරිමුත්තතාය එදිසො ජාතො. න ඛො පනාහමෙව, තුම්හෙපි ජරාය අපරිමුත්තාව. යථෙව හි මය්හං, එවං තුම්හාකම්පි ජරා ආගමිස්සති. ඉති තස්සා පුරෙ ආගමනාව කල්‍යාණං කරොථා''ති . තෙනෙවෙස දෙවදූතො නාම ජාතො. **ආබාධිකන්**ති බාධිකං. **දුක්ඛිතන්**ති දුක්ඛප්පත්තං. **බාළ්හගිලානන්**ති අධිමත්තගිලානං.

දුතියං දෙවදූතන්ති එත්ථපි ගිලානසත්තො අත්ථතො එවං වදති නාම – ''පස්සථ, භො, අහම්පි තුම්හෙ විය නිරොගො අහොසිං, සොම්හි එතරහි බ්‍යාධිනා අභිහතො, සකෙ මුත්තකරීසෙ පලිපන්නො, උට්ඨාතුම්පි න සක්කොමි. විජ්ජමානාපි මෙ හත්ථපාදා හත්ථපාදකිච්චං න කරොන්ති, බ්‍යාධිතොම්හි අපරිමුත්තතාය එදිසො ජාතො. න ඛො පනාහමෙව, තුම්හෙපි බ්‍යාධිතො අපරිමුත්තාව. යථෙව හි මය්හං, එවං තුම්හාකම්පි බ්‍යාධි ආගමිස්සති. ඉති තස්ස පුරෙ ආගමනාව කල්‍යාණං කරොථා''ති. තෙනෙවෙස දෙවදූතො නාම ජාතො.

එකාහමතන්තිආදීසු එකාහං මතස්ස අස්සාති එකාහමතො, තං එකාහමතං. පරතො පදද්වයෙපි එසෙව නයො. භස්තා විය වායුනා උද්ධං ජීවිතපරියාදානා යථාක්කමං සමුග්ගතෙන සූනභාවෙන උද්ධුමාතත්තා **උද්ධුමාතකං**. විනීලො වුච්චති විපරිභින්නවණ්ණො, විනීලොව විනීලකො, තං **විනීලකං**. පටිකූලත්තා වා කුච්ඡිතං විනීලන්ති විනීලකං. **විපුබ්බකන්**ති විස්සන්දමානපුබ්බකං, පරිභින්නට්ඨානෙ හි පග්ඝරිතෙන පුබ්බෙන පලිමක්ඛිතන්ති අත්ථො.

තතියං දෙවදූතන්ති එත්ථ මතකසත්තො අත්ථතො එවං වදති නාම – ''පස්සථ, භො, මං ආමකසුසානෙ ඡඩ්ඩිතං උද්ධුමාතකාදිභාවප්පත්තං, මරණතොම්හි අපරිමුත්තතාය එදිසො ජාතො. න ඛො පනාහමෙව, තුම්හෙපි මරණතො අපරිමුත්තා. යථෙව හි මය්හං, එවං තුම්හාකම්පි මරණං ආගමිස්සති. ඉති තස්ස පුරෙ ආගමනාව කල්‍යාණං කරොථා''ති. තෙනෙවස්ස දෙවදූතො නාම ජාතො.

ඉමං පන දෙවදූතානුයොගං කො ලභති, කො න ලභති? යෙන තාව බහුං පාපං කතං, සො ගන්ත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තතියෙව. යෙන පන පරිත්තං පාපං කතං, සො ලභති. යථා හි සභණ්ඩං චොරං ගහෙත්වා කත්තබ්බමෙව කරොන්ති න විනිච්ඡිනන්ති. අනුවිජ්ජිත්වා ගහිතං පන විනිච්ඡයට්ඨානං නයන්ති, සො විනිච්ඡයං ලභති. එවංසම්පදමෙතං. පරිත්තපාපකම්මා හි අත්තනො ධම්මතායපි සරන්ති, සාරියමානාපි සරන්ති.

තත්ථ **දීඝජයන්තදමිළො** නාම අත්තනො ධම්මතාය සරි. සො කිර දමිළො සුමනගිරිමහාවිහාරෙ ආකාසචෙතියං රත්තපටෙන පූජෙසි, අථ නිරයෙ උස්සදසාමන්තෙ නිබ්බත්තො අග්ගිජාලසද්දං සුත්වාව අත්තනා පූජිතපටං අනුස්සරි, සො ගන්ත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තො. අපරොපි පුත්තස්ස දහරභික්ඛුනො බලිසාටකං දෙන්තො පාදමූලෙ ඨපෙසි, මරණකාලම්හි පටපටාති සද්දෙ නිමිත්තං ගණ්හි , සොපි උස්සදසාමන්තෙ නිබ්බත්තො ජාලසද්දෙන තං සාටකං අනුස්සරිත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තො. එවං තාව අත්තනො ධම්මතාය කුසලං කම්මං සරිත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තතීති.

අත්තනො ධම්මතාය අසරන්තෙ පන තයො දෙවදූතෙ පුච්ඡති. තත්ථ කොචි පඨමෙන දෙවදූතෙන සරති, කොචි දුතියතතියෙහි, කොචි තීහිපි නස්සරති. තං යමො රාජා දිස්වා සයං සාරෙති. එකො කිර අමච්චො සුමනපුප්ඵකුම්භෙන මහාචෙතියං පූජෙත්වා යමස්ස පත්තිං අදාසි, තං අකුසලකම්මෙන නිරයෙ නිබ්බත්තං යමස්ස සන්තිකං නයිංසු. තස්මිං තීහිපි දෙවදූතෙහි කුසලං අසරන්තෙ යමො සයං ඔලොකෙන්තො දිස්වා – ''නනු ත්වං මහාචෙතියං සුමනපුප්ඵකුම්භෙන පූජෙත්වා මය්හං පත්තිං අදාසී''ති සාරෙසි, සො තස්මිං කාලෙ සරිත්වා දෙවලොකං ගතො . යමො පන සයං ඔලොකෙත්වාපි අපස්සන්තො – ''මහාදුක්ඛං නාම අනුභවිස්සති අයං සත්තො''ති තුණ්හී අහොසි.

තත්තං අයොඛිලන්ති තිගාවුතං අත්තභාවං සම්පජ්ජලිතාය ලොහපථවියා උත්තානකං නිපජ්ජාපෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙ තාලප්පමාණං අයසූලං පවෙසෙන්ති, තථා වාමහත්ථාදීසු. යථා ච තං උත්තානකං නිපජ්ජාපෙත්වා, එවං උරෙනපි වාමපස්සෙනපි දක්ඛිණපස්සෙනපි නිපජ්ජාපෙත්වා තෙ තං කම්මකාරණං කරොන්තියෙව. **සංවෙසෙත්වාති** ජලිතාය ලොහපථවියා තිගාවුතං අත්තභාවං නිපජ්ජාපෙත්වා. **කුඨාරීහීති** මහතීහි ගෙහස්ස එකපක්ඛච්ඡදනමත්තාහි කුඨාරීහි තච්ඡන්ති, ලොහිතං නදී හුත්වා සන්දති, ලොහපථවිතො ජාලා උට්ඨහිත්වා තච්ඡිතට්ඨානං ගණ්හාති, මහාදුක්ඛං උප්පජ්ජති. තච්ඡන්තා පන සුත්තාහතං කරිත්වා දාරුං විය අට්ඨංසම්පි ඡළංසම්පි කරොන්ති. **වාසීහීති** මහාසුප්පප්පමාණාහි වාසීහි. **රථෙ යොජෙත්වාති** සද්ධිං යුගයොත්තපක්ඛරරථචක්කකුබ්බරපාජනෙහි සබ්බතො

පජ්ජලිතෙ රථෙ යොජෙත්වා. **මහන්තන්ති** මහාකූටාගාරප්පමාණං. **ආරොපෙන්තීති** සම්පජ්ජලිතෙහි අයමුග්ගරෙහි පොථෙන්තා ආරොපෙන්ති. **සකිම්පි උද්ධන්ති** සුපක්කුථිතාය උක්ඛලියා පක්ඛිත්තතණ්ඩුලා විය උද්ධමධොතිරියඤ්ච ගච්ඡති. **මහානිරයෙති** අවීචිමහානිරයම්හි.

භාගසො මිතොති භාගෙ ඨපෙත්වා විභත්තො. **පරියන්තොති** පරික්ඛිත්තො. **අයසාති** උපරි අයපට්ටෙන ඡාදිතො. **සමන්තා යොජනසතං, ඵරිත්වා තිට්ඨතීති** එවං ඵරිත්වා තිට්ඨති, යථා තං සමන්තා යොජනසතෙ ඨත්වා ඔලොකෙන්තස්ස අක්ඛීනි යමකගොළකා විය නික්ඛමන්ති.

හීනකායූපගාති හීනං කායං උපගතා හුත්වා. **උපාදානෙති** තණ්හාදිට්ඨිග්ගහණෙ. **ජාතිමරණසම්භවෙති** ජාතියා ච මරණස්ස ච කාරණභූතෙ. **අනුපාදාති** චතූහි උපාදානෙහි අනුපාදියිත්වා. **ජාතිමරණසඞ්ඛයෙති** ජාතිමරණසඞ්ඛයසඞ්ඛාතෙ නිබ්බානෙ විමුච්චන්ති. **දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතාති** දිට්ඨධම්මෙ ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ සබ්බකිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතා. **සබ්බදුක්ඛං උපච්චගුන්ති** සකලවට්ටදුක්ඛං අතික්කන්තා.

7. චතුමහාරාජසුත්තවණ්ණනා

37. සත්තමෙ **අමච්චා පාරිසජ්ජාති** පරිචාරිකදෙවතා. **ඉමං ලොකං අනුවිචරන්තීති** අට්ඨමීදිවසෙ කිර සක්කො දෙවරාජා චත්තාරො මහාරාජානො ආණාපෙති – ‘‘තාතා, අජ්ජ අට්ඨමීදිවසෙ මනුස්සලොකං අනුවිචරිත්වා පුඤ්ඤානි කරොන්තානං නාමගොත්තං උග්ගණ්හිත්වා ආගච්ඡථා’’ති. තෙ ගන්ත්වා අත්තනො පරිවාරකෙ පෙසෙන්ති – ‘‘ගච්ඡථ, තාතා, මනුස්සලොකං විචරිත්වා පුඤ්ඤකාරකානං නාමගොත්තානි සුවණ්ණපට්ටෙ ලිඛිත්වා ආනෙථා’’ති. තෙ තථා කරොන්ති. තෙන වුත්තං – ‘‘ඉමං ලොකං අනුවිචරන්ති’’ති. **කච්චි බහූතිආදි** තෙසං උපපරික්ඛාකාරදස්සනත්ථං වුත්තං. එවං උපපරික්ඛන්තා හි තෙ අනුවිචරන්ති. තත්ථ **උපොසථං උපවසන්තීති** මාසස්ස අට්ඨවාරෙ උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨහන්ති. **පටිජාගරොන්තීති** පටිජාගරඋපොසථකම්මං නාම කරොන්ති. තං කරොන්තා එකස්මිං අද්ධමාසෙ චතුන්නං උපොසථදිවසානං පච්චුග්ගමනානුග්ගමනවසෙන කරොන්ති. පඤ්චමීඋපොසථං පච්චුග්ගච්ඡන්තා චතුත්ථියං උපොසථිකා හොන්ති, අනුගච්ඡන්තා ඡට්ඨියං. අට්ඨමීඋපොසථං පච්චුග්ගච්ඡන්තා සත්තමියං, අනුගච්ඡන්තා නවමියං. චාතුද්දසිං පච්චුග්ගච්ඡන්තා තෙරසියං, පන්නරසීඋපොසථං අනුගච්ඡන්තා පාටිපදෙ උපොසථිකා හොන්ති. **පුඤ්ඤානි කරොන්තීති** සරණගමනනිච්චසීලපුප්ඵපූජාධම්මස්සවනපදීපසහස්සආරොපනවිහාරකරණාදීනි නානප්පකාරානි පුඤ්ඤානි කරොන්ති. තෙ එවං අනුවිචරිත්වා පුඤ්ඤකම්මකාරකානං නාමගොත්තානි සොවණ්ණමයෙ පට්ටෙ ලිඛිත්වා ආහරිත්වා චතුන්නං මහාරාජානං දෙන්ති. **පුත්තා ඉමං ලොකං අනුවිචරන්තීති** චතූහි මහාරාජෙහි පුරිමනයෙනෙව පහිතත්තා අනුවිචරන්ති. **තදහූති** තංදිවසං. **උපොසථෙති** උපොසථදිවසෙ.

සචෙ, භික්ඛවෙ, අප්පකා හොන්තීති චතුන්නං මහාරාජානං අමච්චා පාරිසජ්ජා තා තා ගාමනිගමරාජධානියො උපසඞ්කමන්ති, තතො තං උපනිස්සාය අධිවත්ථා දෙවතා ‘‘මහාරාජානං අමච්චා ආගතා’’ති පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා තෙසං සන්තිකං ගච්ඡන්ති. තෙ පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා ‘‘කච්චි නු ඛො මාරිසා බහූ මනුස්සා මත්තෙය්‍යා’’ති වුත්තනයෙන මනුස්සානං පුඤ්ඤපටිපත්තිං පුච්ඡිත්වා ‘‘ආම, මාරිස, ඉමස්මිං ගාමෙ අසුකො ච අසුකො ච පුඤ්ඤානි කරොන්තී’’ති වුත්තෙ තෙසං නාමගොත්තං ලිඛිත්වා අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්ති. අථ චාතුද්දසියං චතුන්නං මහාරාජානං පුත්තාපි තමෙව සුවණ්ණපට්ටං ගහෙත්වා තෙනෙව නයෙන අනුවිචරන්තා නාමගොත්තානි ලිඛන්ති. තදහුපොසථෙ පන්නරසෙ චත්තාරොපි මහාරාජානො තෙනෙව නයෙන තස්මිංයෙව සුවණ්ණපට්ටෙ නාමගොත්තානි ලිඛන්ති. තෙ සුවණ්ණපට්ටපරිමාණෙනෙව – ‘‘ඉමස්මිං කාලෙ මනුස්සා අප්පකා, ඉමස්මිං කාලෙ බහුකා’’ති ජානන්ති. තං සන්ධාය ‘‘සචෙ, භික්ඛවෙ, අප්පකා හොන්ති මනුස්සා’’තිආදි වුත්තං. **දෙවානං තාවතිංසානන්ති** පඨමං අභිනිබ්බත්තෙ තෙත්තිංස දෙවපුත්තෙ උපාදාය එවංලද්ධනාමානං. තෙසං පන උප්පත්තිකථා දීඝනිකායෙ සක්කපඤ්හසුත්තවණ්ණනාය විත්ථාරිතා. **තෙනාති** තෙන ආරොචනෙන, තෙන වා පුඤ්ඤකාරකානං අප්පකභාවෙන. **දිබ්බා වත, භො, කායා පරිහායිස්සන්තීති** නවනවානං දෙවපුත්තානං අපාතුභාවෙන දෙවකායා පරිහායිස්සන්ති, රමණීයං දසයොජනසහස්සං දෙවනගරං සුඤ්ඤං භවිස්සති. **පරිපූරිස්සන්ති අසුරකායාති** චත්තාරො අපායා පරිපූරිස්සන්ති. ඉමිනා ‘‘මයං පරිපුණ්ණෙ දෙවනගරෙ දෙවසඞ්ඝමජ්ඣෙ නක්ඛත්තං කීළිතුං න ලභිස්සාමා’’ති අනත්තමනා හොන්ති. සුක්කපක්ඛෙපි ඉමිනාව උපායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

භූතපුබ්බං, භික්ඛවෙ, සක්කො දෙවානමින්දොති අත්තනො සක්කදෙවරාජකාලං සන්ධාය කථෙති. එකස්ස වා සක්කස්ස අජ්ඣාසයං ගහෙත්වා කථෙතීති වුත්තං. **අනුනයමානොති** අනුබොධයමානො. **තායං වෙලායන්ති** තස්මිං කාලෙ.

පාටිහාරියපක්ඛඤ්චාති එත්ථ පාටිහාරියපක්ඛො නාම අන්තොවස්සෙ තෙමාසං නිබද්ධුපොසථො, තං අසක්කොන්තස්ස ද්වින්නං පවාරණානං අන්තරෙ එකමාසං නිබද්ධුපොසථො, තම්පි අසක්කොන්තස්ස පඨමපවාරණතො පට්ඨාය එකො අද්ධමාසො පාටිහාරියපක්ඛොයෙව නාම. **අට්ඨඞ්ගසුසමාගතන්ති** අට්ඨහි ගුණඞ්ගෙහි සමන්නාගතං. **යොපිස්ස මාදිසො නරොති** යොපි සත්තො මාදිසො භවෙය්‍ය. සක්කොපි කිර වුත්තප්පකාරස්ස උපොසථකම්මස්ස ගුණං ජානිත්වා ද්වෙ දෙවලොකසම්පත්තියො පහාය මාසස්ස අට්ඨ වාරෙ උපොසථං උපවසති.

තස්මා එවමාහ. අපරො නයො – **යොපිස්ස මාදිසො නරොති** යොපි සත්තො මාදිසො අස්ස, මයා පත්තං සම්පත්තිං පාපුණිතුං ඉච්ඡෙය්‍යාති අත්ථො. සක්කා හි එවරූපෙන උපොසථකම්මෙන සක්කසම්පත්තිං පාපුණිතුන්ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො.

වුසිතවාති වුත්ථවාසො. **කතකරණීයොති** චතූහි මග්ගෙහි කත්තබ්බකිච්චං කත්වා ඨිතො. **ඔහිතභාරොති** ඛන්ධභාරකිලෙසභාරඅභිසඞ්ඛාරභාරෙ ඔතාරෙත්වා ඨිතො. **අනුප්පත්තසදත්ථොති** සදත්ථො වුච්චති අරහත්තං, තං අනුප්පත්තො. **පරික්ඛීණභවසංයොජනොති** යෙන සංයොජනෙන බද්ධො භවෙසු ආකඩ්ඪීයති, තස්ස ඛීණත්තා පරික්ඛීණභවසංයොජනො. **සම්මදඤ්ඤා විමුත්තොති** හෙතුනා නයෙන කාරණෙන ජානිත්වා විමුත්තො. **කල්ලං වචනායාති** යුත්තං වත්තුං.

යොපිස්ස මාදිසො නරොති යොපි මාදිසො ඛීණාසවො අස්ස, සොපි එවරූපං උපොසථං උපවසෙය්‍යාති උපොසථකම්මස්ස ගුණං ජානන්තො එවං වදෙය්‍ය. අපරො නයො **යොපිස්ස මාදිසො නරොති** යොපි සත්තො මාදිසො අස්ස, මයා පත්තං සම්පත්තිං පාපුණිතුං ඉච්ඡෙය්‍යාති අත්ථො. සක්කා හි එවරූපෙන උපොසථකම්මෙන ඛීණාසවසම්පත්තිං පාපුණිතුන්ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. අට්ඨමං උත්තානත්ථමෙව.

9. සුඛුමාලසුත්තවණ්ණනා

39. නවමෙ **සුඛුමාලොති** නිද්දුක්ඛො. **පරමසුඛුමාලොති** පරමනිද්දුක්ඛො. **අච්චන්තසුඛුමාලොති** සතතනිද්දුක්ඛො. ඉමං භගවා කපිලපුරෙ නිබ්බත්තකාලතො පට්ඨාය නිද්දුක්ඛභාවං ගහෙත්වා ආහ, චරියකාලෙ පන තෙන අනුභූතදුක්ඛස්ස අන්තො නත්ථීති. **එකත්ථාති** එකිස්සා පොක්ඛරණියා. **උප්පලං වප්පතීති** උප්පලං රොපෙති. සා නීලුප්පලවනසඤ්ඡන්නා හොති. **පදුමන්ති** පණ්ඩරපදුමං. **පුණ්ඩරීකන්ති** රත්තපදුමං. එවං ඉතරාපි ද්වෙ පදුමපුණ්ඩරීකවනෙහි සඤ්ඡන්නා හොන්ති. බොධිසත්තස්ස කිර සත්තට්ඨවස්සිකකාලෙ රාජා අමච්චෙ පුච්ඡි – ‘‘තරුණදාරකා කතරකීළිකං පියායන්තී’’ති? උදකකීළිකං දෙවාති. තතො රාජා කුද්දාලකම්මකාරකෙ සන්නිපාතෙත්වා පොක්ඛරණිට්ඨානානි ගණ්හාපෙසි. අථ සක්කො දෙවරාජා ආවජ්ජෙන්තො තං පවත්තිං ඤත්වා – ‘‘න යුත්තො මහාසත්තස්ස මානුසකපරිභොගො, දිබ්බපරිභොගො යුත්තො’’ති විස්සකම්මං ආමන්තෙත්වා – ‘‘ගච්ඡ, තාත, මහාසත්තස්ස කීළාභූමියං පොක්ඛරණියො මාපෙහී’’ති ආහ. කීදිසා හොන්තු , දෙවාති? අපගතකලලකද්දමා හොන්තු විප්පකිණ්ණමණිමුත්තපවාළිකා සත්තරතනමයපාකාරපරික්ඛිත්තා පවාළමයඋණ්හීසෙහි මණිමයසොපානබාහුකෙහි සුවණ්ණරජතමණිමයඵලකෙහි සොපානෙහි සමන්නාගතා. සුවණ්ණරජතමණිපවාළමයා චෙත්ථ නාවා හොන්තු, සුවණ්ණනාවාය රජතපල්ලඞ්කො හොතු, රජතනාවාය සුවණ්ණපල්ලඞ්කො, මණිනාවාය පවාළපල්ලඞ්කො, පවාළනාවාය මණිපල්ලඞ්කො, සුවණ්ණරජතමණිපවාළමයාව උදකසෙචනනාළිකා හොන්තු, පඤ්චවණ්ණෙහි ච පදුමෙහි සඤ්ඡන්නා හොන්තූති. ‘‘සාධු, දෙවා’’ති විස්සකම්මදෙවපුත්තො සක්කස්ස පටිස්සුත්වා රත්තිභාගෙ ඔතරිත්වා රඤ්ඤො ගාහාපිතපොක්ඛරණිට්ඨානෙසුයෙව තෙනෙව නියාමෙන පොක්ඛරණියො මාපෙසි.

නනු චෙතා අපගතකලලකද්දමා, කථමෙත්ථ පදුමානි පුප්ඵිංසූති? සො කිර තාසු පොක්ඛරණීසු තත්ථ තත්ථ සුවණ්ණරජතමණිපවාළමයා ඛුද්දකනාවායො මාපෙත්වා ‘‘එතා කලලකද්දමපූරිතා ච හොන්තු, පඤ්චවණ්ණානි චෙත්ථ පදුමානි පුප්ඵන්තූ’’ති අධිට්ඨාසි. එවං පඤ්චවණ්ණානි පදුමානි පුප්ඵිංසු, රෙණුවට්ටියො උග්ගන්ත්වා උදකපිට්ඨං අජ්ඣොත්ථරිත්වා විචරන්ති. පඤ්චවිධා භමරගණා උපකූජන්තා විචරන්ති. එවං තා මාපෙත්වා විස්සකම්මො දෙවපුරමෙව ගතො. තතො විභාතාය රත්තියා මහාජනො දිස්වා ‘‘මහාපුරිසස්සස මාපිතා භවිස්සන්තී’’ති ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා මහාජනපරිවාරො ගන්ත්වා පොක්ඛරණියො දිස්වා ‘‘මම පුත්තස්ස පුඤ්ඤිද්ධියා දෙවතාහි මාපිතා භවිස්සන්තී’’ති අත්තමනො අහොසි. තතො පට්ඨාය මහාපුරිසො උදකකීළිකං අගමාසි.

යාවදෙව මමත්ථායාති එත්ථ **යාවදෙවාති** පයොජනාවධිනියාමවචනං, යාව මමෙව අත්ථාය, නත්ථෙත්ථ අඤ්ඤං කාරණන්ති අත්ථො. **න ඛො පනස්සාහන්ති** න ඛො පනස්ස අහං. **අකාසිකං චන්දනන්ති** අසණ්හං චන්දනං. **කාසිකං, භික්ඛවෙ, සු මෙ තං වෙඨනන්ති**, භික්ඛවෙ, වෙඨනම්පි මෙ කාසිකං හොති. එත්ථ හි **සූති** ච **තන්ති** ච නිපාතමත්තං, **මෙති** සාමිවචනං. වෙඨනම්පි මෙ සණ්හමෙව හොතීති දස්සෙති. **කාසිකා කඤ්චුකාති** පාරුපනකඤ්චුකොපි සණ්හකඤ්චුකොව. **සෙතච්ඡත්තං ධාරීයතීති** මානුසකසෙතච්ඡත්තම්පි දිබ්බසෙතච්ඡත්තම්පි උපරිධාරිතමෙව හොති. **මා නං ඵුසි සීතං වාති** මා එතං බොධිසත්තං සීතං වා උණ්හාදීසු වා අඤ්ඤතරං ඵුසතූති අත්ථො.

තයො පාසාදා අහෙසුන්ති බොධිසත්තෙ කිර සොළසවස්සුද්දෙසිකෙ ජාතෙ සුද්ධොදනමහාරාජා ‘‘පුත්තස්ස වසනකපාසාදෙ කාරෙස්සාමී’’ති වඩ්ඪකිනො සන්නිපාතාපෙත්වා භද්දකෙන නක්ඛත්තමුහුත්තෙන නවභූමිකතපරිකම්මං කාරෙත්වා තයො පාසාදෙ කාරාපෙසි. තෙ සන්ධායෙතං වුත්තං. **හෙමන්තිකොති**ආදීසු යත්ථ සුඛං හෙමන්තෙ වසිතුං, අයං හෙමන්තිකො. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – හෙමන්තෙ වාසො හෙමන්තං, හෙමන්තං අරහතීති හෙමන්තිකො. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො.

තත්ථ **හෙමන්තිකො** පාසාදො නවභූමකො අහොසි, භූමියො පනස්ස උණ්හඋතුග්ගාහාපනත්ථාය නීචා අහෙසුං. තත්ථ ද්වාරවාතපානානි සුඵුසිතකවාටානි අහෙසුං නිබ්බිවරානි. චිත්තකම්මම්පි කරොන්තා තත්ථ තත්ථ පජ්ජලිතෙ

අග්ගික්ඛන්ධෙයෙව අකංසු. භූමත්ථරණං පනෙත්ථ කම්බලමයං, තථා සාණිවිතානනිවාසනපාරුපනවෙය්‍යනානි. වාතපානානි උණ්හග්ගාහාපනත්ථං දිවා විවටානි රත්තිං පිහිතානි හොන්ති.

ගිම්හිකො පන පඤ්චභූමකො අහොසි. සීතලතුග්ගාහාපනත්ථං පනෙත්ථ භූමියො උච්චා අසම්බාධා අහෙසුං. ද්වාරවාතපානානි නාතිඵුසිතානි සච්ඡිද්දානි සජාලානි අහෙසුං. චිත්තකම්මෙ උප්පලානි පදුමානි පුණ්ඩරීකානියෙව අකංසු. භූමත්ථරණං පනෙත්ථ දුකූලමයං, තථා සාණිවිතානනිවාසනපාරුපනවෙය්‍යනානි. වාතපානසමීපෙසු චෙත්ථ නව චාටියො ඨපෙත්වා උදකස්ස පූරෙත්වා නීලුප්පලාදීහි සඤ්ඡාදෙන්ති. තෙසු තෙසු පදෙසෙසු උදකයන්තානි කරොන්ති, යෙහි දෙවෙ වස්සන්තෙ විය උදකධාරා නික්ඛමන්ති. අන්තොපාසාදෙ තත්ථ තත්ථ කලලපූරා දොණියො ඨපෙත්වා පඤ්චවණ්ණානි පදුමානි රොපයිංසු. පාසාදමත්ථකෙ සුක්ඛමහිංසචම්මං බන්ධිත්වා යන්තං පරිවත්තෙත්වා යාව ඡදනපිට්ඨියා පාසාණෙ ආරොපෙත්වා තස්මිං විස්සජ්ජෙන්ති. තෙසං චම්මෙ පවට්ටන්තානං සද්දො මෙඝගජ්ජිතං විය හොති. ද්වාරවාතපානානි පනෙත්ථ දිවා පිහිතානි හොන්ති රත්තිං විවටානි.

වස්සිකො සත්තභූමකො අහොසි. භූමියො පනෙත්ථ ද්වින්නම්පි උතූනං ගාහාපනත්ථාය නාතිඋච්චා නාතිනීචා අකංසු. එකච්චානි ද්වාරවාතපානානි සුඵුසිතානි, එකච්චානි සච්ඡිද්දානි. තත්ථ චිත්තකම්මම්පි කෙසුචි ඨානෙසු පජ්ජලිතඅග්ගික්ඛන්ධවසෙන, කෙසුචි ජාතස්සරවසෙන කතං. භූමත්ථරණාදීනි පනෙත්ථ කම්බලදුකූලවසෙන උභයමිස්සකානි. එකච්චෙ ද්වාරවාතපානා රත්තිං විවටා දිවා පිහිතා, එකච්චෙ දිවා විවටා රත්තිං පිහිතා. තයොපි පාසාදා උබ්බෙධෙන සමප්පමාණා. භූමිකාසු පන නානත්තං අහොසි.

එවං නිට්ඨිතෙසු පාසාදෙසු රාජා චින්තෙසි – ‘‘පුත්තො මෙ වයප්පත්තො, ඡත්තමස්ස උස්සාපෙත්වා රජ්ජසිරිං පස්සිස්සාමී’’ති. සො සාකියානං පණ්ණානි පහිණි – ‘‘පුත්තො මෙ වයප්පත්තො, රජ්ජෙ නං පතිට්ඨාපෙස්සාමි, සබ්බෙ අත්තනො අත්තනො ගෙහෙසු වයප්පත්තා, දාරිකා ඉමං ගෙහං පෙසෙන්තූ’’ති. තෙ සාසනං සුත්වා – ‘‘කුමාරො කෙවලං දස්සනක්ඛමො රූපසම්පන්නො, න කිඤ්චි සිප්පං ජානාති, දාරභරණං කාතුං න සක්ඛිස්සති, න මයං ධීතරො දස්සාමා’’ති ආහංසු. රාජා තං පවත්තිං සුත්වා පුත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ආරොචෙසි. බොධිසත්තො ‘‘කිං සිප්පං දස්සෙතුං වට්ටති, තාතා’’ති ආහ. සහස්සථාමධනුං ආරොපෙතුං වට්ටති, තාතාති. තෙන හි ආහරාපෙථාති. රාජා ආහරාපෙත්වා අදාසි. ධනුං පුරිසසහස්සං ආරොපෙති, පුරිසසහස්සං ඔරොපෙති. මහාපුරිසො ධනුං ආහරාපෙත්වා පල්ලඞ්කෙ නිසින්නොව ජියං පාදඞ්ගුට්ඨකෙ වෙඨෙත්වා කඩ්ඪන්තො පාදඞ්ගුට්ඨකෙනෙව ධනුං ආරොපෙත්වා වාමෙන හත්ථෙන දණ්ඩෙ ගහෙත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන කඩ්ඪිත්වා ජියං පොථෙසි. සකලනගරං උප්පතනාකාරප්පත්තං අහොසි. ‘‘කිං සද්දො එසො’’ති ච වුත්තෙ ‘‘දෙවො ගජ්ජතී’’ති ආහංසු. අථඤ්ඤෙ ‘‘තුම්හෙ න ජානාථ, න දෙවො ගජ්ජති, අඞ්ගීරසස්ස කුමාරස්ස සහස්සථාමධනුං ආරොපෙත්වා ජියං පොථෙන්තස්ස ජියප්පහාරසද්දො එසො’’ති ආහංසු. සාකියා තාවතකෙනෙව ආරද්ධචිත්තා අහෙසුං.

මහාපුරිසො ‘‘අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටතී’’ති ආහ. අට්ඨඞ්ගුලමත්තබහලං අයොපට්ටං කණ්ඩෙන විනිවිජ්ඣිතුං වට්ටතීති. තං විනිවිජ්ඣිත්වා ‘‘අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටතී’’ති ආහ. චතුරඞ්ගුලබහලං අසනඵලකං විනිවිජ්ඣිතුං වට්ටතීති. තං විනිවිජ්ඣිත්වා ‘‘අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටතී’’ති ආහ. විදත්ථිබහලං උදුම්බරඵලකං විනිවිජ්ඣිතුං වට්ටතීති. තං විනිවිජ්ඣිත්වා ‘‘අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටතී’’ති. යන්තෙ බද්ධං ඵලකසතං විනිවිජ්ඣිතුං වට්ටතීති. තං විනිවිජ්ඣිත්වා ‘‘අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටතී’’ති ආහ. සට්ඨිපටලං සුක්ඛමහිංසචම්මං විනිවිජ්ඣිතුං වට්ටතීති. තම්පි විනිවිජ්ඣිත්වා ‘‘අඤ්ඤං කිං කාතුං වට්ටතී’’ති ආහ. තතො වාලිකසකටාදීනි ආචික්ඛිංසු. මහාසත්තො වාලිකසකටම්පි පලාලසකටම්පි විනිවිජ්ඣිත්වා උදකෙ එකුසභප්පමාණං කණ්ඩං පෙසෙසි, ථලෙ අට්ඨඋසභප්පමාණං. අථ නං ‘‘ඉදානි වාතිඞ්ගණසඤ්ඤාය වාලං විජ්ඣිතුං වට්ටතී’’ති ආහංසු. තෙන හි බන්ධාපෙථාති. සද්දන්තරෙ බජ්ඣතු, තාතාති. පුරතො ගච්ඡන්තු, ගාවුතන්තරෙ බන්ධන්තූති. පුරතො ගච්ඡන්තු, අද්ධයොජනෙ බන්ධන්තූති . පුරතො ගච්ඡන්තු යොජනෙ බන්ධන්තූති. බන්ධාපෙථ, තාතාති යොජනමත්ථකෙ වාතිඞ්ගණසඤ්ඤාය වාලං බන්ධාපෙත්වා රත්තන්ධකාරෙ මෙඝපටලච්ඡන්නාසු දිසාසු කණ්ඩං ඛිපි, තං ගන්ත්වා යොජනමත්ථකෙ වාලං ඵාලෙත්වා පථවිං පාවිසි. න කෙවලඤ්ච එත්තකමෙව, තං දිවසං පන මහාසත්තො ලොකෙ වත්තමානසිප්පං සබ්බමෙව සන්දස්සෙසි. සක්‍යරාජානො අත්තනො අත්තනො ධීතරො අලඞ්කරිත්වා පෙසයිංසු, චත්තාලීසසහස්සනාටකිත්ථියො අහෙසුං. මහාපුරිසො තීසු පාසාදෙසු දෙවො මඤ්ඤෙ පරිචාරෙන්තො මහාසම්පත්තිං අනුභවති.

නිප්පුරිසෙහීති පුරිසවිරහිතෙහි. න කෙවලං චෙත්ථ තූරියානෙව නිප්පුරිසානි, සබ්බට්ඨානානිපි නිප්පුරිසානෙව. දොවාරිකාපි ඉත්ථියොව, න්හාපනාදිපරිකම්මකරාපි ඉත්ථියොව . රාජා කිර ‘‘තථාරූපං ඉස්සරියසුඛසම්පත්තිං අනුභවමානස්ස පුරිසං දිස්වා පරිසඞ්කා උප්පජ්ජති, සා මෙ පුත්තස්ස මා අහොසී’’ති සබ්බකිච්චෙසු ඉත්ථියොව ඨපෙසි. **පරිචාරයමානො**ති මොදමානො. **න හෙට්ඨාපාසාදං ඔරොහාමී**ති පාසාදතො හෙට්ඨා න ඔතරාමි. ඉති මං චත්තාරො මාසෙ අඤ්ඤො සිඛාබද්ධො පුරිසො නාම පස්සිතුං නාලත්ථ. **යථා**ති යෙන නියාමෙන. **දාසකම්මකරපොරිසස්සා**ති දාසානඤ්චෙව දෙවසිකභත්තවෙතනාභතානං කම්මකරානඤ්ච නිස්සාය ජීවමානපුරිසානඤ්ච. **කණාජක**න්ති සකුණ්ඩකභත්තං. **බිලඞ්ගදුතිය**න්ති කඤ්ජිකදුතියං.

එවරූපාය ඉද්ධියාති එවංජාතිකාය පුඤ්ඤිද්ධියා සමන්නාගතස්ස. **එවරූපෙන ච සුඛුමාලෙනා**ති එවංජාතිකෙන ච නිද්දුක්ඛභාවෙන. සොඛුමාලෙනාතිපි පාඨො. එවං තථාගතො එත්තකෙන ඨානෙන අත්තනො සිරිසම්පත්තිං කථෙසි. කථෙන්තො ච න උප්පිලාවිතභාවත්ථං කථෙසි, ‘‘එවරූපායපි පන සම්පත්තියා ඨිතො පමාදං අකත්වා අප්පමත්තොව

අහොසි''න්ති අප්පමාදලක්ඛණස්සෙව දීපනත්ථං කථෙසි. තෙනෙව **අස්සුතවා ඛො පුථුජ්ජනොති**ආදිමාහ. තත්ථ **පරන්ති** පරපුග්ගලං. **ජිණ්ණන්ති** ජරාජිණ්ණං. **අට්ටීයතීති** අට්ටො පීළිතො හොති. **හරායතීති** හිරිං කරොති ලජ්ජති. **ජිගුච්ඡතීති** අසුචිං විය දිස්වා ජිගුච්ඡං උප්පාදෙති. **අත්තානංයෙව අතිසිත්වාති** ජරාධම්මම්පි සමානං අත්තානං අතික්කමිත්වා අට්ටීයති හරායතීති අත්ථො. **ජරාධම්මොති** ජරාසභාවො. **ජරං අනතීතොති** ජරං අනතික්කන්තො, අන්තො ජරාය වත්තාමි. **ඉති පටිසඤ්චික්ඛතොති** එවං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස. **යොබ්බනමදොති** යොබ්බනං නිස්සාය උප්පජ්ජනකො මානමදො. **සබ්බසො පහීයීති** සබ්බාකාරෙන පහීනො. මග්ගෙන පහීනසදිසො කත්වා දස්සිතො. න පනෙස මග්ගෙන පහීනො, පටිසඞ්ඛානෙන පහීනොව කථිතොති වෙදිතබ්බො. බොධිසත්තස්ස හි දෙවතා ජරාපත්තං දස්සෙසුං. තතො පට්ඨාය යාව අරහත්තා අන්තරා මහාසත්තස්ස යොබ්බනමදො නාම න උප්පජ්ජති. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. එත්ථ පන **ආරොග්‍යමදොති** අහං නිරොගොති ආරොග්‍යං නිස්සාය උප්පජ්ජනකො මානමදො. **ජීවිතමදොති** අහං චිරං ජීවීති තං නිස්සාය උප්පජ්ජනකො මානමදො. **සික්ඛං පච්චක්ඛායාති** සික්ඛං පටික්ඛිපිත්වා. **හීනායාවත්තතීති** හීනාය ලාමකාය ගිහිභාවාය ආවත්තති.

යථාධම්මාති බ්‍යාධිආදීහි යථාසභාවා. **තථාසන්තාති** යථා සන්තා එව අවිපරීතබ්‍යාධිආදිසභාවාව හුත්වාති අත්ථො. **ජිගුච්ඡන්තීති** පරපුග්ගලං ජිගුච්ඡන්ති. **මම එවං විහාරිනොති** මය්හං එවං ජිගුච්ඡාවිහාරෙන විහරන්තස්ස එවං ජිගුච්ඡනං නප්පතිරූපං භවෙය්‍ය නානුච්ඡවිකං. **සොහං එවං විහරන්තොති** සො අහං එවං පරං ජිගුච්ඡමානො විහරන්තො, එවං වා ඉමිනා පටිසඞ්ඛානවිහාරෙන විහරන්තො. **ඤත්වා ධම්මං නිරූපධින්ති** සබ්බූපධිවිරහිතං නිබ්බානධම්මං ඤත්වා. **සබ්බෙ මදෙ අභිභොස්මීති** සබ්බෙ තයොපි මදෙ අභිභවිං සමතික්කමිං. **නෙක්ඛම්මෙ දට්ඨු ඛෙමතන්ති** නිබ්බානෙ ඛෙමභාවං දිස්වා. නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතොතිපි පාඨො, නිබ්බානං ඛෙමතො දිස්වාති අත්ථො. **තස්ස මෙ අහු උස්සාහොති** තස්ස මය්හං තං නෙක්ඛම්මසඞ්ඛාතං නිබ්බානං අභිපස්සන්තස්ස උස්සාහො අහු, වායාමො අහොසීති අත්ථො. **නාහං භබ්බො එතරහි, කාමානි පටිසෙවිතුන්ති** අහං දානි දුවිධෙපි කාමෙ පටිසෙවිතුං අභබ්බො. **අනිවත්ති භවිස්සාමීති** පබ්බජ්ජතො ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණතො ච න නිවත්තිස්සාමි, අනිවත්තකො භවිස්සාමි. **බ්‍රහ්මචරියපරායණොති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියපරායණො ජාතොස්මීති අත්ථො. ඉති ඉමාහි ගාථාහි මහාබොධිපල්ලඞ්කෙ අත්තනො ආගමනීයවීරියං කථෙසි.

10. ආධිපතෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

40. දසමෙ **ආධිපතෙය්‍යානීති** ජෙට්ඨකකාරණතො නිබ්බත්තානි. **අත්තාධිපතෙය්‍යන්ති**ආදීසු අත්තානං ජෙට්ඨකං කත්වා නිබ්බත්තිතං ගුණජාතං **අත්තාධිපතෙය්‍යං**. ලොකං ජෙට්ඨකං කත්වා නිබ්බත්තිතං **ලොකාධිපතෙය්‍යං**. නවවිධං ලොකුත්තරධම්මං ජෙට්ඨකං කත්වා නිබ්බත්තිතං **ධම්මාධිපතෙය්‍යං**. **න ඉති භවාභවහෙතූති** ඉති භවො, ඉති භවොති එවං ආයතිං, න තස්ස තස්ස සම්පත්තිභවස්ස හෙතු. **ඔතිණ්ණොති** අනුපවිට්ඨො. යස්ස හි ජාති අන්තොපවිට්ඨා, සො ජාතියා ඔතිණ්ණො නාම. **ජරාදීසුපි** එසෙව නයො. **කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්සාති** සකලස්ස වට්ටදුක්ඛරාසිස්ස. **අන්තකිරියා පඤ්ඤායෙථාති** අන්තකරණං පරිච්ඡෙදපරිවටුමකරණං පඤ්ඤායෙය්‍ය. **ඔහායාති** පහාය. **පාපිට්ඨතරෙති** ලාමකතරෙ. **ආරද්ධන්ති** පග්ගහිතං පරිපුණ්ණං, ආරද්ධත්තාව **අසල්ලීනං. උපට්ඨිතාති** චතුසතිපට්ඨානවසෙන උපට්ඨිතා. උපට්ඨිතත්තාව **අසම්මුට්ඨා. පස්සද්ධො කායොති** නාමකායො ච කරජකායො ච පස්සද්ධො වූපසන්තදරථො. පස්සද්ධත්තාව **අසාරද්ධො. සමාහිතං චිත්තන්ති** ආරම්මණෙ චිත්තං සම්මා ආහිතං සුට්ඨු ඨපිතං. සම්මා ආහිතත්තාව **එකග්ගං. අධිපතිං කරිත්වාති** ජෙට්ඨකං කත්වා. **සුද්ධං අත්තානං පරිහරතීති** සුද්ධං නිම්මලං කත්වා අත්තානං පරිහරති පටිජග්ගති, ගොපායතීති අත්ථො. අයඤ්ච යාව අරහත්තමග්ගා පරියායෙන සුද්ධමත්තානං පරිහරති නාම, ඵලප්පත්තොව පන නිප්පරියායෙන සුද්ධමත්තානං පරිහරති.

ස්වාක්ඛාතොතිආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.147) විත්ථාරිතානි. **ජානං පස්සං විහරන්තීති** තං ධම්මං ජානන්තා පස්සන්තා විහරන්ති. **ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, තීණි ආධිපතෙය්‍යානීති** එත්තාවතා තීණි ආධිපතෙය්‍යානි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානි කථිතානි.

පකුබ්බතොති කරොන්තස්ස. **අත්තා තෙ පුරිස ජානාති, සච්චං වා යදි වා මුසාති** යං ත්වං කරොසි, තං යදි වා යථාසභාවං යදි වා නො යථාසභාවන්ති තව අත්තාව ජානාති. ඉමිනා ච කාරණෙන වෙදිතබ්බං ''පාපකම්මං කරොන්තස්ස ලොකෙ පටිච්ඡන්නට්ඨානං නාම නත්ථී''ති. **කල්‍යාණන්ති** සුන්දරං. **අතිමඤ්ඤසීති** අතික්කමිත්වා මඤ්ඤසි. **අත්තානං පරිගූහසීති** යථා මෙ අත්තාපි න ජානාති, එවං නං පරිගූහාමීති වායමසි. **අත්තාධිපතෙය්‍යකොති** අත්තජෙට්ඨකො. **ලොකාධිපොති** ලොකජෙට්ඨකො. **නිපකොති** පඤ්ඤවා. **ඣායීති** ඣායන්තො. **ධම්මාධිපොති** ධම්මජෙට්ඨකො. **සච්චපරක්කමොති** ථිරපරක්කමො භූතපරක්කමො. **පසය්හ මාරන්ති** මාරං පසහිත්වා. **අභිභුය්‍ය අන්තකන්ති** ඉදං තස්සෙව වෙවචනං. **යො ච ඵුසී ජාතික්ඛයං පධානවාති** යො ඣායී පධානවා මාරං අභිභවිත්වා ජාතික්ඛයං අරහත්තං ඵුසි. **සො තාදිසොති** සො තථාවිධො තථාසණ්ඨිතො. **ලොකවිදූති** තයො ලොකෙ විදිතෙ පාකටෙ කත්වා ඨිතො. **සුමෙධොති** සුපඤ්ඤො. **සබ්බෙසු ධම්මෙසු අතම්මයො මුනීති** සබ්බෙ තෙභූමකධම්මෙ තණ්හාසඞ්ඛාතාය තම්මයතාය අභාවෙන අතම්මයො ඛීණාසවමුනි කදාචි කත්ථචි න හීයති න පරිහීයතීති වුත්තං හොතීති.

දෙවදූතවග්ගො චතුත්ථො.

5. චූළවග්ගො

1. සම්මුඛීභාවසුත්තවණ්ණනා

41. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **සම්මුඛීභාවාති** සම්මුඛීභාවෙන, විජ්ජමානතායාති අත්ථො. **පසවතීති** පටිලභති. **සද්ධාය සම්මුඛීභාවාති** යදි හි සද්ධා න භවෙය්‍ය, දෙය්‍යධම්මො න භවෙය්‍ය, දක්ඛිණෙය්‍යසඞ්ඛාතා පටිග්ගාහකපුග්ගලා න භවෙය්‍යුං, කථං පුඤ්ඤකම්මං කරෙය්‍ය. තෙසං පන සම්මුඛීභාවෙන සක්කා කාතුන්ති තස්මා ‘‘සද්ධාය සම්මුඛීභාවා’’තිආදිමාහ. එත්ථ ච ද්වෙ ධම්මා සුලභා දෙය්‍යධම්මා චෙව දක්ඛිණෙය්‍යා ච, සද්ධා පන දුල්ලභා. පුථුජ්ජනස්ස හි සද්ධා අථාවරා පදවාරෙන නානා හොති, තෙනෙව මහාමොග්ගල්ලානසදිසොපි අග්ගසාවකො පාටිභොගො භවිතුං අසක්කොන්තො ආහ – ‘‘ද්වින්නං ඛො තෙ අහං, ආවුසො, ධම්මානං පාටිභොගො භොගානඤ්ච ජීවිතස්ස ච, සද්ධාය පන ත්වංයෙව පාටිභොගො’’ති (උදා. 18).

2. තියානසුත්තවණ්ණනා

42. දුතියෙ **විගතමලමච්ඡෙරෙනාති** විගතමච්ඡරියමලෙන. **මුත්තචාගොති** විස්සට්ඨචාගො. **පයතපාණීති** ධොතහත්ථො. අස්සද්ධො හි සතක්ඛත්තුං හත්ථෙ ධොවිත්වාපි මලිනහත්ථොව හොති, සද්ධො පන දානාභිරතත්තා මලිනහත්ථොපි ධොතහත්ථොව. **වොස්සග්ගරතොති** වොස්සග්ගසඞ්ඛාතෙ දානෙ රතො. **යාචයොගොති** යාචිතුං යුත්තො, යාචකෙහි වා යොගො අස්සාතිපි යාචයොගො. **දානසංවිභාගරතොති** දානං දදන්තො සංවිභාගඤ්ච කරොන්තො දානසංවිභාගරතො නාම හොති.

දස්සනකාමො සීලවතන්ති දසපි යොජනානි වීසම්පි තිංසම්පි යොජනසතම්පි ගන්ත්වා සීලසම්පන්නෙ දට්ඨුකාමො හොති **පාටලිපුත්තකබ්‍රාහ්මණො විය සද්ධාතිස්සමහාරාජා** විය ච. පාටලිපුත්තස්ස කිර නගරද්වාරෙ සාලාය නිසින්නා ද්වෙ බ්‍රාහ්මණා කාළවල්ලිමණ්ඩපවාසිමහානාගත්ථෙරස්ස ගුණකථං සුත්වා ‘‘අම්හෙහි තං භික්ඛුං දට්ඨුං වට්ටතී’’ති ද්වෙපි ජනා නික්ඛමිංසු. එකො අන්තරාමග්ගෙ කාලමකාසි. එකො සමුද්දතීරං පත්වා නාවාය මහාතිත්ථපට්ටනෙ ඔරුය්හ අනුරාධපුරං ආගන්ත්වා ‘‘කාළවල්ලිමණ්ඩපො කුහි’’න්ති පුච්ඡි. රොහණජනපදෙති. සො අනුපුබ්බෙන ථෙරස්ස වසනට්ඨානං පත්වා චූළනගරගාමෙ ධුරසාලෙ නිවාසං ගහෙත්වා ථෙරස්ස ආහාරං සම්පාදෙත්වා පාතොව වුට්ඨාය ථෙරස්ස වසනට්ඨානං පුච්ඡිත්වා ගන්ත්වා ජනපරියන්තෙ ඨිතො ථෙරං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා සකිං තත්ථෙව ඨිතො වන්දිත්වා පුන උපසඞ්කමිත්වා ගොප්ඵකෙසු දළ්හං ගහෙත්වා වන්දන්තො ‘‘උච්චා, භන්තෙ, තුම්හෙ’’ති ආහ. ථෙරො ච නාතිඋච්චො නාතිරස්සො පමාණයුත්තොව, තෙන නං පුන ආහ – ‘‘නාතිඋච්චා තුම්හෙ, තුම්හාකං පන ගුණා මෙචකවණ්ණස්ස සමුද්දස්ස මත්ථකෙන ගන්ත්වා සකලජම්බුදීපතලං අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගතා, අහම්පි පාටලිපුත්තනගරද්වාරෙ නිසින්නො තුම්හාකං ගුණකථං අස්සොසි’’න්ති. සො ථෙරස්ස භික්ඛාහාරං දත්වා අත්තනො තිචීවරං පටියාදෙත්වා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තස්සොවාදෙ පතිට්ඨාය කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පාපුණි.

සද්ධාතිස්සමහාරාජාපි, ‘‘භන්තෙ, මය්හං වන්දිතබ්බයුත්තකං එකං අය්‍යං ආචික්ඛථා’’ති පුච්ඡි. භික්ඛූ ‘‘මඞ්ගලවාසී කුට්ටතිස්සත්ථෙරො’’ති ආහංසු. රාජා මහාපරිවාරෙන පඤ්චයොජනමග්ගං අගමාසි. ථෙරො ‘‘කිං සද්දො එසො, ආවුසො’’ති භික්ඛුසඞ්ඝං පුච්ඡි. ‘‘රාජා, භන්තෙ, තුම්හාකං දස්සනත්ථාය ආගතො’’ති. ථෙරො චින්තෙසි – ‘‘කිං මය්හං මහල්ලකකාලෙ රාජගෙහෙ කම්ම’’න්ති දිවාට්ඨානෙ මඤ්චෙ නිපජ්ජිත්වා භූමියං ලෙඛං ලිඛන්තො අච්ඡි. රාජා ‘‘කහං ථෙරො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘දිවාට්ඨානෙ’’ති සුත්වා තත්ථ ගච්ඡන්තො ථෙරං භූමියං ලෙඛං ලිඛන්තං දිස්වා ‘‘ඛීණාසවස්ස නාම හත්ථකුක්කුච්චං නත්ථි, නායං ඛීණාසවො’’ති අවන්දිත්වාව නිවත්ති. භික්ඛුසඞ්ඝො ථෙරං ආහ – ‘‘භන්තෙ, එවංවිධස්ස සද්ධස්ස පසන්නස්ස රඤ්ඤො කස්මා විප්පටිසාරං කරිත්ථා’’ති. ‘‘ආවුසො, රඤ්ඤො පසාදරක්ඛනං න තුම්හාකං භාරො, මහල්ලකත්ථෙරස්ස භාරො’’ති වත්වා අපරභාගෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායන්තො භික්ඛුසඞ්ඝං ආහ – ‘‘මය්හං කූටාගාරම්හි අඤ්ඤම්පි පල්ලඞ්කං අත්ථරථා’’ති. තස්මිං අත්ථතෙ ථෙරො – ‘‘ඉදං කූටාගාරං අන්තරෙ අප්පතිට්ඨහිත්වා රඤ්ඤා දිට්ඨකාලෙයෙව භූමියං පතිට්ඨාතූ’’ති අධිට්ඨහිත්වා පරිනිබ්බායි. කූටාගාරං පඤ්චයොජනමග්ගං ආකාසෙන අගමාසි. පඤ්චයොජනමග්ගෙ ධජං ධාරෙතුං සමත්ථා රුක්ඛා ධජපග්ගහිතාව අහෙසුං. ගච්ඡාපි ගුම්බාපි සබ්බෙ කූටාගාරාභිමුඛා හුත්වා අට්ඨංසු.

රඤ්ඤොපි පණ්ණං පහිණිංසු ‘‘ථෙරො පරිනිබ්බුතො, කූටාගාරං ආකාසෙන ආගච්ඡතී’’ති. රාජා න සද්දහි. කූටාගාරං ආකාසෙන ගන්ත්වා ථූපාරාමං පදක්ඛිණං කත්වා සිලාචෙතියට්ඨානං අගමාසි. චෙතියං සහ වත්ථුනා උප්පතිත්වා කූටාගාරමත්ථකෙ අට්ඨාසි, සාධුකාරසහස්සානි පවත්තිංසු . තස්මිං ඛණෙ මහාබ්‍යග්ඝත්ථෙරො නාම ලොහපාසාදෙ සත්තමකූටාගාරෙ නිසින්නො භික්ඛූනං විනයකම්මං කරොන්තො තං සද්දං සුත්වා ‘‘කිං සද්දො එසො’’ති පටිපුච්ඡි. භන්තෙ, මඞ්ගලවාසී කුට්ටතිස්සත්ථෙරො පරිනිබ්බුතො, කූටාගාරං පඤ්චයොජනමග්ගං ආකාසෙන ආගතං, තත්ථ සො සාධුකාරසද්දොති. ආවුසො, පුඤ්ඤවන්තෙ නිස්සාය සක්කාරං ලභිස්සාමාති අන්තෙවාසිකෙ ඛමාපෙත්වා ආකාසෙනෙව ආගන්ත්වා තං කූටාගාරං පවිසිත්වා දුතියමඤ්චෙ නිසීදිත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි. රාජා ගන්ධපුප්ඵචුණ්ණානි ආදාය ගන්ත්වා ආකාසෙ ඨිතං කූටාගාරං

දිස්වා කූටාගාරං පූජෙසි. තස්මිං ඛණෙ කූටාගාරං ඔතරිත්වා පථවියං පතිට්ඨිතං. රාජා මහාසක්කාරෙන සරීරකිච්චං කාරෙත්වා ධාතුයො ගහෙත්වා චෙතියං අකාසි. එවරූපා සීලවන්තානං දස්සනකාමා නාම හොන්ති.

සද්ධම්මං සොතුමිච්ඡතීති තථාගතප්පවෙදිතං සද්ධම්මං සොතුකාමො හොති **පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරාදයො** විය. ගඞ්ගාවනවාලිඅඞ්ගණම්හි කිර තිංස භික්ඛූ වස්සං උපගතා අන්වද්ධමාසං උපොසථදිවසෙ චතුපච්චයසන්තොසභාවනාරාමමහාඅරියවංසඤ්ච (අ. නි. 4.28) කථෙන්ති. එකො පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරො පච්ඡාභාගෙන ආගන්ත්වා පටිච්ඡන්නට්ඨානෙ නිසීදි. අථ නං එකො ගොනසො ජඞ්ඝපිණ්ඩිමංසං සණ්ඩාසෙන ගණ්හන්තො විය ඩංසි. ථෙරො ඔලොකෙන්තො ගොනසං දිස්වා ''අජ්ජ ධම්මස්සවනන්තරායං න කරිස්සාමී''ති ගොනසං ගහෙත්වා ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා ථවිකාමුඛං බන්ධිත්වා අවිදූරෙ ඨානෙ ඨපෙත්වා ධම්මං සුණන්තොව නිසීදි. අරුණුග්ගමනඤ්ච විසං වික්ඛම්භෙත්වා ථෙරස්ස තිණ්ණං ඵලානං පාපුණනඤ්ච විසස්ස දට්ඨට්ඨානෙනෙව ඔතරිත්වා පථවිපවිසනඤ්ච ධම්මකථිකත්ථෙරස්ස ධම්මකථානිට්ඨාපනඤ්ච එකක්ඛණෙයෙව අහොසි. තතො ථෙරො ආහ – ''ආවුසො එකො මෙ චොරො ගහිතො''ති ථවිකං මුඤ්චිත්වා ගොනසං විස්සජ්ජෙසි. භික්ඛූ දිස්වා ''කාය වෙලාය දට්ඨත්ථ, භන්තෙ''ති පුච්ඡිංසු. හියෙ‍‍ාා සායන්හසමයෙ, ආවුසොති. කස්මා, භන්තෙ, එවං භාරියං කම්මං කරිත්ථාති. ආවුසො, සචාහං දීඝජාතිකෙන දට්ඨොති වදෙය්‍යං, නයිමං එත්තකං ආනිසංසං ලභෙය්‍යාන්ති. ඉදං තාව පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරස්ස වත්ථු.

දීඝවාපියම්පි ''මහාජාතකභාණකත්ථෙරො ගාථාසහස්සං මහාවෙස්සන්තරං කථෙස්සතී''ති තිස්සමහාගාමෙ තිස්සමහාවිහාරවාසී එකො දහරො සුත්වා තතො නික්ඛමිත්වා එකාහෙනෙව නවයොජනමග්ගං ආගතො. තස්මිංයෙව ඛණෙ ථෙරො ධම්මකථං ආරභි. දහරො දූරමග්ගාගමනෙන සඤ්ජාතකායදරථත්තා පට්ඨානගාථාය සද්ධිං අවසානගාථංයෙව වචත්ථපෙසි. තතො ථෙරස්ස ''ඉදමවොචා''ති වත්වා උට්ඨාය ගමනකාලෙ ''මය්හං ආගමනකම්මං මොඝං ජාත''න්ති රොදමානො අට්ඨාසි. එකො මනුස්සො තං කථං සුත්වා ගන්ත්වා ථෙරස්ස ආරොචෙසි, ''භන්තෙ, 'තුම්හාකං ධම්මකථං සොස්සාමී'ති එකො දහරභික්ඛු තිස්සමහාවිහාරා ආගතො, සො 'කායදරථභාවෙන මෙ ආගමනං මොඝං ජාත'න්ති රොදමානො ඨිතො''ති. ගච්ඡථ සඤ්ඤාපෙථ නං ''පුන ස්වෙ කථෙස්සාමා''ති. සො පුනදිවසෙ ථෙරස්ස ධම්මකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලං පාපුණි.

අපරාපි **උල්ලකොලිකණ්ණිවාසිකා** එකා ඉත්ථී පුත්තකං පායමානා ''දීඝභාණකමහාඅභයත්ථෙරො නාම අරියවංසපටිපදං කථෙතී''ති සුත්වා පඤ්චයොජනමග්ගං ගන්ත්වා දිවාකථිකත්ථෙරස්ස නිසින්නකාලෙයෙව විහාරං පවිසිත්වා භූමියං පුත්තං නිපජ්ජාපෙත්වා දිවාකථිකත්ථෙරස්ස ඨිතකාව ධම්මං අස්සොසි. සරභාණකෙ ථෙරෙ උට්ඨිතෙ දීඝභාණකමහාඅභයත්ථෙරො චතුපච්චයසන්තොසභාවනාරාමමහාඅරියවංසං ආරභි. සා ඨිතකාව පග්ගණ්හාති. ථෙරො තයො එව පච්චයෙ කථෙත්වා උට්ඨානාකාරං අකාසි. සා උපාසිකා ආහ – ''අය්‍යො, 'අරියවංසං කථෙස්සාමී'ති සිනිද්ධභොජනං භුඤ්ජිත්වා මධුරපානකං පිවිත්වා යට්ඨිමධුකතෙලාදීහි භෙසජ්ජං කත්වා කථෙතුං යුත්තට්ඨානෙයෙව උට්ඨහතී''ති. ථෙරො ''සාධු, භගිනී''ති වත්වා උපරි භාවනාරාමං පට්ඨපෙසි. අරුණුග්ගමනඤ්ච ථෙරස්ස ''ඉදමවොචා''ති වචනඤ්ච උපාසිකාය සොතාපත්තිඵලුප්පත්ති ච එකක්ඛණෙයෙව අහොසි.

අපරාපි **කළම්පරවාසිකා** ඉත්ථී අඞ්කෙන පුත්තං ආදාය ''ධම්මං සොස්සාමී''ති චිත්තලපබ්බතං ගන්ත්වා එකං රුක්ඛං නිස්සාය දාරකං නිපජ්ජාපෙත්වා සයං ඨිතකාව ධම්මං සුණාති. රත්තිභාගසමනන්තරෙ එකො දීඝජාතිකො තස්සා පස්සන්තියායෙව සමීපෙ නිපන්නදාරකං චතූහි දාඨාහි ඩංසිත්වා අගමාසි. සා චින්තෙසි – ''සචාහං 'පුත්තො මෙ සප්පෙන දට්ඨො'ති වක්ඛාමි, ධම්මස්ස අන්තරායො භවිස්සති. අනෙකක්ඛත්තුං ඛො පන මෙ අයං සංසාරවට්ටෙ වට්ටන්තියා පුත්තො අහොසි, ධම්මමෙව චරිස්සාමී''ති තියාමරත්තිං ඨිතකාව ධම්මං පග්ගණ්හිත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය අරුණෙ උග්ගතෙ සච්චකිරියාය පුත්තස්ස විසං නිම්මථෙත්වා පුත්තං ගහෙත්වා ගතා. එවරූපා පුග්ගලා ධම්මං සොතුකාමා නාම හොන්ති.

3. අත්ථවසසුත්තවණ්ණනා

43. තතියෙ **තයො, භික්ඛවෙ, අත්ථවසෙ සම්පස්සමානෙනාති** තයො අත්ථෙ තීණි කාරණානි පස්සන්තෙන. **අලමෙවාති** යුත්තමෙව. **යො ධම්මං දෙසෙතීති** යො පුග්ගලො චතුසච්චධම්මං පකාසෙති. **අත්ථප්පටිසංවෙදීති** අට්ඨකථං ඤාණෙන පටිසංවෙදී. **ධම්මප්පටිසංවෙදීති** පාළිධම්මං පටිසංවෙදී.

4. කථාපවත්තිසුත්තවණ්ණනා

44. චතුත්ථෙ **ඨානෙහීති** කාරණෙහි. **පවත්තිනීති** අප්පටිහතා නිය්‍යානිකා.

5. පණ්ඩිතසුත්තවණ්ණනා

45. පඤ්චමෙ **පණ්ඩිතපඤ්ඤත්තානීති** පණ්ඩිතෙහි පඤ්ඤත්තානි කථිතානි පසත්ථානි. **සප්පුරිසපඤ්ඤත්තානීති** සප්පුරිසෙහි මහාපුරිසෙහි පඤ්ඤත්තානි කථිතානි පසත්ථානි. **අහිංසාති** කරුණා චෙව කරුණාපුබ්බභාගො ච.

සංයමොති සීලසංයමො. **දමොති** ඉන්ද්‍රියසංවරො, උපොසථවසෙන වා අත්තදමනං, පුණ්ණොවාදෙ (ම. නි. 3.395 ආදයො; සං. නි. 4.88 ආදයො) දමොති වුත්තා ඛන්තිපි ආළවකෙ (සං. නි. 1.246; සු. නි. 183 ආදයො) වුත්තා පඤ්ඤාපි ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටතියෙව. **මාතාපිතු උපට්ඨානන්ති** මාතාපිතූනං රක්ඛනං ගොපනං පටිජග්ගනං. **සන්තානන්ති** අඤ්ඤත්ථ බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඅරියසාවකා සන්තො නාම, ඉධ පන මාතාපිතුඋපට්ඨාකා අධිප්පෙතා. තස්මා උත්තමට්ඨෙන සන්තානං , සෙට්ඨචරියට්ඨෙන **බ්‍රහ්මචාරීනං**. ඉදං මාතාපිතුඋපට්ඨානං සබ්භි උපඤ්ඤාතන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **සතං එතානි ඨානානීති** සන්තානං උත්තමපුරිසානං එතානි ඨානානි කාරණානි. **අරියො දස්සනසම්පන්නොති** ඉධ ඉමෙසංයෙව තිණ්ණං ඨානානං කාරණෙන අරියො චෙව දස්සනසම්පන්නො ච වෙදිතබ්බො, න බුද්ධාදයො න සොතාපන්නා. අථ වා **සතං එතානි ඨානානීති** මාතුපට්ඨානං පිතුපට්ඨානන්ති එතානි ඨානානි සන්තානං උත්තමපුරිසානං කාරණානීති එවං මාතාපිතුඋපට්ඨාකවසෙන ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථො වෙදිතබ්බො. මාතාපිතුඋපට්ඨාකොයෙව හි ඉධ ‘‘අරියො දස්සනසම්පන්නො’’ති වුත්තො. **ස ලොකං භජතෙ සිවන්ති** සො ඛෙමං දෙවලොකං ගච්ඡතීති.

6. සීලවන්තසුත්තවණ්ණනා

46. ඡට්ඨෙ **තීහි ඨානෙහීති** තීහි කාරණෙහි. **කායෙනාති**ආදීසු භික්ඛූ ආගච්ඡන්තෙ දිස්වා පච්චුග්ගමනං කරොන්තා ගච්ඡන්තෙ අනුගච්ඡන්තා ආසනසාලාය සම්මජ්ජනඋපලෙපනාදීනි කරොන්තා ආසනානි පඤ්ඤාපෙන්තා පානීයං පච්චුපට්ඨාපෙන්තා කායෙන පුඤ්ඤං පසවන්ති නාම. භික්ඛුසඞ්ඝං පිණ්ඩාය චරන්තං දිස්වා ‘‘යාගුං දෙථ, භත්තං දෙථ, සප්පිනවනීතාදීනි දෙථ, ගන්ධපුප්ඵාදීහි පූජෙථ, උපොසථං උපවසථ, ධම්මං සුණාථ, චෙතියං වන්දථා’’තිආදීනි වදන්තා වාචාය පුඤ්ඤං පසවන්ති නාම. භික්ඛූ පිණ්ඩාය චරන්තෙ දිස්වා ‘‘ලභන්තූ’’ති චින්තෙන්තා මනසා පුඤ්ඤං පසවන්ති නාම. **පසවන්තීති** පටිලභන්ති. පුඤ්ඤං පනෙත්ථ ලොකියලොකුත්තරමිස්සකං කථිතං.

7. සඞ්ඛතලක්ඛණසුත්තවණ්ණනා

47. සත්තමෙ **සඞ්ඛතස්සාති** පච්චයෙහි සමාගන්ත්වා කතස්ස. **සඞ්ඛතලක්ඛණානීති** සඞ්ඛතං එතන්ති සඤ්ජානනකාරණානි නිමිත්තානි. **උප්පාදොති** ජාති. **වයොති** භෙදො. **ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තං** නාම ජරා. තත්ථ **සඞ්ඛතන්ති** තෙභූමකා ධම්මා. මග්ගඵලානි පන අසම්මසනූපගත්තා ඉධ න කථීයන්ති. උප්පාදාදයො **සඞ්ඛතලක්ඛණා** නාම. තෙසු උප්පාදක්ඛණෙ උප්පාදො, ඨානක්ඛණෙ ජරා, භෙදක්ඛණෙ වයො. ලක්ඛණං න සඞ්ඛතං, සඞ්ඛතං න ලක්ඛණං , ලක්ඛණෙන පන සඞ්ඛතං පරිච්ඡින්නං. යථා හත්ථිඅස්සගොමහිංසාදීනං සත්තිසූලාදීනි සඤ්ජානනලක්ඛණානි න හත්ථිආදයො, නපි හත්ථිආදයො ලක්ඛණානෙව, ලක්ඛණෙහි පන තෙ ‘‘අසුකස්ස හත්ථී, අසුකස්ස අස්සො, අසුකහත්ථී, අසුකඅස්සො’’ති වා පඤ්ඤායන්ති, එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං.

8. අසඞ්ඛතලක්ඛණසුත්තවණ්ණනා

48. අට්ඨමෙ **අසඞ්ඛතස්සාති** පච්චයෙහි සමාගන්ත්වා අකතස්ස. **අසඞ්ඛතලක්ඛණානීති** අසඞ්ඛතං එතන්ති සඤ්ජානනකාරණානි නිමිත්තානි. **න උප්පාදො පඤ්ඤායතීති**ආදීහි උප්පාදජරාභඞ්ගානං අභාවො වුත්තො. උප්පාදාදීනඤ්හි අභාවෙන අසඞ්ඛතන්ති පඤ්ඤායති.

9. පබ්බතරාජසුත්තවණ්ණනා

49. නවමෙ **මහාසාලාති** මහාරුක්ඛා. **කුලපතින්ති** කුලජෙට්ඨකං. **සෙලොති** සිලාමයො. **අරඤ්ඤස්මින්ති** අගාමකට්ඨානෙ. **බ්‍රහ්මාති** මහන්තො. **වනෙති** අටවියං. **වනප්පතීති** වනජෙට්ඨකා. **ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, මග්ගං සුගතිගාමිනන්ති** සුගතිගාමිකමග්ගසඞ්ඛාතං ධම්මං චරිත්වා.

10. ආතප්පකරණීයසුත්තවණ්ණනා

50. දසමෙ **ආතප්පං කරණීයන්ති** වීරියං කාතුං යුත්තං. **අනුප්පාදායාති** අනුප්පාදත්ථාය, අනුප්පාදං සාධෙස්සාමීති ඉමිනා කාරණෙන කත්තබ්බන්ති අත්ථො. පරතොපි එසෙව නයො. **සාරීරිකානන්ති** සරීරසම්භවානං. **දුක්ඛානන්ති** දුක්ඛමානං. **තිබ්බානන්ති** බහලානං, තාපනවසෙන වා තිබ්බානං. **ඛරානන්ති** ඵරුසානං. **කටුකානන්ති** තිඛිණානං. **අසාතානන්ති** අමධුරානං. **අමනාපානන්ති** මනං වඩ්ඪෙතුං අසමත්ථානං. **පාණහරානන්ති** ජීවිතහරානං. **අධිවාසනායාති** අධිවාසනත්ථාය සහනත්ථාය ඛමනත්ථාය.

එත්තකෙ ඨානෙ සත්ථා ආණාපෙත්වා ආණත්තිං පවත්තෙත්වා ඉදානි සමාදපෙන්තො **යතො ඛො, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **යතොති** යදා. **ආතාපීති** වීරියවා. **නිපකොති** සප්පඤ්ඤො. **සතොති** සතියා සමන්නාගතො. **දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායාති** වට්ටදුක්ඛස්ස පරිච්ඡෙදපරිවටුමකිරියාය. ඉමෙ ච පන ආතාපාදයො තයොපි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා කථිතා.

11. මහාචොරසුත්තවණ්ණනා

51. එකාදසමෙ **මහාචොරොති** මහන්තො බලවචොරො. **සන්ධින්ති** සරසන්ධිං. **නිල්ලොපන්ති** මහාවිලොපං. **එකාගාරිකන්ති** එකමෙව ගෙහං පරිවාරෙත්වා විලුම්පනං. **පරිපන්ථෙපි තිට්ඨතීති** පන්ථදූහනකම්මං කරොති. **නදීවිදුග්ගන්ති** නදීනං දුග්ගමට්ඨානං අන්තරදීපකං, යත්ථ සක්කා හොති ද්වීහිපි තීහිපි ජඞ්ඝසහස්සෙහි සද්ධිං නිලීයිතුං. **පබ්බතවිසමන්ති** පබ්බතානං විසමට්ඨානං පබ්බතන්තරං, යත්ථ සක්කා හොති සත්තහි වා අට්ඨහි වා ජඞ්ඝසහස්සෙහි සද්ධිං නිලීයිතුං. **තිණගහනන්ති** තිණෙන වඩ්ඪිත්වා සඤ්ඡන්නං ද්වත්තියොජනට්ඨානං. **රොධන්ති** ඝනං අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසට්ඨසාඛං එකාබද්ධං මහාවනසණ්ඩං. **පරියොධාය අත්ථං භණිස්සන්තීති** පරියොදහිත්වා තං තං කාරණං පක්ඛිපිත්වා අත්ථං කථයිස්සන්ති. **ත්‍යාස්සාති** තෙ අස්ස. **පරියොධාය අත්ථං භණන්තීති** කිස්මිඤ්චි කිඤ්චි වත්තුං ආරද්ධෙයෙව ‘‘මා එවං අවචුත්ථ, මයං එතං කුලපරම්පරාය ජානාම, න එස එවරූපං කරිස්සතී’’ති තං තං කාරණං පක්ඛිපිත්වා මහන්තම්පි දොසං හරන්තා අත්ථං භණන්ති. අථ වා **පරියොධායාති** පටිච්ඡාදෙත්වාතිපි අත්ථො. තෙ හි තස්සපි දොසං පටිච්ඡාදෙත්වා අත්ථං භණන්ති. **ඛතං උපහතන්ති** ගුණඛනනෙන ඛතං, ගුණූපඝාතෙන උපහතං. **විසමෙන කායකම්මෙනාති** සම්පක්ඛලනට්ඨෙන විසමෙන කායද්වාරිකකම්මෙන. වචීමනොකම්මෙසුපි එසෙව නයො. **අන්තග්ගාහිකායාති** දසවත්ථුකාය අන්තං ගහෙත්වා ඨිතදිට්ඨියා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

චූළවග්ගො පඤ්චමො.

පඨමපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

2. දුතියපණ්ණාසකං

(6) 1. බ්‍රාහ්මණවග්ගො

1. පඨමද්වෙබ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා

52. බ්‍රාහ්මණවග්ගස්ස පඨමෙ **ජිණ්ණාති** ජරාජිණ්ණා. **වුද්ධාති** වයොවුද්ධා. **මහල්ලකාති** ජාතිමහල්ලකා. **අද්ධගතාති** තයො අද්ධෙ අතික්කන්තා. **වයොඅනුප්පත්තාති** තතියං වයං අනුප්පත්තා. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූති** පුත්තදාරෙ අත්තනො වචනං අකරොන්තෙ දිස්වා ‘‘සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා නියානිකමග්ගං ගවෙසිස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා උපසඞ්කමිංසු. **මයමස්සු, භො ගොතම, බ්‍රාහ්මණාති**; භො ගොතම, මයං බ්‍රාහ්මණා න ඛත්තියා නාමච්චා න ගහපතිකාති බ්‍රාහ්මණභාවං ජානාපෙත්වා **ජිණ්ණාති**ආදිමාහංසු. **අකතභීරුත්තාණාති** අකතභයපරිත්තාණා. අවස්සයභූතං පතිට්ඨාකම්මං අම්හෙහි න කතන්ති දස්සෙන්ති. **තග්ඝාති** එකංසත්ථෙ නිපාතො, සම්පටිච්ඡනත්ථෙ වා. එකන්තෙන තුම්හෙ එවරූපා, අහම්පි ඛො එතං සම්පටිච්ඡාමීති ච දස්සෙති. **උපනීයතීති** උපසංහරීයති. අයං හි ජාතියා ජරං උපනීයති, ජරාය බ්‍යාධිං, බ්‍යාධිනා මරණං, මරණෙන පුන ජාතිං. තෙන වුත්තං – ‘‘උපනීයතී’’ති.

ඉදානි යස්මා තෙ බ්‍රාහ්මණා මහල්ලකත්තා පබ්බජිත්වාපි වත්තං පූරෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති, තස්මා නෙ පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙන්තො භගවා **යොධ කායෙන සංයමොති**ආදිමාහ. තත්ථ **කායෙන සංයමොති** කායද්වාරෙන සංවරො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **තං තස්ස පෙතස්සාති** තං පුඤ්ඤං තස්ස පරලොකං ගතස්ස තායනට්ඨෙන **තාණං,** නිලීයනට්ඨෙන **ලෙණං,** පතිට්ඨානට්ඨෙන **දීපො,** අවස්සයනට්ඨෙන **සරණං,** උත්තමගතිවසෙන **පරායණඤ්ච** හොතීති දස්සෙති. ගාථා උත්තානත්ථායෙව. එවං තෙ බ්‍රාහ්මණා තථාගතෙන පඤ්චසු සීලෙසු සමාදපිතා යාවජීවං පඤ්ච සීලානි රක්ඛිත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිංසු.

2. දුතියද්වෙබ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා

53. දුතියෙ **භාජනන්ති** යංකිඤ්චි භණ්ඩකං. සෙසං පඨමෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

3. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා

54. තතියෙ **සම්මොදනීයන්ති** සම්මොදජනනිං. **සාරණීයන්ති** සරිතබ්බයුත්තකං. **වීතිසාරෙත්වාති** පරියොසාපෙත්වා. **කිත්තාවතාති** කිත්තකෙන. **සන්දිට්ඨිකො ධම්මො හොතීති** සාමං පස්සිතබ්බො හොති. **අකාලිකොති** න කාලන්තරෙ ඵලදායකො. **එහිපස්සිකොති** ‘‘එහි පස්සා’’ති එවං දස්සෙතුං සක්කාති ආගමනීයපටිපදං පුච්ඡති. **ඔපනෙය්‍යිකොති** අත්තනො චිත්තං උපනෙතබ්බො. **පච්චත්තං වෙදිතබ්බොති** සාමංයෙව ජානිතබ්බො. **විඤ්ඤූහීති** පණ්ඩිතෙහි. **පරියාදින්නචිත්තොති** ආදින්නගහිතපරාමට්ඨචිත්තො හුත්වා. **චෙතෙතීති** චින්තෙති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ බ්‍රාහ්මණෙන ලොකුත්තරමග්ගො පුච්ඡිතො, සත්ථාරාපි සොයෙව කථිතො. සො හි සාමං පස්සිතබ්බත්තා සන්දිට්ඨිකො නාමාති.

4. පරිබ්බාජකසුත්තවණ්ණනා

55. චතුත්ථෙ **බ්‍රාහ්මණපරිබ්බාජකොති** බ්‍රාහ්මණජාතිකො පරිබ්බාජකො, න ඛත්තියාදිජාතිකො. **අත්තත්ථම්පීති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං ලොකියලොකුත්තරමිස්සකං අත්තනො අත්ථං.

5. නිබ්බුතසුත්තවණ්ණනා

56. පඤ්චමෙ **අකාලිකන්ති** න කාලන්තරෙ පත්තබ්බං. **ඔපනෙය්‍යිකන්ති** පටිපත්තියා උපගන්තබ්බං.

6. පලොකසුත්තවණ්ණනා

57. ඡට්ඨෙ **ආචරියපාචරියානන්ති** ආචරියානඤ්චෙව ආචරියාචරියානඤ්ච. **අවීචි මඤ්ඤෙ ඵුටො අහොසීති** යථා අවීචි මහානිරයො නිරන්තරඵුටො නෙරයිකසත්තෙහි පරිපුණ්ණො, මනුස්සෙහි එවං පරිපුණ්ණො හොති. **කුක්කුටසංපාතිකාති** එකගාමස්ස ඡදනපිට්ඨිතො උප්පතිත්වා ඉතරගාමස්ස ඡදනපිට්ඨෙ පතනසඞ්ඛාතො කුක්කුටසංපාතො එතාසු අත්ථීති කුක්කුටසංපාතිකා. කුක්කුටසංපාදිකාතිපි පාඨො, ගාමන්තරතො ගාමන්තරං කුක්කුටානං පදසා ගමනසඞ්ඛාතො කුක්කුටසංපාදො එතාසු අත්ථීති අත්ථො. උභයම්පෙතං ඝනනිවාසතංයෙව දීපෙති. **අධම්මරාගරත්තාති** රාගො නාම එකන්තෙනෙව අධම්මො, අත්තනො පරික්ඛාරෙසු පන උප්පජ්ජමානො න අධම්මරාගොති අධිප්පෙතො, පරපරික්ඛාරෙසු උප්පජ්ජමානොව අධම්මරාගොති. **විසමලොභාභිභූතාති** ලොභස්ස සමකාලො නාම නත්ථි, එකන්තං විසමොව එස. අත්තනා පරිග්ගහිතවත්ථුම්හි පන උප්පජ්ජමානො සමලොභො නාම,

පරපරිග්ගහිතවත්ථුම්හි උප්පජ්ජමානොව විසමොති අධිප්පෙතො. **මිච්ඡාධම්මපරෙතාති** අවත්ථුපටිසෙවනසඞ්ඛාතෙන මිච්ඡාධම්මෙන සමන්නාගතා. **දෙවො න සම්මා ධාරං අනුප්පවෙච්ඡතීති** වස්සිතබ්බයුත්තෙ කාලෙ වස්සං න වස්සති. **දුබ්භික්ඛන්ති** දුල්ලභභික්ඛං. **දුස්සස්සන්ති** විවිධසස්සානං අසම්පජ්ජනෙන දුස්සස්සං. **සෙතට්ඨිකන්ති** සස්සෙ සම්පජ්ජමානෙ පාණකා පතන්ති, තෙහි දට්ඨත්තා නික්ඛන්තනික්ඛන්තානි සාලිසීසානි සෙතවණ්ණානි හොන්ති නිස්සාරානි. තං සන්ධාය වුත්තං ''සෙතට්ඨික''න්ති. **සලාකාවුත්තන්ති** වපිතං වපිතං සස්සං සලාකාමත්තමෙව සම්පජ්ජති, ඵලං න දෙතීති අත්ථො. **යක්ඛාති** යක්ඛාධිපතිනො. **වාළෙ අමනුස්සෙ ඔස්සජ්ජන්තීති** චණ්ඩයක්ඛෙ මනුස්සපථෙ විස්සජ්ජෙන්ති, තෙ ලද්ධොකාසා මහාජනං ජීවිතක්ඛයං පාපෙන්ති.

7. වච්ඡගොත්තසුත්තවණ්ණනා

58. සත්තමෙ **මහප්ඵලන්ති** මහාවිපාකං. **ධම්මස්ස චානුධම්මං බ්‍යාකරොන්තීති** එත්ථ **ධම්මො** නාම කථිතකථා, **අනුධම්මො** නාම කථිතස්ස පටිකථනං. **සහධම්මිකොති** සකාරණො සහෙතුකො. **වාදානුපාතොති** වාදස්ස අනුපාතො, අනුපතනං පවත්තීති අත්ථො. **ගාරය්හං ඨානන්ති** ගරහිතබ්බයුත්තං කාරණං. ඉදං වුත්තං හොති – භොතා ගොතමෙන වුත්තා සකාරණා වාදප්පවත්ති කිඤ්චිපි ගාරය්හං කාරණං න ආගච්ඡතීති. අථ වා තෙහි පරෙහි වුත්තා සකාරණා වාදප්පවත්ති කිඤ්චි ගාරය්හං කාරණං න ආගච්ඡතීති පුච්ඡති.

අන්තරායකරො හොතීති අන්තරායං විනාසං කිච්ඡලාභකං විලොමකං කරොති. **පාරිපන්ථිකොති** පන්ථදූහනචොරො. **ඛතො ච හොතීති** ගුණඛනනෙන ඛතො හොති. **උපහතොති** ගුණූපඝාතෙනෙව උපහතො.

චන්දනිකායාති අසුචිකලලකූපෙ. **ඔලිගල්ලෙති** නිද්ධමනකලලෙ. **සො චාති** සො සීලවාති වුත්තඛීණාසවො. **සීලක්ඛන්ධෙනාති** සීලරාසිනා. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. එත්ථ ච විමුත්තිඤාණදස්සනං වුච්චති පච්චවෙක්ඛණඤාණං, තං අසෙක්ඛස්ස පවත්තත්තා අසෙක්ඛන්ති වුත්තං. ඉතරානි සික්ඛාපරියොසානප්පත්තතාය සයම්පි අසෙක්ඛානෙව. තානි ච පන ලොකුත්තරානි, පච්චවෙක්ඛණඤාණං ලොකියං.

රොහිණීසූති රත්තවණ්ණාසු. **සරූපාසූති** අත්තනො වච්ඡකෙහි සමානරූපාසු. **පාරෙවතාසූති** කපොතවණ්ණාසු. **දන්තොති** නිබ්බිසෙවනො. **පුඞ්ගවොති** උසභො. **ධොරය්හොති** ධුරවාහො. **කල්‍යාණජවනික්කමොති** කල්‍යාණෙන උජුනා ජවෙන ගන්තා. **නාස්ස වණ්ණං පරික්ඛරෙති** අස්ස ගොණස්ස සරීරවණ්ණං න උපපරික්ඛන්ති, ධුරවහනකම්මමෙව පන උපපරික්ඛන්ති. **යස්මිං කස්මිඤ්චි ජාතියෙති** යත්ථ කත්ථචි කුලජාතෙ. **යාසු කාසුචි එතාසූති** එතාසු ඛත්තියාදිප්පභෙදාසු යාසු කාසුචි ජාතීසු.

බ්‍රහ්මචරියස්ස කෙවලීති බ්‍රහ්මචරියස්ස කෙවලෙන සමන්නාගතො, පරිපුණ්ණභාවෙන යුත්තොති අත්ථො. ඛීණාසවො හි සකලබ්‍රහ්මචාරී නාම හොති. තෙනෙතං වුත්තං. **පන්නභාරොති** ඔරොපිතභාරො, ඛන්ධභාරං කිලෙසභාරං කාමගුණභාරඤ්ච ඔරොපෙත්වා ඨිතොති අත්ථො. **කතකිච්චොති** චතූහි මග්ගෙහි කිච්චං කත්වා ඨිතො. **පාරගූ සබ්බධම්මානන්ති** සබ්බධම්මා වුච්චන්ති පඤ්චක්ඛන්ධා ද්වාදසායතනානි අට්ඨාරස ධාතුයො, තෙසං සබ්බධම්මානං අභිඤ්ඤාපාරං, පරිඤ්ඤාපාරං, පහානපාරං, භාවනාපාරං, සච්ඡිකිරියාපාරං, සමාපත්තිපාරඤ්චාති ඡබ්බිධං පාරං ගතත්තා පාරගූ. **අනුපාදායාති** අග්ගහෙත්වා. **නිබ්බුතොති** කිලෙසසන්තාපරහිතො. **විරජෙති** රාගදොසමොහරජරහිතෙ.

අවිජානන්තාති ඛෙත්තං අජානන්තා. **දුම්මෙධාති** නිප්පඤ්ඤා. **අස්සුතාවිනොති** ඛෙත්තවිනිච්ඡයසවනෙන රහිතා. **බහිද්ධාති** ඉමම්හා සාසනා බහිද්ධා. **න හි සන්තෙ උපාසරෙති** බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඛීණාසවෙ උත්තමපුරිසෙ න උපසඞ්කමන්ති. **ධීරසම්මතෙති** පණ්ඩිතෙහි සම්මතෙ සම්භාවිතෙ. **මූලජාතා පතිට්ඨිතාති** ඉමිනා සොතාපන්නස්ස සද්ධං දස්සෙති. **කුලෙ වා ඉධ ජායරෙති** ඉධ වා මනුස්සලොකෙ ඛත්තියබ්‍රාහ්මණවෙස්සකුලෙ ජායන්ති. අයමෙව හි තිවිධා කුලසම්පත්ති නාම. **අනුපුබ්බෙන නිබ්බානං, අධිගච්ඡන්තීති** සීලසමාධිපඤ්ඤාති ඉමෙ ගුණෙ පූරෙත්වා අනුක්කමෙන නිබ්බානං අධිගච්ඡන්තීති.

8. තිකණ්ණසුත්තවණ්ණනා

59. අට්ඨමෙ **තිකණ්ණොති** තස්ස නාමං. **උපසඞ්කමීති** ''සමණො කිර ගොතමො පණ්ඩිතො, ගච්ඡිස්සාමි තස්ස සන්තික''න්ති චින්තෙත්වා භුත්තපාතරාසො මහාජනපරිවුතො උපසඞ්කමි. **භගවතො සම්මුඛාති** දසබලස්ස පුරතො නිසීදිත්වා. **වණ්ණං භාසතීති** කස්මා භාසති? සො කිර ඉතො පුබ්බෙ තථාගතස්ස සන්තිකං අගතපුබ්බො. අථස්ස එතදහොසි – ''බුද්ධා නාම දුරාසදා, මයි පඨමතරං අකථෙන්තෙ කථෙය්‍යා වා න වා. සචෙ න කථෙස්සති, අථ මං සමාගමට්ඨානෙ කථෙන්තං එවං වක්ඛන්ති 'ත්වං ඉධ කස්මා කථෙසි, යෙන තෙ සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වචනමත්තම්පි න ලද්ධ'න්ති. තස්මා 'එවං මෙ අයං ගරහා මුච්චිස්සතී'''ති මඤ්ඤමානො භාසති. කිඤ්චාපි බ්‍රාහ්මණානං වණ්ණං භාසති, තථාගතස්ස පන ඤාණං සට්ටෙස්සාමීති අධිප්පායෙනෙව භාසති. **එවම්පි තෙවිජ්ජා බ්‍රාහ්මණාති** තෙවිජ්ජකබ්‍රාහ්මණා එවංපණ්ඩිතා එවංධීරා එවංබ්‍යත්තා එවංබහුස්සුතා එවංවාදිනො, එවංසම්මතාති

අත්ථො. **ඉතිපීති** ඉමිනා තෙසං පණ්ඩිතාදිආකාරපරිච්ඡෙදං දස්සෙති. එත්තකෙන කාරණෙන පණ්ඩිතා…පෙ…. එත්තකෙන කාරණෙන සම්මතාති අයඤ්හි එත්ථ අත්ථො.

යථා කථං පන බ්‍රාහ්මණාති එත්ථ **යථාති** කාරණවචනං, **කථං පනාති** පුච්ඡාවචනං. ඉදං වුත්තං හොති – කථං පන, බ්‍රාහ්මණ, බ්‍රාහ්මණා තෙවිජ්ජං පඤ්ඤාපෙන්ති. යථා එවං සක්කා හොති ජානිතුං, තං කාරණං වදෙහීති. තං සුත්වා බ්‍රාහ්මණො ''ජානනට්ඨානෙයෙව මං සම්මාසම්බුද්ධො පුච්ඡි, නො අජානනට්ඨානෙ''ති අත්තමනො හුත්වා **ඉධ, භො ගොතමාති**ආදිමාහ. තත්ථ **උභතොති** ද්වීහිපි පක්ඛෙහි. **මාතිතො ච පිතිතො චාති** යස්ස මාතා බ්‍රාහ්මණී, මාතු මාතා බ්‍රාහ්මණී, තස්සාපි මාතා බ්‍රාහ්මණී. පිතා බ්‍රාහ්මණො, පිතු පිතා බ්‍රාහ්මණො, තස්සාපි පිතා බ්‍රාහ්මණො, සො උභතො සුජාතො මාතිතො ච පිතිතො ච. **සංසුද්ධගහණිකොති** යස්ස සංසුද්ධා මාතු ගහණී, කුච්ඡීති අත්ථො. ''සමවෙපාකිනියා ගහණියා''ති පන එත්ථ කම්මජතෙජොධාතු ගහණීති වුච්චති.

යාව සත්තමා පිතාමහයුගාති එත්ථ පිතු පිතා පිතාමහො, පිතාමහස්ස යුගං පිතාමහයුගං. **යුගන්ති** ආයුප්පමාණං වුච්චති. අභිලාපමත්තමෙව චෙතං, අත්ථතො පන පිතාමහොයෙව පිතාමහයුගං. තතො උද්ධං සබ්බෙපි පුබ්බපුරිසා පිතාමහග්ගහණෙනෙව ගහිතා. එවං යාව සත්තමො පුරිසො, තාව සංසුද්ධගහණිකො, අථ වා අක්ඛිත්තො අනුපක්කුට්ඨො ජාතිවාදෙනාති දස්සෙති. **අක්ඛිත්තොති** ''අපනෙථ එතං, කිං ඉමිනා''ති එවං අක්ඛිත්තො අනවක්ඛිත්තො. **අනුපක්කුට්ඨොති** න උපක්කුට්ඨො, න අක්කොසං වා නින්දං වා පත්තපුබ්බො. කෙන කාරණෙනාති? **ජාතිවාදෙන.** ''ඉතිපි හීනජාතිකො එසො''ති එවරූපෙන වචනෙනාති අත්ථො.

අජ්ඣායකොති ඉදං ''න දානිමෙ ඣායන්ති, න දානිමෙ ඣායන්තීති ඛො, වාසෙට්ඨ, අජ්ඣායකා අජ්ඣායකාතෙව තතියං අක්ඛරං උපනිබ්බත්ත''න්ති (දී. නි. 3.132) එවං පඨමකප්පිකකාලෙ ඣානවිරහිතානං බ්‍රාහ්මණානං ගරහවචනං උප්පන්නං. ඉදානි පන තං අජ්ඣායතීති අජ්ඣායකො, මන්තෙ පරිවත්තෙතීති ඉමිනා අත්ථෙන පසංසාවචනං කත්වා වොහරන්ති. මන්තෙ ධාරෙතීති **මන්තධරො.**

තිණ්ණං වෙදානන්ති ඉරුබ්බෙදයජුබ්බෙදසාමබ්බෙදානං. ඔට්ඨපහතකරණවසෙන පාරං ගතොති **පාරගූ.** සහ නිඝණ්ඩුනා ච කෙටුභෙන ච **සනිඝණ්ඩුකෙටුභානං. නිඝණ්ඩූති** නාමනිඝණ්ඩුරුක්ඛාදීනං වෙවචනපකාසකසත්ථං. **කෙටුභන්ති** කිරියාකප්පවිකප්පො කවීනං උපකාරාය සත්ථං. සහ අක්ඛරප්පභෙදෙන **සාක්ඛරප්පභෙදානං. අක්ඛරප්පභෙදොති** සික්ඛා ච නිරුත්ති ච. **ඉතිහාසපඤ්චමානන්ති** ආථබ්බණවෙදං චතුත්ථං කත්වා ඉතිහ ආස, ඉතිහ ආසාති ඊදිසවචනපටිසංයුත්තො පුරාණකථාසඞ්ඛාතො ඛත්තවිජ්ජාසඞ්ඛාතො වා ඉතිහාසො පඤ්චමො එතෙසන්ති ඉතිහාසපඤ්චමා. තෙසං ඉතිහාසපඤ්චමානං වෙදානං.

පදං තදවසෙසඤ්ච බ්‍යාකරණං අධීයති වෙදෙති චාති **පදකො වෙය්‍යාකරණො. ලොකායතං** වුච්චති විතණ්ඩවාදසත්ථං. **මහාපුරිසලක්ඛණන්ති** මහාපුරිසානං බුද්ධාදීනං ලක්ඛණදීපකං ද්වාදසසහස්සගන්ථපමාණං සත්ථං, යත්ථ සොළසසහස්සගාථාපදපරිමාණා බුද්ධමන්තා නාම අහෙසුං, යෙසං වසෙන ''ඉමිනා ලක්ඛණෙන සමන්නාගතා බුද්ධා නාම හොන්ති , ඉමිනා පච්චෙකබුද්ධා, ද්වෙ අග්ගසාවකා, අසීති මහාසාවකා, බුද්ධමාතා, බුද්ධපිතා, අග්ගුපට්ඨාකා, අග්ගුපට්ඨායිකා, රාජා චක්කවත්තී''ති අයං විසෙසො ඤායති. **අනවයොති** ඉමෙසු ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණෙසු අනූනො පරිපූරකාරී, අවයො න හොතීති වුත්තං හොති. අවයො නාම යො තානි අත්ථතො ච ගන්ථතො ච සන්ධාරෙතුං න සක්කොති. අථ වා **අනවයොති** අනු අවයො, සන්ධිවසෙන උකාරලොපො. අනු අවයො පරිපුණ්ණසිප්පොති අත්ථො.

තෙන හීති ඉදං භගවා නං ආයාචන්තං දිස්වා ''ඉදානිස්ස පඤ්හං කථෙතුං කාලො''ති ඤත්වා ආහ. තස්සත්ථො – යස්මා මං ආයාචසි, තස්මා සුණාහීති. **විවිච්චෙව කාමෙහීති**ආදි විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.70) විත්ථාරිතමෙව. ඉධ පනෙතං තිස්සන්නං විජ්ජානං පුබ්බභාගපටිපත්තිදස්සනත්ථං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ ද්වින්නං විජ්ජානං අනුපදවණ්ණනා චෙව භාවනානයො ච විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.402 ආදයො) විත්ථාරිතොව.

පඨමා විජ්ජාති පඨමං උප්පන්නාති පඨමා, විදිතකරණට්ඨෙන විජ්ජා. කිං විදිතං කරොති? පුබ්බෙනිවාසං. **අවිජ්ජාති** තස්සෙව පුබ්බෙනිවාසස්ස අවිදිතකරණට්ඨෙන තප්පටිච්ඡාදකො මොහො වුච්චති. **තමොති** ස්වෙව මොහො පටිච්ඡාදකට්ඨෙන තමොති වුච්චති. **ආලොකොති** සායෙව විජ්ජා ඔභාසකරණට්ඨෙන ආලොකොති වුච්චති. එත්ථ ච විජ්ජා අධිගතාති අයං අත්ථො . සෙසං පසංසාවචනං. යොජනා පනෙත්ථ අයමස්ස විජ්ජා අධිගතා, අථස්ස අධිගතවිජ්ජස්ස අවිජ්ජා විහතා විනට්ඨාති අත්ථො. කස්මා? යස්මා විජ්ජා උප්පන්නා. ඉතරස්මිම්පි පදද්වයෙ එසෙව නයො. **යථා තන්ති** එත්ථ **යථාති** ඔපම්මං, **තන්ති** නිපාතමත්තං. සතියා අවිප්පවාසෙන **අප්පමත්තස්ස.** වීරියාතාපෙන **ආතාපිනො.** කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛතාය **පහිතත්තස්ස.** පෙසිතත්තස්සාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – යථා අප්පමත්තස්ස ආතාපිනො පහිතත්තස්ස විහරතො අවිජ්ජා විහඤ්ඤෙය්‍ය, විජ්ජා උප්පජ්ජෙය්‍ය. තමො විහඤ්ඤෙය්‍ය, ආලොකො උප්පජ්ජෙය්‍ය, එවමෙව තස්ස අවිජ්ජා විහතා , විජ්ජා උප්පන්නා. තමො විහතො, ආලොකො උප්පන්නො. එතස්ස තෙන පධානානුයොගස්ස අනුරූපමෙව ඵලං ලද්ධන්ති.

වුතූපපාතකථායං **විජ්ජාති** දිබ්බචක්ඛුඤාණවිජ්ජා. **අවිජ්ජාති** සත්තානං චුතිපටිසන්ධිප්පටිච්ඡාදිකා අවිජ්ජා. සෙසං වුත්තනයමෙව.

තතියවිජ්ජාය **සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙති** විපස්සනාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානචිත්තං වෙදිතබ්බං. **ආසවානං ඛයඤාණායාති** අරහත්තමග්ගඤාණත්ථාය. අරහත්තමග්ගො හි ආසවවිනාසනතො ආසවානං ඛයොති වුච්චති, තත්‍ර චෙතං ඤාණං තත්ථ පරියාපන්නත්තාති. **චිත්තං අභිනින්නාමෙතීති** විපස්සනාචිත්තං අභිනීහරති. **සො ඉදං දුක්ඛන්ති** එවමාදීසු එත්තකං දුක්ඛං, න ඉතො භිය්‍යොති සබ්බම්පි දුක්ඛසච්චං සරසලක්ඛණප්පටිවෙධෙන යථාභූතං පජානාති පටිවිජ්ඣති, තස්ස ච දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තිකං තණ්හං ''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති, තදුභයම්පි යං ඨානං පත්වා නිරුජ්ඣති , තං තෙසං අප්පවත්තිං නිබ්බානං ''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති. තස්ස ච සම්පාපකං අරියමග්ගං ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති සරසලක්ඛණප්පටිවෙධෙන යථාභූතං පජානාති පටිවිජ්ඣතීති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො.

එවං සරූපතො සච්චානි දස්සෙත්වා ඉදානි කිලෙසවසෙන පරියායතො දස්සෙන්තො **ඉමෙ ආසවාති**ආදිමාහ. **තස්ස එවං ජානතො එවං පස්සතොති** තස්ස භික්ඛුනො එවං ජානන්තස්ස එවං පස්සන්තස්ස. සහ විපස්සනාය කොටිප්පත්තං මග්ගං කථෙසි. **කාමාසවාති** කාමාසවතො. **විමුච්චතීති** ඉමිනා මග්ගක්ඛණං දස්සෙති. මග්ගක්ඛණෙ හි චිත්තං විමුච්චති, ඵලක්ඛණෙ විමුත්තං හොති. **විමුත්තස්මිං විමුත්තමිති ඤාණන්ති** ඉමිනා පච්චවෙක්ඛණඤාණං දස්සෙති. **ඛීණා ජාතීති**ආදීහි තස්ස භූමිං. තෙන හි ඤාණෙන සො පච්චවෙක්ඛන්තො ඛීණා ජාතීතිආදීනි පජානාති. කතමා පනස්ස ජාති ඛීණා, කථඤ්ච නං පජානාතීති? න තාවස්ස අතීතා ජාති ඛීණා පුබ්බෙව ඛීණත්තා, න අනාගතා, අනාගතෙ වායාමාභාවතො, න පච්චුප්පන්නා, විජ්ජමානත්තා. යා පන මග්ගස්ස අභාවිතත්තා උප්පජ්ජෙය්‍ය එකචතුපඤ්චවොකාරභවෙසු එකචතුපඤ්චක්ඛන්ධප්පභෙදා ජාති, සා මග්ගස්ස භාවිතත්තා අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන ඛීණා. තං සො මග්ගභාවනාය පහීනකිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා කිලෙසාභාවෙ විජ්ජමානම්පි කම්මං ආයතිඅප්පටිසන්ධිකං හොතීති ජානන්තො පජානාති.

වුසිතන්ති වුත්ථං පරිවුත්ථං, කතං චරිතං නිට්ඨිතන්ති අත්ථො. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියං. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකෙන හි සද්ධිං සත්ත සෙක්ඛා බ්‍රහ්මචරියවාසං වසන්ති නාම, ඛීණාසවො වුත්ථවාසො. තස්මා සො අත්තනො බ්‍රහ්මචරියවාසං පච්චවෙක්ඛන්තො ''වුසිතං බ්‍රහ්මචරිය''න්ති පජානාති. **කතං කරණීයන්ති** චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියාභාවනාභිසමයවසෙන සොළසවිධම්පි කිච්චං නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකාදයො හි තං කිච්චං කරොන්ති, ඛීණාසවො කතකරණීයො. තස්මා සො අත්තනො කරණීයං පච්චවෙක්ඛන්තො ''කතං කරණීය''න්ති පජානාති. **නාපරං ඉත්ථත්තායාති** පුන ඉත්ථභාවාය, එවං සොළසවිධකිච්චභාවාය කිලෙසක්ඛයාය වා මග්ගභාවනාකිච්චං මෙ නත්ථීති පජානාති. අථ වා **ඉත්ථත්තායාති** ඉත්ථභාවතො, ඉමස්මා එවං පකාරා ඉදානි වත්තමානක්ඛන්ධසන්තානා අපරං ඛන්ධසන්තානං මය්හං නත්ථි, ඉමෙ පන පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්ති ඡින්නමූලකා රුක්ඛා විය. තෙ චරිමකවිඤ්ඤාණනිරොධෙන අනුපාදානො විය ජාතවෙදො නිබ්බායිස්සන්තීති පජානාති. ඉධ **විජ්ජාති** අරහත්තමග්ගඤාණවිජ්ජා. **අවිජ්ජාති** චතුසච්චප්පටිච්ඡාදිකා අවිජ්ජා. සෙසං වුත්තනයමෙව.

අනුච්චාවචසීලස්සාති යස්ස සීලං කාලෙන හායති, කාලෙන වඩ්ඪති, සො උච්චාවචසීලො නාම හොති. ඛීණාසවස්ස පන සීලං එකන්තවඩ්ඪිතමෙව. තස්මා සො අනුච්චාවචසීලො නාම හොති. **වසීභූතන්ති** වසිප්පත්තං. **සුසමාහිතන්ති** සුට්ඨු සමාහිතං, ආරම්මණම්හි සුට්ඨපිතං. **ධීරන්ති** ධිතිසම්පන්නං. **මච්චුහායිනන්ති** මච්චුං ජහිත්වා ඨිතං. **සබ්බප්පහායිනන්ති** සබ්බෙ පාපධම්මෙ පජහිත්වා ඨිතං. **බුද්ධන්ති** චතුසච්චබුද්ධං. **අන්තිමදෙහිනන්ති** සබ්බපච්ඡිමසරීරධාරිනං. **තං නමස්සන්ති ගොතමන්ති** තං ගොතමගොත්තං බුද්ධසාවකා නමස්සන්ති. අථ වා ගොතමබුද්ධස්ස සාවකොපි ගොතමො, තං ගොතමං දෙවමනුස්සා නමස්සන්තීති අත්ථො.

පුබ්බෙනිවාසන්ති පුබ්බෙනිවුත්ථක්ඛන්ධපරම්පරං. **යොවෙදීති** යො අවෙදි අවගච්ඡි. යොවෙදීතිපි පාඨො. යො අවෙදි, විදිතං පාකටං කත්වා ඨිතොති අත්ථො. **සග්ගාපායඤ්ච පස්සතීති** ඡ කාමාවචරෙ නව බ්‍රහ්මලොකෙ චත්තාරො ච අපායෙ පස්සති. **ජාතික්ඛයං පත්තොති** අරහත්තං පත්තො. **අභිඤ්ඤාවොසිතොති** ජානිත්වා කිච්චවොසානෙන වොසිතො. **මුනීති** මොනෙය්‍යෙන සමන්නාගතො ඛීණාසවමුනි. **එතාහීති** හෙට්ඨා නිද්දිට්ඨාහි පුබ්බෙනිවාසඤාණාදීහි. **නාඤ්ඤං ලපිතලාපනන්ති** යො පනඤ්ඤො තෙවිජ්ජොති අඤ්ඤෙහි ලපිතවචනමත්තමෙව ලපති, තමහං තෙවිජ්ජොති න වදාමි, අත්තපච්චක්ඛතො ඤත්වා පරස්සපි තිස්සො විජ්ජා කථෙන්තමෙවාහං තෙවිජ්ජොති වදාමීති අත්ථො. **කලන්ති** කොට්ඨාසං. **නාග්ඝතීති** න පාපුණාති. ඉදානි බ්‍රාහ්මණො භගවතො කථාය පසන්නො පසන්නාකාරං කරොන්තො **අභික්කන්තන්ති**ආදිමාහ.

9. ජාණුස්සොණිසුත්තවණ්ණනා

60. නවමෙ **යස්සස්සූති** යස්ස භවෙය්‍යුං. **යඤ්ඤොති**ආදීසු යජිතබ්බොති යඤ්ඤො, දෙය්‍යධම්මස්සෙතං නාමං. **සද්ධන්ති** මතකභත්තං. **ථාලිපාකොති** වරපුරිසානං දාතබ්බයුත්තං භත්තං. **දෙය්‍යධම්මන්ති** වුත්තාවසෙසං යංකිඤ්චි දෙය්‍යධම්මං නාම. **තෙවිජ්ජෙසු බ්‍රාහ්මණෙසු දානං දදෙය්‍යාති** සබ්බමෙතං දානං තෙවිජ්ජෙසු දදෙය්‍ය, තෙවිජ්ජා බ්‍රාහ්මණාව පටිග්ගහෙතුං යුත්තාති දස්සෙති. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයමෙවාති.

10. සඞ්ගාරවසුත්තවණ්ණනා

61. දසමෙ **සඞ්ගාරවොති** එවංනාමකො රාජගහනගරෙ ජිණ්ණපටිසඞ්ඛරණකාරකො ආයුත්තකබ්‍රාහ්මණො. **උපසඞ්කමීති** භුත්තපාතරාසො හුත්වා මහාජනපරිවුතො උපසඞ්කමි. **මයමස්සූති** එත්ථ **අස්සූති** නිපාතමත්තං, මයං, භො ගොතම, බ්‍රාහ්මණා නාමාති ඉදමෙව අත්ථපදං. **යඤ්ඤං යජාමාති** බාහිරසමයෙ සබ්බචතුක්කෙන සබ්බට්ඨකෙන සබ්බසොළසකෙන සබ්බද්වත්තිංසාය සබ්බචතුසට්ඨියා සබ්බසතෙන සබ්බපඤ්චසතෙනාති ච එවං පාණඝාතපටිසංයුත්තො යඤ්ඤො නාම හොති. තං සන්ධායෙවමාහ. **අනෙකසාරීරිකන්ති** අනෙකසරීරසම්භවං. **යදිදන්ති** යා එසා. **යඤ්ඤාධිකරණන්ති** යජනකාරණා චෙව යාජනකාරණා චාති අත්ථො. එකස්මිඤ්හි බහූනං දදන්තෙපි දාපෙන්තෙපි බහුසුපි බහූනං දෙන්තෙසුපි දාපෙන්තෙසුපි පුඤ්ඤපටිපදා අනෙකසාරීරිකා නාම හොති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. තුය්හඤ්ච තුය්හඤ්ච යජාමීති වදන්තස්සාපි ත්වඤ්ච ත්වඤ්ච යජාහීති ආණාපෙන්තස්සාපි ච අනෙකසාරීරිකාව හොති. තම්පි සන්ධායෙතං වුත්තං. **යස්ස වා තස්ස වාති** යස්මා වා තස්මා වා. **එකමත්තානං දමෙතීති** අත්තනො ඉන්ද්‍රියදමනවසෙන එකං අත්තානමෙව දමෙති. **එකමත්තානං සමෙතීති** අත්තනො රාගාදිසමනවසෙන එකං අත්තානමෙව සමෙති. **පරිනිබ්බාපෙතීති** රාගාදිපරිනිබ්බානෙනෙව පරිනිබ්බාපෙති. **එවමස්සායන්ති** එවං සන්තෙපි අයං.

එවමිදං බ්‍රාහ්මණස්ස කථං සුත්වා සත්ථා චින්තෙසි – ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො පසුඝාතකසංයුත්තං මහායඤ්ඤං අනෙකසාරීරිකං පුඤ්ඤපටිපදං වදෙති, පබ්බජ්ජාමූලකං පන පුඤ්ඤුප්පත්තිපටිපදං එකසාරීරිකන්ති වදෙති. නෙවායං එකසාරීරිකං ජානාති, න අනෙකසාරීරිකං, හන්දස්ස එකසාරීරිකඤ්ච අනෙකසාරීරිකඤ්ච පටිපදං දෙසෙස්සාමී’’ති උපරි දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො **තෙන හි බ්‍රාහ්මණාති**ආදිමාහ. තත්ථ **යථා තෙ ඛමෙය්‍යාති** යථා තුය්හං රුච්චෙය්‍ය. **ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජතීති**ආදි විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතමෙව. **එථායං මග්ගොති** එථ තුම්හෙ, අහමනුසාසාමි, අයං මග්ගො. **අයං පටිපදාති** තස්සෙව වෙවචනං. **යථා පටිපන්නොති** යෙන මග්ගෙන පටිපන්නො. **අනුත්තරං බ්‍රහ්මචරියොගධන්ති** අරහත්තමග්ගසඞ්ඛාතස්ස බ්‍රහ්මචරියස්ස අනුත්තරං ඔගධං උත්තමපතිට්ඨාභූතං නිබ්බානං. **ඉච්චායන්ති** ඉති අයං.

අප්පට්ඨතරාති යත්ථ බහූහි වෙය්‍යාවච්චකරෙහි වා උපකරණෙහි වා අත්ථො නත්ථි. **අප්පසමාරම්භතරාති** යත්ථ බහූනං කම්මච්ඡෙදවසෙන පීළාසඞ්ඛාතො සමාරම්භො නත්ථි. **සෙය්‍යථාපි භවං ගොතමො , භවං චානන්දො, එතෙ මෙ පුජ්ජාති** යථා භවං ගොතමො, භවඤ්චානන්දො, එවරූපා මම පූජිතා, තුම්හෙයෙව ද්වෙ ජනා මය්හං පුජ්ජා ච පාසංසා චාති ඉමමත්ථං සන්ධායෙතං වදති. තස්ස කිර එවං අහොසි – ‘‘ආනන්දත්ථෙරො මංයෙව ඉමං පඤ්හං කථාපෙතුකාමො, අත්තනො ඛො පන වණ්ණෙ වුත්තෙ පදුස්සනකො නාම නත්ථී’’ති. තස්මා පඤ්හං අකථෙතුකාමො වණ්ණභණනෙන වික්ඛෙපං කරොන්තො එවමාහ.

න ඛො ත්‍යාහන්ති න ඛො තෙ අහං. ථෙරොපි කිර චින්තෙසි – ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො පඤ්හං අකථෙතුකාමො පරිවත්තති, ඉමං පඤ්හං එතංයෙව කථාපෙස්සාමී’’ති. තස්මා නං එවමාහ.

සහධම්මිකන්ති සකාරණං. **සංසාදෙතීති** සංසීදාපෙති. **නො විස්සජ්ජෙතීති** න කථෙති. **යංනූනාහං පරිමොචෙය්‍යන්ති** යංනූනාහං උභොපෙතෙ විහෙසතො පරිමොචෙය්‍යං. බ්‍රාහ්මණො හි ආනන්දෙන පුච්ඡිතං පඤ්හං අකථෙන්තො විහෙසෙති, ආනන්දොපි බ්‍රාහ්මණං අකථෙන්තං කථාපෙන්තො. ඉති උභොපෙතෙ විහෙසතො මොචෙස්සාමීති චින්තෙත්වා එවමාහ. **කා න්වජ්ජාති** කා නු අජ්ජ. **අන්තරාකථා උදපාදීති** අඤ්ඤිස්සා කථාය අන්තරන්තරෙ කතරා කථා උප්පජ්ජීති පුච්ඡති. තදා කිර රාජන්තෙපුරෙ තීණි පාටිහාරියානි ආරබ්භ කථා උදපාදි, තං පුච්ඡාමීති සත්ථා එවමාහ. අථ බ්‍රාහ්මණො ‘‘ඉදානි චත්තුං සක්ඛිස්සාමී’’ති රාජන්තෙපුරෙ උප්පන්නං කථං ආරොචෙන්තො **අයං ඛ්වජ්ජ, භො ගොතමාති**ආදිමාහ. තත්ථ **අයං ඛ්වජ්ජාති** අයං ඛො අජ්ජ. **පුබ්බෙ සුදන්ති** එත්ථ **සුදන්ති** නිපාතමත්තං. **උත්තරි මනුස්සධම්මාති** දසකුසලකම්මපථසඞ්ඛාතා මනුස්සධම්මා උත්තරිං. **ඉද්ධිපාටිහාරියං දස්සෙසුන්ති** භික්ඛාචාරං ගච්ඡන්තා ආකාසෙනෙව ගමිංසු චෙව ආගමිංසු චාති එවං පුබ්බෙ පවත්තං ආකාසගමනං සන්ධායෙවමාහ. **එතරහි පන බහුතරා ච භික්ඛූති** ඉදං සො බ්‍රාහ්මණො ‘‘පුබ්බෙ භික්ඛූ ‘චත්තාරො පච්චයෙ උප්පාදෙස්සාමා’ති මඤ්ඤෙ එවමකංසු, ඉදානි පච්චයානං උප්පන්නභාවං ඤත්වා සොප්පෙන චෙව පමාදෙන ච වීතිනාමෙන්තී’’ති ලද්ධියා එවමාහ.

පාටිහාරියානීති පච්චනීකපටිහරණවසෙන පාටිහාරියානි. **ඉද්ධිපාටිහාරියන්ති** ඉජ්ඣනවසෙන ඉද්ධි, පටිහරණවසෙන පාටිහාරියං, ඉද්ධියෙව පාටිහාරියං ඉද්ධිපාටිහාරියං. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. **අනෙකවිහිතං ඉද්ධිවිධන්ති**ආදීනං අත්ථො චෙව භාවනානයො ච විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.365) විත්ථාරිතොව.

නිමිත්තෙන ආදිසතීති ආගතනිමිත්තෙන වා ගතනිමිත්තෙන වා ඨිතනිමිත්තෙන වා ‘‘ඉදං නාම භවිස්සතී’’ති කථෙති. තත්‍රිදං වත්ථු – එකො කිර රාජා තිස්සො මුත්තා ගහෙත්වා පුරොහිතං පුච්ඡි ‘‘කිං මෙ, ආචරිය, හත්ථෙ’’ති. සො ඉතො චිතො ච ඔලොකෙසි, තෙන ච සමයෙන එකා සරබූ ‘‘මක්ඛිකං ගහෙස්සාමී’’ති පක්ඛන්තා, ගහණකාලෙ මක්ඛිකා පලාතා. සො මක්ඛිකාය මුත්තත්තා ‘‘මුත්තා මහාරාජා’’ති ආහ. මුත්තා තාව හොන්තු, කති මුත්තාති. සො පුන නිමිත්තං ඔලොකෙසි. අථාවිදූරෙ කුක්කුටො තික්ඛත්තුං සද්දං නිච්ඡාරෙසි. බ්‍රාහ්මණො ‘‘තිස්සො මහාරාජා’’ති ආහ. එවං එකච්චො ආගතනිමිත්තෙන කථෙති. එතෙනුපායෙන ගතඨිතනිමිත්තෙහිපි කථනං වෙදිතබ්බං. **එවම්පි තෙ**

මනොති එවං තව මනො සොමනස්සිතො වා දොමනස්සිතො වා කාමවිතක්කාදිසංයුත්තො වාති. දුතියං තස්සෙව වෙවචනං. **ඉතිපි තෙ චිත්තන්ති** ඉතිපි තව චිත්තං, ඉමඤ්ච ඉමඤ්ච අත්ථං චින්තයමානං පවත්තතීති අත්ථො. **බහුං චෙපි ආදිසතීති** බහුං චෙපි කථෙති. **තථෙව තං හොතීති** යථා කථිතං, තථෙව හොති.

අමනුස්සානන්ති යක්ඛපිසාචාදීනං. **දෙවතානන්ති** චාතුමහාරාජිකාදීනං. **සද්දං සුත්වාති** අඤ්ඤස්ස චිත්තං ඤත්වා කථෙන්තානං සුත්වා. **විතක්කවිප්ඵාරසද්දන්ති** විතක්කවිප්ඵාරවසෙන උප්පන්නං විප්පලපන්තානං සුත්තප්පමත්තාදීනං සද්දං. **සුත්වාති** තං සුත්වා. යං විතක්කයතො තස්ස සො සද්දො උප්පන්නො, තස්ස වසෙන ''එවම්පි තෙ මනො''තිආදිසති.

තත්‍රිමානි වත්ථූනි – එකො කිර මනුස්සො ''අට්ටං කරිස්සාමී''ති ගාමා නගරං ගච්ඡන්තො නික්ඛන්තට්ඨානතො පට්ඨාය ''විනිච්ඡයසභායං රඤ්ඤො ච රාජමහාමත්තානඤ්ච ඉදං කථෙස්සාමි ඉදං කථෙස්සාමී''ති විතක්කෙන්තො රාජකුලං ගතො විය රඤ්ඤො පුරතො ඨිතො විය අට්ටකාරකෙන සද්ධිං කථෙන්තො විය ච අහොසි, තස්ස තං විතක්කවිප්ඵාරවසෙන නිච්ඡරන්තං සද්දං සුත්වා එකො පුරිසො ''කෙනට්ඨෙන ගච්ඡසී''ති ආහ. අට්ටකම්මෙනාති. ගච්ඡ, ජයො තෙ භවිස්සතීති. සො ගන්ත්වා අට්ටං කත්වා ජයමෙව පාපුණි.

අපරොපි ථෙරො මොළියගාමෙ පිණ්ඩාය චරි. අථ නං නික්ඛමන්තං එකා දාරිකා අඤ්ඤවිහිතා න අද්දස. සො ගාමද්වාරෙ ඨත්වා නිවත්තිත්වා ඔලොකෙත්වා තං දිස්වා විතක්කෙන්තො අගමාසි. ගච්ඡන්තොයෙව ච ''කිං නු ඛො කුරුමානා දාරිකා න අද්දසා''ති වචීභෙදං අකාසි. පස්සෙ ඨිතො එකො පුරිසො සුත්වා ''තුම්හෙ, භන්තෙ, මොළියගාමෙ චරිත්ථා''ති ආහ.

මනොසඞ්ඛාරා පණිහිතාති චිත්තසඞ්ඛාරා සුට්ඨපිතා. **විතක්කෙස්සතීති** විතක්කයිස්සති පවත්තයිස්සතීති පජානාති. පජානන්තො ච ආගමනෙන ජානාති, පුබ්බභාගෙන ජානාති, අන්තොසමාපත්තියං චිත්තං අපලොකෙත්වා ජානාති. **ආගමනෙන ජානාති** නාම කසිණපරිකම්මකාලෙයෙව ''යෙනාකාරෙනෙස කසිණභාවනං ආරද්ධො පඨමජ්ඣානං වා…පෙ…. චතුත්ථජ්ඣානං වා අට්ඨ වා සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙස්සතී''ති ජානාති. **පුබ්බභාගෙන ජානාති** නාම පඨමවිපස්සනාය ආරද්ධායයෙව ජානාති, ''යෙනාකාරෙන එස විපස්සනං ආරද්ධො සොතාපත්තිමග්ගං වා නිබ්බත්තෙස්සති…පෙ…. අරහත්තමග්ගං වා නිබ්බත්තෙස්සතී''ති ජානාති. **අන්තොසමාපත්තියං චිත්තං ඔලොකෙත්වා ජානාති** නාම – ''යෙනාකාරෙන ඉමස්ස මනොසඞ්ඛාරා සුට්ඨපිතා, ඉමස්ස නාම චිත්තස්ස අනන්තරා ඉමං නාම විතක්කං විතක්කෙස්සති, ඉතො වුට්ඨිතස්ස එතස්ස හානභාගියො වා සමාධි භවිස්සති ඨිතිභාගියො වා විසෙසභාගියො වා නිබ්බෙධභාගියො වා, අභිඤ්ඤායො වා නිබ්බත්තෙස්සතී''ති ජානාති. තත්ථ පුථුජ්ජනො චෙතොපරියඤාණලාභී පුථුජ්ජනානංයෙව චිත්තං ජානාති, න අරියානං. අරියෙසුපි හෙට්ඨිමො උපරිමස්ස චිත්තං න ජානාති, උපරිමො පන හෙට්ඨිමස්ස ජානාති. එතෙසු ච සොතාපන්නො සොතාපත්තිඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති…පෙ…. අරහා අරහත්තඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති. උපරිමො හෙට්ඨිමං න සමාපජ්ජති. තෙසඤ්හි හෙට්ඨිමා හෙට්ඨිමා සමාපත්ති තත්‍රවත්තියෙව හොති. **තථෙව තං හොතීති** එතං එකංසෙන තථෙව හොති. චෙතොපරියඤාණවසෙන ඤාතඤ්හි අඤ්ඤථාභාවි නාම නත්ථි.

එවං විතක්කෙථාති එවං නෙක්ඛම්මවිතක්කාදයො පවත්තෙන්තා විතක්කෙථ. **මා එවං විතක්කයිත්ථාති** එවං කාමවිතක්කාදයො පවත්තෙන්තා මා විතක්කයිත්ථ. **එවං මනසි කරොථාති** එවං අනිච්චසඤ්ඤමෙව, දුක්ඛසඤ්ඤාදීසු වා අඤ්ඤතරං මනසි කරොථ. **මා එවන්ති** නිච්චන්තිආදිනා නයෙන මා මනසා කරිත්ථ. **ඉදන්ති** ඉදං පඤ්චකාමගුණරාගං පජහථ. **ඉදඤ්ච උපසම්පජ්ජාති** ඉදං චතුමග්ගඵලප්පභෙදං ලොකුත්තරධම්මමෙව උපසම්පජ්ජ පාපුණිත්වා නිප්ඵාදෙත්වා විහරථ.

මායාසහධම්මරූපං විය ඛායතීති මායාය සමානකාරණජාතිකං විය හුත්වා උපට්ඨාති. මායාකාරොපි හි උදකං ගහෙත්වා තෙලං කරොති, තෙලං ගහෙත්වා උදකන්ති එවං අනෙකරූපං මායං දස්සෙති. ඉදම්පි පාටිහාරියං තථාරූපමෙවාති. **ඉදම්පි මෙ, භො ගොතම, පාටිහාරියං මායාසහධම්මරූපං විය ඛායතීති** චින්තාමණිකවිජ්ජාසරික්ඛකතං සන්ධාය එවං ආහ. චින්තාමණිකවිජ්ජං ජානන්තාපි හි ආගච්ඡන්තමෙව දිස්වා ''අයං ඉදං නාම විතක්කෙන්තො ආගච්ඡතී''ති ජානන්ති. තථා ''ඉදං නාම විතක්කෙන්තො ඨිතො, ඉදං නාම විතක්කෙන්තො නිසින්නො, ඉදං නාම විතක්කෙන්තො නිපන්නො''ති ජානන්ති.

අභික්කන්තතරන්ති සුන්දරතරං. **පණීතතරන්ති** උත්තමතරං. **භවඤ්හි ගොතමො අවිතක්කං අවිචාරන්ති** ඉධ බ්‍රාහ්මණො අවසෙසං ආදෙසනාපාටිහාරියං බාහිරකන්ති න ගණ්හි. ඉදඤ්ච පන සබ්බං සො බ්‍රාහ්මණො තථාගතස්ස වණ්ණං කථෙන්තොයෙව ආහ. **අද්ධා ඛො ත්‍යායන්ති** එකංසෙනෙව තයා අයං. **ආසජ්ජ උපනීය වාචා භාසිතාති** මම ගුණෙ ඝට්ටෙත්වා මමෙව ගුණානං සන්තිකං උපනීතා වාචා භාසිතා. **අපිච ත්‍යාහං බ්‍යාකරිස්සාමීති** අපිච තෙ අහමෙව කථෙස්සාමීති. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

බ්‍රාහ්මණවග්ගො පඨමො.

(7) 2. මහාවග්ගො

1. තිත්ථායතනසුත්තවණ්ණනා

62. දුතියස්ස පඨමෙ **තිත්ථායතනානීති** තිත්ථභූතානි ආයතනානි, තිත්ථියානං වා ආයතනානි. තත්ථ තිත්ථං ජානිතබ්බං, තිත්ථකරා ජානිතබ්බා, තිත්ථියා ජානිතබ්බා, තිත්ථියසාවකා ජානිතබ්බා. තිත්ථං නාම ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො. තිත්ථිකරා නාම තාසං දිට්ඨීනං උප්පාදකා. තිත්ථියා නාම යෙසං තා දිට්ඨියො රුච්චන්ති ඛමන්ති. තිත්ථියසාවකා නාම තෙසං පච්චයදායකා. **ආයතනන්ති** ''කම්බොජො අස්සානං ආයතනං, ගුන්නං දක්ඛිණාපථො ආයතන''න්ති එත්ථ සඤ්ජාතිට්ඨානං ආයතනං නාම.

''මනොරමෙ ආයතනෙ, සෙවන්ති නං විහඞ්ගමා;
ඡායං ඡායත්ථිනො යන්ති, ඵලත්ථං ඵලභොජිනො''ති. (අ. නි. 5.38) –

එත්ථ සමොසරණට්ඨානං. ''පඤ්චිමානි, භික්ඛවෙ, විමුත්තායතනානී''ති (අ. නි. 5.26) එත්ථ කාරණං. තං ඉධ සබ්බම්පි ලබ්භති. සබ්බෙපි හි දිට්ඨිගතිකා සඤ්ජායමානා ඉමෙසුයෙව තීසු ඨානෙසු සඤ්ජායන්ති, සමොසරණමානාපි එතෙසුයෙව තීසු ඨානෙසු සමොසරන්ති සන්නිපතන්ති, දිට්ඨිගතිකභාවෙ ච නෙසං එතානෙව තීණි කාරණානීති තිත්ථභූතානි සඤ්ජාතිආදිනා අත්ථෙන ආයතනානීතිපි තිත්ථායතනානි. තෙනෙවත්ථෙන තිත්ථියානං ආයතනානීතිපි තිත්ථායතනානි. **සමනුයුඤ්ජියමානානීති** කා නාමෙතා දිට්ඨියොති එවං පුච්ඡියමානානි. **සමනුගාහියමානානීති** කිංකාරණා එතා දිට්ඨියො උප්පන්නාති එවං සම්මා අනුග්ගාහියමානානි. **සමනුභාසියමානානීති** පටිනිස්සජ්ජෙථ එතානි පාපකානි දිට්ඨිගතානීති එවං සම්මා අනුසාසියමානානි. අපිච තීණිපි එතානි අනුයොගපුච්ඡාවෙවචනානෙව. තෙන වුත්තං අට්ඨකථායං – ''සමනුයුඤ්ජතීති වා සමනුග්ගාහතීති වා සමනුභාසතීති වා එසෙසෙ එකට්ඨෙ සමෙ සමභාගෙ තජ්ජාතෙ තඤ්ඤෙවා''ති.

පරම්පි ගන්ත්වාති ආචරියපරම්පරා ලද්ධිපරම්පරා අත්තභාවපරම්පරාති එතෙසු යංකිඤ්චි පරම්පරං ගන්ත්වාපි. **අකිරියාය සණ්ඨහන්තීති** අකිරියමත්තෙ සංතිට්ඨන්ති. ''අම්හාකං ආචරියො පුබ්බෙකතවාදී, අම්හාකං පාචරියො පුබ්බෙකතවාදී, අම්හාකං ආචරියපාචරියො පුබ්බෙකතවාදී. අම්හාකං ආචරියො ඉස්සරනිම්මානවාදී , අම්හාකං පාචරියො ඉස්සරනිම්මානවාදී, අම්හාකං ආචරියපාචරියො ඉස්සරනිම්මානවාදී. අම්හාකං ආචරියො අහෙතුඅපච්චයවාදී, අම්හාකං පාචරියො අහෙතුඅපච්චයවාදී, අම්හාකං ආචරියපාචරියො අහෙතුඅපච්චයවාදී''ති එවං ගච්ඡන්තානි හි එතානි ආචරියපරම්පරං ගච්ඡන්ති නාම. ''අම්හාකං ආචරියො පුබ්බෙකතලද්ධිකො, අම්හාකං පාචරියො…පෙ…. අම්හාකං ආචරියපාචරියො අහෙතුඅපච්චයලද්ධිකො''ති එවං ගච්ඡන්තානි ලද්ධිපරම්පරං ගච්ඡන්ති නාම. ''අම්හාකං ආචරියස්ස අත්තභාවො පුබ්බෙකතහෙතු, අම්හාකං පාචරියස්ස…පෙ…. අම්හාකං ආචරියපාචරියස්ස අත්තභාවො අහෙතු අපච්චයො''ති එවං ගච්ඡන්තානි අත්තභාවපරම්පරං ගච්ඡන්ති නාම. එවං පන සුචිරම්පි ගච්ඡන්තානි අකිරියමත්තෙයෙව සණ්ඨහන්ති, එකොපි එතෙසං දිට්ඨිගතිකානං කත්තා වා කාරෙතා වා න පඤ්ඤායති.

පුරිසපුග්ගලොති සත්තො. කාමඤ්ච පුරිසොතිපි වුත්තෙ පුග්ගලොතිපි වුත්තෙ සත්තොයෙව වුත්තො හොති, අයං පන සම්මුතිකථා නාම යො යථා ජානාති, තස්ස තථා වුච්චති. **පටිසංවෙදෙතීති** අත්තනො සන්තානෙ උප්පන්නං ජානාති පටිසංවිදිතං කරොති, අනුභවති වා. **පුබ්බෙකතහෙතූති** පුබ්බෙකතකාරණා, පුබ්බෙකතකම්මපච්චයෙනෙව පටිසංවෙදෙතීති අත්ථො. ඉමිනා කම්මවෙදනඤ්ච කිරියවෙදනඤ්ච පටික්ඛිපිත්වා එකං විපාකවෙදනමෙව සම්පටිච්ඡන්ති. යෙ වා ඉමෙ පිත්තසමුට්ඨානා ආබාධා සෙම්හසමුට්ඨානා වාතසමුට්ඨානා සන්නිපාතිකා උතුපරිණාමජා විසමපරිහාරජා ඔපක්කමිකා ආබාධා කම්මවිපාකජා ආබාධාති අට්ඨ රොගා වුත්තා, තෙසු සත්ත පටික්ඛිපිත්වා එකං විපාකවෙදනංයෙව සම්පටිච්ඡන්ති. යෙපිමෙ දිට්ඨධම්මවෙදනීයං උපපජ්ජවෙදනීයං අපරපරියායවෙදනීයන්ති තයො කම්මරාසයො වුත්තා, තෙසුපි ද්වෙ පටිබාහිත්වා එකං අපරපරියායකම්මංයෙව සම්පටිච්ඡන්ති. යෙපිමෙ දිට්ඨධම්මවෙදනීයො විපාකො උපපජ්ජවෙදනීයො අපරපරියායවෙදනීයොති තයො විපාකරාසයො වුත්තා, තෙසුපි ද්වෙ පටිබාහිත්වා එකං අපරපරියායවිපාකමෙව සම්පටිච්ඡන්ති. යෙපිමෙ කුසලචෙතනා අකුසලචෙතනා විපාකචෙතනා කිරියචෙතනාති චත්තාරො චෙතනාරාසයො වුත්තා, තෙසුපි තයො පටිබාහිත්වා එකං විපාකචෙතනංයෙව සම්පටිච්ඡන්ති.

ඉස්සරනිම්මානහෙතූති ඉස්සරනිම්මානකාරණා, ඉස්සරෙන නිම්මිතත්තා පටිසංවෙදෙතීති අත්ථො. අයං හි තෙසං අධිප්පායො – ඉමා තිස්සො වෙදනා පච්චුප්පන්නෙ අත්තනා කතමූලකෙන වා ආණත්තිමූලකෙන වා පුබ්බෙකතෙන වා අහෙතුඅපච්චයා වා පටිසංවෙදිතුං නාම න සක්කා, ඉස්සරනිම්මානකාරණායෙව පන ඉමා පටිසංවෙදෙතීති. එවංවාදිනො පනෙතෙ හෙට්ඨා වුත්තෙසු අට්ඨසු රොගෙසු එකම්පි අසම්පටිච්ඡිත්වා සබ්බෙ පටිබාහන්ති, හෙට්ඨා වුත්තෙසු ච තීසු කම්මරාසීසු තීසු විපාකරාසීසු චතූසු චෙතනාරාසීසු එකම්පි අසම්පටිච්ඡිත්වා සබ්බෙපි පටිබාහන්ති.

අහෙතුඅපච්චයාති හෙතුඤ්ච පච්චයඤ්ච විනා, අකාරණෙනෙව පටිසංවෙදෙතීති අත්ථො. අයඤ්හි නෙසං අධිප්පායො – ඉමා තිස්සො වෙදනා පච්චුප්පන්නෙ අත්තනා කතමූලකෙන වා ආණත්තිමූලකෙන වා පුබ්බෙකතෙන වා

ඉස්සරනිම්මානහෙතුනා වා පටිසංවෙදිතුං නාම න සක්කා, අහෙතුඅපච්චයායෙව පන ඉමා පටිසංවෙදෙතීති. එවංවාදිනො පනෙතෙ හෙට්ඨා වුත්තෙසු රොගාදීසු එකම්පි අසම්පටිච්ඡිත්වා සබ්බං පටිබාහන්ති.

එවං සත්ථා මාතිකං නික්ඛිපිත්වා ඉදානි තං විභජිත්වා දස්සෙතුං **තත්‍ර, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **එවං වදාමී**ති ලද්ධිපතිට්ඨාපනත්ථං එවං වදාමීති දස්සෙති. ලද්ධියඤ්හි අප්පතිට්ඨාපෙත්වා නිග්ගය්හමානා ලද්ධිතො ලද්ධිං සඞ්කමන්ති, හො ගොතම, න මයං පුබ්බෙකතවාදං වදාමාතිආදීනි වදන්ති. ලද්ධියා පන පතිට්ඨාපිතාය සඞ්කමිතුං අලභන්තා සුනිග්ගහිතා හොන්ති, ඉති නෙසං ලද්ධිපතිට්ඨාපනත්ථං එවං වදාමීති ආහ. **තෙනහායස්මන්තො**ති තෙන හි ආයස්මන්තො. කිං වුත්තං හොති – යදි එතං සච්චං, එවං සන්තෙ තෙන තුම්හාකං වාදෙන. **පාණාතිපාතිනො භවිස්සන්ති පුබ්බෙකතහෙතූ**ති යෙ කෙචි ලොකෙ පාණං අතිපාතෙන්ති, සබ්බෙ තෙ පුබ්බෙකතහෙතු පාණාතිපාතිනො භවිස්සන්ති. කිංකාරණා? න හි පාණාතිපාතකම්මං අත්තනා කතමූලකෙන න ආණත්තිමූලකෙන න ඉස්සරනිම්මානහෙතුනා න අහෙතුඅපච්චයා සක්කා පටිසංවෙදෙතුං, පුබ්බෙකතහෙතුයෙව පටිසංවෙදෙතීති අයං වො ලද්ධි. යථා ච පාණාතිපාතිනො, එවං පාණාතිපාතා විරමන්තාපි පුබ්බෙකතහෙතුයෙව විරමිස්සන්තීති. ඉති භගවා තෙසංයෙව ලද්ධිං ගහෙත්වා තෙසං නිග්ගහං ආරොපෙති. ඉමිනා නයෙන **අදින්නාදායිනො**තිආදීසුපි යොජනා වෙදිතබ්බා.

සාරතො පච්චාගච්ඡතන්ති සාරභාවෙන ගණ්හන්තානං. **ඡන්දො**ති කත්තුකම්‍යතාඡන්දො. **ඉදං වා කරණීයං ඉදං වා අකරණීය**න්ති එත්ථ අයං අධිප්පායො – ඉදං වා කරණීයන්ති කත්තබ්බස්ස කරණත්ථාය, ඉදං වා අකරණීයන්ති අකත්තබ්බස්ස අකරණත්ථාය කත්තුකම්‍යතා වා පච්චත්තපුරිසකාරො වා න හොති. ඡන්දවායාමෙසු වා අසන්තෙසු ‘‘ඉදං කත්තබ්බ’’න්තිපි ‘‘ඉදං න කත්තබ්බ’’න්තිපි න හොති. **ඉති කරණීයාකරණීයෙ ඛො පන සච්චතො ථෙතතො අනුපලබ්භියමානෙ**ති එවං කත්තබ්බෙ ච අකත්තබ්බෙ ච භූතතො ථිරතො අපඤ්ඤායමානෙ අලබ්භමානෙ. යදි හි කත්තබ්බං කාතුං අකත්තබ්බතො ච විරමිතුං ලභෙය්‍ය, කරණීයාකරණීයං සච්චතො ථෙතතො උපලබ්භෙය්‍ය. යස්මා පන උභයම්පි තං එස නුපලබ්භති, තස්මා තං සච්චතො ථෙතතො න උපලබ්භති, එවං තස්මිං ච අනුපලබ්භියමානෙති අත්ථො. **මුට්ඨස්සතීන**න්ති නට්ඨස්සතීනං විස්සට්ඨස්සතීනං. **අනාරක්ඛානං විහරත**න්ති ඡසු ද්වාරෙසු නිරාරක්ඛානං විහරන්තානං. **න හොති පච්චත්තං සහධම්මිකො සමණවාදො**ති එවං භූතානං තුම්හාකං වා අඤ්ඤෙසං වා මයං සමණාති පච්චත්තං සකාරණො සමණවාදො න හොති න ඉජ්ඣති. සමණාපි හි පුබ්බෙකතකාරණායෙව හොන්ති, අස්සමණාපි පුබ්බෙකතකාරණායෙවාති. **සහධම්මිකො**ති සකාරණො. **නිග්ගහො හොතී**ති මම නිග්ගහො හොති, තෙ පන නිග්ගහිතා හොන්තීති.

එවං පුබ්බෙකතවාදිනො නිග්ගහෙත්වා ඉදානි ඉස්සරනිම්මානවාදිනො නිග්ගහෙතුං **තත්‍ර, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො පුබ්බෙකතවාදෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො, තථා අහෙතුකවාදෙපි.

එවං ඉමෙසං තිත්ථායතනානං පරම්පි ගන්ත්වා අකිරියාය සණ්ඨහනභාවෙන තුච්ඡභාවං අනිය්‍යානිකභාවං, අසාරභාවෙන ථුසකොට්ටනසදිසතං ආපජ්ජනභාවෙන අග්ගිසඤ්ඤාය ධමමානඛජ්ජුපනකසරික්ඛතං තංදිට්ඨිකානං පුරිමස්සපි මජ්ඣිමස්සපි පච්ඡිමස්සපි අත්ථදස්සනතාය අභාවෙන අන්ධවෙණූපමතං සද්දමත්තෙනෙව තානි ගහෙත්වා සාරදිට්ඨිකානං පථවියං පතිතස්ස බෙලුවපක්කස්ස දද්දභායිතසද්දං සුත්වා ‘‘පථවී සංවට්ටමානා ආගච්ඡතී’’ති සඤ්ඤාය පලායන්තෙන සසකෙන සරික්ඛභාවඤ්ච දස්සෙත්වා ඉදානි අත්තනා දෙසිතස්ස ධම්මස්ස සාරභාවඤ්චෙව නිය්‍යානිකභාවඤ්ච දස්සෙතුං **අයං ඛො පන, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **අනිග්ගහිතො**ති අඤ්ඤෙහි අනිග්ගහිතො නිග්ගහෙතුං අසක්කුණෙය්‍යො. **අසංකිලිට්ඨො**ති නික්කිලෙසො පරිසුද්ධො, ‘‘සංකිලිට්ඨං නං කරිස්සාමා’’ති පවත්තෙහිපි තථා කාතුං අසක්කුණෙය්‍යො. **අනුපවජ්ජො**ති උපවාදවිනිමුත්තො. **අප්පටිකුට්ඨො**ති ‘‘කිං ඉමිනා හරථ න’’න්ති එවං අප්පටිබාහිතො , අනුපක්කුට්ඨො වා. **විඤ්ඤූහී**ති පණ්ඩිතෙහි. අපණ්ඩිතානඤ්හි අජානිත්වා කථෙන්තානං වචනං අප්පමාණං. තස්මා විඤ්ඤූහීති ආහ.

ඉදානි තස්ස ධම්මස්ස දස්සනත්ථං ‘‘කතමො ච, භික්ඛවෙ’’ති පඤ්හං පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමා ඡ ධාතුයො’’තිආදිනා නයෙන මාතිකං නික්ඛිපිත්වා යථාපටිපාටියා විභජිත්වා දස්සෙන්තො පුන **ඉමා ඡ ධාතුයො**තිආදිමාහ. තත්ථ **ධාතුයො**ති සභාවා. නිජ්ජීවනිස්සත්තභාවප්පකාසකො හි සභාවට්ඨො ධාත්වට්ඨො නාම. **ඵස්සායතනානී**ති විපාකඵස්සානං ආකරට්ඨෙන ආයතනානි. **මනොපවිචාරා**ති විතක්කවිචාරපාදෙහි අට්ඨාරසසු ඨානෙසු මනස්ස උපවිචාරා.

පථවීධාතූති පතිට්ඨාධාතු. **ආපොධාතූ**ති ආබන්ධනධාතු. **තෙජොධාතූ**ති පරිපාචනධාතු. **වායොධාතූ**ති විත්ථම්භනධාතු. **ආකාසධාතූ**ති අසම්ඵුට්ඨධාතු. **විඤ්ඤාණධාතූ**ති විජානනධාතු. එවමිදං ධාතුකම්මට්ඨානං ආගතං. තං ඛො පනෙතං සඞ්ඛෙපතො ආගතට්ඨානෙ සඞ්ඛෙපතොපි විත්ථාරතොපි කථෙතුං වට්ටති. විත්ථාරතො ආගතට්ඨානෙ සඞ්ඛෙපතො කථෙතුං න වට්ටති, විත්ථාරතොව වට්ටති. ඉමස්මිං පන තිත්ථායතනසුත්තෙ ඉදං සඞ්ඛෙපතො ඡධාතුවසෙන කම්මට්ඨානං ආගතං. තං උභයථාපි කථෙතුං වට්ටති.

සඞ්ඛෙපතො ඡධාතුවසෙන කම්මට්ඨානං පරිග්ගණ්හන්තොපි එවං පරිග්ගණ්හාති – පථවීධාතු ආපොධාතු තෙජොධාතු වායොධාතූති ඉමානි චත්තාරි මහාභූතානි, ආකාසධාතු උපාදාරූපං. එකස්මිං ච උපාදාරූපෙ දිට්ඨෙ සෙසානි තෙවීසති දිට්ඨානෙවාති සල්ලක්ඛෙතබ්බානි. විඤ්ඤාණධාතූති චිත්තං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො හොති, තෙන

සහජාතා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, ඵස්සො ච චෙතනා ච සඞ්ඛාරක්ඛන්ධොති ඉමෙ චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධා නාම. චත්තාරි පන මහාභූතානි චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාරූපං රූපක්ඛන්ධො නාම. තත්ථ චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධා නාමං, රූපක්ඛන්ධො රූපන්ති නාමඤ්ච රූපඤ්චාති ද්වෙයෙව ධම්මා හොන්ති, තතො උද්ධං සත්තො වා ජීවො වා නත්ථීති එවං එකස්ස භික්ඛුනො සඞ්ඛෙපතො ඡධාතුවසෙන අරහත්තසම්පාපකං කම්මට්ඨානං වෙදිතබ්බං.

විත්ථාරතො පරිග්ගණ්හන්තො පන චත්තාරි මහාභූතානි පරිග්ගණ්හිත්වා ආකාසධාතුපරිග්ගහානුසාරෙන තෙවීසති උපාදාරූපානි පරිග්ගණ්හාති. අථ නෙසං පච්චයං උපපරික්ඛන්තො පුන චත්තාරෙව මහාභූතානි දිස්වා තෙසු පථවීධාතු වීසතිකොට්ඨාසා, ආපොධාතු ද්වාදස, තෙජොධාතු චත්තාරො, වායොධාතු ඡකොට්ඨාසාති කොට්ඨාසවසෙන සමොධානෙත්වා ද්වාචත්තාලීස මහාභූතානි ච වවත්ථපෙත්වා තෙසු තෙවීසති උපාදාරූපානි පක්ඛිපිත්වා පඤ්චසට්ඨි රූපානි වවත්ථපෙති. තානි ච වත්ථුරූපෙන සද්ධිං ඡසට්ඨි හොන්තීති ඡසට්ඨි රූපානි පස්සති. විඤ්ඤාණධාතු පන ලොකියචිත්තවසෙන එකාසීති චිත්තානි. තානි සබ්බානිපි විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො නාම හොති. තෙහි සහජාතා වෙදනාදයොපි තත්තකායෙවාති එකාසීති වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො, එකාසීති සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, එකාසීති චෙතනා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධොති ඉමෙ චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධා තෙභූමකවසෙන ගය්හමානා චතුවීසාධිකානි තීණි ධම්මසතානි හොන්තීති ඉති ඉමෙ ච අරූපධම්මා ඡසට්ඨි ච රූපධම්මාති සබ්බෙපි සමොධානෙත්වා නාමඤ්ච රූපඤ්චාති ද්වෙව ධම්මා හොන්ති, තතො උද්ධං සත්තො වා ජීවො වා නත්ථීති නාමරූපවසෙන පඤ්චක්ඛන්ධෙ වවත්ථපෙත්වා තෙසං පච්චයං පරියෙසන්තො අවිජ්ජාපච්චයා තණ්හාපච්චයා කම්මපච්චයා ආහාරපච්චයාති එවං පච්චයං දිස්වා ''අතීතෙපි ඉමෙහි පච්චයෙහි ඉදං වට්ටං පවත්තිත්ථ, අනාගතෙපි එතෙහි පච්චයෙහි පවත්තිස්සති, එතරහිපි එතෙහියෙව පවත්තතී''ති තීසු කාලෙසු කඞ්ඛං විතරිත්වා අනුක්කමෙන පටිපජ්ජමානො අරහත්තං පාපුණාති. එවං විත්ථාරතොපි ඡධාතුවසෙන අරහත්තසම්පාපකං කම්මට්ඨානං වෙදිතබ්බං.

චක්ඛු ඵස්සායතනන්ති සුවණ්ණාදීනං සුවණ්ණාදිආකරො විය ද්වෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණානි ද්වෙ සම්පටිච්ඡනානි තීණි සන්තීරණානීති ඉමෙහි සත්තහි විඤ්ඤාණෙහි සහජාතානං සත්තන්නං ඵස්සානං සමුට්ඨානට්ඨෙන ආකරොති ආයතනං. **සොතං ඵස්සායතනන්ති**ආදීසුපි එසෙව නයො. **මනො ඵස්සායතනන්ති** එත්ථ පන ද්වාවීසති විපාකඵස්සා යොජෙතබ්බා. ඉති හිදං ඡඵස්සායතනානං වසෙන කම්මට්ඨානං ආගතං. තං සඞ්ඛෙපතොපි විත්ථාරතොපි කථෙතබ්බං. සඞ්ඛෙපතො තාව – එත්ථ හි පුරිමානි පඤ්ච ආයතනානි උපාදාරූපං, තෙසු දිට්ඨෙසු අවසෙසං උපාදාරූපං දිට්ඨමෙව හොති. ඡට්ඨං ආයතනං චිත්තං, තං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො හොති, තෙන සහජාතා වෙදනාදයො සෙසා තයො අරූපක්ඛන්ධාති හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව සඞ්ඛෙපතො ච විත්ථාරතො ච අරහත්තසම්පාපකං කම්මට්ඨානං වෙදිතබ්බං.

චක්ඛුනා රූපං දිස්වාති චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන රූපං පස්සිත්වා. **සොමනස්සට්ඨානියන්ති** සොමනස්සස්ස කාරණභූතං. **උපවිචරතීති** තත්ථ මනං චාරෙන්තො උපවිචරති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො . එත්ථ ච ඉට්ඨං වා හොතු අනිට්ඨං වා, යං රූපං දිස්වා සොමනස්සං උප්පජ්ජති, තං **සොමනස්සට්ඨානියං** නාම. යං දිස්වා දොමනස්සං උප්පජ්ජති, තං **දොමනස්සට්ඨානියං** නාම. යං දිස්වා උපෙක්ඛා උප්පජ්ජති, තං **උපෙක්ඛාට්ඨානියං** නාමාති වෙදිතබ්බං. **සද්දාදීසුපි** එසෙව නයො. ඉති ඉදං සඞ්ඛෙපතො කම්මට්ඨානං ආගතං. තං ඛො පනෙතං සඞ්ඛෙපතො ආගතට්ඨානෙ සඞ්ඛෙපතොපි විත්ථාරතොපි කථෙතුං වට්ටති. විත්ථාරතො ආගතට්ඨානෙ සඞ්ඛෙපතො කථෙතුං න වට්ටති. ඉමස්මිං පන තිත්ථායතනසුත්තෙ ඉදං සඞ්ඛෙපතො අට්ඨාරසමනොපවිචාරවසෙන කම්මට්ඨානං ආගතං. තං සඞ්ඛෙපතොපි විත්ථාරතොපි කථෙතුං වට්ටති.

තත්ථ සඞ්ඛෙපතො තාව – චක්ඛු සොතං ඝානං ජිව්හා කායො, රූපං සද්දො ගන්ධො රසොති ඉමානි නව උපාදාරූපානි, තෙසු දිට්ඨෙසු සෙසං උපාදාරූපං දිට්ඨමෙව හොති. ඵොට්ඨබ්බං තීණි මහාභූතානි, තෙහි දිට්ඨෙහි චතුත්ථං දිට්ඨමෙව හොති. මනො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, තෙන සහජාතා වෙදනාදයො තයො අරූපක්ඛන්ධාති හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව සඞ්ඛෙපතො ච විත්ථාරතො ච අරහත්තසම්පාපකං කම්මට්ඨානං වෙදිතබ්බං.

අරියසච්චානීති අරියභාවකරානි, අරියපටිවිද්ධානි වා සච්චානි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙතං පදං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.529) පකාසිතං. **ඡන්නං, භික්ඛවෙ, ධාතූනන්ති** ඉදං කිමත්ථං ආරද්ධං? සුඛාවබොධනත්ථං. යස්ස හි තථාගතො ද්වාදසපදං පච්චයාවට්ටං කථෙතුකාමො හොති, තස්ස ගබ්භාවක්කන්ති වට්ටං දස්සෙති. ගබ්භාවක්කන්ති වට්ටස්මිං හි දස්සිතෙ කථෙතුම්පි සුඛං හොති පරං අවබොධෙ උතුම්පීති සුඛාවබොධනත්ථං ඉදමාරද්ධන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ **ඡන්නං ධාතූනන්ති** හෙට්ඨා වුත්තානංයෙව පථවීධාතුආදීනං. **උපාදායාති** පටිච්ච. එතෙන පච්චයමත්තං දස්සෙති. ඉදං වුත්තං හොති ''ඡධාතුපච්චයා ගබ්භස්සාවක්කන්ති හොතී''ති. කස්ස ඡන්නං ධාතූනං පච්චයෙන, කිං මාතු, උදාහු පිතූති? න මාතු න පිතු, පටිසන්ධිග්ගණ්හනකසත්තස්සෙව පන ඡන්නං ධාතූනං පච්චයෙන ගබ්භස්සාවක්කන්ති නාම හොති. ගබ්භො ච නාමෙස නිරයගබ්භො තිරච්ඡානයොනිගබ්භො පෙත්තිවිසයගබ්භො මනුස්සගබ්භො දෙවගබ්භොති නානප්පකාරො හොති. ඉමස්මිං පන ඨානෙ මනුස්සගබ්භො අධිප්පෙතො. **අවක්කන්ති හොතීති** ඔක්කන්ති නිබ්බත්ති පාතුභාවො හොති, කථං හොතීති? තිණ්ණං සන්නිපාතෙන. වුත්තඤ්හෙතං –

“තිණ්ණං ඛො පන, භික්ඛවෙ, සන්නිපාතා ගබ්භස්සාවක්කන්ති හොති. කතමෙසං තිණ්ණං ? ඉධ මාතාපිතරො ච සන්නිපතිතා හොන්ති, මාතා ච න උතුනී හොති, ගන්ධබ්බො ච න පච්චුපට්ඨිතො හොති. නෙව තාව ගබ්භස්සාවක්කන්ති හොති. ඉධ මාතාපිතරො ච සන්නිපතිතා හොන්ති, මාතා ච උතුනී හොති, ගන්ධබ්බො ච න පච්චුපට්ඨිතො හොති, නෙව තාව ගබ්භස්සාවක්කන්ති හොති. යතො ච ඛො, භික්ඛවෙ, මාතාපිතරො ච සන්නිපතිතා හොන්ති, මාතා ච උතුනී හොති, ගන්ධබ්බො ච පච්චුපට්ඨිතො හොති. එවං තිණ්ණං සන්නිපාතා ගබ්භස්සාවක්කන්ති හොතී”ති (ම. නි. 1.408).

ඔක්කන්තියා සති නාමරූපන්ති “විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූප”න්ති වුත්තට්ඨානෙ වත්ථුදසකං කායදසකං භාවදසකං තයො අරූපිනො ඛන්ධාති තෙත්තිංස ධම්මා ගහිතා, ඉමස්මිං පන “ඔක්කන්තියා සති නාමරූප”න්ති වුත්තට්ඨානෙ විඤ්ඤාණක්ඛන්ධම්පි පක්ඛිපිත්වා ගබ්භසෙය්‍යකානං පටිසන්ධික්ඛණෙ චතුත්තිංස ධම්මා ගහිතාති වෙදිතබ්බා. **නාමරූපපච්චයා සළායතනන්ති**ආදීහි යථෙව ඔක්කන්තියා සති නාමරූපපාතුභාවො දස්සිතො, එවං නාමරූපෙ සති සළායතනපාතුභාවො, සළායතනෙ සති ඵස්සපාතුභාවො, ඵස්සෙ සති වෙදනාපාතුභාවො දස්සිතො.

වෙදියමානස්සාති එත්ථ වෙදනං අනුභවන්තොපි වෙදියමානොති වුච්චති ජානන්තොපි. “වෙදියාමහං, භන්තෙ, වෙදියතීති මං සඞ්ඝො ධාරෙතූ”ති (චූළව. අට්ඨ. 102) එත්ථ හි අනුභවන්තො වෙදියමානො නාම, “සුඛං වෙදනං වෙදියමානො සුඛං වෙදනං වෙදියාමීති පජානාතී”ති (ම. නි. 1.113; දී. නි. 2.380; විභ. 363) එත්ථ ජානන්තො. ඉධාපි ජානන්තොව අධිප්පෙතො. **ඉදං දුක්ඛන්ති පඤ්ඤපෙමීති** එවං ජානන්තස්ස සත්තස්ස “ඉදං දුක්ඛං එත්තකං දුක්ඛං, නත්ථි ඉතො උද්ධං දුක්ඛ”න්ති පඤ්ඤපෙමි බොධෙමි ජානාපෙමි. **අයං දුක්ඛසමුදයොති**ආදීසුපි එසෙව නයො.

තත්ථ දුක්ඛාදීසු අයං සන්නිට්ඨානකථා – ඨපෙත්වා හි තණ්හං තෙභූමකා පඤ්චක්ඛන්ධා දුක්ඛං නාම, තස්සෙව පභාවිකා පුබ්බතණ්හා දුක්ඛසමුදයො නාම, තෙසං ද්වින්නම්පි සච්චානං අනුප්පත්තිනිරොධො දුක්ඛනිරොධො නාම, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා නාම. ඉති භගවා ඔක්කන්තියා සති නාමරූපන්ති කථෙන්තොපි වෙදියමානස්ස ජානමානස්සෙව කථෙසි, නාමරූපපච්චයා සළායතනන්ති කථෙන්තොපි, සළායතනපච්චයා ඵස්සොති කථෙන්තොපි, ඵස්සපච්චයා වෙදනාති කථෙන්තොපි, වෙදියමානස්ස ඛො පනාහං, භික්ඛවෙ, ඉදං දුක්ඛන්ති පඤ්ඤපෙමීති කථෙන්තොපි , අයං දුක්ඛසමුදයොති, අයං දුක්ඛනිරොධොති, අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති පඤ්ඤපෙමීති කථෙන්තොපි වෙදියමානස්ස ජානමානස්සෙව කථෙසි.

ඉදානි තානි පටිපාටියා ඨපිතානි සච්චානි විත්ථාරෙන්තො **කතමඤ්ච, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ. තං සබ්බං සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.537) විත්ථාරිතමෙව. තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. අයං පන විසෙසො – තත්ථ “දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං යායං තණ්හා පොනොබ්භවිකා”ති (ම. නි. 1.133; දී. නි. 2.400; විභ. 203) ඉමාය තන්තියා ආගතං, ඉධ “අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා”ති පච්චයාකාරවසෙන. තත්ථ ච දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං “යො තස්සායෙව තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරොධො”ති (ම. නි. 1.134; දී. නි. 2.401; විභ. 204) ඉමාය තන්තියා ආගතං, ඉධ “අවිජ්ජායත්වෙව අසෙසවිරාගනිරොධා”ති පච්චයාකාරනිරොධවසෙන.

තත්ථ **අසෙසවිරාගනිරොධාති** අසෙසවිරාගෙන ච අසෙසනිරොධෙන ච. උභයම්පෙතං අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනමෙව. **සඞ්ඛාරනිරොධොති** සඞ්ඛාරානං අනුප්පත්තිනිරොධො හොති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. ඉමෙහි පන පදෙහි යං ආගම්ම අවිජ්ජාදයො නිරුජ්ඣන්ති, අත්ථතො තං නිබ්බානං දීපිතං හොති. නිබ්බානඤ්හි අවිජ්ජානිරොධොතිපි සඞ්ඛාරනිරොධොතිපි එවං තෙසං තෙසං ධම්මානං නිරොධනාමෙන කථීයති. **කෙවලස්සාති** සකලස්ස. **දුක්ඛක්ඛන්ධස්සාති** වට්ටදුක්ඛරාසිස්ස. **නිරොධො හොතීති** අප්පවත්ති හොති. තත්ථ යස්මා අවිජ්ජාදීනං නිරොධො නාම ඛීණාකාරොපි වුච්චති අරහත්තම්පි නිබ්බානම්පි, තස්මා ඉධ ඛීණාකාරදස්සනවසෙන ද්වාදසසු ඨානෙසු අරහත්තං, ද්වාදසසුයෙව නිබ්බානං කථිතන්ති වෙදිතබ්බං. **ඉදං වුච්චතීති** එත්ථ නිබ්බානමෙව සන්ධාය ඉදන්ති වුත්තං. **අට්ඨඞ්ගිකොති** න අට්ඨහි අඞ්ගෙහි විනිමුත්තො අඤ්ඤො මග්ගො නාම අත්ථි. යථා පන පඤ්චඞ්ගිකං තූරියන්ති වුත්තෙ පඤ්චඞ්ගමත්තමෙව තූරියන්ති වුත්තං හොති, එවමිධාපි අට්ඨඞ්ගිකමත්තමෙව මග්ගො හොතීති වෙදිතබ්බො. **අනිග්ගහිතොති** න නිග්ගහිතො. නිග්ගණ්හන්තො හි හාපෙත්වා වා දස්සෙති වඩ්ඪෙත්වා වා තං පරිවත්තෙත්වා වා. තත්ථ යස්මා චත්තාරි අරියසච්චානි “න ඉමානි චත්තාරි, ද්වෙ වා තීණි වා”ති එවං හාපෙත්වාපි “පඤ්ච වා ඡ වා”ති එවං වඩ්ඪෙත්වාපි “න ඉමානි චත්තාරි අරියසච්චානි, අඤ්ඤානෙව චත්තාරි අරියසච්චානී”ති දස්සෙතුං න සක්කා. තස්මා අයං ධම්මො අනිග්ගහිතො නාම. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

2. භයසුත්තවණ්ණනා

63. දුතියෙ **අමාතාපුත්තිකානීති** මාතා ච පුත්තො ච මාතාපුත්තං, පරිත්තාතුං සමත්ථභාවෙන නත්ථි එත්ථ මාතාපුත්තන්ති අමාතාපුත්තිකානි. **යන්ති** යස්මිං සමයෙ. **තත්ථ මාතාපි පුත්තං නප්පටිලභතීති** තස්මිං අග්ගිභයෙ උප්පන්නෙ මාතාපි පුත්තං පස්සිතුං න ලභති, පුත්තොපි මාතරං පස්සිතුං න ලභතීති අත්ථො. **භයං හොතීති** චිත්තුත්‍රාසභයං හොති. **අටවිසඞ්කොපොති** අටවියා සඞ්කොපො. අටවීති චෙත්ථ අටවිවාසිනො චොරා වෙදිතබ්බා. යදා හි තෙ අටවිතො ජනපදං ඔතරිත්වා ගාමනිගමරාජධානියො පහරිත්වා විලුම්පන්ති, තදා අටවිසඞ්කොපො නාම හොති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **චක්කසමාරූළ්හාති** එත්ථ ඉරියාපථචක්කම්පි වට්ටති යානචක්කම්පි. භයස්මිං හි සම්පත්තෙ

යෙසං යානකානි අත්ථි, තෙ අත්තනො පරික්ඛාරභණ්ඩං තෙසු ආරොපෙත්වා පලායන්ති. යෙසං නත්ථි , තෙ කාජෙන වා ආදාය සීසෙන වා උක්ඛිපිත්වා පලායන්තියෙව. තෙ චක්කසමාරූළ්හා නාම හොන්ති. **පරියායන්තීති** ඉතො චිතො ච ගච්ඡන්ති. **කදාචීති** කිස්මිඤ්චිදෙව කාලෙ. **කරහචීති** තස්සෙව වෙවචනං. **මාතාපි පුත්තං පටිලභතීති** ආගච්ඡන්තං වා ගච්ඡන්තං වා එකස්මිං ඨානෙ නිලීනං වා පස්සිතුං ලභති. **උදකවාහකොති** නදීපූරො. **මාතාපි පුත්තං පටිලභතීති** කුල්ලෙ වා උළුම්පෙ වා මත්තිකාභාජනෙ වා දාරුක්ඛණ්ඩෙ වා ලග්ගං වුය්හමානං පස්සිතුං පටිලභති, සොත්ථිනා වා පුන උත්තරිත්වා ගාමෙ වා අරඤ්ඤෙ වා ඨිතං පස්සිතුං ලභතීති.

එවං පරියායතො අමාතාපුත්තිකානි භයානි දස්සෙත්වා ඉදානි නිප්පරියායෙන දස්සෙන්තො **තීණිමානීති**ආදිමාහ. තත්ථ **ජරාභයන්ති** ජරං පටිච්ච උප්පජ්ජනකභයං. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. වුත්තම්පි චෙතං – ‘‘ජරං පටිච්ච උප්පජ්ජති භයං භයානකං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසො චෙතසො උත්‍රාසො. බ්‍යාධිං පටිච්ච, මරණං පටිච්ච උප්පජ්ජති භයං භයානකං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසො චෙතසො උත්‍රාසො’’ති (විභ. 921). සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

3. වෙනාගපුරසුත්තවණ්ණනා

64. තතියෙ **කොසලෙසූති** එවංනාමකෙ ජනපදෙ. **චාරිකං චරමානොති** අද්ධානගමනං ගච්ඡන්තො. චාරිකා ච නාමෙසා භගවතො දුවිධා හොති තුරිතචාරිකා ච අතුරිතචාරිකා චාති. තත්ථ දූරෙපි බොධනෙය්‍යපුග්ගලං දිස්වා තස්ස බොධනත්ථාය සහසා ගමනං **තුරිතචාරිකා** නාම . සා මහාකස්සපපච්චුග්ගමනාදීසු දට්ඨබ්බා. යං පන ගාමනිගමපටිපාටියා දෙවසිකං යොජනඅද්ධයොජනවසෙන පිණ්ඩපාතචරියාදීහි ලොකං අනුග්ගණ්හන්තස්ස ගමනං, අයං **අතුරිතචාරිකා** නාම. ඉමං සන්ධායෙතං වුත්තං – ‘‘චාරිකං චරමානො’’ති. විත්ථාරෙන පන චාරිකාකථා සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය අම්බට්ඨසුත්තවණ්ණනායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.254) වුත්තා. **බ්‍රාහ්මණගාමොති** බ්‍රාහ්මණානං සමොසරණගාමොපි බ්‍රාහ්මණගාමොති වුච්චති, බ්‍රාහ්මණානං භොගගාමොපි. ඉධ සමොසරණගාමො බ්‍රාහ්මණවසනගාමොති අධිප්පෙතො. **තදවසරීති** තත්ථ අවසරි, සම්පත්තොති අත්ථො. විහාරො පනෙත්ථ අනියාමිතො. තස්මා තස්ස අවිදූරෙ බුද්ධානං අනුච්ඡවිකො එකො වනසණ්ඩො අත්ථි, සත්ථා තං වනසණ්ඩං ගතොති වෙදිතබ්බො.

අස්සොසුන්ති සුණිංසු උපලභිංසු, සොතද්වාරසම්පත්තවචනනිග්ඝොසානුසාරෙන ජානිංසු. **ඛොති** අවධාරණත්ථෙ, පදපූරණමත්තෙ වා නිපාතො. තත්ථ අවධාරණත්ථෙන ‘‘අස්සොසුං එව, න තෙසං කොචි සවනන්තරායො අහොසී’’ති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. පදපූරණෙන බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාමත්තමෙව.

ඉදානි යමත්ථං අස්සොසුං, තං පකාසෙතුං **සමණො ඛලු, භො, ගොතමොති**ආදි වුත්තං. තත්ථ සමිතපාපත්තා **සමණොති** වෙදිතබ්බො. **ඛලූති** අනුස්සවත්ථෙ නිපාතො. **භොති** තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං ආලපනමත්තං. **ගොතමොති** භගවතො ගොත්තවසෙන පරිදීපනං, තස්මා ‘‘සමණො ඛලු, භො, ගොතමො’’ති එත්ථ සමණො කිර, භො, ගොතමගොත්තොති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. **සක්‍යපුත්තොති** ඉදං පන භගවතො උච්චාකුලපරිදීපනං. **සක්‍යකුලා පබ්බජිතොති** සද්ධාපබ්බජිතභාවපරිදීපනං, කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන අනභිභූතො අපරික්ඛීණංයෙව තං කුලං පහාය සද්ධාය පබ්බජිතොති වුත්තං හොති. **තං ඛො පනාති** ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථෙ උපයොගවචනං, තස්ස ඛො පන භොතො ගොතමස්සාති අත්ථො. **කල්‍යාණොති** කල්‍යාණගුණසමන්නාගතො, සෙට්ඨොති වුත්තං හොති. **කිත්තිසද්දොති** කිත්තියෙව, ථුතිඝොසො වා. **අබ්භුග්ගතොති** සදෙවකං ලොකං අජ්ඣොත්ථරිත්වා උග්ගතො. කින්ති? **ඉතිපි සො භගවා…පෙ…. බුද්ධො භගවාති**. තත්‍රායං පදසම්බන්ධො – සො භගවා ඉතිපි අරහං, ඉතිපි සම්මාසම්බුද්ධො…පෙ…. ඉතිපි භගවාති. ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙනාති වුත්තං හොති.

තත්ථ ‘‘ආරකත්තා, අරීනං අරානඤ්ච හතත්තා, පච්චයාදීනං අරහත්තා, පාපකරණෙ රහාභාවාති ඉමෙහි කාරණෙහි සො භගවා අරහන්ති වෙදිතබ්බො’’තිආදිනා නයෙන මාතිකං නික්ඛිපිත්වා සබ්බානෙව එතානි පදානි විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.125-127) බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ විත්ථාරිතානීති තතො නෙසං විත්ථාරො ගහෙතබ්බො.

සො ඉමං ලොකන්ති සො භවං ගොතමො ඉමං ලොකං, ඉදානි වත්තබ්බං නිදස්සෙති. **සදෙවකන්ති** සහ දෙවෙහි සදෙවකං. එවං සහ මාරෙන **සමාරකං**. සහ බ්‍රහ්මුනා **සබ්‍රහ්මකං**. සහ සමණබ්‍රාහ්මණෙහි **සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං**. පජාතත්තා **පජා,** තං පජං. සහ දෙවමනුස්සෙහි **සදෙවමනුස්සං**. තත්ථ සදෙවකවචනෙන පඤ්චකාමාවචරදෙවග්ගහණං වෙදිතබ්බං, සමාරකවචනෙන ඡට්ඨකාමාවචරදෙවග්ගහණං, සබ්‍රහ්මකවචනෙන බ්‍රහ්මකායිකාදිබ්‍රහ්මග්ගහණං, සස්සමණබ්‍රාහ්මණිවචනෙන සාසනස්ස පච්චත්ථිකපච්චාමිත්තසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණං, සමිතපාපබාහිතපාපසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණඤ්ච, පජාවචනෙන සත්තලොකග්ගහණං, සදෙවමනුස්සවචනෙන සම්මුතිදෙවඅවසෙසමනුස්සග්ගහණං. එවමෙත්ථ තීහි පදෙහි ඔකාසලොකෙන සද්ධිං සත්තලොකො, ද්වීහි පජාවසෙන සත්තලොකොව ගහිතොති වෙදිතබ්බො.

අපරො නයො – සදෙවකග්ගහණෙන අරූපාවචරලොකො ගහිතො, සමාරකග්ගහණෙන ඡකාමාවචරදෙවලොකො, සබ්‍රහ්මකග්ගහණෙන රූපීබ්‍රහ්මලොකො, සස්සමණබ්‍රාහ්මණාදිග්ගහණෙන චතුපරිසවසෙන, සම්මුතිදෙවෙහි වා සහ මනුස්සලොකො, අවසෙසසබ්බසත්තලොකො වා. පොරාණා පනාහු – **සදෙවකන්ති** දෙවතාහි සද්ධිං අවසෙසලොකං. **සමාරකන්ති** මාරෙන සද්ධිං අවසෙසලොකං. **සබ්‍රහ්මකන්ති** බ්‍රහ්මෙහි සද්ධිං අවසෙසලොකං.

එවං සබ්බෙපි තිභවූපගෙ සත්තෙ තිභාකාරෙහි තීසු පදෙසු පක්ඛිපිත්වා පුන ද්වීහි පදෙහි පරියාදාතුං **සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං පජං සදෙවමනුස්ස**න්ති වුත්තං. එවං පඤ්චහි පදෙහි තෙන තෙනාකාරෙන තෙධාතුකමෙව පරියාදින්නන්ති.

සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙතීති සයන්ති සාමං, අපරනෙය්‍යො හුත්වා. **අභිඤ්ඤා**ති අභිඤ්ඤාය, අධිකෙන ඤාණෙන ඤත්වාති අත්ථො. **සච්ඡිකත්වා**ති පච්චක්ඛං කත්වා , එතෙන අනුමානාදිපටික්ඛෙපො කතො. **පවෙදෙතී**ති බොධෙති ඤාපෙති පකාසෙති.

සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං...පෙ.... පරියොසානකල්‍යාණන්ති සො භගවා සත්තෙසු කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච හිත්වාපි අනුත්තරං විවෙකසුඛං ධම්මං දෙසෙති. තඤ්ච ඛො අප්පං වා බහුං වා දෙසෙන්තො ආදිකල්‍යාණාදිප්පකාරමෙව දෙසෙති, ආදිම්හිපි කල්‍යාණං භද්දකං අනවජ්ජමෙව කත්වා දෙසෙති, මජ්ඣෙපි, පරියොසානෙපි කල්‍යාණං භද්දකං අනවජ්ජමෙව කත්වා දෙසෙතීති වුත්තං හොති.

තත්ථ අත්ථි දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානං, අත්ථි සාසනස්ස. **දෙසනාය** තාව චතුප්පදිකායපි ගාථාය පඨමපාදො ආදි නාම, තතො ද්වෙ මජ්ඣං නාම, අන්තෙ එකො පරියොසානං නාම. එකානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස නිදානං ආදි, ඉදමවොචාති පරියොසානං, උභින්නං අන්තරා මජ්ඣං. අනෙකානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස පඨමානුසන්ධි ආදි, අන්තෙ අනුසන්ධි පරියොසානං, මජ්ඣෙ එකො වා ද්වෙ වා බහූ වා මජ්ඣමෙව.

සාසනස්ස සීලසමාධිවිපස්සනා ආදි නාම. වුත්තම්පි චෙතං – ‘‘කො චාදි කුසලානං ධම්මානං, සීලඤ්ච සුවිසුද්ධං දිට්ඨි ච උජුකා’’ති (සං. නි. 5.369). ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, මජ්ඣිමා පටිපදා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා’’ති එවං වුත්තො පන අරියමග්ගො මජ්ඣං නාම. ඵලඤ්චෙව නිබ්බානඤ්ච පරියොසානං නාම. ‘‘තස්මාතිහ ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, බ්‍රහ්මචරියං එතංසාරං එතංපරියොසාන’’න්ති එත්ථ ඵලං පරියොසානන්ති වුත්තං. ‘‘නිබ්බානොගධඤ්හි, ආවුසො විසාඛ, බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති නිබ්බානපරායණං නිබ්බානපරියොසාන’’න්ති (ම. නි. 1.466) එත්ථ නිබ්බානං පරියොසානන්ති වුත්තං. ඉධ පන දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානං අධිප්පෙතං. භගවා හි ධම්මං දෙසෙන්තො ආදිම්හි සීලං දස්සෙත්වා මජ්ඣෙ මග්ගං පරියොසානෙ නිබ්බානං දස්සෙති. තෙන වුත්තං – ‘‘සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණ’’න්ති. තස්මා අඤ්ඤොපි ධම්මකථිකො ධම්මං කථෙන්තො –

‘‘ආදිම්හි සීලං දස්සෙය්‍ය, මජ්ඣෙ මග්ගං විභාවයෙ;
පරියොසානම්හි නිබ්බානං, එසා කථිකසණ්ඨිතී’’ති.

සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනන්ති යස්ස හි යාගුභත්තඉත්ථිපුරිසාදිවණ්ණනානිස්සිතා දෙසනා හොති, න සො සාත්ථං දෙසෙති. භගවා පන තථාරූපං දෙසනං පහාය චතුසතිපට්ඨානාදිනිස්සිතං දෙසනං දෙසෙති. තස්මා ‘‘සාත්ථං දෙසෙතී’’ති වුච්චති. යස්ස පන දෙසනා එකබ්‍යඤ්ජනාදියුත්තා වා සබ්බනිරොට්ඨබ්‍යඤ්ජනා වා සබ්බවිස්සට්ඨබ්‍යඤ්ජනා වා සබ්බනිග්ගහිතබ්‍යඤ්ජනා වා, තස්ස දමිළකිරාතයවනාදිමිලක්ඛානං භාසා විය බ්‍යඤ්ජනපාරිපූරියා අභාවතො අබ්‍යඤ්ජනා නාම දෙසනා හොති. භගවා පන –

‘‘සිථිලං ධනිතඤ්ච දීඝරස්සං, ලහුකං ගරුකඤ්ච නිග්ගහීතං;
සම්බන්ධං වවත්ථිතං විමුත්තං, දසධා බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියා පභෙදො’’ති. –

එවං වුත්තං දසවිධං බ්‍යඤ්ජනං අමක්ඛෙත්වා පරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනමෙව කත්වා ධම්මං දෙසෙති. තස්මා ‘‘සබ්‍යඤ්ජනං කත්වා දෙසෙතී’’ති වුච්චති. **කෙවලපරිපුණ්ණ**න්ති එත්ථ **කෙවල**න්ති සකලාධිවචනං. **පරිපුණ්ණ**න්ති අනූනාධිකවචනං. ඉදං වුත්තං හොති – සකලපරිපුණ්ණමෙව දෙසෙති, එකදෙසනාපි අපරිපුණ්ණා නත්ථීති. **පරිසුද්ධ**න්ති නිරුපක්කිලෙසං. යො හි ‘‘ඉමං ධම්මදෙසනං නිස්සාය ලාභං වා සක්කාරං වා ලභිස්සාමී’’ති දෙසෙති, තස්ස අපරිසුද්ධා දෙසනා නාම හොති. භගවා පන ලොකාමිසනිරපෙක්ඛො හිතඵරණෙනෙව මෙත්තාභාවනාය මුදුහදයො උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතෙන චිත්තෙන දෙසෙති. තස්මා පරිසුද්ධං දෙසෙතීති වුච්චති. **බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතී**ති එත්ථ බ්‍රහ්මචරියන්ති සික්ඛත්තයසඞ්ගහිතං සකලං සාසනං. තස්මා බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතීති සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං...පෙ.... පරිසුද්ධං, එවං දෙසෙන්තො ච සික්ඛත්තයසඞ්ගහිතං සකලසාසනබ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **බ්‍රහ්මචරිය**න්ති සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මභූතං චරියං, බ්‍රහ්මභූතානං වා බුද්ධාදීනං චරියන්ති වුත්තං හොති.

සාධු ඛො පනාති සුන්දරං ඛො පන, අත්ථාවහං සුඛාවහන්ති වුත්තං හොති. **තථාරූපානං අරහත**න්ති යථාරූපො සො භවං ගොතමො, එවරූපානං අනෙකෙහිපි කප්පකොටිසතසහස්සෙහි දුල්ලභදස්සනානං බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛිත්තෙහි අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනපටිමණ්ඩිතෙහි ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවරෙහි සමාකිණ්ණමනොරමසරීරානං අනප්පකදස්සනානං අතිමධුරධම්මනිග්ඝොසානං යථාභූතගුණාධිගමෙන ලොකෙ අරහන්තොති ලද්ධසද්දානං අරහතං. **දස්සනං හොතී**ති පසාදසොම්මානි අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා දස්සනමත්තම්පි සාධු හොති. සචෙ පන අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන ධම්මං දෙසෙන්තස්ස එකපදම්පි සොතුං ලභිස්සාම, සාධුතරංයෙව භවිස්සතීති එවං අජ්ඣාසයං කත්වා. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූ**ති සබ්බකිච්චානි පහාය තුට්ඨමානසා අගමංසු. **අඤ්ජලිං**

පණාමෙත්වාති එතෙ උභතොපක්ඛිකා, තෙ එවං චින්තෙසුං – ‘‘සචෙ නො මිච්ඡාදිට්ඨිකා චොදෙස්සන්ති ‘කස්මා තුම්හෙ සමණං ගොතමං වන්දිත්ථා’ති, තෙසං ‘කිං අඤ්ජලිකරණමත්තෙනාපි වන්දිතං හොතී’ති වක්ඛාම . සචෙ නො සම්මාදිට්ඨිකා චොදෙස්සන්ති ‘කස්මා භගවන්තං න වන්දිත්ථා’ති, ‘කිං සීසෙන භූමිං පහරන්තෙනෙව වන්දිතං හොති. නනු අඤ්ජලිකම්මම්පි වන්දනා එවා’ති වක්ඛාමා’’ති.

නාමගොත්තන්ති , ‘‘භො ගොතම, අහං අසුකස්ස පුත්තො දත්තො නාම මිත්තො නාම ඉධාගතො’’ති වදන්තා නාමං සාවෙන්ති නාම. ‘‘භො ගොතම, අහං වාසෙට්ඨො නාම කච්චානො නාම ඉධාගතො’’ති වදන්තා ගොත්තං සාවෙන්ති නාම. එතෙ කිර දලිද්දා ජිණ්ණකුලපුත්තා ‘‘පරිසමජ්ඣෙ නාමගොත්තවසෙන පාකටා භවිස්සාමා’’ති එවං අකංසු. යෙ පන **තුණ්හීභූතා** නිසීදිංසු, තෙ කෙරාටිකා චෙව අන්ධබාලා ච. තත්ථ කෙරාටිකා ‘‘එකං ද්වෙ කථාසල්ලාපෙ කරොන්තෙ විස්සාසිකො හොති, අථ විස්සාසෙ සති එකං ද්වෙ භික්ඛා අදාතුං න යුත්ත’’න්ති තතො අත්තානං මොචෙන්තා තුණ්හීභූතා නිසීදන්ති. අන්ධබාලා අඤ්ඤාණතායෙව අවක්ඛිත්තමත්තිකාපිණ්ඩා විය යත්ථ කත්ථචි තුණ්හීභූතා නිසීදන්ති.

චෙනාගපුරිකොති චෙනාගපුරවාසී. **එතදවොචා**ති පාදන්තතො පට්ඨාය යාව කෙසග්ගා තථාගතස්ස සරීරං ඔලොකෙන්තො අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනසමුජ්ජලෙහි ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණෙහි පටිමණ්ඩිතං සරීරා නික්ඛමිත්වා සමන්තතො අසීතිහත්ථප්පදෙසං අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඨිතාහි ඡබ්බණ්ණාහි ඝනබුද්ධරංසීහි සම්පරිවාරිතං තථාගතස්ස සරීරං දිස්වා සඤ්ජාතවිම්හයො වණ්ණං භණන්තො එතං ‘‘අච්ඡරියං, භො ගොතමා’’තිආදිවචනං අවොච.

තත්ථ **යාවඤ්චිද**න්ති අධිමත්තප්පමාණපරිච්ඡෙදවචනමෙතං. තස්ස විප්පසන්නපදෙන සද්ධිං සම්බන්ධො. යාවඤ්ච විප්පසන්නානි අධිමත්තවිප්පසන්නානීති අත්ථො. **ඉන්ද්‍රියානී**ති චක්ඛාදීනි ඡ ඉන්ද්‍රියානි. තස්ස හි පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං පතිට්ඨිතොකාසස්ස විප්පසන්නතං දිස්වා තෙසං විප්පසන්නතා පාකටා අහොසි. යස්මා පන සා මනෙ විප්පසන්නෙයෙව හොති, අවිප්පසන්නචිත්තානඤ්හි ඉන්ද්‍රියප්පසාදො නාම නත්ථි, තස්මාස්ස මනින්ද්‍රියප්පසාදොපි පාකටො අහොසි. තං එස විප්පසන්නතං ගහෙත්වා ‘‘විප්පසන්නානි ඉන්ද්‍රියානී’’ති ආහ. **පරිසුද්ධො**ති නිම්මලො. **පරියොදාතො**ති පභස්සරො. **සාරදං බදරපණ්ඩු**න්ති සරදකාලෙ ජාතං නාතිසුපරිපක්කං බදරං. තඤ්හි පරිසුද්ධඤ්චෙව හොති පරියොදාතඤ්ච. **තාලපක්ක**න්ති සුපරිපක්කතාලඵලං. **සම්පති බන්ධනා පමුත්ත**න්ති තංඛණඤ්ඤෙව බන්ධනා පමුත්තං. තස්ස හි බන්ධනමූලං අපනෙත්වා පරමුඛං කත්වා ඵලකෙ ඨපිතස්ස චතුරඞ්ගුලමත්තං ඨානං ඔලොකෙන්තානං පරිසුද්ධං පරියොදාතං හුත්වා ඛායති. තං සන්ධායෙවමාහ . **නෙක්ඛං ජම්බොනද**න්ති සුරත්තවණ්ණස්ස ජම්බොනදසුවණ්ණස්ස ඝටිකා. **දක්ඛකම්මාරපුත්තසුපරිකම්මකත**න්ති දක්ඛෙන සුවණ්ණකාරපුත්තෙන සුට්ඨු කතපරිකම්මං. **උක්කාමුඛෙ සුකුසලසම්පහට්ඨ**න්ති සුවණ්ණකාරඋද්ධනෙ පචිත්වා සුකුසලෙන සුවණ්ණකාරෙන ඝට්ටනපරිමජ්ජනහංසනෙන සුට්ඨු පහට්ඨං සුපරිමද්දිතන්ති අත්ථො. **පණ්ඩුකම්බලෙ නික්ඛිත්ත**න්ති අග්ගිනා පචිත්වා දීපිදාඨාය ඝංසිත්වා ගෙරුකපරිකම්මං කත්වා රත්තකම්බලෙ ඨපිතං. **භාසතෙ**ති සඤ්ජාතඔභාසතාය භාසතෙ. **තපතෙ**ති අන්ධකාරවිද්ධංසනතාය තපතෙ. **විරොචතී**ති විජ්ජොතමානං හුත්වා විරොචති, සොභතීති අත්ථො.

උච්චාසයනමහාසයනානීති එත්ථ අතික්කන්තප්පමාණං උච්චාසයනං නාම, ආයතවිත්ථතං අකප්පියභණ්ඩං මහාසයනං නාම. ඉදානි තානි දස්සෙන්තො **සෙය්‍යථීදං, ආසන්දී**තිආදිමාහ. තත්ථ **ආසන්දී**ති අතික්කන්තප්පමාණං ආසනං. **පල්ලඞ්කො**ති පාදෙසු වාළරූපානි ඨපෙත්වා කතො. **ගොනකො**ති දීඝලොමකො මහාකොජවො. චතුරඞ්ගුලාධිකානි කිර තස්ස ලොමානි. **චිත්තකා**ති වානචිත්තං උණ්ණාමයත්ථරණං. **පටිකා**ති උණ්ණාමයො සෙතත්ථරකො. **පටලිකා**ති ඝනපුප්ඵො උණ්ණාමයත්ථරකො, යො ආමලකපට්ටොතිපි වුච්චති. **තූලිකා**ති තිණ්ණං තූලානං අඤ්ඤතරපුණ්ණා තූලිකා. **විකතිකා**ති සීහබ්‍යග්ඝාදිරූපවිචිත්‍රො උණ්ණාමයත්ථරකො. **උද්දලොමී**ති උභතොදසං උණ්ණාමයත්ථරණං. කෙචි එකතො උග්ගතපුප්ඵන්ති වදන්ති. **එකන්තලොමී**ති එකතොදසං උණ්ණාමයත්ථරණං. කෙචි උභතො උග්ගතපුප්ඵන්ති වදන්ති. **කට්ටිස්ස**න්ති රතනපරිසිබ්බිතං කොසෙය්‍යකට්ටිස්සමයං පච්චත්ථරණං. **කොසෙය්‍ය**න්ති රතනපරිසිබ්බිතමෙව කොසියසුත්තමයං පච්චත්ථරණං. **කුත්තක**න්ති සොළසන්නං නාටකිත්ථීනං ඨත්වා නච්චනයොග්ගං උණ්ණාමයත්ථරණං. **හත්ථත්ථරා**දයො හත්ථිපිට්ඨාදීසු අත්ථරණකඅත්ථරකා චෙව හත්ථිරූපාදීනි දස්සෙත්වා කතඅත්ථරකා ච. **අජිනප්පවෙණී**ති අජිනචම්මෙහි මඤ්චප්පමාණෙන සිබ්බිත්වා කතප්පවෙණී. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තත්ථමෙව.

නිකාමලාභීති අතිකාමලාභී ඉච්ඡිතිච්ඡිතලාභී. **අකිච්ඡලාභී**ති අදුක්ඛලාභී. **අකසිරලාභී**ති විපුලලාභී මහන්තලාභී, උළාරුළාරානෙව ලභති මඤ්ඤෙති සන්ධාය වදති. අයං කිර බ්‍රාහ්මණො සයනගරුකො, සො භගවතො විප්පසන්නින්ද්‍රියාදිතං දිස්වා ‘‘අද්ධා එස එවරූපෙසු උච්චාසයනමහාසයනෙසු නිසීදති චෙව නිපජ්ජති ච. තෙනස්ස විප්පසන්නානි ඉන්ද්‍රියානි, පරිසුද්ධො ඡවිවණ්ණො පරියොදාතො’’ති මඤ්ඤමානො ඉමං සෙනාසනවණ්ණං කථෙසි.

ලද්ධා ච පන න කප්පන්තීති එත්ථ කිඤ්චි කිඤ්චි කප්පති. සුද්ධකොසෙය්‍යඤ්හි මඤ්චෙපි අත්ථරිතුං වට්ටති, ගොනකාදයො ච භූමත්ථරණපරිභොගෙන, ආසන්දියා පාදෙ ඡින්දිත්වා, පල්ලඞ්කස්ස වාළෙ භින්දිත්වා, තූලිකං විජටෙත්වා ‘‘බිම්බොහනඤ්ච කාතු’’න්ති (චූළව. 297) වචනතො ඉමානිපි එකෙන විධානෙන කප්පන්ති. අකප්පියං පන උපාදාය සබ්බානෙව න කප්පන්තීති වුත්තානි.

වනන්තඤ්ඤෙව පවිසාමීති අරඤ්ඤංයෙව පවිසාමි. **යදෙවාති** යානියෙව. **පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වාති** සමන්තතො ඌරුබද්ධාසනං බන්ධිත්වා. **උජුං කායං පණිධායාති** අට්ඨාරස පිට්ඨිකණ්ටකෙ කොටියා කොටිං පටිපාදෙන්තො උජුං කායං ඨපෙත්වා. **පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වාති** කම්මට්ඨානාභිමුඛං සතිං ඨපෙත්වා, පරිග්ගහිතනියානං වා කත්වාති අත්ථො. වුත්තඤ්හෙතං – ''පරීති පරිග්ගහට්ඨො. මුඛන්ති නියානට්ඨො. සතීති උපට්ඨානට්ඨො. තෙන වුච්චති පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා''ති (පටි. ම. 1.164). **උපසම්පජ්ජ විහරාමීති** පටිලභිත්වා පච්චක්ඛං කත්වා විහරාමි. **එවංභූතොති** එවං පඨමජ්ඣානාදීසු අඤ්ඤතරසමඞ්ගී හුත්වා. **දිබ්බො මෙ එසො තස්මිං සමයෙ චඞ්කමො හොතීති** චත්තාරි හි රූපජ්ඣානානි සමාපජ්ජිත්වා චඞ්කමන්තස්ස චඞ්කමො දිබ්බචඞ්කමො නාම හොති, සමාපත්තිතො වුට්ඨාය චඞ්කමන්තස්සාපි චඞ්කමො දිබ්බචඞ්කමොයෙව. ඨානාදීසුපි එසෙව නයො. තථා ඉතරෙසු ද්වීසු විහාරෙසු.

සො එවං පජානාමි ''රාගො මෙ පහීනො''ති මහාබොධිපල්ලඞ්කෙ අරහත්තමග්ගෙන පහීනරාගමෙව දස්සෙන්තො ''සො එවං පජානාමි රාගො මෙ පහීනො''ති ආහ. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. ඉමිනා පන කිං කථිතං හොතීති? පච්චවෙක්ඛණා කථිතා, පච්චවෙක්ඛණාය ඵලසමාපත්ති කථිතා. ඵලසමාපත්තිඤ්හි සමාපන්නස්සපි සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්සාපි චඞ්කමාදයො අරියචඞ්කමාදයො හොන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

4. සරභසුත්තවණ්ණනා

65. චතුත්ථෙ **රාජගහෙති** එවංනාමකෙ නගරෙ. **ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙති** ගිජ්ඣසදිසානිස්ස කූටානි, ගිජ්ඣා වා තස්ස කූටෙසු වසන්තීති ගිජ්ඣකූටො, තස්මිං ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ. එතෙනස්ස රාජගහං ගොචරගාමං කත්වා විහරන්තස්ස වසනට්ඨානං දස්සිතං. ගිජ්ඣකූටස්මිඤ්හි තථාගතං උද්දිස්ස විහාරො කාරිතො, ගිජ්ඣකූටවිහාරොත්වෙවස්ස නාමං. තත්ථායං තස්මිං සමයෙ විහරතීති. **සරභො නාම පරිබ්බාජකො අචිරපක්කන්තො හොතීති** සරභොති එවංනාමකො පරිබ්බාජකො ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වා නචිරස්සෙව පක්කන්තො හොති, අධුනා විබ්භන්තොති අත්ථො. සම්මාසම්බුද්ධෙ හි ලොකෙ උප්පන්නෙ තිත්ථියා නට්ඨලාභසක්කාරා අහෙසුං, තිණ්ණං රතනානං මහාලාභසක්කාරො උප්පජ්ජි. යථාහ –

> ''තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා සක්කතො හොති ගරුකතො මානිතො පූජිතො අපචිතො ලාභී චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානං. අඤ්ඤතිත්ථියා පන පරිබ්බාජකා අසක්කතා හොන්ති අගරුකතා අමානිතා අපූජිතා න ලාභිනො චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරාන''න්ති (උදා.14; සං.නි.1.2.70).

තෙ එවං පරිහීනලාභසක්කාරා පඤ්චසතමත්තා එකස්මිං පරිබ්බාජකාරාමෙ සන්නිපතිත්වා සම්මන්තයිංසු – ''භො, මයං සමණස්ස ගොතමස්ස උප්පන්නකාලතො පට්ඨාය හතලාභසක්කාරා ජාතා, සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකානඤ්චස්ස එකං අවණ්ණං උපධාරෙථ, අවණ්ණං පත්ථරිත්වා එතස්ස සාසනං ගරහිත්වා අම්හාකං ලාභසක්කාරං උප්පාදෙස්සාමා''ති. තෙ වජ්ජං ඔලොකෙන්තා – ''තීසු ද්වාරෙසු ආජීවෙ චාති චතූසුපි ඨානෙසු සමණස්ස ගොතමස්ස වජ්ජං පස්සිතුං න සක්කා, ඉමානි චත්තාරි ඨානානි මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤත්ථ ඔලොකෙථා''ති ආහංසු. අථ නෙසං අන්තරෙ එකො එවමාහ – ''අහං අඤ්ඤං න පස්සාමි, ඉමෙ අන්වඩ්ඪමාසං සන්නිපතිත්වා ද්වාරවාතපානානි පිධාය සාමණෙරානම්පි පවෙසනං න දෙන්ති. ජීවිතසදිසාපි උපට්ඨාකා දට්ඨුං න ලභන්ති, ආවට්ටනිමායං ඔසාරෙත්වා ඔසාරෙත්වා ජනං ආවට්ටෙත්වා ආවට්ටෙත්වා ඛාදන්ති. සචෙ තං මයං ආහරිතුං සක්ඛිස්සාම, එවං නො ලාභසක්කාරඋළාරො භවිස්සතී''ති. අපරොපි එවමෙව වදන්තො උට්ඨාසි. සබ්බෙ එකවාදා අහෙසුං. තතො ආහංසු – ''යො තං ආහරිතුං සක්ඛිස්සති, තං මයං අම්හාකං සමයෙ ජෙට්ඨකං කරිස්සාමා''ති.

තතො කොටිතො පට්ඨාය ''ත්වං සක්ඛිස්සසි, ත්වං සක්ඛිස්සසී''ති පුච්ඡිත්වා ''අහං න සක්ඛිස්සාමි, අහං න සක්ඛිස්සාමී''ති බහූහි වුත්තෙ සරභං පුච්ඡිංසු – ''ත්වං සක්ඛිස්සසි ආචරියා''ති. සො ආහ – ''අගරු එතං ආහරිතුං, සචෙ තුම්හෙ අත්තනො කථාය ඨත්වා මං ජෙට්ඨකං කරිස්සථා''ති. අගරු එතමාචරිය ආහර, ත්වං කතොයෙවාසි අම්හෙහි ජෙට්ඨකොති. සො ආහ – ''තං ආහරන්තෙන ථෙනෙත්වා වා විලුම්පිත්වා වා ආහරිතුං න සක්කා, සමණස්ස පන ගොතමස්ස සාවකසදිසෙන හුත්වා තස්ස සාවකෙ වන්දිත්වා වත්තපටිවත්තං කත්වා තෙසං පත්තෙ භත්තං භුඤ්ජිත්වා ආහරිතුං සක්කා. රුච්චති වො එතස්ස එත්තකස්ස කිරියා''ති. යංකිඤ්චි කත්වා ආහරිත්වා ච නො දෙහීති. තෙන හි මං දිස්වා අපස්සන්තා විය භවෙය්‍යාථාති පරිබ්බාජකානං සඤ්ඤං දත්වා දුතියදිවසෙ පාතොව උට්ඨාය ගිජ්ඣකූටමහාවිහාරං ගන්ත්වා දිට්ඨදිට්ඨානං භික්ඛූනං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන පාදෙ වන්දි. භික්ඛූ ආහංසු – ''අඤ්ඤෙ පරිබ්බාජකා චණ්ඩා ඵරුසා, අයං පන සද්ධො භවිස්සති පසන්නො''ති. භන්තෙ, තුම්හෙ ඤත්වා යුත්තට්ඨානස්මිංයෙව පබ්බජිතා, මයං පන අනුපධාරෙත්වා අතිත්ථෙනෙව පක්ඛන්තා අනිය්‍යානිකමග්ගෙ විචරාමාති. සො එවං වත්වා දිට්ඨෙ දිට්ඨෙ භික්ඛූ පුනප්පුනං වන්දති, න්හානොදකාදීනි පටියාදෙති, දන්තකට්ඨං කප්පියං කරොති, පාදෙ ධොවති මක්ඛෙති, අතිරෙකභත්තං ලභිත්වා භුඤ්ජති.

තං ඉමිනා නීහාරෙන වසන්තං එකො මහාථෙරො දිස්වා, ''පරිබ්බාජක, ත්වං සද්ධො පසන්නො, කිං න පබ්බජසී''ති. කො මං, භන්තෙ, පබ්බාජෙස්සති. මයඤ්හි චිරකාලං භදන්තානං පච්චත්ථිකා හුත්වා විචරිම්හාති. ථෙරො ''සචෙ ත්වං පබ්බජිතුකාමො, අහං තං පබ්බාජෙස්සාමී''ති වත්වා පබ්බාජෙසි. සො පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය නිරන්තරං වත්තපටිවත්තමකාසි. අථ නං ථෙරො වත්තෙ පසීදිත්වා නචිරස්සෙව උපසම්පාදෙසි. සො උපොසථදිවසෙ

භික්ඛූහි සද්ධිං උපොසථග්ගං පවිසිත්වා භික්ඛූ මහන්තෙන උස්සාහෙන පාතිමොක්ඛං පග්ගණ්හන්තෙ දිස්වා ‘‘ඉමිනා නීහාරෙන ඔසාරෙත්වා ඔසාරෙත්වා ලොකං ඛාදන්ති, කතිපාහෙන හරිස්සාමී’’ති චින්තෙසි. සො පරිවෙණං ගන්ත්වා උපජ්ඣායං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, කො නාමො අයං ධම්මො’’ති පුච්ඡි. පාතිමොක්ඛො නාම, ආවුසොති. උත්තමධම්මො එස, භන්තෙ, භවිස්සතීති. ආම, ආවුසො, සකලසාසනධාරණී අයං සික්ඛාති. භන්තෙ, සචෙ එස සික්ඛාධම්මො උත්තමො, ඉමමෙව පඨමං ගණ්හාමීති. ගණ්හාවුසොති ථෙරො සම්පටිච්ඡි. සො ගණ්හන්තො පරිබ්බාජකෙ පස්සිත්වා ‘‘කීදිසං ආචරියා’’ති පුච්ඡිතො, ‘‘ආවුසො, මා චින්තයිත්ථ, කතිපාහෙන ආහරිස්සාමී’’ති වත්වා නචිරස්සෙව උග්ගණ්හිත්වා උපජ්ඣායං ආහ – ‘‘එත්තකමෙව, භන්තෙ, උදාහු අඤ්ඤම්පි අත්ථී’’ති. එත්තකමෙව, ආවුසොති.

සො පුනදිවසෙ යථානිවත්ථපාරුතොව ගහිතනීහාරෙනෙව පත්තං ගහෙත්වා ගිජ්ඣකූටා නික්ඛම්ම පරිබ්බාජකාරාමං අගමාසි. පරිබ්බාජකා දිස්වා ‘‘කීදිසං, ආචරිය, නාසක්ඛිත්ථ මඤ්ඤෙ ආවට්ටනිමායං ආහරිතු’’න්ති තං පරිවාරයිංසු. මා චින්තයිත්ථ, ආවුසො, ආභටා මෙ ආවට්ටනිමායා, ඉතො පට්ඨාය අම්හාකං ලාභසක්කාරො මහා භවිස්සති. තුම්හෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සමග්ගා හොථ, මා විවාදං අකත්ථාති. සචෙ තෙ, ආචරිය, සුග්ගහිතා, අම්හෙපි නං වාචෙහීති. සො ආදිතො පට්ඨාය පාතිමොක්ඛං ඔසාරෙසි. අථ තෙ සබ්බෙපි – ‘‘එථ, භො, නගරෙ විචරන්තා සමණස්ස ගොතමස්ස අවණ්ණං කථෙස්සාමා’’ති අනුග්ඝාටිතෙසුයෙව නගරද්වාරෙසු ද්වාරසමීපං ගන්ත්වා විවටෙන ද්වාරෙන සබ්බපඨමං පවිසිංසු. එවං සලිඞ්ගෙනෙව අපක්කන්තං තං පරිබ්බාජකං සන්ධාය – ‘‘සරභො නාම පරිබ්බාජකො අචිරපක්කන්තො හොතී’’ති වුත්තං.

තං දිවසං පන භගවා පච්චූසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්තො ඉදං අද්දස – ‘‘අජ්ජ සරභො පරිබ්බාජකො නගරෙ විචරිත්වා පකාසනීයකම්මං කරිස්සති, තිණ්ණං රතනානං අවණ්ණං කථෙන්තො විසං සිඤ්චිත්වා පරිබ්බාජකාරාමං ගමිස්සති, අහම්පි තත්ථෙව ගමිස්සාමි, චතස්සොපි පරිසා තත්ථෙව ඔසරිස්සන්ති. තස්මිං සමාගමෙ චතුරාසීති පාණසහස්සානි අමතපානං පිවිස්සන්තී’’ති. තතො ‘‘තස්ස ඔකාසො හොතු, යථාරුචියා අවණ්ණං පත්ථරතූ’’ති චින්තෙත්වා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ‘‘ආනන්ද, අට්ඨාරසසු මහාවිහාරෙසු භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මයා සද්ධිංයෙව පිණ්ඩාය චරිතුං ආරොචෙහී’’ති. ථෙරො තථා අකාසි. භික්ඛූ පත්තචීවරමාදාය සත්ථාරමෙව පරිවාරයිංසු. සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝං ආදාය ද්වාරගාමසමීපෙයෙව පිණ්ඩාය චරි. සරභොපි පරිබ්බාජකෙහි සද්ධිං නගරං පවිට්ඨො තත්ථ තත්ථ පරිසමජ්ඣෙ රාජද්වාරවීථිචතුක්කාදීසු ච ගන්ත්වා ‘‘අඤ්ඤාතො මයා සමණානං සක්‍යපුත්තියානං ධම්මො’’තිආදීනි අභාසි. තං සන්ධාය **සො රාජගහෙ පරිසති එවං වාචං භාසතී**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අඤ්ඤාතොති** ඤාතො අවබුද්ධො, පාකටං කත්වා උග්ගහිතොති දීපෙති. **අඤ්ඤායාති** ජානිත්වා. **අපක්කන්තොති** සලිඞ්ගෙනෙව අපක්කන්තො. සචෙ හි සමණස්ස ගොතමස්ස සාසනෙ කොචි සාරො අභවිස්ස, නාහං අපක්කමිස්සං. තස්ස පන සාසනං අසාරං නිස්සාරං, ආවට්ටනිමායං ඔසාරෙත්වා සමණා ලොකං ඛාදන්තීති එවමත්ථං දීපෙන්තො එවමාහ.

අථ ඛො සම්බහුලා භික්ඛූති අථ එවං තස්මිං පරිබ්බාජකෙ භාසමානෙ අරඤ්ඤවාසිනො පඤ්චසතා භික්ඛූ ‘‘අසුකට්ඨානං නාම සත්ථා පිණ්ඩාය චරිතුං ගතො’’ති අජානන්තා භික්ඛාචාරවෙලායං රාජගහං පිණ්ඩාය පවිසිංසු. තෙ සන්ධායෙතං වුත්තං. **අස්සොසුන්ති** සුණිංසු. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමිංසූති** ‘‘ඉමං කාරණං දසබලස්ස ආරොචෙස්සාමා’’ති උපසඞ්කමිංසු.

සිප්පිනිකාතීරන්ති සිප්පිනිකාති එවංනාමිකාය නදියා තීරං. **අධිවාසෙසි භගවා තුණ්හීභාවෙනාති** කායඞ්ගවාචඞ්ගානි අචොපෙත්වා අබ්භන්තරෙ ඛන්තිං ධාරෙත්වා චිත්තෙනෙව අධිවාසෙසීති අත්ථො. එවං අධිවාසෙත්වා පුන චින්තෙසි – ‘‘කිං නු ඛො අජ්ජ මයා සරභස්ස වාදං මද්දිතුං ගච්ඡන්තෙන එකකෙන ගන්තබ්බං , උදාහු භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතෙනා’’ති. අථස්ස එතදහොසි – සචාහං භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ගමිස්සාමි, මහාජනො එවං චින්තෙස්සති – ‘‘සමණො ගොතමො වාදුප්පත්තිට්ඨානං ගච්ඡන්තො පක්ඛං උක්ඛිපිත්වා ගන්ත්වා පරිසබලෙන උප්පන්නං වාදං මද්දති, පරවාදීනං සීසං උක්ඛිපිතුං න දෙතී’’ති. න ඛො පන මය්හං උප්පන්නෙ වාදෙ පරං ගහෙත්වා මද්දනකිච්චං අත්ථි, අහමෙව ගන්ත්වා මද්දිස්සාමි. අනච්ඡරියං චෙතං ය්වාහං ඉදානි බුද්ධභූතො අත්තනො උප්පන්නං වාදං මද්දෙය්‍යං, චරියං චරණකාලෙ අහෙතුකපටිසන්ධියං නිබ්බත්තෙනාපි හි මයා වහිතබ්බං ධුරං අඤ්ඤො වහිතුං සමත්ථො නාම නාහොසි. ඉමස්ස පනත්ථස්ස සාධනත්ථං –

‘‘යතො යතො ගරු ධුරං, යතො ගම්භීරවත්තනී;
තදාස්සු කණ්හං යුඤ්ජෙන්ති, ස්වාස්සු තං වහතෙ ධුර’’න්ති. (ජා. 1.1.29) –

ඉදං කණ්හජාතකං ආහරිතබ්බං. අතීතෙ කිර එකො සත්ථවාහො එකිස්සා මහල්ලිකාය ගෙහෙ නිවාසං ගණ්හි. අථස්ස එකිස්සා ධෙනුයා රත්තිභාගසමනන්තරෙ ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. සා එකං වච්ඡකං විජායි. මහල්ලිකාය වච්ඡකං දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය පුත්තසිනෙහො උදපාදි. පුනදිවසෙ සත්ථවාහපුත්තො – ‘‘තව ගෙහවෙතනං ගණ්හාහී’’ති ආහ. මහල්ලිකා ‘‘මය්හං අඤ්ඤෙන කිච්චං න අත්ථි, ඉමමෙව වච්ඡකං දෙහී’’ති ආහ. ගණ්හ, අම්මාති. සා තං ගණ්හිත්වා ඛීරං පායෙත්වා යාගුභත්තතිණාදීනි දදමානා පොසෙසි. සො වුද්ධිමන්වාය පරිපුණ්ණරූපො බලවීරියසම්පන්නො අහොසි සම්පන්නාචාරො, කාළකො නාම නාමෙන. අථෙකස්ස සත්ථවාහස්ස පඤ්චහි සකටසතෙහි ආගච්ඡන්තස්ස උදකභින්නට්ඨානෙ සකටචක්කං ලග්ගි. සො දසපි වීසම්පි තිංසම්පි යොජෙත්වා නීහරාපෙතුං අසක්කොන්තො කාළකං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ‘‘තාත, තව වෙතනං දස්සාමි, සකටං මෙ උක්ඛිපිත්වා දෙහී’’ති. එවඤ්ච පන වත්වා තං ආදාය –

‘‘අඤ්ඤො ඉමිනා සද්ධිං ධුරං වහිතුං සමත්ථො නත්ථී’’ති ධුරසකටෙ යොත්තං බන්ධිත්වා තං එකකංයෙව යොජෙසි. සො තං සකටං උක්ඛිපිත්වා ථලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා එතෙනෙව නිහාරෙන පඤ්ච සකටසතානි නීහරි. සො සබ්බපච්ඡිමසකටං නීහරිත්වා මොචියමානො ‘‘සු’’න්ති කත්වා සීසං උක්ඛිපි.

සත්ථවාහො ‘‘අයං එත්තකානි සකටානි උක්ඛිපන්තො එවං න අකාසි, වෙතනත්ථං මඤ්ඤෙ කරොතී’’ති සකටගණනාය කහාපණෙ ගහෙත්වා පඤ්චසතභණ්ඩිකං තස්ස ගීවාය බන්ධාපෙසි. සො අඤ්ඤෙසං අත්තනො සන්තිකං අල්ලීයිතුං අදෙන්තො උජුකං ගෙහමෙව අගමාසි. මහල්ලිකා දිස්වා මොචෙත්වා කහාපණභාවං ඤත්වා ‘‘කස්මා, පුත්ත, එවමකාසි, මා ත්වං ‘මයා කම්මං කත්වා ආභතෙන අයං ජීවිස්සතී’ති සඤ්ඤමකාසී’’ති වත්වා ගොණං උණ්හොදකෙන න්හාපෙත්වා තෙලෙන අබ්භඤ්ජිත්වා ‘‘ඉතො පට්ඨාය පුන මා එවමකාසී’’ති ඔවදි. එවං සත්ථා ‘‘චරියං චරණකාලෙ අහෙතුකපටිසන්ධියං නිබ්බත්තෙනාපි හි මයා වහිතබ්බධුරං අඤ්ඤො වහිතුං සමත්ථො නාම නාහොසී’’ති චින්තෙත්වා එකකොව අගමාසි. තං දස්සෙතුං **අථ ඛො භගවා සායන්හසමයං පටිසල්ලානා වුට්ඨිතොති**ආදි වුත්තං.

තත්ථ **පටිසල්ලානාති** පුථුත්තාරම්මණෙහි චිත්තං පටිසංහරිත්වා සල්ලානතො, ඵලසමාපත්තිතොති අත්ථො. **තෙනුපසඞ්කමීති** පරිබ්බාජකෙසු සකලනගරෙ පකාසනීයකම්මං කත්වා නගරා නික්ඛම්ම පරිබ්බාජකාරාමෙ සන්නිපතිත්වා ‘‘සචෙ, ආවුසො සරභ, සමණො ගොතමො ආගමිස්සති, කිං කරිස්සසී’’ති. සමණෙ ගොතමෙ එකං කරොන්තෙ අහං ද්වෙ කරිස්සාමි, ද්වෙ කරොන්තෙ චත්තාරි, චත්තාරි කරොන්තෙ පඤ්ච, පඤ්ච කරොන්තෙ දස, දස කරොන්තෙ වීසති, වීසති කරොන්තෙ තිංසං, තිංසං කරොන්තෙ චත්තාලීසං, චත්තාලීසං කරොන්තෙ පඤ්ඤාසං, පඤ්ඤාසං කරොන්තෙ සතං, සතං කරොන්තෙ සහස්සං කරිස්සාමීති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං සීහනාදකථං සමුට්ඨාපෙත්වා නිසින්නෙසු උපසඞ්කමි.

උපසඞ්කමන්තො පන යස්මා පරිබ්බාජකාරාමස්ස නගරමජ්ඣෙනෙව මග්ගො, තස්මා සුරත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා සුගතමහාචීවරං පාරුපිත්වා විස්සට්ඨබලො රාජා විය එකකොව නගරමජ්ඣෙන අගමාසි. මිච්ඡාදිට්ඨිකා දිස්වා ‘‘පරිබ්බාජකා සමණස්ස ගොතමස්ස පකාසනීයකම්මං කරොන්තා අවණ්ණං පත්ථරිංසු, සො එතෙ අනුවත්තිත්වා සඤ්ඤාපෙතුං ගච්ඡති මඤ්ඤෙ’’ති අනුබන්ධිංසු. සම්මාදිට්ඨිකාපි ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො පත්තචීවරං ආදාය එකකොව නික්ඛන්තො, අජ්ජ සරභෙන සද්ධිං මහාධම්මසඞ්ගාමො භවිස්සති. මයම්පි තස්මිං සමාගමෙ කායසක්ඛිනො භවිස්සාමා’’ති අනුබන්ධිංසු. සත්ථා පස්සන්තස්සෙව මහාජනස්ස පරිබ්බාජකාරාමං උපසඞ්කමි.

පරිබ්බාජකා රුක්ඛානං ඛන්ධවිටපසාඛන්තරෙහි සමුග්ගච්ඡන්තා ඡබ්බණ්ණඝනබුද්ධරස්මියො දිස්වා ‘‘අඤ්ඤදා එවරූපො ඔභාසො නාම නත්ථි, කිං නු ඛො එත’’න්ති උල්ලොකෙත්වා ‘‘සමණො ගොතමො ආගච්ඡතී’’ති ආහංසු. තං සුත්වාව සරභො ජාණුකන්තරෙ සීසං ඨපෙත්වා අධොමුඛො නිසීදි. එවං තස්මිං සමයෙ භගවා තං ආරාමං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි. තථාගතො හි ජම්බුදීපතලෙ අග්ගකුලෙ ජාතත්තා අග්ගාසනාරහොතිස්ස සබ්බත්ථ ආසනං පඤ්ඤත්තමෙව හොති. එවං පඤ්ඤත්තෙ මහාරහෙ බුද්ධාසනෙ නිසීදි.

තෙ පරිබ්බාජකා සරභං පරිබ්බාජකං එතදවොචුන්ති සම්මාසම්බුද්ධෙ කිර සරභෙන සද්ධිං එත්තකං කථෙන්තෙයෙව භික්ඛුසඞ්ඝො සත්ථු පදානුපදිකො හුත්වා පරිබ්බාජකාරාමං සම්පාපුණි, චතස්සොපි පරිසා පරිබ්බාජකාරාමෙයෙව ඔසරිංසු. තතො තෙ පරිබ්බාජකා ‘‘අච්ඡරියං සමණස්ස ගොතමස්ස කම්මං, සකලනගරං විචරිත්වා අවණ්ණං පත්ථරිත්වා පකාසනීයකම්මං කත්වා ආගතානං වෙරීනං පටිසත්තූනං පච්චාමිත්තානං සන්තිකං ආගන්ත්වා ථොකම්පි විග්ගාහිකකථං න කථෙසි, ආගතකාලතො පට්ඨාය සතපාකතෙලෙන මක්ඛෙන්තො විය අමතපානං පායෙන්තො විය මධුරකථං කථෙතී’’ති සබ්බෙපි සම්මාසම්බුද්ධං අනුවත්තන්තා එතදවොචුං.

යාචෙය්‍යාසීති ආයාචෙය්‍යාසි පත්ථෙය්‍යාසි පිහෙය්‍යාසි. **තුණ්හීභූතොති** තුණ්හීභාවං උපගතො. **මඞ්කුභූතොති** නිත්තෙජතං ආපන්නො. **පත්තක්ඛන්ධොති** ඔනතගීවො. **අධොමුඛොති** හෙට්ඨාමුඛො. **සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතොති** ‘‘අහං සම්මාසම්බුද්ධො, සබ්බෙ ධම්මා මයා අභිසම්බුද්ධා’’ති එවං පටිජානතො තව. **අනභිසම්බුද්ධාති** ඉමෙ නාම ධම්මා තයා අනභිසම්බුද්ධා. **තත්ථාති** තෙසු අනභිසම්බුද්ධාති එවං දස්සිතධම්මෙසු. **අඤ්ඤෙන වා අඤ්ඤං පටිචරිස්සතීති** අඤ්ඤෙන වා වචනෙන අඤ්ඤං වචනං පටිච්ඡාදෙස්සති, අඤ්ඤං පුච්ඡිතො අඤ්ඤං කථෙස්සතීති අධිප්පායො. **බහිද්ධා කථං අපනාමෙස්සතීති** බහිද්ධා අඤ්ඤං ආගන්තුකකථං ආහරන්තො පුරිමකථං අපනාමෙස්සති. **අප්පච්චයන්ති** අනභිරද්ධිං අතුට්ඨාකාරං **පාතුකරිස්සතීති** පාකටං කරිස්සති. එත්ථ ච අප්පච්චයෙන දොමනස්සං වුත්තං, පුරිමෙහි ද්වීහි මන්දබලවභෙදො කොධොයෙව.

එවං භගවා පඨමවෙසාරජ්ජෙන සීහනාදං නදිත්වා පුන දුතියාදීහි නදන්තො **යො ඛො මං පරිබ්බාජකාති**ආදිමාහ. තත්ථ **යස්ස ඛො පන තෙ අත්ථාය ධම්මො දෙසිතොති** යස්ස මග්ගස්ස වා ඵලස්ස වා අත්ථාය තයා චතුසච්චධම්මො දෙසිතො. **සො න නිය්‍යාතීති** සො ධම්මො න නිය්‍යාති න නිග්ගච්ඡති, න තං අත්ථං සාධෙතීති වුත්තං හොති. **තක්කරස්සාති** යො නං කරොති, තස්ස පටිපත්තිපූරකස්ස පුග්ගලස්සාති අත්ථො. **සම්මා දුක්ඛක්ඛයායාති** හෙතුනා නයෙන කාරණෙන සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස ඛයාය. අථ වා **යස්ස ඛො පන තෙ අත්ථාය ධම්මො දෙසිතොති** යස්ස තෙ අත්ථාය ධම්මො දෙසිතො. සෙය්‍යථිදං – රාගපටිඝාතත්ථාය අසුභකම්මට්ඨානං, දොසපටිඝාතත්ථාය මෙත්තාභාවනා,

මොහපටිඝාතත්ථාය පඤ්ච ධම්මා, විතක්කුපච්ඡෙදාය ආනාපානස්සති. **සො න නියාති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයායාති** සො ධම්මො යො නං යථාදෙසිතං කරොති, තස්ස තක්කරස්ස සම්මා හෙතුනා නයෙන කාරණෙන වට්ටදුක්ඛක්ඛයාය න නියාති න නිග්ගච්ඡති, තං අත්ථං න සාධෙතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **සෙය්‍යථාපි සරභො පරිබ්බාජකොති** යථා අයං සරභො පරිබ්බාජකො පජ්ඣායන්තො අප්පටිභානො නිසින්නො, එවං නිසීදිස්සතීති.

එවං තීහි පදෙහි සීහනාදං නදිත්වා දෙසනං නිවත්තෙන්තස්සෙව තථාගතස්ස තස්මිං ඨානෙ සන්නිපතිතා චතුරාසීතිපාණසහස්සපරිමාණා පරිසා අමතපානං පිවි, සත්ථා පරිසාය අමතපානස්ස පීතභාවං ඤත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පක්කාමි. තමත්ථං දස්සෙතුං **අථ ඛො භගවාතිආදි** වුත්තං. තත්ථ **සීහනාදන්ති** සෙට්ඨනාදං අභීතනාදං අප්පටිනාදං. **වෙහාසං පක්කාමීති** අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය අධිට්ඨාය සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන ආකාසං පක්ඛන්දි. එවං පක්ඛන්දො ච පන තංඛණඤ්ඤෙව ගිජ්ඣකූටමහාවිහාරෙ පතිට්ඨාසි.

වාචාය සන්නිතොදකෙනාති වචනපතොදෙන. **සඤ්ජම්භරිමකංසූති** සම්භරිතං නිරන්තරඵුටං අකංසු, උපරි විජ්ඣිංසූති වුත්තං හොති. **බ්‍රහාරඤ්ඤෙති** මහාරඤ්ඤෙ. **සීහනාදං නදිස්සාමීති** සීහස්ස නදතො ආකාරං දිස්වා ‘‘අයම්පි තිරච්ඡානගතො, අහම්පි, ඉමස්ස චත්තාරො පාදා, මය්හම්පි, අහම්පි එවමෙව සීහනාදං නදිස්සාමී’’ති චින්තෙසි. සො සීහස්ස සම්මුඛා නදිතුං අසක්කොන්තො තස්මිං ගොචරාය පක්කන්තෙ එකකො නදිතුං ආරභි. අථස්ස සිඞ්ගාලසද්දොයෙව නිච්ඡරි. තෙන වුත්තං – **සිඞ්ගාලකංයෙව නදතීති. භෙරණ්ඩකන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. අපිච භින්නස්සරං අමනාපසද්දං නදතීති වුත්තං හොති. **එවමෙව ඛො ත්වන්ති** ඉමිනා ඔපම්මෙන පරිබ්බාජකා තථාගතං සීහසදිසං කත්වා සරභං සිඞ්ගාලසදිසං අකංසු. **අම්බුකසඤ්චරීති** ඛුද්දකකුක්කුටිකා. **පුරිසකරවිතං රවිස්සාමීති** මහාකුක්කුටං රවන්තං දිස්වා ‘‘ඉමස්සපි ද්වෙ පාදා ද්වෙ පක්ඛා, මය්හම්පි තථෙව, අහම්පි එවරූපං රවිතං රවිස්සාමී’’ති සා තස්ස සම්මුඛා රවිතුං අසක්කොන්තී තස්මිං පක්කන්තෙ රවමානා කුක්කුටිකාරවංයෙව රවි. තෙන වුත්තං – **අම්බුකසඤ්චරිරවිතංයෙව රවතීති. උසභොති** ගොණො. **සුඤ්ඤායාති** තුච්ඡාය ජෙට්ඨකවසභෙහි විරහිතාය . **ගම්භීරං නදිතබ්බං මඤ්ඤතීති** ජෙට්ඨකවසභස්ස නාදසදිසං ගම්භීරනාදං නදිතබ්බං මඤ්ඤති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

5. කෙසමුත්තිසුත්තවණ්ණනා

66. පඤ්චමෙ **කාලාමානං නිගමොති** කාලාමා නාම ඛත්තියා, තෙසං නිගමො. **කෙසමුත්තියාති** කෙසමුත්තනිගමවාසිනො. **උපසඞ්කමිංසූති** සප්පිනවනීතාදිභෙසජ්ජානි චෙව අට්ඨවිධපානකානි ච ගාහාපෙත්වා උපසඞ්කමිංසු. **සකංයෙව වාදං දීපෙන්තීති** අත්තනොයෙව ලද්ධිං කථෙන්ති. **ජොතෙන්තීති** පකාසෙන්ති. **ඛුංසෙන්තීති** ඝට්ටෙන්ති. **වම්භෙන්තීති** අවජානන්ති. **පරිභවන්තීති** ලාමකං කරොන්ති. **ඔමක්ඛිං කරොන්තීති** උක්ඛිත්තකං කරොන්ති, උක්ඛිපිත්වා ඡඩ්ඩෙන්ති. **අපරෙපි, භන්තෙති** සො කිර අටවිමුඛෙ ගාමො, තස්මා තත්ථ අටවිං අතික්කන්තා ච අතික්කමිතුකාමා ච වාසං කප්පෙන්ති. තෙසුපි පඨමං ආගතා අත්තනො ලද්ධිං දීපෙත්වා පක්කමිංසු, පච්ඡා ආගතා ‘‘කිං තෙ ජානන්ති, අම්හාකං අන්තෙවාසිකා තෙ, අම්හාකං සන්තිකෙ කිඤ්චි කිඤ්චි සිප්පං උග්ගණ්හිංසූ’’ති අත්තනො ලද්ධිං දීපෙත්වා පක්කමිංසු. කාලාමා එකලද්ධියම්පි සණ්ඨහිතුං න සක්ඛිංසු. තෙ එතමත්ථං දීපෙත්වා භගවතො එවමාරොචෙත්වා **තෙසං නො, භන්තෙතිආදිමාහංසු**. තත්ථ **හොතෙව කඞ්ඛාති** හොතියෙව කඞ්ඛා. **විචිකිච්ඡාති** තස්සෙව වෙවචනං. අලන්ති යුත්තං.

මා අනුස්සවෙනාති අනුස්සවකථායපි මා ගණ්හිත්ථ. **මා පරම්පරායාති** පරම්පරකථායපි මා ගණ්හිත්ථ. **මා ඉතිකිරායාති** එවං කිර එතන්ති මා ගණ්හිත්ථ. **මා පිටකසම්පදානෙනාති** අම්හාකං පිටකතන්තියා සද්ධිං සමෙතීති මා ගණ්හිත්ථ. **මා තක්කහෙතූති** තක්කග්ගාහෙනපි මා ගණ්හිත්ථ. **මා නයහෙතූති** නයග්ගාහෙනපි මා ගණ්හිත්ථ. **මා ආකාරපරිවිතක්කෙනාති** සුන්දරමිදං කාරණන්ති එවං කාරණපරිවිතක්කෙනපි මා ගණ්හිත්ථ. **මා දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියාති** අම්හාකං නිජ්ඣායිත්වා ඛමිත්වා ගහිතදිට්ඨියා සද්ධිං සමෙතීතිපි මා ගණ්හිත්ථ. **මා භබ්බරූපතායාති** අයං භික්ඛු භබ්බරූපො, ඉමස්ස කථං ගහෙතුං යුත්තන්තිපි මා ගණ්හිත්ථ. **මා සමණො නො ගරූති** අයං සමණො අම්හාකං ගරු, ඉමස්ස කථං ගහෙතුං යුත්තන්තිපි මා ගණ්හිත්ථ. **සමත්තාති** පරිපුණ්ණා. **සමාදින්නාති** ගහිතා පරාමට්ඨා. **යංස හොතීති** යං කාරණං තස්ස පුග්ගලස්ස හොති. අලොභාදයො ලොභාදිපටිපක්ඛවසෙන වෙදිතබ්බා. **විගතාභිජ්ඣොතිආදීහි** මෙත්තාය පුබ්බභාගො කථිතො.

ඉදානි මෙත්තාදිකං කම්මට්ඨානං කථෙන්තො **මෙත්තාසහගතෙනාතිආදිමාහ**. තත්ථ කම්මට්ඨානකථාය වා භාවනානයෙ වා පාළිවණ්ණනාය වා යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.240) වුත්තමෙව. **එවං අවෙරචිත්තොති** එවං අකුසලවෙරස්ස ච පුග්ගලවෙරිනො ච නත්ථිතාය අවෙරචිත්තො. **අබ්‍යාබජ්ඣචිත්තොති** කොධචිත්තස්ස අභාවෙන නිද්දුක්ඛචිත්තො. **අසංකිලිට්ඨචිත්තොති** කිලෙසස්ස නත්ථිතාය අසංකිලිට්ඨචිත්තො. **විසුද්ධචිත්තොති** කිලෙසමලාභාවෙන විසුද්ධචිත්තො හොතීති අත්ථො. **තස්සාති** තස්ස එවරූපස්ස අරියසාවකස්ස. **අස්සාසාති** අවස්සයා පතිට්ඨා. **සචෙ ඛො පන අත්ථි පරො ලොකොති** යදි ඉමම්හා ලොකා පරලොකො නාම අත්ථි. **අථාහං කායස්ස භෙදා පරම්මරණා…පෙ…. උපපජ්ජිස්සාමීති** අත්ථෙතං කාරණං, යෙනාහං කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජිස්සාමීති එවං සබ්බත්ථ නයො වෙදිතබ්බො. **අනීඝන්ති** නිද්දුක්ඛං. **සුඛින්ති** සුඛිතං.

උභයෙනෙව විසුද්ධං අත්තානං සමනුපස්සාමීති යඤ්ච පාපං න කරොමි, යඤ්ච කරොතොපි න කරීයති, ඉමිනා උභයෙනාපි විසුද්ධං අත්තානං සමනුපස්සාමි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

6. සාළ්හසුත්තවණ්ණනා

67. ඡට්ඨෙ **මිගාරනත්තාති** මිගාරසෙට්ඨිනො නත්තා. **සෙඛුනියනත්තාති** සෙඛුනියසෙට්ඨිනො නත්තා. **උපසඞ්කමිංසූති** භුත්තපාතරාසා දාසකම්මකරපරිවුතා උපසඞ්කමිංසු. තෙසං කිර පුරෙභත්තෙ පුබ්බණ්හසමයෙයෙව ගෙහෙ එකො පඤ්හො සමුට්ඨිතො, තං පන කථෙතුං ඔකාසො නාහොසි. තෙ ''තං පඤ්හං සොස්සාමා''ති ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා තුණ්හී නිසීදිංසු. ථෙරො ''ගාමෙ තං සමුට්ඨිතං පඤ්හං සොතුං ආගතා භවිස්සන්තී''ති තෙසං මනං ඤත්වා තමෙව පඤ්හං ආරභන්තො **එථ තුම්හෙ සාළ්හාති**ආදිමාහ. තත්ථ **අත්ථි ලොභොති** ලුබ්භනසභාවො ලොභො නාම අත්ථීති පුච්ඡති. **අභිජ්ඣාති ඛො අහං සාළ්හා එතමත්ථං වදාමීති** එතං ලොභසඞ්ඛාතං අත්ථං අහං ''අභිජ්ඣා''ති වදාමි, ''තණ්හා''ති වදාමීති සමුට්ඨිතපඤ්හස්ස අත්ථං දීපෙන්තො ආහ. එවං සබ්බවාරෙසු නයො නෙතබ්බො.

සො එවං පජානාතීති සො චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා ඨිතො අරියසාවකො සමාපත්තිතො වුට්ඨාය විපස්සනං ආරභන්තො එවං පජානාති. **අත්ථි ඉදන්ති** අත්ථි දුක්ඛසච්චසඞ්ඛාතං ඛන්ධපඤ්චකං නාමරූපවසෙන පරිච්ඡින්දිත්වා පජානන්තො එස ''එවං පජානාති අත්ථි ඉද''න්ති වුත්තො. **හීනන්ති** සමුදයසච්චං. **පණීතන්ති** මග්ගසච්චං. **ඉමස්ස සඤ්ඤාගතස්ස උත්තරි නිස්සරණන්ති** ඉමස්ස විපස්සනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාතස්ස සඤ්ඤාගතස්ස උත්තරි නිස්සරණං නාම නිබ්බානං, තමත්ථීති ඉමිනා නිරොධසච්චං දස්සෙති. **විමුත්තස්මිං විමුත්තමිති ඤාණන්ති** එකූනවීසතිවිධං පච්චවෙක්ඛණඤාණං කථිතං. **අහු පුබ්බෙ ලොභොති** පුබ්බෙ මෙ ලොභො අහොසි. **තදහු අකුසලන්ති** තං අකුසලං නාම අහොසි, තදා වා අකුසලං නාම අහොසි. **ඉච්චෙතං කුසලන්ති** ඉති එතං කුසලං, තස්සෙව අකුසලස්ස නත්ථිභාවං කුසලං ඛෙමන්ති සන්ධාය වදති. **නිච්ඡාතොති** නිත්තණ්හො. **නිබ්බුතොති** අබ්භන්තරෙ සන්තාපකරානං කිලෙසානං අභාවෙන නිබ්බුතො. **සීතිභූතොති** සීතලීභූතො. **සුඛප්පටිසංවෙදීති** කායිකචෙතසිකස්ස සුඛස්ස පටිසංවෙදිතා. **බ්‍රහ්මභූතෙනාති** සෙට්ඨභූතෙන. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

7. කථාවත්ථුසුත්තවණ්ණනා

68. සත්තමෙ **කථාවත්ථූනීති** කථාකාරණානි, කථාය භූමියො පතිට්ඨායොති අත්ථො. **අතීතං වා, භික්ඛවෙ, අද්ධානන්ති** අතීතමද්ධානං නාම කාලොපි වට්ටති ඛන්ධාපි. අනාගතපච්චුප්පන්නෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ අතීතෙ කස්සපො නාම සම්මාසම්බුද්ධො අහොසි, තස්ස කිකී නාම කාසිකරාජා අග්ගුපට්ඨාකො අහොසි, වීසති වස්සසහස්සානි ආයු අහොසීති ඉමිනා නයෙන කථෙන්තො **අතීතං ආරබ්භ කථං කථෙති** නාම. අනාගතෙ මෙත්තෙය්‍යො නාම බුද්ධො භවිස්සති, තස්ස සඞ්ඛො නාම රාජා අග්ගුපට්ඨාකො භවිස්සති, අසීති වස්සසහස්සානි ආයු භවිස්සතීති ඉමිනා නයෙන කථෙන්තො **අනාගතං ආරබ්භ කථං කථෙති** නාම. එතරහි අසුකො නාම රාජා ධම්මිකොති ඉමිනා නයෙන කථෙන්තො **පච්චුප්පන්නං ආරබ්භ කථං කථෙති** නාම.

කථාසම්පයොගෙනාති කථාසමාගමෙන. **කච්ඡොති** කථෙතුං යුත්තො. **අකච්ඡොති** කථෙතුං න යුත්තො. **එකංසබ්‍යාකරණීයං පඤ්හන්ති**ආදීසු, ''චක්ඛු, අනිච්ච''න්ති පුට්ඨෙන, ''ආම, අනිච්ච''න්ති එකංසෙනෙව බ්‍යාකාතබ්බං. එසෙව නයො සොතාදීසු. අයං **එකංසබ්‍යාකරණීයො** පඤ්හො. ''අනිච්චං නාම චක්ඛූ''ති පුට්ඨෙන පන ''න චක්ඛුමෙව, සොතම්පි අනිච්චං, ඝානම්පි අනිච්ච''න්ති එවං විභජිත්වා බ්‍යාකාතබ්බං. අයං **විභජ්ජබ්‍යාකරණීයො** පඤ්හො. ''යථා චක්ඛු, තථා සොතං. යථා සොතං, තථා චක්ඛූ''ති පුට්ඨෙන ''කෙනට්ඨෙන පුච්ඡසී''ති පටිපුච්ඡිත්වා ''දස්සනට්ඨෙන පුච්ඡාමී''ති වුත්තෙ ''න හී''ති බ්‍යාකාතබ්බං. ''අනිච්චට්ඨෙන පුච්ඡාමී''ති වුත්තෙ, ''ආමා''ති බ්‍යාකාතබ්බං. අයං **පටිපුච්ඡාබ්‍යාකරණීයො** පඤ්හො. ''තං ජීවං තං සරීර''න්තිආදීනි පුට්ඨෙන පන ''අබ්‍යාකතමෙතං භගවතා''ති ඨපෙතබ්බො, එස පඤ්හො න බ්‍යාකාතබ්බො. අයං **ඨපනීයො** පඤ්හො.

ඨානාඨානෙ න සණ්ඨාතීති කාරණාකාරණෙ න සණ්ඨාති. තත්‍රායං නයො – සස්සතවාදී යුත්තෙන කාරණෙන පහොති උච්ඡෙදවාදිං නිග්ගහෙතුං, උච්ඡෙදවාදී තෙන නිග්ගය්හමානො ''කිං පනාහං උච්ඡෙදං වදාමී''ති සස්සතවාදිභාවමෙව දීපෙති, අත්තනො වාදෙ පතිට්ඨාතුං න සක්කොති. එවං උච්ඡෙදවාදිම්හි පහොන්තෙ සස්සතවාදී, පුග්ගලවාදිම්හි පහොන්තෙ සුඤ්ඤතවාදී, සුඤ්ඤතවාදිම්හි පහොන්තෙ පුග්ගලවාදීති එවං ඨානාඨානෙ න සණ්ඨාති නාම.

පරිකප්පෙ න සණ්ඨාතීති ඉදං පඤ්හපුච්ඡනෙපි පඤ්හකථනෙපි ලබ්භති. කථං? එකච්චො හි ''පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමී''ති කණ්ඨං සොධෙති, සො ඉතරෙන ''ඉදං නාම ත්වං පුච්ඡිස්සසී''ති වුත්තො ඤාතභාවං ඤත්වා ''න එතං, අඤ්ඤං පුච්ඡිස්සාමී''ති වදති. පඤ්හං පුට්ඨොපි ''පඤ්හං කථෙස්සාමී''ති හනුං සංසොධෙති, සො ඉතරෙන ''ඉදං නාම කථෙස්සසී''ති වුත්තො ඤාතභාවං ඤත්වා ''න එතං, අඤ්ඤං කථෙස්සාමී''ති වදති. එවං පරිකප්පෙ න සණ්ඨාති නාම.

අඤ්ඤාතවාදෙ න සණ්ඨාතීති අඤ්ඤාතවාදෙ ජානිතවාදෙ න සණ්ඨාති. කථං? එකච්චො පඤ්හං පුච්ඡති, තං ඉතරො ''මනාපො තයා පඤ්හො පුච්ඡිතො, කහං තෙ එස උග්ගහිතො''ති වදති. ඉතරො පුච්ඡිතබ්බනියාමෙනෙව පඤ්හං පුච්ඡිත්වාපි තස්ස කථාය ''අපඤ්හං නු ඛො පුච්ඡිත''න්ති විමතිං කරොති. අපරො පඤ්හං පුට්ඨො කථෙති, තමඤ්ඤො ''සුට්ඨු තෙ පඤ්හො කථිතො, කත්ථ තෙ උග්ගහිතො, පඤ්හං කථෙන්තෙන නාම එවං කථෙතබ්බො''ති වදති. ඉතරො කථෙතබ්බනියාමෙනෙව පඤ්හං කථෙත්වාපි තස්ස කථාය ''අපඤ්හො නු ඛො මයා කථිතො''ති විමතිං කරොති.

පටිපදාය න සණ්ඨාතීති පටිපත්තියං න තිට්ඨති, වත්තං අජානිත්වා අපුච්ඡිතබ්බට්ඨානෙ පුච්ඡතීති අත්ථො. අයං පඤ්හො නාම චෙතියඞ්ගණෙ පුච්ඡිතෙන න කථෙතබ්බො, තථා භික්ඛාචාරමග්ගෙ ගාමං පිණ්ඩාය චරණකාලෙ. ආසනසාලාය නිසින්නකාලෙ යාගුං වා භත්තං වා ගහෙත්වා නිසින්නකාලෙ පරිභුඤ්ජිත්වා නිසින්නකාලෙ දිවාවිහාරට්ඨානගමනකාලෙපි. දිවාට්ඨානෙ නිසින්නකාලෙ පන ඔකාසං කාරෙත්වාව පුච්ඡන්තස්ස කථෙතබ්බො, අකාරෙත්වා පුච්ඡන්තස්ස න කථෙතබ්බො. ඉදං වත්තං අජානිත්වා පුච්ඡන්තො පටිපදාය න සණ්ඨාති නාම. **එවං සන්තායං, භික්ඛවෙ, පුග්ගලො අකච්ඡො හොතීති**, භික්ඛවෙ, එතං ඉමස්මිං ච කාරණෙ සති අයං පුග්ගලො න කථෙතුං යුත්තො නාම හොති.

ඨානාඨානෙ සණ්ඨාතීති සස්සතවාදී යුත්තෙන කාරණෙන පහොති උච්ඡෙදවාදිං නිග්ගහෙතුං, උච්ඡෙදවාදී තෙන නිග්ගය්හමානොපි ''අහං තයා සතක්ඛත්තුං නිග්ගය්හමානොපි උච්ඡෙදවාදීයෙවා''ති වදති. ඉමිනා නයෙන සස්සතපුග්ගලසුඤ්ඤතවාදාදීසුපි නයො නෙතබ්බො. එවං ඨානාඨානෙ සණ්ඨාති නාම. **පරිකප්පෙ සණ්ඨාතීති** ''පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමී''ති කණ්ඨං සොධෙන්තො ''ත්වං ඉමං නාම පුච්ඡිස්සසී''ති වුත්තෙ, ''ආම, එතංයෙව පුච්ඡිස්සාමී''ති වදති. පඤ්හං කථෙස්සාමීති හනුං සංසොධෙන්තොපි ''ත්වං ඉමං නාම කථෙස්සසී''ති වුත්තෙ, ''ආම, එතංයෙව කථෙස්සාමී''ති වදති. එවං පරිකප්පෙ සණ්ඨාති නාම.

අඤ්ඤාතවාදෙ සණ්ඨාතීති ඉමං පඤ්හං පුච්ඡිත්වා ''සුට්ඨු තෙ පඤ්හො පුච්ඡිතො, පුච්ඡන්තෙන නාම එවං පුච්ඡිතබ්බ''න්ති වුත්තෙ සම්පටිච්ඡති, විමතිං න උප්පාදෙති. පඤ්හං කථෙත්වාපි ''සුට්ඨු තෙ පඤ්හො කථිතො, කථෙන්තෙන නාම එවං කථෙතබ්බ''න්ති වුත්තෙ සම්පටිච්ඡති, විමතිං න උප්පාදෙති. **පටිපදාය සණ්ඨාතීති** ගෙහෙ නිසීදාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකාදීනි දත්වා යාව භත්තං නිට්ඨාති, තස්මිං අන්තරෙ නිසින්නො පඤ්හං පුච්ඡති . සප්පිආදීනි භෙසජ්ජානි අට්ඨවිධානි පානකානි වත්ථච්ඡාදනමාලාගන්ධාදීනි වා ආදාය විහාරං ගන්ත්වා තානි දත්වා දිවාට්ඨානං පවිසිත්වා ඔකාසං කාරෙත්වා පඤ්හං පුච්ඡති. එවඤ්හි වත්තං ඤත්වා පුච්ඡන්තො පටිපදාය සණ්ඨාති නාම. තස්ස පඤ්හං කථෙතුං වට්ටති.

අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිචරතීති අඤ්ඤෙන වචනෙන අඤ්ඤං පටිච්ඡාදෙති, අඤ්ඤං වා පුච්ඡිතො අඤ්ඤං කථෙති. **බහිද්ධා කථං අපනාමෙතීති** ආගන්තුකකථං ඔතාරෙන්තො පුරිමකථං බහිද්ධා අපනාමෙති. තත්‍රිදං වත්ථු – භික්ඛූ කිර සන්නිපතිත්වා එකං දහරං, ''ආවුසො, ත්වං ඉමඤ්චිමඤ්ච ආපත්තිං ආපන්නො''ති ආහංසු. සො ආහ – ''භන්තෙ, නාගදීපං ගතොම්හී''ති. ආවුසො , න මයං තව නාගදීපගමනෙන අත්ථිකා, ආපත්තිං පන ආපන්නොති පුච්ඡාමාති. භන්තෙ, නාගදීපං ගන්ත්වා මච්ඡෙ බාදින්ති. ආවුසො, තව මච්ඡඛාදනෙන කම්මං නත්ථි, ආපත්තිං කිරසි ආපන්නොති. සො ''නාතිසුපක්කො මච්ඡො මය්හං අඵාසුකමකාසි, භන්තෙ''ති. ආවුසො, තුය්හං ඵාසුකෙන වා අඵාසුකෙන වා කම්මං නත්ථි, ආපත්තිං ආපන්නොසීති. භන්තෙ, යාව තත්ථ වසිං, තාව මෙ අඵාසුකමෙව ජාතන්ති. එවං ආගන්තුකකථාවසෙන බහිද්ධා කථං අපනාමෙතීති වෙදිතබ්බං.

අභිහරතීති ඉතො චිතො ච සුත්තං ආහරිත්වා අවත්ථරති. **තෙපිටකතිස්සත්ථෙරො** විය. පුබ්බෙ කිර භික්ඛූ මහාචෙතියඞ්ගණෙ සන්නිපතිත්වා සඞ්ඝකිච්චං කත්වා භික්ඛූනං ඔවාදං දත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං පඤ්හසාකච්ඡං කරොන්ති. තත්ථායං ථෙරො තීහි පිටකෙහි තතො තතො සුත්තං ආහරිත්වා දිවසභාගෙ එකම්පි පඤ්හං නිට්ඨාපෙතුං න දෙති. **අභිමද්දතීති** කාරණං ආහරිත්වා මද්දති. **අනුපජග්ඝතීති** පරෙන පඤ්හෙ පුච්ඡිතෙපි කථිතෙපි පාණිං පහරිත්වා මහාහසිතං හසති, යෙන පරස්ස ''අපුච්ඡිතබ්බං නු ඛො පුච්ඡිං, අකථෙතබ්බං නු ඛො කථෙසි''න්ති විමති උප්පජ්ජති. **ඛලිතං ගණ්හාතීති** අප්පමත්තකං මුඛදොසමත්තං ගණ්හාති , අක්ඛරෙ වා පදෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා දුරුත්තෙ ''එවං නාමෙතං වත්තබ්බ''න්ති උජ්ඣායමානො විචරති. **සඋපනිසොති** සඋපනිස්සයො සපච්චයො.

ඔහිතසොතොති ඨපිතසොතො. **අභිජානාති එකං ධම්මන්ති** එකං කුසලධම්මං අභිජානාති අරියමග්ගං. **පරිජානාති එකං ධම්මන්ති** එකං දුක්ඛසච්චධම්මං තීරණපරිඤ්ඤාය පරිජානාති. **පජහති එකං ධම්මන්ති** එකං සබ්බාකුසලධම්මං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති. **සච්ඡිකරොති එකං ධම්මන්ති** එකං අරහත්තඵලධම්මං නිරොධමෙව වා පච්චක්ඛං කරොති. **සම්මාවිමුත්තිං ඵුසතීති** සම්මා හෙතුනා නයෙන කාරණෙන අරහත්තඵලවිමොක්ඛං ඤාණඵස්සෙන ඵුසති.

එතදත්ථා, භික්ඛවෙ, කථාති, භික්ඛවෙ, යා එසා කථාසම්පයොගෙනාති කථා දස්සිතා, සා එතදත්ථා, අයං තස්සා කථාය භූමි පතිට්ඨා. ඉදං වත්ථු යදිදං අනුපාදා චිත්තස්ස විමොක්ඛොති එවං සබ්බපදෙසු යොජනා වෙදිතබ්බා. **එතදත්ථා මන්තනාති** යා අයං කච්ඡාකච්ඡෙසු පුග්ගලෙසු කච්ඡෙන සද්ධිං මන්තනා, සාපි එතදත්ථායෙව. **එතදත්ථා උපනිසාති** ඔහිතසොතො සඋපනිසොති එවං වුත්තා උපනිසාපි එතදත්ථායෙව. **එතදත්ථං සොතාවධානන්ති** තස්සා

උපනිසාය සොතාවධානං , තම්පි එතදත්ථමෙව. **අනුපාදාති** චතූහි උපාදානෙහි අග්ගහෙත්වා. **චිත්තස්ස විමොක්ඛොති** අරහත්තඵලවිමොක්ඛො. අරහත්තඵලත්ථාය හි සබ්බමෙතන්ති සුත්තන්තං විනිවත්තෙත්වා උපරි ගාථාහි කූටං ගණ්හන්තො **යෙ විරුද්ධාති**ආදිමාහ.

තත්ථ **විරුද්ධාති** විරොධසඞ්ඛාතෙන කොපෙන විරුද්ධා. **සල්ලපන්තීති** සල්ලාපං කරොන්ති. **විනිවිට්ඨාති** අභිනිවිට්ඨා හුත්වා. **සමුස්සිතාති** මානුස්සයෙන සුට්ඨු උස්සිතා. **අනරියගුණමාසජ්ජාති** අනරියගුණකථං ගුණමාසජ්ජ කථෙන්ති. ගුණං ඝට්ටෙත්වා කථා හි අනරියකථා නාම, න අරියකථා, තං කථෙන්තීති අත්ථො. **අඤ්ඤොඤ්ඤවිවරෙසිනොති** අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ඡිද්දං අපරාධං ගවෙසමානා. **දුබ්භාසිතන්ති** දුක්කථිතං. **වික්ඛලිතන්ති** අප්පමත්තකං මුඛදොසඛලිතං. **සම්පමොහං පරාජයන්ති** අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අප්පමත්තෙන මුඛදොසෙන සම්පමොහඤ්ච පරාජයඤ්ච. **අභිනන්දන්තීති** තුස්සන්ති. **නාචරෙති** න චරති න කථෙති. **ධම්මට්ඨපටිසංයුත්තාති** යා ච ධම්මෙ ඨිතෙන කථිතකථා, සා ධම්මට්ඨා චෙව හොති තෙන ච ධම්මෙන පටිසංයුත්තාති ධම්මට්ඨපටිසංයුත්තා. **අනුන්නතෙන මනසාති** අනුද්ධතෙන චෙතසා. **අපළාසොති** යුගග්ගාහපළාසවසෙන අපළාසො හුත්වා. **අසාහසොති** රාගදොසමොහසාහසානං වසෙන අසාහසො හුත්වා.

අනුසූයායමානොති න උසූයමානො. **දුබ්භට්ඨෙ නාපසාදයෙති** දුක්කථිතස්මිං න අපසාදෙය්‍ය. **උපාරම්භං න සික්ඛෙය්‍යාති** කාරණුත්තරියලක්ඛණං උපාරම්භං න සික්ඛෙය්‍ය. **ඛලිතඤ්ච න ගාහයෙති** අප්පමත්තකං මුඛඛලිතං ''අයං තෙ දොසො''ති න ගාහයෙය්‍ය. **නාභිහරෙති** නාවත්ථරෙය්‍ය. **නාභිමද්දෙති** එකං කාරණං ආහරිත්වා න මද්දෙය්‍ය. **න වාචං පයුතං භණෙති** සච්චාලිකපටිසංයුත්තං වාචං න භණෙය්‍ය. **අඤ්ඤාතත්ථන්ති** ජානනත්ථං. **පසාදත්ථන්ති** පසාදජනනත්ථං. **න සමුස්සෙය්‍ය මන්තයෙති** න මානුස්සයෙන සමුස්සිතො භවෙය්‍ය. න හි මානුස්සිතා හුත්වා පණ්ඩිතා කථයන්ති, මානෙන පන අනුස්සිතොව හුත්වා මන්තයෙ කථෙය්‍ය භාසෙය්‍යාති.

8. අඤ්ඤතිත්ථියසුත්තවණ්ණනා

69. අට්ඨමෙ **භගවංමූලකාති** භගවා මූලං එතෙසන්ති භගවංමූලකා. ඉදං වුත්තං හොති – ඉමෙ, භන්තෙ, අම්හාකං ධම්මා පුබ්බෙ කස්සපසම්මාසම්බුද්ධෙන උප්පාදිතා, තස්මිං පරිනිබ්බුතෙ එකං බුද්ධන්තරං අඤ්ඤො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා ඉමෙ ධම්මෙ උප්පාදෙතුං සමත්ථො නාම නාහොසි, භගවතො පන නො ඉමෙ ධම්මා උප්පාදිතා. භගවන්තඤ්හි නිස්සාය මයං ඉමෙ ධම්මෙ ආජානාම පටිවිජ්ඣාමාති එවං භගවංමූලකා නො, භන්තෙ, ධම්මාති. **භගවංනෙත්තිකාති** භගවා ධම්මානං නෙතා විනෙතා අනුනෙතා යථාසභාවතො පාටියෙක්කං පාටියෙක්කං නාමං ගහෙත්වාව දස්සෙතාති ධම්මා භගවංනෙත්තිකා නාම හොන්ති. **භගවංපටිසරණාති** චතුභූමකධම්මා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස ආපාථං ආගච්ඡමානා භගවති පටිසරන්ති නාමාති භගවංපටිසරණා. **පටිසරන්තීති** ඔසරන්ති සමොසරන්ති. අපිච මහාබොධිමණ්ඩෙ නිසින්නස්ස භගවතො පටිවෙධවසෙන ඵස්සො ආගච්ඡති – ''අහං භගවා කින්නාමො''ති. ත්වං ඵුසනට්ඨෙන ඵස්සො නාම. වෙදනා, සඤ්ඤා, සඞ්ඛාරා, විඤ්ඤාණං ආගච්ඡති – ''අහං භගවා කින්නාම''න්ති. ත්වං විජානනට්ඨෙන විඤ්ඤාණං නාමාති. එවං චතුභූමකධම්මානං යථාසභාවතො පාටියෙක්කං පාටියෙක්කං නාමං ගණ්හන්තො භගවා ධම්මෙ පටිසරතීති **භගවංපටිසරණා. භගවන්තංයෙව පටිභාතූති** භගවතොව එතස්ස භාසිතස්ස අත්ථො උපට්ඨාතු, තුම්හෙයෙව නො කථෙත්වා දෙථාති අත්ථො.

රාගො ඛොති රජ්ජනවසෙන පවත්තරාගො. **අප්පසාවජ්ජොති** ලොකවජ්ජවසෙනපි විපාකවජ්ජවසෙනපීති ද්වීහිපි වජ්ජෙහි අප්පසාවජ්ජො, අප්පදොසොති අත්ථො. කථං? මාතාපිතරො හි භාතිභගිනිආදයො ච පුත්තභාතිකානං ආවාහවිවාහමඞ්ගලං නාම කාරෙන්ති. එවං තාවෙසො ලොකවජ්ජවසෙන අප්පසාවජ්ජො. සදාරසන්තොසමූලිකා පන අපායෙ පටිසන්ධි නාම න හොතීති එවං විපාකවජ්ජවසෙන අප්පසාවජ්ජො. **දන්ධවිරාගීති** විරජ්ජමානො පනෙස සණිකං විරජ්ජති, න සීඝං මුච්චති. තෙලමසිරාගො විය චිරං අනුබන්ධති, ද්වෙ තීණි භවන්තරානි ගන්ත්වාපි නාපගච්ඡතීති දන්ධවිරාගී.

තත්‍රිදං වත්ථු – එකො කිර පුරිසො භාතු ජායාය මිච්ඡාචාරං චරති. තස්සාපි ඉත්ථියා අත්තනො සාමිකතො සොයෙව පියතරො අහොසි. සා තමාහ – ''ඉමස්මිං කාරණෙ පාකටෙ ජාතෙ මහතී ගරහා භවිස්සති, තව භාතිකං ඝාතෙහී''ති. සො ''නස්ස, වසලි, මා එවං පුන අවචා''ති අපසාදෙසි. සා තුණ්හී හුත්වා කතිපාහච්චයෙන පුන කථෙසි, තස්ස චිත්තං ද්වෙජ්ඣභාවං අගමාසි. තතො තතියවාරං කථිතො ''කින්ති කත්වා ඔකාසං ලභිස්සාමී''ති ආහ. අථස්ස සා උපායං කථෙන්තී ''ත්වං මයා වුත්තමෙව කරොහි, අසුකට්ඨානෙ මහාකකුධසමීපෙ තිත්ථං අත්ථි, තත්ථ තිඛිණං දණ්ඩකවාසිං ගහෙත්වා තිට්ඨාහී''ති. සො තථා අකාසි. ජෙට්ඨභාතාපිස්ස අරඤ්ඤෙ කම්මං කත්වා ඝරං ආගතො. සා තස්මිං මුදුචිත්තා විය හුත්වා ''එහි සාමි , සීසෙ තෙ ඔලිඛිස්සාමී''ති ඔලිඛන්තී ''උපක්කිලිට්ඨං තෙ සීස''න්ති ආමලකපිණ්ඩං දත්වා ''ගච්ඡ අසුකට්ඨානෙ සීසං ධොවිත්වා ආගච්ඡාහී''ති පෙසෙසි. සො තාය වුත්තතිත්ථමෙව ගන්ත්වා ආමලකකක්කෙන සීසං මක්ඛෙත්වා උදකං ඔරුය්හ ඔනමිත්වා සීසං ධොවි. අථ නං ඉතරො රුක්ඛන්තරතො නික්ඛමිත්වා ඛන්ධට්ඨිකෙ පහරිත්වා ජීවිතා වොරොපෙත්වා ගෙහං අගමාසි.

ඉතරො හරියාය සිනෙහං පරිච්චජිතුමසක්කොන්තො තස්මිංයෙව ගෙහෙ මහාධම්මනි හුත්වා නිබ්බත්ති. සො තස්සා ඨිතායපි නිසින්නායපි ගන්ත්වා සරීරෙ පතති. අථ නං සා ''සොයෙව අයං භවිස්සතී''ති ඝාතාපෙසි. සො පුන

තස්සා සිනෙහෙන තස්මිංයෙව ගෙහෙ කුක්කුරො හුත්වා නිබ්බත්ති. සො පදසා ගමනකාලතො පට්ඨාය තස්සා පච්ඡතො පච්ඡතො චරති. අරඤ්ඤං ගච්ඡන්තියාපි සද්ධිංයෙව ගච්ඡති. තං දිස්වා මනුස්සා ''නික්ඛන්තො සුනඛලුද්දකො, කතරට්ඨානං ගමිස්සතී''ති උප්පණ්ඩෙන්ති. සා පුන තං ඝාතාපෙසි.

සොපි පුන තස්මිංයෙව ගෙහෙ වච්ඡකො හුත්වා නිබ්බත්ති. තථෙව තස්සා පච්ඡතො පච්ඡතො චරති. තදාපි නං මනුස්සා දිස්වා ''නික්ඛන්තො ගොපාලකො, කත්ථ ගාවියො චරිස්සන්තී''ති උප්පණ්ඩෙන්ති. සා තස්මිම්පි ඨානෙ තං ඝාතාපෙසි. සො තදාපි තස්සා උපරි සිනෙහං ඡින්දිතුං අසක්කොන්තො චතුත්ථෙ වාරෙ තස්සායෙව කුච්ඡියං ජාතිස්සරො හුත්වා නිබ්බත්ති. සො පටිපාටියා චතූසු අත්තභාවෙසු තාය ඝාතිතභාවං දිස්වා ''එවරූපාය නාම පච්චත්ථිකාය කුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්තොස්මී''ති තතො පට්ඨාය තස්සා හත්ථෙන අත්තානං ඵුසිතුං න දෙති. සචෙ නං සා ඵුසති, කන්දති රොදති. අථ නං අය්‍යකොව පටිජග්ගති. තං අපරභාගෙ වුද්ධිප්පත්තං අය්‍යකො ආහ – ''තාත, කස්මා ත්වං මාතු හත්ථෙන අත්තානං ඵුසිතුං න දෙසි. සචෙපි තං ඵුසති, මහාසද්දෙන රොදසි කන්දසී''ති. අය්‍යකෙන පුට්ඨො ''න එසා මය්හං මාතා, පච්චාමිත්තා එසා''ති තං පවත්තිං සබ්බං ආරොචෙසි. සො තං ආලිඞ්ගිත්වා රොදිත්වා ''එහි, තාත, කිං අම්හාකං ඊදිසෙ ඨානෙ නිවාසකිච්ච''න්ති තං ආදාය නික්ඛමිත්වා එකං විහාරං ගන්ත්වා පබ්බජිත්වා උභොපි තත්ථ වසන්තා අරහත්තං පාපුණිංසු.

මහාසාවජ්ජොති ලොකවජ්ජවසෙනපි විපාකවජ්ජවසෙනපීති ද්වීහිපි කාරණෙහි මහාසාවජ්ජො. කථං? දොසෙන හි දුට්ඨො හුත්වා මාතරිපි අපරජ්ඣති, පිතරිපි භාතිභගිනිආදීසුපි පබ්බජිතෙසුපි. සො ගතගතට්ඨානෙසු ''අයං පුග්ගලො මාතාපිතූසුපි අපරජ්ඣති, භාතිභගිනිආදීසුපි, පබ්බජිතෙසුපී''ති මහතිං ගරහං ලභති. එවං තාව ලොකවජ්ජවසෙන මහාසාවජ්ජො. දොසවසෙන පන කතෙන ආනන්තරියකම්මෙන කප්පං නිරයෙ පච්චති. එවං විපාකවජ්ජවසෙන මහාසාවජ්ජො. **ඛිප්පවිරාගීති** ඛිප්පං විරජ්ජති. දොසෙන හි දුට්ඨො මාතාපිතූසුපි චෙතියෙපි බොධිම්හිපි පබ්බජිතෙසුපි අපරජ්ඣිත්වා ''මය්හං ඛමථා''ති. අච්චයං දෙසෙති. තස්ස සහ ඛමාපනෙන තං කම්මං පාකතිකමෙව හොති.

මොහොපි ද්වීහෙව කාරණෙහි **මහාසාවජ්ජො**. මොහෙන හි මූළ්හො හුත්වා මාතාපිතූසුපි චෙතියෙපි බොධිම්හිපි පබ්බජිතෙසුපි අපරජ්ඣිත්වා ගතගතට්ඨානෙ ගරහං ලභති. එවං තාව ලොකවජ්ජවසෙන මහාසාවජ්ජො. මොහවසෙන පන කතෙන ආනන්තරියකම්මෙන කප්පං නිරයෙ පච්චති. එවං විපාකවජ්ජවසෙනපි මහාසාවජ්ජො. **දන්ධවිරාගීති** සණිකං විරජ්ජති. මොහෙන මූළ්හෙන හි කතකම්මං සණිකං මුච්චති. යථා හි අච්ඡචම්මං සතක්ඛත්තුම්පි ධොවියමානං න පණ්ඩරං හොති, එවමෙව මොහෙන මූළ්හෙන කතකම්මං සීඝං න මුච්චති, සණිකමෙව මුච්චතීති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

9. අකුසලමූලසුත්තවණ්ණනා

70. නවමෙ **අකුසලමූලානීති** අකුසලානං මූලානි, අකුසලානි ච තානි මූලානි චාති වා අකුසලමූලානි. **යදපි, භික්ඛවෙ, ලොභොති** යොපි, භික්ඛවෙ, ලොභො. **තදපි අකුසලමූලන්ති** සොපි අකුසලමූලං. අකුසලමූලං වා සන්ධාය ඉධ තම්පීති අත්ථො වට්ටතියෙව. එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ නයො නෙතබ්බො. **අභිසඞ්ඛරොතීති** ආයූහති සම්පිණ්ඩෙති රාසිං කරොති. **අසතා දුක්ඛං උප්පාදයතීති** අභූතෙන අවිජ්ජමානෙන යංකිඤ්චි තස්ස අභූතං දොසං වත්වා දුක්ඛං උප්පාදෙති. **වධෙන වාතිආදි** යෙනාකාරෙන දුක්ඛං උප්පාදෙති, තං දස්සෙතුං වුත්තං. තත්ථ **ජානියාති** ධනජානියා. **පබ්බාජනායාති** ගාමතො වා රට්ඨතො වා පබ්බාජනීයකම්මෙන . **බලවම්හීති** අහමස්මි බලවා. **බලත්ථො ඉතිපීති** බලෙන මෙ අත්ථො ඉතිපි, බලෙ වා ඨිතොම්හීතිපි වදති.

අකාලවාදීති කාලස්මිං න වදති, අකාලස්මිං වදති නාම. **අභූතවාදීති** භූතං න වදති , අභූතං වදති නාම. **අනත්ථවාදීති** අත්ථං න වදති, අනත්ථං වදති නාම. **අධම්මවාදීති** ධම්මං න වදති, අධම්මං වදති නාම. **අවිනයවාදීති** විනයං න වදති, අවිනයං වදති නාම.

තථා හායන්ති තථා හි අයං. **න ආතප්පං කරොති තස්ස නිබ්බෙඨනායාති** තස්ස අභූතස්ස නිබ්බෙඨනත්ථාය වීරියං න කරොති. **ඉතිපෙතං අතච්ඡන්ති** ඉමිනාපි කාරණෙන එතං අතච්ඡං. ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං.

දුග්ගති පාටිකඞ්ඛාති නිරයාදිකා දුග්ගති ඉච්ඡිතබ්බා, සා අස්ස අවස්සභාවිනී, තත්ථානෙන නිබ්බත්තිතබ්බන්ති අත්ථො. **උද්ධස්තොති** උපරි ධංසිතො. **පරියොනද්ධොති** සමන්තා ඔනද්ධො. **අනයං ආපජ්ජතීති** අවුඩ්ඪිං ආපජ්ජති. **බ්‍යසනං ආපජ්ජතීති** විනාසං ආපජ්ජති. ගිම්හකාලස්මිඤ්හි මාලුවාසිපාටිකාය ඵලිතාය බීජානි උප්පතිත්වා වටරුක්ඛාදීනං මූලෙ පතන්ති. තත්ථ යස්ස රුක්ඛස්ස මූලෙ තීසු දිසාසු තීණි බීජානි පතිතානි හොන්ති, තස්මිං රුක්ඛෙ පාවුස්සකෙන මෙඝෙන අභිවට්ඨෙ තීහි බීජෙහි තයො අඞ්කුරා උට්ඨහිත්වා තං රුක්ඛං අල්ලීයන්ති. තතො පට්ඨාය රුක්ඛදෙවතායො සකභාවෙන සණ්ඨාතුං න සක්කොන්ති. තෙපි අඞ්කුරා වඩ්ඪමානා ලතාභාවං ආපජ්ජිත්වා තං රුක්ඛං අභිරුහිත්වා සබ්බවිටපසාඛාපසාඛා සංසිබ්බිත්වා තං රුක්ඛං උපරි පරියොනන්ධන්ති. සො මාලුවාලතාහි සංසිබ්බිතො ඝනෙහි මහන්තෙහි මාලුවාපත්තෙහි සඤ්ඡන්නො දෙවෙ වා වස්සන්තෙ වාතෙ වා වායන්තෙ තත්ථ තත්ථ පලුජ්ජිත්වා ඛාණුමත්තමෙව අවසිස්සති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

එවමෙව ඛොති එත්ථ පන ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – සාලාදීසු අඤ්ඤතරරුක්ඛො විය හි අයං සත්තො දට්ඨබ්බො, තිස්සො මාලුවාලතා විය තීණි අකුසලමූලානි, යාව රුක්ඛසාඛා අසම්පත්තා, තාව තාසං ලතානං උජුකං රුක්ඛාරොහනං විය ලොභාදීනං ද්වාරං අසම්පත්තකාලො, සාඛානුසාරෙන ගමනකාලො විය ද්වාරවසෙන ගමනකාලො, පරියොනද්ධකාලො විය ලොභාදීහි පරියුට්ඨිතකාලො, ඛුද්දකසාඛානං පලුජ්ජනකාලො විය ද්වාරප්පත්තානං කිලෙසානං වසෙන ඛුද්දානුඛුද්දකා ආපත්තියො ආපන්නකාලො, මහාසාඛානං පලුජ්ජනකාලො විය ගරුකාපත්තිං ආපන්නකාලො, ලතානුසාරෙන ඔතිණ්ණෙන උදකෙන මූලෙසු තින්තෙසු රුක්ඛස්ස භූමියං පතනකාලො විය කමෙන චත්තාරි පාරාජිකානි ආපජ්ජිත්වා චතූසු අපායෙසු නිබ්බත්තනකාලො දට්ඨබ්බො.

සුක්කපක්ඛො වුත්තවිපල්ලාසෙන වෙදිතබ්බො. **එවමෙව ඛොති** එත්ථ පන ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – සාලාදීසු අඤ්ඤතරරුක්ඛො විය අයං සත්තො දට්ඨබ්බො, තිස්සො මාලුවාලතා විය තීණි අකුසලමූලානි, තාසං අප්පවත්තිං කාතුං ආගතපුරිසො විය යොගාවචරො, කුද්දාලො විය පඤ්ඤා, කුද්දාලපිටකං විය සද්ධාපිටකං, පලිඛනනඛණිත්ති විය විපස්සනාපඤ්ඤා, ඛණිත්තියා මූලච්ඡෙදනං විය විපස්සනාඤාණෙන අවිජ්ජාමූලස්ස ඡින්දනකාලො, ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්දනකාලො විය ඛන්ධවසෙන දිට්ඨකාලො, ඵාලනකාලො විය මග්ගඤාණෙන කිලෙසානං සමුග්ඝාතිතකාලො, මසිකරණකාලො විය ධරමානකපඤ්චක්ඛන්ධකාලො, මහාවාතෙ ඔපුණිත්වා අප්පවත්තනකාලො විය උපාදින්නකක්ඛන්ධානං අප්පටිසන්ධිකනිරොධෙන නිරුජ්ඣිත්වා පුනබ්භවෙ පටිසන්ධිඅග්ගහණකාලො දට්ඨබ්බොති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

10. උපොසථසුත්තවණ්ණනා

71. දසමෙ **තදහුපොසථෙති** තස්මිං අහු උපොසථෙ තං දිවසං උපොසථෙ, පන්නරසිකඋපොසථදිවසෙති වුත්තං හොති. **උපසඞ්කමීති** උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය ගන්ධමාලාදිහත්ථා උපසඞ්කමි. **හන්දාති** වවස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. **දිවා දිවස්සාති** දිවසස්ස දිවා නාම මජ්ඣන්හො, ඉමස්මිං ඨිතෙ මජ්ඣන්හිකෙ කාලෙති අත්ථො. **කුතො නු ත්වං ආගච්ඡසීති** කිං කරොන්තී විචරසීති පුච්ඡති. **ගොපාලකුපොසථොති** ගොපාලකෙහි සද්ධිං උපවසනඋපොසථො. **නිගණ්ඨුපොසථොති** නිගණ්ඨානං උපවසනඋපොසථො. **අරියුපොසථොති** අරියානං උපවසනඋපොසථො. **සෙය්‍යථාපි විසාඛෙති** යථා නාම, විසාඛෙ. **සායන්හසමයෙ සාමිකානං ගාවො නිය්‍යාතෙත්වාති** ගොපාලකා හි දෙවසිකවෙතනෙන වා පඤ්චාහදසාහඅද්ධමාසමාසඡමාසසංවච්ඡරපරිච්ඡෙදෙන වා ගාවො ගහෙත්වා රක්ඛන්ති. ඉධ පන දෙවසිකවෙතනෙන රක්ඛන්තං සන්ධායෙතං වුත්තං – **නිය්‍යාතෙත්වාති** පටිච්ඡාපෙත්වා ‘‘එතා වො ගාවො’’ති දත්වා. **ඉති පටිසඤ්චික්ඛතීති** අත්තනො ගෙහං ගන්ත්වා භුඤ්ජිත්වා මඤ්චෙ නිපන්නො එවං පච්චවෙක්ඛති. **අභිජ්ඣාසහගතෙනාති** තණ්හාය සම්පයුත්තෙන. **එවං ඛො, විසාඛෙ, ගොපාලකුපොසථො හොතීති** අරියුපොසථොව අයං, අපරිසුද්ධවිතක්කතාය පන ගොපාලකඋපොසථට්ඨානෙ ඨිතො. **න මහප්ඵලොති** විපාකඵලෙන න මහප්ඵලො. **න මහානිසංසොති** විපාකානිසංසෙන න මහානිසංසො. **න මහාජුතිකොති** විපාකොභාසෙන න මහාඔභාසො. **න මහාවිප්ඵාරොති** විපාකවිප්ඵාරස්ස අමහන්තතාය න මහාවිප්ඵාරො.

සමණජාතිකාති සමණායෙව. **පරං යොජනසතන්ති** යොජනසතං අතික්කමිත්වා තතො පරං. **තෙසු දණ්ඩං නික්ඛිපාහීති** තෙසු යොජනසතතො පරභාගෙසු ඨිතෙසු සත්තෙසු දණ්ඩං නික්ඛිප, නික්ඛිත්තදණ්ඩො හොහි. **නාහං ක්වචනි කස්සචි කිඤ්චනතස්මින්ති** අහං කත්ථචි කස්සචි පරස්ස කිඤ්චනතස්මිං න හොමි. කිඤ්චනං වුච්චති පලිබොධො, පලිබොධො න හොමීති වුත්තං හොති. **න ච මම ක්වචනි කත්ථචි කිඤ්චනතත්ථීති** මමාපි ක්වචනි අන්තො වා බහිද්ධා වා කත්ථචි එකපරික්ඛාරෙපි කිඤ්චනතා නත්ථි, පලිබොධො නත්ථි, ඡින්නපලිබොධොහමස්මීති වුත්තං හොති. **භොගෙති** මඤ්චපීඨයාගුභත්තාදයො. **අදින්නංයෙව පරිභුඤ්ජතීති** පුනදිවසෙ මඤ්චෙ නිපජ්ජන්තොපි පීඨෙ නිසීදන්තොපි යාගුං පිවන්තොපි භත්තං භුඤ්ජන්තොපි තෙ භොගෙ අදින්නෙයෙව පරිභුඤ්ජති. **න මහප්ඵලොති** නිප්ඵලො. බ්‍යඤ්ජනමෙව හි එත්ථ සාවසෙසං, අත්ථො පන නිරවසෙසො. එවං උපවුත්ථස්ස හි උපොසථස්ස අප්පමත්තකම්පි විපාකඵලං ඉට්ඨං කන්තං මනාපං නාම නත්ථි. තස්මා නිප්ඵලොත්වෙව වෙදිතබ්බො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

උපක්කිලිට්ඨස්ස චිත්තස්සාති ඉදං කස්මා ආහ? සංකිලිට්ඨෙන හි චිත්තෙන උපවුත්ථො උපොසථො න මහප්ඵලො හොතීති දස්සිතත්තා විසුද්ධෙන චිත්තෙන උපවුත්ථස්ස මහප්ඵලතා අනුඤ්ඤාතා හොති. තස්මා යෙන කම්මට්ඨානෙන චිත්තං විසුජ්ඣති, තං චිත්තවිසොධනකම්මට්ඨානං දස්සෙතුං ඉදමාහ . තත්ථ **උපක්කමෙනාති** පච්චත්තපුරිසකාරෙන, උපායෙන වා. **තථාගතං අනුස්සරතීති** අට්ඨහි කාරණෙහි තථාගතගුණෙ අනුස්සරති. එත්ථ හි **ඉතිපි සො භගවාති** සො භගවා ඉතිපි සීලෙන, ඉතිපි සමාධිනාති සබ්බෙ ලොකියලොකුත්තරා බුද්ධගුණා සඞ්ගහිතා. **අරහන්තිආදීහි** පාටියෙක්කගුණාව නිද්දිට්ඨා. **තථාගතං අනුස්සරතො චිත්තං පසීදතීති** ලොකියලොකුත්තරෙ තථාගතගුණෙ අනුස්සරන්තස්ස චිත්තුප්පාදො පසන්නො හොති.

චිත්තස්ස උපක්කිලෙසාති පඤ්ච නීවරණා. **කක්කන්ති** ආමලකකක්කං. **තජ්ජං වායාමන්ති** තජ්ජාතිකං තදනුච්ඡවිකං කක්කෙන මක්ඛනඝංසනධොවනවායාමං. **පරියොදපනා හොතීති** සුද්ධභාවකරණං හොති. කිලිට්ඨස්මිං හි සීසෙ පසාධනං පසාධෙත්වා නක්ඛත්තං කීළමානො න සොභති, පරිසුද්ධෙ පන තස්මිං පසාධනං පසාධෙත්වා නක්ඛත්තං කීළමානො සොභති, එවමෙව කිලිට්ඨචිත්තෙන උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය උපොසථො උපවුත්ථො න

මහප්ඵලො හොති, පරිසුද්ධෙන පන චිත්තෙන උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය උපවුත්ථො උපොසථො මහප්ඵලො හොතීති අධිප්පායෙන එවමාහ. **බ්‍රහ්මුපොසථං උපවසතීති** බ්‍රහ්මා වුච්චති සම්මාසම්බුද්ධො, තස්ස ගුණානුස්සරණවසෙන අයං උපොසථො බ්‍රහ්මුපොසථො නාම, තං උපවසති. **බ්‍රහ්මුනා සද්ධිං සංවසතීති** සම්මාසම්බුද්ධෙන සද්ධිං සංවසති. **බ්‍රහ්මඤ්චස්ස ආරබ්භාති** සම්මාසම්බුද්ධං ආරබ්භ.

ධම්මං අනුස්සරතීති සහතන්තිකං ලොකුත්තරධම්මං අනුස්සරති. **සොත්තින්ති** කුරුවින්දකසොත්තිං. කුරුවින්දකපාසාණචුණ්ණෙන හි සද්ධිං ලාඛං යොජෙත්වා මණිකෙ කත්වා විජ්ඣිත්වා සුත්තෙන ආවුණිත්වා තං මණිකලාපපන්තිං උභතො ගහෙත්වා පිට්ඨිං සංසෙන්ති, තං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘සොත්තිඤ්ච පටිච්චා’’ති. **චුණ්ණන්ති** න්හානීයචුණ්ණං. **තජ්ජං වායාමන්ති** උබ්බට්ටනසංඝනධොවනාදිකං තදනුරූපවායාමං. **ධම්මුපොසථන්ති** සහතන්තිකං නවලොකුත්තරධම්මං ආරබ්භ උපවුත්ථත්තා අයං උපොසථො ‘‘ධම්මුපොසථො’’ති වුත්තො. ඉධාපි **පරියොදපනාති** පදෙ ඨත්වා පුරිමනයෙනෙව යොජනා කාතබ්බා.

සඞ්ඝං අනුස්සරතීති අට්ඨන්නං අරියපුග්ගලානං ගුණෙ අනුස්සරති. **උස්මඤ්ච පටිච්චාති** ද්වෙ තයො වාරෙ ගාහාපිතං උසුමං පටිච්ච. උසඤ්චාතිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො . **ඛාරන්ති** ඡාරිකං. **ගොමයන්ති** ගොමුත්තං වා අජලණ්ඩිකා වා. **පරියොදපනාති** ඉධාපි පුරිමනයෙනෙව යොජනා කාතබ්බා. **සඞ්ඝුපොසථන්ති** අට්ඨන්නං අරියපුග්ගලානං ගුණෙ ආරබ්භ උපවුත්ථත්තා අයං උපොසථො ‘‘සඞ්ඝුපොසථො’’ති වුත්තො.

සීලානීති ගහට්ඨො ගහට්ඨසීලානි, පබ්බජිතො පබ්බජිතසීලානි. **අඛණ්ඩානීති**ආදීනං අත්ථො විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.21) විත්ථාරිතොව. **වාලණ්ඩුපකන්ති** අස්සවාලෙහි වා මකචිවාලාදීහි වා කතං අණ්ඩුපකං. **තජ්ජං වායාමන්ති** තෙලෙන තෙමෙත්වා මලස්ස තින්තභාවං ඤත්වා ඡාරිකං පක්ඛිපිත්වා වාලණ්ඩුපකෙන සංඝනවායාමො. ඉධ **පරියොදපනාති** පදෙ ඨත්වා එවං යොජනා කාතබ්බා කිලිට්ඨස්මිඤ්හි ආදාසෙ මණ්ඩිතපසාධිතොපි අත්තභාවො ඔලොකියමානො න සොභති, පරිසුද්ධෙ සොභති. එවමෙව කිලිට්ඨෙන චිත්තෙන උපවුත්ථො උපොසථො න මහප්ඵලො හොති, පරිසුද්ධෙන පන මහප්ඵලො හොතීති. **සීලුපොසථන්ති** අත්තනො සීලානුස්සරණවසෙන උපවුත්ථො උපොසථො සීලුපොසථො නාම. **සීලෙන සද්ධින්ති** අත්තනො පඤ්චසීලදසසීලෙන සද්ධිං. **සීලඤ්චස්ස ආරබ්භාති** පඤ්චසීලං දසසීලඤ්ච ආරබ්භ.

දෙවතා අනුස්සරතීති දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා අත්තනො සද්ධාදිගුණෙ අනුස්සරති. **උක්කන්ති** උද්ධනං. **ලොණන්ති** ලොණමත්තිකා. **ගෙරුකන්ති** ගෙරුකචුණ්ණං. **නාළිකසණ්ඩාසන්ති** ධමනනාළිකඤ්චෙව පරිවත්තනසණ්ඩාසඤ්ච. **තජ්ජං වායාමන්ති** උද්ධනෙ පක්ඛිපනධමනපරිවත්තනාදිකං අනුරූපං වායාමං. ඉධ **පරියොදපනාති** පදෙ ඨත්වා එවං යොජනා වෙදිතබ්බා – සංකිලිට්ඨසුවණ්ණමයෙන හි පසාධනභණ්ඩෙන පසාධිතා නක්ඛත්තං කීළමානා න සොභන්ති, පරිසුද්ධසුවණ්ණමයෙන සොභන්ති. එවමෙව සංකිලිට්ඨචිත්තස්ස උපොසථො න මහප්ඵලො හොති, පරිසුද්ධචිත්තස්ස මහප්ඵලො. **දෙවතුපොසථන්ති** දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා අත්තනො ගුණෙ අනුස්සරන්තෙන උපවුත්ථඋපොසථො දෙවතුපොසථො නාම. සෙසං ඉමෙසු බුද්ධානුස්සතිආදීසු කම්මට්ඨානෙසු යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.123 ආදයො) වුත්තමෙව.

පාණාතිපාතන්ති පාණවධං. **පහායාති** තං පාණාතිපාතචෙතනාසඞ්ඛාතං දුස්සීල්‍යං පජහිත්වා. **පටිවිරතාති** පහීනකාලතො පට්ඨාය තතො දුස්සීල්‍යතො ඔරතා විරතාව. **නිහිතදණ්ඩා නිහිතසත්ථාති** පරූපඝාතත්ථාය දණ්ඩං වා සත්ථං වා ආදාය අවත්තනතො නික්ඛිත්තදණ්ඩා චෙව නික්ඛිත්තසත්ථා චාති අත්ථො. එත්ථ ච ඨපෙත්වා දණ්ඩං සබ්බම්පි අවසෙසං උපකරණං සත්තානං විහිංසනභාවතො සත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. යං පන භික්ඛූ කත්තරදණ්ඩං වා දන්තකට්ඨවාසිං වා පිප්ඵලකං වා ගහෙත්වා විචරන්ති, න තං පරූපඝාතත්ථාය. තස්මා නිහිතදණ්ඩා නිහිතසත්ථාත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡන්ති. **ලජ්ජීති** පාපජිගුච්ඡනලක්ඛණාය ලජ්ජාය සමන්නාගතා. **දයාපන්නාති** දයං මෙත්තචිත්තතං ආපන්නා. **සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පීති** සබ්බෙ පාණභූතෙ හිතෙන අනුකම්පකා, තාය එව දයාපන්නතාය සබ්බෙසං පාණභූතානං හිතචිත්තකාති අත්ථො. **අහම්පජ්ජාති** අහම්පි අජ්ජ. **ඉමිනාපි අඞ්ගෙනාති** ඉමිනාපි ගුණඞ්ගෙන. **අරහතං අනුකරොමීති** යථා පුරතො ගච්ඡන්තං පච්ඡතො ගච්ඡන්තො අනුගච්ඡති නාම, එවං අහම්පි අරහන්තෙහි පඨමං කතං ඉමං ගුණං පච්ඡා කරොන්තො තෙසං අරහන්තානං අනුකරොමි. **උපොසථො ච මෙ උපවුත්ථො භවිස්සතීති** එවං කරොන්තෙන මයා අරහතඤ්ච අනුකතං භවිස්සති, උපොසථො ච උපවුත්ථො භවිස්සති.

අදින්නාදානන්ති අදින්නස්ස පරපරිග්ගහිතස්ස ආදානං, ථෙය්‍යං චොරිකන්ති අත්ථො. දින්නමෙව ආදියන්තීති **දින්නාදායී.** චිත්තෙනපි දින්නමෙව පටිකඞ්ඛන්තීති **දින්නපාටිකඞ්ඛී.** ථෙනෙතීති ථෙනො, න ථෙනෙන **අථෙනෙන.** අථෙනත්තායෙව **සුචිභූතෙන. අත්තනාති** අත්තභාවෙන, අථෙනං සුචිභූතං අත්තභාවං කත්වා විහරන්තීති වුත්තං හොති.

අබ්‍රහ්මචරියන්ති අසෙට්ඨචරියං. බ්‍රහ්මං සෙට්ඨං ආචාරං චරන්තීති **බ්‍රහ්මචාරී. ආරාචාරීති** අබ්‍රහ්මචරියතො දූරාචාරී. **මෙථුනාති** රාගපරියුට්ඨානවසෙන සදිසත්තා මෙථුනකාති ලද්ධවොහාරෙහි පටිසෙවිතබ්බතො මෙථුනොති සඞ්ඛං ගතා අසද්ධම්මා. **ගාමධම්මාති** ගාමවාසීනං ධම්මා.

මුසාවාදාති අලිකවචනා තුච්ඡවචනා. සච්චං වදන්තීති **සච්චවාදී.** සච්චෙන සච්චං සංදහන්ති ඝටෙන්තීති **සච්චසන්ධා,** න අන්තරන්තරා මුසා වදන්තීති අත්ථො . යො හි පුරිසො කදාචි මුසාවාදං වදති, කදාචි සච්චං. තස්ස මුසාවාදෙන අන්තරිතත්තා සච්චං සච්චෙන න ඝටීයති. තස්මා න සො සච්චසන්ධො. ඉමෙ පන න තාදිසා, ජීවිතහෙතුපි මුසා අවත්වා සච්චෙන සච්චං සංදහන්තියෙවාති සච්චසන්ධා. **ථෙතාති** ථිරා, ඨිතකථාති අත්ථො. එකො පුග්ගලො හලිද්දිරාගො විය ථුසරාසිම්හි නිඛාතඛාණු විය අස්සපිට්ඨෙ ඨපිතකුම්භණ්ඩමිව ච න ඨිතකථො හොති. එකො පාසාණලෙඛා විය ඉන්දඛීලො විය ච ඨිතකථො හොති, අසිනා සීසං ඡින්දන්තෙපි ද්වෙ කථා න කථෙති. අයං වුච්චති ථෙතො. **පච්චයිකාති** පත්තියායිතබ්බකා, සද්ධායිකාති අත්ථො. එකච්චො හි පුග්ගලො න පච්චයිකො හොති, ‘‘ඉදං කෙන වුත්තං, අසුකෙන නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘මා තස්ස වචනං සද්දහථා’’ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. එකො පච්චයිකො හොති, ‘‘ඉදං කෙන වුත්තං, අසුකෙනා’’ති වුත්තෙ ‘‘යදි තෙන වුත්තං, ඉදමෙව පමාණං, ඉදානි පටික්ඛිපිතබ්බං නත්ථි, එවමෙවං ඉද’’න්ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. අයං වුච්චති පච්චයිකො. **අවිසංවාදකා ලොකස්සාති** තාය සච්චවාදිතාය ලොකං න විසංවාදෙන්තීති අත්ථො.

සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානන්ති සුරාමෙරයමජ්ජානං පානචෙතනාසඞ්ඛාතං පමාදකාරණං. **එකභත්තිකාති** පාතරාසභත්තං සායමාසභත්තන්ති ද්වෙ භත්තානි. තෙසු පාතරාසභත්තං අන්තොමජ්ඣන්හිකෙන පරිච්ඡින්නං, ඉතරං මජ්ඣන්හිකතො උද්ධං අන්තොඅරුණෙන. තස්මා අන්තොමජ්ඣන්හිකෙ දසක්ඛත්තුං භුඤ්ජමානාපි එකභත්තිකාව හොන්ති. තං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘එකභත්තිකා’’ති. රත්තිභොජනං රත්ති, තතො උපරතාති **රත්තූපරතා.** අතික්කන්තෙ මජ්ඣන්හිකෙ යාව සූරියත්ථඞ්ගමනා භොජනං විකාලභොජනං නාම, තතො විරතත්තා **විරතා විකාලභොජනා.**

සාසනස්ස අනනුලොමත්තා විසූකං පටාණිභූතං දස්සනන්ති විසූකදස්සනං, අත්තනා නච්චනනච්චාපනාදිවසෙන නච්චඤ්ච ගීතඤ්ච වාදිතඤ්ච, අන්තමසො මයූරනච්චනාදිවසෙනාපි පවත්තානං නච්චාදීනං විසූකභූතං දස්සනඤ්චාති **නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනං.** නච්චාදීනි හි අත්තනා පයොජෙතුං වා පරෙහි පයොජාපෙතුං වා පයුත්තානි පස්සිතුං වා නෙව භික්ඛූනං, න භික්ඛුනීනං වට්ටන්ති.

මාලාදීසු මාලාති යංකිඤ්චි පුප්ඵං. **ගන්ධන්ති** යංකිඤ්චි ගන්ධජාතං. **විලෙපනන්ති** ඡවිරාගකරණං. තත්ථ පිළන්ධන්තො **ධාරෙති** නාම, ඌනට්ඨානං පූරෙන්තො **මණ්ඩෙති** නාම, ගන්ධවසෙන ඡවිරාගවසෙන ච සාදියන්තො **විභූසෙති** නාම. **ඨානං** වුච්චති කාරණං, තස්මා යාය දුස්සීල්‍යචෙතනාය තානි මාලාධාරණාදීනි මහාජනො කරොති, තතො පටිවිරතාති අත්ථො. **උච්චාසයනං** වුච්චති පමාණාතික්කන්තං, **මහාසයනං** අකප්පියත්ථරණං, තතො පටිවිරතාති අත්ථො.

කීවමහප්ඵලොති කිත්තකං මහප්ඵලො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **පහූතරත්තරතනානන්ති** පහූතෙන රත්තසඞ්ඛාතෙන රතනෙන සමන්නාගතානං, සකලජම්බුදීපතලං භෙරිතලසදිසං කත්වා කටිප්පමාණෙහි සත්තහි රතනෙහි පූරිතානන්ති අත්ථො. **ඉස්සරියාධිපච්චන්ති** ඉස්සරභාවෙන වා ඉස්සරියමෙව වා ආධිපච්චං, න එත්ථ සාහසිකකම්මන්තිපි ඉස්සරියාධිපච්චං. **රජ්ජං කාරෙය්‍යාති** එවරූපං චක්කවත්තිරජ්ජං කාරෙය්‍ය. **අඞ්ගානන්තිආදීනි** තෙසං ජනපදානං නාමානි. **කලං නාග්ඝති සොළසින්ති** එකං අහොරත්තං උපවුත්ථඋපොසථෙ පුඤ්ඤං සොළසභාගෙ කත්වා තතො එකං භාගඤ්ච න අග්ඝති. එකරත්තුපොසථස්ස සොළසියා කලාය යං විපාකඵලං, තංයෙව තතො බහුතරං හොතීති අත්ථො. **කපණන්ති** පරිත්තකං.

අබ්‍රහ්මචරියාති අසෙට්ඨචරියතො. **රත්තිං න භුඤ්ජෙය්‍ය විකාලභොජනන්ති** උපොසථං උපවසන්තො රත්තිභොජනඤ්ච දිවාවිකාලභොජනඤ්ච න භුඤ්ජෙය්‍ය. **මඤ්චෙ ඡමායංව සයෙථ සන්ථතෙති** මුට්ඨිහත්ථපාදකෙ කප්පියමඤ්චෙ වා සුධාදිපරිකම්මකතාය භූමියං වා තිණපණ්ණපලාලාදීනි සන්ථරිත්වා කතෙ සන්ථතෙ වා සයෙථාති අත්ථො. **එතං හි අට්ඨඞ්ගිකමාහුපොසථන්ති** එවං පාණාතිපාතාදීනි අසමාචරන්තෙන උපවුත්ථං උපොසථං අට්ඨහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතත්තා අට්ඨඞ්ගිකන්ති වදන්ති. තං පන උපවසන්තෙන ‘‘ස්වෙ උපොසථිකො භවිස්සාමී’’ති අජ්ජෙව ‘‘ඉදඤ්ච ඉදඤ්ච කරෙය්‍යාථා’’ති ආහාරාදිවිධානං විචාරෙතබ්බං. උපොසථදිවසෙ පාතොව භික්ඛුස්ස වා භික්ඛුනියා වා දසසීලලක්ඛණඤ්ඤුනො උපාසකස්ස වා උපාසිකාය වා සන්තිකෙ වාචං භින්දිත්වා උපොසථඞ්ගානි සමාදාතබ්බානි. පාළිං අජානන්තෙන පන ‘‘බුද්ධපඤ්ඤත්තං උපොසථං අධිට්ඨාමී’’ති අධිට්ඨාතබ්බං. අඤ්ඤං අලභන්තෙන අත්තනාපි අධිට්ඨාතබ්බං, වචීභෙදො පන කාතබ්බොයෙව . උපොසථං උපවසන්තෙන පරූපරොධපටිසංයුත්තා කම්මන්තා න විචාරෙතබ්බා, ආයවයගණනං කරොන්තෙන න වීතිනාමෙතබ්බං, ගෙහෙ පන ආහාරං ලභිත්වා නිච්චභත්තිකභික්ඛුනා විය පරිභුඤ්ජිත්වා විහාරං ගන්ත්වා ධම්මො වා සොතබ්බො, අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු අඤ්ඤතරං වා මනසිකාතබ්බං.

සුදස්සනාති සුන්දරදස්සනා. **ඔභාසයන්ති** ඔභාසයමානා. **අනුපරියන්තීති** විචරන්ති. **යාවතාති** යත්තකං ඨානං. **අන්තලික්ඛගාති** ආකාසඞ්ගමා. **පභාසන්තීති** ජොතන්ති පභා මුඤ්චන්ති. **දිසාවිරොචනාති** සබ්බදිසාසු විරොචමානා. අථ වා **පභාසන්තීති** දිසාහි දිසා ඔභාසන්ති. **විරොචනාති** විරොචමානා. **වෙළුරියන්ති** මණීති වත්වාපි ඉමිනා ජාතිමණිභාවං දස්සෙති. එකවස්සිකවෙළුවණ්ණඤ්හි වෙළුරියං ජාතිමණි නාම. තං සන්ධායෙවමාහ. **භද්දකන්ති** ලද්ධකං. **සිඞ්ගීසුවණ්ණන්ති** ගොසිඞ්ගසදිසං හුත්වා උප්පන්නත්තා එවං නාමකං සුවණ්ණං. **කඤ්චනන්ති** පබ්බතෙය්‍යං පබ්බතෙ ජාතසුවණ්ණං. **ජාතරූපන්ති** සත්ථුවණ්ණසුවණ්ණං. **හටකන්ති** කිපිල්ලිකාහි නීහටසුවණ්ණං. **නානුභවන්තීති** න

පාපුණන්ති. **චන්දප්පභාති** සාමිඅත්ථෙ පච්චත්තං, චන්දප්පභායාති අත්ථො. **උපවස්සුපොසථන්ති** උපවසිත්වා උපොසථං. **සුඛුද්‍රයානීති** සුඛඵලානි සුඛවෙදනීයානි. **සග්ගමුපෙන්ති ඨානන්ති** සග්ගසඞ්ඛාතං ඨානං උපගච්ඡන්ති, කෙනචි අනින්දිතා හුත්වා දෙවලොකෙ උප්පජ්ජන්තීති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ යං අන්තරන්තරා න වුත්තං, තං වුත්තානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

මහාවග්ගො දුතියො.

(8) 3. ආනන්දවග්ගො

1. ඡන්නසුත්තවණ්ණනා

72. තතියස්ස පඨමෙ **ඡන්නොති** එවංනාමකො ඡන්නපරිබ්බාජකො. **තුම්හෙපි, ආවුසොති,** ආවුසො, යථා මයං රාගාදීනං පහානං පඤ්ඤාපෙම, කිං එවං තුම්හෙපි පඤ්ඤාපෙථාති පුච්ඡති. තතො ථෙරො ‘‘අයං පරිබ්බාජකො අම්හෙ රාගාදීනං පහානං පඤ්ඤාපෙමාති වදති, නත්ථි පනෙතං බාහිරසමයෙ’’ති තං පටික්ඛිපන්තො **මයං ඛො, ආවුසොති**ආදිමාහ. තත්ථ **ඛොති** අවධාරණත්ථෙ නිපාතො, මයමෙව පඤ්ඤාපෙමාති අත්ථො. තතො පරිබ්බාජකො චින්තෙසි ‘‘අයං ථෙරො බාහිරසමයං ලුඤ්චිත්වා හරන්තො ‘මයමෙවා’ති ආහ. කිං නු ඛො ආදීනවං දිස්වා එතෙ එතෙසං පහානං පඤ්ඤාපෙන්තී’’ති. අථ ථෙරං පුච්ඡන්තො **කිං පන තුම්හෙති**ආදිමාහ. ථෙරො තස්ස බ්‍යාකරොන්තො **රත්තො ඛොති**ආදිමාහ. තත්ථ **අත්තත්ථන්ති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං ලොකියලොකුත්තරං අත්තනො අත්ථං. පරත්ථඋභයත්ථෙසුපි එසෙව නයො.

අන්ධකරණොතිආදීසු යස්ස රාගො උප්පජ්ජති, තං යථාභූතදස්සනනිවාරණෙන අන්ධං කරොතීති අන්ධකරණො. පඤ්ඤාචක්ඛුං න කරොතීති **අචක්ඛුකරණො**. ඤාණං න කරොතීති **අඤ්ඤාණකරණො**. කම්මස්සකතපඤ්ඤා ඣානපඤ්ඤා විපස්සනාපඤ්ඤාති ඉමා තිස්සො පඤ්ඤා අප්පවත්තිකරණෙන නිරොධෙතීති **පඤ්ඤානිරොධිකො.** අනිට්ඨඵලදායකත්තා දුක්ඛසඞ්ඛාතස්ස විඝාතස්සෙව පක්ඛෙ වත්තතීති **විඝාතපක්ඛිකො**. කිලෙසනිබ්බානං න සංවත්තෙතීති **අනිබ්බානසංවත්තනිකො. අලඤ්ච පනාවුසො ආනන්ද, අප්පමාදායාති**, ආවුසො ආනන්ද, සචෙ එවරූපා පටිපදා අත්ථි, අලං තුම්හාකං අප්පමාදාය යුත්තං අනුච්ඡවිකං, අප්පමාදං කරොථ, ආවුසොති ථෙරස්ස වචනං අනුමොදිත්වා පක්කාමි. ඉමස්මිං සුත්තෙ අරියමග්ගො ලොකුත්තරමිස්සකො කථිතො. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

2. ආජීවකසුත්තවණ්ණනා

73. දුතියෙ **තෙන හි ගහපතීති** ථෙරො කිර චින්තෙසි – ‘‘අයං ඉධ ආගච්ඡන්තො න අඤ්ඤාතුකාමො හුත්වා ආගමි, පරිග්ගණ්හනත්ථං පන ආගතො. ඉමිනා පුච්ඡිතපඤ්හං ඉමිනාව කථාපෙස්සාමී’’ති. ඉති තංයෙව කථං කථාපෙතුකාමො **තෙන හීති**ආදිමාහ. තත්ථ **තෙන හීති** කාරණාපදෙසො. යස්මා ත්වං එවං පුච්ඡසි, තස්මා තඤ්ඤෙවෙත්ථ පටිපුච්ඡාමීති. **කෙසං නොති** කතමෙසං නු. **සධම්මුක්කංසනාති** අත්තනො ලද්ධියා උක්ඛිපිත්වා ඨපනා. **පරධම්මාපසාදනාති** පරෙසං ලද්ධියා ඝට්ටනා වම්භනා අවක්ඛිපනා. **ආයතනෙව ධම්මදෙසනාති** කාරණස්මිංයෙව ධම්මදෙසනා. **අත්ථො ච වුත්තොති** මයා පුච්ඡිතපඤ්හාය අත්ථො ච පකාසිතො . **අත්තා ච අනුපනීතොති** අම්හෙ එවරූපාති එවං අත්තා ච න උපනීතො. නුපනීතොතිපි පාඨො.

3. මහානාමසක්කසුත්තවණ්ණනා

74. තතියෙ **ගිලානා වුට්ඨිතොති** ගිලානො හුත්වා වුට්ඨිතො. **ගෙලඤ්ඤාති** ගිලානභාවතො. **උපසඞ්කමීති** භුත්තපාතරාසො මාලාගන්ධාදීනි ආදාය මහාපරිවාරපරිවුතො උපසඞ්කමි. **බාහායං ගහෙත්වාති** න බාහායං ගහෙත්වා ආකඩ්ඪි, නිසින්නාසනතො වුට්ඨාය තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා දක්ඛිණබාහායං අඞ්ගුට්ඨකෙන සඤ්ඤං දත්වා එකමන්තං අපනෙසීති වෙදිතබ්බො. අථස්ස ‘‘සෙඛම්පි ඛො, මහානාම, සීල’’න්තිආදිනා නයෙන සත්තන්නං සෙඛානං සීලඤ්ච සමාධිඤ්ච පඤ්ඤඤ්ච කථෙත්වා උපරි අරහත්තඵලවසෙන අසෙඛා සීලසමාධිපඤ්ඤායො කථෙන්තො – ‘‘සෙඛසමාධිතො සෙඛං විපස්සනාඤාණං අසෙඛඤ්ච ඵලඤාණං පච්ඡා, සෙඛවිපස්සනාඤාණතො ච අසෙඛඵලසමාධි පච්ඡා උප්පජ්ජතී’’ති දීපෙසි. යානි පන සම්පයුත්තානි සමාධිඤාණානි, තෙසං අපච්ඡා අපුරෙ උප්පත්ති වෙදිතබ්බාති.

4. නිගණ්ඨසුත්තවණ්ණනා

75. චතුත්ථෙ **කූටාගාරසාලායන්ති** ද්වෙ කණ්ණිකා ගහෙත්වා හංසවට්ටකච්ඡන්නෙන කතාය ගන්ධකුටියා. **අපරිසෙසං ඤාණදස්සනං පටිජානාතීති** අප්පමත්තකම්පි අසෙසෙත්වා සබ්බං ඤාණදස්සනං පටිජානාති. **සතතං සමිතන්ති** සබ්බකාලං නිරන්තරං. **ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතන්ති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං මය්හං උපට්ඨිතමෙවාති දස්සෙති. **පුරාණානං කම්මානන්ති** ආයූහිතකම්මානං. **තපසා බ්‍යන්තීභාවන්ති** දුක්කරතපෙන විගතන්තකරණං. **නවානං කම්මානන්ති** ඉදානි ආයූහිතබ්බකම්මානං. **අකරණාති** අනායූහනෙන. **සෙතුඝාතන්ති** පදඝාතං පච්චයඝාතං කථෙති. **කම්මක්ඛයා දුක්ඛක්ඛයොති** කම්මවට්ටක්ඛයෙන දුක්ඛක්ඛයො. **දුක්ඛක්ඛයා වෙදනාක්ඛයොති** දුක්ඛවට්ටක්ඛයෙන වෙදනාක්ඛයො. දුක්ඛවට්ටස්මිඤ්හි ඛීණෙ වෙදනාවට්ටම්පි ඛීණමෙව හොති. **වෙදනාක්ඛයා සබ්බං දුක්ඛං නිජ්ජිණ්ණං භවිස්සතීති** වෙදනාක්ඛයෙන පන සකලවට්ටදුක්ඛං නිජ්ජිණ්ණමෙව භවිස්සති. **සන්දිට්ඨිකායාති** සාමං පස්සිතබ්බාය පච්චක්ඛාය. **නිජ්ජරාය විසුද්ධියාති** කිලෙසජීරණකපටිපදාය කිලෙසෙ වා නිජ්ජීරණතො නිජ්ජරාය සත්තානං විසුද්ධියා.

සමතික්කමො හොතීති සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස අතික්කමො හොති. **ඉධ, භන්තෙ, භගවා කිමාහා**ති, භන්තෙ, භගවා ඉමාය පටිපත්තියා කිමාහ, කිං එතංයෙව කිලෙසනිජ්ජීරණකපටිපදං පඤ්ඤපෙති, උදාහු අඤ්ඤන්ති පුච්ඡති.

ජානතාති අනාවරණඤාණෙන ජානන්තෙන. **පස්සතා**ති සමන්තචක්ඛුනා පස්සන්තෙන. **විසුද්ධියා**ති විසුද්ධිසම්පාපනත්ථාය. **සමතික්කමායා**ති සමතික්කමනත්ථාය. **අත්ථඞ්ගමායා**ති අත්ථං ගමනත්ථාය. **ඤායස්ස අධිගමායා**ති සහ විපස්සනාය මග්ගස්ස අධිගමනත්ථාය. **නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියායා**ති අපච්චයනිබ්බානස්ස සච්ඡිකරණත්ථාය. **නවඤ්ච කම්මං න කරොතී**ති නවං කම්මං නායූහති. **පුරාණඤ්ච කම්ම**න්ති පුබ්බෙ ආයූහිතකම්මං. **ඵුස්ස ඵුස්ස බ්‍යන්තී කරොතී**ති ඵුසිත්වා ඵුසිත්වා විගතන්තං කරොති, විපාකඵස්සං ඵුසිත්වා ඵුසිත්වා තං කම්මං ඛෙපෙතීති අත්ථො. **සන්දිට්ඨිකා**ති සාමං පස්සිතබ්බා. **අකාලිකා**ති න කාලන්තරෙ කිච්චකාරිකා. **එහිපස්සිකා**ති ''එහි පස්සා''ති එවං දස්සෙතුං යුත්තා. **ඔපනෙය්‍යිකා**ති උපනයෙ යුත්තා අල්ලීයිතබ්බයුත්තා. **පච්චත්තං වෙදිතබ්බා විඤ්ඤූහී**ති පණ්ඩිතෙහි අත්තනො අත්තනො සන්තානෙයෙව ජානිතබ්බා, බාලෙහි පන දුජ්ජානා. ඉති සීලවසෙන ද්වෙ මග්ගා, ද්වෙ ච ඵලානි කථිතානි. සොතාපන්නසකදාගාමිනො හි සීලෙසු පරිපූරකාරිනොති. **විවිච්චෙව කාමෙහී**තිආදිකාය පන සමාධිසම්පදාය තයො මග්ගා, තීණි ච ඵලානි කථිතානි. අනාගාමී අරියසාවකො හි සමාධිම්හි පරිපූරකාරීති වුත්තො. **ආසවානං ඛයා**තිආදීහි අරහත්තඵලං කථිතං. කෙචි පන සීලසමාධයොපි අරහත්තඵලසම්පයුත්තාව ඉධ අධිප්පෙතා. එකෙකස්ස පන වසෙන පටිපත්තිදස්සනත්ථං විසුං විසුං තන්ති ආරොපිතාති.

5. නිවෙසකසුත්තවණ්ණනා

76. පඤ්චමෙ **අමච්චා**ති සුහජ්ජා. **ඤාතී**ති සස්සුසසුරපක්ඛිකා. **සාලොහිතා**ති සමානලොහිතා භාතිභගිනිආදයො. **අවෙච්චප්පසාදෙ**ති ගුණෙ අවෙච්ච ජානිත්වා උප්පන්නෙ අචලප්පසාදෙ. **අඤ්ඤථත්ත**න්ති භාවඤ්ඤථත්තං . **පථවීධාතුයා**තිආදීසු වීසතියා කොට්ඨාසෙසු ථද්ධාකාරභූතාය පථවීධාතුයා, ද්වාදසසු කොට්ඨාසෙසු යූසගතාය ආබන්ධනභූතාය ආපොධාතුයා, චතූසු කොට්ඨාසෙසු පරිපාචනභූතාය තෙජොධාතුයා, ඡසු කොට්ඨාසෙසු විත්ථම්භනභූතාය වායොධාතුයා සියා අඤ්ඤථත්තං. **න ත්වෙවා**ති ඉමෙසං හි චතුන්නං මහාභූතානං අඤ්ඤමඤ්ඤභාවූපගමනෙන සියා අඤ්ඤථත්තං, අරියසාවකස්ස පන න ත්වෙව සියාති දස්සෙති. එත්ථ ච **අඤ්ඤථත්ත**න්ති පසාදඤ්ඤථත්තඤ්ච ගතිඅඤ්ඤථත්තඤ්ච. තඤ්හි තස්ස න හොති, භාවඤ්ඤථත්තං පන හොති. අරියසාවකො හි මනුස්සො හුත්වා දෙවොපි හොති බ්‍රහ්මාපි. පසාදො පනස්ස භවන්තරෙපි න විගච්ඡති, න ච අපායගතිසඞ්ඛාතං ගතිඅඤ්ඤථත්තං පාපුණාති. සත්ථාපි තදෙව දස්සෙන්තො **තත්‍රිදං අඤ්ඤථත්ත**න්තිආදිමාහ. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

6. පඨමභවසුත්තවණ්ණනා

77. ඡට්ඨෙ **කාමධාතුවෙපක්ක**න්ති කාමධාතුයා විපච්චනකං. **කාමභවො**ති කාමධාතුයං උපපත්තිභවො. **කම්මං ඛෙත්ත**න්ති කුසලාකුසලකම්මං විරුහනට්ඨානට්ඨෙන ඛෙත්තං. **විඤ්ඤාණං බීජ**න්ති සහජාතං අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං විරුහනට්ඨෙන බීජං. **තණ්හා ස්නෙහො**ති පග්ගණ්හනානුබ්‍රූහනවසෙන තණ්හා උදකං නාම. **අවිජ්ජානීවරණාන**න්ති අවිජ්ජාය ආවරිතානං. **තණ්හාසංයොජනාන**න්ති තණ්හාබන්ධනෙන බද්ධානං. **හීනාය ධාතුයා**ති කාමධාතුයා. **විඤ්ඤාණං පතිට්ඨිත**න්ති අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං පතිට්ඨිතං. **මජ්ඣිමාය ධාතුයා**ති රූපධාතුයා. **පණීතාය ධාතුයා**ති අරූපධාතුයා. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

7. දුතියභවසුත්තවණ්ණනා

78. සත්තමෙ **චෙතනා**ති කම්මචෙතනා. **පත්ථනා**පි කම්මපත්ථනාව. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

8. සීලබ්බතසුත්තවණ්ණනා

79. අට්ඨමෙ **සීලබ්බත**න්ති සීලඤ්චෙව වතඤ්ච. **ජීවිත**න්ති දුක්කරකාරිකානුයොගො. **බ්‍රහ්මචරිය**න්ති බ්‍රහ්මචරියවාසො. **උපට්ඨානසාර**න්ති උපට්ඨානෙන සාරං , ''ඉදං වරං ඉදං නිට්ඨා''ති එවං උපට්ඨිතන්ති අත්ථො. **සඵල**න්ති සඋදයං සවඩ්ඪිකං හොතීති පුච්ඡති. **න ඛ්වෙත්ථ, භන්තෙ, එකංසෙනා**ති, භන්තෙ, න ඛො එත්ථ එකංසෙන බ්‍යාකාතබ්බන්ති අත්ථො. **උපට්ඨානසාරං සෙවතො**ති ඉදං සාරං වරං නිට්ඨාති එවං උපට්ඨිතං සෙවමානස්ස. **අඵල**න්ති ඉට්ඨඵලෙන අඵලං. එත්තාවතා කම්මවාදිකිරියවාදීනං පබ්බජ්ජං ඨපෙත්වා සෙසො සබ්බොපි බාහිරකසමයො ගහිතො හොති. **සඵල**න්ති ඉට්ඨඵලෙන සඵලං සඋදයං. එත්තාවතා ඉමං සාසනං ආදිං කත්වා සබ්බාපි කම්මවාදිකිරියවාදීනං පබ්බජ්ජා ගහිතා. **න ච පනස්ස සුලභරූපො සමසමො පඤ්ඤායා**ති එවං සෙක්ඛභූමියං ඨත්වා පඤ්හං කථෙන්තො අස්ස ආනන්දස්ස පඤ්ඤාය සමසමො න සුලභොති දස්සෙති. ඉමස්මිං සුත්තෙ සෙක්ඛභූමි නාම කථිතාති.

9. ගන්ධජාතසුත්තවණ්ණනා

80. නවමෙ **එතදවොචාති** පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො දසබලස්ස වත්තං දස්සෙත්වා අත්තනො දිවාවිහාරට්ඨානං ගන්ත්වා ‘‘ඉමස්මිං ලොකෙ මූලගන්ධො නාම අත්ථි, සාරගන්ධො නාම අත්ථි, පුප්ඵගන්ධො නාම අත්ථි. ඉමෙ පන තයොපි ගන්ධා අනුවාතංයෙව ගච්ඡන්ති, න පටිවාතං. අත්ථි නු ඛො කිඤ්චි, යස්ස පටිවාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡතී’’ති චින්තෙත්වා අට්ඨන්නං වරානං ගහණකාලෙයෙව කඞ්ඛුප්පත්තිසමයෙ උපසඞ්කමනවරස්ස ගහිතත්තා තඞ්ඛණංයෙව දිවාට්ඨානතො වුට්ඨාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නො උප්පන්නාය කඞ්ඛාය විනොදනත්ථං එතං ‘‘තීණිමානි, භන්තෙ’’තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ **ගන්ධජාතානීති** ගන්ධජාතියො. **මූලගන්ධොති** මූලවත්ථුකො ගන්ධො, ගන්ධසම්පන්නං වා මූලමෙව මූලගන්ධො. තස්ස හි ගන්ධො අනුවාතං ගච්ඡති. ගන්ධස්ස පන ගන්ධො නාම නත්ථි. **සාරගන්ධපුප්ඵගන්ධෙසුපි** එසෙව නයො. **අත්ථානන්ද, කිඤ්චි ගන්ධජාතන්ති** එත්ථ සරණගමනාදයො ගුණවණ්ණභාසනවසෙන දිසාගාමිතාය ගන්ධසදිසත්තා ගන්ධා, තෙසං වත්ථුභූතො පුග්ගලො ගන්ධජාතං නාම. **ගන්ධො ගච්ඡතීති** වණ්ණභාසනවසෙන ගච්ඡති. **සීලවාති** පඤ්චසීලෙන වා දසසීලෙන වා සීලවා. **කල්‍යාණධම්මොති** තෙනෙව සීලධම්මෙන කල්‍යාණධම්මො සුන්දරධම්මො. **විගතමලමච්ඡෙරෙනාති**ආදීනං අත්ථො විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.160) විත්ථාරිතොව. **දිසාසූති** චතූසු දිසාසු චතූසු අනුදිසාසු . **සමණබ්‍රාහ්මණාති** සමිතපාපබාහිතපාපා සමණබ්‍රාහ්මණා.

න පුප්ඵගන්ධො පටිවාතමෙතීති වස්සිකපුප්ඵාදීනං ගන්ධො පටිවාතං න ගච්ඡති. **න චන්දනං තගරමල්ලිකා වාති** චන්දනතගරමල්ලිකානම්පි ගන්ධො පටිවාතං න ගච්ඡතීති අත්ථො. දෙවලොකෙපි ඡුටසුමනා නාම හොති, තස්සා පුප්ඵිතදිවසෙ ගන්ධො යොජනසතං අජ්ඣොත්ථරති. සොපි පටිවාතං විදත්ථිමත්තම්පි රතනමත්තම්පි ගන්තුං න සක්කොතීති වදන්ති. **සතඤ්ච ගන්ධො පටිවාතමෙතීති** සතඤ්ච පණ්ඩිතානං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධබුද්ධපුත්තානං සීලාදිගුණගන්ධො පටිවාතං ගච්ඡති. **සබ්බා දිසා සප්පුරිසො පවායතීති** සප්පුරිසො පණ්ඩිතො සීලාදිගුණගන්ධෙන සබ්බා දිසා පවායති, සබ්බා දිසා ගන්ධෙන අවත්ථරතීති අත්ථො.

10. චූළනිකාසුත්තවණ්ණනා

81. දසමස්ස දුවිධො නික්ඛෙපො අත්ථුප්පත්තිකොපි පුච්ඡාවසිකොපි. කතරඅත්ථුප්පත්තියං කස්ස පුච්ඡාය කථිතන්ති චෙ? අරුණවතිසුත්තන්තඅත්ථුප්පත්තියං (සං. නි. 1.185 ආදයො) ආනන්දත්ථෙරස්ස පුච්ඡාය කථිතං. අරුණවතිසුත්තන්තො කෙන කථිතොති? ද්වීහි බුද්ධෙහි කථිතො සිඛිනා ච භගවතා අම්හාකඤ්ච සත්ථාරා. ඉමස්මා හි කප්පා එකතිංසකප්පමත්ථකෙ අරුණවතිනගරෙ අරුණවතො රඤ්ඤො පභාවතියා නාම මහෙසියා කුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්තිත්වා පරිපක්කෙ ඤාණෙ මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා සිඛී භගවා බොධිමණ්ඩෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො අරුණවතිං නිස්සාය විහරන්තො එකදිවසං පාතොව සරීරප්පටිජග්ගනං කත්වා මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො ‘‘අරුණවතිං පිණ්ඩාය පවිසිස්සාමී’’ති නික්ඛමිත්වා විහාරද්වාරකොට්ඨකසමීපෙ ඨිතො අභිභුං නාම අග්ගසාවකං ආමන්තෙසි – ‘‘අතිප්පගො ඛො, භික්ඛු, අරුණවතිං පිණ්ඩාය පවිසිතුං, යෙන අඤ්ඤතරො බ්‍රහ්මලොකො තෙනුපසඞ්කමිස්සාමා’’ති. යථාහ –

> ‘‘අථ ඛො, භික්ඛවෙ, සිඛී භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අභිභුං භික්ඛුං ආමන්තෙසි – ‘ආයාම, බ්‍රාහ්මණ, යෙන අඤ්ඤතරො බ්‍රහ්මලොකො තෙනුපසඞ්කමිස්සාම, න තාව භත්තකාලො භවිස්සතී’ති. ‘එවං, භන්තෙ’ති ඛො, භික්ඛවෙ, අභිභූ භික්ඛු සිඛිස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස පච්චස්සොසි. අථ ඛො, භික්ඛවෙ, සිඛී භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අභිභූ ච භික්ඛු යෙන අඤ්ඤතරො බ්‍රහ්මලොකො තෙනුපසඞ්කමිංසූ’’ති (සං. නි. 1.185).

තත්ථ මහාබ්‍රහ්මා සම්මාසම්බුද්ධං දිස්වා අත්තමනො පච්චුග්ගමනං කත්වා බ්‍රහ්මාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි, ථෙරස්සාපි අනුච්ඡවිකං ආසනං පඤ්ඤාපයිංසු. නිසීදි භගවා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ, ථෙරොපි අත්තනො පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. මහාබ්‍රහ්මාපි දසබලං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි.

අථ ඛො, භික්ඛවෙ, සිඛී භගවා අභිභුං භික්ඛුං ආමන්තෙසි – ‘‘පටිභාතු තං, බ්‍රාහ්මණ, බ්‍රහ්මුනො ච බ්‍රහ්මපරිසාය ච බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජානඤ්ච ධම්මීකථා’ති. ‘එවං, භන්තෙ’ති ඛො, භික්ඛවෙ, අභිභූ භික්ඛු සිඛිස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස පටිස්සුණිත්වා බ්‍රහ්මුනො ච බ්‍රහ්මපරිසාය ච බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජානඤ්ච ධම්මිං කථං කථෙසි. ථෙරෙ ධම්මං කථෙන්තෙ බ්‍රහ්මගණා උජ්ඣායිංසු – ‘‘චිරස්සඤ්ච මයං සත්ථු බ්‍රහ්මලොකාගමනං ලභිම්හ, අයඤ්ච භික්ඛු ඨපෙත්වා සත්ථාරං සයං ධම්මකථං ආරභී’’ති.

සත්ථා තෙසං අනත්තමනභාවං ඤත්වා අභිභුං භික්ඛුං එතදවොච – ‘‘උජ්ඣායන්ති ඛො තෙ, බ්‍රාහ්මණ, බ්‍රහ්මා ච බ්‍රහ්මපරිසා ච බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජා ච. තෙන හි ත්වං – බ්‍රාහ්මණ, භිය්‍යොසොමත්තාය සංවෙජෙහී’’ති. ථෙරො සත්ථු වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා අනෙකවිහිතං ඉද්ධිවිකුබ්බනං කත්වා සහස්සිලොකධාතුං සරෙන විඤ්ඤාපෙන්තො ‘‘ආරම්භථ නික්කමථා’’ති (සං. නි. 1.185) ගාථාද්වයං අභාසි. කිං පන කත්වා ථෙරො සහස්සිලොකධාතුං විඤ්ඤාපෙසීති? නීලකසිණං තාව සමාපජ්ජිත්වා සබ්බත්ථ අන්ධකාරං ඵරි, තතො ‘‘කිමිදං අන්ධකාර’’න්ති සත්තානං ආභොගෙ උප්පන්නෙ ආලොකං දස්සෙසි. ‘‘කිං ආලොකො අය’’න්ති විචිනන්තානං අත්තානං දස්සෙසි, සහස්සචක්කවාළෙ දෙවමනුස්සා අඤ්ජලිං පග්ගණ්හිත්වා පග්ගණ්හිත්වා ථෙරංයෙව නමස්සමානා අට්ඨංසු. ථෙරො ‘‘මහාජනො මය්හං

ධම්මං දෙසෙන්තස්ස සරං සුණාතූ''ති ඉමා ගාථා අභාසි. සබ්බෙ ඔසටාය පරිසාය මජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තස්ස විය සද්දං අස්සොසුං. අත්ථොපි නෙසං පාකටො අහොසි.

අථ ඛො භගවා සද්ධිං ථෙරෙන අරුණවතිං පච්චාගන්ත්වා පිණ්ඩාය චරිත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො භික්ඛුසඞ්ඝං පුච්ඡි – ''අස්සුත්ථ නො තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, අභිභුස්ස භික්ඛුනො බ්‍රහ්මලොකෙ ඨිතස්ස ගාථායො භාසමානස්සා''ති. තෙ ''ආම, භන්තෙ''ති පටිජානිත්වා සුතභාවං ආවිකරොන්තා තදෙව ගාථාද්වයං උදාහරිංසු. සත්ථා ''සාධු සාධූ''ති සාධුකාරං දත්වා දෙසනං නිට්ඨපෙසි. එවං තාව ඉදං සුත්තං ඉතො එකතිංසකප්පමත්ථකෙ සිඛිනා භගවතා කථිතං.

අම්හාකං පන භගවා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො පවත්තිතවරධම්මචක්කො සාවත්ථිං උපනිස්සාය ජෙතවනෙ විහරන්තො ජෙට්ඨමූලමාසපුණ්ණමදිවසෙ භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා ඉමං අරුණවතිසුත්තං පට්ඨපෙසි. ආනන්දත්ථෙරො බීජනිං ගහෙත්වා බීජයමානො ඨිතකොව ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා එකබ්‍යඤ්ජනම්පි අහාපෙත්වා සකලසුත්තං උග්ගණ්හි. සො පුනදිවසෙ පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො දසබලස්ස වත්තං දස්සෙත්වා අත්තනො දිවාවිහාරට්ඨානං ගන්ත්වා සද්ධිවිහාරිකන්තෙවාසිකෙසු වත්තං දස්සෙත්වා පක්කන්තෙසු භියොයා කථිතං අරුණවතිසුත්තං ආවජ්ජෙන්තො නිසීදි. අථස්ස සබ්බං සුත්තං විභූතං උපට්ඨාසි. සො චින්තෙසි – ''සිඛිස්ස භගවතො අග්ගසාවකො බ්‍රහ්මලොකෙ ඨත්වා චක්කවාළසහස්සෙ අන්ධකාරං විධමෙත්වා සරීරොභාසං දස්සෙත්වා අත්තනො සද්දං සාවෙන්තො ධම්මකථං කථෙසීති භියොයා සත්ථාරා කථිතං, සාවකස්ස තාව විසයො එවරූපො, දස පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො පන සම්මාසම්බුද්ධො කිත්තකං ඨානං සරෙන විඤ්ඤාපෙය්‍යා''ති. සො එවං උප්පන්නාය විමතියා විනොදනත්ථං තඞ්ඛණෙයෙව භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං පුච්ඡි. එතමත්ථං දස්සෙතුං **අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දො**ති වුත්තං.

තත්ථ **සම්මුඛා**ති සම්මුඛීභූතෙන මයා එතං සුතං, න අනුස්සවෙන, න දූතපරම්පරායාති ඉමිනා අධිප්පායෙන එවමාහ. **කීවතකං පහොති සරෙන විඤ්ඤාපෙතු**න්ති කිත්තකං ඨානං සරීරොභාසෙන විහතන්ධකාරං කත්වා සරෙන විඤ්ඤාපෙතුං සක්කොති. **සාවකො සො, ආනන්ද, අප්පමෙය්‍යා තථාගතා**ති ඉදං භගවා ඉමිනා අධිප්පායෙනාහ – ආනන්ද, ත්වං කිං වදෙසි, සො පදෙසඤාණෙ ඨිතො සාවකො. තථාගතා පන දස පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පත්තා අප්පමෙය්‍යා. සො ත්වං නඛසිඛාය පංසුං ගහෙත්වා මහාපථවිපංසුනා සද්ධිං උපමෙන්තො විය කිං නාමෙතං වදෙසි. අඤ්ඤො හි සාවකානං විසයො, අඤ්ඤො බුද්ධානං. අඤ්ඤො සාවකානං ගොචරො, අඤ්ඤො බුද්ධානං. අඤ්ඤං සාවකානං බලං, අඤ්ඤං බුද්ධානන්ති. ඉති භගවා ඉමිනා අධිප්පායෙන අප්පමෙය්‍යභාවං වත්වා තුණ්හී අහොසි.

ථෙරො දුතියම්පි පුච්ඡි. සත්ථා, ''ආනන්ද, ත්වං තාලච්ඡිද්දං ගහෙත්වා අනන්තාකාසෙන උපමෙන්තො විය, වාතකසකුණං ගහෙත්වා දියඩ්ඪයොජනසතිකෙන සුපණ්ණරාජෙන උපමෙන්තො විය, හත්ථිසොණ්ඩාය උදකං ගහෙත්වා මහාගඞ්ගාය උපමෙන්තො විය, චතුරතනිකෙ ආවාටෙ උදකං ගහෙත්වා සත්තහි සරෙහි උපමෙන්තො විය, නාළිකොදනමත්තලාභිං මනුස්සං ගහෙත්වා චක්කවත්තිරඤ්ඤා උපමෙන්තො විය, පංසුපිසාචකං ගහෙත්වා සක්කෙන දෙවරඤ්ඤා උපමෙන්තො විය, ඛජ්ජොපනකප්පභං ගහෙත්වා සූරියප්පභාය උපමෙන්තො විය කිං නාමෙතං වදෙසීති දීපෙන්තො දුතියම්පි අප්පමෙය්‍යභාවමෙව වත්වා තුණ්හී අහොසි. තතො ථෙරො චින්තෙසි – ''සත්ථා මයා පුච්ඡිතො න තාව කථෙසි, හන්ද නං යාවතතියං යාචිත්වා බුද්ධසීහනාදං නදාපෙස්සාමී''ති. සො තතියම්පි යාචි. තං දස්සෙතුං **තතියම්පි ඛො**තිආදි වුත්තං. අථස්ස භගවා බ්‍යාකරොන්තො **සුතා තෙ ආනන්දා**තිආදිමාහ. ථෙරො චින්තෙසි – ''සත්ථා මෙ 'සුතා තෙ, ආනන්ද, සහස්සී චූළනිකා ලොකධාතූ'ති එත්තකමෙව වත්වා තුණ්හී ජාතො, ඉදානි බුද්ධසීහනාදං නදිස්සතී''ති සො සත්ථාරං යාචන්තො **එතස්ස භගවා කාලො**තිආදිමාහ.

භගවාපිස්ස විත්ථාරකථං කථෙතුං **තෙන හානන්දා**තිආදිමාහ. තත්ථ **යාවතා**ති යත්තකං ඨානං. **චන්දිමසූරියා**ති චන්දිමා ච සූරියො ච. **පරිහරන්තී**ති විචරන්ති. **දිසා භන්තී**ති සබ්බදිසා ඔභාසන්ති. **විරොචනා**ති විරොචමානා. එත්තාවතා එකචක්කවාළං පරිච්ඡින්දිත්වා දස්සිතං හොති. ඉදානි තං සහස්සගුණං කත්වා දස්සෙන්තො **තාව සහස්සධා ලොකො**ති ආහ. **තස්මිං සහස්සධා ලොකෙ**ති තස්මිං සහස්සචක්කවාළෙ. **සහස්සං චාතුමහාරාජිකාන**න්ති සහස්සං චාතුමහාරාජිකානං දෙවලොකානං. යස්මා පන එකෙකස්මිං චක්කවාළෙ චත්තාරො චත්තාරො මහාරාජානො , තස්මා **චත්තාරි මහාරාජසහස්සානී**ති වුත්තං. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **චූළනිකා**ති ඛුද්දිකා. අයං සාවකානං විසයො. කස්මා පනෙසා ආනීතාති? මජ්ඣිමිකාය ලොකධාතුයා පරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං.

යාවතාති යත්තකා. **තාව සහස්සධා**ති තාව සහස්සභාගෙන. **ද්විසහස්සී මජ්ඣිමිකා ලොකධාතු**ති අයං සහස්සචක්කවාළානි සහස්සභාගෙන ගණෙත්වා දසසතසහස්සචක්කවාළපරිමාණා ද්විසහස්සී මජ්ඣිමිකා නාම ලොකධාතු. අයං සාවකානං අවිසයො, බුද්ධානමෙව විසයො. එත්තකෙපි හි ඨානෙ තථාගතා අන්ධකාරං විධමෙත්වා සරීරොභාසං දස්සෙත්වා සරෙන විඤ්ඤාපෙතුං සක්කොන්තීති දීපෙති. එත්තකෙන බුද්ධානං ජාතික්ඛෙත්තං නාම දස්සිතං. බොධිසත්තානඤ්හි පච්ඡිමභවෙ දෙවලොකතො චවිත්වා මාතුකුච්ඡියං පටිසන්ධිග්ගහණදිවසෙ ච කුච්ඡිතො නික්ඛමනදිවසෙ ච මහාභිනික්ඛමනදිවසෙ ච සම්බොධිධම්මචක්කප්පවත්තනආයුසඞ්ඛාරවොස්සජ්ජනපරිනිබ්බානදිවසෙසු ච එත්තකං ඨානං කම්පති.

තිසහස්සී මහාසහස්සීති සහස්සිතො පට්ඨාය තතියාති තිසහස්සී, සහස්සං සහස්සධා කත්වා ගණිතං මජ්ඣිමිකං සහස්සධා කත්වා ගණිතත්තා මහන්තෙහි සහස්සෙහි ගණිතාති මහාසහස්සී. එත්තාවතා කොටිසතසහස්සචක්කවාළපරිමාණො ලොකො දස්සිතො හොති. භගවා ආකඞ්ඛමානො එත්තකෙ ඨානෙ අන්ධකාරං විධමෙත්වා සරීරොභාසං දස්සෙත්වා සරෙන විඤ්ඤාපෙය්‍යාති. ගණකපුත්තතිස්සත්ථෙරො පන එවමාහ – ''න තිසහස්සිමහාසහස්සිලොකධාතුයා එවං පරිමාණං. ඉදඤ්හි ආචරියානං සජ්ඣායමුළ්හකං වාචාය පරිහීනට්ඨානං, දසකොටිසතසහස්සචක්කවාළපරිමාණං පන ඨානං තිසහස්සිමහාසහස්සිලොකධාතු නාමා''ති. එත්තාවතා හි භගවතා ආණාක්ඛෙත්තං නාම දස්සිතං. එතස්මිඤ්හි අන්තරෙ ආටානාටියපරිත්තඉසිගිලිපරිත්තධජග්ගපරිත්තබොජ්ඣඞ්ගපරිත්තඛන්ධපරිත්ත-මොරපරිත්තමෙත්තපරිත්තරතනපරිත්තානං ආණා එරති. **යාවතා පන ආකඞ්ඛෙය්‍යාති** යත්තකං ඨානං ඉච්ඡෙය්‍ය, ඉමිනා විසයක්ඛෙත්තං දස්සෙති. බුද්ධානඤ්හි විසයක්ඛෙත්තස්ස පමාණපරිච්ඡෙදො නාම නත්ථි, නත්ථිකභාවෙ චස්ස ඉමං ඔපම්මං ආහරන්ති – කොටිසතසහස්සචක්කවාළම්හි යාව බ්‍රහ්මලොකා සාසපෙහි පූරෙත්වා සචෙ කොචි පුරත්ථිමාය දිසාය එකචක්කවාළෙ එකං සාසපං පක්ඛිපන්තො ආගච්ඡෙය්‍ය, සබ්බෙපි තෙ සාසපා පරික්ඛයං ගච්ඡෙය්‍යුං, න ත්වෙව පුරත්ථිමාය දිසාය චක්කවාළානි. දක්ඛිණාදීසුපි එසෙව නයො. තත්ථ බුද්ධානං අවිසයො නාම නත්ථි.

එවං වුත්තෙ ථෙරො චින්තෙසි – ''සත්ථා එවමාහ – 'ආකඞ්ඛමානො, ආනන්ද, තථාගතො තිසහස්සිමහාසහස්සිලොකධාතුං සරෙන විඤ්ඤාපෙය්‍ය, යාවතා පන ආකඞ්ඛෙය්‍යා'ති. විසමො ඛො පනායං ලොකො, අනන්තානි චක්කවාළානි, එකස්මිං ඨානෙ සූරියො උග්ගතො හොති, එකස්මිං ඨානෙ මජ්ඣෙ ඨිතො, එකස්මිං ඨානෙ අත්ථඞ්ගතො. එකස්මිං ඨානෙ පඨමයාමො හොති, එකස්මිං ඨානෙ මජ්ඣිමයාමො, එකස්මිං ඨානෙ පච්ඡිමයාමො. සත්තාපි කම්මප්පසුතා, ඛිඩ්ඩාපසුතා, ආහාරප්පසුතාති එවං තෙහි තෙහි කාරණෙහි වික්ඛිත්තා ච පමත්තා ච හොන්ති. කථං නු ඛො තෙ සත්ථා සරෙන විඤ්ඤාපෙය්‍යා''ති. සො එවං චින්තෙත්වා විමතිච්ඡෙදනත්ථං තථාගතං පුච්ඡන්තො **යථා කථං පනාති**ආදිමාහ.

අථස්ස සත්ථා බ්‍යාකරොන්තො **ඉධානන්ද, තථාගතොති**ආදිමාහ. තත්ථ **ඔභාසෙන ඵරෙය්‍යාති** සරීරොභාසෙන ඵරෙය්‍ය. ඵරමානො පනෙස කිං කරෙය්‍යාති? යස්මිං ඨානෙ සූරියො පඤ්ඤායති, තත්ථ නං අත්තනො ආනුභාවෙන අත්ථං ගමෙය්‍ය. යත්ථ පන න පඤ්ඤායති, තත්ථ නං උට්ඨාපෙත්වා මජ්ඣෙ ඨපෙය්‍ය . තතො යත්ථ සූරියො පඤ්ඤායති, තත්ථ මනුස්සා ''අධුනාව සූරියො පඤ්ඤායිත්ථ, සො ඉදානෙව අත්ථඞ්ගමිතො, නාගාවට්ටො නු ඛො අයං, භූතාවට්ටයක්ඛාවට්ටදෙවතාවට්ටානං අඤ්ඤතරො''ති විත්තක්කං උප්පාදෙය්‍යුං. යත්ථ පන න පඤ්ඤායති, තත්ථ මනුස්සා ''අධුනාව සූරියො අත්ථඞ්ගමිතො, ස්වායං ඉදානෙව උට්ඨිතො, කිං නු ඛො අයං නාගාවට්ටභූතාවට්ටයක්ඛාවට්ටදෙවතාවට්ටානං අඤ්ඤතරො''ති විතක්කං උප්පාදෙය්‍යුං. තතො තෙසු මනුස්සෙසු ආලොකඤ්ච අන්ධකාරඤ්ච ආවජ්ජිත්වා ''කිං පච්චයා නු ඛො ඉද''න්ති පරියෙසමානෙසු සත්ථා නීලකසිණං සමාපජ්ජිත්වා බහලන්ධකාරං පත්ථරෙය්‍ය. කස්මා? තෙසං කම්මාදිප්පසුතානං සත්තානං සන්තාසජනනත්ථං. අථ නෙසං සන්තාසං ආපන්නභාවං ඤත්වා ඔදාතකසිණසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා පණ්ඩරං ඝනබුද්ධරස්මිං විස්සජ්ජෙන්තො චන්දසහස්සසූරියසහස්සඋට්ඨානකාලො විය එකප්පහාරෙනෙව සබ්බං එකාලොකං කරෙය්‍ය. තඤ්ච ඛො තිලබීජමත්තෙන කායප්පදෙසෙන ඔභාසං මුඤ්චන්තො. යො හි චක්කවාළපථවිං දීපකපල්ලිකං කත්වා මහාසමුද්දෙ උදකං තෙලං කත්වා සිනෙරුං වට්ටිං කත්වා අඤ්ඤස්මිං සිනෙරුමුද්ධනි ඨපෙත්වා ජාලෙය්‍ය, සො එකචක්කවාළෙයෙව ආලොකං කරෙය්‍ය. තතො පරං විදත්ථිම්පි ඔභාසෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. තථාගතො පන තිලඵලප්පමාණෙන සරීරප්පදෙසෙන ඔභාසං මුඤ්චිත්වා තිසහස්සිමහාසහස්සිලොකධාතුං එකොභාසං කරෙය්‍ය තතො වා පන භිය්‍යො. එවං මහන්තා හි බුද්ධගුණාති.

තං ආලොකං සඤ්ජානෙය්‍යුන්ති තං ආලොකං දිස්වා ''යෙන සූරියො අත්ථඞ්ගමිතො උට්ඨාපිතො ච, බහලන්ධකාරඤ්ච විස්සට්ඨං, එස සො පුරිසො ඉදානි ආලොකං කත්වා ඨිතො, අහො අච්ඡරියපුරිසො''ති අඤ්ජලිං පග්ගය්හ නමස්සමානා නිසීදෙය්‍යුං. **සද්දමනුස්සාවෙය්‍යාති** ධම්මකථාසද්දමනුස්සාවෙය්‍ය. යො හි එකං චක්කවාළපබ්බතං භෙරිං කත්වා මහාපථවිං භෙරිචම්මං කත්වා සිනෙරුං දණ්ඩං කත්වා අඤ්ඤස්මිං සිනෙරුමත්ථකෙ ඨපෙත්වා ආකොටෙය්‍ය, සො එකචක්කවාළෙයෙව තං සද්දං සාවෙය්‍ය, පරතො විදත්ථිම්පි අතික්කාමෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. තථාගතො පන පල්ලඞ්කෙ වා පීඨෙ වා නිසීදිත්වා තිසහස්සිමහාසහස්සිලොකධාතුං සරෙන විඤ්ඤාපෙති, තතො වා පන භිය්‍යො, එවං මහානුභාවා තථාගතාති. ඉති භගවා ඉමිනා එත්තකෙන විසයක්ඛෙත්තමෙව දස්සෙති.

ඉමඤ්ච පන බුද්ධසීහනාදං සුත්වා ථෙරස්ස අබ්භන්තරෙ බලවපීති උප්පන්නා, සො පීතිවසෙන උදානං උදානෙන්තො **ලාභා වත මෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **යස්ස මෙ සත්ථා එවංමහිද්ධිකොති** යස්ස මය්හං සත්ථා එවංමහිද්ධිකො, තස්ස මය්හං එවංමහිද්ධිකස්ස සත්ථු පටිලාභො ලාභා චෙව සුලද්ධඤ්චාති අත්ථො. අථ වා ය්වාහං එවරූපස්ස සත්ථුනො පත්තචීවරං ගහෙත්වා විචරිතුං, පාදපරිකම්මං පිට්ඨිපරිකම්මං කාතුං, මුඛධොවනඋදකන්හානොදකානි දාතුං, ගන්ධකුටිපරිවෙණං සම්මජ්ජිතුං, උප්පන්නාය කඞ්ඛාය පඤ්හං පුච්ඡිතුං, මධුරධම්මකථඤ්ච සොතුං ලභාමි, එතෙ සබ්බෙපි මය්හං ලාභා චෙව සුලද්ධඤ්චාතිපි සන්ධාය එවමාහ. එත්ථ ච භගවතො අන්ධකාරාලොකසද්දසවනසඞ්ඛාතානං ඉද්ධීනං මහන්තතාය මහිද්ධිකතා, තාසංයෙව අනුඵරණෙන මහානුභාවතා වෙදිතබ්බා. **උදායීති** ලාළුදායිත්ථෙරො. සො කිර පුබ්බෙ උපට්ඨාකත්ථෙරෙ ආඝාතං බන්ධිත්වා චරති. තස්මා ඉදානි

ඔකාසං ලභිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධසීහනාදපරියොසානෙ ජලමානං දීපසිඛං නිබ්බාපෙන්තො විය චරන්තස්ස ගොණස්ස තුණ්ඩෙ පහාරං දෙන්තො විය භත්තභරිතං පාතිං අවකුජ්ජන්තො විය ථෙරස්ස පසාදභඞ්ගං කරොන්තො එවමාහ.

එවං වුත්තෙ භගවාති එවං උදායිත්ථෙරෙන වුත්තෙ භගවා යථා නාම පපාතතටෙ ඨත්වා පවෙධමානං පුරිසං එකමන්තෙ ඨිතො හිතෙසී පුරිසො ‘‘ඉතො එහි ඉතො එහී’’ති පුනප්පුනං වදෙය්‍ය, එවමෙවං උදායිත්ථෙරං තස්මා වචනා නිවාරෙන්තො **මා හෙවං උදායි, මා හෙවං උදායීති** ආහ. තත්ථ **හීති** නිපාතමත්තං, මා එවං අවචාති අත්ථො. **මහාරජ්ජන්ති** චක්කවත්තිරජ්ජං. නනු ච සත්ථා එකස්ස සාවකස්ස ධම්මදෙසනාය උප්පන්නපසාදස්ස මහානිසංසං අපරිච්ඡින්නං අකාසි, සො කස්මා ඉමස්ස බුද්ධසීහනාදං ආරබ්භ උප්පන්නස්ස පසාදස්ස ආනිසංසං පරිච්ඡින්දතීති? අරියසාවකස්ස එත්තකඅත්තභාවපරිමාණත්තා. දන්ධපඤ්ඤොපි හි සොතාපන්නො සත්තක්ඛත්තුං දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච අත්තභාවං පටිලභති, තෙනස්ස ගතිං පරිච්ඡින්දන්තො එවමාහ. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ ඨත්වා. **පරිනිබ්බායිස්සතීති** අප්පච්චයපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායිස්සති. ඉති නිබ්බානෙන කූටං ගණ්හන්තො ඉමං සීහනාදසුත්තං නිට්ඨාපෙසීති.

ආනන්දවග්ගො තතියො.

(9) 4. සමණවග්ගො

1. සමණසුත්තවණ්ණනා

82. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **සමණියානීති** සමණසන්තකානි. **සමණකරණීයානීති** සමණෙන කත්තබ්බකිච්චානි. **අධිසීලසික්ඛාසමාදානන්ති**ආදීසු සමාදානං වුච්චති ගහණං, අධිසීලසික්ඛාය සමාදානං ගහණං පූරණං අධිසීලසික්ඛාසමාදානං. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. එත්ථ ච සීලං අධිසීලං, චිත්තං අධිචිත්තං, පඤ්ඤා අධිපඤ්ඤාති අයං විභාගො වෙදිතබ්බො. තත්ථ පඤ්චසීලං සීලං නාම, තං උපාදාය දසසීලං අධිසීලං නාම, තම්පි උපාදාය චතුපාරිසුද්ධිසීලං අධිසීලං නාම. අපිච සබ්බම්පි ලොකියසීලං සීලං නාම, ලොකුත්තරසීලං අධිසීලං, තදෙව සික්ඛිතබ්බතො සික්ඛාති වුච්චති. කාමාවචරචිත්තං පන චිත්තං නාම, තං උපාදාය රූපාවචරං අධිචිත්තං නාම, තම්පි උපාදාය අරූපාවචරං අධිචිත්තං නාම. අපිච සබ්බම්පි ලොකියචිත්තං චිත්තමෙව, ලොකුත්තරං අධිචිත්තං. පඤ්ඤායපි එසෙව නයො. **තස්මාති** යස්මා ඉමානි තීණි සමණකරණීයානි, තස්මා. **තිබ්බොති** බහලො. **ඡන්දොති** කත්තුකම්‍යතාකුසලච්ඡන්දො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තන්තෙ තිස්සො සික්ඛා ලොකියලොකුත්තරා කථිතාති.

2. ගද්‍රභසුත්තවණ්ණනා

83. දුතියෙ **පිට්ඨිතො පිට්ඨිතොති** පච්ඡතො පච්ඡතො. **අහම්පි දම්මො අහම්පි දම්මොති** අහම්පි ''දම්මො දම්මමානො''ති වදමානො ගාවීති. **සෙය්‍යථාපි ගුන්නන්ති** යථා ගාවීනං. ගාවො හි කාළාපි රත්තාපි සෙතාදිවණ්ණාපි හොන්ති, ගද්‍රභස්ස පන තාදිසො වණ්ණො නාම නත්ථි. යථා ච වණ්ණො, එවං සරොපි පදම්පි අඤ්ඤාදිසමෙව. සෙසං උත්තානත්ථමෙව. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ තිස්සො සික්ඛා මිස්සිකාව කථිතාති.

3. ඛෙත්තසුත්තවණ්ණනා

84. තතියෙ **පටිකච්චෙවාති** පඨමමෙව. **සුකට්ඨං කරොතීති** නඞ්ගලෙන සුකට්ඨං කරොති. **සුමතිකතන්ති** මතියා සුට්ඨු සමීකතං. **කාලෙනාති** වපිතබ්බයුත්තකාලෙන. සෙසං උත්තානමෙව. ඉධාපි තිස්සො සික්ඛා මිස්සිකාව කථිතා.

4. වජ්ජිපුත්තසුත්තවණ්ණනා

85. චතුත්ථෙ **වජ්ජිපුත්තකොති** වජ්ජිරාජකුලස්ස පුත්තො. **දියඩ්ඪසික්ඛාපදසතන්ති** පණ්ණාසාධිකං සික්ඛාපදසතං. තස්මිං සමයෙ පඤ්ඤත්තානි සික්ඛාපදානෙව සන්ධායෙතං වුත්තං. සො කිර භික්ඛු අජ්ජවසම්පන්නො උජුජාතිකො අවඞ්කො අකුටිලො, තස්මා ''අහං එත්තකානි සික්ඛාපදානි රක්ඛිතුං සක්කුණෙය්‍යාං වා න වා''ති චින්තෙත්වා සත්ථු ආරොචෙසි. **සක්කොමහන්ති** සක්කොමි අහං. සො කිර ''එත්තකෙසු සික්ඛාපදෙසු සික්ඛන්තස්ස අගරු තීසු සික්ඛාසු සික්ඛිතු''න්ති මඤ්ඤමානො එවමාහ. අථ භගවා යථා නාම පඤ්ඤාස තිණකලාපියො උක්ඛිපිතුං අසක්කොන්තස්ස කලාපියසතං බන්ධිත්වා සීසෙ ඨපෙය්‍ය, එවමෙව එකිස්සාපි සික්ඛාය සික්ඛිතුං අසක්කොන්තස්ස අපරා ද්වෙපි සික්ඛා උපරි පක්ඛිපන්තො **තස්මාතිහ ත්වං භික්ඛූති**ආදිමාහ. සුබුමාලො කිර උත්තරො නාම ජානපදමනුස්සො ලොහපාසාදවිහාරෙ වසති. අථ නං දහරභික්ඛූ ආහංසු – ''උත්තර, අග්ගිසාලා ඔවස්සති, තිණං කප්පියං කත්වා දෙහී''ති. තං ආදාය අටවිං ගන්ත්වා තෙන ලායිතං තිණංයෙව කරළෙ බන්ධිත්වා ''පඤ්ඤාස කරළෙ ගහෙතුං සක්ඛිස්සසි උත්තරා''ති ආහංසු. සො ''න සක්ඛිස්සාමී''ති ආහ. අසීතිං පන සක්ඛිස්සසීති? න සක්ඛිස්සාමි, භන්තෙති. එකං කරළසතං සක්ඛිස්සසීති? ආම, භන්තෙ, ගණ්හිස්සාමීති. දහරභික්ඛූ කරළසතං බන්ධිත්වා තස්ස සීසෙ ඨපයිංසු. සො උක්ඛිපිත්වා නිත්ථුනන්තො ගන්ත්වා අග්ගිසාලාය සමීපෙ පාතෙසි. අථ නං භික්ඛූ ''කිලන්තරූපොසි උත්තරා''ති ආහංසු. ආම, භන්තෙ, දහරා භික්ඛූ මං වඤ්චෙසුං, ඉමං එකම්පි කරළසතං උක්ඛිපිතුං අසක්කොන්තං මං ''පණ්ණාස කරළෙ උක්ඛිපාහී''ති වදිංසු. ආම, උත්තර, වඤ්චයිංසු තන්ති. එවං සම්පදමිදං වෙදිතබ්බං. ඉධාපි තිස්සො සික්ඛා මිස්සිකාව කථිතා.

5. සෙක්ඛසුත්තවණ්ණනා

86. පඤ්චමෙ **උජුමග්ගානුසාරිනොති** උජුමග්ගො වුච්චති අරියමග්ගො, තං අනුස්සරන්තස්ස පටිපන්නකස්සාති අත්ථො. **ඛයස්මිං පඨමං ඤාණන්ති** පඨමමෙව මග්ගඤාණං උප්පජ්ජති. මග්ගො හි කිලෙසානං ඛෙපනතො ඛයො නාම, තංසම්පයුත්තං ඤාණං ඛයස්මිං ඤාණං නාම. **තතො අඤ්ඤා අනන්තරාති** තතො චතුත්ථමග්ගඤාණතො අනන්තරා අඤ්ඤා උප්පජ්ජති, අරහත්තඵලං උප්පජ්ජතීති අත්ථො. **අඤ්ඤාවිමුත්තස්සාති** අරහත්තඵලවිමුත්තියා විමුත්තස්ස. **ඤාණං වෙ හොතීති** පච්චවෙක්ඛණඤාණං හොති. ඉති සුත්තෙපි ගාථාසුපි සත්ත සෙඛා කථිතා. අවසානෙ පන ඛීණාසවො දස්සිතොති.

6. පඨමසික්ඛාසුත්තවණ්ණනා

87. ඡට්ඨෙ **අත්තකාමාති** අත්තනො හිතකාමා. **යත්ථෙතං සබ්බං සමොධානං ගච්ඡතීති** යාසු සික්ඛාසු සබ්බමෙතං දියඩ්ඪසික්ඛාපදසතං සඞ්ගහං ගච්ඡති. **පරිපූරකාරී හොතීති** සමත්තකාරී හොති. **මත්තසො කාරීති** පමාණෙන කාරකො, සබ්බෙන සබ්බං කාතුං න සක්කොතීති අත්ථො. **ඛුද්දානුඛුද්දකානීති** චත්තාරි පාරාජිකානි ඨපෙත්වා සෙසසික්ඛාපදානි. තත්‍රාපි සඞ්ඝාදිසෙසං ඛුද්දකං, ථුල්ලච්චයං අනුඛුද්දකං නාම. ථුල්ලච්චයඤ්ච ඛුද්දකං, පාචිත්තියං අනුඛුද්දකං නාම, පාචිත්තියඤ්ච ඛුද්දකං, පාටිදෙසනියදුක්කටදුබ්භාසිතානි අනුඛුද්දකානි නාම. ඉමෙ පන අඞ්ගුත්තරමහානිකායවළඤ්ජනකආචරියා ''චත්තාරි පාරාජිකානි ඨපෙත්වා සෙසානි සබ්බානිපි ඛුද්දානුඛුද්දකානී''ති වදන්ති. **තානි ආපජ්ජතිපි වුට්ඨාතිපීති** එත්ථ පන ඛීණාසවො තාව ලොකවජ්ජං නාපජ්ජති, පණ්ණත්තිවජ්ජමෙව ආපජ්ජති. ආපජ්ජන්තො ච කායෙනපි වාචායපි චිත්තෙනපි ආපජ්ජති. කායෙන ආපජ්ජන්තො කුටිකාරසහසෙය්‍යාදීනි ආපජ්ජති, වාචාය ආපජ්ජන්තො සඤ්චරිත්තපදසොධම්මාදීනි, චිත්තෙන ආපජ්ජන්තො රූපියපටිග්ගහණං ආපජ්ජති. සෙක්ඛෙසුපි එසෙව නයො. **න හි මෙත්ථ, භික්ඛවෙ, අභබ්බතා වුත්තාති**, භික්ඛවෙ, න හි මයා එත්ථ එවරූපං ආපත්තිං ආපජ්ජනෙ ච වුට්ඨානෙ ච අරියපුග්ගලස්ස අභබ්බතා කථිතා. **ආදිබ්‍රහ්මචරියකානීති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතානි චත්තාරි මහාසීලසික්ඛාපදානි. **බ්‍රහ්මචරියසාරුප්පානීති** තානියෙව චතුමග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස සාරුප්පානි අනුච්ඡවිකානි. **තත්ථාති** තෙසු සික්ඛාපදෙසු. **ධුවසීලොති** නිබද්ධසීලො. **ඨිතසීලොති** පතිට්ඨිතසීලො. **සොතාපන්නොති** සොතසඞ්ඛාතෙන මග්ගෙන ඵලං ආපන්නො. **අවිනිපාතධම්මොති** චතූසු අපායෙසු අපතනසභාවො. **නියතොති** සොතාපත්තිමග්ගනියාමෙන නියතො. **සම්බොධිපරායණොති** උපරිමග්ගත්තයසම්බොධිපරායණො.

තනුත්තාති තනුභාවො. සකදාගාමිනො හි රාගාදයො අබ්භපටලං විය මච්ඡිකාපත්තං විය ච තනුකා හොන්ති, න බහලා. **ඔරම්භාගියානන්ති** හෙට්ඨාභාගියානං. **සංයොජනානන්ති** බන්ධනානං. **පරික්ඛයාති** පරික්ඛයෙන. **ඔපපාතිකො හොතීති** උප්පන්නකො හොති. **තත්ථ පරිනිබ්බායීති** හෙට්ඨා අනොතරිත්වා උපරියෙව පරිනිබ්බානධම්මො. **අනාවත්තිධම්මොති** යොනිගතිවසෙන අනාගමනධම්මො.

පදෙසං පදෙසකාරීතිආදීසු පදෙසකාරී පුග්ගලො නාම සොතාපන්නො ච සකදාගාමී ච අනාගාමී ච, සො පදෙසමෙව සම්පාදෙති. පරිපූරකාරී නාම අරහා, සො පරිපූරමෙව සම්පාදෙති. **අවඤ්ඣානීති** අතුච්ඡානි සඵලානි සඋදයානීති අත්ථො. ඉධාපි තිස්සො සික්ඛා මිස්සකාව කථිතා.

7. දුතියසික්ඛාසුත්තවණ්ණනා

88. සත්තමෙ **කොලංකොලොති** කුලා කුලං ගමනකො. **කුලන්ති** චෙත්ථ භවො අධිප්පෙතො, තස්මා ''ද්වෙ වා තීණි වා කුලානී''ති එත්ථපි ද්වෙ වා තයො වා භවෙති අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයඤ්හි ද්වෙ වා භවෙ සන්ධාවති තයො වා, උත්තමකොටියා ඡ වා. තස්මා ද්වෙ වා තීණි වා චත්තාරි වා පඤ්ච වා ඡ වාති එවමෙත්ථ විකප්පො දට්ඨබ්බො. **එකබීජීති** එකස්සෙව භවස්ස බීජං එතස්ස අත්ථීති එකබීජී. **උද්ධංසොතොති**ආදීසු අත්ථි උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමී, අත්ථි උද්ධංසොතො න අකනිට්ඨගාමී, අත්ථි න උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමී, අත්ථි න උද්ධංසොතො න අකනිට්ඨගාමී. තත්ථ යො ඉධ අනාගාමිඵලං පත්වා අවිහාදීසු නිබ්බත්තො තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා උපරූපරි නිබ්බත්තිත්වා අකනිට්ඨං පාපුණාති, අයං උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමී නාම. යො පන අවිහාදීසු නිබ්බත්තො තත්ථෙව අපරිනිබ්බායිත්වා අකනිට්ඨම්පි අප්පත්වා උපරිමබ්‍රහ්මලොකෙ පරිනිබ්බායති, අයං උද්ධංසොතො න අකනිට්ඨගාමී නාම. යො ඉතො චවිත්වා අකනිට්ඨෙයෙව නිබ්බත්තති, අයං න උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමී නාම. යො පන අවිහාදීසු චතූසු අඤ්ඤතරස්මිං නිබ්බත්තිත්වා තත්ථෙව පරිනිබ්බායති, අයං න උද්ධංසොතො න අකනිට්ඨගාමී නාම.

යත්ථ කත්ථචි උප්පන්නො පන සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන අරහත්තං පත්තො **සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී** නාම. අසඞ්ඛාරෙන අප්පයොගෙන පත්තො **අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී** නාම. යො පන කප්පසහස්සායුකෙසු අවිහෙසු නිබ්බත්තිත්වා පඤ්චමං කප්පසතං අතික්කමිත්වා අරහත්තං පත්තො, අයං **උපහච්චපරිනිබ්බායී** නාම. අතප්පාදීසුපි එසෙව නයො. **අන්තරාපරිනිබ්බායීති** යො ආයුවෙමජ්ඣං අනතික්කමිත්වා පරිනිබ්බායති, සො තිවිධො හොති. කප්පසහස්සායුකෙසු තාව අවිහෙසු නිබ්බත්තිත්වා එකො නිබ්බත්තදිවසෙයෙව අරහත්තං පාපුණාති. නො චෙ නිබ්බත්තදිවසෙ පාපුණාති, පඨමස්ස පන කප්පසතස්ස මත්ථකෙ පාපුණාති, අයං පඨමො අන්තරාපරිනිබ්බායී. අපරො එවං අසක්කොන්තො ද්වින්නං කප්පසතානං මත්ථකෙ පාපුණාති, අයං දුතියො. අපරො එවම්පි අසක්කොන්තො චතුන්නං කප්පසතානං මත්ථකෙ පාපුණාති, අයං තතියො අන්තරාපරිනිබ්බායී. සෙසං වුත්තනයමෙව.

ඉමස්මිං පන ඨානෙ ඨත්වා චතුවීසති සොතාපන්නා, ද්වාදස සකදාගාමිනො, අට්ඨචත්තාලීස අනාගාමිනො, ද්වාදස ච අරහන්තො කථෙතබ්බා. ඉමස්මිං හි සාසනෙ සද්ධාධුරං පඤ්ඤාධුරන්ති ද්වෙ ධුරානි, දුක්ඛපටිපදාදන්ධාභිඤ්ඤාදයො චතස්සො පටිපදා. තත්ථෙකො සද්ධාධුරෙන අභිනිවිසිත්වා සොතාපත්තිඵලං පත්වා එකමෙව භවං නිබ්බත්තිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති, අයමෙකො එකබීජී. සො පටිපදාවසෙන චතුබ්බිධො හොති. යථා චෙස, එවං පඤ්ඤාධුරෙන අභිනිවිට්ඨොපීති අට්ඨ එකබීජිනො. තථා කොලංකොලා සත්තක්ඛත්තුපරමා චාති ඉමෙ **චතුවීසති සොතාපන්නා** නාම. තීසු පන විමොක්ඛෙසු සුඤ්ඤතවිමොක්ඛෙන සකදාගාමිභූමිං පත්තා චතුන්නං පටිපදානං වසෙන චත්තාරො සකදාගාමිනො, තථා අනිමිත්තවිමොක්ඛෙන පත්තා චත්තාරො, අප්පණිහිතවිමොක්ඛෙන පත්තා චත්තාරොති ඉමෙ **ද්වාදස සකදාගාමිනො**. අවිහෙසු පන තයො අන්තරාපරිනිබ්බායිනො, එකො උපහච්චපරිනිබ්බායී, එකො උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමීති පඤ්ච අනාගාමිනො, තෙ

අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිනො පඤ්ච, සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිනො පඤ්චාති දස හොන්ති, තථා අතප්පාදීසු. අකනිට්ඨෙසු පන උද්ධංසොතො නත්ථි , තස්මා තත්ථ චත්තාරො සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී, චත්තාරො අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායීති අට්ඨ, ඉමෙ **අට්ඨචත්තාලීස අනාගාමිනො**. යථා පන සකදාගාමිනො, තථෙව **අරහන්තොපි ද්වාදස** වෙදිතබ්බා. ඉධාපි තිස්සො සික්ඛා මිස්සිකාව කථිතා.

8. තතියසික්ඛාසුත්තවණ්ණනා

89. අට්ඨමෙ **තං වා පන අනභිසම්භවං අප්පටිවිජ්ඣ**න්ති තං අරහත්තං අපාපුණන්තො අප්පටිවිජ්ඣන්තො. ඉමිනා නයෙන සබ්බට්ඨානෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉධාපි තිස්සො සික්ඛා මිස්සිකාව කථිතා. නවමං උත්තානත්ථමෙව. ඉධාපි තිස්සො සික්ඛා මිස්සිකාව කථිතා.

10. දුතියසික්ඛත්තයසුත්තවණ්ණනා

91. දසමෙ **ආසවානං ඛයා**ති එත්ථ අරහත්තමග්ගො අධිපඤ්ඤාසික්ඛා නාම. ඵලං පන සික්ඛිතසික්ඛස්ස උප්පජ්ජනතො සික්ඛාති න වත්තබ්බං.

යථා පුරෙ තථා පච්ඡාති යථා පඨමං තීසු සික්ඛාසු සික්ඛති, පච්ඡා තථෙව සික්ඛතීති අත්ථො. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **යථා අධො තථා උද්ධ**න්ති යථා හෙට්ඨිමකායං අසුභවසෙන පස්සති, උපරිමකායම්පි තථෙව ඵරති. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **යථා දිවා තථා රත්ති**න්ති යථා දිවා තිස්සො සික්ඛා සික්ඛති, රත්තිම්පි තථෙව සික්ඛතීති අත්ථො. **අභිභුය්‍ය දිසා සබ්බා**ති සබ්බා දිසා ආරම්මණවසෙන අභිභවිත්වා. **අප්පමාණසමාධිනා**ති අරහත්තමග්ගසමාධිනා.

සෙක්ඛන්ති සික්ඛමානං සකරණීයං. **පටිපද**න්ති පටිපන්නකං. **සංසුද්ධචාරිය**න්ති සංසුද්ධචරණං පරිසුද්ධසීලං. **සම්බුද්ධ**න්ති චතුසච්චබුද්ධං. **ධීරං පටිපදන්තගු**න්ති ඛන්ධධීරආයතනධීරවසෙන ධීරං ධිතිසම්පන්නං පටිපත්තියා අන්තං ගතං. **විඤ්ඤාණස්සා**ති චරිමකවිඤ්ඤාණස්ස. **තණ්හාක්ඛයවිමුත්තිනො**ති තණ්හාක්ඛයවිමුත්තිසඞ්ඛාතාය අරහත්තඵලවිමුත්තියා සමන්නාගතස්ස. **පජ්ජොතස්සෙව නිබ්බාන**න්ති පදීපනිබ්බානං විය. **විමොක්ඛො හොති චෙතසො**ති චිත්තස්ස විමුත්ති විමුච්චනා අප්පවත්තිභාවො හොති. තණ්හාක්ඛයවිමුත්තිනො හි ඛීණාසවස්ස චරිමකවිඤ්ඤාණනිරොධෙන පරිනිබ්බානං විය චෙතසො විමොක්ඛො හොති, න ගතට්ඨානං පඤ්ඤායති, අපණ්ණත්තිකභාවූපගමොයෙව හොතීති අත්ථො.

11. සඞ්කවාසුත්තවණ්ණනා

92. එකාදසමෙ **සඞ්කවා නාම කොසලානං නිගමො**ති **සඞ්කවා**ති එවංනාමකො කොසලරට්ඨෙ නිගමො. **ආවාසිකො**ති භාරහාරො නවෙ ආවාසෙ සමුට්ඨාපෙති, පුරාණෙ පටිජග්ගති. **සික්ඛාපදපටිසංයුත්තායා**ති සික්ඛාසඞ්ඛාතෙහි පදෙහි පටිසංයුත්තාය, තීහි සික්ඛාහි සමන්නාගතායාති අත්ථො. **සන්දස්සෙතී**ති සම්මුඛෙ විය කත්වා දස්සෙති. **සමාදපෙතී**ති ගණ්හාපෙති. **සමුත්තෙජෙතී**ති සමුස්සාහෙති. **සම්පහංසෙතී**ති පටිලද්ධගුණෙහි වණ්ණං කථෙන්තො වොදාපෙති. **අධිසල්ලිඛතෙ**ති අතිවිය සල්ලිඛති, අතිවිය සල්ලිඛිතං කත්වා සණ්හං සණ්හං කථෙතීති අත්ථො.

අච්චයොති අපරාධො. **මං අච්චගමා**ති මං අතික්කම්ම අධිභවිත්වා පවත්තො. **අහුදෙව අක්ඛන්ती**ති අහොසියෙව අනධිවාසනා. **අහු අප්පච්චයො**ති අහොසි අතුට්ඨාකාරො. **පටිග්ගණ්හාතූ**ති ඛමතු. **ආයතිං සංවරායා**ති අනාගතෙ සංවරත්ථාය, පුන එවරූපස්ස අපරාධස්ස දොසස්ස ඛලිතස්ස වා අකරණත්ථායාති අත්ථො. **තග්ඝා**ති එකංසෙන. **යථාධම්මං පටිකරොසී**ති යථා ධම්මො ඨිතො, තථා කරොසි, ඛමාපෙසීති වුත්තං හොති. **තං තෙ මයං පටිග්ගණ්හාමා**ති තං තව අපරාධං මයං ඛමාම. **වුද්ධිහෙසා, කස්සප, අරියස්ස විනයෙ**ති එසා කස්සප බුද්ධස්ස භගවතො සාසනෙ වුද්ධි නාම. කතමා? යායං අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථාධම්මං පටිකරිත්වා ආයතිං සංවරාපජ්ජනා. දෙසනං පන පුග්ගලාධිට්ඨානං කරොන්තො ''යො අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථාධම්මං පටිකරොති, ආයතිං සංවරං ආපජ්ජතී''ති ආහ. **න සික්ඛාකාමො**ති තිස්සො සික්ඛා න කාමෙති න පත්ථෙති න පිහෙති. **සික්ඛාසමාදානස්සා**ති සික්ඛාපරිපූරණස්ස. **න වණ්ණවාදී**ති ගුණං න කථෙති. **කාලෙනා**ති යුත්තපයුත්තකාලෙන. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සමණවග්ගො චතුත්ථො.

(10) 5. ලොණකපල්ලවග්ගො

1. අච්චායිකසුත්තවණ්ණනා

93. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **අච්චායිකානීති** අතිපාතිකානි. **කරණීයානීති** අවස්සකිච්චානි. යඤ්හි න අවස්සං කාතබ්බං, තං කිච්චන්ති වුච්චති. අවස්සං කාතබ්බං කරණීයං නාම. **සීඝං සීඝන්ති** වෙගෙන වෙගෙන. **තස්ස බො තන්ති** එත්ථ තන්ති නිපාතමත්තං. **නත්ථි සා ඉද්ධි වා ආනුභාවො වාති** සා වා ඉද්ධි සො වා ආනුභාවො නත්ථි. **උත්තරස්වෙති** තතියදිවසෙ. **උතුපරිණාමිනීති** ලද්ධඋතුපරිණාමානි හුත්වා. **ජායන්තිපීති** තතියදිවසෙ නික්ඛන්තසෙතඞ්කුරානි හොන්ති, සත්තාහෙ පත්තෙ නීලඞ්කුරානි හොන්ති. **ගබ්භිනිපි හොන්තීති** දියඩ්ඪමාසං පත්වා ගහිතගබ්භානි හොන්ති. **පච්චන්තිපීති** තයො මාසෙ පත්වා පච්චන්ති. ඉදානි යස්මා බුද්ධානං ගහපතිකෙන වා සස්සෙහි වා අත්ථො නත්ථි, සාසනෙ පන තප්පටිරූපකං පුග්ගලං වා අත්ථං වා දස්සෙතුං තං තං ඔපම්මං ආහරන්ති. තස්මා යමත්ථං දස්සෙතුකාමෙන එතං ආහතං, තං දස්සෙන්තො **එවමෙව ඛො**තිආදිමාහ. තං අත්ථතො උත්තානමෙව. සික්ඛා පන ඉධාපි මිස්සිකා එව කථිතා.

2. පවිවෙකසුත්තවණ්ණනා

94. දුතියෙ **චීවරපවිවෙකන්ති** චීවරං නිස්සාය උප්පජ්ජනකකිලෙසෙහි විවිත්තභාවං. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. **සාණානීති** සාණවාකචෙලානි. **මසාණානීති** මිස්සකචෙලානි. **ඡවදුස්සානීති** මතසරීරතො ඡඩ්ඩිතවත්ථානි, එරකතිණාදීනි වා ගන්ථෙත්වා කතනිවාසනානි. **පංසුකූලානීති** පථවියං ඡඩ්ඩිතනන්තකානි. **තිරීටානීති** රුක්ඛතචවත්ථානි. **අජිනානීති** අජිනමිගචම්මානි. **අජිනක්ඛිපන්ති** තදෙව මජ්ඣෙ ඵාලිතං, සඛුරකන්තිපි වදන්ති. **කුසචීරන්ති** කුසතිණානි ගන්ථෙත්වා කතචීරං. **වාකචීරඵලකචීරෙසුපි** එසෙව නයො. **කෙසකම්බලන්ති** මනුස්සකෙසෙහි කතකම්බලං. **වාලකම්බලන්ති** අස්සවාලාදීහි කතකම්බලං. **උලූකපක්ඛිකන්ති** උලූකපත්තානි ගන්ථෙත්වා කතනිවාසනං.

සාකභක්ඛාති අල්ලසාකභක්ඛා. **සාමාකභක්ඛාති** සාමාකතණ්ඩුලභක්ඛා. **නීවාරාදීසු නීවාරා** නාම අරඤ්ඤෙ සයං ජාතවීහිජාති. **දද්දුලන්ති** චම්මකාරෙහි චම්මං ලිඛිත්වා ඡඩ්ඩිතකසටං. හටං වුච්චති සිලෙසොපි සෙවාලොපි කණිකාරාදිරුක්ඛනියාසොපි. **කණන්ති** කුණ්ඩකං. **ආචාමොති** භත්තඋක්ඛලිකාය ලග්ගො ඣාමඔදනො. තං ඡඩ්ඩිතට්ඨානෙ ගහෙත්වා ඛාදන්ති, ඔදනකඤ්ජියන්තිපි වදන්ති. **පිඤ්ඤාකාදයො** පාකටාව. **පවත්තඵලභොජීති** පතිතඵලභොජී. **භුසාගාරන්ති** ඛලසාලං.

සීලවාති චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන සමන්නාගතො. **දුස්සීල්‍යඤ්චස්ස පහීනං හොතීති** පඤ්ච දුස්සීල්‍යානි පහීනානි හොන්ති. **සම්මාදිට්ඨිකොති** යාථාවදිට්ඨිකො. **මිච්ඡාදිට්ඨීති** අයාථාවදිට්ඨි. **ආසවාති** චත්තාරො ආසවා. **අග්ගප්පත්තොති** සීලග්ගප්පත්තො. **සාරප්පත්තොති** සීලසාරං පත්තො. **සුද්ධොති** පරිසුද්ධො. **සාරෙ පතිට්ඨිතොති** සීලසමාධිපඤ්ඤාසාරෙ පතිට්ඨිතො.

සෙය්‍යථාපීති යථා නාම. **සම්පන්නන්ති** පරිපුණ්ණං පරිපක්කසාලිහරිතං. **සඞ්ඝරාපෙය්‍යාති** සඞ්කඩ්ඪාපෙය්‍ය. **උබ්බහාපෙය්‍යාති** ඛලට්ඨානං ආහරාපෙය්‍ය. **භුසිකන්ති** භුසං. **කොට්ටාපෙය්‍යාති** උදුක්ඛලෙ පක්ඛිපාපෙත්වා මුසලෙහි පහරාපෙය්‍ය. **අග්ගප්පත්තානීති** තණ්ඩුලග්ගං පත්තානි. **සාරප්පත්තාදීසුපි** එසෙව නයො. සෙසං උත්තානමෙව. යං පනෙත්ථ ''දුස්සීල්‍යඤ්චස්ස පහීනං මිච්ඡාදිට්ඨි චස්ස පහීනා''ති වුත්තං, තං සොතාපත්තිමග්ගෙන පහීනභාවං සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

3. සරදසුත්තවණ්ණනා

95. තතියෙ **විද්ධෙති** වලාහකවිගමෙන දූරීභූතෙ. **දෙවෙති** ආකාසෙ. **අභිවිහච්චාති** අභිවිහනිත්වා. **යතොති** යස්මිං කාලෙ. **විරජන්ති** රාගරජාදිරහිතං. තෙසංයෙව මලානං විගතත්තා **වීතමලං. ධම්මචක්ඛුන්ති** චතුසච්චධම්මපරිග්ගාහකං සොතාපත්තිමග්ගචක්ඛුං. **නත්ථි තං සංයොජනන්ති** දුවිධමෙවස්ස සංයොජනං නත්ථි, ඉතරම්පි පන පුන ඉමං ලොකං ආනෙතුං අසමත්ථතාය නත්ථීති වුත්තං. ඉමස්මිං සුත්තෙ ඣානානාගාමී නාම කථිතොති.

4. පරිසාසුත්තවණ්ණනා

96. චතුත්ථෙ **න බාහුලිකා හොන්තීති** පච්චයබාහුල්ලිකා න හොන්ති. **න සාථලිකාති** තිස්සො සික්ඛා සිථිලං කත්වා න ගණ්හන්ති. **ඔක්කමනෙ නික්ඛිත්තධුරාති** ඔක්කමනං වුච්චති අවගමනට්ඨෙන පඤ්ච නීවරණානි, තෙසු නික්ඛිත්තධුරා. **පවිවෙකෙ පුබ්බඞ්ගමාති** කායචිත්තඋපධිවිවෙකසඞ්ඛාතෙ තිවිධෙපි විවෙකෙ පුබ්බඞ්ගමා. **වීරියං ආරභන්තීති** දුවිධම්පි වීරියං පග්ගණ්හන්ති. **අප්පත්තස්සාති** ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලසඞ්ඛාතස්ස අප්පත්තවිසෙසස්ස. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. **පච්ඡිමා ජනතාති** සද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකාදයො. **දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජතීති**

ආචරියුපජ්ඣායෙහි කතං අනුකරොති. යං තාය ජනතාය ආචරියුපජ්ඣායෙසු දිට්ඨං, තස්ස අනුගතිං ආපජ්ජති නාම. **අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, අග්ගවතී පරිසාති**, භික්ඛවෙ, අයං පරිසා අග්ගපුග්ගලවතී නාම වුච්චති.

භණ්ඩනජාතාති ජාතභණ්ඩනා. **කලහජාතාති** ජාතකලහා. භණ්ඩනන්ති චෙත්ථ කලහස්ස පුබ්බභාගො, හත්ථපරාමාසාදිවසෙන වීතික්කමො කලහො නාම. **විවාදාපන්නාති** විරුද්ධවාදං ආපන්නා. **මුඛසත්තීහීති** ගුණවිජ්ඣනට්ඨෙන ඵරුසා වාචා ‘‘මුඛසත්තියො’’ති වුච්චන්ති, තාහි මුඛසත්තීහි. **විතුදන්තා විහරන්තීති** විජ්ඣන්තා විචරන්ති.

සමග්ගාති සහිතා. **සම්මොදමානාති** සමප්පවත්තමොදා. **ඛීරොදකීභූතාති** ඛීරොදකං විය භූතා. **පියචක්ඛූහීති** උපසන්තෙහි මෙත්තචක්ඛූහි. **පීති ජායතීති** පඤ්චවණ්ණා පීති උප්පජ්ජති. **කායො පස්සම්භතීති** නාමකායොපි රූපකායොපි විගතදරථො හොති. **පස්සද්ධකායොති** අසාරද්ධකායො. **සුඛං වෙදියතීති** කායිකචෙතසිකසුඛං වෙදියති. **සමාධියතීති** ආරම්මණෙ සම්මා ඨපියති.

ථුල්ලඵුසිතකෙති මහාඵුසිතකෙ. **පබ්බතකන්දරපදරසාඛාති** එත්ථ **කන්දරො** නාම ‘‘ක’’න්ති ලද්ධනාමෙන උදකෙන දාරිතො උදකභින්නො පබ්බතප්පදෙසො, යො ‘‘නිතම්බො’’තිපි ‘‘නදිකුඤ්ජො’’තිපි වුච්චති. **පදරං** නාම අට්ඨ මාසෙ දෙවෙ අවස්සන්තෙ ඵලිතො භූමිප්පදෙසො. **සාඛාති** කුසොබ්භගාමිනියො ඛුද්දකමාතිකායො. **කුසොබ්භාති** ඛුද්දකආවාටා. **මහාසොබ්භාති** මහාආවාටා. **කුන්නදියොති** ඛුද්දකනදියො. **මහානදියොති** ගඞ්ගායමුනාදිකා මහාසරිතා.

5-7. පඨමආජානීයසුත්තාදිවණ්ණනා

97-99. පඤ්චමෙ **අඞ්ගෙහීති** ගුණඞ්ගෙහි. **රාජාරහොති** රඤ්ඤො අරහො අනුච්ඡවිකො. **රාජභොග්ගොති** රඤ්ඤො උපභොගභූතො. **රඤ්ඤො අඞ්ගන්ති** රඤ්ඤො හත්ථපාදාදිඅඞ්ගසමතාය අඞ්ගන්තෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති. **වණ්ණසම්පන්නොති** සරීරවණ්ණෙන සම්පන්නො. **බලසම්පන්නොති** කායබලෙන සම්පන්නො. **ආහුනෙය්‍යොති** ආහුතිසඞ්ඛාතං පිණ්ඩපාතං පටිග්ගහෙතුං යුත්තො. **පාහුනෙය්‍යොති** පාහුනකභත්තස්ස අනුච්ඡවිකො. **දක්ඛිණෙය්‍යොති** දසවිධදානවත්ථුපරිච්චාගවසෙන සද්ධාදානසඞ්ඛාතාය දක්ඛිණාය අනුච්ඡවිකො. **අඤ්ජලිකරණීයොති** අඤ්ජලිපග්ගහණස්ස අනුච්ඡවිකො. **අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්සාති** සබ්බලොකස්ස අසදිසං පුඤ්ඤවිරූහනට්ඨානං.

වණ්ණසම්පන්නොති ගුණවණ්ණෙන සම්පන්නො. **බලසම්පන්නොති** වීරියබලෙන සම්පන්නො. **ජවසම්පන්නොති** ඤාණජවෙන සම්පන්නො. **ථාමවාති** ඤාණථාමෙන සමන්නාගතො. **දළ්හපරක්කමොති** ථිරපරක්කමො. **අනික්ඛිත්තධුරොති** අට්ඨපිතධුරො පග්ගහිතධුරො, අග්ගඵලං අරහත්තං අප්පත්වා වීරියධුරං න නික්ඛිපිස්සාමීති එවං පටිපන්නො. ඉමස්මිං සුත්තෙ චතුසච්චවසෙන සොතාපත්තිමග්ගො, සොතාපත්තිමග්ගෙන ච ඤාණජවසම්පන්නතා කථිතාති. ඡට්ඨෙ තීණි ච මග්ගානි තීණි ච ඵලානි, තීහි මග්ගඵලෙහි ච ඤාණජවසම්පන්නතා කථිතා. සත්තමෙ අරහත්තඵලං, අරහත්තඵලෙනෙව ච මග්ගකිච්චං කථිතං. ඵලං පන ජවිතජවෙන උප්පජ්ජනතො ජවොති ච වත්තුං වට්ටති.

8. පොත්ථකසුත්තවණ්ණනා

100. අට්ඨමෙ **නවොති** කරණං උපාදාය වුච්චති. **පොත්ථකොති** වාකමයවත්ථං. **මජ්ඣිමොති** පරිභොගමජ්ඣිමො. **ජිණ්ණොති** පරිභොගජිණ්ණො. **උක්ඛලිපරිමජ්ජනන්ති** උක්ඛලිපරිපුඤ්ඡනං **දුස්සීලොති** නිස්සීලො. **දුබ්බණ්ණතායාති** ගුණවණ්ණාභාවෙන දුබ්බණ්ණතාය. **දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජන්තීති** තෙන කතං අනුකරොන්ති. **න මහප්ඵලං හොතීති** විපාකඵලෙන මහප්ඵලං න හොති. **න මහානිසංසන්ති** විපාකානිසංසෙනෙව න මහානිසංසං. **අප්පග්ඝතායාති** විපාකග්ඝෙන අප්පග්ඝතාය. **කාසිකං වත්ථන්ති** තීහි කප්පාසඅංසූහි සුත්තං කන්තිත්වා කතවත්ථං, තඤ්ච ඛො කාසිරට්ඨෙයෙව උට්ඨිතං. සෙසං උත්තානමෙව. සීලං පනෙත්ථ මිස්සකං කථිතන්ති.

9. ලොණකපල්ලසුත්තවණ්ණනා

101. නවමෙ **යථා යථායන්ති** යථා යථා අයං. **තථා තථා තන්ති** තථා තථා තං කම්මං. ඉදං වුත්තං හොති – යො එවං වදෙය්‍ය – ‘‘යථා යථා කම්මං කරොති, තථා තථාස්ස විපාකං පටිසංවෙදියතෙව. න හි සක්කා කතස්ස කම්මස්ස විපාකං පටිසෙධෙතුං. තස්මා යත්තකං කම්මං කරොති, තත්තකස්ස විපාකං පටිසංවෙදියතෙවා’’ති. **එවං සන්තන්ති** එවං සන්තෙ. **බ්‍රහ්මචරියවාසො න හොතීති** යං මග්ගභාවනතො පුබ්බෙ උපපජ්ජවෙදනීයං කම්මං කතං, තස්ස අවස්සං පටිසංවෙදනීයත්තා බ්‍රහ්මචරියං වුත්ථම්පි අවුත්ථමෙව හොති. **ඔකාසො න පඤ්ඤායති සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායාති** යස්මා ච එවං සන්තෙ තෙන කම්මායූහනඤ්චෙව විපාකානුභවනා ච හොති, තස්මා හෙතුනා නයෙන වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තකිරියාය ඔකාසො න පඤ්ඤායති නාම.

යථා යථා වෙදනීයන්ති යෙන යෙනාකාරෙන වෙදිතබ්බං. **තථා තථාස්ස විපාකං පටිසංවෙදියතීති** තෙන තෙනාකාරෙන අස්ස විපාකං පච්චනුහොති. ඉදං වුත්තං හොති – යදෙතං සත්තසු ජවනෙසු පඨමජවනකම්මං සති පච්චයෙ විපාකවාරං ලභන්තමෙව දිට්ඨධම්මවෙදනීයං හොති, අසති අහොසිකම්මං නාම. යඤ්ච සත්තමජවනකම්මං සති පච්චයෙ උපපජ්ජවෙදනීයං හොති, අසති අහොසිකම්මං නාම. යඤ්ච මජ්ඣෙ පඤ්චජවනකම්මං යාව සංසාරප්පවත්ති, තාව අපරපරියායවෙදනීයං නාම හොති. එතෙසු ආකාරෙසු යෙන යෙනාකාරෙන වෙදිතබ්බං කම්මං අයං පුරිසො කරොති, තෙන තෙනෙවස්ස විපාකං පටිසංවෙදියති නාම. අට්ඨකථායඤ්හි ලද්ධවිපාකවාරමෙව කම්මං යථාවෙදනීයං කම්මං නාමාති වුත්තං. **එවං සන්තං, භික්ඛවෙ, බ්‍රහ්මචරියවාසො හොතීති** කම්මක්ඛයකරස්ස බ්‍රහ්මචරියස්ස ඛෙපෙතබ්බකම්මසම්භවතො වාසො නාම හොති, වුත්ථං සුවුත්ථමෙව හොතීති අත්ථො. **ඔකාසො පඤ්ඤායති සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායාති** යස්මා එවං සන්තෙ තෙන තෙන මග්ගෙන අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන තෙසු තෙසු භවෙසු ආයතිං වට්ටදුක්ඛං න උප්පජ්ජති, තස්මා ඔකාසො පඤ්ඤායති සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියාය.

ඉදානි තං යථාවෙදනීයකම්මසභාවං දස්සෙන්තො **ඉධ, භික්ඛවෙ, එකච්චස්සාති**ආදිමාහ. තත්ථ **අප්පමත්තකන්ති** පරිත්තං ථොකං මන්දං ලාමකං. **තාදිසංයෙවාති** තංසරික්ඛකමෙව. **දිට්ඨධම්මවෙදනීයන්ති** තස්මිං කම්මෙයෙව දිට්ඨධම්මෙ විපච්චිතබ්බං විපාකවාරං ලභන්තං දිට්ඨධම්මවෙදනීයං හොති. **නාණුපි ඛායතීති** දුතියෙ අත්තභාවෙ අණුපි න ඛායති, අණුමත්තම්පි දුතියෙ අත්තභාවෙ විපාකං න දෙතීති අත්ථො. **බහුදෙවාති** බහුකං පන විපාකං කිමෙව දස්සතීති අධිප්පායො. **අභාවිතකායොති**ආදීහි කායභාවනාරහිතො වට්ටගාමී පුථුජ්ජනො දස්සිතො. **පරිත්තොති** පරිත්තගුණො. **අප්පාතුමොති** ආතුමා වුච්චති අත්තභාවො, තස්මිං මහන්තෙපි ගුණපරිත්තතාය අප්පාතුමොයෙව. **අප්පදුක්ඛවිහාරීති** අප්පකෙනපි පාපෙන දුක්ඛවිහාරී. **භාවිතකායොති**ආදීහි ඛීණාසවො දස්සිතො. සො හි කායානුපස්සනාසඞ්ඛාතාය කායභාවනාය භාවිතකායො නාම. කායස්ස වා වඩ්ඪිතත්තා භාවිතකායො. **භාවිතසීලොති** වඩ්ඪිතසීලො. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. පඤ්චද්වාරභාවනාය වා භාවිතකායො. එතෙන ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං වුත්තං, භාවිතසීලොති ඉමිනා සෙසානි තීණි සීලානි. **අපරිත්තොති** න පරිත්තගුණො. **මහත්තොති** අත්තභාවෙ පරිත්තෙපි ගුණමහන්තතාය මහත්තො. **අප්පමාණවිහාරීති** ඛීණාසවස්සෙතං නාමමෙව. සො හි පමාණකරානං රාගාදීනං අභාවෙන අප්පමාණවිහාරී නාම.

පරිත්තෙති ඛුද්දකෙ. **උදකමල්ලකෙති** උදකසරාවෙ. **ඔරබ්භිකොති** උරබ්භසාමිකො. **උරබ්භඝාතකොති** සූනකාරො. **ඣාපෙතුං වාති** ධනජානියා ඣාපෙතුං. ඣාපෙතුන්තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො. **යථාපච්චයං වා කාතුන්ති** යථා ඉච්ඡති, තථා කාතුං. **උරබ්භධනන්ති** එළකඅග්ඝනකමූලං. සො පනස්ස සචෙ ඉච්ඡති, දෙති. නො චෙ ඉච්ඡති, ගීවායං ගහෙත්වා නික්කඩ්ඪාපෙති. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතන්ති.

10. පංසුධොවකසුත්තවණ්ණනා

102. දසමෙ **ධොවතීති** චික්ඛාලෙති. **සන්ධොවතීති** සුට්ඨු ධොවති, පුනප්පුනං ධොවති. **නිද්ධොවතීති** නිග්ගණ්හිත්වා ධොවති. **අනිද්ධන්තකසාවන්ති** අනීහතදොසං අනපනීතකසාවං. **පභඞ්ගූති** පභිජ්ජනසභාවං, අධිකරණියං ඨපෙත්වා මුට්ඨිකාය පහටමත්තං භිජ්ජති. **පට්ටිකායාති** සුවණ්ණපට්ටකාය. **ගීවෙය්‍යකෙති** ගීවාලඞ්කාරෙ.

අධිචිත්තන්ති සමථවිපස්සනාචිත්තං. **අනුයුත්තස්සාති** භාවෙන්තස්ස. **සචෙතසොති** චිත්තසම්පන්නො. **දබ්බජාතිකොති** පණ්ඩිතජාතිකො. **කාමවිතක්කාදීසු** කාමෙ ආරබ්භ උප්පන්නො විතක්කො කාමවිතක්කො. බ්‍යාපාදවිහිංසසම්පයුත්තා විතක්කා බ්‍යාපාදවිහිංසවිතක්කා නාම. ඤාතිවිතක්කාදීසු ''අම්හාකං ඤාතකා බහු පුඤ්ඤවන්තා''තිආදිනා නයෙන ඤාතකෙ ආරබ්භ උප්පන්නො විතක්කො **ඤාතිවිතක්කො**. ''අසුකො ජනපදො ඛෙමො සුභික්ඛො''තිආදිනා නයෙන ජනපදමාරබ්භ උප්පන්නො විතක්කො **ජනපදවිතක්කො**. ''අහො වත මං පරෙ න අවජානෙය්‍යු''න්ති එවං උප්පන්නො විතක්කො **අනවඤ්ඤත්තිපටිසංයුත්තො විතක්කො** නාම. **ධම්මවිතක්කාවසිස්සන්තීති** ධම්මවිතක්කා නාම දසවිපස්සනුපක්කිලෙසවිතක්කා. **සො හොති සමාධි න චෙව සන්තොති** සො අවසිට්ඨධම්මවිතක්කො විපස්සනාසමාධි අවූපසන්තකිලෙසත්තා සන්තො න හොති. **න පණීතොති** න අතප්පකො. **නප්පටිප්පස්සද්ධිලද්ධොති** න කිලෙසපටිප්පස්සද්ධියා ලද්ධො. **න එකොදිභාවාධිගතොති** න එකග්ගභාවප්පත්තො. **සසඞ්ඛාරනිග්ගය්හවාරිතගතොති** සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන කිලෙසෙ නිග්ගණ්හිත්වා වාරෙත්වා වාරිතො, න කිලෙසානං ඡින්නන්තෙ උප්පන්නො, කිලෙසෙ පන වාරෙත්වා උප්පන්නො.

හොති සො, භික්ඛවෙ, සමයොති එත්ථ සමයො නාම උතුසප්පායං ආහාරසප්පායං සෙනාසනසප්පායං පුග්ගලසප්පායං ධම්මස්සවනසප්පායන්ති ඉමෙසං පඤ්චන්නං සප්පායානං පටිලාභකාලො. **යං තං චිත්තන්ති** යස්මිං සමයෙ තං විපස්සනාචිත්තං. **අජ්ඣත්තංයෙව සන්තිට්ඨතීති** අත්තනියෙව තිට්ඨති. නියකජ්ඣත්තඤ්හි ඉධ අජ්ඣත්තං නාම. ගොචරජ්ඣත්තම්පි වට්ටති. පුථුත්තාරම්මණං පහාය එකස්මිං නිබ්බානගොචරෙයෙව තිට්ඨතීති වුත්තං හොති. **සන්නිසීදතීති** සුට්ඨු නිසීදති. **එකොදි හොතීති** එකග්ගං හොති. **සමාධියතීති** සම්මා ආධියති. **සන්තොතිආදීසු** පච්චනීකකිලෙසවූපසමෙන **සන්තො**. අතප්පකට්ඨෙන **පණීතො**. කිලෙසපටිප්පස්සද්ධියා ලද්ධත්තා **පටිප්පස්සද්ධලද්ධො**. එකග්ගභාවං ගතත්තා **එකොදිභාවාධිගතො**. කිලෙසානං ඡින්නන්තෙ උප්පන්නත්තා න

සප්පයොගෙන කිලෙසෙ නිග්ගණ්හිත්වා වාරෙත්වා වාරිතොති **න සසඞ්ඛාරනිග්ගය්හවාරිතගතො**. එත්තාවතා අයං භික්ඛු විවට්ටෙත්වා අරහත්තං පත්තො නාම හොති.

ඉදානි ඛීණාසවස්ස සතො අභිඤ්ඤාපටිපදං දස්සෙන්තො **යස්ස යස්ස** චාතිආදිමාහ. තත්ථ **අභිඤ්ඤා සච්ඡිකරණීයස්සාති** අභිජානිත්වා පච්චක්ඛං කාතබ්බස්ස. **සති සතිආයතනෙති** පුබ්බහෙතුසඞ්ඛාතෙ චෙව ඉදානි ච පටිලද්ධබ්බෙ අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානාදිභෙදෙ ච සති සතිකාරණෙ. විත්ථාරතො පන අයං අභිඤ්ඤාකථා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.365 ආදයො) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. **ආසවානං ඛයාති**ආදි චෙත්ථ ඵලසමාපත්තිවසෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

11. නිමිත්තසුත්තවණ්ණනා

103. එකාදසමෙපි **අධිචිත්තං** සමථවිපස්සනාචිත්තමෙව. **තීණි නිමිත්තානීති** තීණි කාරණානි. **කාලෙන කාලන්ති** කාලෙ කාලෙ, යුත්තකාලෙති අත්ථො. **කාලෙන කාලං සමාධිනිමිත්තං මනසිකාතබ්බන්ති**ආදීසු තං තං කාලං සල්ලක්ඛෙත්වා එකග්ගතාය යුත්තකාලෙ එකග්ගතා මනසිකාතබ්බා. එකග්ගතා හි ඉධ සමාධිනිමිත්තන්ති වුත්තා. තත්‍ර වචනත්ථො – සමාධියෙව නිමිත්තං සමාධිනිමිත්තං. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. **පග්ගහොති** පන වීරියස්ස නාමං, **උපෙක්ඛාති** මජ්ඣත්තභාවස්ස. තස්මා වීරියස්ස යුත්තකාලෙ වීරියං මනසිකාතබ්බං, මජ්ඣත්තභාවස්ස යුත්තකාලෙ මජ්ඣත්තභාවෙ ඨාතබ්බන්ති. **ඨානං තං චිත්තං කොසජ්ජාය සංවත්තෙය්‍යාති** කාරණං විජ්ජති යෙන තං චිත්තං කොසජ්ජභාවෙ තිට්ඨෙය්‍ය. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. **උපෙක්ඛානිමිත්තංයෙව මනසි කරෙය්‍යාති** එත්ථ ච ඤාණජවං උපෙක්ඛෙය්‍යාති අයමත්ථො. **ආසවානං ඛයායාති** අරහත්තඵලත්ථාය.

උක්කං බන්ධෙය්‍යාති අඞ්ගාරකපල්ලං සජ්ජෙය්‍ය. **ආලිම්පෙය්‍යාති** තත්ථ අඞ්ගාරෙ පක්ඛිපිත්වා අග්ගිං දත්වා නාළිකාය ධමන්තො අග්ගිං ගාහාපෙය්‍ය. **උක්කාමුඛෙ පක්ඛිපෙය්‍යාති** අඞ්ගාරෙ වියූහිත්වා අඞ්ගාරමත්ථකෙ වා ඨපෙය්‍ය, මූසාය වා පක්ඛිපෙය්‍ය. **අජ්ඣුපෙක්ඛතීති** පක්කාපක්කභාවං උපධාරෙති.

සම්මා සමාධියති ආසවානං ඛයායාති අරහත්තඵලත්ථාය සම්මා ඨපීයති. එත්තාවතා හි විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තප්පත්තො භික්ඛු දස්සිතො. ඉදානි තස්ස ඛීණාසවස්ස අභිඤ්ඤාය පටිපදං දස්සෙන්තො **යස්ස යස්ස චාති**ආදිමාහ. තං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

ලොණකපල්ලවග්ගො පඤ්චමො.

දුතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

3. තතියපණ්ණාසකං

(11) 1. සම්බොධවග්ගො

1. පුබ්බෙවසම්බොධසුත්තවණ්ණනා

104. තතියස්ස පඨමෙ **පුබ්බෙව සම්බොධා**ති සම්බොධිතො පුබ්බෙව, අරියමග්ගප්පත්තිතො අපරභාගෙයෙවාති වුත්තං හොති. **අනභිසම්බුද්ධස්සා**ති අප්පටිවිද්ධචතුසච්චස්ස. **බොධිසත්තස්සෙව සතො**ති බුජ්ඣනකසත්තස්සෙව සතො, සම්මාසම්බොධිං අධිගන්තුං ආරභන්තස්සෙව සතො, සම්බොධියා වා සත්තස්සෙව ලග්ගස්සෙව සතො. දීපඞ්කරස්ස හි භගවතො පාදමූලෙ අට්ඨධම්මසමොධානෙන අභිනීහාරසමිද්ධිතො පභුති තථාගතො සම්මාසම්බොධිං සත්තො ලග්ගො ''පත්තබ්බා මයා එසා''ති තදධිගමාය පරක්කමං අමුඤ්චන්තොයෙව ආගතො, තස්මා බොධිසත්තොති වුච්චති. **කො නු ඛො**ති කතමො නු ඛො. **ලොකො**ති සඞ්ඛාරලොකො. **අස්සාදො**ති මධුරාකාරො. **ආදීනවො**ති අනභිනන්දිතබ්බාකාරො. **තස්ස මය්හන්**ති තස්ස එවං බොධිසත්තස්සෙව සතො මය්හං. **ඡන්දරාගවිනයො ඡන්දරාගප්පහානන්**ති නිබ්බානං ආගම්ම ආරබ්භ පටිච්ච ඡන්දරාගො විනයං ගච්ඡති පහීයති, තස්මා නිබ්බානං ''ඡන්දරාගවිනයො ඡන්දරාගප්පහාන''න්ති වුච්චති. **ඉදං ලොකනිස්සරණන්**ති ඉදං නිබ්බානං ලොකතො නිස්සටත්තා ලොකනිස්සරණන්ති වුච්චති. **යාවකීවන්**ති යත්තකං පමාණං කාලං. **අබ්භඤ්ඤාසින්**ති අභිවිසිට්ඨෙන අරියමග්ගඤාණෙන අඤ්ඤාසිං. **ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනන්**ති ද්වීහිපි පදෙහි පච්චවෙක්ඛණඤාණං වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

2. පඨමඅස්සාදසුත්තවණ්ණනා

105. දුතියෙ **අස්සාදපරියෙසනං අචරින්**ති අස්සාදපරියෙසනත්ථාය අචරිං. කුතො පට්ඨායාති? සුමෙධකාලතො පට්ඨාය. **පඤ්ඤායා**ති සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය. **සුදිට්ඨො**ති සුප්පටිවිද්ධො. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. තතියං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

4. සමණබ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා

107. චතුත්ථෙ **සාමඤ්ඤත්ථන්**ති චතුබ්බිධං අරියඵලං. ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං. සාමඤ්ඤත්ථෙන වා චත්තාරො මග්ගා, බ්‍රහ්මඤ්ඤත්ථෙන චත්තාරි ඵලානි. ඉමෙසු පන චතූසුපි සුත්තෙසු ඛන්ධලොකොව කථිතො.

5. රුණ්ණසුත්තවණ්ණනා

108. පඤ්චමං අත්ථුප්පත්තියා නික්ඛිත්තං. කතරාය අත්ථුප්පත්තියා? ඡබ්බග්ගියානං අනාචාරෙ. තෙ කිර ගායන්තා නච්චන්තා හසන්තා විචරිංසු. භික්ඛූ දසබලස්ස ආරොචයිංසු. සත්ථා තෙ පක්කොසාපෙත්වා තෙසං ඔවාදත්ථාය ඉදං සුත්තං ආරභි. තත්ථ **රුණ්ණන්**ති රොදිතං. **උම්මත්තකන්**ති උම්මත්තකකිරියා. **කොමාරකන්**ති කුමාරකෙහි කත්තබ්බකිච්චං. **දන්තවිදංසකහසිතන්**ති දන්තෙ දස්සෙත්වා පාණිං පහරන්තානං මහාසද්දෙන හසිතං. **සෙතුඝාතො ගීතෙ**ති ගීතෙ වො පච්චයඝාතො හොතු, සහෙතුකං ගීතං පජහථාති දීපෙති. **නච්චෙ**පි එසෙව නයො. **අලන්**ති යුත්තං. **ධම්මප්පමොදිතානං සතන්**ති එත්ථ ධම්මො වුච්චති කාරණං, කෙනචිදෙව කාරණෙන පමුදිතානං සන්තානං. **සිතං සිතමත්තායා**ති තස්මිං සිතකාරණෙ සති යං සිතං කරෙය්‍යාථ, තං වො සිතමත්තාය අග්ගදන්තෙ දස්සෙත්වා පහට්ඨාකාරමත්තදස්සනායයෙව යුත්තන්ති වුත්තං හොති.

6. අතිත්තිසුත්තවණ්ණනා

109. ඡට්ඨෙ **සොප්පස්සා**ති නිද්දාය. **පටිසෙවනාය නත්ථි තිත්තී**ති යථා යථා පටිසෙවති, තථා තථා රුච්චතියෙවාති තිත්ති නාම නත්ථි. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. සචෙ හි මහාසමුද්දෙ උදකං සුරා භවෙය්‍ය, සුරාසොණ්ඩො ච මච්ඡො හුත්වා නිබ්බත්තෙය්‍ය, තස්ස තත්ථ චරන්තස්සපි සයන්තස්සපි තිත්ති නාම න භවෙය්‍ය. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථිතං.

7. අරක්ඛිතසුත්තවණ්ණනා

110. සත්තමෙ **අවස්සුතං හොතී**ති තින්තං හොති. **න භද්දකං මරණං හොතී**ති අපායෙ පටිසන්ධිපච්චයතාය න ලද්ධකං හොති. **කාලකිරියා**ති තස්සෙව වෙවචනං. සුක්කපක්ඛෙ සග්ගෙ පටිසන්ධිපච්චයතාය භද්දකං හොති ලද්ධකං. තං පන එකන්තෙන සොතාපන්නාදීනං තිණ්ණං අරියසාවකානංයෙව වට්ටති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

8. බ්‍යාපන්නසුත්තවණ්ණනා

111. අට්ඨමෙ **බ්‍යාපන්නන්ති** පකතිභාවං ජහිත්වා ඨිතං. සෙසං පුරිමසුත්තෙ වුත්තනයමෙව.

9. පඨමනිදානසුත්තවණ්ණනා

112. නවමෙ **නිදානානීති** කාරණානි. **කම්මානං සමුදයායාති** වට්ටගාමිකම්මානං පිණ්ඩකරණත්ථාය. **ලොභපකතන්ති** ලොභෙන පකතං. **සාවජ්ජන්ති** සදොසං. **තං කම්මං කම්මසමුදයාය සංවත්තතීති** තං කම්මං අඤ්ඤෙසම්පි වට්ටගාමිකම්මානං සමුදයාය පිණ්ඩකරණත්ථාය සංවත්තති. **න තං කම්මං කම්මනිරොධායාති** තං පන කම්මං වට්ටගාමිකම්මානං නිරොධත්ථාය න සංවත්තති. සුක්කපක්ඛෙ **කම්මානං සමුදයායාති** විවට්ටගාමිකම්මානං සමුදයත්ථාය. ඉමිනා නයෙන සබ්බං අත්ථතො වෙදිතබ්බං.

10. දුතියනිදානසුත්තවණ්ණනා

113. දසමෙ **කම්මානන්ති** වට්ටගාමිකම්මානමෙව. **ඡන්දරාගට්ඨානියෙති** ඡන්දරාගස්ස කාරණභූතෙ. **ආරබ්භාති** ආගම්ම සන්ධාය පටිච්ච. **ඡන්දොති** තණ්හාඡන්දො. **යො චෙතසො සාරාගොති** යො චිත්තස්ස රාගො රජ්ජනා රජ්ජිතත්තං, එතමහං සංයොජනං වදාමි, බන්ධනං වදාමීති අත්ථො. සුක්කපක්ඛෙ **කම්මානන්ති** විවට්ටගාමිකම්මානං. **තදභිනිවත්තෙතීති** තං අභිනිවත්තෙති. යදා වා තෙන විපාකො ඤාතො හොති විදිතො, තදා තෙ චෙව ධම්මෙ තඤ්ච විපාකං අභිනිවත්තෙති. ඉමිනා ච පදෙන විපස්සනා කථිතා, **තදභිනිවත්තෙත්වාති** ඉමිනා මග්ගො. **චෙතසා අභිනිවිජ්ඣිත්වාති** ඉමිනා ච මග්ගොව. **පඤ්ඤාය අතිවිජ්ඣ පස්සතීති** සහ විපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය නිබ්බිජ්ඣිත්වා පස්සති. එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතන්ති.

සම්බොධවග්ගො පඨමො.

(12) 2. ආපායිකවග්ගො

1. ආපායිකසුත්තවණ්ණනා

114. දුතියස්ස පඨමෙ අපායං ගච්ඡිස්සන්තීති **ආපායිකා**. නිරයං ගච්ඡිස්සන්තීති **නෙරයිකා. ඉදමප්පහායාති** ඉදං බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤාදිං පාපධම්මත්තයං අවිජහිත්වා. **බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤොති** බ්‍රහ්මචාරිපටිරූපකො, තෙසං වා ආකප්පං අවිජහනෙන ‘‘අහම්පි බ්‍රහ්මචාරී’’ති එවංපටිඤ්ඤො. **අනුද්ධංසෙතීති** අක්කොසති පරිභාසති චොදෙති. **නත්ථි කාමෙසු දොසොති** කිලෙසකාමෙන වත්ථුකාමෙ සෙවන්තස්ස නත්ථි දොසො. **පාතබ්‍යතන්ති** පිවිතබ්බතං පරිභුඤ්ජිතබ්බතං නිරාසඞ්කෙන චිත්තෙන පිපාසිතස්ස පානීයපිවනසදිසං පරිභුඤ්ජිතබ්බතං. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථිතං.

2. දුල්ලභසුත්තවණ්ණනා

115. දුතියෙ **කතඤ්ඤූ කතවෙදීති** ‘‘ඉමිනා මය්හං කත’’න්ති තෙන කතකම්මං ඤත්වා විදිතං පාකටං කත්වා පටිකරණකපුග්ගලො.

3. අප්පමෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

116. තතියෙ සුඛෙන මෙතබ්බොති **සුප්පමෙය්‍යො**. දුක්ඛෙන මෙතබ්බොති **දුප්පමෙය්‍යො**. පමෙතුං න සක්කොතීති **අප්පමෙය්‍යො. උන්නළොති** උග්ගතනළො, තුච්ඡමානං උක්ඛිපිත්වා ඨිතොති අත්ථො. **චපලොති** පත්තමණ්ඩනාදිනා චාපල්ලෙන සමන්නාගතො. **මුඛරොති** මුඛඛරො. **විකිණ්ණවාචොති** අසඤ්ඤතවචනො. **අසමාහිතොති** චිත්තෙකග්ගතාරහිතො. **විබ්භන්තචිත්තොති** භන්තචිත්තො භන්තගාවිභන්තමිගසප්පටිභාගො. **පාකතින්ද්‍රියොති** විවටින්ද්‍රියො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

4. ආනෙඤ්ජසුත්තවණ්ණනා

117. චතුත්ථෙ **තදස්සාදෙතීති** තං ඣානං අස්සාදෙති. **තං නිකාමෙතීති** තදෙව පත්ථෙති. **තෙන ච විත්තිං ආපජ්ජතීති** තෙන ඣානෙන තුට්ඨිං ආපජ්ජති. **තත්‍ර ඨිතොති** තස්මිං ඣානෙ ඨිතො. **තදධිමුත්තොති** තත්ථෙව අධිමුත්තො. **තබ්බහුලවිහාරීති** තෙන බහුලං විහරන්තො. **සහබ්‍යතං උපපජ්ජතීති** සහභාවං උපපජ්ජති, තස්මිං දෙවලොකෙ නිබ්බත්තතීති අත්ථො . **නිරයම්පි ගච්ඡතීති**ආදි නිරයාදීහි අවිප්පමුත්තත්තා අපරපරියායවසෙන තත්ථ ගමනං සන්ධාය වුත්තං. න හි තස්ස උපචාරජ්ඣානතො බලවතරං අකුසලං අත්ථි, යෙන අනන්තරං අපායෙ නිබ්බත්තෙය්‍ය. **භගවතො පන සාවකොති** සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමීනං අඤ්ඤතරො. **තස්මිංයෙව භවෙති** තත්ථෙව අරූපභවෙ. **පරිනිබ්බායතීති** අප්පච්චයපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායති. **අධිප්පයාසොති** අධිකප්පයොගො. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ පුථුජ්ජනස්ස උපපත්තිජ්ඣානං කථිතං, අරියසාවකස්ස තදෙව උපපත්තිජ්ඣානඤ්ච විපස්සනාපාදකජ්ඣානඤ්ච කථිතං.

5. විපත්තිසම්පදාසුත්තවණ්ණනා

118. පඤ්චමෙ **සීලවිපත්තීති** සීලස්ස විපන්නාකාරො. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. **නත්ථි දින්නන්ති** දින්නස්ස ඵලාභාවං සන්ධාය වදති. **යිට්ඨං** වුච්චති මහායාගො. **හුතන්ති** පහෙණකසක්කාරො අධිප්පෙතො. තම්පි උභයං ඵලාභාවමෙව සන්ධාය පටික්ඛිපති. **සුකතදුක්කටානන්ති** සුකතදුක්කතානං, කුසලාකුසලානන්ති අත්ථො. **ඵලං විපාකොති** යං ඵලන්ති වා විපාකොති වා වුච්චති, තං නත්ථීති වදති. **නත්ථි අයං ලොකොති** පරලොකෙ ඨිතස්ස අයං ලොකො නත්ථි, **නත්ථි පරො ලොකොති** ඉධ ලොකෙ ඨිතස්සාපි පරලොකො නත්ථි, සබ්බෙ තත්ථ තත්ථෙව උච්ඡිජ්ජන්තීති දස්සෙති. **නත්ථි මාතා නත්ථි පිතාති** තෙසු සම්මාපටිපත්තිමිච්ඡාපටිපත්තීනං ඵලාභාවවසෙන වදති. **නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකාති** චවිත්වා උප්පජ්ජනකසත්තා නාම නත්ථීති වදති. **සම්පදාති** පාරිපූරියො. **සීලසම්පදාති** සීලස්ස පරිපුණ්ණඅවෙකල්ලභාවො. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. **අත්ථි දින්නන්ති**ආදි වුත්තපටිපක්ඛනයෙන ගහෙතබ්බං.

6. අපණ්ණකසුත්තවණ්ණනා

119. ඡට්ඨෙ **අපණ්ණකො මණීති** ඡහි තලෙහි සමන්නාගතො පාසකො. **සුගතිං සග්ගන්ති** චාතුමහාරාජිකාදීසු අඤ්ඤතරං සග්ගං ලොකං. ඉමස්මිං සුත්තෙ සීලඤ්ච සම්මාදිට්ඨි චාති උභයම්පි මිස්සකං කථිතං. සත්තමං උත්තානමෙව.

8. පඨමසොචෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

121. අට්ඨමෙ **සොචෙය්‍යානීති** සුචිභාවා. **කායසොචෙය්‍යන්ති** කායද්වාරෙ සුචිභාවො. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. ඉමෙසු පන පටිපාටියා චතූසු සුත්තෙසු අගාරිකපටිපදා කථිතා. සොතාපන්නසකදාගාමීනම්පි වට්ටති.

9. දුතියසොචෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

122. නවමෙ **අජ්ඣත්තන්ති** නියකජ්ඣත්තං. **කාමච්ඡන්දන්ති** කාමච්ඡන්දනීවරණං. **බ්‍යාපාදාදීසුපි** එසෙව නයො. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. ගාථාය පන **කායසුචින්ති** කායද්වාරෙ සුචිං, කායෙන වා සුචිං. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. **නින්හාතපාපකන්ති** සබ්බෙ පාපෙ නින්හාපෙත්වා ධොවිත්වා ඨිතං. ඉමිනා සුත්තෙනපි ගාථායපි ඛීණාසවොව කථිතොති.

10. මොනෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

123. දසමෙ **මොනෙය්‍යානීති** මුනිභාවා. **කායමොනෙය්‍යන්ති** කායද්වාරෙ මුනිභාවො සාධුභාවො පණ්ඩිතභාවො. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. **ඉදං වුච්චති, භික්ඛවෙ, කායමොනෙය්‍යන්ති** ඉදං තිවිධකායදුච්චරිතප්පහානං කායමොනෙය්‍යං නාම. අපිච තිවිධං කායසුචරිතම්පි කායමොනෙය්‍යං, තථා කායාරම්මණං ඤාණං කායමොනෙය්‍යං, කායපරිඤ්ඤා කායමොනෙය්‍යං, පරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො කායමොනෙය්‍යං, කායෙ ඡන්දරාගස්ස පහානං කායමොනෙය්‍යං, කායසඞ්ඛාරනිරොධො චතුත්ථජ්ඣානසමාපත්ති කායමොනෙය්‍යං. **වචීමොනෙය්‍යෙපි** එසෙව නයො.

අයං පනෙත්ථ විසෙසො – යථා ඉධ චතුත්ථජ්ඣානසමාපත්ති, එවං තත්ථ වචීසඞ්ඛාරනිරොධො දුතියජ්ඣානසමාපත්ති වචීමොනෙය්‍යන්ති වෙදිතබ්බා. මනොමොනෙය්‍යම්පි ඉමිනාව නයෙන අත්ථං ඤත්වා චිත්තසඞ්ඛාරනිරොධො සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති මනොමොනෙය්‍යන්ති වෙදිතබ්බා. **කායමුනින්ති** කායද්වාරෙ මුනිං උත්තමං පරිසුද්ධං, කායෙන වා මුනිං. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. **සබ්බප්පහායිනන්ති** ඛීණාසවං. ඛීණාසවො හි සබ්බප්පහායී නාමාති.

ආපායිකවග්ගො දුතියො.

(13) 3. කුසිනාරවග්ගො

1. කුසිනාරසුත්තවණ්ණනා

124. තතියස්ස පඨමෙ **කුසිනාරායන්ති** එවංනාමකෙ නගරෙ. **බලිහරණෙ වනසණ්ඩෙති** එවංනාමකෙ වනසණ්ඩෙ. තත්ථ කිර භූතබලිකරණත්ථං බලිං හරන්ති, තස්මා බලිහරණන්ති වුච්චති. **ආකඞ්ඛමානොති** ඉච්ඡමානො. **සහත්ථාති** සහත්ථෙන. **සම්පවාරෙතීති** අලං අලන්ති වාචාය චෙව හත්ථවිකාරෙන ච පටික්ඛිපාපෙති. **සාධු වත මායන්ති** සාධු වත මං අයං. **ගථිතොති** තණ්හාගෙධෙන ගථිතො. **මුච්ඡිතොති** තණ්හාමුච්ඡනායයෙව මුච්ඡිතො. **අජ්ඣොපන්නොති** තණ්හාය ගිලිත්වා පරිනිට්ඨපෙත්වා පවත්තො. **අනිස්සරණපඤ්ඤොති** ඡන්දරාගං පහාය සංකඩ්ඪිත්වා පරිභුඤ්ජන්තො නිස්සරණපඤ්ඤො නාම හොති, අයං න තාදිසො, සච්ඡන්දරාගො පරිභුඤ්ජතීති අනිස්සරණපඤ්ඤො. සුක්කපක්ඛො වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බො. නෙක්ඛම්මවිතක්කාදයො පනෙත්ථ මිස්සකා කථිතාති වෙදිතබ්බා.

2. භණ්ඩනසුත්තවණ්ණනා

125. දුතියෙ **පජහිංසූති** පජහන්ති. **බහුලමකංසූති** පුනප්පුනං කරොන්ති. ඉධාපි තයො විතක්කා මිස්සකාව කථිතා.

3. ගොතමකචෙතියසුත්තවණ්ණනා

126. තතියෙ **ගොතමකෙ චෙතියෙති** ගොතමකයක්ඛස්ස භවනෙ. තථාගතො හි පඨමබොධියං වීසති වස්සානි කදාචි චාපාලෙ චෙතියෙ, කදාචි සාරන්දදෙ, කදාචි බහුපුත්තෙ, කදාචි ගොතමකෙති එවං යෙභුයෙන දෙවකුලෙසුයෙව විහාසි. ඉමස්මිං පන කාලෙ වෙසාලිං උපනිස්සාය ගොතමකස්ස යක්ඛස්ස භවනට්ඨානෙ විහාසි. තෙන වුත්තං – ‘‘ගොතමකෙ චෙතියෙ’’ති. **එතදවොචාති** එතං ‘‘අභිඤ්ඤායාහ’’න්තිආදිකං සුත්තං අවොච.

ඉදඤ්ච භගවතා සුත්තං අත්ථුප්පත්තියං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. කතරඅත්ථුප්පත්තියන්ති? මූලපරියායඅත්ථුප්පත්තියං (ම. නි. 1.1 ආදයො). සම්බහුලා කිර බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතා අත්තනා උග්ගහිතබුද්ධවචනං නිස්සාය ජානනමදං උප්පාදෙත්වා ධම්මස්සවනග්ගං න ගච්ඡන්ති – ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො කථෙන්තො අම්හෙහි ඤාතමෙව කථෙස්සති, නො අඤ්ඤාත’’න්ති. භික්ඛූ තථාගතස්ස ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙ භික්ඛූ පක්කොසාපෙත්වා මුඛපටිඤ්ඤං ගහෙත්වා මූලපරියායං දෙසෙසි. තෙ භික්ඛූ දෙසනාය නෙව ආගතට්ඨානං, න ගතට්ඨානං අද්දසංසු. අපස්සන්තා ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො ‘මය්හං කථා නියාතී’ති මුඛසම්පත්තමෙව කථෙතී’’ති චින්තයිංසු. සත්ථා තෙසං මනං ජානිත්වා ඉමං සුත්තන්තං ආරභි.

තත්ථ **අභිඤ්ඤායාති** ‘‘ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා, ද්වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ධාතුයො, බාවීසතින්ද්‍රියානි, චත්තාරි සච්චානි, නව හෙතූ, සත්ත ඵස්සා, සත්ත වෙදනා, සත්ත චෙතනා, සත්ත සඤ්ඤා, සත්ත චිත්තානී’’ති ජානිත්වා පටිවිජ්ඣිත්වා පච්චක්ඛං කත්වා, තථා – ‘‘ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා’’තිආදිනා නයෙන තෙ තෙ ධම්මෙ ජානිත්වා පටිවිජ්ඣිත්වා පච්චක්ඛමෙව කත්වාති අත්ථො. **සනිදානන්ති** සප්පච්චයමෙව කත්වා කථෙමි, නො අප්පච්චයං. **සප්පාටිහාරියන්ති** පච්චනීකපටිහරණෙන සප්පාටිහාරියමෙව කත්වා කථෙමි, නො අප්පාටිහාරියං. **අලඤ්ච පන වොති** යුත්තඤ්ච පන තුම්හාකං. **තුට්ඨියාති** ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො භගවා, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, සුප්පටිපන්නො සඞ්ඝො’’ති තීණි රතනානි ගුණතො අනුස්සරන්තානං තුම්හාකං යුත්තමෙව තුට්ඨිං කාතුන්ති අත්ථො. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො.

අකම්පිත්ථාති ඡහි ආකාරෙහි අකම්පිත්ථ. එවරූපො හි පථවිකම්පො බොධිමණ්ඩෙපි අහොසි. බොධිසත්තෙ කිර දක්ඛිණදිසාභාගෙන බොධිමණ්ඩං අභිරුළ්හෙ දක්ඛිණදිසාභාගො හෙට්ඨා අවීචිං පාපුණන්තො විය අහොසි, උත්තරභාගො උග්ගන්ත්වා භවග්ගං අභිහනන්තො විය. පච්ඡිමදිසං ගතෙ පච්ඡිමභාගො හෙට්ඨා අවීචිං පාපුණන්තො විය අහොසි, පාචීනභාගො උග්ගන්ත්වා භවග්ගං අභිහනන්තො විය. උත්තරදිසං ගතෙ උත්තරදිසාභාගො හෙට්ඨා අවීචිං පාපුණන්තො විය, දක්ඛිණදිසාභාගො උග්ගන්ත්වා භවග්ගං අභිහනන්තො විය. පාචීනදිසං ගතෙ පාචීනදිසාභාගො හෙට්ඨා අවීචිං පාපුණන්තො විය, පච්ඡිමභාගො උග්ගන්ත්වා භවග්ගං අභිහනන්තො විය. බොධිරුක්ඛොපි සකිං හෙට්ඨා අවීචිං පාපුණන්තො විය, සකිං උග්ගන්ත්වා භවග්ගං අභිහනන්තො විය. තස්මිම්පි දිවසෙ එවං ඡහි ආකාරෙහි චක්කවාළසහස්සී මහාපථවී අකම්පිත්ථ.

4. භරණ්ඩුකාලාමසුත්තවණ්ණනා

127. චතුත්ථෙ **කෙවලකප්පන්ති** සකලකප්පං. **අන්වාහිණ්ඩන්තොති** විචරන්තො. **නාද්දසාති** කිං කාරණා න අද්දස? අයං කිර භරණ්ඩු කාලාමො සක්‍යානං අග්ගපිණ්ඩං ඛාදන්තො විචරති. තස්ස වසනට්ඨානං සම්පත්තකාලෙ එකා ධම්මදෙසනා සමුට්ඨහිස්සතීති ඤත්වා භගවා එවං අධිට්ඨාසි, යථා අඤ්ඤො ආවසථො න පඤ්ඤායිත්ථ. තස්මා න අද්දස. **පුරාණසබ්‍රහ්මචාරීති** පොරාණකො සබ්‍රහ්මචාරී. සො කිර ආළාරකාලාමකාලෙ තස්මිංයෙව අස්සමෙ අහොසි, තං

සන්ධායෙවමාහ. **සන්ථරං පඤ්ඤාපෙහීති** සන්ථරිතබ්බං සන්ථරාහීති අත්ථො. **සන්ථරං පඤ්ඤාපෙත්වාති** කප්පියමඤ්චකෙ පච්චත්ථරණං පඤ්ඤාපෙත්වා. **කාමානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤාපෙතීති** එත්ථ පරිඤ්ඤා නාම සමතික්කමො, තස්මා කාමානං සමතික්කමං පඨමජ්ඣානං පඤ්ඤාපෙති. **න රූපානං පරිඤ්ඤන්ති** රූපානං සමතික්කමභූතං අරූපාවචරසමාපත්තිං න පඤ්ඤාපෙති. **න වෙදනානං පරිඤ්ඤන්ති** වෙදනානං සමතික්කමං නිබ්බානං න පඤ්ඤාපෙති. **නිට්ඨාති** ගති නිප්ඵත්ති. **උදාහු පුථූති** උදාහු නානා.

5. හත්ථකසුත්තවණ්ණනා

128. පඤ්චමෙ **අභික්කන්තාය රත්තියාති** එත්ථ අභික්කන්තසද්දො ඛයසුන්දරාභිරූපඅබ්භනුමොදනාදීසු දිස්සති. තත්ථ ''අභික්කන්තා, භන්තෙ, රත්ති, නික්ඛන්තො පඨමො යාමො, චිරනිසින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො, උද්දිසතු, භන්තෙ, භගවා භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛ''න්ති එවමාදීසු ඛයෙ දිස්සති. ''අයං ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අභික්කන්තතරො ච පණීතතරො චා''ති එවමාදීසු (අ. නි. 4.100) සුන්දරෙ.

> ''කො මෙ වන්දති පාදානි, ඉද්ධියා යසසා ජලං;
> අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන, සබ්බා ඔභාසයං දිසා''ති. (වි. ව. 857) –

එවමාදීසු අභිරූපෙ. ''අභික්කන්තං, භො ගොතමා''ති එවමාදීසු (පාරා. 15) අබ්භනුමොදනෙ. ඉධ පන සුන්දරෙ. තෙන **අභික්කන්තාය රත්තියාති** ඉට්ඨාය කන්තාය මනාපාය රත්තියාති වුත්තං හොති. **අභික්කන්තවණ්ණාති** ඉධ අභික්කන්තසද්දො අභිරූපෙ, වණ්ණසද්දො පන ඡවිථුතිකුලවග්ගකාරණසණ්ඨානපමාණරූපායතනාදීසු දිස්සති. තත්ථ ''සුවණ්ණවණ්ණොසි භගවා''ති එවමාදීසු (ම. නි. 2.399; සු. නි. 553) ඡවියං. ''කදා සඤ්ඤූළ්හා පන තෙ ගහපති සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණා''ති එවමාදීසු (ම. නි. 2.77) ථුතියං. ''චත්තාරොමෙ, භො ගොතම, වණ්ණා''ති එවමාදීසු (දී. නි. 3.115) කුලවග්ගෙ. ''අථ කෙන නු වණ්ණෙන, ගන්ධත්ථෙනොති වුච්චතී''ති එවමාදීසු (සං. නි. 1.234) කාරණෙ. ''මහන්තං හත්ථිරාජවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා''ති එවමාදීසු (සං. නි. 1.138) සණ්ඨානෙ. ''තයො පත්තස්ස වණ්ණා''ති එවමාදීසු (පාරා. 602) පමාණෙ. ''වණ්ණො ගන්ධො රසො ඔජා''ති එවමාදීසු රූපායතනෙ. සො ඉධ ඡවියා දට්ඨබ්බො. තෙන **අභික්කන්තවණ්ණාති** අභිරූපච්ඡවි, ඉට්ඨවණ්ණා මනාපවණ්ණාති වුත්තං හොති.

කෙවලකප්පන්ති එත්ථ **කෙවලසද්දො** අනවසෙසයෙභුය්‍යාබ්‍යාමිස්සානතිරෙකදළ්හත්ථවිසංයොගාදිඅනෙකත්ථො. තථා හිස්ස ''කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරිය''න්ති එවමාදීසු (පාරා. 1) අනවසෙසතා අත්ථො. ''කෙවලකප්පා ච අඞ්ගමගධා පහූතං ඛාදනීයං භොජනීයං ආදාය උපසඞ්කමිස්සන්තී''ති එවමාදීසු (මහාව. 43) යෙභුය්‍යතා. ''කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී''ති එවමාදීසු (විභ. 225) අබ්‍යාමිස්සතා. ''කෙවලං සද්ධාමත්තකං නූන අයමායස්මා''ති එවමාදීසු (මහාව. 244) අනතිරෙකතා. ''ආයස්මතො, භන්තෙ, අනුරුද්ධස්ස බාහියො නාම සද්ධිවිහාරිකො කෙවලකප්පං සඞ්ඝභෙදාය ඨිතො''ති එවමාදීසු (අ. නි. 4.243) දළ්හත්ථතා. ''කෙවලී වුසිතවා උත්තමපුරිසොති වුච්චතී''ති එවමාදීසු (සං. නි. 3.57) විසංයොගො. ඉධ පන අනවසෙසතා අත්ථොති අධිප්පෙතා.

කප්පසද්දො පනායං අභිසද්දහනවොහාරකාලපඤ්ඤත්තිඡෙදනවිකප්පලෙසසමන්තභාවාදිඅනෙකත්ථො. තථා හිස්ස ''ඔකප්පනියමෙතං භොතො ගොතමස්ස, යථා තං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා''ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.387) අභිසද්දහනමත්ථො. ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පඤ්චහි සමණකප්පෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතු''න්ති එවමාදීසු (චූළව. 250) වොහාරො. ''යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමී''ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.387) කාලො. ''ඉච්චායස්මා කප්පො''ති එවමාදීසු (සු. නි. 1098; චූළනි. කප්පමාණවපුච්ඡා 117, කප්පමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 61) පඤ්ඤත්ති . ''අලඞ්කතො කප්පිතකෙසමස්සූ''ති එවමාදීසු (ජා. 2.22.1368; වි. ව. 1094) ඡෙදනං. ''කප්පති ද්වඞ්ගුලකප්පො''ති එවමාදීසු (චූළව. 446) විකප්පො. ''අත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතු''න්ති එවමාදීසු (අ. නි. 8.80) ලෙසො. ''කෙවලකප්පං වෙළුවනං ඔභාසෙත්වා''ති එවමාදීසු (සං. නි. 1.94) සමන්තභාවො. ඉධ පනස්ස සමන්තභාවො අත්ථො අධිප්පෙතො. තස්මා **කෙවලකප්පං ජෙතවනන්ති** එත්ථ අනවසෙසං සමන්තතො ජෙතවනන්ති අත්ථො.

ඔභාසෙත්වාති ආභාය ඵරිත්වා. **වාලුකායාති** සණ්හාය වාලුකාය. **න සණ්ඨාතීති** න පතිට්ඨාති. **ඔළාරිකන්ති** බ්‍රහ්මදෙවතාය හි පථවියං පතිට්ඨානකාලෙ අත්තභාවො ඔළාරිකො මාපෙතුං වට්ටති පථවී වා, තස්මා එවමාහ. **ධම්මාති** ඉමිනා පුබ්බෙ උග්ගහිතබුද්ධවචනං දස්සෙති. **නප්පවත්තිනො අහෙසුන්ති** සජ්ඣායමූළ්හකා වාචා පරිහීනායෙව අහෙසුං. **අප්පටිවානොති** අනිවත්තො අනුක්කණ්ඨිතො.

දස්සනස්සාති චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දස්සනස්ස. **උපට්ඨානස්සාති** චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨානස්ස. **අධිසීලන්ති** දසවිධං සීලං. තඤ්හි පඤ්චසීලං උපාදාය අධිසීලන්ති වුච්චති. **අවිහං ගතොති** අවිහබ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තොස්මීති දස්සෙති.

6. කටුවියසුත්තවණ්ණනා

129. ඡට්ඨෙ **ගොයොගපිලක්ඛස්මි**න්ති ගාවීනං වික්කයට්ඨානෙ උට්ඨීතපිලක්ඛස්ස සන්තිකෙ. **රිත්තස්සාද**න්ති ඣානසුඛාභාවෙන රිත්තස්සාදං. **බාහිරස්සාද**න්ති කාමගුණසුඛවසෙන බාහිරස්සාදං. **කටුවිය**න්ති උච්ඡිට්ඨං. **ආමගන්ධෙනා**ති කොධසඞ්ඛාතෙන විස්සගන්ධෙන. **අවස්සුත**න්ති තින්තං. **මක්ඛිකා**ති කිලෙසමක්ඛිකා. **නානුපතිස්සන්තී**ති උට්ඨාය න අනුබන්ධිස්සන්ති. **නාන්වාස්සවිස්සන්තී**ති අනුබන්ධිත්වා න ඛාදිස්සන්ති. **සංවෙගමාපාදී**ති සොතාපන්නො ජාතො.

කටුවියකතොති උච්ඡිට්ඨකතො. **ආරකා හොතී**ති දූරෙ හොති. **විඝාතස්සෙව භාගවා**ති දුක්ඛස්සෙව භාගී. **චරෙතී**ති චරති ගච්ඡති. **දුම්මෙධො**ති දුප්පඤ්ඤො. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථිතං, ගාථාසු වට්ටවිවට්ටං කථිතන්ති. සත්තමෙ වට්ටමෙව භාසිතං.

8. දුතියඅනුරුද්ධසුත්තවණ්ණනා

131. අට්ඨමෙ **ඉදං තෙ මානස්මි**න්ති අයං තෙ නවවිධෙන වඩ්ඪිතමානොති අත්ථො. **ඉදං තෙ උද්ධච්චස්මි**න්ති ඉදං තව උද්ධච්චං චිත්තස්ස උද්ධතභාවො. **ඉදං තෙ කුක්කුච්චස්මි**න්ති ඉදං තව කුක්කුච්චං.

9. පටිච්ඡන්නසුත්තවණ්ණනා

132. නවමෙ **ආවහන්තී**ති නියාන්ති. **පටිච්ඡන්නො ආවහතී**ති පටිච්ඡන්නොව හුත්වා නියාති. **විවටො විරොචතී**ති එත්ථ එකතො උභතො අත්තතො සබ්බත්ථකතොති චතුබ්බිධා විවටතා වෙදිතබ්බා. තත්ථ **එකතො විවටං** නාම අසාධාරණසික්ඛාපදං. **උභතො විවටං** නාම සාධාරණසික්ඛාපදං. **අත්තතො විවටං** නාම පටිලද්ධධම්මගුණො. **සබ්බත්ථකවිවටං** නාම තෙපිටකං බුද්ධවචනං.

10. ලෙඛසුත්තවණ්ණනා

133. දසමෙ **අභිණ්හ**න්ති අභික්ඛණං නිරන්තරං. **ආගාළ්හෙනා**ති ගාළ්හෙන කක්ඛළෙන. **ඵරුසෙනා**ති ඵරුසවචනෙන. ගාළ්හං කත්වා ඵරුසං කත්වා වුච්චමානොපීති අත්ථො. **අමනාපෙනා**ති මනං අනල්ලීයන්තෙන අවඩ්ඪන්තෙන. **සන්ධියතිමෙවා**ති ඝටියතියෙව. **සංසන්දතිමෙවා**ති නිරන්තරොව හොති. **සම්මොදතිමෙවා**ති එකීභාවමෙව ගච්ඡති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

කුසිනාරවග්ගො තතියො.

(14) 4. යොධාජීවවග්ගො

1. යොධාජීවසුත්තවණ්ණනා

134. චතුත්ථස්ස පඨමෙ යුද්ධං උපජීවතීති **යොධාජීවො. රාජාරහොති** රඤ්ඤො අනුච්ඡවිකො. **රාජභොග්ගොති** රඤ්ඤො උපභොගපරිභොගො. **අඞ්ගන්තෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡතීති** හත්ථො විය පාදො විය ච අවස්සං ඉච්ඡිතබ්බත්තා අඞ්ගන්ති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. **දූරෙ පාතී හොතීති** උදකෙ උසභමත්තං , ථලෙ අට්ඨුසභමත්තං, තතො වා උත්තරින්ති දූරෙ කණ්ඩං පාතෙති. දුට්ඨගාමණිඅභයස්ස හි යොධාජීවො නවඋසභමත්තං කණ්ඩං පාතෙසි, පච්ඡිමභවෙ බොධිසත්තො යොජනප්පමාණං. **අක්ඛණවෙධීති** අවිරාධිතවෙධී, අක්ඛණං වා විජ්ජු විජ්ජන්තරිකාය විජ්ඣිතුං සමත්ථොති අත්ථො. **මහතො කායස්ස පදාලෙතාති** එකතොබද්ධං ඵලකසතම්පි මහිංසචම්මසතම්පි අඞ්ගුට්ඨපමාණබහලං ලොහපට්ටම්පි චතුරඞ්ගුලබහලං අසනපදරම්පි විදත්ථිබහලං උදුම්බරපදරම්පි දීඝන්තෙන වාලිකසකටම්පි විනිවිජ්ඣිතුං සමත්ථොති අත්ථො. **යංකිඤ්චි රූපන්තිආදි** විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතමෙව. **නෙතං මමාතිආදි** තණ්හාමානදිට්ඨිපටික්ඛෙපවසෙන වුත්තං. **සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතීති** සම්මා හෙතුනා කාරණෙන සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය පස්සති. **පදාලෙතීති** අරහත්තමග්ගෙන පදාලෙති.

2. පරිසාසුත්තවණ්ණනා

135. දුතියෙ **උක්කාචිතවිනීතාති** අප්පටිපුච්ඡිත්වා විනීතා දුබ්බිනීතපරිසා. **පටිපුච්ඡාවිනීතාති** පුච්ඡිත්වා විනීතා සුවිනීතපරිසා. **යාවතාවිනීතාති** පමාණවසෙන විනීතා, පමාණං ඤත්වා විනීතපරිසාති අත්ථො. ‘‘යාවතජ්ඣා’’ති පාළියා පන යාව අජ්ඣාසයාති අත්ථො, අජ්ඣාසයං ඤත්වා විනීතපරිසාති වුත්තං හොති. තතියං උත්තානමෙව.

4. උප්පාදාසුත්තවණ්ණනා

137. චතුත්ථෙ **ධම්මට්ඨිතතාති** සභාවට්ඨිතතා. **ධම්මනියාමතාති** සභාවනියාමතා. **සබ්බෙ සඞ්ඛාරාති** චතුභූමකසඞ්ඛාරා. **අනිච්චාති** හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චා. **දුක්ඛාති** සම්පටිපීළනට්ඨෙන දුක්ඛා. **අනත්තාති** අවසවත්තනට්ඨෙන අනත්තා. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ තීණි ලක්ඛණානි මිස්සකානි කථිතානි.

5. කෙසකම්බලසුත්තවණ්ණනා

138. පඤ්චමෙ **තන්තාවුතානං වත්ථානන්ති** පච්චත්තෙ සාමිවචනං, තන්තෙහි වායිතවත්ථානීති අත්ථො. **කෙසකම්බලොති** මනුස්සකෙසෙහි වායිතකම්බලො . **පුථුසමණබ්‍රාහ්මණවාදානන්ති** ඉදම්පි පච්චත්තෙ සාමිවචනං. **පටිකිට්ඨොති** පච්ඡිමකො ලාමකො. **මොඝපුරිසොති** තුච්ඡපුරිසො. **පටිබාහතීති** පටිසෙධෙති. **ඛිප්පං උඩ්ඩෙය්‍යාති** කුමිනං ඔඩ්ඩෙය්‍ය. ඡට්ඨසත්තමානි උත්තානත්ථානෙව.

8. අස්සඛළුඞ්කසුත්තවණ්ණනා

141. අට්ඨමෙ **අස්සඛළුඞ්කොති** අස්සපොතො. **ඉදමස්ස ජවස්මිං වදාමීති** අයමස්ස ඤාණජවොති වදාමි. **ඉදමස්ස වණ්ණස්මිං වදාමීති** අයමස්ස ගුණවණ්ණොති වදාමි. **ඉදමස්ස ආරොහපරිණාහස්මින්ති** අයමස්ස උච්චභාවො පරිමණ්ඩලභාවොති වදාමීති.

9. අස්සපරස්සසුත්තවණ්ණනා

142. නවමෙ **අස්සපරස්සෙති** අස්සෙසු පරස්සෙ. **පුරිසපරස්සෙති** පුරිසෙසු පරස්සෙ, පුරිසපුරිසෙති අත්ථො. ඉමස්මිං සුත්තෙ තීණි මග්ගඵලානි කථිතානි. තත්ථ අයං තීහි මග්ගෙහි ඤාණජවසම්පන්නොති වෙදිතබ්බො.

10. අස්සාජානීයසුත්තවණ්ණනා

143. දසමෙ **භද්‍රෙති** භද්දකෙ. **අස්සාජානීයෙති** කාරණාකාරණං ජානනකෙ අස්සෙ. **පුරිසාජානීයෙසුපි** එසෙව නයො. ඉමස්මිං සුත්තෙ අරහත්තඵලං කථිතං. තත්‍රායං අරහත්තමග්ගෙන ඤාණජවසම්පන්නොති වෙදිතබ්බො.

11. පඨමමොරනිවාපසුත්තවණ්ණනා

144. එකාදසමෙ **අච්චන්තනිට්ඨොති** අන්තං අතික්කන්තනිට්ඨො, අකුප්පනිට්ඨො ධුවනිට්ඨොති අත්ථො. සෙසං සදිසමෙව.

12. දුතියමොරනිවාපසුත්තවණ්ණනා

145. ද්වාදසමෙ **ඉද්ධිපාටිහාරියෙනා**ති ඉජ්ඣනකපාටිහාරියෙන. **ආදෙසනාපාටිහාරියෙනා**ති ආදිසිත්වා අපදිසිත්වා කථනඅනුකථනකථාපාටිහාරියෙන.

13. තතියමොරනිවාපසුත්තවණ්ණනා

146. තෙරසමෙ **සම්මාදිට්ඨියා**ති ඵලසමාපත්තත්ථාය සම්මාදිට්ඨියා. **සම්මාඤාණෙනා**ති ඵලඤාණෙන. **සම්මාවිමුත්තියා**ති සෙසෙහි ඵලසමාපත්තිධම්මෙහි. ඉමෙසු තීසුපි සුත්තෙසු ඛීණාසවොව කථිතොති.

යොධාජීවවග්ගො චතුත්ථො.

(15) 5. මඞ්ගලවග්ගො

1-9. අකුසලසුත්තාදිවණ්ණනා

147-155. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **යථාභතං නික්ඛිත්තො**ති යථා ආනෙත්වා ඨපිතො. දුතියෙ **සාවජ්ජෙනා**ති සදොසෙන. තතියෙ **විසමෙනා**ති සපක්ඛලනෙන. **සමෙනා**ති අපක්ඛලනෙන. චතුත්ථෙ **අසුචිනා**ති ගූථසදිසෙන අපරිසුද්ධෙන අමෙජ්ඣෙන. **සුචිනා**ති පරිසුද්ධෙන මෙජ්ඣෙන. පඤ්චමාදීනි උත්තානානෙව.

10. පුබ්බණ්හසුත්තවණ්ණනා

156. දසමෙ **සුනක්ඛත්ත**න්තිආදීසු යස්මිං දිවසෙ තයො සුචරිතධම්මා පූරිතා හොන්ති, සො දිවසො ලද්ධනක්ඛත්තයොගො නාම, තෙනස්ස සදා **සුනක්ඛත්තං** නාම හොතීති වුච්චති. ස්වෙව දිවසො කතමඞ්ගලො නාම හොති, තෙනස්ස සදා **සුමඞ්ගල**න්ති වුච්චති. පභාතම්පිස්ස සදා **සුප්පභාත**මෙව, සයනතො උට්ඨානම්පි **සුහුට්ඨිත**මෙව, ඛණොපි **සුක්ඛණොව,** මුහුත්තොපි **සුමුහුත්තොව**. එත්ථ ච දසච්ඡරපමාණො කාලො ඛණො නාම, තෙන ඛණෙන දසක්ඛණො කාලො ලයො නාම, තෙන ලයෙන ච දසලයො කාලො ඛණලයො නාම, තෙන දසගුණො මුහුත්තො නාම, තෙන දසගුණො ඛණමුහුත්තො නාමාති අයං විභාගො වෙදිතබ්බො. **සුයිට්ඨං බ්‍රහ්මචාරිසූ**ති යස්මිං දිවසෙ තීණි සුචරිතානි පූරිතානි, තදාස්ස සෙට්ඨචාරීසු දින්නදානං සුයිට්ඨං නාම හොති . **පදක්ඛිණං කායකම්ම**න්ති තං දිවසං තෙන කතං කායකම්මං වඩ්ඪිකායකම්මං නාම හොති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **පදක්ඛිණානි කත්වානා**ති වඩ්ඪියුත්තානි කායකම්මාදීනි කත්වා. **ලභන්තත්ථෙ පදක්ඛිණෙ**ති පදක්ඛිණෙ වඩ්ඪිඅත්ථෙයෙව ලභති. සෙසං උත්තානමෙවාති.

මඞ්ගලවග්ගො පඤ්චමො.

තතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

(16) 6. අචෙලකවග්ගවණ්ණනා

157-163. ඉතො පරෙසු **ආගාළ්හා පටිපදා**ති ගාළ්හා කක්ඛළා ලොභවසෙන ථිරග්ගහණා. **නිජ්ඣාමා**ති අත්තකිලමථානුයොගවසෙන සුට්ඨු ඣාමා සන්තත්තා පරිතත්තා. **මජ්ඣිමා**ති නෙව කක්ඛළා න ඣාමා මජ්ඣෙ භවා. **අචෙලකො**ති නිච්චෙලො නග්ගො. **මුත්තාචාරො**ති විස්සට්ඨාචාරො, උච්චාරකම්මාදීසු ලොකියකුලපුත්තාචාරෙන විරහිතො ඨිතකොව උච්චාරං කරොති, පස්සාවං කරොති, ඛාදති භුඤ්ජති. **හත්ථාපලෙඛනො**ති හත්ථෙ පිණ්ඩම්හි නිට්ඨිතෙ ජිව්හාය හත්ථං අපලෙඛති, උච්චාරම්පි කත්වා හත්ථස්මිංයෙව දණ්ඩකසඤ්ඤී හුත්වා හත්ථෙන අපලෙඛති. භික්ඛාය ගහණත්ථං ''එහි, භදන්තෙ''ති වුත්තො න එතීති **න එහිභදන්තිකො**. ''තෙන හි තිට්ඨ, භන්තෙ''ති වුත්තොපි න තිට්ඨතීති **න තිට්ඨභදන්තිකො**. තදුභයම්පි කිර සො ''එතස්ස වචනං කතං භවිස්සතී''ති න කරොති. **අභිහට**න්ති පුරෙතරං ගහෙත්වා ආහටභික්ඛං. **උද්දිස්සකත**න්ති ඉදං තුම්හෙ උද්දිස්ස කතන්ති එවමාරොචිතභික්ඛං. **නිමන්තන**න්ති ''අසුකං නාම කුලං වා වීථිං වා ගාමං වා පවිසෙය්‍යාථා''ති එවං නිමන්තිතභික්ඛම්පි න සාදියති න ගණ්හාති. **න කුම්භිමුඛා**ති කුම්භිතො උද්ධරිත්වා දීයමානං භික්ඛම්පි න ගණ්හාති. **න කළොපිමුඛා**ති කළොපීති උක්ඛලි වා පච්ඡි වා, තතොපි න ගණ්හාති. කස්මා? ''කුම්භිකළොපියො මං නිස්සාය කටච්ඡුනා පහාරං ලභන්තී''ති. **න එළකමන්තර**න්ති උම්මාරං අන්තරං කත්වා දීයමානං න ගණ්හාති. කස්මා? ''අයං මං නිස්සාය අන්තරකරණං ලභතී''ති. **දණ්ඩමුසලෙසු**පි එසෙව නයො. **ද්වින්න**න්ති ද්වීසු භුඤ්ජමානෙසු එකස්මිං උට්ඨාය දෙන්තෙ න ගණ්හාති. කස්මා? කබළන්තරායො හොතීති.

න ගබ්භිනියාතිආදීසු පන ගබ්භිනියා කුච්ඡියං දාරකො කිලමති, පායන්තියා දාරකස්ස ඛීරන්තරායො හොති, පුරිසන්තරගතාය රතිඅන්තරායො හොතීති න ගණ්හාති. **න සඞ්කිත්තීසූ**ති සඞ්කිත්තෙත්වා කතභත්තෙසු. දුබ්භික්ඛසමයෙ කිර අචෙලකසාවකා අචෙලකානං අත්ථාය තතො තතො තණ්ඩුලාදීනි සමාදපෙත්වා භත්තං පචන්ති, උක්කට්ඨාචෙලකො තතො න පටිග්ගණ්හාති. **න යත්ථ සා**ති යත්ථ සුනඛො ''පිණ්ඩං ලභිස්සාමී''ති උපට්ඨිතො හොති, තත්ථ තස්ස අදත්වා ආහටං න ගණ්හාති. කස්මා? එතස්ස පිණ්ඩන්තරායො හොතීති. **සණ්ඩසණ්ඩචාරිනී**ති සමූහසමූහචාරිනී . සචෙ හි අචෙලකං දිස්වා ''ඉමස්ස භික්ඛං දස්සාමා''ති මනුස්සා භත්තගෙහං පවිසන්ති, තෙසු ච පවිසන්තෙසු කළොපිමුඛාදීසු නිලීනා මක්ඛිකා උප්පතිත්වා සණ්ඩසණ්ඩා චරන්ති, තතො ආහටං භික්ඛං න ගණ්හාති. කස්මා? ''මං නිස්සාය මක්ඛිකානං ගොචරන්තරායො ජාතො''ති.

ථුසොදකන්ති සබ්බසස්සසම්භාරෙහි කතසොවීරකං. එත්ථ ච සුරාපානමෙව සාවජ්ජං, අයං පන සබ්බෙසු සාවජ්ජසඤ්ඤී. **එකාගාරිකො**ති යො එකස්මිංයෙව ගෙහෙ භික්ඛං ලභිත්වා නිවත්තති. **එකාලොපිකො**ති එකෙනෙව ආලොපෙන යාපෙති. **ද්වාගාරිකාදීසු**පි එසෙව නයො. **එකිස්සාපි දත්තියා**ති එකාය දත්තියා. දත්ති නාම එකා ඛුද්දකපාති හොති, යත්ථ අග්ගභික්ඛං පක්ඛිපිත්වා ඨපෙන්ති. **එකාහික**න්ති එකදිවසන්තරිකං. **අද්ධමාසික**න්ති අද්ධමාසන්තරිකං. **පරියායභත්තභොජන**න්ති වාරභත්තභොජනං, එකාහවාරෙන ද්වීහවාරෙන සත්තාහවාරෙන අද්ධමාසවාරෙනාති එවං දිවසවාරෙන ආභතභත්තභොජනං. **සාකභක්ඛො**තිආදීනි වුත්තත්ථානෙව.

උබ්භට්ඨකොති උද්ධං ඨිතකො. **උක්කුටිකප්පධානමනුයුත්තො**ති උක්කුටිකවීරියමනුයුත්තො, ගච්ඡන්තොපි උක්කුටිකොව හුත්වා උප්පතිත්වා උප්පතිත්වා ගච්ඡති. **කණ්ටකාපස්සයිකො**ති අයකණ්ටකෙ වා පකතිකණ්ටකෙ වා භූමියං කොට්ටෙත්වා තත්ථ චම්මං අත්ථරිත්වා ඨානචඞ්කමාදීනි කරොති. **සෙය්‍ය**න්ති සයන්තොපි තත්ථෙව සෙය්‍යං කප්පෙති. සායං තතියමස්සාති **සායතතියකං**. පාතො මජ්ඣන්හිකෙ සායන්ති දිවසස්ස තික්ඛත්තුං ''පාපං පවාහෙස්සාමී''ති උදකොරොහනානුයොගං අනුයුත්තො විහරති.

කායෙ කායානුපස්සීතිආදීනි හෙට්ඨා එකකනිපාතවණ්ණනායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. **අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, මජ්ඣිමා පටිපදා**ති, භික්ඛවෙ, අයං කාමසුඛල්ලිකානුයොගඤ්ච අත්තකිලමථානුයොගඤ්චාති ද්වෙ අන්තෙ අනුපගතා, සස්සතුච්ඡෙදන්තෙහි වා විමුත්තා මජ්ඣිමා පටිපදාති වෙදිතබ්බා.

අචෙලකවග්ගො ඡට්ඨො.

17-18. පෙය්‍යාලවග්ගාදිවණ්ණනා

164-184. **සමනුඤ්ඤො**ති සමානජ්ඣාසයො. **රාගස්සා**ති පඤ්චකාමගුණිකරාගස්ස. **අභිඤ්ඤායා**ති අභිජානනත්ථං. **සුඤ්ඤතො සමාධී**තිආදීහි තීහිපි සමාධීහි විපස්සනාව කථිතා. විපස්සනා හි නිච්චාභිනිවෙස-නිච්චනිමිත්ත-නිච්චපණිධිආදීනං අභාවා ඉමානි නාමානි ලභති. **පරිඤ්ඤායා**ති පරිජානනත්ථං. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයොති.

පෙය්‍යාලවග්ගාදි නිට්ඨිතා.

මනොරථපූරණියා අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

තිකනිපාතස්ස සංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අඞ්ගුත්තරනිකායෙ

චතුක්කනිපාත-අට්ඨකථා

1. පඨමපණ්ණාසකං

1. භණ්ඩගාමවග්ගො

1. අනුබුද්ධසුත්තවණ්ණනා

1. චතුක්කනිපාතස්ස පඨමෙ **අනනුබොධාති** අබුජ්ඣනෙන අජානනෙන. **අප්පටිවෙධාති** අප්පටිවිජ්ඣනෙන අපච්චක්ඛකිරියාය. **දීඝමද්ධානන්ති** චිරකාලං. **සන්ධාවිතන්ති** භවතො භවං ගමනවසෙන සන්ධාවිතං. **සංසරිතන්ති** පුනප්පුනං ගමනාගමනවසෙන සංසරිතං. **මමඤ්චෙව තුම්හාකඤ්චාති** මයා ච තුම්හෙහි ච. අථ වා **සන්ධාවිතං සංසරිතන්ති** සන්ධාවනං සංසරණං මමඤ්චෙව තුම්හාකඤ්ච අහොසීති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අරියස්සාති** නිද්දොසස්ස. සීලං සමාධි පඤ්ඤාති ඉමෙ පන තයො ධම්මා මග්ගඵලසම්පයුත්තාව වෙදිතබ්බා, විමුත්තිනාමෙන ඵලමෙව නිද්දිට්ඨං. **භවතණ්හාති** භවෙසු තණ්හා. **භවනෙත්තීති** භවරජ්ජු. තණ්හාය එව එතං නාමං. තාය හි සත්තා ගොණා විය ගීවාය බන්ධිත්වා තං තං භවං නීයන්ති, තස්මා භවනෙත්තීති වුච්චති.

අනුත්තරාති ලොකුත්තරා. **දුක්ඛස්සන්තකරොති** වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තකරො. **චක්ඛුමාති** පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා. **පරිනිබ්බුතොති** කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. ඉදමස්ස බොධිමණ්ඩෙ පඨමපරිනිබ්බානං, පච්ඡා පන යමකසාලානමන්තරෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතොති යථානුසන්ධිනා දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

2. පපතිතසුත්තවණ්ණනා

2. දුතියෙ **පපතිතොති** පතිතො චුතො. **අප්පපතිතොති** අපතිතො පතිට්ඨිතො. තත්ථ ලොකියමහාජනො පතිතොයෙව නාම, සොතාපන්නාදයො කිලෙසුප්පත්තික්ඛණෙ පතිතා නාම, ඛීණාසවො එකන්තපතිට්ඨිතො නාම.

චුතා පතන්තීති යෙ චුතා, තෙ පතන්ති නාම. **පතිතාති** යෙ පතිතා, තෙ චුතා නාම. චුතත්තා පතිතා, පතිතත්තා චුතාති අත්ථො. **ගිද්ධාති** රාගරත්තා. **පුනරාගතාති** පුන ජාතිං පුන ජරං පුන බ්‍යාධිං පුන මරණං ආගතා නාම හොන්ති. **කතං කිච්චන්ති** චතූහි මග්ගෙහි කත්තබ්බකිච්චං කතං. **රතං රම්මන්ති** රමිතබ්බයුත්තකෙ ගුණජාතෙ රමිතං. **සුඛෙනාන්වාගතං සුඛන්ති** සුඛෙන සුඛං අනුආගතං සම්පත්තං. මානුසකසුඛෙන දිබ්බසුඛං, ඣානසුඛෙන විපස්සනාසුඛං, විපස්සනාසුඛෙන මග්ගසුඛං, මග්ගසුඛෙන ඵලසුඛං, ඵලසුඛෙන නිබ්බානසුඛං සම්පත්තං අධිගතන්ති අත්ථො.

3. පඨමඛතසුත්තවණ්ණනා

3. තතියං දුකනිපාතවණ්ණනායං වුත්තමෙව. ගාථාසු පන **නින්දියන්ති** නින්දිතබ්බයුත්තකං. **නින්දතීති** ගරහති. **පසංසියොති** පසංසිතබ්බයුත්තො. **විචිනාති මුඛෙන සො කලින්ති** යො එවං පවත්තො , තෙන මුඛෙන කලිං විචිනාති නාම. **කලිනා තෙන සුඛං න වින්දතීති** තෙන ච කලිනා සුඛං න පටිලභති. **සබ්බස්සාපි සහාපි අත්තනාති** සබ්බෙනපි සකෙන ධනෙන චෙව අත්තනා ච සද්ධිං යො පරාජයො, සො අප්පමත්තකොව කලීති අත්ථො. **යො සුගතෙසූති** යො පන සම්මග්ගතෙසු පුග්ගලෙසු චිත්තං පදුස්සෙය්‍ය, අයං චිත්තපදොසොව තතො කලිතො මහන්තතරො කලි. ඉදානි තස්ස මහන්තතරභාවං දස්සෙන්තො **සතං සහස්සානන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **සතං සහස්සානන්ති** නිරබ්බුදගණනාය සතසහස්සං. **ඡත්තිංසතීති** අපරානි ච ඡත්තිංසති නිරබ්බුදානි. **පඤ්ච චාති** අබ්බුදගණනාය ච පඤ්ච අබ්බුදානි. **යමරියගරහීති** යං අරියෙ ගරහන්තො නිරයං උපපජ්ජති, තත්ථ එත්තකං ආයුප්පමාණන්ති.

4. දුතියඛතසුත්තවණ්ණනා

4. චතුත්ථෙ **මාතරි පිතරි** **චාති**ආදීසු මිත්තවින්දකො මාතරි මිච්ඡාපටිපන්නො නාම, අජාතසත්තු පිතරි මිච්ඡාපටිපන්නො නාම, දෙවදත්තො තථාගතෙ මිච්ඡාපටිපන්නො නාම, කොකාලිකො තථාගතසාවකෙ මිච්ඡාපටිපන්නො නාම. **බහුඤ්චාති** බහුකමෙව. **පසවතීති** පටිලභති. **තායාති** තාය මිච්ඡාපටිපත්තිසඞ්ඛාතාය අධම්මචරියාය. **පෙච්චාති** ඉතො ගන්ත්වා. **අපායං ගච්ඡතීති** නිරයාදීසු අඤ්ඤතරස්මිං නිබ්බත්තති. සුක්කපක්ඛෙපි එසෙව නයො.

5. අනුසොතසුත්තවණ්ණනා

5. පඤ්චමෙ අනුසොතං ගච්ඡතීති **අනුසොතගාමී**. කිලෙසසොතස්ස පච්චනීකපටිපත්තියා පටිසොතං ගච්ඡතීති **පටිසොතගාමී**. **ඨිතත්තොති** ඨිතසභාවො. **තිණ්ණොති** ඔඝං තරිත්වා ඨිතො. **පාරඞ්ගතොති** පරතීරං ගතො. ථලෙ **තිට්ඨතීති** නිබ්බානථලෙ තිට්ඨති. **බ්‍රාහ්මණොති** සෙට්ඨො නිද්දොසො. **ඉධාති** ඉමස්මිං ලොකෙ. **කාමෙ ච පටිසෙවතීති** කිලෙසකාමෙහි වත්ථුකාමෙ පටිසෙවති. **පාපඤ්ච කම්මං කරොතීති** පාපඤ්ච පාණාතිපාතාදිකම්මං කරොති. **පාපඤ්ච**

කම්මං න කරොතීති පඤ්චවෙරකම්මං න කරොති. අයං **වුච්චති, භික්ඛවෙ, ඨිතත්තොති** අයං අනාගාමී පුග්ගලො තස්මා ලොකා පුන පටිසන්ධිවසෙන අනාගමනතො ඨිතත්තො නාම.

තණ්හාධිපන්නාති තණ්හාය අධිපන්නා අජ්ඣොත්ථටා, තණ්හං වා අධිපන්නා අජ්ඣොගාළ්හා. **පරිපුණ්ණසෙඛොති** සික්ඛාපාරිපූරියා ඨිතො. **අපරිහානධම්මොති** අපරිහීනසභාවො. **චෙතොවසිප්පත්තොති** චිත්තවසීභාවං පත්තො. එවරූපො ඛීණාසවො හොති, ඉධ පන අනාගාමී කථිතො. **සමාහිතින්ද්‍රියොති** සමාහිතඡළින්ද්‍රියො. **පරොපරාති** පරොවරා උත්තමලාමකා, කුසලාකුසලාති අත්ථො. **සමෙච්චාති** ඤාණෙන සමාගන්ත්වා. **විධූපිතාති** විද්ධංසිතා ඣාපිතා වා. **වුසිතබ්‍රහ්මචරියොති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියං වසිත්වා ඨිතො. **ලොකන්තගූති** තිවිධස්සාපි ලොකස්ස අන්තං ගතො. **පාරගතොති** ඡහාකාරෙහි පාරගතො. ඉධ ඛීණාසවොව කථිතො. ඉති සුත්තෙපි ගාථාසුපි වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතං.

6. අප්පස්සුතසුත්තවණ්ණනා

6. ඡට්ඨෙ **අනුපපන්නොති** අනුපාගතො. **සුත්තන්තිආදීසු** උභතොවිභඞ්ගනිද්දෙසඛන්ධකපරිවාරසුත්තනිපාතමඞ්ගලසුත්තරතනසුත්ත- නාළකසුත්තතුවටකසුත්තානි, අඤ්ඤම්පි ච සුත්තනාමකං තථාගතවචනං **සුත්තන්ති** වෙදිතබ්බං. සබ්බම්පි සගාථකං සුත්තං **ගෙය්‍යන්ති** වෙදිතබ්බං, විසෙසෙන සංයුත්තකෙ සකලොපි සගාථාවග්ගො. සකලම්පි අභිධම්මපිටකං, නිග්ගාථකසුත්තං, යඤ්ච අඤ්ඤම්පි අට්ඨහි අඞ්ගෙහි අසඞ්ගහිතං බුද්ධවචනං, තං **වෙය්‍යාකරණන්ති** වෙදිතබ්බං. ධම්මපද-ථෙරගාථා-ථෙරීගාථා සුත්තනිපාතෙ නොසුත්තනාමිකා සුද්ධිකගාථා ච **ගාථාති** වෙදිතබ්බා. සොමනස්සඤාණමයිකගාථාපටිසංයුත්තා ද්වෙඅසීති සුත්තන්තා **උදානන්ති** වෙදිතබ්බා. ''වුත්තඤ්හෙතං භගවතා''තිආදිනයප්පවත්තා දසුත්තරසතසුත්තන්තා **ඉතිවුත්තකන්ති** වෙදිතබ්බා. අපණ්ණකජාතකාදීනි පඤ්ඤාසාධිකානි පඤ්ච ජාතකසතානි **ජාතකන්ති** වෙදිතබ්බානි. ''චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මා ආනන්දෙ''තිආදිනයප්පවත්තා සබ්බෙපි අච්ඡරියඅබ්භුතධම්මපටිසංයුත්තා සුත්තන්තා **අබ්භුතධම්මන්ති** වෙදිතබ්බා. චූළවෙදල්ලමහාවෙදල්ලසම්මාදිට්ඨිසක්කපඤ්හසඞ්ඛාරභාජනියමහාපුණ්ණමසුත්තාදයො සබ්බෙපි වෙදඤ්ච තුට්ඨිඤ්ච ලද්ධා ලද්ධා පුච්ඡිතා සුත්තන්තා **වෙදල්ලන්ති** වෙදිතබ්බා. **න අත්ථමඤ්ඤාය න ධම්මමඤ්ඤායාති** අට්ඨකථඤ්ච පාළිඤ්ච අජානිත්වා. **ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නොති** නවලොකුත්තරධම්මස්ස අනුරූපධම්මං සහසීලං පුබ්බභාගපටිපදං න පටිපන්නො හොති. ඉමිනා උපායෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. පඨමවාරෙ පනෙත්ථ අප්පස්සුතදුස්සීලො කථිතො, දුතියෙ අප්පස්සුතඛීණාසවො, තතියෙ බහුස්සුතදුස්සීලො, චතුත්ථෙ බහුස්සුතඛීණාසවො.

සීලෙසු අසමාහිතොති සීලෙසු අපරිපූරකාරී. **සීලතො ච සුතෙන චාති** සීලභාගෙන ච සුතභාගෙන ච ''අයං දුස්සීලො අප්පස්සුතො''ති එවං තං ගරහන්තීති අත්ථො. **තස්ස සම්පජ්ජතෙ සුතන්ති** තස්ස පුග්ගලස්ස යස්මා තෙන සුතෙන සුතකිච්චං කතං, තස්මා තස්ස සුතං සම්පජ්ජති නාම. **නාස්ස සම්පජ්ජතෙති** සුතකිච්චස්ස අකතත්තා න සම්පජ්ජති. **ධම්මධරන්ති** සුතධම්මානං ආධාරභූතං. **සප්පඤ්ඤන්ති** සුපඤ්ඤං. **නෙක්ඛං ජම්බොනදස්සෙවාති** ජම්බුනදං වුච්චති ජාතිසුවණ්ණං, තස්ස ජම්බුනදස්ස නෙක්ඛං විය, පඤ්චසුවණ්ණපරිමාණං සුවණ්ණසටිකං වියාති අත්ථො.

7. සොභනසුත්තවණ්ණනා

7. සත්තමෙ **වියත්තාති** පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියෙන සමන්නාගතා. **විනීතාති** විනයං උපෙතා සුවිනීතා. **විසාරදාති** වෙසාරජ්ජෙන සොමනස්සසහගතෙන ඤාණෙන සමන්නාගතා. **ධම්මධරාති** සුතධම්මානං ආධාරභූතා. **භික්ඛු ච සීලසම්පන්නොති** ගාථාය කිඤ්චාපි එකෙකස්සෙව එකෙකො ගුණො කථිතො, සබ්බෙසං පන සබ්බෙපි වට්ටන්තීති.

8. වෙසාරජ්ජසුත්තවණ්ණනා

8. අට්ඨමෙ **වෙසාරජ්ජානීති** එත්ථ සාරජ්ජපටිපක්ඛො වෙසාරජ්ජං, චතූසු ඨානෙසු සාරජ්ජාභාවං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස උප්පන්නසොමනස්සමයඤාණස්සෙතං නාමං. **ආසභං ඨානන්ති** සෙට්ඨට්ඨානං උත්තමට්ඨානං. ආසභා වා පුබ්බබුද්ධා, තෙසං ඨානන්ති අත්ථො. අපිච ගවසතජෙට්ඨකො උසභො, ගවසහස්සජෙට්ඨකො වසභො. වජසතජෙට්ඨකො වා උසභො, වජසහස්සජෙට්ඨකො වසභො , සබ්බගවසෙට්ඨො සබ්බපරිස්සයසහො සෙතො පාසාදිකො මහාභාරවහො අසනිසතසද්දෙහිපි අසම්පකම්පියො නිසභො, සො ඉධ උසභොති අධිප්පෙතො. ඉදම්පි හි තස්ස පරියායවචනං. උසභස්ස ඉදන්ති **ආසභං. ඨානන්ති** චතූහි පාදෙහි පථවිං උප්පීළෙත්වා චවත්ථානං. ඉදං පන ආසභං වියාති ආසභං. යථෙව හි නිසභසඞ්ඛාතො උසභො චතූහි පාදෙහි පථවිං උප්පීළෙත්වා අචලට්ඨානෙන තිට්ඨති, එවං තථාගතොපි චතූහි වෙසාරජ්ජපාදෙහි අට්ඨපරිසපථවිං උප්පීළෙත්වා සදෙවකෙ ලොකෙ කෙනචි පච්චත්ථිකෙන පච්චාමිත්තෙන අකම්පියො අචලට්ඨානෙන තිට්ඨති. එවං තිට්ඨමානොව තං ආසභං ඨානං පටිජානාති උපගච්ඡති න පච්චක්ඛාති, අත්තනි ආරොපෙති. තෙන වුත්තං ''ආසභං ඨානං පටිජානාතී''ති.

පරිසාසූති අට්ඨසු පරිසාසු. **සීහනාදං නදතීති** සෙට්ඨනාදං අභීතනාදං නදති, සීහනාදසදිසං වා නාදං නදති. අයමත්ථො සීහනාදසුත්තෙන දස්සෙතබ්බො. යථා වා සීහො සහනතො ච හනනතො ච සීහොති වුච්චති, එවං තථාගතො ලොකධම්මානං සහනතො පරප්පවාදානඤ්ච හනනතො සීහොති වුච්චති. එවං වුත්තස්ස සීහස්ස නාදං සීහනාදං. තත්ථ යථා සීහො සීහබලෙන සමන්නාගතො සබ්බත්ථ විසාරදො විගතලොමහංසො සීහනාදං නදති, එවං තථාගතසීහොපි තථාගතබලෙහි සමන්නාගතො අට්ඨසු පරිසාසු විසාරදො විගතලොමහංසො ''ඉති රූප''න්තිආදිනා නයෙන නානාවිධදෙසනාවිලාසසම්පන්නං සීහනාදං නදති. තෙන වුත්තං ''පරිසාසු සීහනාදං නදතී''ති.

බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙතීති එත්ථ **බ්‍රහ්මන්ති** සෙට්ඨං උත්තමං විසුද්ධං. චක්කසද්දො පනායං –

''සම්පත්තියං ලක්ඛණෙ ච, රථඞ්ගෙ ඉරියාපථෙ;
දානෙ රතනධම්මූර-චක්කාදීසු ච දිස්සති;
ධම්මචක්කෙ ඉධ මතො, තඤ්ච ද්වෙධා විභාවයෙ''.

''චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, චක්කානි, යෙහි සමන්නාගතානං දෙවමනුස්සාන''න්තිආදීසු (අ. නි. 4.31) හි අයං සම්පත්තියං දිස්සති. ''පාදතලෙසු චක්කානි ජාතානී''ති (දී. නි. 2.35) එත්ථ ලක්ඛණෙ. ''චක්කංව වහතො පද''න්ති (ධ. ප. 1) එත්ථ රථඞ්ගෙ. ''චතුචක්කං නවද්වාර''න්ති (සං. නි. 1.29) එත්ථ ඉරියාපථෙ. ''දදං භුඤ්ජ මා ච පමාදො, චක්කං වත්තය සබ්බපාණින''න්ති (ජා. 1.7.149) එත්ථ දානෙ. ''දිබ්බං චක්කරතනං පාතුරහොසී''ති (දී. නි. 2.243; ම. නි. 3.256) එත්ථ රතනචක්කෙ. ''මයා පවත්තිතං චක්ක''න්ති (සු. නි. 562) එත්ථ ධම්මචක්කෙ. ''ඉච්ඡාහතස්ස පොසස්ස, චක්කං භමති මත්ථකෙ''ති (ජා. 1.1.104; 1.5.103) එත්ථ උරචක්කෙ. ''ඛුරපරියන්තෙන චෙපි චක්කෙනා''ති (දී. නි. 1.166) එත්ථ පහරණචක්කෙ. ''අසනිවිචක්ක''න්ති (දී. නි. 3.61; සං. නි. 2.162) එත්ථ අසනිමණ්ඩලෙ. ඉධ පනායං ධම්මචක්කෙ මතො.

තං පනෙතං ධම්මචක්කං දුවිධං හොති පටිවෙධඤාණඤ්ච දෙසනාඤාණඤ්ච. තත්ථ පඤ්ඤාපභාවිතං අත්තනො අරියඵලාවහං පටිවෙධඤාණං, කරුණාපභාවිතං සාවකානං අරියඵලාවහං දෙසනාඤාණං. තත්ථ පටිවෙධඤාණං උප්පජ්ජමානං උප්පන්නන්ති දුවිධං. තඤ්හි අභිනික්ඛමනතො යාව අරහත්තමග්ගා උප්පජ්ජමානං, ඵලක්ඛණෙ උප්පන්නං නාම. තුසිතභවනතො වා යාව මහාබොධිපල්ලඞ්කෙ අරහත්තමග්ගා උප්පජ්ජමානං, ඵලක්ඛණෙ උප්පන්නං නාම. දීපඞ්කරතො පට්ඨාය වා යාව බොධිපල්ලඞ්කෙ අරහත්තමග්ගා උප්පජ්ජමානං, ඵලක්ඛණෙ උප්පන්නං නාම. දෙසනාඤාණම්පි පවත්තමානං පවත්තන්ති දුවිධං. තඤ්හි යාව අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤස්ස සොතාපත්තිමග්ගා පවත්තමානං, ඵලක්ඛණෙ පවත්තං නාම. තෙසු පටිවෙධඤාණං ලොකුත්තරං, දෙසනාඤාණං ලොකියං. උභයම්පි පනෙතං අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං, බුද්ධානංයෙව ඔරසඤාණං.

සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතොති ''අහං සම්මාසම්බුද්ධො, සබ්බෙ ධම්මා මයා අභිසම්බුද්ධා''ති එවං පටිජානතො තව. **අනභිසම්බුද්ධාති** ඉමෙ නාම ධම්මා තයා අනභිසම්බුද්ධා. **තත්‍ර වතාති** තෙසු ''අනභිසම්බුද්ධා''ති එවං දස්සිතධම්මෙසු. **සහධම්මෙනාති** සහෙතුනා සකාරණෙන වචනෙන. **නිමිත්තමෙතන්ති** එත්ථ පුග්ගලොපි ධම්මොපි නිමිත්තන්ති අධිප්පෙතො . තං පුග්ගලං න පස්සාමි, යො මං පටිචොදෙස්සති. තං ධම්මං න පස්සාමි, යං දස්සෙත්වා ''අයං නාම ධම්මො තයා අනභිසම්බුද්ධො''ති මං පටිචොදෙස්සතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **ඛෙමප්පත්තොති** ඛෙමං පත්තො. සෙසපදද්වයං ඉමස්සෙව වෙවචනං. සබ්බම්පෙතං වෙසාරජ්ජඤාණමෙව සන්ධාය වුත්තං. දසබලස්ස හි ''අයං නාම ධම්මො තයා අනභිසම්බුද්ධො''ති චොදකං පුග්ගලං වා චොදනාකාරණං අනභිසම්බුද්ධධම්මං වා අපස්සතො ''සභාවබුද්ධොයෙව වත සමානො අහං බුද්ධොස්මීති වදාමී''ති පච්චවෙක්ඛන්තස්ස බලවතරං සොමනස්සං උප්පජ්ජති, තෙන සම්පයුත්තං ඤාණං වෙසාරජ්ජං නාම. තං සන්ධාය ''ඛෙමප්පත්තො''තිආදිමාහ. එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අන්තරායිකා ධම්මාති එත්ථ පන අන්තරායං කරොන්තීති **අන්තරායිකා**. තෙ අත්ථතො සඤ්චිච්ච වීතික්කන්තා සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා. සඤ්චිච්ච වීතික්කන්තං හි අන්තමසො දුක්කටදුබ්භාසිතම්පි මග්ගඵලානං අන්තරායං කරොති. ඉධ පන මෙථුනධම්මො අධිප්පෙතො. මෙථුනං සෙවතො හි යස්ස කස්සචි නිස්සංසයමෙව මග්ගඵලානං අන්තරායො හොති.

යස්ස ඛො පන තෙ අත්ථායාති රාගක්ඛයාදීසු යස්ස අත්ථාය. **ධම්මො දෙසිතොති** අසුභභාවනාදිධම්මො කථිතො. **තක්‍ර වත මන්ති** තස්මිං අනියානිකධම්මෙ මං. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

වාදපථාති වාදායෙව. **පුථූති** බහූ. **සිතාති** උපනිබද්ධා අභිසඞ්ඛතා. අථ වා **පුථුස්සිතාති** පුථුභාවං සිතා උපගතා, පුථූහි වා සිතාතිපි පුථුස්සිතා. **යං නිස්සිතාති** එතරහිපි යං වාදපථං නිස්සිතා. **න තෙ භවන්තීති** තෙ වාදපථා න භවන්ති භිජ්ජන්ති විනස්සන්ති. **ධම්මචක්කන්ති** දෙසනාඤාණස්සපි පටිවෙධඤාණස්සපි එතං නාමං. තෙසු දෙසනාඤාණං ලොකියං, පටිවෙධඤාණං ලොකුත්තරං. **කෙවලීති** සකලගුණසමන්නාගතො. **තාදිසන්ති** තථාවිධං.

9. තණ්හුප්පාදසුත්තවණ්ණනා

9. නවමෙ උප්පජ්ජති එතෙසූති **උප්පාදා**. කා උප්පජ්ජති? තණ්හා. තණ්හාය උප්පාදා **තණ්හුප්පාදා,** තණ්හාවත්ථූනි තණ්හාකාරණානීති අත්ථො. **චීවරහෙතූති** ''කත්ථ මනාපං චීවරං ලභිස්සාමී''ති චීවරකාරණා උප්පජ්ජති. **ඉතිභවාභවහෙතූති** එත්ථ **ඉතීති** නිදස්සනත්ථෙ නිපාතො. යථා චීවරාදිහෙතු, එවං භවාභවහෙතුපීති අත්ථො. **භවාභවොති** චෙත්ථ පණීතතරානි සප්පිනවනීතාදීනි අධිප්පෙතානි. සම්පත්තිභවෙසු පණීතතරපණීතතමභවොතිපි වදන්තියෙව.

තණ්හාදුතියොති අයඤ්හි සත්තො අනමතග්ගෙ සංසාරවට්ටෙ සංසරන්තො න එකකොව සංසරති, තණ්හං පන දුතියිකං ලභන්තොව සංසරති. තෙන වුත්තං ''තණ්හාදුතියො''ති. **ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවන්ති** එත්ථ ඉත්ථභාවො නාම අයං අත්තභාවො, අඤ්ඤථාභාවො නාම අනාගතත්තභාවො. එවරූපො වා අඤ්ඤොපි අත්තභාවො ඉත්ථභාවො නාම, න එවරූපො අඤ්ඤථාභාවො නාම. තං ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං. **සංසාරන්ති** ඛන්ධධාතුආයතනානං පටිපාටිං. **නාතිවත්තතීති** නාතික්කමති. **එවමාදීනවං ඤත්වාති** එවං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙසු ඛන්ධෙසු ආදීනවං ජානිත්වා. **තණ්හං දුක්ඛස්ස සම්භවන්ති** තණ්හං ච ''අයං වට්ටදුක්ඛසම්භූතො සභාවො කාරණ''න්ති එවං ජානිත්වා. එත්තාවතා ඉමස්ස භික්ඛුනො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්තභාවො දස්සිතො. ඉදානි තං ඛීණාසවං ථොමෙන්තො **වීතතණ්හොති**ආදිමාහ. තත්ථ **අනාදානොති** නිග්ගහණො. **සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙති** සතිසම්පජඤ්ඤෙ වෙපුල්ලප්පත්තො ඛීණාසවො භික්ඛු සතො සම්පජානො චරෙය්‍ය විහරෙය්‍යාති අත්ථො. ඉති සුත්තන්තෙ වට්ටං කථෙත්වා ගාථාසු වට්ටවිවට්ටං කථිතන්ති.

10. යොගසුත්තවණ්ණනා

10. දසමෙ වට්ටස්මිං යොජෙන්තීති **යොගා. කාමයොගොති**ආදීසු පඤ්චකාමගුණිකො රාගො කාමයොගො. රූපාරූපභවෙසු ඡන්දරාගො **භවයොගො,** තථා ඣානනිකන්ති. සස්සතදිට්ඨිසහගතො ච රාගො ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො ච **දිට්ඨියොගො**. චතූසු සච්චෙසු අඤ්ඤාණං **අවිජ්ජායොගො**. කාමෙසු වා යොජෙතීති කාමයොගො. භවෙසු යොජෙතීති භවයොගො. දිට්ඨීසු යොජෙතීති දිට්ඨියොගො. අවිජ්ජාය යොජෙතීති අවිජ්ජායොගොති හෙට්ඨා වුත්තධම්මානංයෙවෙතං අධිවචනං.

ඉදානි තෙ විත්ථාරෙත්වා දස්සෙන්තො **කතමො ච, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **සමුදයන්ති** උප්පත්තිං. **අත්ථඞ්ගමන්ති** භෙදං. **අස්සාදන්ති** මධුරභාවං. **ආදීනවන්ති** අමධුරභාවං දොසං. **නිස්සරණන්ති** නිස්සටභාවං. **කාමෙසූති** වත්ථුකාමෙසු. **කාමරාගොති** කාමෙ ආරබ්භ උප්පන්නරාගො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **අනුසෙතීති** නිබ්බත්තති. **අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, කාමයොගොති**, භික්ඛවෙ, ඉදං කාමෙසු යොජනකාරණං බන්ධනකාරණං වුච්චතීති එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ඵස්සායතනානන්ති චක්ඛාදීනං චක්ඛුසම්ඵස්සාදිකාරණානං. **අවිජ්ජා අඤ්ඤාණන්ති** ඤාණපටිපක්ඛභාවෙන අඤ්ඤාණසඞ්ඛාතා අවිජ්ජා. **ඉති කාමයොගොති** එත්ථ ඉති සද්දො චතූහිපි යොගෙහි සද්ධිං යොජෙතබ්බො ''එවං කාමයොගො, එවං භවයොගො''ති. **සංයුත්තොති** පරිවාරිතො. **පාපකෙහීති** ලාමකෙහි. **අකුසලෙහීති** අකොසල්ලසම්භූතෙහි. **සංකිලෙසිකෙහීති** සංකිලෙසනකෙහි, පසන්නස්ස චිත්තස්ස පසන්නභාවදූසකෙහීති අත්ථො. **පොනොබ්භවිකෙහීති** පුනබ්භවනිබ්බත්තකෙහි. **සදරෙහීති** සදරථෙහි. **දුක්ඛවිපාකෙහීති** විපාකකාලෙ දුක්ඛුප්පාදකෙහි. **ආයතිං ජාතිජරාමරණිකෙහීති** අනාගතෙ පුනප්පුනං ජාතිජරාමරණනිබ්බත්තකෙහි. **තස්මා අයොගක්ඛෙමීති වුච්චතීති** යස්මා අප්පහීනයොගො පුග්ගලො එතෙහි ධම්මෙහි සම්පයුත්තො හොති, තස්මා චතූහි යොගෙහි ඛෙමං නිබ්බානං අනධිගතත්තා න යොගක්ඛෙමීති වුච්චති.

විසංයොගොති විසංයොජනකාරණානි. **කාමයොගවිසංයොගොති** කාමයොගතො විසංයොජනකාරණං. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ අසුභජ්ඣානං කාමයොගවිසංයොගො, තං පාදකං කත්වා අධිගතො අනාගාමිමග්ගො එකන්තෙනෙව කාමයොගවිසංයොගො නාම. අරහත්තමග්ගො භවයොගවිසංයොගො නාම, සොතාපත්තිමග්ගො දිට්ඨියොගවිසංයොගො නාම, අරහත්තමග්ගො අවිජ්ජායොගවිසංයොගො නාම. ඉදානි තෙ විත්ථාරවසෙන දස්සෙන්තො **කතමො ච, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ. තස්සත්ථො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

භවයොගෙන චූභයන්ති භවයොගෙන ච සංයුත්තා, කිඤ්චි භියො උභයෙනාපි සම්පයුත්තා, යෙන කෙනචි යොගෙන සමන්නාගතාති අත්ථො. **පුරක්ඛතාති** පුරතො කතා, පරිවාරිතා වා. **කාමෙ පරිඤ්ඤායාති** දුවිධෙපි කාමෙ පරිජානිත්වා. **භවයොගඤ්ච සබ්බසොති** භවයොගඤ්ච සබ්බමෙව පරිජානිත්වා. **සමූහච්චාති** සමූහනිත්වා. **විරාජයන්ති** විරාජෙන්තො, විරාජෙත්වා වා. ''විරාජෙන්තො''ති හි වුත්තෙ මග්ගො කථිතො හොති, ''විරාජෙත්වා''ති වුත්තෙ ඵලං. **මුනීති** ඛීණාසවමුනි. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙපි ගාථාසුපි වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතන්ති.

භණ්ඩගාමවග්ගො පඨමො.

2. චරවග්ගො

1. චරසුත්තවණ්ණනා

11. දුතියස්ස පඨමෙ **අධිවාසෙතීති** චිත්තං අධිරොපෙත්වා වාසෙති. **නප්පජහතීති** න පරිච්චජති. **න විනොදෙතීති** න නීහරති. **න බ්‍යන්තීකරොතීති** න විගතන්තං පරිච්ඡින්නපරිවටුමං කරොති. **න අනභාවං ගමෙතීති** න අනුඅභාවං අවඩ්ඪිං විනාසං ගමෙති. **චරම්පීති** චරන්තොපි. **අනාතාපීති** නිබ්බීරියො. **අනොත්තාපීති** උපවාදභයරහිතො. **සතතන්ති** නිච්චං. **සමිතන්ති** නිරන්තරං. එවං සබ්බත්ථ අත්ථං ඤත්වා සුක්කපක්ඛෙ වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ගාථාසු **ගෙහනිස්සිතන්ති** කිලෙසනිස්සිතං. **මොහනෙය්‍යෙසූති** මොහජනකෙසු ආරම්මණෙසු. **අභබ්බොති** අභාජනභූතො. **ඵුට්ඨුං සම්බොධිමුත්තමන්ති** අරහත්තමග්ගසඞ්ඛාතං උත්තමඤාණං ඵුසිතුං.

2. සීලසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ **සම්පන්නසීලාති** පරිපුණ්ණසීලා. **සම්පන්නපාතිමොක්ඛාති** පරිපුණ්ණපාතිමොක්ඛා. **පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතාති** පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙන සංවුතා පිහිතා උපෙතා හුත්වා විහරථ. **ආචාරගොචරසම්පන්නාති** ආචාරෙන ච ගොචරෙන ච සම්පන්නා සමුපාගතා භවථ. **අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසූති** අණුප්පමාණෙසු දොසෙසු. **භයදස්සාවිනොති** තානි අණුමත්තානි වජ්ජානි භයතො දස්සනසීලා. **සමාදාය සික්ඛථ සික්ඛාපදෙසූති** සබ්බසික්ඛාකොට්ඨාසෙසු සමාදාතබ්බං සමාදාය ගහෙත්වා සික්ඛථ. ‘‘සම්පන්නසීලානං…පෙ…. සික්ඛාපදෙසූ’’ති එත්තකෙන ධම්මක්ඛානෙන සික්ඛත්තයෙ සමාදාපෙත්වා චෙව පටිලද්ධගුණෙසු ච වණ්ණං කථෙත්වා ඉදානි උත්තරි කාතබ්බං දස්සෙන්තො **කිමස්සාති**ආදිමාහ. තත්ථ **කිමස්සාති** කිං භවෙය්‍ය.

යතං චරෙති යථා චරන්තො යතො හොති සංයතො, එවං චරෙය්‍ය. එස නයො සබ්බත්ථ. **අච්ඡෙති** නිසීදෙය්‍ය. **යතමෙනං පසාරයෙති** යං අඞ්ගපච්චඞ්ගං පසාරෙය්‍ය, තං යතං සංයතමෙව කත්වා පසාරෙය්‍ය. **උද්ධන්ති** උපරි. **තිරියන්ති** මජ්ඣං. **අපාචීනන්ති** අධො. එත්තාවතා අතීතා පච්චුප්පන්නා අනාගතා ච පඤ්චක්ඛන්ධා කථිතා. **යාවතාති** පරිච්ඡෙදවචනං. **ජගතො ගතීති** ලොකස්ස නිප්ඵත්ති. **සමවෙක්ඛිතා ච ධම්මානං, ඛන්ධානං උදයබ්බයන්ති** එතෙසං සබ්බලොකෙ අතීතාදිභෙදානං පඤ්චක්ඛන්ධධම්මානං උදයඤ්ච වයඤ්ච සමවෙක්ඛිතා. ‘‘පඤ්චක්ඛන්ධානං උදයං පස්සන්තො පඤ්චවීසති ලක්ඛණානි පස්සති, වයං පස්සන්තො පඤ්චවීසති ලක්ඛණානි පස්සතී’’ති වුත්තෙහි සමපඤ්ඤාසාය ලක්ඛණෙහි සම්මා අවෙක්ඛිතා හොති. **චෙතොසමථසාමීචින්ති** චිත්තසමථස්ස අනුච්ඡවිකං පටිපදං. **සික්ඛමානන්ති** පටිපජ්ජමානං, පූරයමානන්ති අත්ථො. **පහිතත්තොති** පෙසිතත්තො. **ආහූති** කථයන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ සීලං මිස්සකං කථෙත්වා ගාථාසු ඛීණාසවො කථිතො.

3. පධානසුත්තවණ්ණනා

13. තතියෙ **සම්මප්පධානානීති** සුන්දරපධානානි උත්තමවීරියානි. **සම්මප්පධානාති** පරිපුණ්ණවීරියා. **මාරධෙය්‍යාභිභූතාති** තෙභූමකවට්ටසඞ්ඛාතං මාරධෙය්‍යං අභිභවිත්වා සමතික්කමිත්වා ඨිතා. **තෙ අසිතාති** තෙ ඛීණාසවා අනිස්සිතා නාම. **ජාතිමරණභයස්සාති** ජාතිඤ්ච මරණඤ්ච පටිච්ච උප්පජ්ජනකභයස්ස, ජාතිමරණසඞ්ඛාතස්සෙව වා භයස්ස. **පාරගූති** පාරඞ්ගතා. **තෙ තුසිතාති** තෙ ඛීණාසවා තුට්ඨා නාම. **ජෙත්වා මාරං සවාහිනින්ති** සසෙනකං මාරං ජිනිත්වා ඨිතා. **තෙ අනෙජාති** තෙ ඛීණාසවා තණ්හාසඞ්ඛාතාය එජාය අනෙජා නිච්චලා නාම. **නමුචිබලන්ති** මාරබලං. **උපාතිවත්තාති** අතික්කන්තා. **තෙ සුඛිතාති** තෙ ඛීණාසවා ලොකුත්තරසුඛෙන සුඛිතා නාම. තෙනෙවාහ –

> ‘‘සුඛිතා වත අරහන්තො, තණ්හා නෙසං න විජ්ජති;
> අස්මිමානො සමුච්ඡින්නො, මොහජාලං පදාලිත’’න්ති. (සං. නි. 3.76);

4. සංවරසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙ **පධානානීති** වීරියානි. **සංවරප්පධානන්ති** චක්ඛාදීනි සංවරන්තස්ස උප්පන්නවීරියං . **පහානප්පධානන්ති** කාමවිතක්කාදයො පජහන්තස්ස උප්පන්නවීරියං. **භාවනාප්පධානන්ති** සම්බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙන්තස්ස උප්පන්නවීරියං. **අනුරක්ඛණාප්පධානන්ති** සමාධිනිමිත්තං අනුරක්ඛන්තස්ස උප්පන්නවීරියං.

විවෙකනිස්සිතන්තිආදීසු විවෙකො, විරාගො, නිරොධොති තීණිපි නිබ්බානස්ස නාමානි. නිබ්බානං හි උපධිවිවෙකත්තා **විවෙකො,** තං ආගම්ම රාගාදයො විරජ්ජන්තීති **විරාගො,** නිරුජ්ඣන්තීති **නිරොධො.** තස්මා විවෙකනිස්සිතන්තිආදීසු ආරම්මණවසෙන වා අධිගන්තබ්බවසෙන වා නිබ්බානනිස්සිතන්ති අත්ථො.

වොස්සග්ගපරිණාමින්ති එත්ථ ද්වෙ වොස්සග්ගා – පරිච්චාගවොස්සග්ගො ච පක්ඛන්දනවොස්සග්ගො ච. තත්ථ විපස්සනා තදඞ්ගවසෙන කිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච රාගං පරිච්චජතීති **පරිච්චාගවොස්සග්ගො**. මග්ගො ආරම්මණවසෙන නිබ්බානං පක්ඛන්දතීති **පක්ඛන්දනවොස්සග්ගො**. තස්මා වොස්සග්ගපරිණාමින්ති යථා භාවියමානො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො වොස්සග්ගත්ථාය පරිණමති, විපස්සනාභාවඤ්ච මග්ගභාවඤ්ච පාපුණාති, එවං තං භාවෙතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **භද්දකන්**ති ලද්ධකං. **සමාධිනිමිත්තං** වුච්චති අට්ඨිකසඤ්ඤාදිවසෙන අධිගතො සමාධියෙව. **අනුරක්ඛතී**ති සමාධිපාරිපන්ථිකධම්මෙ රාගදොසමොහෙ සොධෙන්තො රක්ඛති. එත්ථ ච අට්ඨිකසඤ්ඤාදිකා පඤ්චෙව සඤ්ඤා වුත්තා, ඉමස්මිං පන ඨානෙ දසපි අසුභානි විත්ථාරෙත්වා කථෙතබ්බානි. තෙසං විත්ථාරො විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.102 ආදයො) වුත්තොයෙව. ගාථාය සංවරාදිනිප්ඵාදකං වීරියමෙව වුත්තං. **ඛයං දුක්ඛස්ස පාපුණෙ**ති දුක්ඛක්ඛයසඞ්ඛාතං අරහත්තං පාපුණෙය්‍යාති.

5. පඤ්ඤත්තිසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ **අග්ගපඤ්ඤත්තියො**ති උත්තමපඤ්ඤත්තියො. **අත්තභාවීනන්**ති අත්තභාවවන්තානං. **යදිදං රාහු අසුරින්දො**ති යො එස රාහු අසුරින්දො අයං අග්ගොති. එත්ථ රාහු කිර අසුරින්දො චත්තාරි යොජනසහස්සානි අට්ඨ ච යොජනසතානි උච්චො, බාහන්තරමස්ස ද්වාදසයොජනසතානි, හත්ථතලපාදතලානං පුථුලතා තීණි යොජනසතානි. අඞ්ගුලිපබ්බානි පණ්ණාස යොජනානි, භමුකන්තරං පණ්ණාසයොජනං, නලාටං තියොජනසතං, සීසං නවයොජනසතං. **කාමභොගීනං යදිදං රාජා මන්ධාතා**ති යො එස රාජා මන්ධාතා නාම, අයං දිබ්බෙපි මානුසකෙපි කාමෙ පරිභුඤ්ජනකානං සත්තානං අග්ගො නාම. එස හි අසඞ්ඛෙය්‍යායුකෙසු මනුස්සෙසු නිබ්බත්තිත්වා ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ හිරඤ්ඤවස්සං වස්සාපෙන්තො මානුසකෙ කාමෙ දීඝරත්තං පරිභුඤ්ජි. දෙවලොකෙ පන යාව ඡත්තිංසාය ඉන්දානං ආයුප්පමාණං, තාව පණීතෙ කාමෙ පරිභුඤ්ජීති කාමභොගීනං අග්ගො නාම ජාතො. **ආධිපතෙය්‍යානන්**ති අධිපතිට්ඨානං ජෙට්ඨකට්ඨානං කරොන්තානං. **තථාගතො අග්ගමක්ඛායතී**ති ලොකියලොකුත්තරෙහි ගුණෙහි තථාගතො අග්ගො සෙට්ඨො උත්තමො අක්ඛායති.

ඉද්ධියා යසසා ජලන්ති දිබ්බසම්පත්තිසමිද්ධියා ච පරිවාරසඞ්ඛාතෙන යසසා ච ජලන්තානං. **උද්ධං තිරියං අපාචීනන්**ති උපරි ච මජ්ඣෙ ච හෙට්ඨා ච. **යාවතා ජගතො ගතී**ති යත්තකා ලොකනිප්ඵත්ති.

6. සොඛුම්මසුත්තවණ්ණනා

16. ඡට්ඨෙ **සොඛුම්මානී**ති සුඛුමලක්ඛණපටිවිජ්ඣනකානි ඤාණානි. **රූපසොඛුම්මෙන සමන්නාගතො හොතී**ති රූපෙ සණ්හසුඛුමලක්ඛණපරිග්ගාහකෙන ඤාණෙන සමන්නාගතො හොති. **පරමෙනා**ති උත්තමෙන. **තෙන ච රූපසොඛුම්මෙනා**ති තෙන යාව අනුලොමභාවං පත්තෙන සුඛුමලක්ඛණපරිග්ගාහකඤාණෙන. **න සමනුපස්සතී**ති නත්ථිභාවෙනෙව න පස්සති. **න පත්ථෙතී**ති නත්ථිභාවෙනෙව න පත්ථෙති. **වෙදනාසොඛුම්මාදීසු**පි එසෙව නයො.

රූපසොඛුම්මතං ඤත්වාති රූපක්ඛන්ධස්ස සණ්හසුඛුමලක්ඛණපරිග්ගාහකෙන ඤාණෙන සුඛුමතං ජානිත්වා. **වෙදනානඤ්ච සම්භවන්**ති වෙදනාක්ඛන්ධස්ස ච පභවං ජානිත්වා. **සඤ්ඤා යතො සමුදෙතී**ති යස්මා කාරණා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සමුදෙති නිබ්බත්තති, තඤ්ච ජානිත්වා. **අත්ථං ගච්ඡති යත්ථ චා**ති යස්මිං ඨානෙ නිරුජ්ඣති, තඤ්ච ජානිත්වා. **සඞ්ඛාරෙ පරතො ඤත්වා**ති සඞ්ඛාරක්ඛන්ධං අනිච්චතාය ලුජ්ජනභාවෙන පරතො ජානිත්වා. ඉමිනා හි පදෙන අනිච්චානුපස්සනා කථිතා. **දුක්ඛතො නො ච අත්තතො**ති ඉමිනා දුක්ඛානත්තානුපස්සනා. **සන්තො**ති කිලෙසසන්තතාය සන්තො. **සන්තිපදෙ රතො**ති නිබ්බානෙ රතො. ඉති සුත්තන්තෙ චතූසු ඨානෙසු විපස්සනාව කථිතා, ගාථාසු ලොකුත්තරධම්මොපීති.

7. පඨමඅගතිසුත්තවණ්ණනා

17-19. සත්තමෙ **අගතිගමනානී**ති නගතිගමනානි. **ඡන්දාගතිං ගච්ඡතී**ති ඡන්දෙන අගතිං ගච්ඡති, අකත්තබ්බං කරොති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **ඡන්දා දොසා භයා මොහා**ති ඡන්දෙන, දොසෙන, භයෙන, මොහෙන. **අතිවත්තතී**ති අතික්කමති. අට්ඨමං උත්තානමෙව. නවමෙ තථාබුජ්ඣනකානං වසෙන ද්වීහිපි නයෙහි කථිතං.

10. භත්තුද්දෙසකසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ **භත්තුද්දෙසකො**ති සලාකභත්තාදීනං උද්දෙසකො. **කාමෙසු අසංයතා**ති වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමෙහි අසංයතා. **පරිසාකසටො ච පනෙස වුච්චතී**ති අයඤ්ච පන සො එවරූපා පරිසාකචවරො නාම වුච්චතීති අත්ථො. **සමණෙනා**ති බුද්ධසමණෙන. **පරිසාය මණ්ඩො ච පනෙස වුච්චතී**ති අයං එවරූපා පරිසා විප්පසන්නෙන පරිසාමණ්ඩොති වුච්චතීති.

චරවග්ගො දුතියො.

3. උරුවෙලවග්ගො

1. පඨමඋරුවෙලසුත්තවණ්ණනා

21. තතියස්ස පඨමෙ **උරුවෙලායන්ති** එත්ථ **උරුවෙලාති** මහාවෙලා, මහාවාලිකරාසීති අත්ථො. අථ වා **උරූති** වාලුකා වුච්චති, **වෙලාති** මරියාදා. වෙලාතික්කමනහෙතු ආහටා උරු උරුවෙලාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. අතීතෙ කිර අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ දසසහස්සා කුලපුත්තා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා තස්මිං පදෙසෙ විහරන්තා එකදිවසං සන්නිපතිත්වා කතිකවත්තං අකංසු – ‘‘කායකම්මවචීකම්මානි නාම පරෙසම්පි පාකටානි හොන්ති, මනොකම්මං පන අපාකටං. තස්මා යො කාමවිතක්කං වා බ්‍යාපාදවිතක්කං වා විහිංසාවිතක්කං වා විතක්කෙති, තස්ස අඤ්ඤො චොදකො නාම නත්ථි. සො අත්තනාව අත්තානං චොදෙත්වා පත්තපුටෙන වාලුකං ආහරිත්වා ඉමස්මිං ඨානෙ ආකිරතු, ඉදමස්ස දණ්ඩකම්ම’’න්ති. තතො පට්ඨාය යො තාදිසං විතක්කං විතක්කෙති, සො තත්ථ පත්තපුටෙන වාලුකං ආකිරති, එවං තත්ථ අනුක්කමෙන මහාවාලුකරාසි ජාතො. තතො නං පච්ඡිමා ජනතා පරික්ඛිපිත්වා චෙතියට්ඨානමකාසි, තං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘උරුවෙලාති මහාවෙලා, මහාවාලිකරාසීති අත්ථො’’ති. තමෙව සන්ධාය වුත්තං – ‘‘අථ වා උරූති වාලුකා වුච්චති, වෙලාති මරියාදා, වෙලාතික්කමනහෙතු ආහටා උරු උරුවෙලාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො’’ති.

නජ්ජා නෙරඤ්ජරාය තීරෙති උරුවෙලගාමං නිස්සාය නෙරඤ්ජරානදීතීරෙ විහරාමීති දස්සෙති. **අජපාලනිග්‍රොධෙති** අජපාලකා තස්ස නිග්‍රොධස්ස ඡායාය නිසීදන්තිපි තිට්ඨන්තිපි, තස්මා සො අජපාලනිග්‍රොධොත්වෙව සඞ්ඛං ගතො, තස්ස හෙට්ඨාති අත්ථො. **පඨමාභිසම්බුද්ධොති** සම්බුද්ධො හුත්වා පඨමමෙව. **උදපාදීති** අයං විතක්කො පඤ්චමෙ සත්තාහෙ උදපාදි. කස්මා උදපාදීති? සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණත්තා චෙව පුබ්බාසෙවනතාය ච. තත්ථ පුබ්බාසෙවනාය පකාසනත්ථං තිත්තිරජාතකං ආහරිතබ්බං. හත්ථිවානරතිත්තිරා කිර එකස්මිං පදෙසෙ විහරන්තා ‘‘යො අම්හාකං මහල්ලකො, තස්මිං සගාරවා විහරිස්සාමා’’ති නිග්‍රොධං දස්සෙත්වා ‘‘කො නු ඛො අම්හාකං මහල්ලකො’’ති වීමංසන්තා තිත්තිරස්ස මහල්ලකභාවං ඤත්වා තස්ස ජෙට්ඨාපචායනකම්මං කත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං සමග්ගා සම්මොදමානා විහරිත්වා සග්ගපරායණා අහෙසුං. තං කාරණං ඤත්වා රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘යෙ වුඩ්ඪමපචායන්ති, නරා ධම්මස්ස කොවිදා;
දිට්ඨෙව ධම්මෙ පාසංසා, සම්පරායෙ ච සුග්ගතී’’ති. (ජා. 1.1.37);

එවං අහෙතුකතිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තොපි තථාගතො සගාරවවාසං රොචෙසි, ඉදානි කස්මා න රොචෙස්සතීති. **අගාරවොති** අඤ්ඤස්මිං ගාරවරහිතො, කඤ්චි ගරුට්ඨානෙ අට්ඨපෙත්වාති අත්ථො. **අප්පතිස්සොති** පතිස්සයරහිතො, කඤ්චි ජෙට්ඨකට්ඨානෙ අට්ඨපෙත්වාති අත්ථො. **සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වාති** එත්ථ සමිතපාපබාහිතපාපායෙව සමණබ්‍රාහ්මණා අධිප්පෙතා. **සක්කත්වා ගරුං කත්වාති** සක්කාරඤ්චෙව කත්වා ගරුකාරඤ්ච උපට්ඨපෙත්වා.

සදෙවකෙ ලොකෙතිආදීසු සද්ධිං දෙවෙහි සදෙවකෙ. දෙවග්ගහණෙන චෙත්ථ මාරබ්‍රහ්මෙසු ගහිතෙසුපි මාරො නාම වසවත්ති සබ්බෙසං උපරි වසං වත්තෙති, බ්‍රහ්මා නාම මහානුභාවො, එකඞ්ගුලියා එකස්මිං චක්කවාළසහස්සෙ ආලොකං ඵරති, ද්වීහි ද්වීසු, දසහි අඞ්ගුලීහි දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු ආලොකං ඵරති. සො ඉමිනා සීලසම්පන්නතරොති වත්තුං මා ලභන්තූති **සමාරකෙ සබ්‍රහ්මකෙති** විසුං වුත්තං. තථා සමණා නාම එකනිකායාදිවසෙන බහුස්සුතා සීලවන්තො පණ්ඩිතා, බ්‍රාහ්මණාපි වත්ථුවිජ්ජාදිවසෙන බහුස්සුතා පණ්ඩිතා. තෙ ඉමිනා සම්පන්නතරාති වත්තුං මා ලභන්තූති **සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජායාති** වුත්තං. **සදෙවමනුස්සායාති** ඉදං පන නිප්පදෙසතො දස්සනත්ථං ගහිතමෙව ගහෙත්වා වුත්තං. අපිචෙත්ථ පුරිමානි තීණි පදානි ලොකවසෙන වුත්තානි, පච්ඡිමානි ද්වෙ පජාවසෙන. **සීලසම්පන්නතරන්ති** සීලෙන සම්පන්නතරං, අධිකතරන්ති අත්ථො. එත්ථ ච සීලාදයො චත්තාරො ධම්මා ලොකියලොකුත්තරා කථිතා, විමුත්තිඤාණදස්සනං ලොකියමෙව. පච්චවෙක්ඛණඤාණමෙව හෙතං. **පාතුරහොසීති** ‘‘අයං සත්ථා අවීචිතො යාව භවග්ගා සීලාදීහි අත්තනා අධිකතරං අපස්සන්තො ‘මයා පටිවිද්ධනවලොකුත්තරධම්මමෙව සක්කත්වා උපනිස්සාය විහරිස්සාමී’ති චින්තෙති, කාරණං භගවා චින්තෙති, අත්ථං වුඩ්ඪිං විසෙසං චින්තෙති, ගච්ඡාමිස්ස උස්සාහං ජනෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා පුරතො පාකටො අහොසි, අභිමුඛෙ අට්ඨාසීති අත්ථො.

විහංසු විහරන්ති චාති එත්ථ යො වදෙය්‍ය – ‘‘විහරන්තීති වචනතො පච්චුප්පන්නෙපි බහූ බුද්ධා’’ති, සො ‘‘භගවාපි භන්තෙ එතරහි අරහං සම්මාසම්බුද්ධො’’ති ඉමිනා වචනෙන පටිබාහිතබ්බො.

‘‘න මෙ ආචරියො අත්ථි, සදිසො මෙ න විජ්ජති;
සදෙවකස්මිං ලොකස්මිං, නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලො’’ති. (මහාව. 11; ම. නි. 2.341) –

ආදීහි චස්ස සුත්තෙහි අඤ්ඤෙසං බුද්ධානං අභාවො දීපෙතබ්බො. **තස්මාති** යස්මා සබ්බෙපි බුද්ධා සද්ධම්මගරුනො, තස්මා. **මහත්තමභිකඞ්ඛතාති** මහන්තභාවං පත්ථයමානෙන. **සරං බුද්ධාන සාසනන්ති** බුද්ධානං සාසනං සරන්තෙන.

යතොති යස්මිං කාලෙ. **මහත්තෙන සමන්නාගතොති** රත්තඤ්ඤුමහත්තං වෙපුල්ලමහත්තං බ්‍රහ්මචරියමහත්තං ලාභග්ගමහත්තන්ති ඉමිනා චතුබ්බිධෙන මහත්තෙන සමන්නාගතො. **අථ මෙ සඞ්ඝෙපි ගාරවොති** අථ මය්හං සඞ්ඝෙපි ගාරවො ජාතො. කිස්මිං පන කාලෙ භගවතා සඞ්ඝෙ ගාරවො කතොති? මහාපජාපතියා දුස්සයුගදානකාලෙ. තදා හි භගවා අත්තනො උපනීතං දුස්සයුගං ''සඞ්ඝෙ, ගොතමි, දෙහි, සඞ්ඝෙ තෙ දින්නෙ අහඤ්චෙව පූජිතො භවිස්සාමි සඞ්ඝො චා''ති වදන්තො සඞ්ඝෙ ගාරවං අකාසි නාම.

2. දුතියඋරුවෙලසුත්තවණ්ණනා

22. දුතියෙ **සම්බහුලාති** බහුකා. **බ්‍රාහ්මණාති** හුහුක්කජාතිකෙන බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං ආගතා බ්‍රාහ්මණා. **ජිණ්ණාති** ජරාජිණ්ණා. **වුඩ්ඪාති** වයොවුද්ධා. **මහල්ලකාති** ජාතිමහල්ලකා. **අද්ධගතාති** තයො වයෙ අද්ධෙ අතික්කන්තා. **සුතමෙතන්ති** අම්හෙහි සුතං එතං. **තයිදං භො, ගොතම, තථෙවාති** භො, ගොතම, එතං අම්හෙහි සුතකාරණං තථා එව. **තයිදං භො, ගොතම, න සම්පන්නමෙවාති** තං එතං අභිවාදනාදිඅකරණං අනනුච්ඡවිකමෙව.

අකාලවාදීතිආදීසු අකාලෙ වදතීති **අකාලවාදී**. අසභාවං වදතීති **අභූතවාදී**. අනත්ථං වදති, නො අත්ථන්ති **අනත්ථවාදී**. අධම්මං වදති, නො ධම්මන්ති **අධම්මවාදී**. අවිනයං වදති , නො විනයන්ති **අවිනයවාදී. අනිධානවතිං වාචං භාසිතාති** න හදයෙ නිධෙතබ්බයුත්තකං වාචං භාසිතා. **අකාලෙනාති** කථෙතුං අයුත්තකාලෙන. **අනපදෙසන්ති** අපදෙසරහිතං, සාපදෙසං සකාරණං කත්වා න කථෙති. **අපරියන්තවතින්ති** පරියන්තරහිතං, න පරිච්ඡෙදං දස්සෙත්වා කථෙති. **අනත්ථසංහිතන්ති** න ලොකියලොකුත්තරඅත්ථනිස්සිතං කත්වා කථෙති. **බාලො ථෙරොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡතීති** අන්ධබාලො ථෙරොති සඞ්ඛං ගච්ඡති.

කාලවාදීතිආදීනි වුත්තපටිපක්ඛවසෙන වෙදිතබ්බානි. **පණ්ඩිතො ථෙරොත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡතීති** පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතත්තා පණ්ඩිතො, ථිරභාවප්පත්තියා ථෙරොති සඞ්ඛං ගච්ඡති.

බහුස්සුතො හොතීති බහුං අස්ස සුතං හොති, නවඞ්ගං සත්ථුසාසනං පාළිඅනුසන්ධිපුබ්බාපරවසෙන උග්ගහිතං හොතීති අත්ථො. **සුතධරොති** සුතස්ස ආධාරභූතො. යස්ස හි ඉතො ගහිතං ඉතො පලායති, ඡිද්දඝටෙ උදකං විය න තිට්ඨති, පරිසමජ්ඣෙ එකසුත්තං වා ජාතකං වා කථෙතුං වා වාචෙතුං වා න සක්කොති, අයං න සුතධරො නාම. යස්ස පන උග්ගහිතං බුද්ධවචනං උග්ගහිතකාලසදිසමෙව හොති, දසපි වීසතිපි වස්සානි සජ්ඣායං අකරොන්තස්ස නෙව නස්සති, අයං සුතධරො නාම. **සුතසන්නිචයොති** සුතස්ස සන්නිචයභූතො. යස්ස හි සුතං හදයමඤ්ජූසාය සන්නිචිතං සිලාය ලෙඛා විය සුවණ්ණපත්තෙ පක්ඛිත්තසීහවසා විය ච තිට්ඨති, අයං සුතසන්නිචයො නාම. **ධාතාති** ධාතා පගුණා. එකච්චස්ස හි උග්ගහිතබුද්ධවචනං ධාතං පගුණං නිච්චලිකං න හොති, ''අසුකං සුත්තං වා ජාතකං වා කථෙහී''ති වුත්තෙ ''සජ්ඣායිත්වා සංසන්දිත්වා සමනුග්ගාහිත්වා ජානිස්සාමී''ති වදති. එකච්චස්ස ධාතං පගුණං භවඞ්ගසොතසදිසං හොති, ''අසුකං සුත්තං වා ජාතකං වා කථෙහී''ති වුත්තෙ උද්ධරිත්වා තමෙව කථෙති. තං සන්ධාය වුත්තං ''ධාතා''ති. **වචසා පරිචිතාති** සුත්තදසක-වග්ගදසකපණ්ණාසදසකවසෙන වාචාය සජ්ඣායිතා. **මනසානුපෙක්ඛිතාති** චිත්තෙන අනුපෙක්ඛිතා. යස්ස වාචාය සජ්ඣායිතං බුද්ධවචනං මනසා චින්තෙන්තස්ස තත්ථ තත්ථ පාකටං හොති, මහාදීපං ජාලෙත්වා ඨිතස්ස රූපගතං විය පඤ්ඤායති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධාති** අත්ථතො ච කාරණතො ච පඤ්ඤාය සුප්පටිවිද්ධා.

ආභිචෙතසිකානන්ති අභිචෙතොති අභික්කන්තං විසුද්ධං චිත්තං වුච්චති, අධිචිත්තං වා, අභිචෙතසි ජාතානි ආභිචෙතසිකානි, අභිචෙතොසන්නිස්සිතානීති වා ආභිචෙතසිකානි. **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානන්ති** දිට්ඨධම්මෙ සුඛවිහාරානං. දිට්ඨධම්මොති පච්චක්ඛො අත්තභාවො වුච්චති, තත්ථ සුඛවිහාරභූතානන්ති අත්ථො. රූපාවචරජ්ඣානානමෙතං අධිවචනං. තානි හි අප්පෙත්වා නිසින්නා ඣායිනො ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ අසංකිලිට්ඨනෙක්ඛම්මසුඛං වින්දන්ති, තස්මා ''දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානී''ති වුච්චන්ති. **නිකාමලාභීති** නිකාමෙන ලාභී, අත්තනො ඉච්ඡාවසෙන ලාභී, ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතුං සමත්ථොති වුත්තං හොති. **අකිච්ඡලාභීති** සුඛෙනෙව පච්චනීකධම්මෙ වික්ඛම්භෙත්වා සමාපජ්ජිතුං සමත්ථොති වුත්තං හොති. **අකසිරලාභීති** අකසිරානං ලාභී විපුලානං, යථාපරිච්ඡෙදෙන වුට්ඨාතුං සමත්ථොති වුත්තං හොති. එකච්චො හි ලාභීයෙව හොති, න පන ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සක්කොති සමාපජ්ජිතුං. එකච්චො සක්කොති තථාසමාපජ්ජිතුං, පාරිපන්ථිකෙ ච පන කිච්ඡෙන වික්ඛම්භෙති. එකච්චො තථා ච සමාපජ්ජති, පාරිපන්ථිකෙ ච අකිච්ඡෙනෙව වික්ඛම්භෙති, න සක්කොති නාළිකයන්තං විය යථාපරිච්ඡෙදෙයෙව වුට්ඨාතුං. යස්ස පන අයං තිවිධාපි සම්පදා අත්ථි, සො ''අකිච්ඡලාභී අකසිරලාභී''ති වුච්චති. **ආසවානං ඛයාති**ආදීනි වුත්තත්ථානෙව. එවමිධ සීලම්පි බාහුසච්චම්පි ඛීණාසවස්සෙව සීලං බාහුසච්චඤ්ච, ඣානානිපි ඛීණාසවස්සෙව වළඤ්ජනකජ්ඣානානි කථිතානි. ''ආසවානං ඛයා''තිආදීහි පන අරහත්තං කථිතං. එලෙන චෙත්ථ මග්ගකිච්චං පකාසිතන්ති වෙදිතබ්බං.

උද්ධතෙනාති උද්ධච්චසහගතෙන. **සම්ඵන්ති** පලාපකථං. **අසමාහිතසඞ්කප්පොති** අට්ඨපිතසඞ්කප්පො. **මගොති** මගසදිසො. **ආරාති** දූරෙ. **ඨාවරෙයාම්හාති** ඨාවරභාවතො. **පාපදිට්ඨීති** ලාමකදිට්ඨී. **අනාදරොති** ආදරරහිතො. **සුතවාති** සුතෙන උපගතො. **පටිභානවාති** දුවිධෙන පටිභානෙන සමන්නාගතො. **පඤ්ඤායත්ථං විපස්සතීති** සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය චතුන්නං සච්චානං අත්ථං විනිවිජ්ඣිත්වා පස්සති. **පාරගූ සබ්බධම්මානන්ති** සබ්බෙසං ඛන්ධාදිධම්මානං පාරං ගතො, අභිඤ්ඤාපාරගූ, පරිඤ්ඤාපාරගූ, පහානපාරගූ, භාවනාපාරගූ, සච්ඡිකිරියාපාරගූ, සමාපත්තිපාරගූති එවං ඡබ්බිධෙන පාරගමනෙන සබ්බධම්මානං පාරං පරියොසානං ගතො. **අඛිලොති** රාගඛිලාදිවිරහිතො. **පටිභානවාති** දුවිධෙනෙව පටිභානෙන සමන්නාගතො. **බ්‍රහ්මචරියස්ස කෙවලීති** සකලබ්‍රහ්මචරියො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

3. ලොකසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ **ලොකොති** දුක්ඛසච්චං. **අභිසම්බුද්ධොති** ඤාතො පච්චක්ඛො කතො. **ලොකස්මාති** දුක්ඛසච්චතො. **පහීනොති** මහාබොධිමණ්ඩෙ අරහත්තමග්ගඤාණෙන පහීනො. **තථාගතස්ස භාවිතාති** තථාගතෙන භාවිතා.

එවං එත්තකෙන ඨානෙන චතූහි සච්චෙහි අත්තනො බුද්ධභාවං කථෙත්වා ඉදානි තථාගතභාවං කථෙතුං **යං, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **දිට්ඨන්ති** රූපායතනං. **සුතන්ති** සද්දායතනං. **මුතන්ති** පත්වා ගහෙතබ්බතො ගන්ධායතනං රසායතනං ඵොට්ඨබ්බායතනං. **විඤ්ඤාතන්ති** සුඛදුක්ඛාදි ධම්මාරම්මණං. **පත්තන්ති** පරියෙසිත්වා වා අපරියෙසිත්වා වා පත්තං. **පරියෙසිතන්ති** පත්තං වා අප්පත්තං වා පරියෙසිතං. **අනුවිචරිතං මනසාති** චිත්තෙන අනුසඤ්චරිතං.

තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධන්ති ඉමිනා එතං දස්සෙති – යං අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස නීලං පීතකන්තිආදි රූපාරම්මණං චක්ඛුද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති, ‘‘අයං සත්තො ඉමස්මිං ඛණෙ ඉමං නාම රූපාරම්මණං දිස්වා සුමනො වා දුම්මනො වා මජ්ඣත්තො වා ජාතො’’ති සබ්බං තථාගතස්ස එවං අභිසම්බුද්ධං. තථා යං අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස භෙරිසද්දො මුදිඞ්ගසද්දොතිආදි සද්දාරම්මණං සොතද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති, මූලගන්ධො තචගන්ධොතිආදි ගන්ධාරම්මණං ඝානද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති, මූලරසො ඛන්ධරසොතිආදි රසාරම්මණං ජිව්හාද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති, කක්ඛළං මුදුකන්තිආදි පථවීධාතුතෙජොධාතුවායොධාතුභෙදං ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං කායද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති, ‘‘අයං සත්තො ඉමස්මිං ඛණෙ ඉමං නාම ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං ඵුසිත්වා සුමනො වා දුම්මනො වා මජ්ඣත්තො වා ජාතො’’ති සබ්බං තථාගතස්ස එවං අභිසම්බුද්ධං. තථා යං අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස සුඛදුක්ඛාදිභෙදං ධම්මාරම්මණං මනොද්වාරස්ස ආපාථං ආගච්ඡති, ‘‘අයං සත්තො ඉමස්මිං ඛණෙ ඉමං නාම ධම්මාරම්මණං විජානිත්වා සුමනො වා දුම්මනො වා මජ්ඣත්තො වා ජාතො’’ති සබ්බං තථාගතස්ස එවං අභිසම්බුද්ධං. යඤ්හි, භික්ඛවෙ, ඉමෙසං සබ්බසත්තානං දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං, තත්ථ තථාගතෙන අදිට්ඨං වා අසුතං වා අමුතං වා අවිඤ්ඤාතං වා නත්ථි, ඉමස්ස පන මහාජනස්ස පරියෙසිත්වා අප්පත්තම්පි අත්ථි, අපරියෙසිත්වා අප්පත්තම්පි අත්ථි, පරියෙසිත්වා පත්තම්පි අත්ථි, අපරියෙසිත්වා පත්තම්පි අත්ථි, සබ්බම්පි තථාගතස්ස අප්පත්තං නාම නත්ථි ඤාණෙන අසච්ඡිකතං.

තස්මා තථාගතොති වුච්චතීති යං යථා ලොකෙන ගතං, තස්ස තථෙව ගතත්තා තථාගතොති වුච්චති . පාළියං පන ‘‘අභිසම්බුද්ධ’’න්ති වුත්තං, තං ගතසද්දෙන එකත්ථං. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු තථාගතොති නිගමස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො. තස්ස යුත්ති එකපුග්ගලවණ්ණනායං තථාගතසද්දවිත්ථාරෙ වුත්තායෙව. අපිචෙත්ථ **අඤ්ඤදත්ථූති** එකංසත්ථෙ නිපාතො. දක්ඛතීති **දසො**. වසං වත්තෙතීති **වසවත්තී**.

සබ්බං ලොකං අභිඤ්ඤාති තෙධාතුකං ලොකසන්නිවාසං ජානිත්වා. **සබ්බං ලොකෙ යථාතථන්ති** තස්මිං තෙධාතුකලොකසන්නිවාසෙ යංකිඤ්චි නෙය්‍යං, සබ්බං තං යථාතථං අවිපරීතං ජානිත්වා. **විසංයුත්තොති** චතුන්නං යොගානං පහානෙන විසංයුත්තො. **අනූපයොති** තණ්හාදිට්ඨිඋපයෙහි විරහිතො. **සබ්බාභිභූති** රූපාදීනි සබ්බාරම්මණානි අභිභවිත්වා ඨිතො. **ධීරොති** ධිතිසම්පන්නො. **සබ්බගන්ථප්පමොචනොති** සබ්බෙ චත්තාරොපි ගන්ථෙ මොචෙත්වා ඨිතො. **ඵුට්ඨස්සාති** ඵුට්ඨා අස්ස. ඉදඤ්ච කරණත්ථෙ සාමිවචනං. **පරමා සන්තීති** නිබ්බානං. තඤ්හි තෙන ඤාණඵුසනෙන ඵුට්ඨං. තෙනෙවාහ – **නිබ්බානං අකුතොභයන්ති**. අථ වා **පරමාසන්තීති** උත්තමා සන්ති. කතරා සාති? නිබ්බානං. යස්මා පන නිබ්බානෙ කුතොචි භයං නත්ථි, තස්මා තං අකුතොභයන්ති වුච්චති. **විමුත්තො උපධිසඞ්ඛයෙති** උපධිසඞ්ඛයසඞ්ඛාතෙ නිබ්බානෙ තදාරම්මණාය ඵලවිමුත්තියා විමුත්තො. **සීහො අනුත්තරොති** පරිස්සයානං සහනට්ඨෙන කිලෙසානඤ්ච හිංසනට්ඨෙන තථාගතො අනුත්තරො සීහො නාම. **බ්‍රහ්මන්ති** සෙට්ඨං. **ඉතීති** එවං තථාගතස්ස ගුණෙ ජානිත්වා. **සඞ්ගම්මාති** සමාගන්ත්වා. **තං නමස්සන්තීති** තං තථාගතං තෙ සරණං ගතා නමස්සන්ති. ඉදානි යං වදන්තා තෙ නමස්සන්ති, තං දස්සෙතුං **දන්තොති**ආදි වුත්තං. තං උත්තානත්ථමෙවාති.

4. කාළකාරාමසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථං අත්ථුප්පත්තියං නික්ඛිත්තං. කතරාය අත්ථුප්පත්තියන්ති? දසබලගුණකථාය. අනාථපිණ්ඩිකස්ස කිර ධීතා චූළසුභද්දා ‘‘සාකෙතනගරෙ කාළකසෙට්ඨිපුත්තස්ස ගෙහං ගච්ඡිස්සාමී’’ති සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අහං මිච්ඡාදිට්ඨිකකුලං ගච්ඡාමි. සචෙ තත්ථ සක්කාරං ලභිස්සාමි, එකස්මිං පුරිසෙ පෙසියමානෙ පපඤ්චො භවිස්සති, මං ආවජ්ජෙය්‍යාථ භගවා’’ති පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා අගමාසි. සෙට්ඨී ‘‘සුණිසා මෙ ආගතා’’ති මඞ්ගලං කරොන්තොව

බහුං ඛාදනීයභොජනීයං පටියාදෙත්වා පඤ්ච අචෙලකසතානි නිමන්තෙසි. සො තෙසු නිසින්නෙසු ‘‘ධීතා මෙ ආගන්ත්වා අරහන්තෙ වන්දතූ’’ති චූළසුභද්දාය පෙසෙසි. ආගතඵලා අරියසාවිකා අරහන්තෙති වුත්තමත්තෙයෙව ‘‘ලාභා වත මෙ’’ති උට්ඨහිත්වා ගතා තෙ නිස්සිරිකදස්සනෙ අචෙලකෙ දිස්වාව ‘‘සමණා නාම න එවරූපා හොන්ති, තාත, යෙසං නෙව අජ්ඣත්තං හිරී, න බහිද්ධා ඔත්තප්පං අත්ථී’’ති වත්වා ‘‘න ඉමෙ සමණා, ධීධී’’ති ඛෙළං පාතෙත්වා නිවත්තිත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව ගතා.

තතො අචෙලකා ‘‘මහාසෙට්ඨි කුතො තෙ එවරූපා කාලකණ්ණී ලද්ධා, කිං සකලජම්බුදීපෙ අඤ්ඤා දාරිකා නත්ථී’’ති සෙට්ඨිං පරිභාසිංසු. සො ‘‘ආචරියා ජානිත්වා වා කතං හොතු අජානිත්වා වා, අහමෙත්ථ ජානිස්සාමී’’ති අචෙලකෙ උය්‍යොජෙත්වා සුභද්දාය සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘අම්ම, කස්මා එවරූපං අකාසි, කස්මා අරහන්තෙ ලජ්ජාපෙසී’’ති ආහ. තාත, අරහන්තා නාම එවරූපා න හොන්තීති. අථ නං සො ආහ –

‘‘කීදිසා සමණා තුය්හං, බාළ්හං ඛො නෙ පසංසසි;
කිංසීලා කිංසමාචාරා, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතා’’ති.

සා ආහ –

‘‘සන්තින්ද්‍රියා සන්තමනා, සන්තතෙජා ගුණමග්ගසණ්ඨිතා;
ඔක්ඛිත්තචක්ඛූ මිතභාණී, තාදිසා සමණා මම.

‘‘වසන්ති වනමොගය්හ, නාගො ඡෙත්වාව බන්ධනං;
එකකියා අදුතියා, තාදිසා සමණා මමා’’ති.

එවඤ්ච පන වත්වා සෙට්ඨිස්ස පුරෙ ඨත්වා තිණ්ණං රතනානං ගුණං කථෙසි. සෙට්ඨි තස්සා වචනං සුත්වා ‘‘යදි එවං, තව සමණෙ ආනෙත්වා මඞ්ගලං කරොමා’’ති. සා පුච්ඡි ‘‘කදා කරිස්සථ, තාතා’’ති. සෙට්ඨි චින්තෙසි – ‘‘කතිපාහච්චයෙනාති වුත්තෙ පෙසෙත්වා පක්කොසාපෙය්‍යා’’ති. අථ නං ‘‘ස්වෙ අම්මා’’ති ආහ. සා සායන්හසමයෙ උපරිපාසාදං ආරුය්හ මහන්තං පුප්ඵසමුග්ගං ගහෙත්වා සත්ථු ගුණෙ අනුස්සරිත්වා අට්ඨ පුප්ඵමුට්ඨියො දසබලස්ස විස්සජ්ජෙත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ නමස්සමානා අට්ඨාසි. එවඤ්ච අවච – ‘‘භගවා ස්වෙ පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං මය්හං භික්ඛං ගණ්හථා’’ති. තානි පුප්ඵානි ගන්ත්වා දසබලස්ස මත්ථකෙ විතානං හුත්වා අට්ඨංසු. සත්ථා ආවජ්ජෙන්තො තං කාරණං අද්දස. ධම්මදෙසනාපරියොසානෙ අනාථපිණ්ඩිකමහාසෙට්ඨි දසබලං වන්දිත්වා ‘‘ස්වෙ, භන්තෙ, පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං මම ගෙහෙ භික්ඛං ගණ්හථා’’ති ආහ. චූළසුභද්දාය නිමන්තිතම්හ සෙට්ඨීති. න, භන්තෙ, කඤ්චි ආගතං පස්සාමාති. ආම, සෙට්ඨි, සද්ධා පන උපාසිකා දූරෙ යොජනසතමත්ථකෙපි යොජනසහස්සමත්ථකෙපි ඨිතා හිමවන්තො විය පඤ්ඤායතීති වත්වා –

‘‘දූරෙ සන්තො පකාසෙන්ති, හිමවන්තොව පබ්බතො;
අසන්තෙත්ථ න දිස්සන්ති, රත්තිං ඛිත්තා යථා සරා’’ති. (ධ. ප. 304) –

ඉමං ගාථමාහ. අනාථපිණ්ඩිකො ‘‘භන්තෙ, මම, ධීතු සඞ්ගහං කරොථා’’ති වන්දිත්වා පක්කාමි.

සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ‘‘අහං, ආනන්ද, සාකෙතං ගමිස්සාමි, පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං සලාකං දෙහි. දදන්තො ච ඡළභිඤ්ඤානංයෙව දදෙය්‍යාසී’’ති. ථෙරො තථා අකාසි. චූළසුභද්දා රත්තිභාගසමනන්තරෙ චින්තෙසි – ‘‘බුද්ධා නාම බහුකිච්චා බහුකරණීයා, මං සල්ලක්ඛෙය්‍ය වා න වා, කිං නු ඛො කරිස්සාමී’’ති. තස්මිං ඛණෙ වෙස්සවණො මහාරාජා චූළසුභද්දාය කථෙසි – ‘‘භද්දෙ, මා ඛො ත්වං විමනා අහොසි, මා දුම්මනා. අධිවුත්ථං තෙ භගවතා ස්වාතනාය භත්තං සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙනා’’ති. සා තුට්ඨපහට්ඨා දානමෙව සංවිදහි. සක්කොපි ඛො දෙවරාජා විස්සකම්මං ආමන්තෙසි – ‘‘තාත, දසබලො චූළසුභද්දාය සන්තිකං සාකෙතනගරං ගච්ඡිස්සති, පඤ්ච කූටාගාරසතානි මාපෙහී’’ති. සො තථා අකාසි. සත්ථා පඤ්චහි ඡළභිඤ්ඤසතෙහි පරිවුතො කූටාගාරයානෙන මණිවණ්ණං ආකාසං විලිඛන්තො විය සාකෙතනගරං අගමාසි.

සුභද්දා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ, මය්හං සසුරපක්ඛො මිච්ඡාදිට්ඨිකො, සාධු තෙසං අනුච්ඡවිකධම්මං කථෙථා’’ති. සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. කාළකසෙට්ඨි සොතාපන්නො හුත්වා අත්තනො උය්‍යානං දසබලස්ස අදාසි. අචෙලකා ‘‘අම්හාකං පඨමං දින්න’’න්ති නික්ඛමිතුං න ඉච්ඡන්ති. ‘‘ගච්ඡථ නීහරිතබ්බනියාමෙන තෙ නීහරථා’’ති සබ්බෙ නීහරාපෙත්වා තත්ථෙව සත්ථු විහාරං කාරෙත්වා බ්‍රහ්මදෙය්‍යං කත්වා උදකං පාතෙසි . සො කාළකෙන කාරිතතාය කාළකාරාමො නාම ජාතො. භගවා තස්මිං සමයෙ තත්ථ විහරති. තෙන වුත්තං – ‘‘සාකෙතෙ විහරති කාළකාරාමෙ’’ති.

භික්ඛූ ආමන්තෙසීති පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ආමන්තෙසි. තෙ කිර සාකෙතනගරවාසිනො කුලපුත්තා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා උපට්ඨානසාලාය නිසින්නා ‘‘අහො බුද්ධගුණා නාම මහන්තා, එවරූපං නාම මිච්ඡාදිට්ඨිකං කාළකසෙට්ඨිං දිට්ඨිතො මොචෙත්වා සොතාපත්තිඵලං පාපෙත්වා සකලනගරං සත්ථාරා

දෙවලොකසදිසං කත''න්ති දසබලස්ස ගුණං කථෙන්ති. සත්ථා තෙසං ගුණං කථෙන්තානං චිත්තං උපපරික්ඛිත්වා – ''මයි ගතෙ මහතී දෙසනා සමුට්ඨිස්සති, දෙසනාපරියොසානෙ ච ඉමෙ පඤ්චසතා භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිස්සන්ති, මහාපථවී උදකපරියන්තං කත්වා කම්පිස්සතී''ති ධම්මසභං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නො තෙ භික්ඛූ ආදිං කත්වා **යං, භික්ඛවෙ, සදෙවකස්ස ලොකස්සාති** ඉමං දෙසනං ආරභි. එවමිදං සුත්තං ගුණකථාය නික්ඛිත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

තත්ථ ''තමහං ජානාමී''ති පදපරියොසානෙ මහාපථවී උදකපරියන්තං කත්වා අකම්පිත්ථ. **අබ්භඤ්ඤාසින්ති** අභිඅඤ්ඤාසිං, ජානින්ති අත්ථො. **විදිතන්ති** පාකටං කත්වා ඤාතං. ඉමිනා එතං දස්සෙති – අඤ්ඤෙ ජානන්තියෙව, මයා පන පාකටං කත්වා විදිතන්ති. ඉමෙහි තීහි පදෙහි සබ්බඤ්ඤුතභූමි නාම කථිතා. **තං තථාගතො න උපට්ඨාසීති** තං ඡද්වාරිකං ආරම්මණං තථාගතො තණ්හාය වා දිට්ඨියා වා න උපට්ඨාසි න උපගඤ්ඡි. අයඤ්හි පස්සති භගවා චක්ඛුනා රූපං, ඡන්දරාගො භගවතො නත්ථි, සුවිමුත්තචිත්තො සො භගවා. සුණාති භගවා සොතෙන සද්දං. ඝායති භගවා ඝානෙන ගන්ධං. සායති භගවා ජිව්හාය රසං. ඵුසති භගවා කායෙන ඵොට්ඨබ්බං. විජානාති භගවා මනසා ධම්මං, ඡන්දරාගො භගවතො නත්ථි, සුවිමුත්තචිත්තො සො භගවා. තෙන වුත්තං – ''තං තථාගතො න උපට්ඨාසී''ති. ඉමිනා පදෙන ඛීණාසවභූමි කථිතාති වෙදිතබ්බා.

තං මමස්ස මුසාති තං මෙ වචනං මුසාවාදො නාම භවෙය්‍ය. **තං පස්ස තාදිසමෙවාති** තම්පි මුසාවාදො භවෙය්‍ය. **තං මමස්ස කලීති** තං වචනං මය්හං දොසො භවෙය්‍යාති අත්ථො. එත්තාවතා සච්චභූමි නාම කථිතාති වෙදිතබ්බා.

දට්ඨා දට්ඨබ්බන්ති දිස්වා දට්ඨබ්බං. **දිට්ඨං න මඤ්ඤතීති** තං දිට්ඨං රූපායතනං ''අහං මහාජනෙන දිට්ඨමෙව පස්සාමී''ති තණ්හාමානදිට්ඨීහි න මඤ්ඤති. **අදිට්ඨං න මඤ්ඤතීති** ''අහං මහාජනෙන අදිට්ඨමෙව එතං පස්සාමී''ති එවම්පි තණ්හාදීහි මඤ්ඤනාහි න මඤ්ඤති. **දට්ඨබ්බං න මඤ්ඤතීති** ''මහාජනෙන දිට්ඨං පස්සාමී''ති එවම්පි තාහි මඤ්ඤනාහි න මඤ්ඤති. දට්ඨබ්බඤ්හි අදිට්ඨම්පි හොතියෙව. එවරූපානි හි වචනානි තීසුපි කාලෙසු ලබ්භන්ති, තෙනස්ස අත්ථො වුත්තො. **දට්ඨාරං න මඤ්ඤතීති** පස්සිතාරං එකසත්තං නාම තාහි මඤ්ඤනාහි න මඤ්ඤතීති අත්ථො. සෙසට්ඨානෙසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉමිනා එත්තකෙන ඨානෙන සුඤ්ඤතාභූමි නාම කථිතා.

ඉති ඛො, භික්ඛවෙති එවං ඛො, භික්ඛවෙ. **තාදීයෙව තාදීති තාදිතා** නාම එකසදිසතා. තථාගතො ච යාදිසො ලාභාදීසු, තාදිසොව අලාභාදීසු. තෙන වුත්තං – ''ලාභෙපි තාදී, අලාභෙපි තාදී. යසෙපි තාදී, අයසෙපි තාදී. නින්දායපි තාදී, පසංසායපි තාදී. සුඛෙපි තාදී, දුක්ඛෙපි තාදී''ති (මහානි. 38, 192). ඉමාය තාදිතාය තාදී. **තම්හා ච පන තාදිම්හාති** තතො තථාගතතාදිතො අඤ්ඤො උත්තරිතරො වා පණීතතරො වා තාදී නත්ථීති එත්තාවතා තාදිභූමි නාම කථිතා. ඉමාහි පඤ්චභූමීහි දෙසනං නිට්ඨාපෙන්තස්ස පඤ්චසුපි ඨානෙසු මහාපථවී සක්ඛිභාවෙන අකම්පිත්ථ. දෙසනාපරියොසානෙ තෙ පඤ්චසතෙ අධුනාපබ්බජිතෙ කුලපුත්තෙ ආදිං කත්වා තං ඨානං පත්තානං දෙවමනුස්සානං චතුරාසීති පාණසහස්සානි අමතපානං පිවිංසු.

භගවාපි සුත්තං නිට්ඨාපෙත්වා ගාථාහි කූටං ගණ්හන්තො **යංකිඤ්චීති**ආදිමාහ. තත්ථ **අජ්ඣොසිතං සච්චමුතං පරෙසන්ති** පරෙසං සද්ධාය පරපත්තියායනාය සච්චමුතන්ති මඤ්ඤිත්වා අජ්ඣොසිතං ගිලිත්වා පරිනිට්ඨාපෙත්වා ගහිතං. **සයසංවුතෙසූති** සයමෙව සංවරිත්වා පියායිත්වා ගහිතගහණෙසු, දිට්ඨිගතිකෙසූති අත්ථො. දිට්ඨිගතිකා හි සයං සංවුතාති වුච්චන්ති. **සච්චං මුසා වාපි පරං දහෙය්‍යාති** තෙසු සයං සංවුතසඞ්ඛාතෙසු දිට්ඨිගතිකෙසු තථාගතො තාදී තෙසං එකම්පි වචනං ''ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ''න්ති එවං සච්චං මුසා වාපි පරං උත්තමං කත්වා න ඔදහෙය්‍ය, න සද්දහෙය්‍ය, න පත්තියායෙය්‍ය. **එතඤ්ච සල්ලන්ති** එතං දිට්ඨිසල්ලං. **පටිකච්ච දිස්වාති** පුරෙතරං බොධිමූලෙයෙව දිස්වා. **විසත්තාති** ලග්ගා ලගිතා පලිබුද්ධා. **ජානාමි පස්සාමි තථෙව එතන්ති** යථායං පජා අජ්ඣොසිතා ගිලිත්වා පරිනිට්ඨාපෙත්වා විසත්තා ලග්ගා ලගිතා, එවං අහම්පි ජානාමි පස්සාමි. තථා එවං යථා එතාය පජාය ගහිතන්ති එවං අජ්ඣොසිතං නත්ථි තථාගතානන්ති අත්ථො.

5. බ්‍රහ්මචරියසුත්තවණ්ණනා

25. පඤ්චමෙ **ජනකුහනත්ථන්ති** තීහි කුහනවත්ථූහි ජනස්ස කුහනත්ථාය. **න ජනලපනත්ථන්ති** න ජනස්ස උපලාපනත්ථං. **න ලාභසක්කාරසිලොකානිසංසත්ථන්ති** න චීවරාදිථුතිවචනත්ථං. **න ඉතිවාදප්පමොක්ඛානිසංසත්ථන්ති** න තෙන තෙන කාරණෙන කථාවාදානිසංසත්ථං, න වාදස්ස පමොක්ඛානිසංසත්ථං. **න ඉති මං ජනො ජානාතූති** න ''එවං කිර එස භික්ඛු, එවං කිර එස භික්ඛූ''ති ජනස්ස ජානනත්ථාය. **සංවරත්ථන්ති** පඤ්චහි සංවරෙහි සංවරණත්ථාය. **පහානත්ථන්ති** තීහි පහානෙහි පජහනත්ථාය. **විරාගත්ථන්ති** රාගාදීනං විරජ්ජනත්ථාය. **නිරොධත්ථන්ති** තෙසංයෙව නිරුජ්ඣනත්ථාය. **අනීතිහන්ති** ඉතිහපරිවජ්ජිතං, අපරපත්තියන්ති අත්ථො. **නිබ්බානොගධගාමිනන්ති** නිබ්බානස්ස අන්තොගාමිනං. මග්ගබ්‍රහ්මචරියඤ්හි නිබ්බානං ආරම්මණං කරිත්වා නිබ්බානස්ස අන්තොයෙව වත්තති පවත්තති. **පටිපජ්ජන්තීති** දුවිධම්පි පටිපජ්ජන්ති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථෙත්වා ගාථාසු විවට්ටමෙව කථිතං.

6. කුහසුත්තවණ්ණනා

26. ඡට්ඨෙ **කුහාති** කුහකා. **ථද්ධාති** කොධෙන ච මානෙන ච ථද්ධා. **ලපාති** උපලාපකා. **සිඞ්ගීති** ''තත්ථ කතමං සිඞ්ගං, යං සිඞ්ගං සිඞ්ගාරතා චාතුරතා චාතුරියං පරික්ඛත්තතා පාරික්ඛත්තියං''න්ති (විභ. 852) එවං වුත්තෙහි සිඞ්ගසදිසෙහි පාකටකිලෙසෙහි සමන්නාගතා. **උන්නළාති** උග්ගතනළා තුච්ඡමානං උක්ඛිපිත්වා ඨිතා. **අසමාහිතාති** චිත්තෙකග්ගමත්තස්සාපි අලාභිනො. **න මෙ තෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ මාමකාති** තෙ මය්හං භික්ඛූ මම සන්තකා න හොන්ති. ''තෙ මය්හ''න්ති ඉදං පන සත්ථාරං උද්දිස්ස පබ්බජිතත්තා වුත්තං. **තෙ බො මෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ මාමකාති** ඉධාපි මෙති අත්තානං උද්දිස්ස පබ්බජිතත්තා වදති, සම්මාපටිපන්නත්තා පන ''මාමකා''ති ආහ. **වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්තීති** සීලාදීහි ගුණෙහි වඩ්ඪනතො වුද්ධිං, නිච්චලභාවෙන විරූළ්හිං, සබ්බත්ථ පත්ථටතාය වෙපුල්ලං පාපුණන්ති. තෙ පනෙතෙ යාව අරහත්තමග්ගා විරූහන්ති, අරහත්තඵලං පත්තෙ විරූළ්හා නාම හොන්ති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙපි ගාථාසුපි වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතං.

7. සන්තුට්ඨිසුත්තවණ්ණනා

27. සත්තමෙ **අප්පානීති** පරිත්තානි. **සුලභානීති** සුඛෙන ලද්ධබ්බානි, යත්ථ කත්ථචි සක්කා හොන්ති ලභිතුං. **අනවජ්ජානීති** නිද්දොසානි. **පිණ්ඩියාලොපභොජනන්ති** ජඞ්ඝාපිණ්ඩියබලෙන චරිත්වා ආලොපමත්තං ලද්ධං භොජනං. **පූතිමුත්තන්ති** යංකිඤ්චි මුත්තං. යථා හි සුවණ්ණවණ්ණොපි කායො පූතිකායොති වුච්චති, එවං අභිනවම්පි මුත්තං පූතිමුත්තමෙව.

විඝාතොති විගතඝාතො, චිත්තස්ස දුක්ඛං න හොතීති අත්ථො. **දිසා නප්පටිහඤ්ඤතීති** යස්ස හි ''අසුකට්ඨානං නාම ගතො චීවරාදීනි ලභිස්සාමී''ති චිත්තං උප්පජ්ජති, තස්ස දිසා පටිහඤ්ඤති නාම. යස්ස එවං න උප්පජ්ජති, තස්ස නප්පටිහඤ්ඤති නාම. **ධම්මාති** පටිපත්තිධම්මා. **සාමඤ්ඤස්සානුලොමිකාති** සමණධම්මස්ස අනුලොමා. **අධිග්ගහිතාති** සබ්බෙතෙ තුට්ඨචිත්තස්ස භික්ඛුනො අධිග්ගහිතා හොන්ති අන්තොගතා න පරිබාහිරාති.

8. අරියවංසසුත්තවණ්ණනා

28. අට්ඨමස්ස අජ්ඣාසයිකො නික්ඛෙපො. ඉමං කිර මහාඅරියවංසසුත්තන්තං භගවා ජෙතවනමහාවිහාරෙ ධම්මසභායං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නො අත්තනොපි පරපුග්ගලානම්පි අජ්ඣාසයවසෙන පරිවාරෙත්වා නිසින්නානි චත්තාලීස භික්ඛුසහස්සානි, ''භික්ඛවෙ''ති ආමන්තෙත්වා **චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, අරියවංසාති** ආරභි. තත්ථ **අරියවංසාති** අරියානං වංසා. යථා හි ඛත්තියවංසො බ්‍රාහ්මණවංසො වෙස්සවංසො සුද්දවංසො සමණවංසො කුලවංසො රාජවංසො, එවං අයම්පි අට්ඨමො අරියවංසො අරියතන්ති අරියපවෙණී නාම හොති. සො බො පනායං අරියවංසො ඉමෙසං වංසානං මූලගන්ධාදීනං කාළානුසාරිගන්ධාදයො විය අග්ගමක්ඛායති.

කෙ පන තෙ අරියා, යෙසං එතෙ වංසාති? අරියා වුච්චන්ති බුද්ධා ච පච්චෙකබුද්ධා ච තථාගතසාවකා ච, එතෙසං අරියානං වංසාති **අරියවංසා**. ඉතො පුබ්බෙ හි සතසහස්සකප්පාධිකානං චතුන්නං අසඞ්ඛෙය්‍යානං මත්ථකෙ තණ්හඞ්කරො, මෙධඞ්කරො , සරණඞ්කරො, දීපඞ්කරොති චත්තාරො බුද්ධා උප්පන්නා, තෙ අරියා, තෙසං අරියානං වංසාති අරියවංසා. තෙසං බුද්ධානං පරිනිබ්බානතො අපරභාගෙ අසඞ්ඛෙය්‍යං අතික්කමිත්වා කොණ්ඩඤ්ඤො නාම බුද්ධො උප්පන්නො…පෙ…. ඉමස්මිං කප්පෙ කකුසන්ධො, කොණාගමනො, කස්සපො, අම්හාකං භගවා ගොතමොති චත්තාරො බුද්ධා උප්පන්නා, තෙසං අරියානං වංසාති අරියවංසා. අපිච අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං සබ්බබුද්ධ-පච්චෙකබුද්ධ-බුද්ධසාවකානං අරියානං වංසාති අරියවංසා.

තෙ බො පනෙතෙ **අග්ගඤ්ඤා** අග්ගාති ජානිතබ්බා, **රත්තඤ්ඤා** දීඝරත්තං පවත්තාති ජානිතබ්බා, **වංසඤ්ඤා** වංසාති ජානිතබ්බා. **පොරාණා** න අධුනුප්පත්තිකා. **අසංකිණ්ණා** අවිකිණ්ණා අනපනීතා. **අසංකිණ්ණපුබ්බා** අතීතබුද්ධෙහිපි න සංකිණ්ණපුබ්බා, ''කිං ඉමෙහී''ති න අපනීතපුබ්බා. **න සංකීයන්තීති** ඉදානිපි න අපනීයන්ති. **න සංකීයිස්සන්තීති** අනාගතබුද්ධෙහිපි න අපනීයිස්සන්ති. යෙ ලොකෙ විඤ්ඤූ සමණබ්‍රාහ්මණා, තෙහි **අප්පටිකුට්ඨා,** සමණෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි විඤ්ඤූහි අනින්දිතා අගරහිතා.

සන්තුට්ඨො හොතීති පච්චයසන්තොසවසෙන සන්තුට්ඨො හොති. **ඉතරීතරෙනාති** න ථූලසුඛුමලූඛපණීතථිරජිණ්ණානං යෙන කෙනචි, අථ ඛො යථාලද්ධාදීනං ඉතරීතරෙන යෙන කෙනචි සන්තුට්ඨො හොතීති අත්ථො. චීවරස්මිඤ්හි තයො සන්තොසා යථාලාභසන්තොසො යථාබලසන්තොසො යථාසාරුප්පසන්තොසොති. පිණ්ඩපාතාදීසුපි එසෙව නයො. තෙසං විත්ථාරකථා ''සන්තුට්ඨස්ස, භික්ඛවෙ, අනුප්පන්නා චෙව කුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්තී''ති ඉමස්මිං සුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. ඉති ඉමෙ තයො සන්තොසෙ සන්ධාය ''සන්තුට්ඨො හොති ඉතරීතරෙන චීවරෙන, යථාලද්ධාදීසු යෙන කෙනචි චීවරෙන සන්තුට්ඨො හොතී''ති වුත්තං.

එත්ථ ච චීවරං ජානිතබ්බං, චීවරක්ඛෙත්තං ජානිතබ්බං, පංසුකූලං ජානිතබ්බං, චීවරසන්තොසො ජානිතබ්බො, චීවරප්පටිසංයුත්තානි ධුතඞ්ගානි ජානිතබ්බානි. තත්ථ **චීවරං ජානිතබ්බ**න්ති ඛොමාදීනි ඡ චීවරානි දුකූලාදීනි ඡ අනුලොමචීවරානි ජානිතබ්බානි. ඉමානි ද්වාදස කප්පියචීවරානි. කුසචීරං, වාකචීරං, ඵලකචීරං, කෙසකම්බලං, වාළකම්බලං, පොත්ථකො, චම්මං, උලූකපක්ඛං, රුක්ඛදුස්සං, ලතාදුස්සං, එරකදුස්සං, කදලිදුස්සං, වෙළුදුස්සන්ති එවමාදීනි පන අකප්පියචීවරානි.

චීවරක්ඛෙත්තන්ති ‘‘සඞ්ඝතො වා ගණතො වා ඤාතිතො වා මිත්තතො වා අත්තනො වා ධනෙන, පංසුකූලං වා’’ති එවං උප්පජ්ජනතො ඡ ඛෙත්තානි, අට්ඨන්නඤ්ච මාතිකානං වසෙන අට්ඨ ඛෙත්තානි ජානිතබ්බානි.

පංසුකූලන්ති සොසානිකං, පාපණිකං, රථියං, සඞ්කාරකූටකං, සොත්ථියං, සිනානං, තිත්ථං, ගතපච්චාගතං, අග්ගිදඩ්ඪං, ගොඛායිතං, උපචිකඛායිතං, උන්දූරඛායිතං , අන්තච්ඡින්නං, දසච්ඡින්නං, ධජාහටං, ථූපං, සමණචීවරං, සාමුද්දියං, ආභිසෙකියං, පන්ථිකං, වාතාහටං, ඉද්ධිමයං, දෙවදත්තියන්ති තෙවීසති පංසුකූලානි වෙදිතබ්බානි. එත්ථ ච **සොත්ථියන්ති** ගබ්භමලහරණං. **ගතපච්චාගතන්ති** මතකසරීරං පාරුපිත්වා සුසානං නෙත්වා ආනීතචීවරං. **ධජාහටන්ති** ධජං උස්සාපෙත්වා තතො ආනීතං. **ථූපන්ති** වම්මිකෙ පූජිතචීවරං. **සාමුද්දියන්ති** සමුද්දවීචීහි ථලං පාපිතං. **පන්ථිකන්ති** පන්ථං ගච්ඡන්තෙහි චොරභයෙන පාසාණෙහි කොට්ටෙත්වා පාරුතචීවරං. **ඉද්ධිමය**න්ති එහිභික්ඛුචීවරං. සෙසං පාකටමෙවාති.

චීවරසන්තොසොති වීසති චීවරසන්තොසා – චීවරෙ විතක්කසන්තොසො, ගමනසන්තොසො, පරියෙසනසන්තොසො, පටිලාභසන්තොසො, මත්තපටිග්ගහණසන්තොසො, ලොලුප්පවිවජ්ජනසන්තොසො, යථාලාභසන්තොසො, යථාබලසන්තොසො, යථාසාරුප්පසන්තොසො, උදකසන්තොසො, ධොවනසන්තොසො, කරණසන්තොසො, පරිමාණසන්තොසො, සුත්තසන්තොසො, සිබ්බනසන්තොසො, රජනසන්තොසො, කප්පසන්තොසො, පරිභොගසන්තොසො, සන්නිධිපරිවජ්ජනසන්තොසො, විස්සජ්ජනසන්තොසොති.

තත්ථ සාදකභික්ඛුනා තෙමාසං නිබද්ධවාසං වසිත්වා එකමාසමත්තං විතක්කෙතුං වට්ටති. සො හි පවාරෙත්වා චීවරමාසෙ චීවරං කරොති, පංසුකූලිකො අඩ්ඪමාසෙනෙව කරොති. ඉදං මාසඩ්ඪමාසමත්තං විතක්කනං **විතක්කසන්තොසො** නාම. විතක්කසන්තොසෙන පන සන්තුට්ඨෙන භික්ඛුනා පාචීනඛණ්ඩරාජිවාසිකපංසුකූලිකත්ථෙරසදිසෙන භවිතබ්බං.

ථෙරො කිර ‘‘චෙතියපබ්බතවිහාරෙ චෙතියං වන්දිස්සාමී’’ති ආගතො චෙතියං වන්දිත්වා චින්තෙසි – ‘‘මය්හං චීවරං ජිණ්ණං, බහූනං වසනට්ඨානෙ ලභිස්සාමී’’ති. සො මහාවිහාරං ගන්ත්වා සඞ්ඝත්ථෙරං දිස්වා වසනට්ඨානං පුච්ඡිත්වා තත්ථ වුත්ථො පුනදිවසෙ චීවරං ආදාය ආගන්ත්වා ථෙරං වන්දි. ථෙරො ‘‘කිං , ආවුසො’’ති ආහ. ගාමද්වාරං, භන්තෙ, ගමිස්සාමීති. අහම්පාවුසො, ගමිස්සාමීති . සාධු, භන්තෙති ගච්ඡන්තො මහාබොධිද්වාරකොට්ඨකෙ ඨත්වා ‘‘පුඤ්ඤවන්තානං වසනට්ඨානෙ මනාපං ලභිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘අපරිසුද්ධො මෙ විතක්කො’’ති තතොව පටිනිවත්ති. පුනදිවසෙ අම්බඞ්ගණසමීපතො, පුනදිවසෙ මහාචෙතියස්ස උත්තරද්වාරතො තත්ථෙව පටිනිවත්තිත්වා චතුත්ථදිවසෙ ථෙරස්ස සන්තිකං අගමාසි. ථෙරො ‘‘ඉමස්ස භික්ඛුනො විතක්කො න පරිසුද්ධො භවිස්සතී’’ති චීවරං ගහෙත්වා තෙන සද්ධිංයෙව පඤ්හං පුච්ඡමානො ගාමං පාවිසි. තඤ්ච රත්තිං එකො මනුස්සො උච්චාරපලිබුද්ධො සාටකෙයෙව වච්චං කත්වා තං සඞ්කාරට්ඨානෙ ඡඩ්ඩෙසි. පංසුකූලිකත්ථෙරො තං නීලමක්ඛිකාහි සම්පරිකිණ්ණං දිස්වා අඤ්ජලිං පග්ගහෙසි. මහාථෙරො ‘‘කිං, ආවුසො, සඞ්කාරට්ඨානස්ස අඤ්ජලිං පග්ගණ්හාසී’’ති. නාහං, භන්තෙ, සඞ්කාරට්ඨානස්ස අඤ්ජලිං පග්ගණ්හාමි, මය්හං පිතු දසබලස්ස පග්ගණ්හාමි, පුණ්ණදාසියා සරීරං පාරුපිත්වා ඡඩ්ඩිතං පංසුකූලං තුම්බමත්තෙ පාණකෙ විධුනිත්වා සුසානතො ගණ්හන්තෙන දුක්කරතරං කතං , භන්තෙති. මහාථෙරො ‘‘පරිසුද්ධො විතක්කො පංසුකූලිකස්සා’’ති චින්තෙසි. පංසුකූලිකත්ථෙරොපි තස්මිංයෙව ඨානෙ ඨිතො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා තීණි ඵලානි පත්තො තං සාටකං ගහෙත්වා චීවරං කත්වා පාරුපිත්වා පාචීනඛණ්ඩරාජිං ගන්ත්වා අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණි.

චීවරත්ථාය ගච්ඡන්තස්ස පන ‘‘කත්ථ ලභිස්සාමී’’ති අචින්තෙත්වා කම්මට්ඨානසීසෙනෙව ගමනං **ගමනසන්තොසො** නාම. පරියෙසන්තස්ස පන යෙන වා තෙන වා සද්ධිං අපරියෙසිත්වා ලජ්ජිං පෙසලං භික්ඛුං ගහෙත්වා පරියෙසනං **පරියෙසනසන්තොසො** නාම. එවං පරියෙසන්තස්ස ආහරියමානං චීවරං දූරතො දිස්වා ‘‘එතං මනාපං භවිස්සති, එතං අමනාප’’න්ති එවං අවිතක්කෙත්වා ථූලසුඛුමාදීසු යථාලද්ධෙනෙව සන්තුස්සනං **පටිලාභසන්තොසො** නාම. එවං ලද්ධං ගණ්හන්තස්සාපි ‘‘එත්තකං දුපට්ටස්ස භවිස්සති, එත්තකං එකපට්ටස්සා’’ති අත්තනො පහොනකමත්තෙනෙව සන්තුස්සනං **මත්තපටිග්ගහණසන්තොසො** නාම. චීවරං පරියෙසන්තස්ස පන ‘‘අසුකස්ස සරද්වාරෙ මනාපං ලභිස්සාමී’’ති අචින්තෙත්වා ද්වාරපටිපාටියා චරණං **ලොලුප්පවිවජ්ජනසන්තොසො** නාම.

ලූඛපණීතෙසු යෙන කෙනචි යාපෙතුං සක්කොන්තස්ස යථාලද්ධෙනෙව යාපනං **යථාලාභසන්තොසො** නාම. අත්තනො ථාමං ජානිත්වා යෙන යාපෙතුං සක්කොති, තෙන යාපනං **යථාබලසන්තොසො** නාම. මනාපං අඤ්ඤස්ස දත්වා අත්තනා යෙන කෙනචි යාපනං **යථාසාරුප්පසන්තොසො** නාම.

‘‘කත්ථ උදකං මනාපං, කත්ථ අමනාප’’න්ති අවිචාරෙත්වා යෙන කෙනචි ධොවනුපගෙන උදකෙන ධොවනං **උදකසන්තොසො** නාම. පණ්ඩුමත්තිකගෙරුකපූතිපණ්ණරසකිලිට්ඨානි පන උදකානි වජ්ජෙතුං වට්ටති. ධොවන්තස්ස පන මුග්ගරාදීහි අපහරිත්වා හත්ථෙහි මද්දිත්වා ධොවනං **ධොවනසන්තොසො** නාම. තථා අසුජ්ඣන්තං පණ්ණානි පක්ඛිපිත්වා තාපිතඋදකෙනාපි ධොවිතුං වට්ටති. එවං ධොවිත්වා කරොන්තස්ස ‘‘ඉදං ථූලං, ඉදං සුඛුම’’න්ති අකොපෙත්වා පහොනකනීහාරෙනෙව කරණං **කරණසන්තොසො** නාම. තිමණ්ඩලපටිච්ඡාදනමත්තස්සෙව කරණං **පරිමාණසන්තොසො** නාම. චීවරකරණත්ථාය පන මනාපං සුත්තං පරියෙසිස්සාමීති අවිචාරෙත්වා රථිකාදීසු වා දෙවට්ඨානෙ වා ආහරිත්වා පාදමූලෙ වා ඨපිතං යංකිඤ්චිදෙව සුත්තං ගහෙත්වා කරණං **සුත්තසන්තොසො** නාම.

කුසිබන්ධනකාලෙ පන අඞ්ගුලමත්තෙ සත්ත වාරෙ න විජ්ඣිතබ්බං. එවං කරොන්තස්ස හි යො භික්ඛු සහායො න හොති, තස්ස වත්තභෙදොපි නත්ථි. තිවඞ්ගුලමත්තෙ පන සත්ත වාරෙ විජ්ඣිතබ්බං. එවං කරොන්තස්ස මග්ගප්පටිපන්නෙනාපි සහායෙන භවිතබ්බං. යො න හොති, තස්ස වත්තභෙදො. අයං **සිබ්බනසන්තොසො** නාම. රජන්තෙන පන කාළකච්ඡකාදීනි පරියෙසන්තෙන න චරිතබ්බං, සොමවක්කලාදීසු යං ලභති, තෙන රජිතබ්බං. අලභන්තෙන පන මනුස්සෙහි අරඤ්ඤෙ වාකං ගහෙත්වා ඡඩ්ඩිතරජනං වා භික්ඛූහි පචිත්වා ඡඩ්ඩිතකසටං වා ගහෙත්වා රජිතබ්බං. අයං **රජනසන්තොසො** නාම. නීලකද්දමකාළසාමෙසු යංකිඤ්චි ගහෙත්වා හත්ථිපිට්ඨෙ නිසින්නස්ස පඤ්ඤායමානකප්පකරණං **කප්පසන්තොසො** නාම.

හිරිකොපීනප්පටිච්ඡාදනමත්තවසෙන පරිභුඤ්ජනං **පරිභොගසන්තොසො** නාම. දුස්සං පන ලභිත්වා සුත්තං වා සූචිං වා කාරකං වා අලභන්තෙන ඨපෙතුං වට්ටති, ලභන්තෙන න වට්ටති. කතම්පි සචෙ අන්තෙවාසිකාදීනං දාතුකාමො හොති, තෙ ච අසන්නිහිතා, යාව ආගමනා ඨපෙතුං වට්ටති. ආගතමත්තෙසු දාතබ්බං. දාතුං අසක්කොන්තෙන අධිට්ඨාතබ්බං. අඤ්ඤස්මිං චීවරෙ සති පච්චත්ථරණම්පි අධිට්ඨාතුං වට්ටති. අනධිට්ඨිතමෙව හි සන්නිධි හොති, අධිට්ඨිතං න හොතීති **මහාසිවත්ථෙරො** ආහ. අයං **සන්නිධිපරිවජ්ජනසන්තොසො** නාම. විස්සජ්ජෙන්තෙන පන න මුඛං ඔලොකෙත්වා දාතබ්බං, සාරණීයධම්මෙ ඨත්වා විස්සජ්ජෙතබ්බන්ති අයං **විස්සජ්ජනසන්තොසො** නාම.

චීවරප්පටිසංයුත්තානි ධුතඞ්ගානි නාම පංසුකූලිකඞ්ගඤ්චෙව තෙචීවරිකඞ්ගඤ්ච. තෙසං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.24-25) වෙදිතබ්බා. ඉති චීවරසන්තොසමහාඅරියවංසං පූරයමානො භික්ඛු ඉමානි ද්වෙ ධුතඞ්ගානි ගොපෙති. ඉමානි ගොපෙන්තො චීවරසන්තොසමහාඅරියවංසවසෙන සන්තුට්ඨො හොතීති.

වණ්ණවාදීති එකො සන්තුට්ඨො හොති, සන්තොසස්ස වණ්ණං න කථෙති. එකො න සන්තුට්ඨො හොති, සන්තොසස්ස වණ්ණං කථෙති. එකො නෙව සන්තුට්ඨො හොති, න සන්තොසස්ස වණ්ණං කථෙති. එකො සන්තුට්ඨො චෙව හොති, සන්තොසස්ස ච වණ්ණං කථෙති. තං දස්සෙතුං ‘‘ඉතරීතරචීවරසන්තුට්ඨියා ච වණ්ණවාදී’’ති වුත්තං.

අනෙසනන්ති දූතෙය්‍යපහිනගමනානුයොගපභෙදං නානප්පකාරං අනෙසනං. **අප්පතිරූපන්ති** අයුත්තං. **අලද්ධා චාති** අලභිත්වා. යථා එකච්චො ‘‘කථං නු ඛො චීවරං ලභිස්සාමී’’ති පුඤ්ඤවන්තෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං එකතො හුත්වා කොහඤ්ඤං කරොන්තො උත්තසති පරිතස්සති, සන්තුට්ඨො භික්ඛු එවං අලද්ධා චීවරං න පරිතස්සති. **ලද්ධා චාති** ධම්මෙන සමෙන ලභිත්වා. **අගධිතොති** විගතලොභගිද්ධො. **අමුච්ඡිතොති** අධිමත්තතණ්හාය මුච්ඡං අනාපන්නො. **අනජ්ඣොපන්නොති** තණ්හාය අනොත්ථතො අපරියොනද්ධො. **ආදීනවදස්සාවීති** අනෙසනාපත්තියඤ්ච ගෙධිතපරිභොගෙ ච ආදීනවං පස්සමානො. **නිස්සරණපඤ්ඤොති** ‘‘යාවදෙව සීතස්ස පටිඝාතාය’’ති වුත්තං නිස්සරණමෙව පජානන්තො.

ඉතරීතරචීවරසන්තුට්ඨියාති යෙන කෙනචි චීවරෙන සන්තුට්ඨියා. **නෙවත්තානුක්කංසෙතීති** ‘‘අහං පංසුකූලිකො, මයා උපසම්පදමාළෙයෙව පංසුකූලිකඞ්ගං ගහිතං, කො මයා සදිසො අත්ථී’’ති අත්තුක්කංසනං න කරොති. **නො පරං වම්භෙතීති** ‘‘ඉමෙ පනඤ්ඤෙ භික්ඛූ න පංසුකූලිකා’’ති වා, ‘‘පංසුකූලිකඞ්ගමත්තම්පි එතෙසං නත්ථී’’ති වා එවං පරං න වම්භෙති. **යො හි තත්ථ දක්ඛොති** යො තස්මිං චීවරසන්තොසෙ වණ්ණවාදාදීසු වා දක්ඛො ඡෙකො බ්‍යත්තො. **අනලසොති** සාතච්චකිරියාය ආලසියවිරහිතො. **සම්පජානො පටිස්සතොති** සම්පජානපඤ්ඤාය චෙව සතියා ච යුත්තො. **අරියවංසෙ ඨිතොති** අරියවංසෙ පතිට්ඨිතො.

ඉතරීතරෙන පිණ්ඩපාතෙනාති යෙන කෙනචි පිණ්ඩපාතෙන. එත්ථාපි පිණ්ඩපාතො ජානිතබ්බො, පිණ්ඩපාතක්ඛෙත්තං ජානිතබ්බං, පිණ්ඩපාතසන්තොසො ජානිතබ්බො, පිණ්ඩපාතප්පටිසංයුත්තං ධුතඞ්ගං ජානිතබ්බං . තත්ථ **පිණ්ඩපාතොති** ඔදනො කුම්මාසො සත්තු මච්ඡො මංසං ඛීරං දධි සප්පි නවනීතං තෙලං මධු ඵාණිතං යාගු ඛාදනීයං සායනීයං ලෙහනීයන්ති සොළස පිණ්ඩපාතා.

පිණ්ඩපාතක්ඛෙත්තන්ති සඞ්ඝභත්තං උද්දෙසභත්තං නිමන්තනං සලාකභත්තං පක්ඛිකං උපොසථිකං පාටිපදිකභත්තං ආගන්තුකභත්තං ගමිකභත්තං ගිලානභත්තං ගිලානුපට්ඨාකභත්තං ධුරභත්තං කුටිභත්තං වාරභත්තං විහාරභත්තන්ති පන්නරස පිණ්ඩපාතක්ඛෙත්තානි.

පිණ්ඩපාතසන්තොසොති පිණ්ඩපාතෙ විතක්කසන්තොසො ගමනසන්තොසො පරියෙසනසන්තොසො පටිලාභසන්තොසො පටිග්ගහණසන්තොසො මත්තපටිග්ගහණසන්තොසො ලොලුප්පවිවජ්ජනසන්තොසො යථාලාභසන්තොසො යථාබලසන්තොසො යථාසාරුප්පසන්තොසො උපකාරසන්තොසො පරිමාණසන්තොසො පරිභොගසන්තොසො සන්නිධිපරිවජ්ජනසන්තොසො විස්සජ්ජනසන්තොසොති පන්නරස සන්තොසා.

තත්ථ සාදකො භික්ඛු මුඛං ධොවිත්වා විතක්කෙති. පිණ්ඩපාතිකෙන පන ගණෙන සද්ධිං චරතා සායං ථෙරූපට්ඨානකාලෙ ''ස්වෙ කත්ථ පිණ්ඩාය චරිස්සාමාති? අසුකගාමෙ, භන්තෙ''ති එත්තකං චින්තෙත්වා තතො පට්ඨාය න විතක්කෙතබ්බං. එකචාරිකෙන විතක්කමාළකෙ ඨත්වා විතක්කෙතබ්බං. තතො පට්ඨාය විතක්කෙන්තො අරියවංසා චුතො හොති පරිබාහිරො. අයං **විතක්කසන්තොසො** නාම.

පිණ්ඩාය පවිසන්තෙන ''කුහිං ලභිස්සාමී''ති අචින්තෙත්වා කම්මට්ඨානසීසෙන ගන්තබ්බං. අයං **ගමනසන්තොසො** නාම. පරියෙසන්තෙන යං වා තං වා අග්ගහෙත්වා ලජ්ජිං පෙසලමෙව ගහෙත්වා පරියෙසිතබ්බං. අයං **පරියෙසනසන්තොසො** නාම. දූරතොව ආහරියමානං දිස්වා ''එතං මනාපං , එතං අමනාප''න්ති චිත්තං න උප්පාදෙතබ්බං. අයං **පටිලාභසන්තොසො** නාම. ''ඉමං මනාපං ගණ්හිස්සාමි, ඉමං අමනාපං න ගණ්හිස්සාමී''ති අචින්තෙත්වා යංකිඤ්චි යාපනමත්තං ගහෙතබ්බමෙව. අයං **පටිග්ගහණසන්තොසො** නාම.

එත්ථ පන දෙය්‍යධම්මො බහු, දායකො අප්පං දාතුකාමො, අප්පං ගහෙතබ්බං. දෙය්‍යධම්මොපි බහු, දායකොපි බහුං දාතුකාමො, පමාණෙනෙව ගහෙතබ්බං. දෙය්‍යධම්මො න බහු, දායකොපි අප්පං දාතුකාමො, අප්පං ගහෙතබ්බං. දෙය්‍යධම්මො න බහු, දායකො පන බහුං දාතුකාමො, පමාණෙන ගහෙතබ්බං . පටිග්ගහණස්මිඤ්හි මත්තං අජානන්තො මනුස්සානං පසාදං මක්ඛෙති, සද්ධාදෙය්‍යං විනිපාතෙති, සාසනං න කරොති, විජාතමාතුයාපි චිත්තං ගහෙතුං න සක්කොති. ඉති මත්තං ජානිත්වාව පටිග්ගහෙතබ්බන්ති අයං **මත්තපටිග්ගහණසන්තොසො** නාම. අඩ්ඪකුලානියෙව අගන්ත්වා ද්වාරපටිපාටියා ගන්තබ්බං. අයං **ලොලුප්පවිවජ්ජනසන්තොසො** නාම. **යථාලාභසන්තොසාදයො** චීවරෙ වුත්තනයා එව.

පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා ''සමණධම්මං අනුපාලෙස්සාමී''ති එවං උපකාරං ඤත්වා පරිභුඤ්ජනං **උපකාරසන්තොසො** නාම. පත්තං පූරෙත්වා ආනීතං න පටිග්ගහෙතබ්බං. අනුපසම්පන්නෙ සති තෙන ගාහාපෙතබ්බං, අසති හරාපෙත්වා පටිග්ගහණමත්තං ගහෙතබ්බං. අයං **පරිමාණසන්තොසො** නාම. ''ජිඝච්ඡාය පටිවිනොදනං ඉදමෙත්ථ නිස්සරණ''න්ති එවං පරිභුඤ්ජනං **පරිභොගසන්තොසො** නාම. නිදහිත්වා න පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති අයං **සන්නිධිපරිවජ්ජනසන්තොසො** නාම. මුඛං අනොලොකෙත්වා සාරණීයධම්මෙ ඨිතෙන විස්සජ්ජෙතබ්බං. අයං **විස්සජ්ජනසන්තොසො** නාම.

පිණ්ඩපාතප්පටිසංයුත්තානි පන පඤ්ච ධුතඞ්ගානි පිණ්ඩපාතිකඞ්ගං සපදානචාරිකඞ්ගං එකාසනිකඞ්ගං පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගං ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගන්ති. තෙසං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.26-30) වුත්තා. ඉති පිණ්ඩපාතසන්තොසමහාඅරියවංසං පූරයමානො භික්ඛු ඉමානි පඤ්ච ධුතඞ්ගානි ගොපෙති, ඉමානි ගොපෙන්තො පිණ්ඩපාතසන්තොසමහාඅරියවංසෙන සන්තුට්ඨො හොති. වණ්ණවාදීතිආදීනි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි.

සෙනාසනෙනාති ඉධ සෙනාසනං ජානිතබ්බං, සෙනාසනක්ඛෙත්තං ජානිතබ්බං, සෙනාසනසන්තොසො ජානිතබ්බො, සෙනාසනප්පටිසංයුත්තං ධුතඞ්ගං ජානිතබ්බං. තත්ථ **සෙනාසනන්ති** මඤ්චො පීඨං භිසි බිම්බොහනං විහාරො අඩ්ඪයොගො පාසාදො හම්මියං ගුහා ලෙණං අට්ටො මාළො වෙළුගුම්බො රුක්ඛමූලං යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්තීති ඉමානි පන්නරස සෙනාසනානි.

සෙනාසනක්ඛෙත්තන්ති සඞ්ඝතො වා ගණතො වා ඤාතිතො වා මිත්තතො වා අත්තනො වා ධනෙන පංසුකූලං වාති ඡ ඛෙත්තානි.

සෙනාසනසන්තොසොති සෙනාසනෙ විතක්කසන්තොසාදයො පන්නරස සන්තොසා. තෙ පිණ්ඩපාතෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. **සෙනාසනප්පටිසංයුත්තානි** පන පඤ්ච ධුතඞ්ගානි ආරඤ්ඤිකඞ්ගං රුක්ඛමූලිකඞ්ගං අබ්භොකාසිකඞ්ගං සොසානිකඞ්ගං යථාසන්ථතිකඞ්ගන්ති. තෙසං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.31-35) වුත්තා. ඉති සෙනාසනසන්තොසමහාඅරියවංසං පූරයමානො භික්ඛු ඉමානි පඤ්ච ධුතඞ්ගානි ගොපෙති. ඉමානි ගොපෙන්තො සෙනාසනසන්තොසමහාඅරියවංසෙන සන්තුට්ඨො හොති.

ගිලානපච්චයො පන පිණ්ඩපාතෙයෙව පවිට්ඨො. තත්ථ යථාලාභයථාබලයථාසාරුප්පසන්තොසෙනෙව සන්තුස්සිතබ්බං. නෙසජ්ජිකඞ්ගං භාවනාරාමඅරියවංසං භජති. වුත්තම්පි චෙතං –

''පඤ්ච සෙනාසනෙ වුත්තා, පඤ්ච ආහාරනිස්සිතා;
එකො වීරියසංයුත්තො, ද්වෙ ච චීවරනිස්සිතා''ති.

ඉති භගවා පථවිං පත්ථරමානො විය සාගරකුච්ඡිං පූරයමානො විය ආකාසං විත්ථාරයමානො විය ච පඨමං චීවරසන්තොසං අරියවංසං කථෙත්වා චන්දං උට්ඨාපෙන්තො විය සූරියං උල්ලඞ්ඝෙන්තො විය ච දුතියං පිණ්ඩපාතසන්තොසං කථෙත්වා සිනෙරුං උක්ඛිපන්තො විය තතියං සෙනාසනසන්තොසං අරියවංසං කථෙත්වා ඉදානි සහස්සනයපටිමණ්ඩිතං චතුත්ථං භාවනාරාමං අරියවංසං කථෙතුං **පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු භාවනාරාමො හොතීති** දෙසනං ආරභි.

තත්ථ ආරමණං ආරාමො, අභිරතීති අත්ථො. භාවනාය ආරාමො අස්සාති **භාවනාරාමො**. භාවනාය රතොති **භාවනාරතො**. පඤ්චවිධෙ පහානෙ ආරාමො අස්සාති **පහානාරාමො**. අපිච භාවෙන්තො රමතීති **භාවනාරාමො**. පජහන්තො රමතීති **පහානාරාමොති** එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. අයඤ්හි චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ භාවෙන්තො රමති, රතිං වින්දතීති අත්ථො. තථා චත්තාරො සම්මප්පධානෙ. චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ, සත්ත අනුපස්සනා, අට්ඨාරස මහාවිපස්සනා, සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මෙ, අට්ඨතිංස ආරම්මණවිභත්තියො භාවෙන්තො රමති, රතිං වින්දති. කාමච්ඡන්දාදයො පන කිලෙසෙ පජහන්තො රමති, රතිං වින්දති.

ඉමෙසු පන චතූසු අරියවංසෙසු පුරිමෙහි තීහි තෙරසන්නං ධුතඞ්ගානං චතුපච්චයසන්තොසස්ස ච වසෙන සකලං විනයපිටකං කථිතං හොති, භාවනාරාමෙන අවසෙසං පිටකද්වයං. ඉමං පන භාවනාරාමං අරියවංසං කථෙන්තෙන භික්ඛුනා පටිසම්භිදාමග්ගෙ නෙක්ඛම්මපාළියා කථෙතබ්බො, දීඝනිකායෙ දසුත්තරසුත්තන්තපරියායෙන කථෙතබ්බො, මජ්ඣිමනිකායෙ සතිපට්ඨානසුත්තන්තපරියායෙන කථෙතබ්බො, අභිධම්මෙ නිද්දෙසපරියායෙන කථෙතබ්බො.

තත්ථ **පටිසම්භිදාමග්ගෙ නෙක්ඛම්මපාළියාති** –

‘‘නෙක්ඛම්මං භාවෙන්තො රමති, කාමච්ඡන්දං පජහන්තො රමති. අබ්‍යාපාදං, බ්‍යාපාදං… ආලොකසඤ්ඤං… ථිනමිද්ධං… අවික්ඛෙපං, උද්ධච්චං… ධම්මවවත්ථානං… විචිකිච්ඡං… ඤාණං… අවිජ්ජං… පාමොජ්ජං… අරතිං… පඨමජ්ඣානං, පඤ්ච නීවරණෙ… දුතියජ්ඣානං… විතක්කවිචාරෙ… තතියජ්ඣානං… පීතිං… චතුත්ථජ්ඣානං… සුඛදුක්ඛෙ… ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිං භාවෙන්තො රමති, රූපසඤ්ඤං පටිඝසඤ්ඤං නානත්තසඤ්ඤං පජහන්තො රමති. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිං…පෙ…. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං භාවෙන්තො රමති, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤං පජහන්තො රමති.

‘‘අනිච්චානුපස්සනං භාවෙන්තො රමති, නිච්චසඤ්ඤං පජහන්තො රමති. දුක්ඛානුපස්සනං… සුඛසඤ්ඤං… අනත්තානුපස්සනං… අත්තසඤ්ඤං… නිබ්බිදානුපස්සනං… නන්දිං… විරාගානුපස්සනං… රාගං… නිරොධානුපස්සනං… සමුදයං… පටිනිස්සග්ගානුපස්සනං… ආදානං… ඛයානුපස්සනං … ඝනසඤ්ඤං… වයානුපස්සනං… ආයූහනං… විපරිණාමානුපස්සනං… ධුවසඤ්ඤං… අනිමිත්තානුපස්සනං … නිමිත්තං… අප්පණිහිතානුපස්සනං… පණිධිං… සුඤ්ඤතානුපස්සනං… අභිනිවෙසං… අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනං… සාරාදානාභිනිවෙසං… යථාභූතඤාණදස්සනං… සම්මොහාභිනිවෙසං… ආදීනවානුපස්සනං… ආලයාභිනිවෙසං… පටිසඞ්ඛානුපස්සනං… අප්පටිසඞ්ඛං… විවට්ටානුපස්සනං… සංයොගාභිනිවෙසං… සොතාපත්තිමග්ගං… දිට්ඨෙකට්ඨෙ කිලෙසෙ… සකදාගාමිමග්ගං… ඔළාරිකෙ කිලෙසෙ… අනාගාමිමග්ගං… අනුසහගතෙ කිලෙසෙ… අරහත්තමග්ගං භාවෙන්තො රමති, සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තො රමතී’’ති (පටි. ම. 1.41,95).

එවං පටිසම්භිදාමග්ගෙ නෙක්ඛම්මපාළියා කථෙතබ්බො.

දීඝනිකායෙ දසුත්තරසුත්තන්තපරියායෙනාති –

‘‘එකං ධම්මං භාවෙන්තො රමති, එකං ධම්මං පජහන්තො රමති…පෙ…. දස ධම්මෙ භාවෙන්තො රමති, දස ධම්මෙ පජහන්තො රමති. කතමං එකං ධම්මං භාවෙන්තො රමති? කායගතාසතිං සාතසහගතං, ඉමං එකං ධම්මං භාවෙන්තො රමති. කතමං එකං ධම්මං පජහන්තො රමති? අස්මිමානං, ඉමං එකං ධම්මං පජහන්තො රමති. කතමෙ ද්වෙ ධම්මෙ…පෙ…. කතමෙ දස ධම්මෙ භාවෙන්තො රමති? දස කසිණායතනානි, ඉමෙ දස ධම්මෙ භාවෙන්තො රමති. කතමෙ දස ධම්මෙ පජහන්තො රමති? දස මිච්ඡත්තෙ, ඉමෙ දස ධම්මෙ පජහන්තො රමති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු භාවනාරාමො හොතී’’ති (දී. නි. 3.351-360).

එවං දීඝනිකායෙ දසුත්තරසුත්තන්තපරියායෙන කථෙතබ්බො.

මජ්ඣිමනිකායෙ සතිපට්ඨානසුත්තන්තපරියායෙනාති –

‘‘එකායනො අයං, භික්ඛවෙ, මග්ගො…පෙ…. යාවදෙව ඤාණමත්තාය පටිස්සතිමත්තාය. අනිස්සිතො ච විහරති, න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති. එවම්පි ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු භාවනාරාමො හොති භාවනාරතො. පහානාරාමො හොති පහානරතො. පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ගච්ඡන්තො වා ගච්ඡාමීති පජානාති…පෙ….

පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සෙය්‍යථාපි පස්සෙය්‍ය සරීරං සිවථිකාය ඡඩ්ඩිතං…පෙ…. පූතීනි චුණ්ණකජාතානි. සො ඉමමෙව කායං උපසංහරති ‘අයම්පි ඛො කායො එවංධම්මො එවංභාවී එවංඅනතීතො’ති. ඉති අජ්ඣත්තං වා කායෙ කායානුපස්සී විහරති…පෙ…. එවම්පි ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු භාවනාරාමො හොතී’’ති (ම. නි. 1.106 ආදයො).

එවං මජ්ඣිමනිකායෙ සතිපට්ඨානසුත්තන්තපරියායෙන කථෙතබ්බො.

අභිධම්මෙ නිද්දෙසපරියායෙනාති සබ්බෙපි සඞ්ඛතෙ ‘‘අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතො ගණ්ඩතො …පෙ…. සංකිලෙසිකධම්මතො පස්සන්තො රමති, එවං ඛො භික්ඛු භාවනාරාමො හොතී’’ති (මහානි. 13; චූළනි. උපසීවමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 39, නන්දමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 51). එවං නිද්දෙසපරියායෙන කථෙතබ්බො.

නෙවත්තානුක්කංසෙතීති ‘‘අජ්ජ මෙ සට්ඨි වා සත්තති වා වස්සානි අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති විපස්සනාය කම්මං කරොන්තස්ස කො මයා සදිසො අත්ථී’’ති එවං අත්තුක්කංසනං න කරොති. **නො පරං වම්භෙතීති** ‘‘අනිච්චං දුක්ඛන්ති විපස්සනාමත්තකම්පි නත්ථි, කිං ඉමෙ විස්සට්ඨකම්මට්ඨානා චරන්තී’’ති එවං පරවම්භනං න කරොති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, චත්තාරො අරියවංසාති, භික්ඛවෙ, ඉමෙ චත්තාරො අරියවංසා අරියතන්තියො අරියපවෙණියො අරියඤ්ජසා අරියවටුමානීති සුත්තන්තං විනිවට්ටෙත්වා ඉදානි මහාඅරියවංසපරිපූරකස්ස භික්ඛුනො වසනදිසා දස්සෙන්තො **ඉමෙහි ච පන, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **ස්වෙව අරතිං සහතීති** සොයෙව අරතිං අනභිරතිං උක්කණ්ඨිතං සහති අභිභවති. **න තං අරති සහතීති** තං පන භික්ඛුං යා එසා පන්තෙසු සෙනාසනෙසු අධිකුසලානං ධම්මානං භාවනාය අරති නාම හොති, සා සහිතුං අධිභවිතුං න සක්කොති. **අරතිරතිසහොති** අරතිඤ්ච පඤ්චකාමගුණරතිඤ්ච සහති, අධිභවිතුං සක්කොති.

ඉදානි ගාථාහි කූටං ගණ්හන්තො **නාරතීති**ආදිමාහ. තත්ථ **ධීරන්ති** වීරියවන්තං. **නාරති ධීරං සහතීති** ඉදං පුරිමස්සෙව කාරණවචනං. යස්මා සා ධීරං න සහති නප්පහොති ධීරං සහිතුං අධිභවිතුං න සක්කොති, තස්මා නාරති සහති ධීරං. **ධීරො හි අරතිස්සහොති** අරතිසහත්තා හි සො ධීරො නාම, තස්මා අරතිං සහතීති අත්ථො. **සබ්බකම්මවිහායිනන්ති** සබ්බං තෙභූමකකම්මං ජහිත්වා පරිච්ඡින්නං පරිවටුමං කත්වා ඨිතං. **පනුණ්ණං කො නිවාරයෙති** කිලෙසෙ පනුදිත්වා ඨිතං කො නාම රාගො වා දොසො වා නිවාරෙය්‍ය. **නෙක්ඛං ජම්බොනදස්සෙව, කො තං නින්දිතුමරහතීති** ජම්බොනදසඞ්ඛාතස්ස ජාතිරත්තසුවණ්ණස්ස නික්ඛසදිසං ගරහිතබ්බදොසවිමුත්තං කො තං පුග්ගලං නින්දිතුං අරහති. **බ්‍රහ්මුනාපි පසංසිතොති** මහාබ්‍රහ්මුනාපි එස පුග්ගලො පසංසිතොයෙවාති. දෙසනාපරියොසානෙ චත්තාලීස භික්ඛුසහස්සානි අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු.

9. ධම්මපදසුත්තවණ්ණනා

29. නවමෙ **ධම්මපදානීති** ධම්මකොට්ඨාසා. **අනභිජ්ඣාති**ආදීසු අභිජ්ඣාපටික්ඛෙපෙන **අනභිජ්ඣා,** බ්‍යාපාදපටික්ඛෙපෙන **අබ්‍යාපාදො,** මිච්ඡාසතිපටික්ඛෙපෙන **සම්මාසති,** මිච්ඡාසමාධිපටික්ඛෙපෙන **සම්මාසමාධි** වෙදිතබ්බො.

අනභිජ්ඣාලූති නිත්තණ්හො හුත්වා. **අබ්‍යාපන්නෙන චෙතසාති** සබ්බකාලං පකතිභාවං අවිජහන්තෙන චිත්තෙන. **සතො එකග්ගචිත්තස්සාති** සතියා සමන්නාගතො ආරම්මණෙ එකග්ගචිත්තො අස්ස. **අජ්ඣත්තං සුසමාහිතොති** නියකජ්ඣත්තෙ සුට්ඨු ඨපිතචිත්තො ඉමස්මිං සුත්තෙපි ගාථායපි වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

10. පරිබ්බාජකසුත්තවණ්ණනා

30. දසමෙ **අභිඤ්ඤාතාති** ඤාතා පාකටා. **අන්නභාරොති**ආදීනි තෙසං නාමානි. **පටිසල්ලානා වුට්ඨිතොති** ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨිතො. සා හි ඉධ පටිසල්ලානන්ති අධිප්පෙතා. **පච්චක්ඛායාති** පටික්ඛිපිත්වා. **අභිජ්ඣාලුන්ති** සතණ්හං. **කාමෙසු තිබ්බසාරාගන්ති** වත්ථුකාමෙසු බහලරාගං. **තමහං තත්ථ එවං වදෙය්‍යන්ති** තං අහං තස්මිං කාරණෙ එවං වදෙය්‍යං. **පටික්කොසිතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යාති** පටික්කොසිතබ්බානි පටිබාහිතබ්බානි වා මඤ්ඤෙය්‍ය. **සහධම්මිකාති** සකාරණා. **වාදානුපාතාති** ධම්මිකවාදෙ සට්ඨයමානා අධම්මිකවාදානුපාතා, වාදප්පවත්තියොති අත්ථො. **ගාරය්හා ඨානාති** ගරහිතබ්බයුත්තකා පච්චයා. **ආගච්ඡන්තීති** උපගච්ඡන්ති.

උක්කලාති උක්කලජනපදවාසිනො. **වස්සභඤ්ඤාති** වස්සො ච භඤ්ඤො චාති ද්වෙ ජනා. **අහෙතුකවාදාති** ‘‘නත්ථි හෙතු නත්ථි පච්චයො සත්තානං විසුද්ධියා’’තිඑවමාදිවාදිනො. **අකිරියවාදාති** ‘‘කරොතො න කරීයති පාප’’න්ති එවං කිරියපටික්ඛෙපවාදිනො. **නත්ථිකවාදාති** ‘‘නත්ථි දින්න’’න්තිආදිවාදිනො. තෙ ඉමෙසු තීසුපි දස්සනෙසු ඔක්කන්තනියාමා අහෙසුං. කථං පන තෙසු නියාමො හොතීති? යො හි එවරූපං ලද්ධිං ගහෙත්වා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙසු නිසින්නො සජ්ඣායති වීමංසති, තස්ස ‘‘නත්ථි හෙතු නත්ථි පච්චයො කරොතො න කරීයති

පාපං…පෙ.... නත්ථි දින්නං…පෙ.... කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජතී''ති තස්මිං ආරම්මණෙ මිච්ඡාසති සන්තිට්ඨති, චිත්තං එකග්ගං හොති, ජවනානි ජවන්ති. පඨමජවනෙ සතෙකිච්ඡො හොති, තථා දුතියාදීසු, සත්තමෙ බුද්ධානම්පි අතෙකිච්ඡො අනිවත්ති අරිට්ඨකණ්ටකසදිසො හොති . තත්ථ කොචි එකං දස්සනං ඔක්කමති, කොචි ද්වෙ, කොචි තීණිපි. නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකොව හොති, පත්තො සග්ගමග්ගාවරණඤ්චෙව මොක්ඛමග්ගාවරණඤ්ච, අභබ්බො තස්ස අත්තභාවස්ස අනන්තරං සග්ගම්පි ගන්තුං, පගෙව මොක්ඛං. වට්ටඛාණුකො නාමෙස සත්තො පථවිගොපකො, යෙභුය්‍යෙන එවරූපස්ස භවතො වුට්ඨානං නත්ථි. වස්සභඤ්ඤාපි එදිසා අහෙසුං. **නින්දාබ්‍යාරොසනඋපාරම්භභයාති** අත්තනො නින්දභයෙන ඝට්ටනභයෙන උපවාදභයෙන චාති අත්ථො. **අභිජ්ඣාවිනයෙ සික්ඛ**න්ති අභිජ්ඣාවිනයො වුච්චති අරහත්තං, අරහත්තෙ සික්ඛමානො අප්පමත්තො නාම වුච්චතීති සුත්තන්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථෙත්වා ගාථාය ඵලසමාපත්ති කථිතාති.

උරුවෙලවග්ගො තතියො.

4. චක්කවග්ගො

1. චක්කසුත්තවණ්ණනා

31. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **චක්කානීති** සම්පත්තියො. **චතුචක්කං වත්තතීති** චත්තාරි සම්පත්තිචක්කානි වත්තන්ති සටියන්තියෙවාති අත්ථො. **පතිරූපදෙසවාසොති** යත්ථ චතස්සො පරිසා සන්දිස්සන්ති, එවරූපෙ අනුච්ඡවිකෙ දෙසෙ වාසො. **සප්පුරිසාවස්සයොති** බුද්ධාදීනං සප්පුරිසානං අවස්සයනං සෙවනං භජනං, න රාජානං. **අත්තසම්මාපණිධීති** අත්තනො සම්මා ඨපනං, සචෙ පුබ්බෙ අස්සද්ධාදීහි සමන්නාගතො හොති, තානි පහාය සද්ධාදීසු පතිට්ඨාපනං. **පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතාති** පුබ්බෙ උපචිතකුසලතා. ඉදමෙව චෙත්ථ පමාණං. යෙන හි ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන කුසලකම්මං කතං හොති, තදෙව කුසලං තං පුරිසං පතිරූපදෙසෙ උපනෙති, සප්පුරිසෙ භජාපෙති, සො එව ච පුග්ගලො අත්තානං සම්මා ඨපෙති. **පුඤ්ඤකතොති** කතපුඤ්ඤො. **සුඛඤ්චෙතංධිවත්තතීති** සුඛඤ්ච එතං පුග්ගලං අධිවත්තති, අවත්ථරතීති අත්ථො.

2. සඞ්ගහසුත්තවණ්ණනා

32. දුතියෙ **සඞ්ගහවත්ථූනීති** සඞ්ගණ්හනකාරණානි. **දානඤ්චාති**ආදීසු එකච්චො හි දානෙනෙව සඞ්ගණ්හිතබ්බො හොති, තස්ස දානමෙව දාතබ්බං. **පෙය්‍යවජ්ජන්ති** පියවචනං. එකච්චො හි ''අයං දාතබ්බං නාම දෙති, එකෙකෙන පන වචනෙන සබ්බං මක්ඛෙත්වා නාසෙති, කිං තස්ස දාන''න්ති වත්තා හොති. එකච්චො ''අයං කිඤ්චාපි දානං න දෙති, කථෙන්තො පන තෙලෙන විය මක්ඛෙති. එස දෙතු වා මා වා, වචනමෙවස්ස සහස්සං අග්ඝතී''ති වත්තා හොති. එවරූපො පුග්ගලො දානං න පච්චාසීසති, පියවචනමෙව පච්චාසීසති. තස්ස පියවචනමෙව වත්තබ්බං. **අත්ථචරියාති** අත්ථවඩ්ඪනකථා. එකච්චො හි නෙව දානං, න පියවචනං පච්චාසීසති, අත්තනො හිතකථං වඩ්ඪිකථමෙව පච්චාසීසති. එවරූපස්ස පුග්ගලස්ස ''ඉදං තෙ කාතබ්බං, ඉදං න කාතබ්බං, එවරූපො පුග්ගලො සෙවිතබ්බො, එවරූපො න සෙවිතබ්බො''ති එවං අත්ථචරියකථාව කථෙතබ්බා. **සමානත්තතාති** සමානසුඛදුක්ඛභාවො. එකච්චො හි දානාදීසු එකම්පි න පච්චාසීසති , එකාසනෙ නිසජ්ජං, එකපල්ලඞ්කෙ සයනං, එකතො භොජනන්ති එවං සමානසුඛදුක්ඛතං පච්චාසීසති. සො සචෙ ගහට්ඨස්ස ජාතියා පබ්බජිතස්ස සීලෙන සදිසො හොති, තස්සායං සමානත්තතා කාතබ්බා. **තත්ථ තත්ථ යථාරහන්ති** තෙසු තෙසු ධම්මෙසු යථානුච්ඡවිකං සමානත්තතාති අත්ථො. **රථස්සාණීව යායතොති** යථා රථස්ස ගච්ඡතො ආණි සඞ්ගහො නාම හොති, සා රථං සඞ්ගණ්හාති, එවමිමෙ සඞ්ගහා ලොකං සඞ්ගණ්හන්ති. **න මාතා පුත්තකාරණාති** යදි මාතා එතෙ සඞ්ගහෙ පුත්තස්ස න කරෙය්‍ය, පුත්තකාරණා මානං වා පූජං වා න ලභෙය්‍ය. **සඞ්ගහා එතෙති** උපයොගවචනෙ පච්චත්තං. සඞ්ගහෙ එතෙති වා පාඨො. **සමවෙක්ඛන්තීති** සම්මා පෙක්ඛන්ති. **පාසංසා ච භවන්තීති** පසංසනීයා ච භවන්ති.

3. සීහසුත්තවණ්ණනා

33. තතියෙ **සීහොති** චත්තාරො සීහා – තිණසීහො, කාළසීහො, පණ්ඩුසීහො, කෙසරසීහොති. තෙසු **තිණසීහො** කපොතවණ්ණගාවිසදිසො තිණභක්ඛො ච හොති. **කාළසීහො** කාළගාවිසදිසො තිණභක්ඛොයෙව. **පණ්ඩුසීහො** පණ්ඩුපලාසවණ්ණගාවිසදිසො මංසභක්ඛො. **කෙසරසීහො** ලාඛාපරිකම්මකතෙනෙව මුඛෙන අග්ගනඞ්ගුට්ඨෙන චතූහි ච පාදපරියන්තෙහි සමන්නාගතො, මත්ථකතොපිස්ස පට්ඨාය ලාඛාතූලිකාය කතා විය තිස්සො රාජියො පිට්ඨිමජ්ඣෙන ගන්ත්වා අන්තරසත්ථිම්හි දක්ඛිණාවත්තා හුත්වා ඨිතා. ඛන්ධෙ පනස්ස සතසහස්සග්ඝනිකකම්බලපරික්ඛෙපො විය කෙසරභාරො හොති, අවසෙසට්ඨානං පරිසුද්ධසාලිපිණ්ඩසඞ්ඛචුණ්ණපිණ්ඩවණ්ණං හොති. ඉමෙසු චතූසු සීහෙසු අයං කෙසරසීහො ඉධ අධිප්පෙතො.

මිගරාජාති සබ්බමිගගණස්ස රාජා. **ආසයාති** වසනට්ඨානතො, සුවණ්ණගුහතො වා රජතමණිඵලිකමනොසිලාගුහතො වා නික්ඛමතීති වුත්තං හොති. නික්ඛමමානො පනෙස චතූහි කාරණෙහි නික්ඛමති අන්ධකාරපීළිතො වා ආලොකත්ථාය, උච්චාරපස්සාවපීළිතො වා තෙසං විස්සජ්ජනත්ථාය, ජිඝච්ඡාපීළිතො වා ගොචරත්ථාය, සම්භවපීළිතො වා අස්සද්ධම්මපටිසෙවනත්ථාය. ඉධ පන ගොචරත්ථාය නික්ඛමන්තො අධිප්පෙතො.

විජම්භතීති සුවණ්ණතලෙ වා රජතමණිඵලිකමනොසිලාතලානං වා අඤ්ඤතරස්මිං ද්වෙ පච්ඡිමපාදෙ සමං පතිට්ඨාපෙත්වා පුරිමපාදෙ පුරතො පසාරෙත්වා සරීරස්ස පච්ඡාභාගං ආකඩ්ඪිත්වා පුරිමභාගං අභිහරිත්වා පිට්ඨිං නාමෙත්වා ගීවං උක්ඛිපිත්වා අසනිසද්දං කරොන්තො විය නාසපුටානි පොථෙත්වා සරීරලග්ගං රජං විධුනන්තො විජම්භති. විජම්භනභූමියඤ්ච පන තරුණවච්ඡකො විය අපරාපරං ජවති, ජවතො පනස්ස සරීරං අන්ධකාරෙ පරිබ්භමන්තං අලාතං විය ඛායති.

අනුවිලොකෙතීති කස්මා අනුවිලොකෙති? පරානුද්දයතාය. තස්මිං කිර සීහනාදං නදන්තෙ පපාතාවාටාදීසු විසමට්ඨානෙසු චරන්තා හත්ථිගොකණ්ණමහිංසාදයො පාණා පපාතෙපි ආවාටෙපි පතන්ති, තෙසං අනුද්දයාය අනුවිලොකෙති. කිං පනස්ස ලුද්දස්ස පරමංසඛාදිනො අනුද්දයා නාම අත්ථීති? ආම අත්ථි. තථා හි ''කිං මෙ බහූහි

සාතිතෙහී''ති අත්තනො ගොචරත්ථායපි ඛුද්දකෙ පාණෙ න ගණ්හාති. එවං අනුද්දයං කරොති, වුත්තම්පි චෙතං – ''මාහං ඛුද්දකෙ පාණෙ විසමගතෙ සඞ්ඝාතං ආපාදෙසි''න්ති (අ. නි. 10.21).

සීහනාදං නදතීති තික්ඛත්තුං තාව අභීතනාදං නදති. එවඤ්ච පනස්ස විජම්භනභූමියං ඨත්වා නදන්තස්ස සද්දො සමන්තා තියොජනපදෙසං එකනින්නාදං කරොති, තමස්ස නින්නාදං සුත්වා තියොජනබ්භන්තරගතා ද්විපදචතුප්පදගණා යථාඨානෙ ඨාතුං න සක්කොන්ති. **ගොචරාය පක්කමතී**ති ආහාරත්ථාය ගච්ඡති. කථං? සො හි විජම්භනභූමියං ඨත්වා දක්ඛිණතො වා වාමතො වා උප්පතන්තො උසභමත්තං ඨානං ගණ්හාති, උද්ධං උප්පතන්තො චත්තාරිපි අට්ඨපි උසභට්ඨානානි උප්පතති, සමෙ ඨානෙ උජුකං පක්ඛන්දන්තො සොළසඋසභමත්තම්පි වීසතිඋසභමත්තම්පි ඨානං පක්ඛන්දති, ථලා වා පබ්බතා වා පක්ඛන්දන්තො සට්ඨිඋසභමත්තම්පි අසීතිඋසභමත්තම්පි ඨානං පක්ඛන්දති, අන්තරාමග්ගෙ රුක්ඛං වා පබ්බතං වා දිස්වා තං පරිහරන්තො වාමතො වා දක්ඛිණතො වා උද්ධං වා උසභමත්තං අපක්කමති. තතියං පන සීහනාදං නදිත්වා තෙනෙව සද්ධිං තියොජනෙ ඨානෙ පඤ්ඤායති, තියොජනං ගන්ත්වා නිවත්තිත්වා ඨිතො අත්තනොව නාදස්ස අනුනාදං සුණාති. එවං සීඝෙන ජවෙන පක්කමති.

යෙභුය්‍යෙනාති පායෙන. **භයං සන්තාසං සංවෙග**න්ති සබ්බං චිත්තුත්‍රාසස්සෙව නාමං. සීහස්ස හි සද්දං සුත්වා බහූ භායන්ති, අප්පකා න භායන්ති. කෙ පන තෙති? සමසීහො හත්ථාජානීයො අස්සාජානීයො උසභාජානීයො පුරිසාජානීයො ඛීණාසවොති. කස්මා පනෙතෙ න භායන්තීති? සමසීහො තාව ''ජාතිගොත්තකුලසූරභාවෙහි සමානොස්මී''ති න භායති, හත්ථාජානීයාදයො අත්තනො සක්කායදිට්ඨිබලවතාය න භායන්ති, ඛීණාසවො සක්කායදිට්ඨියා පහීනත්තා න භායති.

බිලාසයාති බිලෙ සයන්තා බිලවාසිනො අහිනකුලගොධාදයො. **උදකාසයා**ති උදකවාසිනො මච්ඡකච්ඡපාදයො. **වනාසයා**ති වනවාසිනො හත්ථිඅස්සගොකණ්ණමිගාදයො. **පවිසන්තී**ති ''ඉදානි ආගන්ත්වා ගණ්හිස්සතී''ති මග්ගං ඔලොකෙත්වා පවිසන්ති. **දළ්හෙහී**ති ථිරෙහි. **වරත්තෙහී**ති චම්මරජ්ජූහි. **මහිද්ධිකො**තිආදීසු විජම්භනභූමියං ඨත්වා දක්ඛිණපස්සාදීහි උසභමත්තං, උජුං වීසතිඋසභමත්තාදිලඞ්ඝනවසෙන මහිද්ධිකතා, සෙසමිගානං අධිපතිභාවෙන මහෙසක්ඛතා, සමන්තා තියොජනට්ඨානෙ සද්දං සුත්වා පලායන්තානං වසෙන මහානුභාවතා වෙදිතබ්බා.

එවමෙව ඛොති භගවා තෙසු තෙසු සුත්තන්තෙසු තථා තථා අත්තානං කථෙසි. ''සීහොති ඛො, භික්ඛවෙ, තථාගතස්සෙතං අධිවචනං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා''ති (අ. නි. 5.99; 10.21) ඉමස්මිං තාව සුත්තෙ සීහසදිසං අත්තානං කථෙසි. ''භිසක්කො සල්ලකත්තොති ඛො, සුනක්ඛත්ත, තථාගතස්සෙතං අධිවචන''න්ති (ම. නි. 3.65) ඉමස්මිං වෙජ්ජසදිසං, ''බ්‍රාහ්මණොති ඛො, භික්ඛවෙ, තථාගතස්සෙතං අධිවචන''න්ති (අ. නි. 8.85) ඉමස්මිං බ්‍රාහ්මණසදිසං, ''පුරිසො මග්ගකුසලොති ඛො, තිස්ස, තථාගතස්සෙතං අධිවචන''න්ති (සං. නි. 3.84) ඉමස්මිං මග්ගදෙසකපුරිසසදිසං, ''රාජාහමස්මි, සෙලා''ති (සු. නි. 559; ම. නි. 2.399) ඉමස්මිං රාජසදිසං. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ සීහසදිසමෙව කත්වා අත්තානං කථෙන්තො එවමාහ.

තත්‍රායං සදිසතා – සීහස්ස කඤ්චනගුහාදීසු වසනකාලො විය හි තථාගතස්ස දීපඞ්කරපාදමූලෙ කතාභිනීහාරස්ස අපරිමිතකාලං පාරමියො පූරෙත්වා පච්ඡිමභවෙ පටිසන්ධිග්ගහණෙන චෙව මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනෙන ච දසසහස්සිලොකධාතුං කම්පෙත්වා වුද්ධිමන්වාය දිබ්බසම්පත්තිසදිසං සම්පත්තිං අනුභවමානස්ස තීසු පාසාදෙසු නිවාසකාලො දට්ඨබ්බො. සීහස්ස කඤ්චනගුහාදිතො නික්ඛන්තකාලො විය තථාගතස්ස එකූනතිංසසංවච්ඡරෙ විවටෙන ද්වාරෙන කණ්ඩකං ආරුය්හ ඡන්නසහායස්ස නික්ඛමිත්වා තීණි රජ්ජානි අතික්කමිත්වා අනොමානදීතීරෙ බ්‍රහ්මුනා දින්නානි කාසායානි පරිදහිත්වා පබ්බජිතස්ස සත්තමෙ දිවසෙ රාජගහං ගන්ත්වා තත්ථ පිණ්ඩාය චරිත්වා පණ්ඩවගිරිපබ්භාරෙ කතභත්තකිච්චස්ස සම්මාසම්බොධිං පත්වා පඨමමෙව මගධරට්ඨං ආගමනත්ථාය යාව රඤ්ඤො පටිඤ්ඤාදානකාලො.

සීහස්ස විජම්භනකාලො විය තථාගතස්ස දින්නපටිඤ්ඤස්ස ආළාරකාලාමඋපසඞ්කමනං ආදිං කත්වා යාව සුජාතාය දින්නපායාසස්ස එකූනපණ්ණාසාය පිණ්ඩෙහි පරිභුත්තකාලො වෙදිතබ්බො. සීහස්ස සරීරවිධුනනං විය සායන්හසමයෙ සොත්ථියෙන දින්නා අට්ඨ තිණමුට්ඨියො ගහෙත්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතාහි ථොමියමානස්ස ගන්ධාදීහි පූජියමානස්ස තික්ඛත්තුං බොධිං පදක්ඛිණං කත්වා බොධිමණ්ඩං ආරුය්හ චුද්දසහත්ථුබ්බෙධෙ ඨානෙ තිණසන්ථරං අත්ථරිත්වා චතුරඞ්ගවීරියං අධිට්ඨාය නිසින්නස්ස තංඛණඤ්ඤෙව මාරබලං විධමෙත්වා තීසු යාමෙසු තිස්සො විජ්ජා විසොධෙත්වා අනුලොමප්පටිලොමං පටිච්චසමුප්පාදමහාසමුද්දං යමකඤාණමන්ථනෙන මන්ථෙන්තස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙ පටිවිද්ධෙ තදනුභාවෙන දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනං වෙදිතබ්බං.

සීහස්ස චතුදිසාවිලොකනං විය පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස සත්තසත්තාහං බොධිමණ්ඩෙ විහරිත්වා පරිභුත්තමධුපිණ්ඩිකාහාරස්ස අජපාලනිග්‍රොධමූලෙ මහාබ්‍රහ්මුනො ධම්මදෙසනායාචනං පටිග්ගහෙත්වා තත්ථ විහරන්තස්ස එකාදසමෙ දිවසෙ ''ස්වෙ ආසාළ්හිපුණ්ණමා භවිස්සතී''ති පච්චූසසමයෙ ''කස්ස නු ඛො අහං පඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍ය''න්ති ආළාරුදකානං කාලකතභාවං ඤත්වා ධම්මදෙසනත්ථාය පඤ්චවග්ගියානං ඔලොකනං දට්ඨබ්බං. සීහස්ස ගොචරත්ථාය තියොජනං ගමනකාලො විය අත්තනො පත්තචීවරං ආදාය ''පඤ්චවග්ගියානං ධම්මචක්කං පවත්තෙස්සාමී''ති පච්ඡාභත්තෙ අජපාලනිග්‍රොධතො වුට්ඨිතස්ස අට්ඨාරසයොජනමග්ගං ගමනකාලො.

සීහස්ස සීහනාදකාලො විය තථාගතස්ස අට්ඨාරසයොජනමග්ගං ගන්ත්වා පඤ්චවග්ගියෙ සඤ්ඤාපෙත්වා අචලපල්ලඞ්කෙ නිසින්නස්ස දසහි චක්කවාළසහස්සෙහි සන්නිපතිතෙන දෙවගණෙන පරිවුතස්ස ''ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, අන්තා පබ්බජිතෙන න සෙවිතබ්බා''තිආදිනා නයෙන ධම්මචක්කප්පවත්තනකාලො වෙදිතබ්බො. ඉමස්මිං ච පන පදෙ දෙසියමානෙ තථාගතසීහස්ස ධම්මඝොසො හෙට්ඨා අවීචිං උපරි භවග්ගං ගහෙත්වා දසසහස්සිලොකධාතුං පටිච්ඡාදෙසි. සීහස්ස සද්දෙන ඛුද්දකපාණානං සන්තාසාපජ්ජනකාලො විය තථාගතස්ස තීණි ලක්ඛණානි දීපෙත්වා චත්තාරි සච්චානි සොළසහාකාරෙහි සට්ඨියා ච නයසහස්සෙහි විභජිත්වා ධම්මං කථෙන්තස්ස දීඝායුකානං දෙවානං ඤාණසන්තාසස්ස උප්පත්තිකාලො වෙදිතබ්බො.

අපරො නයො – සීහො විය සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො තථාගතො, ආසයභූතාය කනකගුහාය නික්ඛමනං විය ගන්ධකුටිතො නික්ඛමනකාලො, විජම්භනං විය ධම්මසභං උපසඞ්කමනකාලො, දිසාවිලොකනං විය පරිසාවිලොකනං, සීහනාදනදනං විය ධම්මදෙසනාකාලො, ගොචරාය පක්කමනං විය පරවාදනිම්මද්දනත්ථාය ගමනං.

අපරො නයො – සීහො විය තථාගතො, හිමවන්තනිස්සිතාය කඤ්චනගුහාය නික්ඛමනං විය ආරම්මණවසෙන නිබ්බානනිස්සිතාය ඵලසමාපත්තියා වුට්ඨානං, විජම්භනං විය පච්චවෙක්ඛණඤාණං, දිසාවිලොකනං විය වෙනෙය්‍යසත්තවිලොකනං, සීහනාදො විය සම්පත්තපරිසාය ධම්මදෙසනා, ගොචරාය පක්කමනං විය අසම්පත්තානං වෙනෙය්‍යසත්තානං සන්තිකූපසඞ්කමනං වෙදිතබ්බං.

යදාති යස්මිං කාලෙ. **තථාගතොති** හෙට්ඨා වුත්තෙහි අට්ඨහි කාරණෙහි තථාගතො. **ලොකෙති** සත්තලොකෙ. **උප්පජ්ජතීති** අභිනීහාරතො පට්ඨාය යාව බොධිපල්ලඞ්කා වා අරහත්තමග්ගඤාණා වා උප්පජ්ජති නාම, අරහත්තඵලෙ පන පත්තෙ උප්පන්නො නාම. **අරහං සම්මාසම්බුද්ධොති**ආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.124 ආදයො) බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ විත්ථාරිතානි.

ඉති සක්කායොති අයං සක්කායො, එත්තකො සක්කායො, න ඉතො භියොයා සක්කායො අත්ථීති. එත්තාවතා සභාවතො සරසතො පරියන්තතො පරිච්ඡෙදතො පරිවටුමතො සබ්බෙපි පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දස්සිතා හොන්ති. **ඉති සක්කායසමුදයොති** අයං සක්කායස්ස සමුදයො නාම. එත්තාවතා ''ආහාරසමුදයා රූපසමුදයො''තිආදි සබ්බං දස්සිතං හොති. **ඉති සක්කායස්ස අත්ථඞ්ගමොති** අයං සක්කායස්ස අත්ථඞ්ගමො. ඉමිනාපි ''ආහාරනිරොධා රූපනිරොධො''තිආදි සබ්බං දස්සිතං හොති.

වණ්ණවන්තොති සරීරවණ්ණෙන වණ්ණවන්තො. **ධම්මදෙසනං සුත්වාති** පඤ්චසු ඛන්ධෙසු පණ්ණාසලක්ඛණප්පටිමණ්ඩිතං තථාගතස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා. **යෙභුය්‍යෙනාති** ඉධ කෙ ඨපෙති? අරියසාවකෙ දෙවෙ. තෙසං හි ඛීණාසවත්තා චිත්තුත්‍රාසභයම්පි න උප්පජ්ජති, සංවිග්ගස්ස යොනිසො පධානෙන පත්තබ්බං පත්තතාය ඤාණසංවෙගොපි. ඉතරාසං පන දෙවතානං ''තාසො හෙසො, භික්ඛවෙ, අනිච්ච''න්ති මනසිකරොන්තානං චිත්තුත්‍රාසභයම්පි, බලවවිපස්සනාකාලෙ ඤාණභයම්පි උප්පජ්ජති. **භොති** ධම්මාලපනමත්තමෙතං. **සක්කායපරියාපන්නාති** පඤ්චක්ඛන්ධපරියාපන්නා. ඉති තෙසං සම්මාසම්බුද්ධෙ වට්ටදොසං දස්සෙත්වා තිලක්ඛණාහතං කත්වා ධම්මං දෙසෙන්තෙ ඤාණභයං නාම ඔක්කමති.

අභිඤ්ඤායාති ජානිත්වා. **ධම්මචක්කන්ති** පටිවෙධඤාණම්පි දෙසනාඤාණම්පි. **පටිවෙධඤාණං** නාම යෙන ඤාණෙන බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො චත්තාරි සච්චානි සොළසහාකාරෙහි සට්ඨියා ච නයසහස්සෙහි පටිවිජ්ඣි. **දෙසනාඤාණං** නාම යෙන ඤාණෙන තිපරිවට්ටං ද්වාදසාකාරං ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. උභයම්පෙතං දසබලස්ස උරෙ ජාතඤාණමෙව. තෙසු ධම්මදෙසනාඤාණං ගහෙතබ්බං. තං පනෙස යාව අට්ඨාරසබ්‍රහ්මකොටීහි සද්ධිං අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරස්ස සොතාපත්තිඵලං න උප්පජ්ජති, තාව පවත්තෙති නාම. තස්මිං උප්පන්නෙ පවත්තිතං නාම හොතීති වෙදිතබ්බං. **අප්පටිපුග්ගලොති** සදිසපුග්ගලරහිතො. **යසස්සිනොති** පරිවාරසම්පන්නා. **තාදිනොති** ලාභාලාභාදීහි එකසදිසස්ස.

4. පසාදසුත්තවණ්ණනා

34. චතුත්ථෙ අග්ගෙසු පසාදා, අග්ගා වා පසාදාති **අග්ගප්පසාදා**. **යාවතාති** යත්තකා. **අපදාති** නිප්පදා අහිමච්ඡාදයො. **ද්විපදාති** මනුස්සපක්ඛිආදයො. **චතුප්පදාති** හත්ථිඅස්සාදයො. **බහුප්පදාති** සතපදිආදයො. **නෙවසඤ්ඤිනාසඤ්ඤිනොති** භවග්ගෙ නිබ්බත්තසත්තා. **අග්ගමක්ඛායතීති** ගුණෙහි අග්ගො උත්තමො සෙට්ඨොති අක්ඛායති. **අසඞ්ඛතාති** නිබ්බානමෙව ගහෙත්වා වුත්තං. **විරාගොති**ආදීනි නිබ්බානස්සෙව නාමානි. තඤ්හි ආගම්ම සබ්බකිලෙසා විරජ්ජන්ති, සබ්බෙ රාගමදාදයො මදා නිම්මදා හොන්ති, අභාවං ගච්ඡන්ති, සබ්බා පිපාසා විනයං උපෙන්ති, සබ්බෙ ආලයා සමුග්ඝාතං ගච්ඡන්ති, වට්ටානි උපච්ඡිජ්ජන්ති, තණ්හා ඛීයන්ති, වට්ටදුක්ඛා නිරුජ්ඣන්ති, සබ්බෙ පරිළාහා නිබ්බායන්ති. තස්මා එතානි නාමානි ලභති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

5. වස්සකාරසුත්තවණ්ණනා

35. පඤ්චමෙ **අනුස්සරිතාති** අනුගන්ත්වා සරිතා, අපරාපරං සරිතුං සමත්ථොති අත්ථො. **දක්ඛොති** ඡෙකො. **තත්‍රුපායායාති** ''ඉමස්මිං කාලෙ ඉමං නාම කත්තබ්බ''න්ති එවං තත්ථ තත්ථ උපායභූතාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **අනුමොදිතබ්බන්ති** අභිනන්දිතබ්බං. **පටික්කොසිතබ්බන්ති** පටික්ඛිපිතබ්බං. **නෙව ඛො ත්‍යාහන්ති** නෙව ඛො තෙ අහං. කස්මා පනෙතං භගවා නාභිනන්දති, නප්පටික්ඛිපතීති? ලොකියත්තා නාභිනන්දති , ලොකියං අත්ථං ගහෙත්වා ඨිතත්තා නප්පටික්කොසති. **බහුස්ස ජනතාති** බහු අස්ස ජනතා. ඉදඤ්ච කරණත්ථෙ සාමිවචනං වෙදිතබ්බං. **අරියෙ ඤායෙති** සහවිපස්සනකෙ මග්ගෙ. **කල්‍යාණධම්මතා කුසලධම්මතාතිපි** තස්සෙව නාමානි. **යං විතක්කන්ති** නෙක්ඛම්මවිතක්කාදීසු අඤ්ඤතරං. **න තං විතක්කං විතක්කෙතීති** කාමවිතක්කාදීසු එකම්පි න විතක්කෙති. ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං. **විතක්කපථෙති** එත්ථ විතක්කොයෙව විතක්කපථො. **අහඤ්හි බ්‍රාහ්මණාති**ආදීසු පඨමනයෙන ඛීණාසවස්ස සීලඤ්චෙව බාහුසච්චඤ්ච කථිතං, දුතියතතියෙහි ඛීණාසවස්ස කිරියවිතක්කානි චෙව කිරියජ්ඣානානි ච, චතුත්ථෙන ඛීණාසවභාවො කථිතොති වෙදිතබ්බො.

මච්චුපාසප්පමොචනන්ති මච්චුපාසා පමොචනකං මග්ගං. **ඤායං ධම්මන්ති** සහවිපස්සනකං මග්ගං. **දිස්වා ච සුත්වා චාති** ඤාණෙනෙව පස්සිත්වා ච සුණිත්වා ච. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

6. දොණසුත්තවණ්ණනා

36. ඡට්ඨෙ **අන්තරා ච උක්කට්ඨං අන්තරා ච සෙතබ්‍යන්ති** එත්ථ **උක්කට්ඨාති** උක්කාහි ධාරියමානාහි මාපිතත්තා එවංලද්ධවොහාරං නගරං. **සෙතබ්‍යන්ති** අතීතෙ කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස ජාතනගරං. **අන්තරාසද්දො** පන කාරණඛණචිත්තවෙමජ්ඣවිවරාදීසු වත්තති. ''තදන්තරං කො ජානෙය්‍ය අඤ්ඤත්‍ර තථාගතා''ති (අ. නි. 6.44; 10.75) ච, ''ජනා සඞ්ගම්ම මන්තෙන්ති, මඤ්ච තඤ්ච කිමන්තර''න්ති ච ආදීසු (සං. නි. 1.228) කාරණෙ. ''අද්දසා මං, භන්තෙ, අඤ්ඤතරා ඉත්ථී විජ්ජන්තරිකාය භාජනං ධොවන්තී''තිආදීසු (ම. නි. 2.149) ඛණෙ. ''යස්සන්තරතො න සන්ති කොපා''තිආදීසු (උදා. 20) චිත්තෙ. ''අන්තරාවොසානමාපාදී''තිආදීසු වෙමජ්ඣෙ. ''අපිචායං තපොදා ද්වින්නං මහානිරයානං අන්තරිකාය ආගච්ඡතී''තිආදීසු (පාරා. 231) විවරෙ. ස්වායමිධ විවරෙ වත්තති. තස්මා උක්කට්ඨාය ච සෙතබ්‍යස්ස ච විවරෙති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. අන්තරාසද්දෙන පන යුත්තත්තා උපයොගවචනං කතං. ඊදිසෙසු ච ඨානෙසු අක්ඛරචින්තකා ''අන්තරා ගාමඤ්ච නදිඤ්ච යාතී''ති එවං එකමෙව අන්තරාසද්දං පයුඤ්ජන්ති, සො දුතියපදෙනපි යොජෙතබ්බො හොති, අයොජියමානෙ උපයොගවචනං න පාපුණාති. ඉධ පන යොජෙත්වා එව වුත්තො.

අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නො හොතීති අද්ධානසඞ්ඛාතං මග්ගං පටිපන්නො හොති, දීඝමග්ගන්ති අත්ථො. කස්මා පටිපන්නොති? තං දිවසං කිර භගවා ඉදං අද්දස ''මයි තං මග්ගං පටිපන්නෙ දොණො බ්‍රාහ්මණො මම පදචෙතියානි පස්සිත්වා පදානුපදිකො හුත්වා මම නිසින්නට්ඨානං ආගන්ත්වා පඤ්හං පුච්ඡිස්සති. අථස්සාහං එකං සච්චධම්මං දෙසෙස්සාමි . බ්‍රාහ්මණො තීණි සාමඤ්ඤඵලානි පටිවිජ්ඣිත්වා ද්වාදසපදසහස්සපරිමාණං දොණගජ්ජිතං නාම වණ්ණං වත්වා මයි පරිනිබ්බුතෙ සකලජම්බුදීපෙ උප්පන්නං මහාකලහං වූපසමෙත්වා ධාතුයො භාජෙස්සතී''ති. ඉමිනා කාරණෙන පටිපන්නො. **දොණොපි සුදං බ්‍රාහ්මණොති** දොණො බ්‍රාහ්මණොපි තයො වෙදෙ පගුණෙ කත්වා පඤ්චසතෙ මාණවකෙ සිප්පං වාචෙන්තො තංදිවසං පාතොව උට්ඨාය සරීරපටිජග්ගනං කත්වා සතග්ඝනකං නිවාසෙත්වා පඤ්චසතග්ඝනකං එකංසවරගතං කත්වා ආමුත්තයඤ්ඤසුත්තො රත්තවට්ටිකා උපාහනා ආරොහිත්වා පඤ්චසතමාණවකපරිවාරො තමෙව මග්ගං පටිපජ්ජි. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

පාදෙසූති පාදෙහි අක්කන්තට්ඨානෙසු. **චක්කානීති** ලක්ඛණචක්කානි. කිං පන භගවතො ගච්ඡන්තස්ස අක්කන්තට්ඨානෙ පදං පඤ්ඤායතීති? න පඤ්ඤායති . කස්මා? සුඛුමත්තා මහාබලත්තා මහාජනානුග්ගහෙන ච. බුද්ධානඤ්හි සුඛුමච්ඡවිතාය අක්කන්තට්ඨානං තූලපිචුනො පතිට්ඨිතට්ඨානං විය හොති, පදවළඤ්ජො න පඤ්ඤායති. යථා ච බලවතො වාතජවසින්ධවස්ස පදුමිනිපත්තෙපි අක්කන්තමත්තමෙව හොති, එවං මහාබලතාය තථාගතෙන අක්කන්තට්ඨානං අක්කන්තමත්තමෙව හොති, න තත්ථ පදවළඤ්ජො පඤ්ඤායති. බුද්ධානඤ්ච අනුපදං මහාජනකායො ගච්ඡති, තස්ස සත්ථු පදවළඤ්ජං දිස්වා මද්දිතුං අවිසහන්තස්ස ගමනවිච්ඡෙදො භවෙය්‍ය. තස්මා අක්කන්තඅක්කන්තට්ඨානෙ යොපි පදවළඤ්ජො භවෙය්‍ය, සො අන්තරධායතෙව. දොණො පන බ්‍රාහ්මණො තථාගතස්ස අධිට්ඨානවසෙන පස්සි. භගවා හි යස්ස පදචෙතියං දස්සෙතුකාමො හොති, තං ආරබ්භ ''අසුකො නාම පස්සතූ''ති අධිට්ඨාති. තස්මා මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණො විය අයම්පි බ්‍රාහ්මණො තථාගතස්ස අධිට්ඨානවසෙන අද්දස.

පාසාදිකන්ති පසාදජනකං. ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං. **උත්තමදමථසමථමනුප්පත්තන්ති** එත්ථ උත්තමදමථො නාම අරහත්තමග්ගො, උත්තමසමථො නාම අරහත්තමග්ගසමාධි, තදුභයං පත්තන්ති අත්ථො . **දන්තන්ති** නිබ්බිසෙවනං. **ගුත්තන්ති** ගොපිතං. **සංයතින්ද්‍රියන්ති** රක්ඛිතින්ද්‍රියං. **නාගන්ති** ඡන්දාදීහි අගච්ඡනතො, පහීනකිලෙසෙ පුන අනාගච්ඡනතො, ආගුං අකරණතො, බලවන්තට්ඨෙනාති චතූහි කාරණෙහි නාගං.

දෙවො නො භවං භවිස්සතීති එත්ථ ''දෙවො නො භව''න්ති එත්තාවතාපි පුච්ඡා නිට්ඨිතා භවෙය්‍ය, අයං පන බ්‍රාහ්මණො ''අනාගතෙ මහෙසක්ඛො එකො දෙවරාජා භවිස්සතී''ති අනාගතවසෙන පුච්ඡාසභාගෙනෙව කථෙන්තො එවමාහ. භගවාපිස්ස පුච්ඡාසභාගෙනෙව කථෙන්තො **න ඛො අහං, බ්‍රාහ්මණ, දෙවො භවිස්සාමීති** ආහ. එස නයො

සබ්බත්ථ. **ආසවානන්ති** කාමාසවාදීනං චතුන්නං. **පහීනාති** බොධිපල්ලඞ්කෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාධිගමෙනෙව පහීනා. **අනුපලිත්තො ලොකෙනාති** තණ්හාදිට්ඨිලෙපානං පහීනත්තා සඞ්ඛාරලොකෙන අනුපලිත්තො. **බුද්ධොති** චතුන්නං සච්චානං බුද්ධත්තා බුද්ධො ඉති මං ධාරෙහි.

යෙනාති යෙන ආසවෙන. **දෙවූපපත්‍යස්සාති** දෙවූපපත්ති අස්ස මය්හං භවෙය්‍ය. **විහඞ්ගමොති** ආකාසචරො ගන්ධබ්බකායිකදෙවො. **විද්ධස්තාති** විධමිතා. **විනළීකතාති** විගතනළා විගතබන්ධනා කතා. **වග්ගූති** සුන්දරං. **තොයෙන නුපලිප්පතීති** උදකතො රතනමත්තං අච්චුග්ගම්ම ඨිතං සරං සොභයමානං භමරගණං හාසයමානං තොයෙන න ලිප්පති. **තස්මා බුද්ධොස්මි බ්‍රාහ්මණාති** දෙසනාපරියොසානෙ තීණි මග්ගඵලානි පාපුණිත්වා ද්වාදසහි පදසහස්සෙහි දොණගජ්ජිතං නාම වණ්ණං කථෙසි, තථාගතෙ ච පරිනිබ්බුතෙ ජම්බුදීපතලෙ උප්පන්නං මහාකලහං වූපසමෙත්වා ධාතුයො භාජෙසීති.

7. අපරිහානියසුත්තවණ්ණනා

37. සත්තමෙ **නිබ්බානස්සෙව සන්තිකෙති** නිබ්බානසන්තිකෙයෙව චරති. **සීලෙ පතිට්ඨිතොති** පාතිමොක්ඛසීලෙ පතිට්ඨිතො. **එවං විහාරීති** එවං විහරන්තො. **ආතාපීති** ආතාපෙන වීරියෙන සමන්නාගතො. **යොගක්ඛෙමස්සාති** චතූහි යොගෙහි ඛෙමස්ස නිබ්බානස්ස. **පමාදෙ භයදස්සිවාති** පමාදං භයතො පස්සන්තො.

8. පතිලීනසුත්තවණ්ණනා

38. අට්ඨමෙ **පනුණ්ණපච්චෙකසච්චොති** ‘‘ඉදමෙව දස්සනං සච්චං, ඉදමෙව සච්ච’’න්ති එවං පාටිඑක්කං ගහිතත්තා පච්චෙකසඞ්ඛාතානි දිට්ඨිසච්චානි පනුණ්ණානි නීහටානි පහීනානි අස්සාති පනුණ්ණපච්චෙකසච්චො. **සමවයසට්ඨෙසනොති** එත්ථ **අවයාති** අනූනා, **සට්ඨාති** විස්සට්ඨා, සම්මා අවයා සට්ඨා එසනා අස්සාති සමවයසට්ඨෙසනො, සම්මා විස්සට්ඨසබ්බඑසනොති අත්ථො. **පතිලීනොති** නිලීනො එකීභාවං උපගතො. **පුථුසමණබ්‍රාහ්මණානන්ති** බහූනං සමණබ්‍රාහ්මණානං. එත්ථ ච **සමණාති** පබ්බජ්ජූපගතා, **බ්‍රාහ්මණාති** භොවාදිනො. **පුථුපච්චෙකසච්චානීති** බහූනි පාටෙක්කසච්චානි. **නුණ්ණානීති** නීහටානි. **පනුණ්ණානීති** සුට්ඨු නීහටානි. **චත්තානීති** විස්සට්ඨානි. **වන්තානීති** වමිතානි. **මුත්තානීති** ඡින්නබන්ධනානි කතානි. **පහීනානීති** පජහිතානි. **පටිනිස්සට්ඨානීති** යථා න පුන චිත්තං ආරොහන්ති, එවං පටිනිස්සජ්ජිතානි. සබ්බානෙවෙතානි ගහිතගහණස්ස විස්සට්ඨභාවවෙවචනානි.

කාමෙසනා පහීනා හොතීති අනාගාමිමග්ගෙන පහීනා. **භවෙසනා** පන අරහත්තමග්ගෙන පහීයති. ‘‘බ්‍රහ්මචරියං එසිස්සාමි ගවෙසිස්සාමී’’ති එවං පවත්තජ්ඣාසයසඞ්ඛාතා **බ්‍රහ්මචරියෙසනාපි** අරහත්තමග්ගෙනෙව පටිප්පස්සද්ධිං වූපසමං ගච්ඡති. දිට්ඨිබ්‍රහ්මචරියෙසනා පන සොතාපත්තිමග්ගෙනෙව පටිප්පසම්භතීති වෙදිතබ්බා. **එවං ඛො, භික්ඛවෙති** එවං චතුත්ථජ්ඣානෙන පස්සද්ධකායසඞ්ඛාරො වූපසන්තඅස්සාසපස්සාසො නාම හොති. **අස්මිමානොති** අස්මීති උප්පජ්ජනකො නවවිධමානො.

ගාථාසු **කාමෙසනා භවෙසනාති** එතා ද්වෙ එසනා, **බ්‍රහ්මචරියෙසනා සහාති** තාහියෙව සහ බ්‍රහ්මචරියෙසනාති තිස්සොපි එතා. ඉධ ඨත්වා **එසනා පටිනිස්සට්ඨාති** ඉමිනා පදෙන සද්ධිං යොජනා කාතබ්බා. **ඉති සච්චපරාමාසො, දිට්ඨිට්ඨානා සමුස්සයාති** ‘‘ඉති සච්චං ඉති සච්ච’’න්ති ගහණපරාමාසො ච දිට්ඨිසඞ්ඛාතායෙව දිට්ඨිට්ඨානා ච යෙ සමුස්සිතත්තා උග්ගන්ත්වා ඨිතත්තා සමුස්සයාති වුච්චන්ති, තෙ සබ්බෙපි. ඉධ ඨත්වා **දිට්ඨිට්ඨානා සමූහතාති** ඉමිනා පදෙන සද්ධිං යොජනා කාතබ්බා. කස්ස පන එතා එසනා පටිනිස්සට්ඨා, එතෙ ච දිට්ඨිට්ඨානා සමූහතාති? **සබ්බරාගවිරත්තස්ස තණ්හාක්ඛයවිමුත්තිනො**. යො හි සබ්බරාගෙහිපි විරත්තො, තණ්හාක්ඛයෙ ච නිබ්බානෙ පවත්තාය අරහත්තඵලවිමුත්තියා සමන්නාගතො, එතස්ස එසනා පටිනිස්සට්ඨා, දිට්ඨිට්ඨානා ච සමූහතා . **ස වෙ සන්තොති** සො එවරූපො කිලෙසසන්තතාය සන්තො. **පස්සද්ධොති** ද්වීහි කායචිත්තපස්සද්ධීහි පස්සද්ධො. **අපරාජිතොති** සබ්බකිලෙසෙ ජිනිත්වා ඨිතත්තා කෙනචි අපරාජිතො. **මානාභිසමයාති** මානස්ස පහානාභිසමයෙන. **බුද්ධොති** චත්තාරි සච්චානි බුජ්ඣිත්වා ඨිතො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙපි ගාථාසුපි ඛීණාසවොව කථිතොති.

9. උජ්ජයසුත්තවණ්ණනා

39. නවමෙ **සඞ්ඝාතං ආපජ්ජන්තීති** වධං මරණං ආපජ්ජන්ති. **නිච්චදානන්ති** සලාකභත්තං. **අනුකුලයඤ්ඤන්ති** අම්හාකං පිතූහි පිතාමහෙහි දින්නත්තා එවං කුලානුකුලවසෙන යජිතබ්බං, දාතබ්බන්ති අත්ථො. **අස්සමෙධන්ති**ආදීසු අස්සමෙත්ථ මෙධන්තීති අස්සමෙධො, ද්වීහි පරියඤ්ඤෙහි යජිතබ්බස්ස එකවීසතියූපස්ස ඨපෙත්වා භූමිඤ්ච පුරිසෙ ච අවසෙසසබ්බවිභවදක්ඛිණස්ස යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. පුරිසමෙත්ථ මෙධන්තීති **පුරිසමෙධො,** චතූහි පරියඤ්ඤෙහි යජිතබ්බස්ස සද්ධිං භූමියා අස්සමෙධෙ වුත්තවිභවදක්ඛිණස්ස යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. සම්මමෙත්ථ පාසන්තීති **සම්මාපාසො,** දිවසෙ දිවසෙ සම්මං ඛිපිත්වා තස්ස පතිතොකාසෙ වෙදිං කත්වා සංහාරිමෙහි යූපාදීහි සරස්සතිනදියා නිමුග්ගොකාසතො පභුති පටිලොමං ගච්ඡන්තෙන යජිතබ්බස්ස සබ්බයාගස්සෙතං අධිවචනං. වාජමෙත්ථ පිවන්තීති **වාජපෙය්‍යං,** එකෙන පරියඤ්ඤෙන සත්තරසහි පසූහි යජිතබ්බස්ස බෙලුවයූපස්ස සත්තරසකදක්ඛිණස්ස

යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. නත්ථි එත්ථ අග්ගළාති **නිරග්ගළො**. නවහි පරියඤ්ඤෙහි යජිතබ්බස්ස සද්ධිං භූමියා පුරිසෙහි ච අස්සමෙධෙ වුත්තවිභවදක්ඛිණස්ස සබ්බමෙධපරියායනාමස්ස අස්සමෙධවිකප්පස්සෙතං අධිවචනං. **මහාරම්භාති** මහාකිච්චා මහාකරණීයා. අපිච පාණාතිපාතසමාරම්භස්ස මහන්තතායපි මහාරම්භායෙව. **න තෙ හොන්ති මහප්ඵලාති** එත්ථ නිරවසෙසත්ථෙ සාවසෙසරූපනං කතං. තස්මා ඉට්ඨඵලෙන නිප්ඵලාව හොන්තීති අත්ථො. ඉදඤ්ච පාණාතිපාතසමාරම්භමෙව සන්ධාය වුත්තං. යං පන තත්ථ අන්තරන්තරා දානං දියති, තං ඉමිනා සමාරම්භෙන උපහතත්තා මහප්ඵලං න හොති, මන්දඵලං හොතීති අත්ථො. **හඤ්ඤරෙති** හඤ්ඤන්ති. **යජන්ති අනුකුලං සදාති** යෙ අඤ්ඤෙ අනුකුලං යජන්ති, පුබ්බපුරිසෙහි යිට්ඨත්තා පච්ඡිමපුරිසාපි යජන්තීති අත්ථො. **සෙය්‍යො හොතීති** විසෙසොව හොති. **න පාපියොති** පාපං කිඤ්චි න හොති.

10. උදායිසුත්තවණ්ණනා

40. දසමෙ **අභිසඞ්ඛතන්ති** රාසිකතං. **නිරාරම්භන්ති** පාණසමාරම්භරහිතං. **යඤ්ඤන්ති** දෙය්‍යධම්මං. තඤ්හි යජිතබ්බත්තා යඤ්ඤන්ති වුච්චති. **කාලෙනාති** යුත්තප්පත්තකාලෙන. **උපසංයන්තීති** උපගච්ඡන්ති. **කුලං ගතින්ති** වට්ටකුලඤ්චෙව වට්ටගතිඤ්ච අතික්කන්තා. **යඤ්ඤස්ස කොවිදාති** චතුභූමකයඤ්ඤෙ කුසලා. **යඤ්ඤෙති** පකතිදානෙ. **සද්ධෙති** මතකදානෙ. **හබ්‍යං කත්වාති** හුනිතබ්බං දෙය්‍යධම්මං උපකප්පෙත්වා. **සුඛෙත්තෙ බ්‍රහ්මචාරිසූති** බ්‍රහ්මචාරිසඞ්ඛාතෙ සුඛෙත්තම්හීති අත්ථො. **සුප්පත්තන්ති** සුට්ඨු පත්තං. **දක්ඛිණෙය්‍යෙසු යං කතන්ති** යං දක්ඛිණාය අනුච්ඡවිකෙසු උපකප්පිතං, තං සුහුතං සුයිට්ඨං සුප්පත්තන්ති අත්ථො. **සද්ධොති** බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණානං සද්දහනතාය සද්ධො. **මුත්තෙන චෙතසාති** විස්සට්ඨෙන චිත්තෙන. ඉමිනාස්ස මුත්තචාගං දීපෙතීති.

චක්කවග්ගො චතුත්ථො.

5. රොහිතස්සවග්ගො

1. සමාධිභාවනාසුත්තවණ්ණනා

41. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **ඤාණදස්සනප්පටිලාභායාති** දිබ්බචක්ඛුඤාණදස්සනස්ස පටිලාභාය. **දිවාසඤ්ඤං අධිට්ඨාතීති** දිවාති එවං සඤ්ඤං අධිට්ඨාති. **යථා දිවා තථා රත්තින්ති** යථා දිවා ආලොකසඤ්ඤා මනසි කතා, තථෙව තං රත්තිම්පි මනසි කරොති. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **සප්පභාසන්ති** දිබ්බචක්ඛුඤාණොභාසෙන සහොභාසං. කිඤ්චාපි ආලොකසදිසං කතං, අත්ථො පනෙත්ථ න එවං සල්ලක්ඛෙතබ්බො. දිබ්බචක්ඛුඤාණාලොකො හි ඉධාධිප්පෙතො.

විදිතාති පාකටා හුත්වා. කථං පන වෙදනා විදිතා උප්පජ්ජන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්තීති? ඉධ භික්ඛු වත්ථුං පරිග්ගණ්හාති, ආරම්මණං පරිග්ගණ්හාති. තස්ස පරිග්ගහිතවත්ථාරම්මණතාය තා වෙදනා ''එවං උප්පජ්ජිත්වා එවං ඨත්වා එවං නිරුජ්ඣන්තී''ති විදිතා උප්පජ්ජන්ති, විදිතා තිට්ඨන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති නාම. **සඤ්ඤාවිතක්කෙසුපි** එසෙව නයො.

උදයබ්බයානුපස්සීති උදයඤ්ච වයඤ්ච පස්සන්තො. **ඉති රූපන්ති** එවං රූපං එත්තකං රූපං න ඉතො පරං රූපං අත්ථීති. **ඉති රූපස්ස සමුදයොති** එවං රූපස්ස උප්පාදො. **අත්ථඞ්ගමොති** පන භෙදො අධිප්පෙතො. **වෙදනාදීසුපි** එසෙව නයො. **ඉදඤ්ච පන මෙතං, භික්ඛවෙ, සන්ධාය භාසිතන්ති**, භික්ඛවෙ, යං මයා එතං පුණ්ණකපඤ්හෙ ''සඞ්ඛාය ලොකස්මි''න්තිආදි භාසිතං, තං ඉදං ඵලසමාපත්තිං සන්ධාය භාසිතන්ති අත්ථො.

තත්ථ **සඞ්ඛායාති** ඤාණෙන ජානිත්වා. **ලොකස්මින්ති** සත්තලොකෙ. **පරොපරානීති** උච්චාවචානි උත්තමාධමානි. **ඉඤ්ජිතන්ති** චලිතං. **නත්ථී කුහිඤ්චි ලොකෙති** ලොකස්මිං කත්ථචි එකක්ඛන්ධෙපි එකායතනෙපි එකධාතුයාපි එකාරම්මණෙපි නත්ථි. **සන්තොති** පච්චනීකකිලෙසවූපසමෙන සන්තො. **විධූමොති** කොධධූමෙන විගතධූමො. එවමෙත්ථ සුත්තන්තෙ මග්ගෙකග්ගතම්පි කථෙත්වා ගාථාය ඵලසමාපත්තියෙව කථිතාති.

2. පඤ්හබ්‍යාකරණසුත්තවණ්ණනා

42. දුතියෙ **යො ච තෙසං තත්ථ තත්ථ, ජානාති අනුධම්මතන්ති** යො එතෙසං පඤ්හානං තස්මිං තස්මිං ඨානෙ බ්‍යාකරණං ජානාති. **චතුපඤ්හස්ස කුසලො, ආහු භික්ඛුං තථාවිධන්ති** තථාවිධං භික්ඛුං තෙසු චතූසු පඤ්හෙසු කුසලොති එවං වදන්ති. **දුරාසදො දුප්පසහොති** පරෙහි ඝට්ටෙතුං වා අභිභවිතුං වා න සක්කා. **ගම්භීරොති** සත්තසීදන්තරමහාසමුද්දො විය ගම්භීරො. **දුප්පධංසියොති** දුම්මොචාපයො, ගහිතග්ගහණං විස්සජ්ජාපෙතුං න සක්කාති අත්ථො. **අත්ථෙ අනත්ථෙ චාති** වඩ්ඪියඤ්ච අවඩ්ඪියඤ්ච. **අත්ථාභිසමයාති** අත්ථසමාගමෙන. **ධීරො පණ්ඩිතොති පවුච්චතීති** ධිතිසම්පන්නො පුග්ගලො ''පණ්ඩිතො අය''න්ති එවං පවුච්චති.

3-4. කොධගරුසුත්තද්වයවණ්ණනා

43-44. තතියෙ **කොධගරු න සද්ධම්මගරූති** කොධං ගාරවෙන ගරුං කත්වා ගණ්හාති, න සද්ධම්මං, සද්ධම්මං පන අගාරවෙන ලාමකං කත්වා ගණ්හාති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

විරූහන්තීති වඩ්ඪන්ති, සඤ්ජාතමූලාය වා සද්ධාය පතිට්ඨහන්ති අචලා භවන්ති. චතුත්ථෙ **කොධගරුතාති** කොධම්හි සගාරවතා. එස නයො සබ්බත්ථ.

5. රොහිතස්සසුත්තවණ්ණනා

45. පඤ්චමෙ **යත්ථාති** චක්කවාළලොකස්ස එකොකාසෙ භුම්මං. **න චවති න උපපජ්ජතීති** ඉදං අපරාපරං චුතිපටිසන්ධිවසෙන ගහිතං. **ගමනෙනාති** පදගමනෙන. **ලොකස්ස අන්තන්ති** සත්ථා සඞ්ඛාරලොකස්ස අන්තං සන්ධාය වදති. **ඤාතෙය්‍යන්තිආදීසු** ඤාතබ්බං දට්ඨබ්බං පත්තබ්බන්ති අත්ථො. ඉති දෙවපුත්තෙන චක්කවාළලොකස්ස අන්තො පුච්ඡිතො, සත්ථාරා සඞ්ඛාරලොකස්ස කථිතො . සො පන ''අත්තනො පඤ්හෙන සද්ධිං සත්ථු බ්‍යාකරණං සමෙතී''ති සඤ්ඤාය සම්පහංසන්තො **අච්ඡරියන්තිආදිමාහ**.

දළ්හධම්මාති දළ්හධනු උත්තමප්පමාණෙන ධනුනා සමන්නාගතො. **ධනුග්ගහොති** ධනුආචරියො. **සික්ඛිතොති** ද්වාදස වස්සානි ධනුසිප්පං සික්ඛිතො. **කතහත්ථොති** උසභප්පමාණෙපි වාලග්ගං විජ්ඣිතුං සමත්ථභාවෙන කතහත්ථො. **කතූපාසනොති** කතසරක්ඛෙපො දස්සිතසිප්පො. **අසනෙනාති** කණ්ඩෙන. **අතිපාතෙය්‍යාති** අතික්කමෙය්‍ය. යාවතා සො තාලච්ඡාදිං අතික්කමෙය්‍ය, තාවතා කාලෙන එකං චක්කවාළං අතික්කමාමීති අත්තනො ජවසම්පත්තිං දස්සෙති.

පුරත්ථිමා සමුද්දා පච්ඡිමොති යථා පුරත්ථිමා සමුද්දා පච්ඡිමසමුද්දො දූරෙ, එවං මෙ දූරෙ පදවීතිහාරො අහොසීති වදති. සො කිර පාචීනචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඨිතො පාදං පසාරෙත්වා පච්ඡිමචක්කවාළමුඛවට්ටිං අතික්කමති, පුන දුතියපාදං පසාරෙත්වා පරචක්කවාළමුඛවට්ටිං අතික්කමති. **ඉච්ඡාගතන්ති** ඉච්ඡා එව. **අඤ්ඤත්‍රෙවාති** නිප්පපඤ්චතං දස්සෙති. භික්ඛාචාරකාලෙ කිරෙස නාගලතාදන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා අනොතත්තෙ මුඛං ධොවිත්වා කාලෙ සම්පත්තෙ උත්තරකුරුම්හි පිණ්ඩාය චරිත්වා චක්කවාළමුඛවට්ටියං නිසින්නො භත්තකිච්චං කරොති, තත්ථ මුහුත්තං විස්සමිත්වා පුන ජවති. **වස්සසතායුකොති** තදා දීඝායුකකාලො හොති, අයං පන වස්සසතාවසිට්ඨෙ ආයුම්හි ගමනං ආරභි. **වස්සසතජීවීති** තං වස්සසතං අනන්තරායෙන ජීවන්තො. **අන්තරායෙව කාලඞ්කතොති** චක්කවාළලොකස්ස අන්තං අප්පත්වා අන්තරාව මතො. සො පන තත්ථ කාලං කත්වාපි ආගන්ත්වා ඉමස්මිංයෙව චක්කවාළෙ නිබ්බත්ති.

අප්පත්වාති සඞ්ඛාරලොකස්ස අන්තං අප්පත්වා. **දුක්ඛස්සාති** වට්ටදුක්ඛස්ස. **අන්තකිරියන්ති** පරියන්තකරණං. **කළෙවරෙති** අත්තභාවෙ. **සසඤ්ඤිම්හි සමනකෙති** සසඤ්ඤෙ සචිත්තකෙ. **ලොකන්ති** දුක්ඛසච්චං. **ලොකසමුදයන්ති** සමුදයසච්චං. **ලොකනිරොධන්ති** නිරොධසච්චං. **පටිපදන්ති** මග්ගසච්චං. ඉති ''නාහං, ආවුසො, ඉමානි චත්තාරි සච්චානි තිණකට්ඨාදීසු පඤ්ඤපෙමි, ඉමස්මිං පන චතුමහාභූතිකෙ කායස්මිංයෙව පඤ්ඤපෙමී''ති දස්සෙති. **සමිතාවීති** සමිතපාපො. **නාසීසතීති** න පත්ථෙති. ඡට්ඨං උත්තානත්ථමෙවාති.

7. සුවිදූරසුත්තවණ්ණනා

47. සත්තමෙ **සුවිදූරවිදූරානීති** කෙනචි පරියායෙන අනාසන්නානි හුත්වා සුවිදූරානෙව විදූරානි. **නභඤ්ච, භික්ඛවෙ, පථවී චාති** ආකාසඤ්ච මහාපථවී ච. තත්ථ කිඤ්චාපි පථවිතො ආකාසං නාම න දූරෙ, ද්වඞ්ගුලමත්තෙපි හොති. අඤ්ඤමඤ්ඤං අලග්ගනට්ඨෙන පන ''සුවිදූරවිදූරෙ''ති වුත්තං. **වෙරොචනොති** සූරියො. **සතඤ්ච, භික්ඛවෙ, ධම්මොති** චතුසතිපට්ඨානාදිභෙදො සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මො. **අසතඤ්ච ධම්මොති** ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතභෙදො අස්සද්ධම්මො.

පභඞ්කරොති ආලොකකරො. **අබ්‍යායිකො හොතීති** අවිගච්ඡනසභාවො හොති. **සතං සමාගමොති** පණ්ඩිතානං මිත්තසන්ථවවසෙන සමාගමො. **යාවාපි තිට්ඨෙය්‍යාති** යත්තකං අද්ධානං තිට්ඨෙය්‍ය. **තථෙව හොතීති** තාදිසොව හොති, පකතිං න ජහති. **ඛිප්පං හි වෙතීති** සීඝං විගච්ඡති.

8. විසාඛසුත්තවණ්ණනා

48. අට්ඨමෙ **පඤ්චාලපුත්තොති** පඤ්චාලබ්‍රාහ්මණියා පුත්තො. **පොරියා වාචායාති** පරිපුණ්ණවාචාය. **විස්සට්ඨායාති** අපලිබුද්ධාය. **අනෙලගලායාති** නිද්දොසාය චෙව අගළිතාය ච අපතිතපදබ්‍යඤ්ජනාය. **පරියාපන්නායාති** විවට්ටපරියාපන්නාය. **අනිස්සිතායාති** වට්ටං අනිස්සිතාය. විවට්ටනිස්සිතමෙව කත්වා කථෙති, වට්ටනිස්සිතං කත්වා න කථෙතීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො.

නාභාසමානන්ති න අකථෙන්තං. **අමතං පදන්ති** නිබ්බානපදං. **භාසයෙති** ඔභාසෙය්‍ය. **ජොතයෙති** තස්සෙව වෙවචනං. **පග්ගණ්හෙ ඉසිනං ධජන්ති** අබ්භුග්ගතට්ඨෙන නවලොකුත්තරධම්මො ඉසීනං ධජො නාම වුච්චති, තමෙව පග්ගණ්හෙය්‍ය උක්ඛිපෙය්‍ය, උච්චං කත්වා කථෙය්‍යාති අත්ථො. නවලොකුත්තරධම්මදීපකං සුභාසිතං ධජො එතෙසන්ති **සුභාසිතධජා. ඉසයොති** බුද්ධාදයො අරියා. **ධම්මො හි ඉසිනං ධජොති** හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව ලොකුත්තරධම්මො ඉසීනං ධජො නාමාති.

9. විපල්ලාසසුත්තවණ්ණනා

49. නවමෙ **සඤ්ඤාවිපල්ලාසාති** සඤ්ඤාය විපල්ලත්ථභාවා, චතස්සො විපරීතසඤ්ඤායොති අත්ථො. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. **අනිච්චෙ, භික්ඛවෙ, නිච්චන්ති සඤ්ඤාවිපල්ලාසොති** අනිච්චෙ වත්ථුස්මිං ''නිච්චං ඉද''න්ති එවං ගහෙත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා, සඤ්ඤාවිපල්ලාසොති අත්ථො. ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අනත්තනි ච අත්තාති අනත්තනි ''අත්තා''ති එවංසඤ්ඤිනොති අත්ථො. **මිච්ඡාදිට්ඨිහතාති** න කෙවලං සඤ්ඤිනොව, සඤ්ඤාය විය උප්පජ්ජමානාය මිච්ඡාදිට්ඨියාපි හතා. **ඛිත්තචිත්තාති** තෙ සඤ්ඤාදිට්ඨියො විය උප්පජ්ජමානෙන ඛිත්තෙන චිත්තෙන සමන්නාගතා. **විසඤ්ඤිනොති** දෙසනාමත්තමෙතං, විපරීතසඤ්ඤාචිත්තදිට්ඨිනොති අත්ථො. **තෙ යොගයුත්තා මාරස්සාති** තෙ මාරස්ස යොගෙ යුත්තා නාම හොන්ති. **අයොගක්ඛෙමිනොති** චතූහි යොගෙහි ඛෙමං නිබ්බානං අප්පත්තා. **සත්තාති** පුග්ගලා. **බුද්ධාති** චතුසච්චබුද්ධා. **ඉමං ධම්මන්ති** චතුසච්චධම්මං. **සචිත්තං පච්චලද්ධාති** සකං චිත්තං පටිලභිත්වා. **අනිච්චතො දක්ඛුන්ති** අනිච්චභාවෙන අද්දසංසු. **අසුභතද්දසුන්ති** අසුභං අසුභතොයෙව අද්දසංසු. **සම්මාදිට්ඨිසමාදානාති** ගහිතසම්මාදස්සනා. **සබ්බං දුක්ඛං උපච්චගුන්ති** සකලං වට්ටදුක්ඛං සමතික්කන්තා.

10. උපක්කිලෙසසුත්තවණ්ණනා

50. දසමෙ **උපක්කිලෙසාති** විරොචිතුං අදත්වා උපක්කිලිට්ඨභාවකරණෙන උපක්කිලෙසා. **මහිකාති** හිමං. **ධූමො රජොති** ධූමො ච රජො ච. **රාහූති** පුරිමා තයො අසම්පත්තඋපක්කිලෙසා, රාහු පන සම්පත්තඋපක්කිලෙසවසෙන කථිතොති වෙදිතබ්බො. **සමණබ්‍රාහ්මණා න තපන්ති න භාසන්ති න විරොචන්තීති** ගුණප්පතාපෙන න තපන්ති, ගුණොභාසෙන න භාසන්ති, ගුණවිරොචනෙන න විරොචන්ති. **සුරාමෙරයපානා අප්පටිවිරතාති** පඤ්චවිධාය සුරාය චතුබ්බිධස්ස මෙරයස්ස ච පානතො අවිරතා.

අවිජ්ජානිවුතාති අවිජ්ජාය නිවාරිතා පිහිතා. **පියරූපාභිනන්දිනොති** පියරූපං සාතරූපං අභිනන්දමානා තුස්සමානා. **සාදියන්තීති** ගණ්හන්ති. **අවිද්දසූති** අන්ධබාලා. **සනෙත්තිකාති** තණ්හායොත්තෙනෙව සයොත්තා. **කටසින්ති** අත්තභාවං. **සොරන්ති** කක්ඛළං. ඉමස්මිං සුත්තෙපි ගාථාසුපි වට්ටමෙව කථිතන්ති.

රොහිතස්සවග්ගො පඤ්චමො.

පඨමපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

2. දුතියපණ්ණාසකං

(6) 1. පුඤ්ඤාභිසන්දවග්ගො

1. පඨමපුඤ්ඤාභිසන්දසුත්තවණ්ණනා

51. දුතියස්ස පඨමෙ **පුඤ්ඤාභිසන්දා**ති පුඤ්ඤස්ස අභිසන්දා, පුඤ්ඤප්පත්තියොති අත්ථො. **කුසලාභිසන්දා**ති තස්සෙව වෙවචනං. තෙ පනෙතෙ සුඛං ආහරන්තීති **සුඛස්සාහාරා.** සුට්ඨු අග්ගානං රූපාදීනං දායකාති **සොවග්ගිකා.** සුඛො නෙසං විපාකොති **සුඛවිපාකා.** සග්ගෙ උපපත්ති සග්ගො, සග්ගාය සංවත්තන්තීති **සග්ගසංවත්තනිකා. චීවරං පරිභුඤ්ජමානො**ති චීවරත්ථාය වත්ථං ලභිත්වා සූචිසුත්තාදීනං අභාවෙන තං නික්ඛිපන්තොපි කරොන්තොපි පාරුපන්තොපි ජිණ්ණකාලෙ පච්චත්ථරණං කරොන්තොපි පච්චත්ථරිතුම්පි අසක්කුණෙය්‍යං භූමත්ථරණං කරොන්තොපි භූමත්ථරණස්ස අනනුච්ඡවිකං ඵාලෙත්වා පාදපුඤ්ඡනං කරොන්තොපි ‘‘පරිභුඤ්ජමානො’’ත්වෙව වුච්චති. යදා පන ‘‘පාදපුඤ්ඡනම්පි න සක්කා ඉද’’න්ති සම්මජ්ජිත්වා ඡඩ්ඩිතං හොති, තදා පරිභුඤ්ජමානො නාම න හොති. **අප්පමාණං චෙතොසමාධි**න්ති අරහත්තඵලසමාධිං. **අප්පමාණො තස්ස පුඤ්ඤාභිසන්දො**ති ඉමිනා දායකස්ස පුඤ්ඤචෙතනාය අප්පමාණතං කථෙති. තස්ස හි ‘‘ඛීණාසවො මෙ චීවරං පරිභුඤ්ජතී’’ති පුනප්පුනං අනුස්සරණවසෙන පවත්තා පුඤ්ඤචෙතනා අප්පමාණා හොති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **පිණ්ඩපාතාදීසු** පන යො පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා සත්තාහම්පි තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පරිභුඤ්ජති, සො සත්තාහම්පි තංයෙව පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජමානො නාම හොති. එකස්මිං පන සෙනාසනෙ රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානාදීසු චඞ්කමන්තොපි යාව තං සෙනාසනං පහාය අඤ්ඤං න ගණ්හාති, තාව පරිභුඤ්ජමානො නාම හොති. එකෙන පන භෙසජ්ජෙන බ්‍යාධිම්හි වූපසන්තෙ යාව අඤ්ඤං භෙසජ්ජං න පරිභුඤ්ජති, තාවදෙව පරිභුඤ්ජමානො නාම හොති.

බහුභෙරවන්ති බහූහි භෙරවාරම්මණෙහි සමන්නාගතං. **රතනවරාන**න්ති සත්තන්නම්පි වරරතනානං. **ආලය**න්ති නිවාසට්ඨානං. **පුථූ සවන්තී**ති බහුකා හුත්වා සන්දමානා. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

2. දුතියපුඤ්ඤාභිසන්දසුත්තවණ්ණනා

52. දුතියෙ **අරියකන්තෙහී**ති මග්ගඵලසම්පයුත්තෙහි. තානි හි අරියානං කන්තානි හොන්ති පියානි මනාපානි. සෙසං සුත්තන්තෙ තාව යං වත්තබ්බං සියා, තං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.124 ආදයො) වුත්තමෙව.

ගාථාසු පන **සද්ධා**ති සොතාපන්නස්ස සද්ධා අධිප්පෙතා. සීලම්පි සොතාපන්නස්ස සීලමෙව. **උජුභූතඤ්ච දස්සන**න්ති කායවඞ්කාදීනං අභාවෙන ඛීණාසවස්ස දස්සනං උජුභූතදස්සනං නාම. **ආහූ**ති කථයන්ති. **පසාද**න්ති බුද්ධධම්මසඞ්ඝෙසු පසාදං. **ධම්මදස්සන**න්ති චතුසච්චධම්මදස්සනං.

3. පඨමසංවාසසුත්තවණ්ණනා

53. තතියෙ **සම්බහුලාපි ඛො ගහපතී ච ගහපතානියො චා**ති බහුකා ගහපතයො ච ගහපතානියො ච ආවාහවිවාහකරණත්ථාය ගච්ඡන්තා තමෙව මග්ගං පටිපන්නා හොන්ති. **සංවාසා**ති සහවාසා එකතොවාසා. **ඡවො ඡවායා**ති ගුණමරණෙන මතත්තා ඡවො ගුණමරණෙනෙව මතාය ඡවාය සද්ධිං. **දෙවියා සද්ධි**න්ති ගුණෙහි දෙවිභූතාය සද්ධිං. **දුස්සීලො**ති නිස්සීලො. **පාපධම්මො**ති ලාමකධම්මො. **අක්කොසකපරිභාසකො**ති දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසකො, භයං දස්සෙත්වා සන්තජ්ජනෙන පරිභාසකො. එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

කදරියාති ථද්ධමච්ඡරිනො. **ජානිපතයො**ති ජයම්පතිකා. **වදඤ්ඤූ**ති යාචකානං වචනස්ස අත්ථං ජානන්ති. **සඤ්ඤතා**ති සීලසංයමෙන සමන්නාගතා. **ධම්මජීවිනො**ති ධම්මෙ ඨත්වා ජීවිකං කප්පෙන්තීති ධම්මජීවිනො. **අත්ථාසං පචුරා හොන්තී**ති වඩ්ඪිසඞ්ඛාතා අත්ථා එතෙසං බහූ හොන්ති. **ඵාසුකං උපජායතී**ති අඤ්ඤමඤ්ඤං ඵාසුවිහාරො ජායති. **කාමකාමිනො**ති කාමෙ කාමයමානා.

4. දුතියසංවාසසුත්තවණ්ණනා

54. චතුත්ථෙ කම්මපථවසෙන දෙසනා පවත්තිතා. සෙසං තාදිසමෙව. ඉමෙසු පන ද්වීසුපි සුත්තෙසු අගාරිකපටිපදා කථිතා. සොතාපන්නසකදාගාමිනම්පි වට්ටති.

5-6. සමජීවීසුත්තද්වයවණ්ණනා

55-56. පඤ්චමෙ **තෙනුපසඞ්කමී**ති කිමත්ථං උපසඞ්කමි? අනුග්ගණ්හනත්ථං. තථාගතො හි තං රට්ඨං පාපුණන්තො ඉමෙසංයෙව ද්වින්නං සඞ්ගණ්හනත්ථාය පාපුණාති. නකුලපිතා කිර පඤ්ච ජාතිසතානි තථාගතස්ස පිතා අහොසි, පඤ්ච ජාතිසතානි මහාපිතා, පඤ්ච ජාතිසතානි චූළපිතා. නකුලමාතාපි පඤ්ච ජාතිසතානි තථාගතස්ස මාතා අහොසි, පඤ්ච ජාතිසතානි මහාමාතා, පඤ්ච ජාතිසතානි චූළමාතා. තෙ සත්ථු දීඝකාලතො පට්ඨාය පුත්තසිනෙහං

පටිලභිත්වා ‘‘හන්තාත, හන්තාතා’’ති වච්ඡකං දිස්වා වච්ඡගිද්ධිනී ගාවී විය විරවමානා උපසඞ්කමිත්වා පඨමදස්සනෙනෙව සොතාපන්නා ජාතා. නිවෙසනෙ පඤ්චසතානං භික්ඛූනං ආසනානි සදා පඤ්ඤත්තානෙව හොන්ති. ඉති භගවා තෙසං අනුග්ගණ්හනත්ථාය උපසඞ්කමි. **අතිචරිතාති** අතික්කමිතා. **අභිසම්පරායඤ්චාති** පරලොකෙ ච. **සමසද්ධාති** සද්ධාය සමා එකසදිසා. **සීලාදීසුපි** එසෙව නයො. ඡට්ඨං කෙවලං භික්ඛූනං දෙසිතං. සෙසමෙත්ථ තාදිසමෙව.

7. සුප්පවාසාසුත්තවණ්ණනා

57. සත්තමෙ **පජ්ජනිකන්ති** තස්ස නිගමස්ස නාමං. **කොලියානන්ති** කොලරාජකුලානං. **ආයුං ඛො පන දත්වාති** ආයුදානං දත්වා. **ආයුස්ස භාගිනී හොතීති** ආයුභාගපටිලාභිනී හොති, ආයුං වා භජනිකා හොති, ආයුප්පටිලාභිනීති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

රසසා උපෙතන්ති රසෙන උපෙතං රසසම්පන්නං. **උජ්ජුගතෙසූති** කායවඞ්කාදිරහිතත්තා උජුකමෙව ගතෙසු ඛීණාසවෙසු. **චරණූපපන්නෙසූති** පඤ්චදසහි චරණධම්මෙහි සමන්නාගතෙසු. **මහග්ගතෙසූති** මහත්තං ගතෙසු. ඛීණාසවානඤ්ඤෙවෙතං නාමං. **පුඤ්ඤෙන පුඤ්ඤං සංසන්දමානාති** පුඤ්ඤෙන සද්ධිං පුඤ්ඤං ඝටයමානා. **මහප්ඵලා ලොකවිදූන වණ්ණිතාති** එවරූපා දානසඞ්ඛාතා දක්ඛිණා තිවිධලොකං විදිතං කත්වා ඨිතත්තා ලොකවිදූනං බුද්ධානං වණ්ණිතා, බුද්ධෙහි පසත්ථාති අත්ථො. **යඤ්ඤමනුස්සරන්තාති** යඤ්ඤං දානං අනුස්සරන්තා. **වෙදජාතාති** තුට්ඨිජාතා.

8. සුදත්තසුත්තවණ්ණනා

58. අට්ඨමෙ **සඤ්ඤතානන්ති** කායවාචාහි සංයතානං. **පරදත්තභොජිනන්ති** පරෙහි දින්නමෙව භුඤ්ජිත්වා යාපෙන්තානං. **කාලෙනාති** යුත්තපත්තකාලෙන. **සක්කච්ච දදාතීති** සහත්ථා සක්කාරං කත්වා දදාති. **චත්තාරි ඨානානි අනුප්පවෙච්ඡතීති** චත්තාරි කාරණානි අනුප්පවෙසෙති දදාති. **යසවා හොතීති** මහාපරිවාරො හොති. නවමං කෙවලං භික්ඛූනං කථිතං. සෙසමෙත්ථ තාදිසමෙව.

10. ගිහිසාමීචිසුත්තවණ්ණනා

60. දසමෙ **ගිහිසාමීචිපටිපදන්ති** ගිහීනං අනුච්ඡවිකං පටිපත්තිං. **පච්චුපට්ඨිතො හොතීති** අභිහරිත්වා දාතුකාමතාය පතිඋපට්ඨිතො හොති උපගතො, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස චීවරං දෙතීති අත්ථො.

උපට්ඨිතාති උපට්ඨායකො. **තෙසං දිවා ච රත්තො චාති** යෙ එවං චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහන්ති, තෙසං දිවා ච රත්තිඤ්ච පරිච්චාගවසෙන ච අනුස්සරණවසෙන ච සදා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති. **සග්ගඤ්ච කමතිට්ඨානන්ති** තාදිසො ච භද්දකං කම්මං කත්වා සග්ගට්ඨානං උපගච්ඡති. ඉමෙසු චතූසුපි සුත්තෙසු ආගාරියපටිපදා කථිතා. සොතාපන්නසකදාගාමීනම්පි වට්ටති.

පුඤ්ඤාභිසන්දවග්ගො පඨමො.

(7) 2. පත්තකම්මවග්ගො

1. පත්තකම්මසුත්තවණ්ණනා

61. දුතියස්ස පඨමෙ අනිට්ඨපටික්ඛෙපෙන **ඉට්ඨා**. මනෙ කමන්ති පවිසන්තීති **කන්තා**. මනං අප්පායන්ති පවඩ්ඪෙන්තීති **මනාපා. දුල්ලභාති** පරමදුල්ලභා. **භොගාති** භුඤ්ජිතබ්බා රූපාදයො විසයා. **සහධම්මෙනාති** ධම්මෙනෙව සද්ධිං උප්පජ්ජන්තු, මා ධම්මූපඝාතං කත්වා අධම්මෙනාති. අථවා **සහධම්මෙනාති** සකාරණෙන, තෙන තෙන සෙනාපතිසෙට්ඨිට්ඨානාදිකාරණෙන සද්ධිංයෙව උප්පජ්ජන්තූති අත්ථො. **යසොති** පරිවාරසම්පත්ති. **සහ ඤාතීහීති** ඤාතකෙහි සද්ධිං. **සහ උපජ්ඣායෙහීති** සුඛදුක්ඛෙසු උපනිජ්ඣායිතබ්බත්තා උපජ්ඣායසඞ්ඛාතෙහි සන්දිට්ඨසම්භත්තෙහි සද්ධිං.

අකිච්චං කරොතීති අකාතබ්බං කරොති. **කිච්චං අපරාධෙතීති** කත්තබ්බයුත්තකං කිච්චං අකරොන්තො තං අපරාධෙති නාම. ධං**සතීති** පතති පරිහායති. **අභිජ්ඣාවිසමලොභන්ති** අභිජ්ඣාසඞ්ඛාතං විසමලොභං. **පජහතීති** නුදති නීහරති. **මහාපඤ්ඤොති** මහන්තපඤ්ඤො. **පුථුපඤ්ඤොති** පුථුලපඤ්ඤො. **ආපාතදසොති** තං තං අත්ථං ආපාතෙති තමෙව පස්සති, සුඛුමම්පිස්ස අත්ථජාතං ආපාතං ආගච්ඡතියෙවාති අත්ථො.

උට්ඨානවීරියාධිගතෙහීති උට්ඨානසඞ්ඛාතෙන වීරියෙන අධිගතෙහි. **බාහාබලපරිචිතෙහීති** බාහාබලෙන පරිචිතෙහි වඩ්ඪිතෙහි. **සෙදාවක්ඛිත්තෙහීති** අවක්ඛිත්තසෙදෙහි, සෙදං මුඤ්චිත්වා වායාමෙන පයොගෙන සමධිගතෙහීති අත්ථො. **ධම්මිකෙහීති** ධම්මයුත්තෙහි. **ධම්මලද්ධෙහීති** දසකුසලකම්මපථධම්මෙ අකොපෙත්වා ලද්ධෙහි. **පත්තකම්මානීති** යුත්තකම්මානි අනුච්ඡවිකකම්මානි. **සුඛෙතීති** සුඛිතං කරොති. **පීණෙතීති** පීණිතං බලසම්පන්නං කරොති. **ඨානගතං හොතීති** කාරණගතං හොති. කිං පන තන්ති? චතූසු පත්තකම්මෙසු එකං භොගෙහි කත්තබ්බකම්මං භොගජාතමෙව ඨානගතං. **පත්තගතන්ති** යුත්තප්පත්තට්ඨානගතං. **ආයතනසො පරිභුත්තන්ති** කාරණෙනෙව පරිභුත්තං භොගජාතං හොති.

පරියොධාය සංවත්තතීති පිදහිත්වා වත්තති. යථා අග්ගිආදීහි උප්පන්නාසු ආපදාසු, එවං ආදිත්තගෙහනිබ්බාපනාදීනං අත්ථාය ධනපරිච්චාගං කත්වා තාසං ආපදානං මග්ගං පිදහති නිවාරෙති. **සොත්ථිං අත්තානං කරොතීති** නිරුපද්දවං ඛෙමං අත්තානං කරොති. **ඤාතිබලින්ති** ඤාතකානං බලිං. **අතිථිබලින්ති** ආගන්තුකානං බලිං. **පුබ්බපෙතබලින්ති** පරලොකගතානං ඤාතකානං බලිං. **රාජබලින්ති** රඤ්ඤො කත්තබ්බයුත්තකං රාජබලිං. **දෙවතාබලින්ති** දෙවතානං කත්තබ්බබලිං. සබ්බමෙතං තෙසං තෙසං යථානුච්ඡවිකවසෙන දාතබ්බදානස්ස අධිවචනං.

ඛන්තිසොරච්චෙ නිවිට්ඨාති අධිවාසනක්ඛන්තියඤ්ච සුසීලතාය ච නිවිට්ඨා. **එකමත්තානං දමෙන්තීති** එකං අත්තනොව අත්තභාවං ඉන්ද්‍රියදමෙන දමෙන්ති. **සමෙන්තීති** අත්තනො චිත්තං කිලෙසවූපසමනෙන සමෙන්ති. **පරිනිබ්බාපෙන්තීති** කිලෙසපරිනිබ්බානෙනෙව පරිනිබ්බාපෙන්ති. **උද්ධග්ගිකන්ති**ආදීසු උපරූපරිභූමීසු ඵලදානවසෙන උද්ධමග්ගමස්සාති **උද්ධග්ගිකා**. සග්ගස්ස හිතාති තත්‍රූපපත්තිජනනතො **සොවග්ගිකා**. නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ සුඛොව විපාකො අස්සාති **සුඛවිපාකා**. සුට්ඨු අග්ගානං දිබ්බවණ්ණාදීනං දසන්නං විසෙසානං නිබ්බත්තනතො **සග්ගසංවත්තනිකා,** එවරූපං දක්ඛිණං පතිට්ඨාපෙතීති අත්ථො.

අරියධම්මෙ ඨිතොති පඤ්චසීලධම්මෙ පතිට්ඨිතො. **පෙච්ච සග්ගෙ පමොදතීති** පරලොකං ගන්ත්වා යත්ථ සග්ගෙ පටිසන්ධිං ගණ්හාති, තත්ථ මොදති. සොතාපන්නසකදාගාමිනො වා හොන්තු අනාගාමී වා, සබ්බෙසං අයං පටිපදා ලබ්භතෙවාති.

2. ආනණ්‍යසුත්තවණ්ණනා

62. දුතියෙ **අධිගමනීයානීති** පත්තබ්බානි. **කාමභොගිනාති** වත්ථුකාමෙ ච කිලෙසකාමෙ ච පරිභුඤ්ජන්තෙන. **අත්ථිසුඛාදීසු** අත්ථීති උප්පජ්ජනකසුඛං **අත්ථිසුඛං** නාම. භොගෙ පරිභුඤ්ජන්තස්ස උප්පජ්ජනකසුඛං **භොගසුඛං** නාම. අනණොස්මීති උප්පජ්ජනකසුඛං **ආනණ්‍යසුඛං** නාම. නිද්දොසො අනවජ්ජොස්මීති උප්පජ්ජනකසුඛං **අනවජ්ජසුඛං** නාම.

භුඤ්ජන්ති භුඤ්ජමානො. **පඤ්ඤා විපස්සතීති** පඤ්ඤාය විපස්සති. **උභො භාගෙති** ද්වෙ කොට්ඨාසෙ, හෙට්ඨිමානි තීණි එකං කොට්ඨාසං, අනවජ්ජසුඛං එකං කොට්ඨාසන්ති එවං පඤ්ඤාය පස්සමානො ද්වෙ කොට්ඨාසෙ ජානාතීති අත්ථො. **අනවජ්ජසුඛස්සෙතන්ති** එතං තිවිධම්පි සුඛං අනවජ්ජසුඛස්ස සොළසිං කලං නාග්ඝතීති.

3. බ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා

63. තතියං තිකනිපාතෙ වණ්ණිතමෙව. **සපුබ්බදෙවතානීති** පදමත්තමෙව එත්ථ විසෙසොති. චතුත්ථෙ සබ්බං උත්තානත්ථමෙව.

5. රූපසුත්තවණ්ණනා

65. පඤ්චමෙ රූපෙ පමාණං ගහෙත්වා පසන්නො **රූපප්පමාණො** නාම. **රූපප්පසන්නොති** තස්සෙව අත්ථවචනං. ඝොසෙ පමාණං ගහෙත්වා පසන්නො **ඝොසප්පමාණො** නාම. චීවරලූඛපත්තලූඛෙසු පමාණං ගහෙත්වා පසන්නො **ලූඛප්පමාණො** නාම. ධම්මෙ පමාණං ගහෙත්වා පසන්නො **ධම්මප්පමාණො** නාම. ඉතරානි තෙසංයෙව අත්ථවචනානි. සබ්බසත්තෙ ච තයො කොට්ඨාසෙ කත්වා ද්වෙ කොට්ඨාසා රූපප්පමාණා, එකො න රූපප්පමාණො. පඤ්ච කොට්ඨාසෙ කත්වා චත්තාරො කොට්ඨාසා ඝොසප්පමාණා, එකො න ඝොසප්පමාණො. දස කොට්ඨාසෙ කත්වා නව කොට්ඨාසා ලූඛප්පමාණා, එකො න ලූඛප්පමාණො. සතසහස්සං කොට්ඨාසෙ කත්වා පන එකො කොට්ඨාසොව ධම්මප්පමාණො, සෙසා න ධම්මප්පමාණාති වෙදිතබ්බා.

රූපෙ පමාණිංසූති යෙ රූපං දිස්වා පසන්නා, තෙ රූපෙ පමාණිංසු නාම, පසීදිංසූති අත්ථො. **ඝොසෙන අන්වගූති** ඝොසෙන අනුගතා, ඝොසප්පමාණං ගහෙත්වා පසන්නාති අත්ථො. **ඡන්දරාගවසූපෙතාති** ඡන්දස්ස ච රාගස්ස ච වසං උපෙතා. **අජ්ඣත්තඤ්ච න ජානාතීති** නියකජ්ඣත්තෙ තස්ස ගුණං න ජානාති. **බහිද්ධා ච න පස්සතීති** බහිද්ධාපිස්ස පටිපත්තිං න පස්සති. **සමන්තාවරණොති** සමන්තතො ආවාරිතො, සමන්තා වා ආවරණමස්සාති සමන්තාවරණො. **ඝොසෙන වුය්හතීති** ඝොසෙන නියති, න ගුණෙන. **අජ්ඣත්තඤ්ච න ජානාති, බහිද්ධා ච විපස්සතීති** නියකජ්ඣත්තෙ ගුණං න ජානාති, බහිද්ධා පනස්ස පටිපත්තිං පස්සති. **බහිද්ධා ඵලදස්සාවීති** තස්ස පරෙහි කතං බහිද්ධා සක්කාරඵලං පස්සන්තො. **විනීවරණදස්සාවීති** විවටදස්සාවී. **න සො ඝොසෙන වුය්හතීති** සො ඝොසෙන න නීයති.

6. සරාගසුත්තවණ්ණනා

66. ඡට්ඨෙ **මොහජං චාපවිද්දසූති** මොහජං චාපි අවිද්දසූ අපණ්ඩිතා. **සවිඝාතන්ති** සදුක්ඛං. **දුඛුද්‍රයන්ති** ආයතිඤ්ච දුක්ඛවඩ්ඪිදායකං. **අචක්ඛුකාති** පඤ්ඤාචක්ඛුරහිතා. **යථා ධම්මා තථා සන්තාති** යථා රාගාදයො ධම්මා ඨිතා, තථා සභාවාව හුත්වා. **න තස්සෙවන්ති මඤ්ඤරෙති** මයං එවංසන්තා එවංසභාවාති තස්ස න මඤ්ඤරෙ, න මඤ්ඤන්තීති අත්ථො. ඉමස්මිං සුත්තෙපි ගාථාසුපි වට්ටමෙව කථිතං.

7. අහිරාජසුත්තවණ්ණනා

67. සත්තමෙ **ඉමානි චත්තාරි අහිරාජකුලානීති** ඉදං දට්ඨවිසානෙව සන්ධාය වුත්තං. යෙ හි කෙචි දට්ඨවිසා, සබ්බෙතෙ ඉමෙසං චතුන්නං අහිරාජකුලානං අබ්භන්තරගතාව හොන්ති. **අත්තගුත්තියාති** අත්තනො ගුත්තත්ථාය. **අත්තරක්ඛායාති** අත්තනො රක්ඛණත්ථාය. **අත්තපරිත්තායාති** අත්තනො පරිත්තාණත්ථාය. පරිත්තං නාම අනුජානාමීති අත්ථො.

ඉදානි යථා තං පරිත්තං කාතබ්බං, තං දස්සෙන්තො **විරූපක්ඛෙහි මෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **විරූපක්ඛෙහීති** විරූපක්ඛනාගකුලෙහි. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **අපාදකෙහීති** අපාදකසත්තෙහි. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **සබ්බෙ සත්තාති** ඉතො පුබ්බෙ එත්තකෙන ඨානෙන ඔදිස්සකමෙත්තං කථෙත්වා ඉදානි අනොදිස්සකමෙත්තං කථෙතුං ඉදමාරද්ධං. තත්ථ **සත්තා පාණා භූතාති** සබ්බානෙතානි පුග්ගලවෙවචනානෙව. **භද්‍රානි පස්සන්තූති** භද්‍රානි ආරම්මණානි පස්සන්තු. **මා කඤ්චි පාපමාගමාති** කඤ්චි සත්තං පාපකං ලාමකං මා ආගච්ඡතු. **අප්පමාණො බුද්ධොති** එත්ථ **බුද්ධොති** බුද්ධගුණා වෙදිතබ්බා. තෙ හි අප්පමාණා නාම. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. **පමාණවන්තානීති** ගුණප්පමාණෙන යුත්තානි. **උණ්ණනාභීති** ලොමසනාභිකො මක්කටකො. **සරබූති** සරගොළිකා. **කතා මෙ රක්ඛා, කතා මෙ පරිත්තාති** මයා එත්තකස්ස ජනස්ස රක්ඛා ච පරිත්තාණඤ්ච කතං. **පටික්කමන්තු භූතානීති** සබ්බෙපි මෙ කතපරිත්තාණා සත්තා අපගච්ඡන්තු, මා මං විහෙඨයිංසූති අත්ථො.

8. දෙවදත්තසුත්තවණ්ණනා

68. අට්ඨමෙ **අචිරපක්කන්තෙ දෙවදත්තෙති** සඞ්ඝං භින්දිත්වා නචිරපක්කන්තෙ. **පරාභවායාති** අවඩ්ඪියා විනාසාය. **අස්සතරීති** වළවාය කුච්ඡිස්මිං ගද්‍රභස්ස ජාතා. **අත්තවධාය ගබ්භං ගණ්හාතීති** තං අස්සෙන සද්ධිං සම්පයොජෙන්ති, සා ගබ්භං ගණ්හිත්වා කාලෙ සම්පත්තෙ විජායිතුං නසක්කොන්තී පාදෙහි භූමිං පහරන්තී තිට්ඨති. අථස්සා චත්තාරො පාදෙ චතූසු ඛාණුසු බන්ධිත්වා කුච්ඡිං ඵාලෙත්වා පොතකං නීහරන්ති. සා තත්ථෙව මරති. තෙනෙතං වුත්තං.

9. පධානසුත්තවණ්ණනා

69. නවමෙ කිලෙසානං සංවරත්ථාය පවෙසනද්වාරං පිදහනත්ථාය පධානං **සංවරප්පධානං,** පජහනත්ථාය පධානං **පහානප්පධානං,** කුසලානං ධම්මානං බ්‍රූහනත්ථාය වඩ්ඪනත්ථාය පධානං **භාවනාප්පධානං,** තෙසංයෙව අනුරක්ඛණත්ථාය පධානං **අනුරක්ඛණාප්පධානං.**

10. අධම්මිකසුත්තවණ්ණනා

70. දසමෙ **අධම්මිකා හොන්තීති** පොරාණකරාජූහි ඨපිතං දසභාගබලිඤ්චෙව අපරාධානුරූපඤ්ච දණ්ඩං අග්ගහෙත්වා අතිරෙකබලිනො චෙව අතිරෙකදණ්ඩස්ස ච ගහණෙන අධම්මිකා. **රාජායුත්තාති** රඤ්ඤො ජනපදෙසු කිච්චසංවිධායකා ආයුත්තකපුරිසා. **බ්‍රාහ්මණගහපතිකාති** අන්තොනගරවාසිනො බ්‍රාහ්මණගහපතයො. **නෙගමජානපදාති** නිගමවාසිනො චෙව ජනපදවාසිනො ච. **විසමන්ති** විසමා හුත්වා, අසමයෙන වායන්තීති අත්ථො. **විසමාති** න සමා, අතිථද්ධා වා අතිමුදුකා වාති අත්ථො. **අපඤ්ඤසාති** මග්ගතො අපගතා, උම්මග්ගගාමිනො හුත්වා වායන්තීති අත්ථො. **දෙවතා පරිකුපිතා භවන්තීති** වාතෙසු හි විසමෙසු අපඤ්ඤසෙසු වායන්තෙසු රුක්ඛා භිජ්ජන්ති, විමානානි භිජ්ජන්ති. තස්මා දෙවතා පරිකුපිතා භවන්ති, තා දෙවස්ස සම්මා වස්සිතුං න දෙන්ති. තෙන වුත්තං **දෙවො න සම්මා ධාරං අනුප්පවෙච්ඡතීති. විසමපාකානි සස්සානි භවන්තීති** එකස්මිං ඨානෙ ගබ්භිනි හොන්ති, එකස්මිං සඤ්ජාතඛීරානි, එකං ඨානං පච්චතීති එවං විසමං පාකානි සස්සානි භවන්ති.

සමං නක්ඛත්තානි තාරකරූපානි පරිවත්තන්තීති යථා කත්තිකපුණ්ණමා කත්තිකනක්ඛත්තමෙව ලභති, මිගසිරපුණ්ණමා මිගසිරනක්ඛත්තමෙවාති එවං තස්මිං තස්මිං මාසෙ සා සා පුණ්ණමා තං තං නක්ඛත්තමෙව ලභති, තථා සම්මා පරිවත්තන්ති. **සමං වාතා වායන්තීති** අවිසමා හුත්වා සමයස්මිංයෙව වායන්ති, ඡ මාසෙ උත්තරා වාතා, ඡ මාසෙදක්ඛිණාති එවං තෙසං තෙසං ජනපදානං අනුරූපෙ සමයෙ වායන්ති. **සමාති** සමප්පවත්තිනො නාතිථද්ධා නාතිමුදූ. **පඤ්ඤසාති** මග්ගප්පටිපන්නා, මග්ගෙනෙව වායන්ති, නො අමග්ගෙනාති අත්ථො.

ජිම්හං ගච්ඡතීති කුටිලං ගච්ඡති, අතිත්ථං ගණ්හාති. **නෙත්තෙ ජිම්හං ගතෙ සතීති** නයතීති නෙත්තා. තස්මිං නෙත්තෙ ජිම්හං ගතෙ කුටිලං ගන්ත්වා අතිත්ථං ගණ්හන්තෙ ඉතරාපි අතිත්ථමෙව ගණ්හන්තීති අත්ථො. නෙතෙතිපි පාඨො. **දුක්ඛං සෙතීති** දුක්ඛං සයති, දුක්ඛිතං හොතීති අත්ථො.

පත්තකම්මවග්ගො දුතියො.

(8) 3. අපණ්ණකවග්ගො

1. පධානසුත්තවණ්ණනා

71. තතියවග්ගස්ස පඨමෙ **අපණ්ණකප්පටිපදන්ති** අවිරද්ධප්පටිපදං. **යොනි චස්ස ආරද්ධා හොතීති** කාරණඤ්චස්ස පරිපුණ්ණං හොති. **ආසවානං ඛයායාති** අරහත්තත්ථාය. දුතියං උත්තානමෙව.

3. සප්පුරිසසුත්තවණ්ණනා

73. තතියෙ **අවණ්ණොති** අගුණො. **පාතු කරොතීති** කථෙති, පාකටං කරොති. **පඤ්හාභිනීතොති** පඤ්හත්ථාය අභිනීතො. **අහාපෙත්වා අලම්බිත්වාති** අපරිහීනං අලම්බිතං කත්වා. එත්ථ ච අසප්පුරිසො පාපිච්ඡතාය අත්තනො අවණ්ණං ඡාදෙති, සප්පුරිසො ලජ්ජිතාය අත්තනො වණ්ණං. ඉදානි යස්මා අසප්පුරිසො හිරොත්තප්පරහිතො සංවාසෙන අවජානාති, සප්පුරිසො පන හිරොත්තප්පසමන්නාගතො සංවාසෙනාපි නාවජානාති. තස්මා අසප්පුරිසභාවසාධකං අධුනාගතවධුකොපම්මං දස්සෙතුං **සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, වධුකාති**ආදිමාහ. තත්ථ **වධුකාති** සුණිසා. **තිබ්බන්ති** බහලං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

4-5. අග්ගසුත්තද්වයවණ්ණනා

74-75. චතුත්ථෙ **සීලග්ගන්ති** අග්ගප්පත්තං උත්තමසීලං. එසෙව නයො සබ්බත්ථ. පඤ්චමෙ **රූපග්ගන්ති** යං රූපං සම්මසිත්වා අරහත්තං පාපුණාති, ඉදං රූපග්ගං නාම. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **භවග්ගන්ති** එත්ථ පන යස්මිං අත්තභාවෙ ඨිතො අරහත්තං පාපුණාති, එතං භවග්ගං නාමාති.

6. කුසිනාරසුත්තවණ්ණනා

76. ඡට්ඨෙ **උපවත්තනෙති** පාචීනගතාය සාලපන්තියා උත්තරෙන නිවත්තිත්වා ඨිතාය වෙමජ්ඣට්ඨානෙ. **අන්තරෙන යමකසාලානන්ති** ද්වින්නං සාලරුක්ඛානං අන්තරෙ. **කඞ්ඛාති** ද්වෙළ්හකං. **විමතීති** විනිච්ඡිතුං අසමත්ථතා. ''බුද්ධො නු ඛො න බුද්ධො නු ඛො, ධම්මො නු ඛො න ධම්මො නු ඛො, සඞ්ඝො නු ඛො න සඞ්ඝො නු ඛො, මග්ගො නු ඛො න මග්ගො නු ඛො, පටිපදා නු ඛො න පටිපදා නු ඛො''ති යස්ස සංසයො උප්පජ්ජෙය්‍ය, තං වො වදාමි පුච්ඡථ, භික්ඛවෙති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො. **සත්ථුගාරවෙනපි න පුච්ඡෙය්‍යාථාති** ''මයං සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිම්හ, චත්තාරො පච්චයාපි නො සත්ථු සන්තකාව. තෙ මයං එත්තකං කාලං කඞ්ඛං අකත්වා න අරහාම අජ්ජ පච්ඡිමෙ කාලෙ කඞ්ඛං කාතු''න්ති සචෙ එවං සත්ථරි ගාරවෙන න පුච්ඡථ. **සහායකොපි, භික්ඛවෙ, සහායකස්ස ආරොචෙතූති** තුම්හාකං යො යස්ස භික්ඛුස්ස සන්දිට්ඨො සම්භත්තො, සො තස්ස ආරොචෙතු, අහං එකස්ස භික්ඛුස්ස කථෙස්සාමි, තස්ස කථං සුත්වා සබ්බෙ නික්කඞ්ඛා භවථාති දස්සෙති. **එවං පසන්නොති** එවං සද්දහාමි අහන්ති අත්ථො. **ඤාණමෙවාති** නික්කඞ්ඛභාවපච්චක්ඛකරණඤාණංයෙව එත්ථ තථාගතස්ස, න සද්ධාමත්තන්ති අත්ථො. **ඉමෙසඤ්හි, ආනන්දාති** ඉමෙසං අන්තොසාණියං නිසින්නානං පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං. **යො පච්ඡිමකොති** යො ගුණවසෙන පච්ඡිමකො, ආනන්දත්ථෙරංයෙව සන්ධායාහ.

7. අචින්තෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

77. සත්තමෙ **අචින්තෙය්‍යානීති** චින්තෙතුං අයුත්තානි. **න චින්තෙතබ්බානීති** අචින්තෙය්‍යත්තායෙව න චින්තෙතබ්බානි. **යානි චින්තෙන්තොති** යානි කාරණානි චින්තෙන්තො. **උම්මාදස්සාති** උම්මත්තකභාවස්ස. **විඝාතස්සාති** දුක්ඛස්ස. **බුද්ධවිසයොති** බුද්ධානං විසයො, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදීනං බුද්ධගුණානං පවත්ති ච ආනුභාවො ච. **ඣානවිසයොති** අභිඤ්ඤාඣානවිසයො. **කම්මවිපාකොති** දිට්ඨධම්මවෙදනීයාදීනං කම්මානං විපාකො. **ලොකචින්තාති** ''කෙන නු ඛො චන්දිමසූරියා කතා, කෙන මහාපථවී, කෙන මහාසමුද්දො, කෙන සත්තා උප්පාදිතා, කෙන පබ්බතා, කෙන අම්බතාලනාළිකෙරාදයො''ති එවරූපා ලොකචින්තා.

8. දක්ඛිණසුත්තවණ්ණනා

78. අට්ඨමෙ **දක්ඛිණාවිසුද්ධියොති** දානසඞ්ඛාතාය දක්ඛිණාය විසුජ්ඣනකාරණානි. **දායකතො විසුජ්ඣතීති** මහප්ඵලභාවෙන විසුජ්ඣති, මහප්ඵලා හොතීති අත්ථො. **කල්‍යාණධම්මොති** සුචිධම්මො. **පාපධම්මොති** ලාමකධම්මො. **දායකතො විසුජ්ඣතීති** එත්ථ වෙස්සන්තරමහාරාජා කථෙතබ්බො. සො හි ජූජකබ්‍රාහ්මණස්ස දාරකෙ දත්වා මහාපථවිං කම්පෙසි. **පටිග්ගාහකතො විසුජ්ඣතීති** එත්ථ කල්‍යාණිනදීමුඛද්වාරවාසී කෙවට්ටො කථෙතබ්බො. සො කිර දීඝසුමත්ථෙරස්ස තික්ඛත්තුං පිණ්ඩපාතං දත්වා මරණමඤ්චෙ නිපන්නො ''අය්‍යස්ස මං දීඝසුමත්ථෙරස්ස දින්නපිණ්ඩපාතො උද්ධරතී''ති ආහ. **නෙව දායකතොති** එත්ථ වඩ්ඪමානවාසී ලුද්දකො කථෙතබ්බො. සො කිර

පෙතදක්ඛිණං දෙන්තො එකස්ස දුස්සීලස්සෙව තයො වාරෙ අදාසි. තතියවාරෙ ‘‘අමනුස්සො දුස්සීලො මං විලුම්පතී’’ති විරවි. එකස්ස සීලවතො භික්ඛුනො දත්වා පාපිතකාලෙයෙවස්ස පාපුණි. **දායකතො චෙව විසුජ්ඣති පටිග්ගාහකතො චාති** එත්ථ අසදිසදානං කථෙතබ්බන්ති.

9. වණිජ්ජසුත්තවණ්ණනා

79. නවමෙ **තාදිසා වාති** තංසදිසාව තංසරික්ඛකාව. **ඡෙදගාමිනී හොතීති** ඡෙදං ගච්ඡති. යං පත්ථිතං, තං සබ්බං නස්සතීති අත්ථො. **න යථාධිප්පායා හොතීති** යථාජ්ඣාසයා න හොති. **පරාධිප්පායා හොතීති** පරජ්ඣාසයා අජ්ඣාසයතො අධිකතරඵලා හොති. **සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වාති** එත්ථ සමිතපාපබාහිතපාපතාහි සමණබ්‍රාහ්මණතා වෙදිතබ්බා. **වදතු, භන්තෙ, පච්චයෙනාති**, භන්තෙ, චතුබ්බිධෙන චීවරාදිනා පච්චයෙන වදෙය්‍යාසීති එවං පවාරෙති නිමන්තෙති. **යෙන පවාරෙතීති** පරිච්ඡින්දිත්වා යත්තකෙන පවාරෙති. **තං න දෙතීති** තං සබ්බසොව න දෙති. **න යථාධිප්පායං දෙතීති** යථා තස්ස අජ්ඣාසයො, එවං දාතුං න සක්කොති, හාපෙත්වා අප්පකං දෙති. **යථාධිප්පායං දෙතීති** යත්තකං සො ඉච්ඡති, තත්තකමෙව දෙති. **පරාධිප්පායං දෙතීති** අප්පකං පවාරෙත්වා අවත්ථරිත්වා බහුං දෙති.

10. කම්බොජසුත්තවණ්ණනා

80. දසමෙ **නෙව සභායං නිසීදතීති** විනිච්ඡයකරණත්ථං විනිච්ඡයසභායං නෙව නිසීදති . **න කම්මන්තං පයොජෙතීති** කසිවණිජ්ජාදිමහාකම්මන්තං නප්පයොජෙති. **න කම්බොජං ගච්ඡතීති** භොගෙ සම්භරණත්ථාය කම්බොජරට්ඨං න ගච්ඡති. දෙසනාමත්තමෙව චෙතං, යං කිඤ්චි තිරොරට්ඨං න ගච්ඡතීති අත්ථො. **කොධනොතිආදීසු** කොධනතාය කොධපරියුට්ඨිතො අත්ථානත්ථං න ජානාති, ඉස්සුකිතාය පරසම්පත්තිං න සහති, මච්ඡරිතාය ධනං දත්වා කිච්චං කාතුං න සක්කොති, නිප්පඤ්ඤතාය කිච්චං සංවිධාතුං න සක්කොති. තස්මා එතානි සභානිසීදනාදීනි න කරොතීති.

අපණ්ණකවග්ගො තතියො.

(9) 4. මචලවග්ගො

1-5. පාණාතිපාතාදිසුත්තපඤ්චකවණ්ණනා

81-85. චතුත්ථස්ස පඨමාදීනි උත්තානත්ථානෙව. පඤ්චමෙ ''නීචෙ කුලෙ පච්චාජාතො''තිආදිකෙන තමෙන යුත්තොති **තමො**. කායදුච්චරිතාදීහි පුන නිරයතමූපගමනතො **තමපරායණො**. ඉති උභයෙනපි ඛන්ධතමොව කථිතො හොති. ''අඩ්ඪෙ කුලෙ පච්චාජාතො''තිආදිකෙන ජොතිනා යුත්තතො **ජොති**, ආලොකභූතොති වුත්තං හොති. කායසුචරිතාදීහි පුන සග්ගුප්පත්තිජොතිභාවූපගමනතො **ජොතිපරායණො**. ඉමිනා නයෙන ඉතරෙපි ද්වෙ වෙදිතබ්බා.

වෙනකුලෙති විලීවකාරකුලෙ. **නෙසාදකුලෙ**ති මිගලුද්දකාදීනං කුලෙ. **රථකාරකුලෙ**ති චම්මකාරකුලෙ. **පුක්කුසකුලෙ**ති පුප්ඵඡඩ්ඩකකුලෙ. **කසිරවුත්තිකෙ**ති දුක්ඛවුත්තිකෙ. **දුබ්බණ්ණො**ති පංසුපිසාචකො විය ඣාමඛාණුවණ්ණො. **දුද්දසිකො**ති විජාතමාතුයාපි අමනාපදස්සනො. **ඔකොටිමකො**ති ලකුණ්ඩකො. **කාණො**ති එකච්ඡිකාණො වා උභයච්ඡිකාණො වා. **කුණී**ති එකහත්ථකුණී වා උභයහත්ථකුණී වා. **ඛඤ්ජො**ති එකපාදඛඤ්ජො වා උභයපාදඛඤ්ජො වා. **පක්ඛහතො**ති හතපක්ඛො පීඨසප්පී . **පදීපෙය්‍යස්සා**ති තෙලකපල්ලාදිනො දීපඋපකරණස්ස. **එවං ඛො, භික්ඛවෙ**ති එත්ථ එකො පුග්ගලො බහිද්ධා ආලොකං අදිස්වා මාතු කුච්ඡිම්හියෙව කාලං කත්වා අපායෙසු නිබ්බත්තන්තො සකලම්පි කප්පං සංසරති. සොපි තමොතමපරායණොව. සො පන කුහකපුග්ගලො භවෙය්‍ය. කුහකස්ස හි එවරූපා නිප්ඵත්ති හොතීති වුත්තං.

එත්ථ ච ''නීචෙ කුලෙ''තිආදීහි ආගමනවිපත්ති චෙව පච්චුප්පන්නපච්චයවිපත්ති ච දස්සිතා. ''දලිද්දෙ''තිආදීහි පවත්තපච්චයවිපත්ති, ''කසිරවුත්තිකෙ''තිආදීහි ආජීවුපායවිපත්ති, ''දුබ්බණ්ණො''තිආදීහි අත්තභාවවිපත්ති, ''බහ්වාබාධො''තිආදීහි දුක්ඛකාරණසමායොගො, ''න ලාභී''තිආදීහි සුඛකාරණවිපත්ති චෙව උපභොගවිපත්ති ච, ''කායෙන දුච්චරිත''න්තිආදීහි තමපරායණභාවස්ස කාරණසමායොගො, ''කායස්ස භෙදා''තිආදීහි සම්පරායිකතමූපගමො. සුක්කපක්ඛො වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බො.

6. ඔණතොණතසුත්තවණ්ණනා

86. ඡට්ඨෙ **ඔණතොණතො**ති ඉදානි නීචකො ආයතිම්පි නීචකො භවිස්සති. **ඔණතුණ්ණතො**ති ඉදානි නීචො ආයතිං උච්චො භවිස්සති. **උණ්ණතොණතො**ති ඉදානි උච්චො ආයතිං නීචො භවිස්සති. **උණ්ණතුණ්ණතො**ති ඉදානි උච්චො ආයතිම්පි උච්චො භවිස්සති. විත්ථාරො පන නෙසං පුරිමසුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

7. පුත්තසුත්තවණ්ණනා

87. සත්තමෙ **සමණමචලො**ති සමණඅචලො, මකාරො පදසන්ධිකරො, නිච්චලසමණොති අත්ථො. ඉමිනා සත්තවිධම්පි සෙඛං දස්සෙති. සො හි සාසනෙ මූලජාතාය සද්ධාය පතිට්ඨිතත්තා අචලො නාම. **සමණපුණ්ඩරීකො**ති පුණ්ඩරීකසදිසො සමණො. පුණ්ඩරීකං නාම ඌනසතපත්තං සරොරුහං. ඉමිනා සුක්ඛවිපස්සකඛීණාසවං දස්සෙති. සො හි ඣානාභිඤ්ඤානං අභාවෙන අපරිපුණ්ණගුණත්තා සමණපුණ්ඩරීකො නාම හොති. **සමණපදුමො**ති පදුමසදිසො සමණො. පදුමං නාම පරිපුණ්ණසතපත්තං සරොරුහං. ඉමිනා උභතොභාගවිමුත්තං ඛීණාසවං දස්සෙති. සො හි ඣානාභිඤ්ඤානං භාවෙන පරිපුණ්ණගුණත්තා සමණපදුමො නාම හොති . **සමණෙසු සමණසුඛුමාලො**ති සබ්බෙසුපි එතෙසු සමණෙසු සුඛුමාලසමණො මුදුචිත්තසරීරො කායිකචෙතසිකදුක්ඛරහිතො එකන්තසුඛී. එතෙන අත්තානඤ්චෙව අත්තසදිසෙ ච දස්සෙති.

එවං මාතිකං නික්ඛිපිත්වා ඉදානි පටිපාටියා විභජන්තො **කථඤ්ච, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **සෙඛො**ති සත්තවිධොපි සෙඛො. **පාටිපදො**ති පටිපන්නකො. **අනුත්තරං යොගක්ඛෙමං පත්ථයමානො විහරතී**ති අරහත්තං පත්ථයන්තො විහරති. **මුද්ධාවසිත්තස්සා**ති මුද්ධනි අවසිත්තස්ස, කතාභිසෙකස්සාති අත්ථො. **ආභිසෙකො**ති අභිසෙකං කාතුං යුත්තො. **අනභිසිත්තො**ති න තාව අභිසිත්තො. **මචලප්පත්තො**ති රඤ්ඤො ඛත්තියස්ස මුද්ධාවසිත්තස්ස පුත්තභාවෙන චෙව පුත්තෙසු ජෙට්ඨකභාවෙන ච න තාව අභිසිත්තභාවෙන ච අභිසෙකප්පත්තිඅත්ථාය අචලප්පත්තො නිච්චලපත්තො. මකාරො නිපාතමත්තං. **කායෙන ඵුසිත්වා**ති නාමකායෙන ඵුසිත්වා.

යාචිතොව බහුලං චීවරං පරිභුඤ්ජතීති ''ඉදං, භන්තෙ, පරිභුඤ්ජථා''ති එවං දායකෙහි යාචමානෙහෙව උපනීතං චීවරං බහුං පරිභුඤ්ජති, කිඤ්චිදෙව අයාචිතං, බාකුලත්ථෙරො විය. පිණ්ඩපාතං ඛදිරවනමග්ගෙ සීවලිත්ථෙරො විය. සෙනාසනං අට්ඨකනාගරසුත්තෙ (ම. නි. 2.17 ආදයො; අ. නි. 11.16 ආදයො) ආනන්දත්ථෙරො විය. ගිලානපච්චයං පිලින්දවච්ඡත්ථෙරො විය. **ත්‍යස්සා**ති තෙ අස්ස. **මනාපෙනෙවා**ති මනං අල්ලීයනකෙන. **සමුදාචරන්තී**ති කත්තබ්බකිච්චානි කරොන්ති පවත්තන්ති වා. **උපහාරං උපහරන්තී**ති කායිකචෙතසිකඋපහාරං උපහරන්ති උපනීයන්ති. **සන්නිපාතිකානී**ති තිණ්ණම්පි සන්නිපාතෙන නිබ්බත්තානි. **උතුපරිණාමජානී**ති උතුපරිණාමතො අතිසීතඅතිඋණ්හඋතුතො ජාතානි. **විසමපරිහාරජානී**ති අච්චාසනඅතිට්ඨානාදිකා විසමපරිහාරතො ජාතානි.

ඔපක්කමිකානීති වධබන්ධනාදිඋපක්කමෙන නිබ්බත්තානි. **කම්මවිපාකජානී**ති විනාපි ඉමෙහි කාරණෙහි කෙවලං පුබ්බෙ කතකම්මවිපාකවසෙනෙව ජාතානි. **චතුන්නං ඣානාන**න්ති එත්ථ ඛීණාසවානම්පි බුද්ධානම්පි කිරියජ්ඣානානෙව අධිප්පෙතානි. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

8. සංයොජනසුත්තවණ්ණනා

88. අට්ඨමෙ සාසනෙ ලද්ධප්පතිට්ඨත්තා සොතාපන්නොව **සමණමචලො**ති වුත්තො, නාතිබහුගුණත්තා න බහුපත්තං විය සරොරුහං සකදාගාමී **සමණපුණ්ඩරීකො**ති, තතො බහුතරගුණත්තා සතපත්තං විය සරොරුහං අනාගාමී **සමණපදුමො**ති, ථද්ධභාවකරානං කිලෙසානං සබ්බසො සමුච්ඡින්නත්තා මුදුභාවප්පත්තො ඛීණාසවො **සමණසුඛුමාලො**ති.

9. සම්මාදිට්ඨිසුත්තවණ්ණනා

89. නවමෙ **සම්මාදිට්ඨිකො**තිආදීහි අට්ඨඞ්ගිකමග්ගවසෙන පඨමසුත්තෙ විය සත්ත සෙඛා ගහිතා. දුතියවාරෙ දසඞ්ගිකමග්ගවසෙන වා අරහත්තඵලඤාණඅරහත්තඵලවිමුත්තීහි සද්ධිං, අට්ඨඞ්ගිකමග්ගවසෙන වා සුක්ඛවිපස්සකඛීණාසවො කථිතො, තතියවාරෙ උභතොභාගවිමුත්තො, චතුත්ථවාරෙ තථාගතො ච තථාගතසදිසඛීණාසවො චාති. ඉති ඉදං සුත්තං පඨමසුත්තෙ කථිතපුග්ගලානං වසෙනෙව කථිතං, දෙසනාමත්තමෙව පනෙත්ථ නානන්ති.

10. ඛන්ධසුත්තවණ්ණනා

90. දසමෙ පඨමවාරෙ අරහත්තත්ථාය පයොගං අනාරභිත්වා ඨිතො පමාදවිහාරී සෙඛපුග්ගලො කථිතො. දුතියවාරෙ අනුප්පාදිතජ්ඣානො ආරද්ධවිපස්සකො අප්පමාදවිහාරී සෙඛපුග්ගලො කථිතො. තතියවාරෙ ආරද්ධවිපස්සකො අප්පමාදවිහාරී අට්ඨවිමොක්ඛලාභී සෙඛපුග්ගලො කථිතො, චතුත්ථවාරෙ පරමසුඛුමාලඛීණාසවොති.

මචලවග්ගො චතුත්ථො.

(10) 5. අසුරවග්ගො

1. අසුරසුත්තවණ්ණනා

91. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **අසුරොති** අසුරසදිසො බීභච්ඡො. **දෙවොති** දෙවසදිසො ගුණවසෙන අභිරූපො පාසාදිකො.

2. පඨමසමාධිසුත්තවණ්ණනා

92. දුතියෙ **අජ්ඣත්තං චෙතොසමථස්සාති** නියකජ්ඣත්තෙ අප්පනාචිත්තසමාධිස්ස. **අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනායාති** සඞ්ඛාරපරිග්ගාහකවිපස්සනාඤාණස්ස. තඤ්හි අධිපඤ්ඤාසඞ්ඛාතඤ්ච, පඤ්චක්ඛන්ධසඞ්ඛාතෙසු ච ධම්මෙසු විපස්සනාභූතං, තස්මා ‘‘අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනා’’ති වුච්චතීති.

3. දුතියසමාධිසුත්තවණ්ණනා

93. තතියෙ **යොගො කරණීයොති** යුත්තප්පයුත්තතා කත්තබ්බා. **ඡන්දොති** කත්තුකම්‍යතාඡන්දො. **වායාමොති** පයොගො. **උස්සාහොති** තතො අධිමත්තතරං වීරියං. **උස්සොළ්හීති** පඞ්කලග්ගසකටඋද්ධරණසදිසං මහාවීරියං. **අප්පටිවානීති** අනිවත්තනතා.

4. තතියසමාධිසුත්තවණ්ණනා

94. චතුත්ථෙ **එවං ඛො, ආවුසො, සඞ්ඛාරා දට්ඨබ්බාති**ආදීසු, ආවුසො, සඞ්ඛාරා නාම අනිච්චතො දට්ඨබ්බා, අනිච්චතො සම්මසිතබ්බා, අනිච්චතො පස්සිතබ්බා. තථා දුක්ඛතො, අනත්තතොති එවං අත්ථො දට්ඨබ්බො. **එවං ඛො, ආවුසො, චිත්තං සණ්ඨපෙතබ්බන්ති**ආදීසුපි පඨමජ්ඣානවසෙන, ආවුසො, චිත්තං සණ්ඨපෙතබ්බං පඨමජ්ඣානවසෙන සන්නිසාදෙතබ්බං, පඨමජ්ඣානවසෙන එකොදි කාතබ්බං, පඨමජ්ඣානවසෙන සමාදහිතබ්බං. තථා දුතියජ්ඣානාදිවසෙනාති එවං අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉමෙසු තීසුපි සුත්තෙසු සමථවිපස්සනා ලොකියලොකුත්තරාව කථිතා.

5. ඡවාලාතසුත්තවණ්ණනා

95. පඤ්චමෙ **ඡවාලාතන්ති** සුසානෙ අලාතං. **මජ්ඣෙ ගූථගතන්ති** මජ්ඣට්ඨානෙ ගූථමක්ඛිතං. **නෙව ගාමෙ කට්ඨත්ථං ඵරතීති** කූටගොපානසිථම්භසොපානාදීනං අත්ථාය අනුපනෙය්‍යතාය ගාමෙ න කට්ඨත්ථං සාධෙති, ඛෙත්තකුටිපාදං වා මඤ්චපාදං වා කාතුං අනුපනෙය්‍යතාය න අරඤ්ඤෙ කට්ඨත්ථං සාධෙති. ද්වීසු කොටීසු ගය්හමානං හත්ථං ඩහති, මජ්ඣෙ ගය්හමානං ගූථෙන මක්ඛෙති. **තථූපමන්ති** තංසරික්ඛකං. **අභික්කන්තතරොති** සුන්දරතරො. **පණීතතරොති** උත්තමතරො. **ගවා ඛීරන්ති** ගාවිතො ඛීරං. **ඛීරම්හා දධීති**ආදීසු පරං පරං පුරිමතො පුරිමතො අග්ගං, සප්පිමණ්ඩො පන තෙසු සබ්බෙසුපි අග්ගමෙව . **අග්ගොති**ආදීසු ගුණෙහි අග්ගො චෙව සෙට්ඨො ච පමුඛො ච උත්තමො ච පවරො චාති වෙදිතබ්බො. ඡවාලාතූපමාය න දුස්සීලො පුග්ගලො කථිතො, අප්පස්සුතො පන විස්සට්ඨකම්මන්තො ගොණසදිසො පුග්ගලො කථිතොති වෙදිතබ්බො. ඡට්ඨෙ සබ්බං උත්තානත්ථමෙව.

7. ඛිප්පනිසන්තිසුත්තවණ්ණනා

97. සත්තමෙ **ඛිප්පනිසන්තීති** ඛිප්පනිසාමනො සීඝං ජානිතුං සමත්ථො. **සුතානඤ්ච ධම්මානන්ති** සුතප්පගුණානං තන්තිධම්මානං. **අත්ථූපපරික්ඛීති** අත්ථං උපපරික්ඛකො. **අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤායාති** අට්ඨකථඤ්ච පාළිඤ්ච ජානිත්වා. **ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නො හොතීති** නවලොකුත්තරධම්මානං අනුරූපධම්මභූතං සසීලකං පුබ්බභාගප්පටිපදං පටිපන්නො හොති. **නො ච කල්‍යාණවාචොති** න සුන්දරවචනො. **න කල්‍යාණවාක්කරණොති** න සුන්දරවචනඝොසො හොති. **පොරියාති**ආදීහි සද්ධිං නො-කාරො යොජෙතබ්බොයෙව. ගුණපරිපුණ්ණාය අපලිබුද්ධාය අදොසාය අගළිතපදබ්‍යඤ්ජනාය අත්ථං විඤ්ඤාපෙතුං සමත්ථාය වාචාය සමන්නාගතො න හොතීති අත්ථො. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

8. අත්තහිතසුත්තවණ්ණනා

98-99. අට්ඨමං පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙනාපි දසබලස්ස දෙසනාඤාණවිලාසෙනාපි කථිතං, නවමං පඤ්චවෙරවසෙන.

10. පොතලියසුත්තවණ්ණනා

100. දසමෙ **කාලෙනාති** යුත්තප්පත්තකාලෙන. **ඛමතීති** රුච්චති. **යදිදං තත්ථ තත්ථ කාලඤ්ඤුතාති** යා එසා තත්ථ තත්ථ කාලං ජානනා. තං තං කාලං ඤත්වා හි අවණ්ණාරහස්ස අවණ්ණකථනං වණ්ණාරහස්ස ච වණ්ණකථනං පණ්ඩිතානං පකතීති දස්සෙති.

අසුරවග්ගො පඤ්චමො.

දුතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

3. තතියපණ්ණාසකං

(11) 1. වලාහකවග්ගො

1-2. වලාහකසුත්තද්වයවණ්ණනා

101-2. තතියපණ්ණාසකස්ස පඨමෙ **වලාහකාති** මෙඝා. **භාසිතා හොති නො කත්තාති** ''ඉදඤ්චිදඤ්ච කරිස්සාමී''ති කෙවලං භාසතියෙව, න කරොති. **කත්තා හොති නො භාසිතාති** අකථෙත්වාව ''ඉදඤ්චිදඤ්ච මයා කාතුං වට්ටතී''ති කත්තා හොති. එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. දුතියං උත්තානත්ථමෙව.

3. කුම්භසුත්තවණ්ණනා

103. තතියෙ **කුම්භාති** ඝටා. **තුච්ඡො පිහිතොති** රිත්තකො පිහිතමුඛො. **පූරො විවටොති** උදකපුණ්ණො අපාරුතමුඛො. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො.

4. උදකරහදසුත්තවණ්ණනා

104. චතුත්ථෙ **උත්තානො ගම්භීරොභාසොතිආදීසු** පුරාණපණ්ණරසසම්භින්නවණ්ණො කාළඋදකො **ගම්භීරොභාසො** නාම, අච්ඡවිප්පසන්නමණිවණ්ණඋදකො **උත්තානොභාසො** නාම.

5-6. අම්බසුත්තවණ්ණනා

105-6. පඤ්චමෙ **ආමං පක්කවණ්ණීති** ආමකං හුත්වා ඔලොකෙන්තානං පක්කසදිසං ඛායති. එවං සබ්බපදානි දට්ඨබ්බානි. ඡට්ඨං උත්තානත්ථමෙව.

7. මූසිකසුත්තවණ්ණනා

107. සත්තමෙ යො ආවාටං ඛණති, න ච තත්ථ වසති, සො **ගාධං කත්තා නො වසිතාති** වුච්චති. ඛන්තාතිපි පාඨො. ඉමිනා නයෙන සබ්බපදානි වෙදිතබ්බානි.

8. බලීබද්දසුත්තවණ්ණනා

108. අට්ඨමෙ යො අත්තනො ගොගණං මද්දති, න පරගොගණං, අයං **සගවචණ්ඩො නො පරගවචණ්ඩොති** එවං සබ්බපදානි වෙදිතබ්බානි. **උබ්බෙජෙතා හොතීති** ඝට්ටෙත්වා විජ්ඣිත්වා උබ්බෙගපත්තං කරොති.

9. රුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

109. නවමෙ **ඵෙග්ගු ඵෙග්ගුපරිවාරොති** නිස්සාරො ඵෙග්ගුරුක්ඛො ඵෙග්ගුරුක්ඛෙහෙව පරිවුතො. **සාරපරිවාරොති** ඛදිරාදීහි සාරරුක්ඛෙහෙව පරිවුතො. එස නයො සබ්බත්ථ.

10. ආසීවිසසුත්තවණ්ණනා

110. දසමෙ **ආගතවිසො න ඝොරවිසොති** යස්ස විසං ආගච්ඡති, ඝොරං පන න හොති, චිරකාලං න පීළෙති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයොති.

වලාහකවග්ගො පඨමො.

(12) 2. කෙසිවග්ගො

1. කෙසිසුත්තවණ්ණනා

111. දුතියස්ස පඨමෙ **කෙසීති** තස්ස නාමං. අස්සදම්මෙ සාරෙතීති **අස්සදම්මසාරථි. සණ්හෙනපි විනෙතීති**ආදීසු තස්ස අනුච්ඡවිකං සක්කාරං කත්වා සුභොජනං භොජෙත්වා මධුරපානං පායෙත්වා මුදුවචනෙන සමුදාචරිත්වා දමෙන්තො සණ්හෙන දමෙති නාම, ජාණුබන්ධනමුඛබන්ධනාදීහි චෙව පතොදවිජ්ඣනකසාභිඝාතඵරුසවචනෙහි ච දමෙන්තො ඵරුසෙන දමෙති නාම, කාලෙන කාලං තදුභයං කරොන්තො සණ්හඵරුසෙන දමෙති නාම.

2. ජවසුත්තවණ්ණනා

112. දුතියෙ **අජ්ජවෙනාති** උජුකභාවෙන. **ජවෙනාති** පදජවෙන. **ඛන්තියාති** අධිවාසනක්ඛන්තියා. **සොරච්චෙනාති** සුචිභාවසීලෙන. පුග්ගලගුණඞ්ගෙසු **ජවෙනාති** ඤාණජවෙන. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

3. පතොදසුත්තවණ්ණනා

113. තතියෙ **පතොදච්ඡායන්ති** විජ්ඣනත්ථං උක්ඛිත්තස්ස පතොදස්ස ඡායං. **සංවිජ්ජතීති** ''ජවො මෙ ගහෙතබ්බො''ති සල්ලක්ඛණවසෙන සංවිජ්ජති. **සංවෙගං ආපජ්ජතීති** සංවෙගං පටිපජ්ජති **ලොමවෙධවිද්ධොති** ලොමකූපෙ පතොදවෙධෙන විද්ධමත්තො. **චම්මවෙධවිද්ධොති** ඡවිචම්මං ඡින්දන්තෙන පතොදවෙධෙන විද්ධො. **අට්ඨිවෙධවිද්ධොති** අට්ඨිං භින්දන්තෙන වෙධෙන විද්ධො. **කායෙනාති** නාමකායෙන. **පරමසච්චන්ති** නිබ්බානං. **සච්ඡිකරොතීති** පස්සති. **පඤ්ඤායාති** සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය.

4. නාගසුත්තවණ්ණනා

114. චතුත්ථෙ **අට්ඨිං කත්වාති** අට්ඨිකො හුත්වා. **තිණවනින්නාදසද්දානන්ති** එත්ථ **තිණවොති** ඩිණ්ඩිමො, **නින්නාදසද්දොති** සබ්බෙසම්පි එකතොමිස්සිතො මහාසද්දො. ඩංසාදීසු **ඩංසාති** පිඞ්ගලමක්ඛිකා, **මකසා** මකසාව. **ඛිප්පඤ්ඤෙව ගන්තා හොතීති** සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනානි පූරෙත්වා සීඝමෙව ගන්තා හොති.

5. ඨානසුත්තවණ්ණනා

115. පඤ්චමෙ **ඨානානීති** කාරණානි. **අනත්ථාය සංවත්තතීති** අහිතාය අවඩ්ඪියා සංවත්තති. එත්ථ ච පඨමං ඔපාතක්ඛණනමච්ඡබන්ධනසන්ධිච්ඡෙදනාදිභෙදං සදුක්ඛං සවිඝාතං පාපකම්මං වෙදිතබ්බං, දුතියං සමජීවිකානං ගිහීනං පුප්ඵච්ඡඩ්ඩකාදිකම්මං සුධාකොට්ටන-ගෙහච්ඡාදනඅසුචිට්ඨානසම්මජ්ජනාදිකම්මඤ්ච වෙදිතබ්බං, තතියං සුරාපානගන්ධවිලෙපනමාලාපිළන්ධනාදිකම්මඤ්චෙව අස්සාදවසෙන පවත්තං පාණාතිපාතාදිකම්මඤ්ච වෙදිතබ්බං, චතුත්ථං ධම්මස්සවනත්ථාය ගමනකාලෙ සුද්ධවත්ථච්ඡාදන-මාලාගන්ධාදීනං ආදාය ගමනං චෙතියවන්දනං බොධිවන්දනං මධුරධම්මකථාසවනං පඤ්චසීලසමාදානන්ති එවමාදීසු සොමනස්සසම්පයුත්තං කුසලකම්මං වෙදිතබ්බං. **පුරිසථාමෙති** පුරිසස්ස ඤාණථාමස්මිං. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො.

6. අප්පමාදසුත්තවණ්ණනා

116. ඡට්ඨෙ **යතො ඛොති** යදා ඛො. **සම්පරායිකස්සාති** දෙසනාමත්තමෙතං, ඛීණාසවො පන නෙව සම්පරායිකස්ස, න දිට්ඨධම්මිකස්ස මරණස්ස භායති. සොව ඉධ අධිප්පෙතො. කෙචි පන ''සම්මාදිට්ඨි භාවිතාති වචනතො සොතාපන්නං ආදිං කත්වා සබ්බෙපි අරියා අධිප්පෙතා''ති වදන්ති.

7. ආරක්ඛසුත්තවණ්ණනා

117. සත්තමෙ **අත්තරූපෙනාති** අත්තනො අනුරූපෙන අනුච්ඡවිකෙන, හිතකාමෙනාති අත්ථො. **රජනීයෙසූති** රාගස්ස පච්චයභූතෙසු. **ධම්මෙසූති** සභාවෙසු, ඉට්ඨාරම්මණෙසූති අත්ථො. එවං සබ්බත්ථ නයො වෙදිතබ්බො. **න රජ්ජතීති** දිට්ඨිවසෙන න රජ්ජති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **න ච පන සමණවචනහෙතුපි ගච්ඡතීති** සමණානං පරවාදීනං වචනහෙතුපි අත්තනො දිට්ඨිං පහාය තෙසං දිට්ඨිවසෙන න ගච්ඡතීති අත්ථො. ඉධාපි ඛීණාසවොව අධිප්පෙතො.

8-10. සංවෙජනීයාදිසුත්තත්තයවණ්ණනා

118-120. අට්ඨමෙ **දස්සනීයානී**ති පස්සිතබ්බයුත්තකානි. **සංවෙජනීයානී**ති සංවෙගජනකානි. නවමෙ **ජාතිභය**න්ති ජාතිං ආරබ්භ උප්පජ්ජනකභයං. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. දසමෙ **අග්ගිභය**න්ති අග්ගිං පටිච්ච උප්පජ්ජනකභයං. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

කෙසිවග්ගො දුතියො.

(13) 3. භයවග්ගො

1. අත්තානුවාදසුත්තවණ්ණනා

121. තතියස්ස පඨමෙ **අත්තානුවාදභයන්ති** අත්තානං අනුවදන්තස්ස උප්පජ්ජනකභයං. **පරානුවාදභයන්ති** පරස්ස අනුවාදතො උප්පජ්ජනකභයං. **දණ්ඩභයන්ති** ද්වත්තිංස කම්මකාරණා පටිච්ච උප්පජ්ජනකභයං. **දුග්ගතිභයන්ති** චත්තාරො අපායෙ පටිච්ච උප්පජ්ජනකභයං. **ඉදං වුච්චති, භික්ඛවෙ, අත්තානුවාදභයන්ති**ආදීසු අත්තානුවාදභයං තාව පච්චවෙක්ඛන්තස්ස අජ්ඣත්තං හිරී සමුට්ඨාති, සාස්ස තීසු ද්වාරෙසු සංවරං ජනෙති, තීසු ද්වාරෙසු සංවරො චතුපාරිසුද්ධිසීලං හොති. සො තස්මිං සීලෙ පතිට්ඨාය විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අග්ගඵලෙ පතිට්ඨාති. පරානුවාදභයං පන පච්චවෙක්ඛන්තස්ස බහිද්ධා ඔත්තප්පං සමුට්ඨාති, තදස්ස තීසු ද්වාරෙසු සංවරං ජනෙති, තීසු ද්වාරෙසු සංවරො චතුපාරිසුද්ධිසීලං හොති. සො තස්මිං සීලෙ පතිට්ඨාය විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අග්ගඵලෙ පතිට්ඨාති. දුග්ගතිභයං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස අජ්ඣත්තං හිරී සමුට්ඨාති, සාස්ස තීසු ද්වාරෙසු සංවරං ජනෙති, තීසු ද්වාරෙසු සංවරො චතුපාරිසුද්ධිසීලං හොති. සො තස්මිං සීලෙ පතිට්ඨාය විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අග්ගඵලෙ පතිට්ඨාති.

2. ඌමිභයසුත්තවණ්ණනා

122. දුතියෙ **උදකොරොහන්තස්සාති** උදකං ඔතරන්තස්ස. **පාටිකඞ්ඛිතබ්බානීති** ඉච්ඡිතබ්බානි. **සුසුකාභයන්ති** චණ්ඩමච්ඡභයං. **මුඛාවරණං මඤ්ඤෙ කරොන්තීති** මුඛපිදහනං විය කරොන්ති. **ඔදරිකත්තස්සාති** මහොදරතාය මහග්ඝසභාවස්ස. **අරක්ඛිතෙනෙව කායෙනාති**ආදීසු කායද්වාරෙ තිවිධස්ස සංවරස්ස අභාවතො අරක්ඛිතෙන කායෙන. වචීද්වාරෙ චතුබ්බිධස්ස සංවරස්ස අභාවතො **අරක්ඛිතාය වාචාය**.

3. පඨමනානාකරණසුත්තවණ්ණනා

123. තතියෙ **තදස්සාදෙතීති** තං ඣානං සුඛස්සාදෙන අස්සාදෙති. **නිකාමෙතීති** පත්ථෙති. **විත්තිං ආපජ්ජතීති** තුට්ඨිං ආපජ්ජති. **තදධිමුත්තොති** තස්මිං අධිමුත්තො, තං වා අධිමුත්තො. **තබ්බහුලවිහාරීති** තෙන ඣානෙන බහුලං විහරන්තො. **සහබ්‍යතං උපපජ්ජතීති** සහභාවං ගච්ඡති, තත්ථ නිබ්බත්තතීති අත්ථො. **කප්පො ආයුප්පමාණන්ති** එත්ථ පඨමජ්ඣානං අත්ථි හීනං, අත්ථි මජ්ඣිමං, අත්ථි පණීතං. තත්ථ හීනෙන උප්පන්නානං කප්පස්ස තතියො කොට්ඨාසො ආයුප්පමාණං, මජ්ඣිමෙන උපඩ්ඪකප්පො, පණීතෙන කප්පො. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **නිරයම්පි ගච්ඡතීති** නිරයගමනීයස්ස කම්මස්ස අප්පහීනත්තා අපරාපරං ගච්ඡති, න අනන්තරමෙව. **තස්මිංයෙව භවෙ පරිනිබ්බායතීති** තස්මිංයෙව රූපභවෙ ඨත්වා පරිනිබ්බායති, න හෙට්ඨා ඔතරති. **යදිදං ගතියා උපපත්තියා සතීති** යං ඉදං ගතියා ච උපපත්තියා ච සති සෙඛස්ස අරියසාවකස්ස පටිසන්ධිවසෙන හෙට්ඨා අනොතරිත්වා තස්මිංයෙව රූපභවෙ උපරි දුතියතතියාදීසු අඤ්ඤතරස්මිං බ්‍රහ්මලොකෙ පරිනිබ්බානං, පුථුජ්ජනස්ස පන නිරයාදිගමනං, ඉදං නානාකරණන්ති අත්ථො.

ද්වෙ කප්පාති එත්ථාපි දුතියජ්ඣානං වුත්තනයෙනෙව තිවිධං හොති. තත්ථ පණීතභාවනෙන නිබ්බත්තානං අට්ඨකප්පා ආයුප්පමාණං, මජ්ඣිමෙන චත්තාරො, හීනෙන ද්වෙ. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **චත්තාරො කප්පාති** එත්ථ යං හෙට්ඨා වුත්තං ''කප්පො, ද්වෙ කප්පා''ති, තම්පි ආහරිත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බො. කප්පොති ච ගුණස්සපි නාමං, තස්මා කප්පො ද්වෙ කප්පා චත්තාරො කප්පාති අයමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉදං වුත්තං හොති – යො පඨමං වුත්තො කප්පො, සො ද්වෙ වාරෙ ගණෙත්වා එකෙන ගුණෙන ද්වෙ කප්පා හොන්ති, දුතියෙන චත්තාරො, පුන තෙ චත්තාරො කප්පාති ඉමෙහි චතූහි ගුණෙහි ගුණිතා එකෙන ගුණෙන අට්ඨ හොන්ති, දුතියෙන සොළස, තතියෙන ද්වත්තිංස, චතුත්ථෙන චතුසට්ඨීති. එවමිධ පණීතජ්ඣානවසෙන චතුසට්ඨී කප්පා ගහිතාති වෙදිතබ්බා. **පඤ්ච කප්පසතානීති** ඉදං පණීතස්සෙව උපපත්තිජ්ඣානස්ස වසෙන වුත්තං. වෙහප්ඵලෙසු වා පඨමජ්ඣානභූමිආදීසු විය තිණ්ණං බ්‍රහ්මලොකානං අභාවතො එත්තකමෙව ආයුප්පමාණං. තස්මා එවං වුත්තං.

4. දුතියනානාකරණසුත්තවණ්ණනා

124. චතුත්ථෙ රූපමෙව **රූපගතං**. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **අනිච්චතොති**ආදීසු හුත්වා අභාවට්ඨෙන **අනිච්චතො,** ආබාධට්ඨෙන **රොගතො,** අන්තො පදුස්සනට්ඨෙන **ගණ්ඩතො,** අනුපවිට්ඨට්ඨෙන **සල්ලතො,** සදුක්ඛට්ඨෙන **අඝතො,** සම්පීළනට්ඨෙන **ආබාධතො,** අවිධෙය්‍යට්ඨෙන **පරතො,** පලුජ්ජනට්ඨෙන **පලොකතො,** නිස්සත්තට්ඨෙන **සුඤ්ඤතො,** අවසවත්තනට්ඨෙන **අනත්තතො**. එත්ථ ච ''අනිච්චතො පලොකතො''ති ද්වීහි පදෙහි අනිච්චලක්ඛණං කථිතං, ''සුඤ්ඤතො අනත්තතො''ති ද්වීහි අනත්තලක්ඛණං, සෙසෙහි දුක්ඛලක්ඛණං කථිතන්ති වෙදිතබ්බං. **සමනුපස්සතීති** ඤාණෙන පස්සති. එවං පඤ්චක්ඛන්ධෙ තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා පස්සන්තො තයො මග්ගෙ තීණි ඵලානි සච්ඡිකරොති. **සුද්ධාවාසානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජතීති** තත්ථ ඨිතො චතුත්ථජ්ඣානං භාවෙත්වා උපපජ්ජති.

5-6. මෙත්තාසුත්තද්වයවණ්ණනා

125-126. පඤ්චමෙ පඨමජ්ඣානවසෙන මෙත්තා, දුතියාදිවසෙන කරුණාදයො දස්සිතා. ඡට්ඨං චතුත්ථෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

7. පඨමතථාගතඅච්ඡරියසුත්තවණ්ණනා

127. සත්තමෙ **පාතුභාවාති** පාතුභාවෙන. **කුච්ඡිං ඔක්කමතීති** එත්ථ කුච්ඡිං ඔක්කන්තො හොතීති අත්ථො. ඔක්කන්තෙ හි තස්මිං එවං හොති, න ඔක්කමමානෙ. **අප්පමාණොති** වුඩ්ඪිප්පමාණො, විපුලොති අත්ථො. **උළාරොති** තස්සෙව වෙවචනං. **දෙවානං දෙවානුභාවන්ති** එත්ථ දෙවානං අයමානුභාවො – නිවත්ථවත්ථස්ස පභා ද්වාදස යොජනානි ඵරති, තථා සරීරස්ස, තථා විමානස්ස, තං අතික්කමිත්වාති අත්ථො. **ලොකන්තරිකාති** තිණ්ණං තිණ්ණං චක්කවාළානං අන්තරා එකෙකො ලොකන්තරිකො හොති, තිණ්ණං සකටචක්කානං පත්තානං වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ආහච්ච ඨපිතානං මජ්ඣෙ ඔකාසො විය. සො පන ලොකන්තරිකනිරයො පරිමාණතො අට්ඨයොජනසහස්සප්පමාණො හොති. **අසාති** නිච්චවිවටා. **අසංවුතාති** හෙට්ඨාපි අප්පතිට්ඨා. **අන්ධකාරාති** තමභූතා. **අන්ධකාරතිමිසාති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණුප්පත්තිනිවාරණතො අන්ධභාවකරණතිමිසාය සමන්නාගතා. තත්ථ කිර චක්ඛුවිඤ්ඤාණං න ජායති. **එවංමහිද්ධිකානන්ති** චන්දිමසූරියා කිර එකප්පහාරෙනෙව තීසු දීපෙසු පඤ්ඤායන්ති, එවංමහිද්ධිකා. එකෙකාය දිසාය නව නව යොජනසතසහස්සානි අන්ධකාරං විධමිත්වා ආලොකං දස්සෙන්ති, **එවංමහානුභාවා. ආභා නානුභොන්තීති** පභා නප්පහොන්ති. තෙ කිර චක්කවාළපබ්බතස්ස වෙමජ්ඣෙන චරන්ති චක්කවාළපබ්බතඤ්ච අතික්කමිත්වා ලොකන්තරනිරයා. තස්මා තෙසං තත්ථ ආභා නප්පහොන්ති.

යෙපි තත්ථ සත්තාති යෙපි තස්මිං ලොකන්තරමහානිරයෙ සත්තා උපපන්නා. කිං පන කම්මං කත්වා තත්ථ උප්පජ්ජන්තීති? භාරියං දාරුණං මාතාපිතූනං ධම්මිකසමණබ්‍රාහ්මණානඤ්ච උපරි අපරාධං, අඤ්ඤඤ්ච දිවසෙ දිවසෙ පාණවධාදිසාහසිකකම්මං කත්වා උප්පජ්ජන්ති තම්බපණ්ණිදීපෙ අභයචොරනාගචොරාදයො විය. තෙසං අත්තභාවො තිගාවුතිකො හොති, වග්ගුලීනං විය දීඝනඛා හොන්ති. තෙ රුක්ඛෙ වග්ගුලියො විය නඛෙහි චක්කවාළපබ්බතපාදෙ ලග්ගන්ති. යදා සංසප්පන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හත්ථපාසගතා හොන්ති, අථ ''භක්ඛො නො ලද්ධො''ති මඤ්ඤමානා තත්ථ බ්‍යාවටා විපරිවත්තිත්වා ලොකසන්ධාරකඋදකෙ පතන්ති, වාතෙ පහරන්තෙපි මධුකඵලානි විය ඡිජ්ජිත්වා උදකෙ පතන්ති, පතිතමත්තාව අච්චන්තඛාරෙ උදකෙ පිට්ඨපිණ්ඩි විය විලීයන්ති. **අඤ්ඤෙපි කිර භො සන්ති සත්තාති** භො යථා මයං මහාදුක්ඛං අනුභවාම, එවං අඤ්ඤෙපි කිර සත්තා ඉදං දුක්ඛං අනුභවනත්ථාය ඉධූපපන්නාති තංදිවසං පස්සන්ති. අයං පන ඔභාසො එකයාගුපානමත්තම්පි න තිට්ඨති. යාවතා නිද්දායිත්වා පබුද්ධො ආරම්මණං විභාවෙති , තත්තකං කාලං හොති. දීඝභාණකා පන ''අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තමෙව විජ්ජුඔභාසො විය නිච්ඡරිත්වා කිං ඉදන්ති භණන්තානංයෙව අන්තරධායතී''ති වදන්ති.

8. දුතියතථාගතඅච්ඡරියසුත්තවණ්ණනා

128. අට්ඨමෙ තණ්හාදිට්ඨීහි අල්ලීයිතබ්බට්ඨෙන ආලයොති පඤ්ච කාමගුණා, සකලමෙව වා වට්ටං. ආරමන්ති එත්ථාති ආරාමො, ආලයො ආරාමො එතිස්සාති **ආලයාරාමා**. ආලයෙ රතාති **ආලයරතා** . ආලයෙ සම්මුදිතාති **ආලයසම්මුදිතා. අනාලයෙ ධම්මෙති** ආලයපටිපක්ඛෙ විවට්ටූපනිස්සිතෙ අරියධම්මෙ. **සුස්සූසතීති** සොතුකාමො හොති. **සොතං ඔදහතීති** සොතං ඨපෙති. **අඤ්ඤා චිත්තං උපට්ඨපෙතීති** ආජානනත්ථාය චිත්තං පච්චුපට්ඨපෙති. **මානොති** මඤ්ඤනා, මඤ්ඤිතබ්බට්ඨෙන වා සකලං වට්ටමෙව. **මානවිනයෙ ධම්මෙති** මානවිනයධම්මෙ. උපසමපටිපක්ඛො **අනුපසමො,** අනුපසන්තට්ඨෙන වා වට්ටමෙව අනුපසමො නාම. **ඔපසමිකෙති** උපසමකරෙ විවට්ටූපනිස්සිතෙ. අවිජ්ජාය ගතා සමන්නාගතාති **අවිජ්ජාගතා**. අවිජ්ජණ්ඩකොසෙන පරියොනද්ධත්තා අණ්ඩං විය භූතාති **අණ්ඩභූතා.** සමන්තතො ඔනද්ධාති **පරියොනද්ධා. අවිජ්ජාවිනයෙති** අවිජ්ජාවිනයො වුච්චති අරහත්තං, තංනිස්සිතෙ ධම්මෙ දෙසියමානෙති අත්ථො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ චතූසු ඨානෙසු වට්ටං, චතූසු විවට්ටං කථිතං.

9. ආනන්දඅච්ඡරියසුත්තවණ්ණනා

129. නවමෙ **භික්ඛුපරිසා ආනන්දං දස්සනායාති** යෙ භගවන්තං පස්සිතුකාමා ථෙරං උපසඞ්කමන්ති, යෙ වා ''ආයස්මා කිරානන්දො සමන්තපාසාදිකො අභිරූපො දස්සනීයො බහුස්සුතො සඞ්ඝසොභනො''ති ථෙරස්ස ගුණෙ සුත්වා ආගච්ඡන්ති, තෙ සන්ධාය ''භික්ඛුපරිසා ආනන්දං දස්සනාය උපසඞ්කමතී''ති වුත්තං. එස නයො සබ්බත්ථ. **අත්තමනාති** ''සවනෙන නො දස්සනං සමෙතී''ති සකමනා තුට්ඨචිත්තා. **ධම්මන්ති** ''කච්චි, ආවුසො, ඛමනීයං, කච්චි යාපනීයං, කච්චි යොනිසොමනසිකාරකම්මං කරොථ, ආචරියුපජ්ඣායවත්තං පූරෙථා''ති එවරූපං පටිසන්ථාරධම්මං. තත්ථ භික්ඛුනීසු ''කච්චි, භගිනියො, අට්ඨ ගරුධම්මෙ සමාදාය වත්තථා''ති ඉදම්පි නානාකරණං හොති. උපාසකෙසු ''ස්වාගතං, උපාසක, න තෙ කිඤ්චි සීසං වා අඞ්ගං වා රුජ්ජති, අරොගා තෙ පුත්තභාතරො''ති න එවං පටිසන්ථාරං කරොති, එවං පන කරොති – ''කථං, උපාසකා, තීණි සරණානි පඤ්ච සීලානි රක්ඛථ, මාසස්ස අට්ඨ උපොසථෙ කරොථ, මාතාපිතූනං උපට්ඨානවත්තං පූරෙථ, ධම්මිකසමණබ්‍රාහ්මණෙ පටිජග්ගථා''ති. උපාසිකාසුපි එසෙව නයො.

10. චක්කවත්තිඅච්ඡරියසුත්තවණ්ණනා

130. දසමෙ **ඛත්තියපරිසාති** අභිසිත්තා අනභිසිත්තා ච ඛත්තියා . තෙ හි කිර ‘‘රාජා චක්කවත්තී නාම අභිරූපො පාසාදිකො හොති, ආකාසෙන විචරන්තො රජ්ජං අනුසාසති, ධම්මිකො ධම්මරාජා’’ති තස්ස ගුණකථං සුත්වා සවනෙන දස්සනම්හි සමෙන්තෙ අත්තමනා හොන්ති. **භාසතීති** ‘‘කථං, තාතා, රාජධම්මං පූරෙථ, පවෙණිං රක්ඛථා’’ති පටිසන්ථාරං කරොති. බ්‍රාහ්මණෙසු පන ‘‘කච්චි, ආචරියා, මන්තෙ වාචෙථ, අන්තෙවාසිකා මන්තෙ ගණ්හන්ති, දක්ඛිණං වා වත්ථානි වා සීලං වා ලභථා’’ති එවං පටිසන්ථාරං කරොති. ගහපතීසු ‘‘කථං, තාතා, න වො රාජකුලතො දණ්ඩෙන වා බන්ධනෙන වා පීළා අත්ථි, සම්මා දෙවො ධාරං අනුප්පවෙච්ඡති, සස්සානි සම්පජ්ජන්තී’’ති එවං පටිසන්ථාරං කරොති. සමණෙසු ‘‘කථං, භන්තෙ, කච්චි පබ්බජිතපරික්ඛාරා සුලභා, සමණධම්මෙ නප්පමජ්ජථා’’ති එවං පටිසන්ථාරං කරොතීති.

භයවග්ගො තතියො.

(14) 4. පුග්ගලවග්ගො

1. සංයොජනසුත්තවණ්ණනා

131. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **උපපත්තිපටිලාභියානී**ති යෙහි අනන්තරා උපපත්තිං පටිලභති. **භවපටිලාභියානී**ති උපපත්තිභවස්ස පටිලාභාය පච්චයානි. **සකදාගාමිස්සා**ති ඉදං අප්පහීනසංයොජනෙසු අරියෙසු උත්තමකොටියා ගහිතං. යස්මා පන අන්තරාපරිනිබ්බායිස්ස අන්තරා උපපත්ති නත්ථි, යං පන සො තත්ථ ඣානං සමාපජ්ජති, තං කුසලත්තා ''උපපත්තිභවස්ස පච්චයො'' තෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. තස්මාස්ස ''උපපත්තිපටිලාභියානි සංයොජනානි පහීනානි, භවපටිලාභියානි සංයොජනානි අප්පහීනානී''ති වුත්තං. ඔරම්භාගියෙසු ච අප්පහීනං උපාදාය සකදාගාමිස්ස අවිසෙසෙන ''ඔරම්භාගියානි සංයොජනානි අප්පහීනානී''ති වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

2. පටිභානසුත්තවණ්ණනා

132. දුතියෙ **යුත්තප්පටිභානො නො මුත්තප්පටිභානො**ති පඤ්හං කථෙන්තො යුත්තමෙව කථෙති, සීඝං පන න කථෙති, සණිකමෙව කථෙතීති අත්ථො. ඉමිනා නයෙන සබ්බපදානි වෙදිතබ්බානි.

3. උග්ඝටිතඤ්ඤූසුත්තවණ්ණනා

133. තතියෙ චතුන්නම්පි පුග්ගලානං ඉමිනා සුත්තෙන විසෙසො වෙදිතබ්බො –

> ''කතමො ච පුග්ගලො උග්ඝටිතඤ්ඤූ, යස්ස පුග්ගලස්ස සහ උදාහටවෙලාය ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **උග්ඝටිතඤ්ඤූ**. කතමො ච පුග්ගලො විපඤ්චිතඤ්ඤූ, යස්ස පුග්ගලස්ස විත්ථාරෙන අත්ථෙ විභජියමානෙ ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **විපඤ්චිතඤ්ඤූ**. කතමො ච පුග්ගලො නෙය්‍යො, යස්ස පුග්ගලස්ස උද්දෙසතො පරිපුච්ඡතො යොනිසොමනසිකරොතො කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො අනුපුබ්බෙන ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **නෙය්‍යො**. කතමො ච පුග්ගලො පදපරමො, යස්ස පුග්ගලස්ස බහුම්පි සුණතො බහුම්පි භණතො බහුම්පි ධාරයතො බහුම්පි වාචයතො න තාය ජාතියා ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **පදපරමො''**ති (පු. ප. 148-151).

4. උට්ඨානඵලසුත්තවණ්ණනා

134. චතුත්ථෙ උට්ඨානවීරියෙනෙව දිවසං වීතිනාමෙත්වා තස්ස නිස්සන්දඵලමත්තං කිඤ්චිදෙව ලභිත්වා ජීවිකං කප්පෙති, තං පන උට්ඨානං ආගම්ම කිඤ්චි පුඤ්ඤඵලං නප්පටිලභති , අයං **උට්ඨානඵලූපජීවී න කම්මඵලූපජීවී** නාම. චාතුමහාරාජිකෙ පන දෙවෙ ආදිං කත්වා සබ්බෙපි දෙවා උට්ඨානවීරියෙන විනා පුඤ්ඤඵලස්සෙව උපජීවනතො **කම්මඵලූපජීවිනො න උට්ඨානඵලූපජීවිනො** නාම. රාජරාජමහාමත්තාදයො **උට්ඨානඵලූපජීවිනො ච කම්මඵලූපජීවිනො ච**. නෙරයිකසත්තා **නෙව උට්ඨානඵලූපජීවිනො න කම්මඵලූපජීවිනො**. ඉමස්මිං සුත්තෙ පුඤ්ඤඵලමෙව කම්මඵලන්ති අධිප්පෙතං, තඤ්ච තෙසං නත්ථි.

5. සාවජ්ජසුත්තවණ්ණනා

135. පඤ්චමෙ පඨමො අන්ධබාලපුථුජ්ජනො, දුතියො අන්තරන්තරා කුසලකාරකො ලොකියපුථුජ්ජනො, තතියො සොතාපන්නො, සකදාගාමිඅනාගාමිනොපි එතෙනෙව සඞ්ගහිතා. චතුත්ථො ඛීණාසවො. සො හි එකන්තෙනෙව අනවජ්ජො.

6-7. සීලසුත්තාදිවණ්ණනා

136-137. ඡට්ඨෙ පඨමො ලොකියමහාජනො, දුතියො සුක්ඛවිපස්සකො සොතාපන්නො ච සකදාගාමී ච, තතියො අනාගාමී. සො හි යස්මා තඞ්ඛණිකම්පි උපපත්තිනිමිත්තකං ඣානං පටිලභතියෙව, තස්මා සුක්ඛවිපස්සකොපි සමාධිස්මිං පරිපූරකාරීයෙව. චතුත්ථො ඛීණාසවොයෙව . සො හි සබ්බෙසං සීලාදිපච්චනීකානං පහීනත්තා සබ්බත්ථ පරිපූරකාරී නාම. සත්තමෙපි ඡට්ඨෙ වුත්තනයෙනෙව පුග්ගලපරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො.

8. නිකට්ඨසුත්තවණ්ණනා

138. අට්ඨමෙ **නිකට්ඨකායො**ති නිග්ගතකායො. **අනිකට්ඨචිත්තො**ති අනුපවිට්ඨචිත්තො. කායෙනෙව ගාමතො නික්ඛන්තො, චිත්තෙන අරඤ්ඤෙ වසන්තොපි ගාමමෙව පවිට්ඨොති වුත්තං හොති. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

9. ධම්මකථිකසුත්තවණ්ණනා

139. නවමෙ **අසහිතන්ති** අත්ථෙන අසංයුත්තං. **න කුසලා හොතීති** න ඡෙකා හොති. **සහිතාසහිතස්සාති** අත්ථනිස්සිතස්ස වා අනිස්සිතස්ස වා. එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

10. වාදීසුත්තවණ්ණනා

140. දසමෙ **අත්ථතො පරියාදානං ගච්ඡතීති** අට්ඨකථං පුච්ඡිතො පරියාදානං පරික්ඛයං ගච්ඡති, කථෙතුං න සක්කොති. **නො බ්‍යඤ්ජනතොති** බ්‍යඤ්ජනං පනස්ස පවත්තති න පරියාදියති. එසෙව නයො සබ්බත්ථාති.

පුග්ගලවග්ගො චතුත්ථො.

(15) 5. ආභාවග්ගො

1. ආභාසුත්තවණ්ණනා

141. පඤ්චමස්ස පඨමෙ ආභාසනවසෙන චන්දොව **චන්දාභා**. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

2-5. පභාසුත්තාදිවණ්ණනා

142-145. දුතියාදීසුපි පභාසනවසෙන චන්දොව **චන්දප්පභා**. ආලොකනවසෙන චන්දොව **චන්දාලොකො**. ඔභාසනවසෙන චන්දොව **චන්දොභාසො**. පජ්ජොතනවසෙන චන්දොව **චන්දපජ්ජොතො**ති. එවං සබ්බපදෙසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො.

6. පඨමකාලසුත්තවණ්ණනා

146. ඡට්ඨෙ **කාලා**ති යුත්තප්පයුත්තකාලා. **කාලෙන ධම්මස්සවන**න්ති යුත්තප්පයුත්තකාලෙ ධම්මස්සවනං. **ධම්මසාකච්ඡා**ති පඤ්හපුච්ඡනවිස්සජ්ජනවසෙන පවත්තා සංසන්දනකථා.

7. දුතියකාලසුත්තවණ්ණනා

147. සත්තමෙ **කාලා**ති තස්මිං තස්මිං කාලෙ ධම්මස්සවනාදිවසෙන පවත්තානං කුසලධම්මානං එතං අධිවචනං. තෙ භාවියන්ති චෙව අනුපරිවත්තියන්ති ච. **ආසවානං ඛය**න්ති අරහත්තං. අට්ඨමං උත්තානත්ථමෙව.

9-10. සුචරිතසුත්තාදිවණ්ණනා

149-150. නවමෙ **සණ්හා වාචා**ති මුදුකවාචා. **මන්තභාසා**ති මන්තසඞ්ඛාතාය පඤ්ඤාය පරිච්ඡින්දිත්වා කථිතකථා. දසමෙ **සීලසාරො**ති සාරසම්පාපකං සීලං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

ආභාවග්ගො පඤ්චමො.

තතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

4. චතුත්ථපණ්ණාසකං

(16) 1. ඉන්ද්‍රියවග්ගො

1. ඉන්ද්‍රියසුත්තාදිවණ්ණනා

151. චතුත්ථස්ස පඨමෙ සද්ධාධුරෙන ඉන්දට්ඨං කරොතීති **සද්ධින්ද්‍රියං**. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. දුතියෙ අස්සද්ධියෙ අකම්පනට්ඨෙන **සද්ධාබලං**. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. තතියෙ **අනවජ්ජබලන්ති** නිද්දොසබලං. **සඞ්ගහබලන්ති** සඞ්ගණ්හිතබ්බයුත්තකානං සඞ්ගණ්හනබලං. චතුත්ථපඤ්චමානි උත්තානානෙව.

6. කප්පසුත්තවණ්ණනා

156. ඡට්ඨෙ **සංවට්ටතීති** එත්ථ **තයො සංවට්ටා** ආපොසංවට්ටො, තෙජොසංවට්ටො, වායොසංවට්ටොති. **තිස්සො සංවට්ටසීමා** ආභස්සරා, සුභකිණ්හා, වෙහප්ඵලාති. යදා කප්පො තෙජෙන සංවට්ටති, ආභස්සරතො හෙට්ඨා අග්ගිනා ඩය්හති. යදා ආපෙන සංවට්ටති, සුභකිණ්හතො හෙට්ඨා උදකෙන විලීයති. යදා වාතෙන සංවට්ටති, වෙහප්ඵලතො හෙට්ඨා වාතෙන විද්ධංසති. විත්ථාරතො පන සදාපි එකං බුද්ධක්ඛෙත්තං විනස්සති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරකථා පන විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.403-404 ආදයො) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

7. රොගසුත්තවණ්ණනා

157. සත්තමෙ **විඝාතවාති** මහිච්ඡාපච්චයෙන විඝාතෙන දුක්ඛෙන සමන්නාගතො. **අසන්තුට්ඨොති** චතූසු පච්චයෙසු තීහි සන්තොසෙහි අසන්තුට්ඨො. **අනවඤ්ඤප්පටිලාභායාති** පරෙහි අනවජානනස්ස පටිලාභත්ථාය. **ලාභසක්කාරසිලොකප්පටිලාභායාති** සුසඞ්ඛතචතුපච්චයසඞ්ඛාතස්ස ලාභසක්කාරස්ස චෙව වණ්ණභණනසඞ්ඛාතස්ස සිලොකස්ස ච පටිලාභත්ථාය. **සඞ්ඛාය කුලානි උපසඞ්කමතීති** ''ඉති මං එතෙ ජානිස්සන්තී''ති ජානනත්ථාය කුලානි උපසඞ්කමති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

8. පරිහානිසුත්තවණ්ණනා

158. අට්ඨමෙ **ගම්භීරෙසූති** අත්ථගම්භීරෙසු. **ඨානාඨානෙසූති** කාරණාකාරණෙසු. **න කමතීති** නාවගාහති නප්පවත්තති. **පඤ්ඤාචක්ඛූති** එත්ථ උග්ගහපරිපුච්ඡාපඤ්ඤාපි වට්ටති, සම්මසනප්පටිවෙධපඤ්ඤාපි වට්ටතියෙව.

9. භික්ඛුනීසුත්තවණ්ණනා

159. නවමෙ **එහි ත්වන්ති** ථෙරෙ පටිබද්ධචිත්තා තං පහිණිතුං එවමාහ. **සසීසං පාරුපිත්වාති** සහ සීසෙන කායං පාරුපිත්වා. **මඤ්චකෙ නිපජ්ජීති** වෙගෙන මඤ්චකං පඤ්ඤාපෙත්වා තත්ථ නිපජ්ජි. **එතදවොචාති** තස්සාකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා ලොභප්පහානත්ථාය සණ්හෙනෙව අසුභකථං කථෙතුං එතං අවොච. **ආහාරසම්භූතොති** ආහාරෙන සම්භූතො ආහාරං නිස්සාය වඩ්ඪිතො. **ආහාරං නිස්සාය ආහාරං පජහතීති** පච්චුප්පන්නං කබළීකාරාහාරං නිස්සාය තං එවං යොනිසො සෙවමානො පුබ්බකම්මසඞ්ඛාතං ආහාරං පජහති. පච්චුප්පන්නෙපි පන කබළීකාරාහාරෙ නිකන්තිතණ්හා පජහිතබ්බා.

තණ්හං පජහතීති ඉදානි එවං පවත්තං පච්චුප්පන්නතණ්හං නිස්සාය වට්ටමූලිකං පුබ්බතණ්හං පජහති. අයං පන පච්චුප්පන්නතණ්හා කුසලා අකුසලාති? අකුසලා. සෙවිතබ්බා න සෙවිතබ්බාති? සෙවිතබ්බා. පටිසන්ධිං ආකඩ්ඪති නාකඩ්ඪතීති? නාකඩ්ඪති. එතිස්සාපි පන පච්චුප්පන්නාය සෙවිතබ්බතණ්හාය නිකන්ති පජහිතබ්බායෙව. **සො හි නාම ආයස්මා ආසවානං ඛයා උපසම්පජ්ජ විහරිස්සති, කිමඞ්ගං පනාහන්ති** එත්ථ **කිමඞ්ගං පනාති** කාරණපරිවිතක්කනමෙතං. ඉදං වුත්තං හොති – සො ආයස්මා අරහත්තඵලං සච්ඡිකත්වා විහරිස්සති, අහං කෙන කාරණෙන න සච්ඡිකත්වා විහරිස්සාමි. සොපි හි ආයස්මා සම්මාසම්බුද්ධස්සෙව පුත්තො, අහම්පි සම්මාසම්බුද්ධස්සෙව පුත්තො, මය්හම්පෙතං උප්පජ්ජිස්සතීති. **මානං නිස්සායාති** ඉදං එවං උප්පන්නසෙවිතබ්බමානං නිස්සාය. **මානං පජහතීති** වට්ටමූලකං පුබ්බමානං පජහති. යං නිස්සාය පනෙස තං පජහති, සොපි තණ්හා විය අකුසලො චෙව සෙවිතබ්බො ච, නො ච පටිසන්ධිං ආකඩ්ඪති. නිකන්ති පන තස්මිම්පි පජහිතබ්බාව.

සෙතුඝාතො වුත්තො භගවතාති පදඝාතො පච්චයඝාතො බුද්ධෙන භගවතා කථිතො. ඉති ඉමෙහි චතූහි අඞ්ගෙහි ථෙරෙ දෙසනං විනිවට්ටෙන්තෙ තස්සා භික්ඛුනියා ථෙරං ආරබ්භ උප්පන්නො ඡන්දරාගො අපගඤ්ඡි. සාපි ථෙරං ඛමාපෙතුං අච්චයං දෙසෙසි, ථෙරොපිස්සා පටිග්ගණ්හි. තං දස්සෙතුං **අථ ඛො සා භික්ඛුනීති**ආදි වුත්තං.

10. සුගතවිනයසුත්තවණ්ණනා

160. දසමෙ **දුග්ගහිතන්ති** උප්පටිපාටියා ගහිතං. **පරියාපුණන්තීති** වළඤ්ජෙන්ති කථෙන්ති. **පදබ්‍යඤ්ජනෙහීති** එත්ථ පදමෙව අත්ථස්ස බ්‍යඤ්ජනතො බ්‍යඤ්ජනන්ති වුත්තං. **දුන්නික්ඛිත්තස්සාති** දුට්ඨු නික්ඛිත්තස්ස උප්පටිපාටියා ඨපිතස්ස. **අත්ථොපි දුන්නයො හොතීති** අට්ඨකථා නීහරිත්වා කථෙතුං න සක්කා හොති. **ඡින්නමූලකොති** මූලභූතානං භික්ඛූනං උපච්ඡින්නත්තා ඡින්නමූලකො. **අප්පටිසරණොති** අප්පතිට්ඨො. **බාහුලිකාති** පච්චයබාහුල්ලාය පටිපන්නා. **සාථලිකාති** තිස්සො සික්ඛා සිථිලග්ගහණෙන ගණ්හනකා. **ඔක්කමනෙ පුබ්බඞ්ගමාති** පඤ්ච නීවරණානි අවගමනතො ඔක්කමනන්ති වුච්චන්ති, තත්ථ පුබ්බඞ්ගමාති අත්ථො. **පවිවෙකෙති** තිවිධෙ විවෙකෙ. **නික්ඛිත්තධුරාති** නිබ්බීරියා. ඉමිනා නයෙන පන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ඉන්ද්‍රියවග්ගො පඨමො.

(17) 2. පටිපදාවග්ගො

1. සංඛිත්තසුත්තවණ්ණනා

161. දුතියස්ස පඨමෙ සුඛපටික්ඛෙපෙන දුක්ඛා පටිපජ්ජිතබ්බතො පටිපදා එතිස්සාති **දුක්ඛාපටිපදා**. අසීඝප්පවත්තිතාය ගරුභාවෙන දන්ධා අභිඤ්ඤා එතිස්සාති **දන්ධාභිඤ්ඤා**. ඉමිනාව නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

2. විත්ථාරසුත්තවණ්ණනා

162. දුතියෙ **අභික්ඛණන්ති** අභිණ්හං. **ආනන්තරියන්ති** අනන්තරවිපාකදායකං මග්ගසමාධිං. **ආසවානං ඛයායාති** අරහත්තඵලත්ථාය. **පඤ්චින්ද්‍රියානීති** විපස්සනාපඤ්චමකානි පඤ්චින්ද්‍රියානි. **පඤ්ඤින්ද්‍රියන්ති** හි එත්ථ විපස්සනාපඤ්ඤාව පඤ්ඤින්ද්‍රියන්ති අධිප්පෙතං. සෙසමෙත්ථ පාළිවසෙන උත්තානමෙව.

ඉමාසං පන පටිපදානං අයං ආවිභාවකථා – ඉධ භික්ඛු පුබ්බෙ අකතාභිනිවෙසො පුබ්බභාගෙ රූපපරිග්ගහෙ කිලමති, අරූපපරිග්ගහෙ කිලමති, පච්චයපරිග්ගහෙ කිලමති, තීසු අද්ධාසු කිලමති, මග්ගාමග්ගෙ කිලමති. එවං පඤ්චසු ඨානෙසු කිලමන්තො විපස්සනං පාපුණාති. විපස්සනං පත්වාපි උදයබ්බයානුපස්සනෙ, භඞ්ගානුපස්සනෙ, භයතුපට්ඨානෙ, ආදීනවානුපස්සනෙ, නිබ්බිදානුපස්සනෙ, මුච්චිතුකම්‍යතාඤාණෙ, සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාඤාණෙ, අනුලොමඤාණෙ, ගොත්‍රභුඤාණෙති ඉමෙසු නවසු විපස්සනාඤාණෙසුපි කිලමිත්වාව ලොකුත්තරමග්ගං පාපුණාති. තස්ස සො ලොකුත්තරමග්ගො එවං දුක්ඛෙන ගරුභාවෙන සච්ඡිකතත්තා දුක්ඛපටිපදො දන්ධාභිඤ්ඤො නාම ජාතො. යො පන පුබ්බභාගෙ පඤ්චසු ඤාණෙසු කිලමන්තො අපරභාගෙ නවසු විපස්සනාඤාණෙසු අකිලමිත්වාව මග්ගං සච්ඡිකරොති, තස්ස සො මග්ගො එවං දුක්ඛෙන අගරුභාවෙන සච්ඡිකතත්තා දුක්ඛපටිපදො ඛිප්පාභිඤ්ඤො නාම ජාතො. ඉමිනා උපායෙන ඉතරාපි ද්වෙ වෙදිතබ්බා.

ගොණපරියෙසකඋපමාහි චෙතා විභාවෙතබ්බා – එකස්ස හි පුරිසස්ස චත්තාරො ගොණා පලායිත්වා අටවිං පවිට්ඨා. සො සකණ්ටකෙ සගහනෙ වනෙ තෙ පරියෙසන්තො ගහනමග්ගෙනෙව කිච්ඡෙන කසිරෙන ගන්ත්වා ගහනට්ඨානෙයෙව නිලීනෙ ගොණෙපි කිච්ඡෙන කසිරෙන අද්දස. එකො කිච්ඡෙන ගන්ත්වා අබ්භොකාසෙ ඨිතෙ ඛිප්පමෙව අද්දස. අපරො අබ්භොකාසමග්ගෙන සුඛෙන ගන්ත්වා ගහනට්ඨානෙ නිලීනෙ කිච්ඡෙන කසිරෙන අද්දස. අපරො අබ්භොකාසමග්ගෙනෙව සුඛෙන ගන්ත්වා අබ්භොකාසෙ ඨිතෙයෙව ඛිප්පං අද්දස. තත්ථ චත්තාරො ගොණා විය චත්තාරො අරියමග්ගා දට්ඨබ්බා, ගොණපරියෙසකො පුරිසො විය යොගාවචරො, ගහනමග්ගෙන කිච්ඡෙන කසිරෙන ගමනං විය පුබ්බභාගෙ පඤ්චසු ඤාණෙසු කිලමතො දුක්ඛාපටිපදා. ගහනට්ඨානෙ නිලීනානං කිච්ඡෙනෙව දස්සනං විය අපරභාගෙ නවසු ඤාණෙසු කිලමන්තස්ස අරියමග්ගානං දස්සනං. ඉමිනා උපායෙන සෙසඋපමාපි යොජෙතබ්බා.

3. අසුභසුත්තවණ්ණනා

163. තතියෙ **අසුභානුපස්සී කායෙ විහරතීති** අත්තනො කරජකායෙ ''යථා එතං, තථා ඉදං''න්ති ඉමිනා නයෙන බහිද්ධා දිට්ඨානං දසන්නං අසුභානං උපසංහරණවසෙන අසුභානුපස්සී විහරති, අත්තනො කායං අසුභතො පටිකූලතො ඤාණෙන පස්සතීති අත්ථො. **ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤීති** නවන්නං පාටිකුල්‍යානං වසෙන කබළීකාරාහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤී. **සබ්බලොකෙ අනභිරතිසඤ්ඤීති** සබ්බස්මිම්පි තෙධාතුකෙ ලොකසන්නිවාසෙ අනභිරතාය උක්කණ්ඨිතසඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අනිච්චානුපස්සීති** සබ්බෙපි තෙභූමකසඞ්ඛාරෙ අනිච්චතො අනුපස්සන්තො. **මරණසඤ්ඤාති** මරණං ආරබ්භ උප්පන්නසඤ්ඤා. **අජ්ඣත්තං සූපට්ඨිතා හොතීති** නියකජ්ඣත්තෙ සුට්ඨු උපට්ඨිතා හොති. එත්තාවතා බලවවිපස්සනා කථිතා. **සෙඛබලානීති** සික්ඛනකානං බලානි. සෙසමෙත්ථ පාළිවසෙන උත්තානමෙව. ''අසුභානුපස්සී''තිආදීනි පන දුක්ඛාය පටිපදාය දස්සනත්ථං වුත්තානි, පඨමජ්ඣානාදීනි සුඛාය. අසුභාදීනි හි පටිකූලාරම්මණානි, තෙසු පන පකතියාව සම්පියායමානං චිත්තං අල්ලීයති. තස්මා තානි භාවෙන්තො දුක්ඛපටිපදං පටිපන්නො නාම හොති. පඨමජ්ඣානාදීනි පණීතසුඛානි , තස්මා තානි පටිපන්නො සුඛපටිපදං පටිපන්නො නාම හොති.

අයං පනෙත්ථ සබ්බසාධාරණා උපමා – සඞ්ගාමාවචරපුරිසො හි ඵලකකොට්ඨකං කත්වා පඤ්චාවුධානි සන්නය්හිත්වා සඞ්ගාමං පවිසති, සො අන්තරා විස්සමිතුකාමො ඵලකකොට්ඨකං පවිසිත්වා විස්සමති චෙව පානභොජනාදීනි ච පටිසෙවති. තතො පුන සඞ්ගාමං පවිසිත්වා කම්මං කරොති. තත්ථ සඞ්ගාමො විය කිලෙසසඞ්ගාමො දට්ඨබ්බො, ඵලකකොට්ඨකො විය පඤ්චනිස්සයබලානි, සඞ්ගාමපවිසනපුරිසො විය යොගාවචරො, පඤ්චාවුධසන්නාහො විය විපස්සනාපඤ්චමානි ඉන්ද්‍රියානි, සඞ්ගාමං පවිසනකාලො විය විපස්සනාය කම්මකරණකාලො, විස්සමිතුකාමස්ස ඵලකකොට්ඨකං පවිසිත්වා විස්සමනපානභොජනානි පටිසෙවනකාලො විය විපස්සනාය කම්මං කරොන්තස්ස චිත්තුප්පාදස්ස නිරස්සාදක්ඛණෙ පඤ්ච බලානි නිස්සාය චිත්තං සම්පහංසනකාලො,

විස්සමිත්වා ඛාදිත්වා පිවිත්වා ච පුන සඞ්ගාමස්ස පවිසනකාලො විය පඤ්චහි බලෙහි චිත්තං සම්පහංසෙත්වා පුන විපස්සනාය කම්මං කරොන්තස්ස විවට්ටෙත්වා අරහත්තග්ගහණකාලො වෙදිතබ්බො. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ බලානි චෙව ඉන්ද්‍රියානි ච මිස්සකානෙව කථිතානීති.

4. පඨමඛමසුත්තවණ්ණනා

164. චතුත්ථෙ **අක්ඛමා**ති අනධිවාසිකපටිපදා. **ඛමා**ති අධිවාසිකපටිපදා. **දමා**ති ඉන්ද්‍රියදමනපටිපදා. **සමා**ති අකුසලවිතක්කානං වූපසමනපටිපදා. **රොසන්තං පටිරොසතී**ති ඝට්ටෙන්තං පටිඝට්ටෙති. **භණ්ඩන්තං පටිභණ්ඩතී**ති පහරන්තං පටිපහරති. පඤ්චමඡට්ඨානි උත්තානත්ථානෙව.

7. මහාමොග්ගල්ලානසුත්තවණ්ණනා

167. සත්තමෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා සුඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා අහෙසුං, අරහත්තමග්ගො දුක්ඛපටිපදො ඛිප්පාභිඤ්ඤො. තස්මා එවමාහ – ‘‘යායං පටිපදා දුක්ඛා ඛිප්පාභිඤ්ඤා, ඉමං මෙ පටිපදං ආගම්ම අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුත්ත’’න්ති.

8. සාරිපුත්තසුත්තවණ්ණනා

168. අට්ඨමෙ ධම්මසෙනාපතිත්ථෙරස්ස හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා සුඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා, අරහත්තමග්ගො සුඛපටිපදො ඛිප්පාභිඤ්ඤො. තස්මා ‘‘යායං පටිපදා සුඛා ඛිප්පාභිඤ්ඤා’’ති ආහ. ඉමෙසු පන ද්වීසුපි සුත්තෙසු මිස්සිකාව පටිපදා කථිතාති වෙදිතබ්බා.

9. සසඞ්ඛාරසුත්තවණ්ණනා

169. නවමෙ පඨමදුතියපුග්ගලා සුක්ඛවිපස්සකා සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන සඞ්ඛාරනිමිත්තං උපට්ඨපෙන්ති. තෙසු එකො විපස්සනින්ද්‍රියානං බලවත්තා ඉධෙව කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායති, එකො ඉන්ද්‍රියානං දුබ්බලතාය ඉධ අසක්කොන්තො අනන්තරෙ අත්තභාවෙ තදෙව මූලකම්මට්ඨානං පටිලභිත්වා සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන සඞ්ඛාරනිමිත්තං උපට්ඨපෙත්වා කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායති, තතියචතුත්ථා සමථයානිකා. තෙසං එකො අසඞ්ඛාරෙන අප්පයොගෙන ඉන්ද්‍රියානං බලවත්තා ඉධෙව කිලෙසෙ ඛෙපෙති, එකො ඉන්ද්‍රියානං දුබ්බලත්තා ඉධ අසක්කොන්තො අනන්තරෙ අත්තභාවෙ තදෙව මූලකම්මට්ඨානං පටිලභිත්වා අසඞ්ඛාරෙන අප්පයොගෙන කිලෙසෙ ඛෙපෙතීති වෙදිතබ්බො.

10. යුගනද්ධසුත්තවණ්ණනා

170. දසමෙ **සමථපුබ්බඞ්ගම**න්ති සමථං පුබ්බඞ්ගමං පුරෙචාරිකං කත්වා. **මග්ගො සඤ්ජායතී**ති පඨමො ලොකුත්තරමග්ගො නිබ්බත්තති. **සො තං මග්ග**න්ති එකචිත්තක්ඛණිකමග්ගස්ස ආසෙවනාදීනි නාම නත්ථි, දුතියමග්ගාදයො පන උප්පාදෙන්තො තමෙව ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොතීති වුච්චති. **විපස්සනාපුබ්බඞ්ගම**න්ති විපස්සනං පුබ්බඞ්ගමං පුරෙචාරිකං කත්වා සමථං භාවෙති, පකතියා විපස්සනාලාභී විපස්සනාය ඨත්වා සමාධිං උප්පාදෙතීති අත්ථො.

යුගනද්ධං භාවෙතීති යුගනද්ධං කත්වා භාවෙති. තත්ථ තෙනෙව චිත්තෙන සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තෙනෙව සඞ්ඛාරෙ සම්මසිතුං න සක්කා. අයං පන යාවතා සමාපත්තියො සමාපජ්ජති, තාවතා සඞ්ඛාරෙ සම්මසති. යාවතා සඞ්ඛාරෙ සම්මසති, තාවතා සමාපත්තියො සමාපජ්ජති. කථං? පඨමජ්ඣානං සමාපජ්ජති, තතො වුට්ඨාය සඞ්ඛාරෙ සම්මසති, සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා දුතියජ්ඣානං සමාපජ්ජති. තතො වුට්ඨාය පුන සඞ්ඛාරෙ සම්මසති. සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා තතියජ්ඣානං…පෙ…. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, තතො වුට්ඨාය සඞ්ඛාරෙ සම්මසති. එවමයං සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති නාම.

ධම්මුද්ධච්චවිග්ගහිතන්ති සමථවිපස්සනාධම්මෙසු දසවිපස්සනුපක්කිලෙසසඞ්ඛාතෙන උද්ධච්චෙන විග්ගහිතං, සුග්ගහිතන්ති අත්ථො. **සො, ආවුසො, සමයො**ති ඉමිනා සත්තන්නං සප්පායානං පටිලාභකාලො කථිතො. **යං තං චිත්ත**න්ති යස්මිං සමයෙ තං විපස්සනාවීථිං ඔක්කමිත්වා පවත්තං චිත්තං. **අජ්ඣත්තමෙව සන්තිට්ඨතී**ති විපස්සනාවීථිං පච්චොත්ථරිත්වා තස්මිංයෙව ගොචරජ්ඣත්තසඞ්ඛාතෙ ආරම්මණෙ සන්තිට්ඨති. **සන්නිසීදතී**ති ආරම්මණවසෙන සම්මා නිසීදති. **එකොදි හොතී**ති එකග්ගං හොති. **සමාධියතී**ති සම්මා ආධියති සුට්ඨපිතං හොති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

පටිපදාවග්ගො දුතියො.

(18) 3. සඤ්චෙතනියවග්ගො

1. චෙතනාසුත්තවණ්ණනා

171. තතියස්ස පඨමෙ **කායෙති** කායද්වාරෙ, කායවිඤ්ඤත්තියා සතීති අත්ථො. **කායසඤ්චෙතනාහෙතූති**ආදීසු කායසඤ්චෙතනා නාම කායද්වාරෙ චෙතනා පකප්පනා. සා අට්ඨ කාමාවචරකුසලවසෙන අට්ඨවිධා, අකුසලවසෙන ද්වාදසවිධාති වීසතිවිධා. තථා වචීසඤ්චෙතනා, තථා මනොසඤ්චෙතනා. අපිචෙත්ථ නව මහග්ගතචෙතනාපි ලබ්භන්ති. **කායසඤ්චෙතනාහෙතූති** කායසඤ්චෙතනාපච්චයා. **උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛ**න්ති අට්ඨකුසලකම්මපච්චයා නියකජ්ඣත්තෙ සුඛං උප්පජ්ජති, ද්වාදසඅකුසලකම්මපච්චයා දුක්ඛං. සෙසද්වාරෙසුපි එසෙව නයො. **අවිජ්ජාපච්චයාවාති** අවිජ්ජාකාරණෙනෙව. සචෙ හි අවිජ්ජා ඡාදයමානා පච්චයො හොති, එවං සන්තෙ තීසු ද්වාරෙසු සුඛදුක්ඛානං පච්චයභූතා චෙතනා උප්පජ්ජති. ඉති මූලභූතාය අවිජ්ජාය වසෙනෙතං වුත්තං.

සාමං වාතිආදීසු පරෙහි අනාණත්තො සයමෙව අභිසඞ්ඛරොන්තො සාමං කායසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොති නාම. යං පන පරෙ සමාදපෙත්වා ආණාපෙත්වා කාරෙන්ති, තස්ස තං කායසඞ්ඛාරං පරෙ අභිසඞ්ඛරොන්ති නාම. යො පන කුසලං කුසලන්ති අකුසලං අකුසලන්ති කුසලවිපාකං කුසලවිපාකොති අකුසලවිපාකං අකුසලවිපාකොති ජානන්තො කායද්වාරෙ වීසතිවිධං කායසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොති, අයං සම්පජානො අභිසඞ්ඛරොති නාම. යො එවං අජානන්තො අභිසඞ්ඛරොති, අයං අසම්පජානො අභිසඞ්ඛරොති නාම. සෙසද්වාරෙසුපි එසෙව නයො.

තත්ථ අසම්පජානකම්මං එවං වෙදිතබ්බං – දහරදාරකා ‘‘මාතාපිතූහි කතං කරොමා’’ති චෙතියං වන්දන්ති, පුප්ඵපූජං කරොන්ති, භික්ඛුසඞ්ඝං වන්දන්ති, තෙසං කුසලන්ති අජානන්තානම්පි තං කුසලමෙව හොති. තථා මිගපක්ඛිආදයො තිරච්ඡානා ධම්මං සුණන්ති, සඞ්ඝං වන්දන්ති, චෙතියං වන්දන්ති, තෙසං ජානන්තානම්පි අජානන්තානම්පි තං කුසලමෙව හොති. දහරදාරකා පන මාතාපිතරො හත්ථපාදෙහි පහරන්ති, භික්ඛූනං තලසත්තිකං උග්ගිරන්ති, දණ්ඩං ඛිපන්ති, අක්කොසන්ති . ගාවියො භික්ඛුසඞ්ඝං අනුබන්ධන්ති, සුනඛා අනුබන්ධන්ති, ඩංසන්ති, සීහබ්‍යග්ඝාදයො අනුබන්ධන්ති, ජීවිතා වොරොපෙන්ති. තෙසං ජානන්තානම්පි අජානන්තානම්පි අකුසලකම්මං හොතීති වෙදිතබ්බං.

ඉදානි තීසුපි ද්වාරෙසු ආයූහනචෙතනා සමොධානෙතබ්බා. සෙය්‍යථිදං – කායද්වාරෙ සයංකතමූලිකා වීසති චෙතනා, ආණත්තිමූලිකා වීසති, සම්පජානමූලිකා වීසති, අසම්පජානමූලිකා වීසතීති අසීති චෙතනා හොන්ති, තථා වචීද්වාරෙ. මනොද්වාරෙ පන එකෙකස්මිම්පි විකප්පෙ එකූනතිංස කත්වා සතඤ්ච සොළස ච හොන්ති. ඉති සබ්බාපි තීසු ද්වාරෙසු ද්වෙ සතානි ඡසත්තති ච චෙතනා. තා සබ්බාපි සඞ්ඛාරක්ඛන්ධොතෙව සඞ්ඛං ගච්ඡන්ති, තංසම්පයුත්තො වෙදයිතාකාරො වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ජානනාකාරො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, චිත්තං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, කායො උපාදාරූපං, තස්ස පච්චයා චතස්සො ධාතුයො චත්තාරි භූතානීති ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චං නාම.

ඉමෙසු, භික්ඛවෙ, ධම්මෙසු අවිජ්ජා අනුපතිතාති ඉමෙසු වුත්තප්පභෙදෙසු චෙතනාධම්මෙසු අවිජ්ජා සහජාතවසෙන ච උපනිස්සයවසෙන ච අනුපතිතා. එවං වට්ටඤ්චෙව වට්ටමූලිකා ච අවිජ්ජා දස්සිතා හොති.

එත්තාවතා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්තස්ස ඛීණාසවස්ස ඉදානි ථුතිං කරොන්තො **අවිජ්ජායත්වෙව අසෙසවිරාගනිරොධාති**ආදිමාහ. තත්ථ **අසෙසවිරාගනිරොධාති** අසෙසවිරාගෙන චෙව අසෙසනිරොධෙන ච. **සො කායො න හොතීති** ඛීණාසවස්ස කායෙන කරණකම්මං පඤ්ඤායති, චෙතියඞ්ගණසම්මජ්ජනං බොධියඞ්ගණසම්මජ්ජනං අභික්කමනං පටික්කමනං වත්තානුවත්තකරණන්ති එවමාදි. කායද්වාරෙ පනස්ස වීසති චෙතනා අවිපාකධම්මතං ආපජ්ජන්ති. තෙන වුත්තං – ‘‘සො කායො න හොති, යං පච්චයාස්ස තං උප්පජ්ජති අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛ’’න්ති. කායද්වාරප්පවත්තා හි චෙතනා ඉධ කායොති අධිප්පෙතා. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. **ඛෙත්තන්ති**ආදීනිපි කුසලාකුසලකම්මස්සෙව නාමානි. තඤ්හි විපාකස්ස විරුහනට්ඨානට්ඨෙන ඛෙත්තං, පතිට්ඨානට්ඨෙන වත්ථු, කාරණට්ඨෙන ආයතනං, අධිකරණට්ඨෙන අධිකරණන්ති වුච්චති.

ඉති සත්ථා එත්තකෙන ඨානෙන තීහි ද්වාරෙහි ආයූහිතකම්මං දස්සෙත්වා ඉදානි තස්ස කම්මස්ස විපච්චනට්ඨානං දස්සෙතුං **චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **අත්තභාවප්පටිලාභාති** පටිලද්ධඅත්තභාවා. **අත්තසඤ්චෙතනා කමතීති** අත්තනා පකප්පිතචෙතනා වහති පවත්තති.

අත්තසඤ්චෙතනාහෙතු තෙසං සත්තානං තම්හා කායා චුති හොතීතිආදීසු ඛිඩ්ඩාපදොසිකා දෙවා **අත්තසඤ්චෙතනාහෙතු** චවන්ති. තෙසඤ්හි නන්දනවනචිත්තලතාවනඵාරුසකවනාදීසු දිබ්බරතිසමප්පිතානං කීළන්තානං පානභොජනෙ සති සම්මුස්සති, තෙ ආහාරූපච්ඡෙදෙන ආතපෙ ඛිත්තමාලා විය මිලායන්ති. මනොපදොසිකා දෙවා **පරසඤ්චෙතනාහෙතු** චවන්ති, එතෙ චාතුමහාරාජිකා දෙවා. තෙසු කිර එකො දෙවපුත්තො ‘‘නක්ඛත්තං කීළිස්සාමී’’ති සපරිවාරො රථෙන වීථිං පටිපජ්ජති. අථඤ්ඤො නික්ඛමන්තො තං පුරතො ගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘කිං, භො, අයං කපණො අදිට්ඨපුබ්බං විය එතං දිස්වා පීතියා උද්ධුමාතො විය ගජ්ජමානො විය ච ගච්ඡතී’’ති

කුජ්ඣති. පුරතො ගච්ඡන්තොපි නිවත්තිත්වා තං කුද්ධං දිස්වා කුද්ධා නාම සුවිජානා හොන්තීති කුද්ධභාවමස්ස ඤත්වා ‘‘ත්වං කුද්ධො මය්හං කිං කරිස්සසි, අයං සම්පත්ති මයා දානසීලාදීනං වසෙන ලද්ධා, න තුය්හං වසෙනා’’ති පටිකුජ්ඣති. එකස්මිඤ්හි කුද්ධෙ ඉතරො අකුද්ධො රක්ඛති, උභොසු පන කුද්ධෙසු එකස්ස කොධො ඉතරස්ස පච්චයො හොති, තස්සපි කොධො ඉතරස්ස පච්චයො හොතීති උභො කන්දන්තානංයෙව ඔරොධානං චවන්ති. මනුස්සා **අත්තසඤ්චෙතනා ච පරසඤ්චෙතනා ච හෙතු** චවන්ති, අත්තසඤ්චෙතනාය ච පරසඤ්චෙතනාය ච හෙතුභූතාය චවන්තීති අත්ථො. මනුස්සා හි කුජ්ඣිත්වා අත්තනාව අත්තානං හත්ථෙහිපි දණ්ඩෙහිපි පහරන්ති, රජ්ජුබන්ධනාදීහිපි බන්ධන්ති, අසිනාපි සීසං ඡින්දන්ති, විසම්පි ඛාදන්ති, පපාතෙපි පතන්ති, උදකම්පි පවිසන්ති, අග්ගිම්පි පවිසන්ති, පරෙපි දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා පහරිත්වා මාරෙන්ති. එවං තෙසු අත්තසඤ්චෙතනාපි පරසඤ්චෙතනාපි කමති.

කතමෙ තෙන දෙවා දට්ඨබ්බාති කතමෙ නාම තෙ දෙවා දට්ඨබ්බාති අත්ථො. තෙන වා අත්තභාවෙන කතමෙ දෙවා දට්ඨබ්බාතිපි අත්ථො. කස්මා පන ථෙරො ඉමං පඤ්හං පුච්ඡති, කිං අත්තනා කථෙතුං නප්පහොතීති? පහොති, ඉදං පන පදං අත්තනො සභාවෙන බුද්ධවිසයං පඤ්හන්ති ථෙරො න කථෙසි. **තෙන දට්ඨබ්බා**ති තෙන අත්තභාවෙන දට්ඨබ්බා. අයං පන පඤ්හො හෙට්ඨා කාමාවචරෙපි රූපාවචරෙපි ලබ්භති, භවග්ගෙන පන පරිච්ඡින්දිත්වා කථිතො නිප්පදෙසෙන කථිතො හොතීති භගවතා එවං කථිතො.

ආගන්තාරො ඉත්ථත්තන්ති ඉත්ථභාවං කාමාවචරපඤ්චක්ඛන්ධභාවමෙව ආගන්තාරො, නෙව තත්ථූපපත්තිකා න උපරූපපත්තිකා හොන්ති. **අනාගන්තාරො ඉත්ථත්ත**න්ති ඉමං ඛන්ධපඤ්චකං අනාගන්තාරො, හෙට්ඨූපපත්තිකා න හොන්ති, තත්ථූපපත්තිකා වා උපරූපපත්තිකා වා තත්ථෙව වා පරිනිබ්බායිනො හොන්තීති අත්ථො. එත්ථ ච හෙට්ඨිමභවෙ නිබ්බත්තානං වසෙන උපරූපපත්තිකා වෙදිතබ්බා. භවග්ගෙ පනෙතං නත්ථි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

2. විභත්තිසුත්තවණ්ණනා

172. දුතියෙ **අත්ථපටිසම්භිදා**ති පඤ්චසු අත්ථෙසු පභෙදගතං ඤාණං. **ඔධිසො**ති කාරණසො. **බ්‍යඤ්ජනසො**ති අක්ඛරසො. **අනෙකපරියායෙනා**ති අනෙකෙහි කාරණෙහි. **ආචික්ඛාමී**ති කථෙමි. **දෙසෙමී**ති පාකටං කත්වා කථෙමි. **පඤ්ඤාපෙමී**ති ජානාපෙමි. **පට්ඨපෙමී**ති පට්ඨපෙත්වා පවත්තෙත්වා කථෙමි. **විවරාමී**ති විවටං කත්වා කථෙමි. **විභජාමී**ති විභජිත්වා කථෙමි. **උත්තානීකරොමී**ති ගම්භීරං උත්තානකං කත්වා කථෙමි. **සො මං පඤ්හෙනා**ති සො මං පඤ්හෙන උපගච්ඡතු. **අහං වෙය්‍යාකරණෙනා**ති අහමස්ස පඤ්හකථනෙන චිත්තං ආරාධෙස්සාමි. **යො නො ධම්මානං සුකුසලො**ති යො අම්හාකං අධිගතධම්මානං සුකුසලො සත්ථා, සො එස සම්මුඛීභූතො. යදි මයා අත්ථපටිසම්භිදා න සච්ඡිකතා, ‘‘සච්ඡිකරොහි තාව සාරිපුත්තා’’ති වත්වා මං පටිබාහිස්සතීති සත්ථු පුරතො නිසින්නකොව සීහනාදං නදති. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉමාසු ච පන පටිසම්භිදාසු තිස්සො පටිසම්භිදා ලොකියා, අත්ථපටිසම්භිදා ලොකියලොකුත්තරාති.

3. මහාකොට්ඨිකසුත්තවණ්ණනා

173. තතියෙ **ඵස්සායතනාන**න්ති ඵස්සාකරානං, ඵස්සස්ස උප්පත්තිට්ඨානානන්ති අත්ථො. **අත්ථඤ්ඤං කිඤ්චී**ති එතෙසු අසෙසතො නිරුද්ධෙසු තතො පරං කොචි අප්පමත්තකොපි කිලෙසො අත්ථීති පුච්ඡති. **නත්ථඤ්ඤං කිඤ්චී**ති ඉධාපි ‘‘අප්පමත්තකොපි කිලෙසො නත්ථී’’ති පුච්ඡති. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. ඉමෙ පන චත්තාරොපි පඤ්හෙ සස්සතුච්ඡෙදඑකච්චසස්සතඅමරාවික්ඛෙපවසෙන පුච්ඡති. තෙනස්ස ථෙරො පුච්ඡිතපුච්ඡිතං පටිබාහන්තො **මා හෙව**න්ති ආහ. එත්ථ **හි**ඉති නිපාතමත්තං, එවං මා භණීති අත්ථො. අත්තූපලද්ධිවසෙනෙව ‘‘අත්ථඤ්ඤං කිඤ්චි අඤ්ඤො කොචි අත්තා නාම අත්ථී’’ති සස්සතාදිආකාරෙන පුච්ඡති. කිං පනෙස අත්තූපලද්ධිකොති? න අත්තූපලද්ධිකො. එවංලද්ධිකො පන තත්ථෙකො භික්ඛු නිසින්නො, සො පුච්ඡිතුං න සක්කොති. තස්ස ලද්ධිං විස්සජ්ජාපනත්ථං එවං පුච්ඡති. යෙපි ච අනාගතෙ එවංලද්ධිකා භවිස්සන්ති, තෙසං ‘‘බුද්ධකාලෙපෙසො පඤ්හො මහාසාවකෙහි විස්සජ්ජිතො’’ති වචනොකාසුපච්ඡෙදනත්ථං පුච්ඡතියෙව.

අප්පපඤ්චං පපඤ්චෙතීති න පපඤ්චෙතබ්බට්ඨානෙ පපඤ්චං කරොති, අනාචරිතබ්බං මග්ගං චරති. **තාවතා පපඤ්චස්ස ගතී**ති යත්තකා ඡන්නං ඵස්සායතනානං ගති, තත්තකාව තණ්හාදිට්ඨිමානප්පභෙදස්ස පපඤ්චස්ස ගති. **ඡන්නං, ආවුසො, ඵස්සායතනානං අසෙසවිරාගනිරොධා පපඤ්චනිරොධො පපඤ්චවූපසමො**ති එතෙසු ඡසු ආයතනෙසු සබ්බසො නිරුද්ධෙසු පපඤ්චාපි නිරුද්ධාව හොන්ති, වූපසන්තාව හොන්තීති අත්ථො. ආරුප්පෙ පන පුථුජ්ජනදෙවතානං කිඤ්චාපි පඤ්ච ඵස්සායතනානි නිරුද්ධානි, ඡට්ඨස්ස පන අනිරුද්ධත්තා තයොපි පපඤ්චා අප්පහීනාව. අපිච පඤ්චවොකාරභවවසෙනෙව පඤ්හො කථිතොති. චතුත්ථෙ ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

5. උපවාණසුත්තවණ්ණනා

175-176. පඤ්චමෙ **විජ්ජායන්තකරො හොතී**ති විජ්ජාය වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තකරො හොති, සකලං වට්ටදුක්ඛං පරිච්ඡින්නං පරිවටුමං කත්වා තිට්ඨතීති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **සඋපාදානො**ති සගහණොව හුත්වා. **අන්තකරො**

අභබ්බෝති වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තං කත්වා ඨිතො අභබ්බො. **චරණසම්පන්නොති** පන්නරසධම්මභෙදෙන චරණෙන සමන්නාගතො. **යථාභූතං ජානං පස්සං අන්තකරො හොතීති** යථාසභාවං මග්ගපඤ්ඤාය ජානිත්වා පස්සිත්වා වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තං කත්වා ඨිතො නාම හොතීති අරහත්තනිකූටෙන පඤ්හං නිට්ඨපෙසි. ඡට්ඨං හෙට්ඨා එකකනිපාතවණ්ණනායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

7. රාහුලසුත්තවණ්ණනා

177. සත්තමෙ **අජ්ඣත්තිකාති** කෙසාදීසු වීසතියා කොට්ඨාසෙසු ථද්ධාකාරලක්ඛණා පථවීධාතු. **බාහිරාති** බහිද්ධා අනින්ද්‍රියබද්ධෙසු පාසාණපබ්බතාදීසු ථද්ධාකාරලක්ඛණා පථවීධාතු . ඉමිනාව නයෙන සෙසාපි ධාතුයො වෙදිතබ්බා. **නෙතං මම, නෙසොහමස්මි, න මෙසො අත්තාති** ඉදං තයං තණ්හාමානදිට්ඨිග්ගාහපටික්ඛෙපවසෙන වුත්තං. **සම්මප්පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බන්ති** හෙතුනා කාරණෙන මග්ගපඤ්ඤාය පස්සිතබ්බං. **දිස්වාති** සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය පස්සිත්වා. **අච්ඡෙච්ඡි තණ්හන්ති** මග්ගවජ්ඣතණ්හං සමූලකං ඡින්දි. **විවත්තයි සංයොජනන්ති** දසවිධම්පි සංයොජනං විවත්තයි උබ්බත්තෙත්වා පජහි. **සම්මා මානාභිසමයාති** හෙතුනා කාරණෙන නවවිධස්ස මානස්ස පහානාභිසමයා. **අන්තමකාසි දුක්ඛස්සාති** වට්ටදුක්ඛං පරිච්ඡින්නං පරිවටුමං අකාසි, කත්වා ඨිතොති අත්ථො. ඉති සත්ථාරා සංයුත්තමහානිකායෙ රාහුලොවාදෙ (සං. නි. 3.91 ආදයො) විපස්සනා කථිතා, චූළරාහුලොවාදෙපි (ම. නි. 3.416 ආදයො) විපස්සනා කථිතා, අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදෙ (ම. නි. 2.107 ආදයො) දහරස්සෙව සතො මුසාවාදා වෙරමණී කථිතා, මහාරාහුලොවාදෙ (ම. නි. 2.113 ආදයො) විපස්සනා කථිතා. ඉමස්මිං අඞ්ගුත්තරමහානිකායෙ අයං චතුකොටිකසුඤ්ඤතා නාම කථිතාති.

8. ජම්බාලීසුත්තවණ්ණනා

178. අට්ඨමෙ **සන්තං චෙතොවිමුත්තින්ති** අට්ඨන්නං සමාපත්තීනං අඤ්ඤතරං සමාපත්තිං. **සක්කායනිරොධන්ති** තෙභූමකවට්ටසඞ්ඛාතස්ස සක්කායස්ස නිරොධං, නිබ්බානන්ති අත්ථො. **න පක්ඛන්දතීති** ආරම්මණවසෙන න පක්ඛන්දති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **න පාටිකඞ්ඛොති** න පාටිකඞ්ඛිතබ්බො. **ලෙපගතෙනාති** ලෙපමක්ඛිතෙන.

ඉමස්මිඤ්ච පනත්ථෙ නදීපාරං ගන්තුකාමපුරිසොපම්මං ආහරිතබ්බං – එකො කිර පුරිසො චණ්ඩසොතාය වාළමච්ඡාකුලාය නදියා පාරං ගන්තුකාමො ‘‘ඔරිමං තීරං සාසඞ්කං සප්පටිභයං, පාරිමං තීරං ඛෙමං අප්පටිභයං, කිං නු ඛො කත්වා පාරං ගමිස්සාමී’’ති පටිපාටියා ඨිතෙ අට්ඨ කකුධරුක්ඛෙ දිස්වා ‘‘සක්කා ඉමාය රුක්ඛපටිපාටියා ගන්තු’’න්ති මනසිකත්වා ‘‘කකුධරුක්ඛා නාම මට්ඨසාඛා හොන්ති, සාඛාය හත්ථා න සණ්ඨහෙය්‍යු’’න්ති නිග්‍රොධපිලක්ඛරුක්ඛාදීනං අඤ්ඤතරස්ස ලාඛාය හත්ථපාදෙ මක්ඛෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන එකං සාඛං ගණ්හි. හත්ථො තත්ථෙව ලගි. පුන වාමහත්ථෙන දක්ඛිණපාදෙන වාමපාදෙනාති චත්තාරොපි හත්ථපාදා තත්ථෙව ලගිංසු. සො අධොසිරො ලම්බමානො උපරිනදියං දෙවෙ වුට්ඨෙ පුණ්ණාය නදියා සොතෙ නිමුග්ගො කුම්භීලාදීනං භක්ඛො අහොසි.

තත්ථ නදීසොතං විය සංසාරසොතං දට්ඨබ්බං, සොතස්ස පාරං ගන්තුකාමපුරිසො විය යොගාවචරො, ඔරිමතීරං විය සක්කායො, පාරිමතීරං විය නිබ්බානං, පටිපාටියා ඨිතා අට්ඨ කකුධරුක්ඛා විය අට්ඨ සමාපත්තියො, ලෙපමක්ඛිතෙන හත්ථෙන සාඛාගහණං විය ඣානවිපස්සනානං පාරිපන්ථිකෙ අසොධෙත්වා සමාපත්තිසමාපජ්ජනං, චතූහි හත්ථපාදෙහි සාඛාය බද්ධස්ස ඔලම්බනං විය පඨමජ්ඣානෙ නිකන්තියා ලග්ගකාලො, උපරිසොතෙ වුට්ඨියී විය ඡසු ද්වාරෙසු කිලෙසානං උප්පන්නකාලො, නදියා පුණ්ණාය සොතෙ නිමුග්ගස්ස කුම්භීලාදීනං භක්ඛභූතකාලො විය සංසාරසොතෙ නිමුග්ගස්ස චතූසු අපායෙසු දුක්ඛානුභවනකාලො වෙදිතබ්බො.

සුද්ධෙන හත්ථෙනාති සුධොතෙන පරිසුද්ධහත්ථෙන. ඉමස්මිම්පි අත්ථෙ තාදිසමෙව ඔපම්මං කාතබ්බං – තථෙව හි පාරං ගන්තුකාමො පුරිසො ‘‘කකුධරුක්ඛා නාම මට්ඨසාඛා, කිලිට්ඨහත්ථෙන ගණ්හන්තස්ස හත්ථො පරිගලෙය්‍යා’’ති හත්ථපාදෙ සුධොතෙ කත්වා එකං සාඛං ගණ්හිත්වා පඨමං රුක්ඛං ආරුළ්හො. තතො ඔතරිත්වා දුතියං…පෙ.… තතො ඔතරිත්වා අට්ඨමං, අට්ඨමරුක්ඛතො ඔතරිත්වා පාරිමතීරෙ ඛෙමන්තභූමිං ගතො.

තත්ථ ‘‘ඉමෙහි රුක්ඛෙහි පාරිමතීරං ගමිස්සාමී’’ති තස්ස පුරිසස්ස චින්තිතකාලො විය යොගිනො ‘‘අට්ඨ සමාපත්තියො සමාපජ්ජිත්වා සමාපත්තිතො වුට්ඨාය අරහත්තං ගමිස්සාමී’’ති චින්තිතකාලො, සුද්ධෙන හත්ථෙන සාඛාගහණං විය ඣානවිපස්සනානං පාරිපන්ථිකධම්මෙ සොධෙත්වා සමාපත්තිසමාපජ්ජනං. තත්ථ පඨමරුක්ඛාරොහණකාලො විය පඨමජ්ඣානසමාපත්තිකාලො, පඨමරුක්ඛතො ඔරුය්හ දුතියං ආරුළ්හකාලො විය පඨමජ්ඣානෙ නිකන්තියා අබද්ධස්ස තතො වුට්ඨාය දුතියජ්ඣානසමාපන්නකාලො…පෙ.… සත්තමරුක්ඛතො ඔරුය්හ අට්ඨමං ආරුළ්හකාලො විය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියං නිකන්තියා අබද්ධස්ස තතො වුට්ඨාය නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපන්නකාලො. අට්ඨමරුක්ඛතො ඔරුය්හ පාරිමතීරං ඛෙමන්තභූමිං ගතකාලො විය නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනෙ නිකන්තියා අබද්ධස්ස සමාපත්තිතො වුට්ඨාය සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා අරහත්තප්පත්තකාලො වෙදිතබ්බො.

අවිජ්ජාප්පභෙදං මනසි කරොතීති අට්ඨසු ඨානෙසු අඤ්ඤාණභූතාය ගණබහලමහාඅවිජ්ජාය පභෙදසඞ්ඛාතං අරහත්තං මනසි කරොති. **න පක්ඛන්දතීති** ආරම්මණවසෙනෙව න පක්ඛන්දති. **ජම්බාලීති** ගාමතො නික්ඛන්තස්ස මහාඋදකස්ස පතිට්ඨානභූතො මහාආවාටො. **අනෙකවස්සගණිකාති** ගාමස්ස වා නගරස්ස වා උප්පන්නකාලෙයෙව උප්පන්නත්තා අනෙකානි වස්සගණානි උප්පන්නාය එතිස්සාති අනෙකවස්සගණිකා. **ආයමුඛානීති** වතස්සො පවිසනකන්දරා. **අපායමුඛානීති** අපවාහනච්ඡිද්දානි. **න ආළිප්පභෙදො පාටිකඞ්ඛොති** න පාළිප්පභෙදො පාටිකඞ්ඛිතබ්බො. න හි තතො උදකං උට්ඨාය පාළිං භින්දිත්වා කචවරං ගහෙත්වා මහාසමුද්දං පාපුණාති.

ඉමස්ස පනත්ථස්ස විභාවනත්ථං උය්‍යානගවෙසකඔපම්මං ආහරිතබ්බං. එකො කිර නගරවාසිකො කුලපුත්තො උය්‍යානං ගවෙසන්තො නගරතො නාතිදූරෙ නච්චාසන්නෙ මහන්තං ජම්බාලිං අද්දස. සො ''ඉමස්මිං ඨානෙ රමණීයං උය්‍යානං භවිස්සතී''ති සල්ලක්ඛෙත්වා කුද්දාලං ආදාය චත්තාරිපි කන්දරානි පිධාය අපවාහනච්ඡිද්දානි විවරිත්වා අට්ඨාසි. දෙවො න සම්මා වස්සි, අවසෙසඋදකං අපවාහනච්ඡිද්දෙන පරිස්සවිත්වා ගතං. චම්මඛණ්ඩපිලොතිකාදීනි තත්ථෙව පූතිකානි ජාතානි, පාණකා සණ්ඨිතා, සමන්තා අනුපගමනීයා ජාතා. උපගතානම්පි නාසාපුටෙ පිධාය පක්කමිතබ්බං හොති . සො කතිපාහෙන ආගන්ත්වා පටික්කම්ම ඨිතො ඔලොකෙත්වා ''න සක්කා උපගන්තු''න්ති පක්කාමි.

තත්ථ නගරවාසී කුලපුත්තො විය යොගාවචරො දට්ඨබ්බො, උය්‍යානං ගවෙසන්තෙන ගාමද්වාරෙ ජම්බාලියා දිට්ඨකාලො විය චාතුමහාභූතිකකායො, ආයමුඛානං පිහිතකාලො විය ධම්මස්සවනොදකස්ස අලද්ධකාලො, අපායමුඛානං විවටකාලො විය ඡද්වාරිකසංවරස්ස විස්සට්ඨකාලො, දෙවස්ස සම්මා අවුට්ඨකාලො විය සප්පායකම්මට්ඨානස්ස අලද්ධකාලො, අවසෙසඋදකස්ස අපායමුඛෙහි පරිස්සවිත්වා ගතකාලො විය අබ්භන්තරෙ ගුණානං පරිහීනකාලො, උදකස්ස උට්ඨාය පාළිං භින්දිත්වා කචවරං ආදාය මහාසමුද්දං පාපුණිතුං අසමත්ථකාලො විය අරහත්තමග්ගෙන අවිජ්ජාපාළිං භින්දිත්වා කිලෙසරාසිං විධමිත්වා නිබ්බානං සච්ඡිකාතුං අසමත්ථකාලො, චම්මඛණ්ඩපිලොතිකාදීනං තත්ථෙව පූතිභාවො විය අබ්භන්තරෙ රාගාදිකිලෙසෙහි පරිපූරිතකාලො, තස්ස ආගන්ත්වා දිස්වා විප්පටිසාරිනො ගතකාලො විය වට්ටසමඞ්ගිපුග්ගලස්ස වට්ටෙ අභිරතකාලො වෙදිතබ්බො.

ආළිප්පභෙදො පාටිකඞ්ඛොති පාළිප්පභෙදො පාටිකඞ්ඛිතබ්බො. තතො හි උදකං උට්ඨාය පාළිං භින්දිත්වා කචවරං ආදාය මහාසමුද්දං පාපුණිතුං සක්ඛිස්සතීති අත්ථො.

ඉධාපි තදෙව ඔපම්මං ආහරිතබ්බං. තත්ථ ආයමුඛානං විවටකාලො විය සප්පායධම්මස්සවනස්ස ලද්ධකාලො, අපායමුඛානං පිහිතකාලො විය ඡසු ද්වාරෙසු සංවරස්ස පච්චුපට්ඨිතකාලො, දෙවස්ස සම්මා වුට්ඨකාලො විය සප්පායකම්මට්ඨානස්ස ලද්ධකාලො, උදකස්ස උට්ඨාය පාළිං භින්දිත්වා කචවරං ආදාය මහාසමුද්දං පත්තකාලො විය අරහත්තමග්ගෙන අවිජ්ජං භින්දිත්වා අකුසලරාසිං විධමිත්වා අරහත්තං සච්ඡිකතකාලො, ආයමුඛෙහි පවිට්ඨෙන උදකෙන සරස්ස පරිපුණ්ණකාලො විය අබ්භන්තරෙ ලොකුත්තරධම්මෙහි පරිපුණ්ණකාලො, සමන්තතො වතිං කත්වා රුක්ඛෙ රොපෙත්වා උය්‍යානමජ්ඣෙ පාසාදං මාපෙත්වා නාටකානි පච්චුපට්ඨපෙත්වා සුභොජනං භුඤ්ජන්තස්ස නිසින්නකාලො විය ධම්මපාසාදං ආරුය්හ නිබ්බානාරම්මණං ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසින්නකාලො වෙදිතබ්බො. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. දෙසනා පන ලොකියලොකුත්තරමිස්සිකා කථිතාති.

9. නිබ්බානසුත්තවණ්ණනා

179. නවමෙ **හානභාගියා සඤ්ඤාති**ආදීසු ''පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභිං කාමසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති, හානභාගිනී පඤ්ඤා''ති (විභ. 799) අභිධම්මෙ වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. **යථාභූතං නප්පජානන්තීති** යථාසභාවතො මග්ගඤාණෙන න ජානන්ති.

10. මහාපදෙසසුත්තවණ්ණනා

180. දසමෙ **භොගනගරෙ විහරතීති** පරිනිබ්බානසමයෙ චාරිකං චරන්තො තං නගරං පත්වා තත්ථ විහරති. **ආනන්දචෙතියෙති** ආනන්දයක්ඛස්ස භවනට්ඨානෙ පතිට්ඨිතවිහාරෙ. **මහාපදෙසෙති** මහාඔකාසෙ මහාඅපදෙසෙ වා, බුද්ධාදයො මහන්තෙ මහන්තෙ අපදිසිත්වා වුත්තානි මහාකාරණානීති අත්ථො. **නෙව අභිනන්දිතබ්බන්ති** හට්ඨතුට්ඨෙහි සාධුකාරං දත්වා පුබ්බෙව න සොතබ්බං. එවං කතෙ හි පච්ඡා ''ඉදං න සමෙතී''ති වුච්චමානොපි ''කිං පුබ්බෙව අයං ධම්මො, ඉදානි න ධම්මො''ති වත්වා ලද්ධිං න විස්සජ්ජෙති. **නප්පටික්කොසිතබ්බන්ති** ''කිං එස බාලො වදතී''ති එවං පුබ්බෙව න වත්තබ්බං. එවං වුත්තෙ හි වත්තුං යුත්තම්පි න වක්ඛති. තෙනාහ – **අනභිනන්දිත්වා අප්පටික්කොසිත්වාති. පදබ්‍යඤ්ජනානීති** පදසඞ්ඛාතානි බ්‍යඤ්ජනානි. **සාධුකං උග්ගහෙත්වාති** ''ඉමස්මිං ඨානෙ පාළි වුත්තා, ඉමස්මිං ඨානෙ අත්ථො වුත්තො, ඉමස්මිං ඨානෙ අනුසන්ධි කථිතා , ඉමස්මිං ඨානෙ පුබ්බාපරං කථිත''න්ති සුට්ඨු ගහෙත්වා. **සුත්තෙ ඔතාරෙතබ්බානීති** සුත්තෙ ඔතරිතබ්බානි. **විනයෙ සන්දස්සෙතබ්බානීති** විනයෙ සංසන්දෙතබ්බානි.

එත්ථ ච **සුත්තන්ති** විනයො වුත්තො. යථාහ – ‘‘කත්ථ පටික්ඛිත්තං, සාවත්ථියං සුත්තවිභඞ්ගෙ’’ති (චූළව. 457) **විනයොති** ඛන්ධකො. යථාහ – ‘‘විනයාතිසාරෙ’’ති. එවං විනයපිටකම්පි න පරියාදියති. උභතොවිභඞ්ගා පන සුත්තං, ඛන්ධකපරිවාරා විනයොති එවං විනයපිටකං පරියාදියති. අථ වා සුත්තන්තපිටකං සුත්තං, විනයපිටකං විනයොති එවං ද්වෙයෙව පිටකානි පරියාදියන්ති. සුත්තන්තාභිධම්මපිටකානි වා සුත්තං, විනයපිටකං විනයොති එවම්පි තීණි පිටකානි න තාව පරියාදියන්ති. අසුත්තනාමකඤ්හි බුද්ධවචනං නාම අත්ථි. සෙය්‍යථීදං – ජාතකං පටිසම්භිදා නිද්දෙසො සුත්තනිපාතො ධම්මපදං උදානං ඉතිවුත්තකං විමානවත්ථු පෙතවත්ථු ථෙරගාථා ථෙරීගාථා අපදානන්ති.

සුදින්නත්ථෙරො පන ‘‘අසුත්තනාමකං බුද්ධවචනං නත්ථී’’ති තං සබ්බං පටික්ඛිපිත්වා ‘‘තීණි පිටකානි සුත්තං, විනයො පන කාරණ’’න්ති ආහ. තතො තං කාරණං දස්සෙන්තො ඉදං සුත්තමාහරි –

> ‘‘යෙ ඛො ත්වං, ගොතමි, ධම්මෙ ජානෙය්‍යාසි, ඉමෙ ධම්මා සරාගාය සංවත්තන්ති නො විරාගාය, සංයොගාය සංවත්තන්ති නො විසංයොගාය, සඋපාදානාය සංවත්තන්ති නො අනුපාදානාය, මහිච්ඡතාය සංවත්තන්ති නො අප්පිච්ඡතාය, අසන්තුට්ඨියා සංවත්තන්ති නො සන්තුට්ඨියා, කොසජ්ජාය සංවත්තන්ති නො වීරියාරම්භාය, සඞ්ගණිකාය සංවත්තන්ති නො පවිවෙකාය, ආචයාය සංවත්තන්ති නො අපචයාය. එකංසෙන, ගොතමි, ජානෙය්‍යාසි ‘නෙසො ධම්මො නෙසො විනයො නෙතං සත්ථු සාසන’න්ති.
>
> ‘‘යෙ ච ඛො ත්වං, ගොතමි, ධම්මෙ ජානෙය්‍යාසි, ඉමෙ ධම්මා විරාගාය සංවත්තන්ති නො සරාගාය, විසංයොගාය සංවත්තන්ති නො සංයොගාය. අනුපාදානාය සංවත්තන්ති නො සඋපාදානාය, අප්පිච්ඡතාය සංවත්තන්ති නො මහිච්ඡතාය, සන්තුට්ඨියා සංවත්තන්ති නො අසන්තුට්ඨියා, වීරියාරම්භාය සංවත්තන්ති නො කොසජ්ජාය, පවිවෙකාය සංවත්තන්ති නො සඞ්ගණිකාය, අපචයාය සංවත්තන්ති නො ආචයාය. එකංසෙන, ගොතමි , ජානෙය්‍යාසි ‘එසො ධම්මො එසො විනයො එතං සත්ථු සාසන’’’න්ති (චූළව. 406; අ. නි. 8.53).

තස්මා **සුත්තෙති** තෙපිටකබුද්ධවචනෙ ඔතාරෙතබ්බානි. **විනයෙති** එතස්මිං රාගාදිවිනයකාරණෙ සංසන්දෙතබ්බානීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **න චෙව සුත්තෙ ඔතරන්තීති** සුත්තපටිපාටියා කත්ථචි අනාගන්ත්වා ඡල්ලිං උට්ඨපෙත්වා ගුළ්හවෙස්සන්තර-ගුළ්හඋම්මග්ග-ගුළ්හවිනයවෙදල්ලපිටකානං අඤ්ඤතරතො ආගතානි පඤ්ඤායන්තීති අත්ථො. එවං ආගතානි හි රාගාදිවිනයෙ ච අපඤ්ඤායමානානි ඡඩ්ඩෙතබ්බානි හොන්ති. තෙන වුත්තං – ‘‘ඉති හිදං, භික්ඛවෙ, ඡඩ්ඩෙය්‍යාථා’’ති. එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ඉදං, භික්ඛවෙ, චතුත්ථං මහාපදෙසං ධාරෙය්‍යාථාති** ඉමං, භික්ඛවෙ, චතුත්ථං ධම්මස්ස පතිට්ඨානොකාසං ධාරෙය්‍යාථාති.

සඤ්චෙතනියවග්ගො තතියො.

(19) 4. බ්‍රාහ්මණවග්ගො

1. යොධාජීවසුත්තවණ්ණනා

181. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **ඨානකුසලොති** යෙන ඨානෙන ඨිතො අවිරාධෙත්වා විජ්ඣිතුං සක්කොති, තස්මිං ඨානෙ කුසලො. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

2. පාටිභොගසුත්තවණ්ණනා

182. දුතියෙ **නත්ථි කොචි පාටිභොගොති** අහං තෙ පාටිභොගොති එවං පාටිභොගො භවිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. **ජරාධම්මන්ති** ජරාසභාවං. එස නයො සබ්බත්ථ.

3. සුතසුත්තවණ්ණනා

183. තතියෙ **නත්ථි තතො දොසොති** තස්මිං දොසො නාම නත්ථීති අත්ථො.

4. අභයසුත්තවණ්ණනා

184. චතුත්ථෙ කිච්ඡජීවිතකාරණට්ඨෙන රොගොව **රොගාතඞ්කො** නාම. **ඵුට්ඨස්සාති** තෙන රොගාතඞ්කෙන සමන්නාගතස්ස. **උරත්තාළිං කන්දතීති** උරං තාළෙත්වා රොදති. **අකතකල්‍යාණොති**ආදීසු කල්‍යාණං වුච්චති පුඤ්ඤකම්මං , තං අකතං එතෙනාති අකතකල්‍යාණො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. පුඤ්ඤකම්මමෙව හි කොසල්ලසම්භූතත්තා **කුසලං,** භීතස්ස පරිත්තායකත්තා **භීරුත්තාණන්ති** වුච්චති. **කතපාපොති**ආදීසු පාපං වුච්චති ලාමකං අකුසලකම්මං. **ලුද්දන්ති** කක්ඛළකම්මං. **කිබ්බිසන්ති** සමලං අපරිසුද්ධකම්මං. **කඞ්ඛී හොතීති** බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණෙසු චෙව සික්ඛාය ච පුබ්බන්තෙ ච අපරන්තෙ ච පුබ්බන්තාපරන්තෙ ච පටිච්චසමුප්පාදෙ චාති අට්ඨසු ඨානෙසු කඞ්ඛාය සමන්නාගතො හොති. **විචිකිච්ඡීති** විචිකිච්ඡාය සමන්නාගතො සාසනසද්ධම්මෙ න නිට්ඨං ගතො, උග්ගහපරිපුච්ඡාවසෙන නිට්ඨං ගන්තුං න සක්කොති. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

5. බ්‍රාහ්මණසච්චසුත්තවණ්ණනා

185. පඤ්චමෙ **බ්‍රාහ්මණසච්චානීති** බ්‍රාහ්මණානං සච්චානි තථානි. **සො තෙන න සමණොති මඤ්ඤතීති** සො ඛීණාසවො තෙන සච්චෙන ‘‘අහං සමණො’’ති තණ්හාමානදිට්ඨීහි න මඤ්ඤති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **යදෙව තත්ථ සච්චං, තදභිඤ්ඤායාති** යං තත්ථ ‘‘සබ්බෙ පාණා අවජ්ඣා’’ති පටිපත්තියා සච්චං තථං අවිපරීතං. ඉමිනා වචීසච්චං අබ්භන්තරං කත්වා පරමත්ථසච්චං නිබ්බානං දස්සෙති. **තදභිඤ්ඤායාති** තං උභයම්පි අභිවිසිට්ඨාය පඤ්ඤාය ජානිත්වා. **අනුද්දයාය අනුකම්පාය පටිපන්නො හොතීති** අනුද්දයත්ථාය ච අනුකම්පත්ථාය ච යා පටිපදා, තං පටිපන්නො හොති, පූරෙත්වා ඨිතොති අත්ථො. සෙසපටිපදාසුපි එසෙව නයො.

සබ්බෙ කාමාති සබ්බෙ වත්ථුකාමකිලෙසකාමා. **ඉති වදං බ්‍රාහ්මණො සච්චමාහාති** එවම්පි වදන්තො ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණො සච්චමෙව ආහ. **සබ්බෙ භවාති** කාමභවාදයො තයොපි. **නාහං ක්වචනීති** එත්ථ පන චතුක්කොටිකසුඤ්ඤතා කථිතා. අයඤ්හි ‘‘නාහං ක්වචනී’’ති ක්වචි අත්තානං න පස්සති, **කස්සචි කිඤ්චනතස්මින්ති** අත්තනො අත්තානං කස්සචි පරස්ස කිඤ්චනභාවෙ උපනෙතබ්බං න පස්සති, භාතිට්ඨානෙ භාතරං, සහායට්ඨානෙ සහායං, පරික්ඛාරට්ඨානෙ වා පරික්ඛාරං මඤ්ඤිත්වා උපනෙතබ්බං න පස්සතීති අත්ථො. **න ච මම ක්වචනීති** එත්ථ මමසද්දං තාව ඨපෙත්වා ‘‘න ච ක්වචනි පරස්ස ච අත්තානං ක්වචි න පස්සතී’’ති අයමත්ථො. ඉදානි ‘‘මමසද්දං ආහරිත්වා මම කිස්මිඤ්චි කිඤ්චනං නත්ථී’’ති සො පරස්ස අත්තා මම කිස්මිඤ්චි කිඤ්චනභාවෙ අත්ථීති න පස්සති, අත්තනො භාතිට්ඨානෙ භාතරං, සහායට්ඨානෙ සහායං, පරික්ඛාරට්ඨානෙ වා පරික්ඛාරන්ති කිස්මිඤ්චි ඨානෙ පරස්ස අත්තානං ඉමිනා කිඤ්චනභාවෙන උපනෙතබ්බං න පස්සතීති අත්ථො. එවමයං යස්මා නෙව කත්ථචි අත්තානං පස්සති, න තං පරස්ස කිඤ්චනභාවෙ උපනෙතබ්බං පස්සති, න පරස්ස අත්තානං පස්සති, න පරස්ස අත්තානං අත්තනො කිඤ්චනභාවෙ උපනෙතබ්බං පස්සතීති. **ඉති වදං බ්‍රාහ්මණොති** එවං චතුක්කොටිකං සුඤ්ඤතං වදන්තොපි ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණො තස්සා පටිපදාය සම්මා පටිවිද්ධත්තා සච්චමෙව ආහ, න මුසාති සබ්බෙසුපි වාරෙසු මඤ්ඤනානං පහීනත්තායෙව න මඤ්ඤතීති ච අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ආකිඤ්චඤ්ඤංයෙව පටිපදන්ති** කිඤ්චනභාවවිරහිතං නිප්පලිබොධං නිග්ගහණමෙව පටිපදං පටිපන්නො හොති පූරෙත්වා ඨිතො.

ඉමානි ඛො පරිබ්බාජකා චත්තාරි බ්‍රාහ්මණසච්චානි මයා සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදිතානීති යානි තුම්හෙ භොවාදිබ්‍රාහ්මණානං සච්චානි වදෙථ, තෙහි අඤ්ඤානි මයා ඉමානි බාහිතපාපබ්‍රාහ්මණස්ස චත්තාරි සච්චානි චතූහි මග්ගෙහි සොළසවිධෙන කිච්චෙන ජානිත්වා පච්චක්ඛං කත්වා පවෙදිතානි දෙසිතානි ජොතිතානීති අත්ථො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ චතූසුපි ඨානෙසු ඛීණාසවස්ස වචීසච්චමෙව කථිතන්ති.

6. උම්මග්ගසුත්තවණ්ණනා

186. ඡට්ඨෙ **පරිකස්සතීති** ආකඩ්ඪියති. **උම්මග්ගොති** උම්මුජ්ජනං, පඤ්ඤාගමනන්ති අත්ථො. පඤ්ඤා එව වා උම්මුජ්ජනට්ඨෙන උම්මග්ගොති වුච්චති. සාව පටිභානට්ඨෙන **පටිභානං. චිත්තස්ස උප්පන්නස්ස වසං ගච්ඡතීති** යෙ චිත්තස්ස වසං ගච්ඡන්ති, තෙසංයෙවෙත්ථ ගහණං වෙදිතබ්බං. **අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤායාති** අත්ථඤ්ච පාළිඤ්ච ජානිත්වා. **ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නො හොතීති** ලොකුත්තරධම්මස්ස අනුච්ඡවිකධම්මං සහ සීලෙන පුබ්බභාගපටිපදං පටිපන්නො හොති. **නිබ්බෙධිකපඤ්ඤොති** නිබ්බිජ්ඣනකපඤ්ඤො. **ඉදං දුක්ඛන්ති** ඨපෙත්වා තණ්හං සෙසං තෙභූමකක්ඛන්ධපඤ්චකං දුක්ඛන්ති සුතං හොති. **පඤ්ඤායාති** මග්ගපඤ්ඤාය. **අයං දුක්ඛසමුදයොති** වට්ටමූලකතණ්හා තස්ස දුක්ඛස්ස සමුදයොති සුතං හොති. ඉමිනා උපායෙන සෙසද්වයෙපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. චතුත්ථපඤ්හවිස්සජ්ජනෙන අරහත්තඵලං කථිතන්ති වෙදිතබ්බං.

7. වස්සකාරසුත්තවණ්ණනා

187. සත්තමෙ **තොදෙය්‍යස්සාති** තුදිගාමවාසිකස්ස. **පරිසතීති** සන්නිපතිතාය පරිසාය. **පරූපාරම්භං වත්තෙන්තීති** පරගරහං පවත්තෙන්ති කථෙන්ති. **බාලො අයං රාජාති**ආදි යං තෙ උපාරම්භං වත්තෙන්ති, තස්ස දස්සනත්ථං වුත්තං. **සමණෙ රාමපුත්තෙති** උදකෙ රාමපුත්තෙ. **අභිප්පසන්නොති** අතික්කම්ම පසන්නො. **පරමනිපච්චකාරන්ති** උත්තමනිපාතකිරියං නීචවුත්තිං. **පරිහාරකාති** පරිචාරකා. **යමකොති**ආදීනි තෙසං නාමානි. තෙසු හි එකො යමකො නාම, එකො මොග්ගල්ලො නාම, එකො උග්ගො නාම, එකො නාවින්දකී නාම, එකො ගන්ධබ්බො නාම, එකො අග්ගිවෙස්සො නාම. **ත්‍යාස්සුදන්ති** එත්ථ **අස්සුදන්ති** නිපාතමත්තං, තෙ අත්තනො පරිසති නිසින්නෙති අත්ථො. **ඉමිනා නයෙන නෙතීති** ඉමිනා කාරණෙන අනුනෙති ජානාපෙති. **කරණීයාධිකරණීයෙසූති** පණ්ඩිතෙහි කත්තබ්බකිච්චෙසු ච අතිරෙකකත්තබ්බකිච්චෙසු ච. **වචනීයාධිවචනීයෙසූති** වත්තබ්බෙසු ච අතිරෙකවත්තබ්බෙසු ච. **අලමත්ථදසතරෙහීති** එත්ථ අත්ථෙ පස්සිතුං සමත්ථා අලමත්ථදසා, තෙ අතිසිත්වා ඨිතා අලමත්ථදසතරා, තෙහි අලමත්ථදසතරෙහි. **අලමත්ථදසතරොති** අලමත්ථදසතාය උත්තරිතරො, ඡෙකෙහි ඡෙකතරො පණ්ඩිතෙහි පණ්ඩිතතරොති පුච්ඡන්තො එවමාහ. අථස්ස තෙ පටිපුච්ඡන්තා **එවං හොති**ආදිමාහංසු. ඉති බ්‍රාහ්මණො අත්තනො සප්පුරිසතාය තං එළෙය්‍යරාජානම්පි තස්ස පරිවාරිකෙපි උදකම්පි රාමපුත්තං පසංසි. අන්ධො විය හි අසප්පුරිසො, චක්ඛුමා විය සප්පුරිසො. යථා අන්ධො නෙව අනන්ධං න අන්ධං පස්සති, එවං අසප්පුරිසො නෙව සප්පුරිසං න අසප්පුරිසං ජානාති. යථා චක්ඛුමා අන්ධම්පි අනන්ධම්පි පස්සති, එවං සප්පුරිසො සප්පුරිසම්පි අසප්පුරිසම්පි ජානාති. තොදෙය්‍යොපි සප්පුරිසතාය අසප්පුරිසෙ අඤ්ඤාසීති ඉමමත්ථවසං පටිච්ච තුට්ඨමානසො බ්‍රාහ්මණො **අච්ඡරියං භො, ගොතමාති**ආදීනි වත්වා තථාගතස්ස භාසිතං අනුමොදිත්වා පක්කාමි.

8. උපකසුත්තවණ්ණනා

188. අට්ඨමෙ **උපකොති** තස්ස නාමං. **මණ්ඩිකාපුත්තොති** මණ්ඩිකාය පුත්තො. **උපසඞ්කමීති** සො කිර දෙවදත්තස්ස උපට්ඨාකො, ''කිං නු ඛො සත්ථා මයි අත්තනො සන්තිකං උපගතෙ වණ්ණං කථෙස්සති, උදාහු අවණ්ණ''න්ති පරිග්ගණ්හනත්ථං උපසඞ්කමි. ''නෙරයිකො දෙවදත්තො කප්පට්ඨො අතෙකිච්ඡො''ති (චූළව. 348) වචනං සුත්වා සත්ථාරං ඝට්ටෙතුකාමො උපසඞ්කමීතිපි වදන්ති. **පරූපාරම්භං වත්තෙතීති** පරගරහං කථෙති. **සබ්බො සො න උපපාදෙතීති** සබ්බොපි සො කුසලධම්මං න උප්පාදෙති, අත්තනො වා වචනං උපපාදෙතුං අනුච්ඡවිකං කාතුං න සක්කොති. **අනුපපාදෙන්තො ගාරය්හො හොතීති** කුසලං ධම්මං උප්පාදෙතුං අසක්කොන්තො අත්තනො ච වචනං උපපන්නං අනුච්ඡවිකං කාතුං අසක්කොන්තො ගාරය්හො හොති. **උපවජ්ජොති** උපවදිතබ්බො ච හොති, වජ්ජෙන වා උපෙතො හොති, සදොසො හොතීති අත්ථො.

අථ භගවා තස්ස වාදං ගහෙත්වා තස්සෙව ගීවාය පටිමුඤ්චන්තො **පරූපාරම්භන්ති**ආදිමාහ. **උම්මුජ්ජමානකංයෙවාති** උදකතො සීසං උක්ඛිපන්තංයෙව. **තත්ථ අපරිමාණා පදාති**ආදීසු තස්මිං අකුසලන්ති පඤ්ඤාපනෙ පදානිපි අක්ඛරානිපි ධම්මදෙසනාපි අපරිමාණායෙව. **ඉතිපිදං අකුසලන්ති** ඉදම්පි අකුසලං ඉදම්පි අකුසලං ඉමිනාපි කාරණෙන ඉමිනාපි කාරණෙන අකුසලන්ති එවං අකුසලපඤ්ඤත්තියං ආගතානිපි අපරිමාණානි. අථාපි අඤ්ඤෙනාකාරෙන තථාගතො තං ධම්මං දෙසෙය්‍ය, එවම්පිස්ස දෙසනා අපරිමාණා භවෙය්‍ය. යථාහ – ''අපරියාදින්නාවස්ස තථාගතස්ස ධම්මදෙසනා, අපරියාදින්නං ධම්මපදබ්‍යඤ්ජන''න්ති (ම. නි. 1.161). ඉමිනා උපායෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. **යාව ධංසී වතායන්ති** යාව ගුණධංසී වත අයං. **ලොණකාරදාරකොති** ලොණකාරගාමදාරකො. **යත්‍ර හි නාමාති** යො හි නාම. **ආසාදෙතබ්බං මඤ්ඤිස්සතීති** ඝට්ටෙතබ්බං මඤ්ඤිස්සති. **අපෙහීති** අපගච්ඡ, මා මෙ පුරතො අට්ඨාසි. එවඤ්ච පන වත්වා ගීවාය ගණ්හාපෙත්වා නික්කඩ්ඪාපෙසියෙවාති.

9. සච්ඡිකරණීයසුත්තවණ්ණනා

189. නවමෙ **කායෙනාති** නාමකායෙන. **සච්ඡිකරණීයාති** පච්චක්ඛං කාතබ්බා. **සතියාති** පුබ්බෙනිවාසානුස්සතියා. **චක්ඛුනාති** දිබ්බචක්ඛුනා. **පඤ්ඤායාති** ඣානපඤ්ඤාය විපස්සනාපඤ්ඤා සච්ඡිකාතබ්බා, විපස්සනාපඤ්ඤාය

මග්ගපඤ්ඤා, මග්ගපඤ්ඤාය ඵලපඤ්ඤා, ඵලපඤ්ඤාය පච්චවෙක්ඛණපඤ්ඤා සච්ඡිකාතබ්බා, පත්තබ්බාති අත්ථො. ආසවානං ඛයසඞ්ඛාතං පන අරහත්තං පච්චවෙක්ඛණවසෙන පච්චවෙක්ඛණපඤ්ඤාය සච්ඡිකරණීයං නාමාති.

10. උපොසථසුත්තවණ්ණනා

190. දසමෙ **තුණ්හීභූතං තුණ්හීභූත**න්ති යතො යතො අනුවිලොකෙති, තතො තතො තුණ්හීභූතමෙව. **භික්ඛූ ආමන්තෙසීති** පටිපත්තිසම්පන්නෙ භික්ඛූ පසන්නෙහි චක්ඛූහි අනුවිලොකෙත්වා උප්පන්නධම්මපාමොජ්ජො ථොමෙතුකාමතාය ආමන්තෙසි. **අපලාපා**ති පලාපරහිතා. ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං. **සුද්ධා**ති නිම්මලා. **සාරෙ පතිට්ඨිතා**ති සීලාදිසාරෙ පතිට්ඨිතා. **අල**න්ති යුත්තං. **යොජනගණනානී**ති එකං යොජනං යොජනමෙව, දසපි යොජනානි යොජනානෙව. තතො උද්ධං ''යොජනගණනානී''ති වුච්චති. ඉධ පන යොජනසතම්පි යොජනසහස්සම්පි අධිප්පෙතං. **පුටොසෙනාපී**ති පුටොසං වුච්චති පාථෙය්‍යං, පාථෙය්‍යං ගහෙත්වාපි උපසඞ්කමිතුං යුත්තමෙවාති අත්ථො. පුටංසෙනාතිපි පාඨො. තස්සත්ථො – පුටො අංසෙ අස්සාති පුටංසො, තෙන පුටංසෙන, අංසෙන පාථෙය්‍යපුටං වහන්තෙනාපීති වුත්තං හොති.

ඉදානි එවරූපෙහි එවරූපෙහි ච ගුණෙහි සමන්නාගතා එත්ථ භික්ඛූ අත්ථීති දස්සෙතුං **සන්ති භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **දෙවප්පත්තා**ති උපපත්තිදෙවනිබ්බත්තකං දිබ්බවිහාරං දිබ්බවිහාරෙන ච අරහත්තං පත්තා. **බ්‍රහ්මප්පත්තා**ති නිද්දොසට්ඨෙන බ්‍රහ්මභාවසාධකං බ්‍රහ්මවිහාරං බ්‍රහ්මවිහාරෙන ච අරහත්තං පත්තා. **ආනෙඤ්ජප්පත්තා**ති අනිඤ්ජනභාවසාධකං ආනෙඤ්ජං ආනෙඤ්ජෙන ච අරහත්තං පත්තා. **අරියප්පත්තා**ති පුථුජ්ජනභාවං අතික්කම්ම අරියභාවං පත්තා. **එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු දෙවප්පත්තො හොතී**තිආදීසු එවං රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානෙ ඨත්වා චිත්තං විවට්ටෙත්වා අරහත්තං පත්තො දෙවප්පත්තො නාම හොති , චතූසු බ්‍රහ්මවිහාරෙසු ඨත්වා චිත්තං විවට්ටෙත්වා අරහත්තං පත්තො බ්‍රහ්මප්පත්තො නාම, චතූසු අරූපජ්ඣානෙසු ඨත්වා චිත්තං විවට්ටෙත්වා අරහත්තං පත්තො ආනෙඤ්ජප්පත්තො නාම. **ඉදං දුක්ඛ**න්තිආදීහි චතූහි සච්චෙහි චත්තාරො මග්ගා තීණි ච ඵලානි කථිතානි. තස්මා ඉමං අරියධම්මං පත්තො භික්ඛු අරියප්පත්තො නාම හොතීති.

බ්‍රාහ්මණවග්ගො චතුත්ථො.

(20) 5. මහාවග්ගො

1. සොතානුගතසුත්තවණ්ණනා

191. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **සොතානුගතාන**න්ති පසාදසොතං ඔදහිත්වා ඤාණසොතෙන වවත්ථපිතානං. **චත්තාරො ආනිසංසා පාටිකඞ්ඛා**ති චත්තාරො ගුණානිසංසා පාටිකඞ්ඛිතබ්බා. ඉදං පන භගවතා අත්ථුප්පත්තිවසෙන ආරද්ධං. කතරඅත්ථුප්පත්තිවසෙනාති? භික්ඛූනං ධම්මස්සවනාය අනුපසඞ්කමනඅත්ථුප්පත්තිවසෙන. පඤ්චසතා කිර බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතා ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො ලිඞ්ගවචනවිභත්තිපදබ්‍යඤ්ජනාදීහි කථෙන්තො අම්හෙහි ඤාතමෙව කථෙස්සති, අඤ්ඤාතං කිං කථෙස්සතී’’ති ධම්මස්සවනත්ථං න ගච්ඡන්ති. සත්ථා තං පවත්තිං සුත්වා තෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘කස්මා එවං කරොථ, සක්කච්චං ධම්මං සුණාථ, සක්කච්චං ධම්මං සුණන්තානඤ්ච සජ්ඣායන්තානඤ්ච ඉමෙ එත්තකා ආනිසංසා’’ති දස්සෙන්තො ඉමං දෙසනං ආරභි.

තත්ථ **ධම්මං පරියාපුණාතී**ති සුත්තං ගෙය්‍යන්තිආදිකං නවඞ්ගං සත්ථුසාසනභූතං තන්තිධම්මං වළඤ්ජෙති. **සොතානුගතා හොන්තී**ති සොතං අනුප්පත්තා අනුපවිට්ඨා හොන්ති. **මනසානුපෙක්ඛිතා**ති චිත්තෙන ඔලොකිතා. **දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා**ති අත්ථතො ච කාරණතො ච පඤ්ඤාය සුට්ඨු පටිවිද්ධා පච්චක්ඛං කතා. **මුට්ඨස්සති කාලං කුරුමානො**ති නයිදං බුද්ධවචනං අනුස්සරණසතියා අභාවෙන වුත්තං, පුථුජ්ජනකාලකිරියං පන සන්ධාය වුත්තං. පුථුජ්ජනො හි මුට්ඨස්සති කාලං කරොති නාම. **උපපජ්ජතී**ති සුද්ධසීලෙ පතිට්ඨිතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තති. **ධම්මපදා ප්ලවන්තී**ති අන්තරාභවෙ නිබ්බත්තමුට්ඨස්සතිනො, යෙපි පුබ්බෙ සජ්ඣායමූලිකා වාචාපරිචිතබුද්ධවචනධම්මා, තෙ සබ්බෙ පසන්නෙ ආදාසෙ ඡායා විය ප්ලවන්ති, පාකටා හුත්වා පඤ්ඤායන්ති. **දන්ධො, භික්ඛවෙ, සතුප්පාදො**ති බුද්ධවචනානුස්සරණසතියා උප්පාදො දන්ධො ගරු. අථ සො සත්තො ඛිප්පංයෙව විසෙසගාමී හොති, නිබ්බානගාමී හොතීති අත්ථො.

ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තොති ඉද්ධිසම්පන්නො චිත්තස්ස වසිභාවපත්තො ඛීණාසවො. **අයං වා සො ධම්මවිනයො**ති එත්ථ විභාවනත්ථො වා-සද්දො. **යත්ථා**ති යස්මිං ධම්මවිනයෙ. **බ්‍රහ්මචරියං අචරි**න්ති බ්‍රහ්මචරියවාසං වසිං. ඉදම්පි බුද්ධවචනං මයා පුබ්බෙ වළඤ්ජිතන්ති බුද්ධවචනානුස්සරණවසෙනෙතං වුත්තං. **දෙවපුත්තො**ති පඤ්චාලචණ්ඩො විය හත්ථකමහාබ්‍රහ්මා විය සනඞ්කුමාරබ්‍රහ්මා විය ච එකො ධම්මකථිකදෙවපුත්තො. **ඔපපාතිකො ඔපපාතිකං සාරෙතී**ති පඨමං උප්පන්නො දෙවපුත්තො පච්ඡා උප්පන්නං සාරෙති. **සහපංසුකීළිකා**ති එතෙන නෙසං දීඝරත්තං කතපරිචයභාවං දස්සෙති. **සමාගච්ඡෙය්‍යු**න්ති සාලාය වා රුක්ඛමූලෙ වා සම්මුඛීභාවං ගච්ඡෙය්‍යුං. **එවං වදෙය්‍යා**ති සාලාය වා රුක්ඛමූලෙ වා පඨමතරං නිසින්නො පච්ඡා ආගතං එවං වදෙය්‍ය. සෙසමෙත්ථ පාළිනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

2. ඨානසුත්තවණ්ණනා

192. දුතියෙ **ඨානානී**ති කාරණානි. **ඨානෙහී**ති කාරණෙහි. **සොචෙය්‍ය**න්ති සුචිභාවො. **සංවසමානො**ති එකතො වසමානො. **න සන්තතකාරී**ති න සතතකාරී. **න සන්තතවුත්ති සීලෙසූ**ති සතතං සබ්බකාලං සීලජීවිතං න ජීවතීති අත්ථො. **සංවොහාරමානො**ති කථෙන්තො. **එකෙන එකො වොහරතී**ති එකෙන සද්ධිං එකො හුත්වා කථෙති. **වොක්කමතී**ති ඔක්කමති. **පුරිමවොහාරා පච්ඡිමවොහාර**න්ති පුරිමකථාය පච්ඡිමකථං, පුරිමකථාය ච පච්ඡිමකථා, පච්ඡිමකථාය ච පුරිමකථා න සමෙතීති අත්ථො.

ඤාතිබ්‍යසනෙනාතිආදීසු ඤාතීනං බ්‍යසනං ඤාතිබ්‍යසනං, ඤාතිවිනාසොති අත්ථො. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **රොගබ්‍යසනෙ** පන රොගොයෙව ආරොග්‍යවිනාසනතො බ්‍යසනං රොගබ්‍යසනං. **අනුපරිවත්තන්තී**ති අනුබන්ධන්ති. **ලාභො චා**තිආදීසු එකං අත්තභාවං ලාභො අනුපරිවත්තති, එකං අලාභොති එවං නයො නෙතබ්බො. **සාකච්ඡායමානො**ති පඤ්හපුච්ඡනවිස්සජ්ජනවසෙන සාකච්ඡං කරොන්තො. **යථා**ති යෙනාකාරෙන . **උම්මග්ගො**ති පඤ්හුම්මග්ගො. **අභිනීහාරො**ති පඤ්හාභිසඞ්ඛරණවසෙන චිත්තස්ස අභිනීහාරො. **සමුදාහාරො**ති පඤ්හපුච්ඡනං. **සන්ත**න්ති පච්චනීකසන්තතාය සන්තං කත්වා න කථෙතීති අත්ථො. **පණීත**න්ති අතප්පකං. **අතක්කාවචර**න්ති යථා තක්කෙන නයග්ගාහෙන ගහෙතුං සක්කා හොති, එවං න කථෙතීති අත්ථො. **නිපුණ**න්ති සණ්හං. **පණ්ඩිතවෙදනීය**න්ති පණ්ඩිතෙහි ජානිතබ්බකං. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං.

3. භද්දියසුත්තවණ්ණනා

193. තතියෙ **උපසඞ්කමී**ති භුත්තපාතරාසො හුත්වා මාලාගන්ධවිලෙපනං ගහෙත්වා භගවන්තං වන්දිස්සාමීති උපසඞ්කමි. **මා අනුස්සවෙනා**තිආදීසු අනුස්සවවචනෙන මම කථං මා ගණ්හථාති ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **සාරම්භො**ති කරණුත්තරියලක්ඛණො සාරම්භො. **අලොභාදයො** ලොභාදිපටිපක්ඛවසෙන වෙදිතබ්බා. **කුසලධම්මූපසම්පදායා**ති කුසලධම්මානං සම්පාදනත්ථාය, පටිලාභත්ථායාති වුත්තං හොති. **ඉමෙ චෙපි, භද්දිය,**

මහාසාලාති පුරතො ඨිතෙ සාලරුක්ඛෙ දස්සෙන්තො එවමාහ. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානත්ථත්තා ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. සත්ථරි පන දෙසනං විනිවට්ටෙන්තෙ භද්දියො සොතාපන්නො ජාතොති.

4. සාමුගියසුත්තවණ්ණනා

194. චතුත්ථෙ **සාමුගියාති** සාමුගනිගමවාසිනො. **බ්‍යග්ඝපජ්ජාති** තෙ ආලපන්තො එවමාහ. කොලනගරස්ස හි කොලරුක්ඛෙ හාරෙත්වා කතත්තා කොලනගරන්ති ච බ්‍යග්ඝපථෙ මාපිතත්තා බ්‍යග්ඝපජ්ජන්ති ච ද්වෙ නාමානි. එතෙසඤ්ච පුබ්බපුරිසා තත්ථ වසිංසූති බ්‍යග්ඝපජ්ජවාසිතාය බ්‍යග්ඝපජ්ජවාසිනො බ්‍යග්ඝපජ්ජාති වුච්චන්ති. තෙ ආලපන්තො එවමාහ. **පාරිසුද්ධිපධානියඞ්ගානීති** පාරිසුද්ධිඅත්ථාය පධානියඞ්ගානි පදහිතබ්බවීරියස්ස අඞ්ගානි, කොට්ඨාසාති අත්ථො. **සීලපාරිසුද්ධිපධානියඞ්ගන්ති** සීලපරිසොධනවීරියස්සෙතං නාමං. තඤ්හි සීලපාරිසුද්ධිපරිපූරණත්ථාය පධානියඞ්ගන්ති සීලපාරිසුද්ධිපධානියඞ්ගං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤාය අනුග්ගහෙස්සාමීති** තස්මිං තස්මිං ඨානෙ විපස්සනාපඤ්ඤාය අනුග්ගහෙස්සාමි **. යො තත්ථ ඡන්දොතිආදීසු** යො තස්මිං අනුග්ගණ්හනෙ කත්තුකාමතාඡන්දොති ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. සතිසම්පජඤ්ඤං පනෙත්ථ සතිං උපට්ඨපෙත්වා ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා වීරියපග්ගහනත්ථං වුත්තං. **රජනීයෙසු ධම්මෙසු චිත්තං විරාජෙතීති** රාගපච්චයෙසු ඉට්ඨාරම්මණෙසු යථා චිත්තං විරජ්ජති, එවං කරොති. **විමොචනීයෙසු ධම්මෙසු චිත්තං විමොචෙතීති** යෙහි ආරම්මණෙහි චිත්තං විමොචෙතබ්බං, තෙසු යථා විමුච්චති, එවං කරොති. **විරාජෙත්වාති** එත්ථ මග්ගක්ඛණෙ විරාජෙති නාම, ඵලක්ඛණෙ විරත්තං නාම හොති. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **සම්මාවිමුත්තිං ඵුසතීති** හෙතුනා නයෙන අරහත්තඵලවිමුත්තිං ඤාණඵස්සෙන ඵුසතීති.

5. වප්පසුත්තවණ්ණනා

195. පඤ්චමෙ **වප්පොති** දසබලස්ස චූළපිතා සක්‍යරාජා. **නිගණ්ඨසාවකොති** වෙසාලියං සීහසෙනාපති විය නාළන්දායං උපාලිගහපති විය ච නිගණ්ඨස්ස නාටපුත්තස්ස උපට්ඨාකො. **කායෙන සංවුතොති** කායද්වාරස්ස සංවුතත්තා පිහිතත්තා කායෙන සංවුතො නාම. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. **අවිජ්ජාවිරාගාති** අවිජ්ජාය ඛයවිරාගෙන. **විජ්ජුප්පාදාති** මග්ගවිජ්ජාය උප්පාදෙන. **තං ඨානන්ති** තං කාරණං. **අවිපක්කවිපාකන්ති** අලද්ධවිපාකවාරං. **තතොනිදානන්ති** තංහෙතු තප්පච්චයා. **දුක්ඛවෙදනියා ආසවා අස්සවෙය්‍යුන්ති** දුක්ඛවෙදනාය පච්චයභූතා කිලෙසා අස්සවෙය්‍යුං, තස්ස පුරිසස්ස උප්පජ්ජෙය්‍යුන්ති අත්ථො. **අභිසම්පරායන්ති** දුතියෙ අත්තභාවෙ. **කායසමාරම්භපච්චයාති** කායකම්මපච්චයෙන. **ආසවාති** කිලෙසා. **විඝාතපරිළාහාති** එත්ථ **විඝාතොති** දුක්ඛං. **පරිළාහොති** කායිකචෙතසිකො පරිළාහො. **ඵුස්ස ඵුස්ස බ්‍යන්තීකරොතීති** ඤාණවජ්ඣං කම්මං ඤාණඵස්සෙන ඵුසිත්වා ඵුසිත්වා ඛයං ගමෙති, විපාකවජ්ඣං කම්මං විපාකඵස්සෙන ඵුසිත්වා ඵුසිත්වා ඛයං ගමෙති. **නිජ්ජරාති** කිලෙසජීරණකපටිපදා. සෙසවාරෙසුපි එසෙව නයො. ඉධ ඨත්වා අයං භික්ඛු ඛීණාසවො කාතබ්බො, චත්තාරි මහාභූතානි නීහරිත්වා චතුසච්චවවත්ථානං දස්සෙත්වා යාව අරහත්තඵලං කම්මට්ඨානං කථෙතබ්බං.

ඉදානි පන තස්ස ඛීණාසවස්ස සතතවිහාරෙ දස්සෙතුං **එවං සම්මා විමුත්තචිත්තස්සාති**ආදිමාහ. තත්ථ **සම්මා විමුත්තචිත්තස්සාති** හෙතුනා කාරණෙන සම්මා විමුත්තස්ස. **සතතවිහාරාති** නිච්චවිහාරා නිබද්ධවිහාරා. **නෙව සුමනො හොතීති** ඉට්ඨාරම්මණෙ රාගවසෙන න සොමනස්සජාතො හොති. **න දුම්මනොති** අනිට්ඨාරම්මණෙ පටිඝවසෙන න දොමනස්සජාතො හොති. **උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානොති** සතිසම්පජඤ්ඤපරිග්ගහිතාය මජ්ඣත්තාකාරලක්ඛණාය උපෙක්ඛාය තෙසු ආරම්මණෙසු උපෙක්ඛකො මජ්ඣත්තො හුත්වා විහරති.

කායපරියන්තිකන්ති කායන්තිකං කායපරිච්ඡින්නං, යාව පඤ්චද්වාරකායො පවත්තති, තාව පවත්තං පඤ්චද්වාරිකවෙදනන්ති අත්ථො. **ජීවිතපරියන්තිකන්ති** ජීවිතන්තිකං ජීවිතපරිච්ඡින්නං, යාව ජීවිතං පවත්තති, තාව පවත්තං මනොද්වාරිකවෙදනන්ති අත්ථො. තත්ථ පඤ්චද්වාරිකවෙදනා පච්ඡා උප්පජ්ජිත්වා පඨමං නිරුජ්ඣති, මනොද්වාරිකවෙදනා පඨමං උප්පජ්ජිත්වා පච්ඡා නිරුජ්ඣති. සා හි පටිසන්ධික්ඛණෙ වත්ථුරූපස්මිංයෙව පතිට්ඨාති. පඤ්චද්වාරිකා පවත්තෙ පඤ්චද්වාරවසෙන පවත්තමානා පඨමවයෙ වීසතිවස්සකාලෙ රජ්ජනදුස්සනමුය්හනවසෙන අධිමත්තා බලවතී හොති, පණ්ණාසවස්සකාලෙ ඨිතා හොති, සට්ඨිවස්සකාලතො පට්ඨාය පරිහායමානා, අසීතිනවුතිවස්සකාලෙ මන්දා හොති. තදා හි සත්තා ''චිරරත්තං එකතො නිසීදිම්හා නිපජ්ජිම්හා''ති වදන්තෙපි න ජානාමාති වදන්ති. අධිමත්තානිපි රූපාදිආරම්මණානි න පස්සාම, සුගන්ධදුග්ගන්ධං වා සාදුඅසාදුං වා ථද්ධමුදුකං වාති න ජානාමාතිපි වදන්ති. ඉති නෙසං පඤ්චද්වාරිකවෙදනා භග්ගා හොති, මනොද්වාරිකා පවත්තති. සාපි අනුපුබ්බෙන පරිහායමානා මරණසමයෙ හදයකොටිංයෙව නිස්සාය පවත්තති. යාව පනෙසා පවත්තති, තාව සත්තො ජීවතීති වුච්චති. යදා නප්පවත්තති, තදා ''මතො නිරුද්ධො''ති වුච්චති.

ස්වායමත්ථො වාපියා දීපෙතබ්බො – යථා හි පුරිසො පඤ්චඋදකමග්ගසම්පන්නං වාපිං කරෙය්‍ය. පඨමං දෙවෙ වුට්ඨෙ පඤ්චහි උදකමග්ගෙහි උදකං පවිසිත්වා අන්තොවාපියං ආවාටෙ පූරෙය්‍ය. පුනප්පුනං දෙවෙ වස්සන්තෙ උදකමග්ගෙ පූරෙත්වා ගාවුතඩ්ඪයොජනමත්තං ඔත්ථරිත්වා උදකං තිට්ඨෙය්‍ය තතො තතො විස්සන්දමානං. අථ නිද්ධමනතුම්බෙ විවරිත්වා ඛෙත්තෙසු කම්මෙ කයිරමානෙ උදකං නික්ඛමන්තං, සස්සපාකකාලෙ උදකං නික්ඛන්තං උදකං පරිහීනං, ''මච්ඡෙ ගණ්හාමා''ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජෙය්‍ය. තතො කතිපාහෙන ආවාටෙසුයෙව උදකං

සණ්ඨහෙය. යාව පන තං ආවාටෙසු හොති, තාව මහාවාපියං උදකං අත්ථීති සඞ්ඛං ගච්ඡති. යදා පන තත්ථ ඡිජ්ජති, තදා ‘‘වාපියං උදකං නත්ථී’’ති වුච්චති. එවං සම්පදමිදං වෙදිතබ්බං.

පඨමං දෙවෙ වස්සන්තෙ පඤ්චහි මග්ගෙහි උදකෙ පවිසන්තෙ ආවාටානං පූරණකාලො විය හි පඨමමෙව පටිසන්ධික්ඛණෙ මනොද්වාරිකවෙදනාය වත්ථුරූපෙ පතිට්ඨිතකාලො, පුනප්පුනං දෙවෙ වස්සන්තෙ පඤ්චමග්ගානං පූරණකාලො විය පවත්තෙ පඤ්චද්වාරිකවෙදනාය පවත්ති, ගාවුතඩ්ඪයොජනමත්තං අජ්ඣොත්ථරණං විය පඨමවයෙ වීසතිවස්සකාලෙ රජ්ජනාදිවසෙන තස්ස අධිමත්තබලවභාවො, යාව වාපිතො උදකං න නිග්ගච්ඡති, තාව පූරාය වාපියා ඨිතකාලො විය පඤ්ඤාසවස්සකාලෙ තස්ස ඨිතකාලො, නිද්ධමනතුම්බෙසු විවටෙසු කම්මෙ කයිරමානෙ උදකස්ස නික්ඛමනකාලො විය සට්ඨිවස්සකාලතො පට්ඨාය තස්ස පරිහානි, උදකෙ හට්ඨෙ උදකමග්ගෙසු පරිත්තඋදකස්ස ඨිතකාලො විය අසීතිනවුතිකාලෙ පඤ්චද්වාරිකවෙදනාය මන්දකාලො, ආවාටෙසුයෙව උදකස්ස පතිට්ඨිතකාලො විය හදයවත්ථුකොටිං නිස්සාය මනොද්වාරෙ වෙදනාය පවත්තිකාලො, ආවාටෙසු පරිත්තෙපි උදකෙ සති ‘‘වාපියං උදකං අත්ථී’’ති වත්තබ්බකාලො විය යාව සා පවත්තති, තාව ‘‘සත්තො ජීවතී’’ති වුච්චති. යථා පන ආවාටෙසු උදකෙ ඡින්නෙ ‘‘නත්ථි වාපියං උදක’’න්ති වුච්චති, එවං මනොද්වාරිකවෙදනාය අප්පවත්තමානාය සත්තො මතොති වුච්චති. ඉමං වෙදනං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘ජීවිතපරියන්තිකං වෙදනං වෙදියමානො’’ති.

කායස්ස භෙදාති කායස්ස භෙදෙන. **උද්ධං ජීවිතපරියාදානාති** ජීවිතක්ඛයතො උද්ධං. **ඉධෙවාති** පටිසන්ධිවසෙන පරතො අගන්ත්වා ඉධෙව. **සීතී භවිස්සන්තීති** පවත්තිවිප්ඵන්දනදරථරහිතානි සීතානි අප්පවත්තනධම්මානි භවිස්සන්ති.

ථූණං පටිච්චාති රුක්ඛං පටිච්ච. **කුද්දාලපිටකං ආදායාති** කුද්දාලඤ්ච ඛණිත්තිඤ්ච පච්ඡිඤ්ච ගහෙත්වාති අත්ථො. දෙසනා පන කුද්දාලවසෙනෙව කතා. **මූලෙ ඡින්දෙය්‍යාති** මූලම්හි කුද්දාලෙන ඡින්දෙය්‍ය. **පලිඛණෙය්‍යාති** ඛණිත්තියා සමන්තා ඛණෙය්‍ය.

එවමෙව ඛොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – රුක්ඛො විය හි අත්තභාවො දට්ඨබ්බො, රුක්ඛං පටිච්ච ඡායා විය කුසලාකුසලං කම්මං, ඡායං අප්පවත්තං කාතුකාමො පුරිසො විය යොගාවචරො, කුද්දාලො විය පඤ්ඤා, පිටකං විය සමාධි, ඛණිත්ති විය විපස්සනා, ඛණිත්තියා මූලානං පලිඛණනකාලො විය අරහත්තමග්ගෙන අවිජ්ජාය ඡෙදනකාලො, ඛණ්ඩාඛණ්ඩං කරණකාලො විය ඛන්ධවසෙන දිට්ඨකාලො, ඵාලනකාලො විය ආයතනවසෙන දිට්ඨකාලො, සකලිකරණකාලො විය ධාතුවසෙන දිට්ඨකාලො, වාතාතපෙන විසොසනකාලො විය කායිකචෙතසිකස්ස වීරියස්ස කරණකාලො, අග්ගිනා ඩහනකාලො විය ඤාණෙන කිලෙසානං ඩහනකාලො, මසිකරණකාලො විය වත්තමානක-පඤ්චක්ඛන්ධකාලො, මහාවාතෙ ඔපුනනකාලො විය නදීසොතෙ පවාහනකාලො විය ච ඡින්නමූලකානං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං අප්පටිසන්ධිකනිරොධො, ඔපුනනප්පවාහනෙහි අපඤ්ඤත්තිකභාවූපගමො විය පුනබ්භවෙ විපාකක්ඛන්ධානං අනුප්පාදෙන අපණ්ණත්තිකභාවො වෙදිතබ්බො.

භගවන්තං එතදවොචාති සත්ථරි දෙසනං විනිවට්ටෙන්තෙ සොතාපත්තිඵලං පත්වා එතං ‘‘සෙය්‍යථාපි, භන්තෙ’’තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ **උදයත්ථිකොති** වඩ්ඪිඅත්ථිකො. **අස්සපණියං පොසෙය්‍යාති** පඤ්ච අස්සපොතසතානි කිණිත්වා පච්ඡා වික්කිණිස්සාමීති පොසෙය්‍ය. සහස්සග්ඝනකස්ස අස්සස්ස පඤ්චසතමත්තං උපකරණං ගන්ධමාලාදිවසෙන පොසාවනිකංයෙව අගමාසි. අථස්ස තෙ අස්සා එකදිවසෙනෙව රොගං ඵුසිත්වා සබ්බෙ ජීවිතක්ඛයං පාපුණෙය්‍යුන්ති ඉමිනා අධිප්පායෙන එවමාහ. **උදයඤ්චෙව නාධිගච්ඡෙය්‍යාති** වඩ්ඪිඤ්ච ගෙහතො නීහරිත්වා දින්නමූලඤ්ච කිඤ්චි න ලභෙය්‍ය. **පයිරුපාසින්ති** චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහිං. **ස්වාහං උදයඤ්චෙව නාධිගච්ඡින්ති** සො අහං නෙව උදයං න ගෙහතො දින්නධනං අධිගච්ඡිං, පණියඅස්සජග්ගනකො නාම ජාතොස්මීති දස්සෙති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

6. සාළ්හසුත්තවණ්ණනා

196. ඡට්ඨෙ **ද්වයෙනාති** ද්වීහි කොට්ඨාසෙහි. **ඔඝස්ස නිත්ථරණන්ති** චතුරොඝනිත්ථරණං. **තපොජිගුච්ඡාහෙතූති** දුක්කරකාරිකසඞ්ඛාතෙන තපෙන පාපජිගුච්ඡනහෙතු . **අඤ්ඤතරං සාමඤ්ඤඞ්ගන්ති** එකං සමණධම්මකොට්ඨාසං. **අපරිසුද්ධකායසමාචාරාතිආදීසු** පුරිමෙහි තීහි පදෙහි කායිකවාචසිකචෙතසිකසීලානං අපරිසුද්ධතං දස්සෙත්වා පච්ඡිමෙන පදෙන අපරිසුද්ධාජීවතං දස්සෙති. **ඤාණදස්සනායාති** මග්ගඤාණසඞ්ඛාතාය දස්සනාය. **අනුත්තරාය සම්බොධායාති** අරහත්තාය, අරහත්තඤාණඵස්සෙන ඵුසිතුං අභබ්බාති වුත්තං හොති. **සාලලට්ඨින්ති** සාලරුක්ඛං. **නවන්ති** තරුණං. **අකුක්කුච්චකජාතන්ති** ‘‘භවෙය්‍ය නු ඛො, න භවෙය්‍යා’’ති අජනෙතබ්බකුක්කුච්චං. **ලෙඛණියා ලිඛෙය්‍යාති** අවලෙඛනමත්තකෙන අවලිඛෙය්‍ය. **ධොවෙය්‍යාති** සංසෙය්‍ය. **අන්තො අවිසුද්ධාති** අබ්භන්තරෙ අසුද්ධා අපනීතසාරා.

එවමෙව ඛොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – සාලලට්ඨි විය හි අත්තභාවො දට්ඨබ්බො, නදීසොතං විය සංසාරසොතං, පාරං ගන්තුකාමපුරිසො විය ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො ගහෙත්වා ඨිතපුරිසො, සාලලට්ඨියා බහිද්ධා සුපරිකම්මකතකාලො විය බහිද්ධා තපචරණං ගාළ්හං කත්වා ගහිතකාලො, අන්තො අසුද්ධකාලො විය අබ්භන්තරෙ

සීලානං අපරිසුද්ධකාලො, සාලලට්ඨියා සංසීදිත්වා අධොගමනං විය දිට්ඨිගතිකස්ස සංසාරසොතෙ සංසීදනං වෙදිතබ්බං.

ඵියාරිත්තං බන්ධෙය්‍යාති ඵියඤ්ච අරිත්තඤ්ච යොජෙය්‍ය. **එවමෙවාති** එත්ථාපි ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – සාලලට්ඨි විය අත්තභාවො, නදීසොතං විය සංසාරසොතං, පාරං ගන්තුකාමපුරිසො විය යොගාවචරො, බහිද්ධා සුපරිකම්මකතකාලො විය ඡසු ද්වාරෙසු සංවරස්ස පච්චුපට්ඨිතකාලො, අන්තො සුවිසොධිතභාවො විය අබ්භන්තරෙ පරිසුද්ධසීලභාවො, ඵියාරිත්තබන්ධනං විය කායිකචෙතසිකවීරියකරණං, සොත්ථිනා පාරිමතීරගමනං විය අනුපුබ්බෙන සීලං පූරෙත්වා සමාධිං පූරෙත්වා පඤ්ඤං පූරෙත්වා නිබ්බානගමනං දට්ඨබ්බං.

කණ්ඩචිත්‍රකානීති සරලට්ඨිසරරජ්ජුසරපාසාදසරසාණිසරපොක්ඛරණිසරපදුමානීති අනෙකානි කණ්ඩෙහි කත්තබ්බචිත්‍රානි. **අථ ඛො සො තීහි ඨානෙහීති** සො එවං බහූනි කණ්ඩචිත්‍රකානි ජානන්තොපි න රාජාරහො හොති, තීහියෙව පන ඨානෙහි හොතීති අත්ථො. **සම්මාසමාධි හොතීති** මග්ගසමාධිනා ච ඵලසමාධිනා ච සමාහිතො හොතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **සම්මාදිට්ඨීති** මග්ගසම්මාදිට්ඨියා සමන්නාගතො. **ඉදං දුක්ඛ**න්තිආදීහි චතූහි සච්චෙහි චත්තාරො මග්ගා තීණි ච ඵලානි කථිතානි. අයං පන මග්ගෙනෙව අවිරාධිතං විජ්ඣති නාමාති වෙදිතබ්බො. **සම්මාවිමුත්තීති** අරහත්තඵලවිමුත්තියා සමන්නාගතො. **අවිජ්ජාක්ඛන්ධං පදාලෙතීති** අරහත්තමග්ගෙන පදාලෙති නාමාති වුච්චති. ඉමිනා හි හෙට්ඨා අරහත්තමග්ගෙන අවිජ්ජාක්ඛන්ධො පදාලිතො , ඉධ පන පදාලිතං උපාදාය පදාලෙතීති වත්තුං වට්ටතීති.

7. මල්ලිකාදෙවීසුත්තවණ්ණනා

197. සත්තමෙ **මල්ලිකා දෙවීති** පසෙනදිරඤ්ඤො දෙවී. **යෙන මිධෙකච්චො මාතුගාමොති** යෙන ඉධෙකච්චා ඉත්ථී. **දුබ්බණ්ණාති** බීභච්ඡවණ්ණා. **දුරූපාති** දුස්සණ්ඨිතා. **සුපාපිකාති** සුට්ඨු පාපිකා සුට්ඨු ලාමිකා. **දස්සනායාති** පස්සිතුං. **දලිද්දාති** ධනදලිද්දා. **අප්පස්සකාති** සකෙන ධනෙන රහිතා. **අප්පභොගාති** උපභොගපරිභොගභණ්ඩකරහිතා. **අප්පෙසක්ඛාති** අප්පපරිවාරා. **අඩ්ඪාති** ඉස්සරා. **මහද්ධනාති** වළඤ්ජනකධනෙන මහද්ධනා. **මහාභොගාති** උපභොගපරිභොගභණ්ඩභොගෙන මහාභොගා. **මහෙසක්ඛාති** මහාපරිවාරා. **අභිරූපාති** උත්තමරූපා. **දස්සනීයාති** දස්සනයුත්තා. **පාසාදිකාති** දස්සනෙන පාසාදිකා. **වණ්ණපොක්ඛරතායාති** වණ්ණෙන චෙව සරීරසණ්ඨානෙන ච.

අභිසජ්ජතීති ලග්ගති. **බ්‍යාපජ්ජතීති** පකතිං පජහති. **පතිත්ථීයතීති** කොධවසෙන ථීනභාවං ථද්ධභාවං ආපජ්ජති. **න දාතා හොතීති** න දායිකා හොති. **සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යන්ති** එත්ථ **සෙය්‍යාති** මඤ්චපල්ලඞ්කාදිසයනං. **ආවසථොති** ආවසථාගාරං. **පදීපෙය්‍යං** වුච්චති වට්ටිතෙලාදිපදීපූපකරණං. ඉස්සාමනිකාති ඉස්සාය සම්පයුත්තචිත්තා. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො . **කොධනා අහොසින්ති** කොධමනා අහොසිං. **අනිස්සාමනිකා අහොසින්ති** ඉස්සාවිරහිතචිත්තා අහොසිං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

8. අත්තන්තපසුත්තවණ්ණනා

198. අට්ඨමෙ අත්තන්තපාදීසු අත්තානං තපති දුක්ඛාපෙතීති **අත්තන්තපො**. අත්තනො පරිතාපනානුයොගං **අත්තපරිතාපනානුයොගං**. පරං තපතීති **පරන්තපො**. පරෙසං පරිතාපනානුයොගං **පරපරිතාපනානුයොගං. දිට්ඨෙව ධම්මෙති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **නිච්ඡාතොති** ඡාතං වුච්චති තණ්හා, සා අස්ස නත්ථීති නිච්ඡාතො. සබ්බකිලෙසානං නිබ්බුතත්තා **නිබ්බුතො**. අන්තො තාපනකිලෙසානං අභාවා සීතලො ජාතොති **සීතීභූතො**. ඣානමග්ගඵලනිබ්බානසුඛානි පටිසංවෙදෙතීති **සුඛප්පටිසංවෙදී. බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනාති** සෙට්ඨභූතෙන අත්තනා.

අචෙලකොතිආදීනි වුත්තත්ථානෙව. **ඔරබ්භිකාදීසු** උරබ්භා වුච්චන්ති එළකා, උරබ්භෙ හනතීති **ඔරබ්භිකො. සූකරිකාදීසුපි** එසෙව නයො. **ලුද්දොති** දාරුණො කක්ඛළො. **මච්ඡඝාතකොති** මච්ඡබන්ධො කෙවට්ටො. **බන්ධනාගාරිකොති** බන්ධනාගාරගොපකො. **කුරූරකම්මන්තාති** දාරුණකම්මන්තා.

මුද්ධාවසිත්තොති ඛත්තියාභිසෙකෙන මුද්ධනි අභිසිත්තො. **පුරත්ථිමෙන නගරස්සාති** නගරතො පුරත්ථිමාය දිසාය. **සන්ථාගාරන්ති** යඤ්ඤසාලං. **ඛරාජිනං නිවාසෙත්වාති** සඛුරං අජිනචම්මං නිවාසෙත්වා. **සප්පිතෙලෙනාති** සප්පිනා චෙව තෙලෙන ච. ඨපෙත්වා හි සප්පිං අවසෙසො යො කොචි ස්නෙහො තෙලන්ති වුච්චති. **කණ්ඩුවමානොති** නඛානං ඡින්නත්තා කණ්ඩුවිතබ්බකාලෙ තෙන කණ්ඩුවමානො. **අනන්තරහිතායාති** අසන්ථතාය. **සරූපවච්ඡායාති** සදිසවච්ඡාය. සචෙ ගාවී සෙතා හොති, වච්ඡොපි සෙතකොව. සචෙ කපිලා වා රත්තා වා, වච්ඡකොපි තාදිසොවාති එවං සරූපවච්ඡාය. **සො එවමාහාති** සො රාජා එවං වදෙති. **වච්ඡතරාති** තරුණවච්ඡකභාවං අතික්කන්තා බලවවච්ඡා. **වච්ඡතරීසුපි** එසෙව නයො. **බරිහිසත්ථායාති** පරික්ඛෙපකරණත්ථාය චෙව යඤ්ඤභූමියං අත්ථරණත්ථාය ච.

චතුත්ථපුග්ගලං බුද්ධුප්පාදතො පට්ඨාය දස්සෙතුං **ඉධ, භික්ඛවෙ, තථාගතොති**ආදිමාහ. තත්ථ **තථාගතොති**ආදීනි වුත්තත්ථානෙව. **තං ධම්මන්ති** තං වුත්තප්පකාරසම්පදං ධම්මං. **සුණාති, ගහපති,** වාති කස්මා පඨමං ගහපතිං නිද්දිසති?

නිහතමානත්තා උස්සන්නත්තා ච. යෙභුය්‍යෙන හි ඛත්තියකුලතො පබ්බජිතා ජාතිං නිස්සාය මානං කරොන්ති. බ්‍රාහ්මණකුලා පබ්බජිතා මන්තෙ නිස්සාය මානං කරොන්ති, හීනජච්චකුලා පබ්බජිතා අත්තනො විජාතිතාය පතිට්ඨාතුං න සක්කොන්ති. ගහපතිදාරකා පන කච්ඡෙහි සෙදං මුඤ්චන්තෙහි පිට්ඨියා ලොණං පුප්ඵමානාය භූමිං කසිත්වා තාදිසස්ස මානස්ස අභාවතො නිහතමානදප්පා හොන්ති. තෙ පබ්බජිත්වා මානං වා දප්පං වා අකත්වා යථාබලං බුද්ධවචනං උග්ගහෙත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තා සක්කොන්ති අරහත්තෙ පතිට්ඨාතුං. ඉතරෙහි ච කුලෙහි නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතා න බහුකා, ගහපතිකාව බහුකා. ඉති නිහතමානත්තා උස්සන්නත්තා ච පඨමං ගහපතිං නිද්දිසතීති.

අඤ්ඤතරස්මිං වාති ඉතරෙසං වා කුලානං අඤ්ඤතරස්මිං. **පච්චාජාතො**ති පතිජාතො. **තථාගතෙ සද්ධං පටිලභතී**ති පරිසුද්ධං ධම්මං සුත්වා ධම්මසාමිම්හි තථාගතෙ ''සම්මාසම්බුද්ධො වත භගවා''ති සද්ධං පටිලභති. **ඉති පටිසඤ්චික්ඛතී**ති එවං පච්චවෙක්ඛති. **සම්බාධො ඝරාවාසො**ති සචෙපි සට්ඨිහත්ථෙ ඝරෙ යොජනසතන්තරෙපි වා ද්වෙ ජායම්පතිකා වසන්ති, තථාපි නෙසං සකිඤ්චනසපලිබොධට්ඨෙන ඝරාවාසො සම්බාධොව. **රජාපථො**ති රාගරජාදීනං උට්ඨානට්ඨානන්ති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තං. ආගමනපථොතිපි වට්ටති. අලග්ගනට්ඨෙන අබ්භොකාසො වියාති **අබ්භොකාසො**. පබ්බජිතො හි කූටාගාරරතනපාසාදදෙවවිමානාදීසු පිහිතද්වාරවාතපානෙසු පටිච්ඡන්නෙසු වසන්තොපි නෙව ලග්ගති න සජ්ජති න බජ්ඣති. තෙන වුත්තං – ''අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා''ති. අපිච **සම්බාධො ඝරාවාසො** කුසලකිරියාය යථාසුඛං ඔකාසාභාවතො, **රජාපථො** අසංවුතසඞ්කාරට්ඨානං විය රජානං, කිලෙසරජානං සන්නිපාතට්ඨානතො. **අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා** කුසලකිරියාය යථාසුඛං ඔකාසසබ්භාවතො.

නයිදං සුකරං...පෙ.... පබ්බජෙය්‍යන්ති එත්ථ අයං සඞ්ඛෙපකථා – යදෙතං සික්ඛත්තයබ්‍රහ්මචරියං එකම්පි දිවසං අඛණ්ඩං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය **එකන්තපරිපුණ්ණං,** එකදිවසම්පි ච කිලෙසමලෙන අමලිනං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය **එකන්තපරිසුද්ධං, සඞ්ඛලිඛිතං** ලිඛිතසඞ්ඛසදිසං ධොතසඞ්ඛසප්පටිභාගං චරිතබ්බං. ඉදං න සුකරං අගාරං අජ්ඣාවසතා අගාරමජ්ඣෙ වසන්තෙන එකන්තපරිපුණ්ණං...පෙ.... චරිතුං. යංනූනාහං කෙසෙ ච මස්සුඤ්ච ඔහාරෙත්වා කසායරසපීතතාය කාසායානි බ්‍රහ්මචරියං චරන්තානං අනුච්ඡවිකානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා පරිදහිත්වා අගාරස්මා නික්ඛමිත්වා අනගාරියං පබ්බජෙය්‍යන්ති. එත්ථ ච යස්මා අගාරස්ස හිතං කසිවණිජ්ජාදිකම්මං අගාරියන්ති වුච්චති, තඤ්ච පබ්බජ්ජාය නත්ථි, තස්මා පබ්බජ්ජා අනගාරියාති ඤාතබ්බා, තං අනගාරියං. **පබ්බජෙය්‍ය**න්ති පටිපජ්ජෙය්‍යං.

අප්පං වාති සහස්සතො හෙට්ඨා භොගක්ඛන්ධො අප්පො නාම හොති, සහස්සතො පට්ඨාය මහා. ආබන්ධනට්ඨෙන ඤාතියෙව **ඤාතිපරිවට්ටො**. සො වීසතියා හෙට්ඨා අප්පො නාම හොති, වීසතියා පට්ඨාය මහා. **භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො**ති යා භික්ඛූනං අධිසීලසඞ්ඛාතා සික්ඛා, තඤ්ච, යත්ථ චෙතෙ සහ ජීවන්ති, එකජීවිකා සභාගවුත්තිනො හොන්ති, තං භගවතා පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදසඞ්ඛාතං සාජීවඤ්ච තත්ථ සික්ඛනභාවෙන සමාපන්නොති භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො. **සමාපන්නො**ති සික්ඛං පරිපූරෙන්තො සාජීවඤ්ච අවීතික්කමන්තො හුත්වා තදුභයං උපගතොති අත්ථො.

පාණාතිපාතං පහායාතිආදීනි වුත්තත්ථානෙව. **ඉමෙසං භෙදායා**ති යෙසං ඉතොති වුත්තානං සන්තිකෙ සුතං, තෙසං භෙදාය. **භින්නානං වා සන්ධාතා**ති ද්වින්නං මිත්තානං වා සමානුපජ්ඣායකාදීනං වා කෙනචිදෙව කාරණෙන භින්නානං එකමෙකං උපසඞ්කමිත්වා ''තුම්හාකං ඊදිසෙ කුලෙ ජාතානං එවං බහුස්සුතානං ඉදං න යුත්ත''න්තිආදීනි වත්වා සන්ධානං කත්තා. **අනුප්පදාතා**ති සන්ධානානුප්පදාතා, ද්වෙ ජනෙ සමග්ගෙ දිස්වා ''තුම්හාකං එවරූපෙ කුලෙ ජාතානං එවරූපෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතානං අනුච්ඡවිකමෙත''න්තිආදීනි වත්වා දළ්හීකම්මං කත්තාති අත්ථො. සමග්ගො ආරාමො අස්සාති **සමග්ගාරාමො**. යත්ථ සමග්ගා නත්ථි, තත්ථ වසිතුම්පි න ඉච්ඡතීති අත්ථො. සමග්ගරාමොතිපි පාළි, අයමෙව අත්ථො. **සමග්ගරතො**ති සමග්ගෙසු රතො, තෙ පහාය අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං න ඉච්ඡතීති අත්ථො. සමග්ගෙ දිස්වාපි සුත්වාපි නන්දතීති **සමග්ගනන්දී. සමග්ගකරණිං වාචං භාසිතා**ති යා වාචා සත්තෙ සමග්ගෙයෙව කරොති, තං සාමග්ගිගුණපරිදීපිකමෙව වාචං භාසති, න ඉතරන්ති.

නෙලාති එලං වුච්චති දොසො, නාස්සා එලන්ති නෙලා, නිද්දොසාති අත්ථො ''නෙලඞ්ගො සෙතපච්ඡාදො''ති (උදා. 65) එත්ථ වුත්තනෙලං විය. **කණ්ණසුඛා**ති බ්‍යඤ්ජනමධුරතාය කණ්ණානං සුඛා, සූචිවිජ්ඣනං විය කණ්ණසූලං න ජනෙති. අත්ථමධුරතාය සකලසරීරෙ කොපං අජනෙත්වා පෙමං ජනෙතීති **පෙමනීයා**. හදයං ගච්ඡති අප්පටිහඤ්ඤමානා සුඛෙන චිත්තං පවිසතීති **හදයඞ්ගමා** . ගුණපරිපුණ්ණතාය පුරෙ භවාති **පොරී**. පුරෙ සංවඩ්ඪනාරී විය සුකුමාරාතිපි **පොරී**. පුරස්ස එසාතිපි **පොරී,** නගරවාසීනං කථාති අත්ථො. නගරවාසිනො හි යුත්තකථා හොන්ති, පිතිමත්තං පිතාති, භාතිමත්තං භාතාති වදන්ති. එවරූපී කථා බහුනො ජනස්ස කන්තා හොතීති **බහුජනකන්තා**. කන්තභාවෙනෙව බහුජනස්ස මනාපා චිත්තවුඩ්ඪිකරාති **බහුජනමනාපා**.

කාලෙ වදතීති **කාලවාදී,** වත්තබ්බයුත්තකාලං සල්ලක්ඛෙත්වා වදතීති අත්ථො. භූතං තච්ඡං සභාවමෙව වදතීති **භූතවාදී**. දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකඅත්ථසන්නිස්සිතමෙව කත්වා වදතීති **අත්ථවාදී**. නවලොකුත්තරධම්මසන්නිස්සිතං කත්වා වදතීති **ධම්මවාදී**. සංවරවිනයපහානවිනයසන්නිස්සිතං කත්වා වදතීති **විනයවාදී**. නිධානං වුච්චති

ඨපනොකාසො, නිධානමස්සා අත්ථීති **නිධානවතී**. හදයෙ නිධෙතබ්බයුත්තකං වාචං භාසිතාති අත්ථො. **කාලෙනාති** එවරූපිං භාසමානොපි ච ''අහං නිධානවතිං වාචං භාසිස්සාමී''ති න අකාලෙන භාසති, යුත්තකාලං පන අවෙක්ඛිත්වාව භාසතීති අත්ථො. **සාපදෙසන්ති** සඋපමං, සකාරණන්ති අත්ථො. **පරියන්තවතින්ති** පරිච්ඡෙදං දස්සෙත්වා, යථාස්සා පරිච්ඡෙදො පඤ්ඤායති, එවං භාසතීති අත්ථො. **අත්ථසංහිතන්ති** අනෙකෙහිපි නයෙහි විභජන්තෙන පරියාදාතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය අත්ථසම්පන්නං භාසති. යං වා සො අත්ථවාදී අත්ථං වදති, තෙන අත්ථෙන සංහිතත්තා අත්ථසංහිතං වාචං භාසති, න අඤ්ඤං නික්ඛිපිත්වා අඤ්ඤං භාසතීති වුත්තං හොති.

බීජගාමභූතගාමසමාරම්භාති මූලබීජං ඛන්ධබීජං ඵළුබීජං අග්ගබීජං බීජබීජන්ති පඤ්චවිධස්ස බීජගාමස්ස චෙව යස්ස කස්සචි නීලතිණරුක්ඛාදිකස්ස භූතගාමස්ස ච සමාරම්භා, ඡෙදනභෙදනපචනාදිභාවෙන විකොපනා පටිවිරතොති අත්ථො.

එකභත්තිකොති පාතරාසභත්තං සායමාසභත්තන්ති ද්වෙ භත්තානි. තෙසු පාතරාසභත්තං අන්තොමජ්ඣන්හිකෙන පරිච්ඡින්නං, ඉතරං මජ්ඣන්හිකතො උද්ධං අන්තොඅරුණෙන. තස්මා අන්තොමජ්ඣන්හිකෙ දසක්ඛත්තුං භුඤ්ජමානොපි එකභත්තිකොව හොති. තං සන්ධාය වුත්තං ''එකභත්තිකො''ති. රත්තියා භොජනං රත්ති, තතො උපරතොති **රත්තූපරතො**. අතික්කන්තෙ මජ්ඣන්හිකෙ යාව සූරියත්ථඞ්ගමනා භොජනං විකාලභොජනං නාම, තතො විරතත්තා **විරතො විකාලභොජනා**.

ජාතරූපන්ති සුවණ්ණං. **රජතන්ති** කහාපණො ලොහමාසකො ජතුමාසකො දාරුමාසකොති යෙ වොහාරං ගච්ඡන්ති. තස්ස උභයස්සාපි පටිග්ගහණා පටිවිරතො, නෙව තං උග්ගණ්හාති, න උග්ගණ්හාපෙති, න උපනික්ඛිත්තං සාදියතීති අත්ථො.

ආමකධඤ්ඤපටිග්ගහණාති සාලිවීහියවගොධූමකඞ්ගුවරකකුද්‍රූසකසඞ්ඛාතස්ස සත්තවිධස්සපි ආමකධඤ්ඤස්ස පටිග්ගහණා. න කෙවලඤ්ච එතෙසං පටිග්ගහණමෙව, ආමසනම්පි භික්ඛූනං න වට්ටතියෙව. **ආමකමංසපටිග්ගහණාති** එත්ථ අඤ්ඤත්‍ර ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතා ආමකමංසමච්ඡානං පටිග්ගහණමෙව භික්ඛූනං න වට්ටති, නො ආමසනන්ති.

ඉත්ථිකුමාරිකපටිග්ගහණාති එත්ථ **ඉත්ථීති** පුරිසන්තරගතා, ඉතරා කුමාරිකා නාම, තාසං පටිග්ගහණම්පි ආමසනම්පි අකප්පියමෙව. **දාසිදාසපටිග්ගහණාති** එත්ථ දාසිදාසවසෙනෙව තෙසං පටිග්ගහණං න වට්ටති, ''කප්පියකාරකං දම්මි, ආරාමිකං දම්මී''ති එවං වුත්තෙ පන වට්ටති. **අජෙළකාදීසුපි** **ඛෙත්තවත්ථුපරියොසානෙසු** කප්පියාකප්පියනයො විනයවසෙන උපපරික්ඛිතබ්බො. තත්ථ **ඛෙත්තං** නාම යස්මිං පුබ්බණ්ණං රුහති. **වත්ථු** නාම යස්මිං අපරණ්ණං රුහති. යත්ථ වා උභයම්පි රුහති, තං ඛෙත්තං. තදත්ථාය අකතභූමිභාගො වත්ථු. ඛෙත්තවත්ථුසීසෙන චෙත්ථ වාපි-තළාකාදීනිපි සඞ්ගහිතානෙව.

දූතෙය්‍යං වුච්චති දූතකම්මං ගිහීනං පණ්ණං වා සාසනං වා ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ ගමනං. **පහිණගමනං** වුච්චති ඝරා ඝරං පෙසිතස්ස ඛුද්දකගමනං. **අනුයොගො** නාම තදුභයකරණං. තස්මා දූතෙය්‍යපහිණගමනානං අනුයොගොති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **කයවික්කයාති** කයා ච වික්කයා ච. **තුලාකූටාදීසු කූටන්ති** වඤ්චනං. තත්ථ තුලාකූටං තාව රූපකූටං, අඞ්ගකූටං, ගහණකූටං, පටිච්ඡන්නකූටන්ති චතුබ්බිධං හොති. තත්ථ **රූපකූටං** නාම ද්වෙ තුලා සමරූපා කත්වා ගණ්හන්තො මහතියා ගණ්හාති, දදන්තො ඛුද්දිකාය දෙති. **අඞ්ගකූටං** නාම ගණ්හන්තො පච්ඡාභාගෙ හත්ථෙන තුලං අක්කමති, දදන්තො පුබ්බභාගෙ. **ගහණකූටං** නාම ගණ්හන්තො මූලෙ රජ්ජුං ගණ්හාති , දදන්තො අග්ගෙ. **පටිච්ඡන්නකූටං** නාම තුලං සුසිරං කත්වා අන්තො අයචුණ්ණං පක්ඛිපිත්වා ගණ්හන්තො තං පච්ඡාභාගෙ කරොති, දදන්තො අග්ගභාගෙ.

කංසො වුච්චති සුවණ්ණපාති, තාය වඤ්චනං **කංසකූටං**. කථං? එකං සුවණ්ණපාතිං කත්වා අඤ්ඤා ද්වෙ තිස්සො ලොහපාතියො සුවණ්ණවණ්ණා කරොති. තතො ජනපදං ගන්ත්වා කිඤ්චිදෙව අඩ්ඪකුලං පවිසිත්වා ''සුවණ්ණභාජනානි කිණථා''ති වත්වා අග්ඝෙ පුච්ඡිතෙ සමග්ඝතරං දාතුකාමා හොන්ති. තතො තෙහි ''කථං ඉමෙසං සුවණ්ණභාවො ජානිතබ්බො''ති වුත්තෙ ''වීමංසිත්වා ගණ්හථා''ති සුවණ්ණපාතිං පාසාණෙ ඝංසිත්වා සබ්බපාතියො දත්වා ගච්ඡති.

මානකූටං නාම හදයභෙද-සිඛාභෙද-රජ්ජුභෙදවසෙන තිවිධං හොති. තත්ථ **හදයභෙදො** සප්පිතෙලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භති. තානි හි ගණ්හන්තො හෙට්ඨාඡිද්දෙන මානෙන ''සණිකං ආසිඤ්චා''ති වත්වා අත්තනො භාජනෙ බහුං පග්ඝරාපෙත්වා ගණ්හාති, දදන්තො ඡිද්දං පිධාය සීඝං පූරෙත්වා දෙති. **සිඛාභෙදො** තිලතණ්ඩුලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භති. තානි හි ගණ්හන්තො සණිකං සිඛං උස්සාපෙත්වා ගණ්හාති, දදන්තො වෙගෙන පූරෙත්වා සිඛං ඡින්දන්තො දෙති. **රජ්ජුභෙදො** ඛෙත්තවත්ථුමිනනකාලෙ ලබ්භති. ලඤ්ජං අලභන්තා හි ඛෙත්තං අමහන්තම්පි මහන්තං කත්වා මිනන්ති.

උක්කොටනාදීසු උක්කොටනන්ති සාමිකෙ අස්සාමිකෙ කාතුං ලඤ්ජග්ගහණං. **වඤ්චනන්ති** තෙහි තෙහි උපායෙහි පරෙසං වඤ්චනං. තත්‍රිදමෙකං වත්ථු – එකො කිර ලුද්දකො මිගඤ්ච මිගපොතකඤ්ච ගහෙත්වා ආගච්ඡති. තමෙකො ධුත්තො ''කිං භො මිගො අග්ඝති, කිං මිගපොතකො''ති ආහ. ''මිගො ද්වෙ කහාපණෙ, මිගපොතකො

එක''න්ති ච වුත්තෙ එකං කහාපණං දත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා ථොකං ගන්ත්වා නිවත්තො ''න මෙ භො මිගපොතකෙනත්ථො, මිගං මෙ දෙහී''ති ආහ. තෙන හි ද්වෙ කහාපණෙ දෙහීති. සො ආහ – ''නනු තෙ භො මයා පඨමං එකො කහාපණො දින්නො''ති? ආම දින්නොති. ඉමම්පි මිගපොතකං ගණ්හ, එවං සො ච කහාපණො අයඤ්ච කහාපණග්ඝනකො මිගපොතකො''ති ද්වෙ කහාපණා භවිස්සන්තීති. සො ''කාරණං වදතී''ති සල්ලක්ඛෙත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා මිගං අදාසීති. **නිකතීති** යොගවසෙන වා මායාවසෙන වා අපාමඞ්ගං පාමඞ්ගන්ති, අමණිං මණින්ති, අසුවණ්ණං සුවණ්ණන්ති කත්වා පතිරූපකෙන වඤ්චනං. **සාචියොගොති** කුටිලයොගො. එතෙසංයෙව උක්කොටනාදීනමෙතං නාමං. තස්මා උක්කොටනසාචියොගො වඤ්චනසාචියොගො නිකතිසාචියොගොති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. කෙචි අඤ්ඤං දස්සෙත්වා අඤ්ඤස්ස පරිවත්තනං සාචියොගොති වදන්ති, තං පන වඤ්චනෙනෙව සඞ්ගහිතං.

ඡෙදනාදීසු **ඡෙදනන්ති** හත්ථච්ඡෙදනාදි. **වධොති** මාරණං. **බන්ධොති** රජ්ජුබන්ධනාදීහි බන්ධනං. **විපරාමොසොති** හිමවිපරාමොසො, ගුම්බවිපරාමොසොති දුවිධො. යං හිමපාතසමයෙ හිමෙන පටිච්ඡන්නා හුත්වා මග්ගප්පටිපන්නං ජනං මුසන්ති, අයං හිමවිපරාමොසො. යං ගුම්බාදීහි පටිච්ඡන්නා මුසන්ති, අයං ගුම්බවිපරාමොසො. **ආලොපො** වුච්චති ගාමනිගමාදීනං විලොපකරණං. **සහසාකාරොති** සාහසිකකිරියා, ගෙහං පවිසිත්වා මනුස්සානං උරෙ සත්ථං ඨපෙත්වා ඉච්ඡිතභණ්ඩග්ගහණං. එවමෙතස්මා ඡෙදන...පෙ.... සහසාකාරා පටිවිරතො හොති.

සො සන්තුට්ඨො හොතීති ස්වායං භික්ඛු හෙට්ඨා වුත්තෙන චතූසු පච්චයෙසු ද්වාදසවිධෙන ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නාගතො හොති. ඉමිනා පන ද්වාදසවිධෙන ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නාගතස්ස භික්ඛුනො අට්ඨ පරික්ඛාරා වට්ටන්ති – තීණි චීවරානි, පත්තො, දන්තකට්ඨච්ඡෙදනවාසි, එකා සූචි, කායබන්ධනං පරිස්සාවනන්ති. වුත්තම්පි චෙතං –

''තිචීවරඤ්ච පත්තො ච, වාසි සූචි ච බන්ධනං;
පරිස්සාවනෙන අට්ඨෙතෙ, යුත්තයොගස්ස භික්ඛුනො''ති.

තෙ සබ්බෙ කායපරිහාරිකාපි හොන්ති, කුච්ඡිපරිහාරිකාපි. කථං? තිචීවරං තාව නිවාසෙත්වා පාරුපිත්වා ච විචරණකාලෙ කායං පරිහරති පොසෙතීති කායපරිහාරිකං හොති. චීවරකණ්ණෙන උදකං පරිස්සාවෙත්වා පිවනකාලෙ, ඛාදිතබ්බඵලාඵලං ගහණකාලෙ ච කුච්ඡිං පරිහරති පොසෙතීති කුච්ඡිපරිහාරිකං හොති. පත්තොපි තෙන උදකං උද්ධරිත්වා න්හානකාලෙ කුටිපරිභණ්ඩකරණකාලෙ ච කායපරිහාරිකො හොති, ආහාරං ගහෙත්වා භුඤ්ජනකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකො. වාසිපි තාය දන්තකට්ඨච්ඡෙදනකාලෙ මඤ්චපීඨානං අඞ්ගපාදචීවරකුටිදණ්ඩකසජ්ජනකාලෙ ච කායපරිහාරිකා හොති, උච්ඡුච්ඡෙදනනාළිකෙරාදිතච්ඡනකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකා. සූචිපි චීවරසිබ්බනකාලෙ කායපරිහාරිකා හොති, පූවං වා ඵලං වා විජ්ඣිත්වා ඛාදනකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකා. කායබන්ධනං බන්ධිත්වා විචරණකාලෙ කායපරිහාරිකං, උච්ඡුආදීනි බන්ධිත්වා ගහණකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකං. පරිස්සාවනං තෙන උදකං පරිස්සාවෙත්වා න්හානකාලෙ සෙනාසනපරිභණ්ඩකරණකාලෙ ච කායපරිහාරිකං, පානීයපානකපරිස්සාවනකාලෙ තෙනෙව තිලතණ්ඩුලපුථුකාදීනි ගහෙත්වා ඛාදනකාලෙ ච කුච්ඡිපරිහාරිකං. අයං තාව අට්ඨපරික්ඛාරිකස්ස පරික්ඛාරමත්තා.

නවපරික්ඛාරිකස්ස පන සෙය්යං පවිසන්තස්ස තත්රට්ඨකපච්චත්ථරණං වා කුඤ්චිකා වා වට්ටති. දසපරික්ඛාරිකස්ස නිසීදනං වා චම්මඛණ්ඩං වා වට්ටති. එකාදසපරික්ඛාරිකස්ස කත්තරයට්ඨි වා තෙලනාළිකා වා වට්ටති. ද්වාදසපරික්ඛාරිකස්ස ඡත්තං වා උපාහනං වා වට්ටති. එතෙසු ච අට්ඨපරික්ඛාරිකොව සන්තුට්ඨො, ඉතරෙ අසන්තුට්ඨා මහිච්ඡා මහාභාරාති න වත්තබ්බා. එතෙපි අප්පිච්ඡාව සන්තුට්ඨාව සුභරාව සල්ලහුකවුත්තිනොව. භගවා පන න ඉමං සුත්තං තෙසං වසෙන කථෙසි, අට්ඨපරික්ඛාරිකස්ස වසෙන කථෙසි. සො හි ඛුද්දකවාසිඤ්ච සූචිඤ්ච පරිස්සාවනෙ පක්ඛිපිත්වා පත්තස්ස අන්තො ඨපෙත්වා පත්තං අංසකූටෙ ලග්ගෙත්වා තිචීවරං කායප්පටිබද්ධං කත්වා යෙනිච්ඡකං සුඛං පක්කමති, පටිනිවත්තිත්වා ගහෙතබ්බං නාමස්ස න හොති. ඉති ඉමස්ස භික්ඛුනො සල්ලහුකවුත්තිතං දස්සෙන්තො භගවා **සන්තුට්ඨො හොති කායපරිහාරිකෙන චීවරෙනාති**ආදිමාහ.

තත්ථ **කායපරිහාරිකෙනාති** කායපරිහරණමත්තකෙන. **කුච්ඡිපරිහාරිකෙනාති** කුච්ඡිපරිහරණමත්තකෙන. **සමාදායෙව පක්කමතීති** තං අට්ඨපරික්ඛාරමත්තකං සබ්බං ගහෙත්වාව කායප්පටිබද්ධං කත්වාව ගච්ඡති, ''මම විහාරො පරිවෙණං උපට්ඨාකො''තිස්ස සඞ්ගො වා බන්ධො වා න හොති. සො ජියා මුත්තො සරො විය, යූථා අපක්කන්තො මත්තහත්ථී විය ඉච්ඡිතිච්ඡිතං සෙනාසනං, වනසණ්ඩං, රුක්ඛමූලං, නවං පබ්භාරං පරිභුඤ්ජන්තො එකො තිට්ඨති, එකො නිසීදති, සබ්බිරියාපථෙසු එකො අදුතියො.

''චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති,
සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන;
පරිස්සයානං සහිතා අඡම්භී,
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති. (සු. නි. 42; චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙසො 128) –

එවං වණ්ණිතං ඛග්ගවිසාණකප්පතං ආපජ්ජති.

ඉදානි තමත්ථං උපමාය සාධෙන්තො **සෙය්‍යථාපීති**ආදිමාහ. තත්ථ **පක්ඛී සකුණොති** පක්ඛයුත්තො සකුණො. **ඩෙතීති** උප්පතති. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – සකුණා නාම ‘‘අසුකස්මිං පදෙසෙ රුක්ඛො පරිපක්කඵලො’’ති ඤත්වා නානාදිසාහි ආගන්ත්වා නඛපක්ඛතුණ්ඩාදීහි තස්ස ඵලානි විජ්ඣන්තා විධුනන්තා ඛාදන්ති, ‘‘ඉදං අජ්ජතනාය, ඉදං ස්වාතනාය භවිස්සතී’’ති නෙසං න හොති. ඵලෙ පන ඛීණෙ නෙව රුක්ඛස්ස ආරක්ඛං ඨපෙන්ති, න තත්ථ පක්ඛං වා පත්තං වා නඛං වා තුණ්ඩං වා ඨපෙන්ති, අථ ඛො තස්මිං රුක්ඛෙ අනපෙක්ඛා හුත්වා යො යං දිසාභාගං ඉච්ඡති, සො තෙන සපත්තභාරොව උප්පතිත්වා ගච්ඡති. එවමෙව අයං භික්ඛු නිස්සඞ්ගො නිරපෙක්ඛොයෙව පක්කමති, සමාදායෙව පක්කමති. **අරියෙනාති** නිද්දොසෙන. **අජ්ඣත්තන්ති** සකෙ අත්තභාවෙ. **අනවජ්ජසුඛන්ති** නිද්දොසසුඛං.

සො චක්ඛුනා රූපං දිස්වාති සො ඉමිනා අරියෙන සීලක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතො භික්ඛු චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන රූපං පස්සිත්වාති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.15) වුත්තං. **අබ්‍යාසෙකසුඛන්ති** කිලෙසෙහි අනාසිත්තසුඛං, අවිකිණ්ණසුඛන්තිපි වුත්තං. ඉන්ද්‍රියසංවරසුඛං හි දිට්ඨාදීසු දිට්ඨමත්තාදිවසෙන පවත්තතාය අවිකිණ්ණං හොති.

සො අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙති සො මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං සංවරෙන සමන්නාගතො භික්ඛු ඉමෙසු අභික්කන්තපටික්කන්තාදීසු සත්තසු ඨානෙසු සතිසම්පජඤ්ඤවසෙන සම්පජානකාරී හොති. තත්ථ **අභික්කන්තන්ති** පුරතො ගමනං. **පටික්කන්තන්ති** පච්ඡාගමනං.

සම්පජානකාරී හොතීති සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං, සප්පායසම්පජඤ්ඤං, ගොචරසම්පජඤ්ඤං, අසම්මොහසම්පජඤ්ඤන්ති ඉමෙසං චතුන්නං සතිසම්පයුත්තානං සම්පජඤ්ඤානං වසෙන සතිං උපට්ඨපෙත්වා ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වායෙව තානි අභික්කන්තපටික්කන්තානි කරොති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන ඉච්ඡන්තෙන දීඝනිකායෙ සාමඤ්ඤඵලවණ්ණනාතො වා මජ්ඣිමනිකායෙ සතිපට්ඨානවණ්ණනාතො වා ගහෙතබ්බො.

සො ඉමිනා චාතිආදිනා කිං දස්සෙති? අරඤ්ඤවාසස්ස පච්චයසම්පත්තිං දස්සෙති. යස්ස හි ඉමෙ චත්තාරො පච්චයා නත්ථි, තස්ස අරඤ්ඤවාසො න ඉජ්ඣති, තිරච්ඡානගතෙහි වා වනචරකෙහි වා සද්ධිං වත්ථබ්බතං ආපජ්ජති. අරඤ්ඤෙ අධිවත්ථා දෙවතා ‘‘කිං එවරූපස්ස පාපභික්ඛුනො අරඤ්ඤවාසෙනා’’ති භෙරවසද්දං සාවෙන්ති, හත්ථෙහි සීසං පහරිත්වා පලායනාකාරං කරොන්ති. ‘‘අසුකො භික්ඛු අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඉදඤ්චිදඤ්ච පාපකම්මමකාසී’’ති අයසො පත්ථරති. යස්ස පනෙතෙ චත්තාරො පච්චයා අත්ථි, තස්ස අරඤ්ඤවාසො ඉජ්ඣති. සො හි අත්තනො සීලං පච්චවෙක්ඛන්තො කිඤ්චි කාළකං වා තිලකං වා අපස්සන්තො පීතිං උප්පාදෙත්වා තං ඛයතො වයතො සම්මසන්තො අරියභූමිං ඔක්කමති. අරඤ්ඤෙ අධිවත්ථා දෙවතා අත්තමනා වණ්ණං භාසන්ති. ඉතිස්ස උදකෙ පක්ඛිත්තතෙලබින්දු විය යසො විත්ථාරිකො හොති.

තත්ථ **විවිත්තන්ති** සුඤ්ඤං, අප්පසද්දං, අප්පනිග්ඝොසන්ති අත්ථො. එතදෙව හි සන්ධාය විභඞ්ගෙ ‘‘විවිත්තන්ති සන්තිකෙ චෙපි සෙනාසනං හොති, තඤ්ච අනාකිණ්ණං ගහට්ඨෙහි පබ්බජිතෙහි, තෙන තං විවිත්ත’’න්ති (විභ. 526) වුත්තං. සෙති චෙව ආසති ච එත්ථාති **සෙනාසනං**. මඤ්චපීඨානමෙතං අධිවචනං. තෙනාහ – ‘‘සෙනාසනන්ති මඤ්චොපි සෙනාසනං, පීඨම්පි, භිසිපි, බිම්බොහනම්පි, විහාරොපි, අඩ්ඪයොගොපි, පාසාදොපි, හම්මියම්පි, ගුහාපි, අට්ටොපි, මාළොපි, ලෙණම්පි, වෙළුගුම්බොපි, රුක්ඛමූලම්පි, මණ්ඩපොපි සෙනාසනං, යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්ති, සබ්බමෙතං සෙනාසන’’න්ති (විභ. 527). අපිච විහාරො, අඩ්ඪයොගො, පාසාදො, හම්මියං, ගුහාති ඉදං විහාරසෙනාසනං නාම. මඤ්චො, පීඨං, භිසි, බිම්බොහනන්ති ඉදං මඤ්චපීඨසෙනාසනං නාම. චිමිලිකා, චම්මඛණ්ඩො, තිණසන්ථාරො, පණ්ණසන්ථාරොති ඉදං සන්ථතසෙනාසනං නාම. යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්තීති එතං ඔකාසසෙනාසනං නාමාති එවං චතුබ්බිධං සෙනාසනං හොති. තං සබ්බම්පි සෙනාසනග්ගහණෙන ගහිතමෙව.

ඉමස්ස පන සකුණසදිසස්ස චාතුද්දිසස්ස භික්ඛුනො අනුච්ඡවිකං දස්සෙන්තො **අරඤ්ඤං රුක්ඛමූල**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **අරඤ්ඤන්ති** ‘‘නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ’’න්ති (විභ. 529) ‘‘ඉදං භික්ඛුනීනං වසෙන ආගතං අරඤ්ඤං. ‘‘ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම’’න්ති (පාරා. 654) ඉදං පන ඉමස්ස භික්ඛුනො අනුරූපං. තස්ස ලක්ඛණං විසුද්ධිමග්ගෙ ධුතඞ්ගනිද්දෙසෙ වුත්තං. **රුක්ඛමූලන්ති** යංකිඤ්චි සීතච්ඡායං විවිත්තං රුක්ඛමූලං. **පබ්බතන්ති** සෙලං. තත්ථ හි උදකසොණ්ඩීසු උදකකිච්චං කත්වා සීතාය රුක්ඛච්ඡායාය නිසින්නස්ස නානාදිසාසු ඛායමානාසු සීතෙන වාතෙන බීජියමානස්ස චිත්තං එකග්ගං හොති. **කන්දරන්ති** කං වුච්චති උදකං, තෙන දාරිතං උදකභින්නං පබ්බතපදෙසං, යං නිතම්බන්තිපි නදීනිකුඤ්ජන්තිපි වදන්ති. තත්ථ හි රජතපට්ටසදිසා වාලිකා හොති, මත්ථකෙ මණිවිතානං විය වනගහනං, මණික්ඛන්ධසදිසං උදකං සන්දති. එවරූපං කන්දරං ඔරුය්හ පානීයං පිවිත්වා ගත්තානි සීතානි කත්වා වාලිකං උස්සාපෙත්වා පංසුකූලචීවරං පඤ්ඤාපෙත්වා නිසින්නස්ස සමණධම්මං කරොතො චිත්තං එකග්ගං හොති. **ගිරිගුහන්ති** ද්වින්නං පබ්බතානං අන්තරං, එකස්මිංයෙව වා උමඞ්ගසදිසං මහාවිවරං. **සුසානලක්ඛණං** විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.34) වුත්තං. **වනපත්ථන්ති** ගාමන්තං අතික්කමිත්වා මනුස්සානං අනුපචාරට්ඨානං, යත්ථ න කසන්ති න වපන්ති. තෙනෙවාහ – ‘‘වනපත්ථන්ති දූරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචන’’න්තිආදි. **අබ්භොකාසන්ති** අච්ඡන්නං. ආකඞ්ඛමානො පනෙත්ථ චීවරකුටිං කත්වා වසති.

පලාලපුඤ්ජන්ති පලාලරාසිං . මහාපලාලපුඤ්ජතො හි පලාලං නික්කඩ්ඪිත්වා පබ්භාරලෙණසදිසෙ ආලයෙ කරොන්ති, ගච්ඡගුම්බාදීනම්පි උපරි පලාලං පක්ඛිපිත්වා හෙට්ඨා නිසින්නා සමණධම්මං කරොන්ති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

පච්ඡාභත්තන්ති භත්තස්ස පච්ඡතො. **පිණ්ඩපාතපටික්කන්තොති** පිණ්ඩපාතපරියෙසනතො පටික්කන්තො. **පල්ලඞ්කන්ති** සමන්තතො ඌරුබද්ධාසනං. **ආභුජිත්වාති** බන්ධිත්වා. **උජුං කායං පණිධායාති** උපරිමසරීරං උජුකං ඨපෙත්වා අට්ඨාරස පිට්ඨිකණ්ටකෙ කොටියා කොටිං පටිපාදෙත්වා. එවඤ්හි නිසින්නස්ස චම්මමංසන්හාරූනි න පණමන්ති. අථස්ස යා තෙසං පණමනපච්චයා ඛණෙ ඛණෙ වෙදනා උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තා න උප්පජ්ජන්ති. තාසු න උප්පජ්ජමානාසු චිත්තං එකග්ගං හොති, කම්මට්ඨානං න පරිපතති, වුද්ධිං ඵාතිං උපගච්ඡති. **පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වාති** කම්මට්ඨානාභිමුඛං සතිං ඨපයිත්වා, මුඛසමීපෙ වා කත්වාති අත්ථො. තෙනෙව විභඞ්ගෙ වුත්තං – ‘‘අයං සති උපට්ඨිතා හොති සූපට්ඨිතා නාසිකග්ගෙ වා මුඛනිමිත්තෙ වා. තෙන වුච්චති පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා’’ති (විභ. 537). අථ වා **‘‘පරීති** පරිග්ගහට්ඨො. **මුඛන්ති** නිය්‍යානට්ඨො. **සතීති** උපට්ඨානට්ඨො. තෙන වුච්චති – ‘පරිමුඛං සති’’’න්ති එවං පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 1.164) වුත්තනයෙන පනෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපො ‘‘පරිග්ගහිතනිය්‍යානං සතිං කත්වා’’ති.

අභිජ්ඣං ලොකෙති එත්ථ ලුජ්ජන-පලුජ්ජනට්ඨෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා ලොකො. තස්මා පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු රාගං පහාය කාමච්ඡන්දං වික්ඛම්භෙත්වාති අයමෙත්ථ අත්ථො. **විගතාභිජ්ඣෙනාති** වික්ඛම්භනවසෙන පහීනත්තා විගතාභිජ්ඣෙන, න චක්ඛුවිඤ්ඤාණසදිසෙනාති අත්ථො. **අභිජ්ඣාය චිත්තං පරිසොධෙතීති** අභිජ්ඣාතො චිත්තං පරිමොචෙති, යථා නං සා මුඤ්චති චෙව මුඤ්චිත්වා ච න පුන ගණ්හාති, එවං කරොතීති අත්ථො. **බ්‍යාපාදපදොසං පහායාති**ආදීසුපි එසෙව නයො. බ්‍යාපජ්ජති ඉමිනා චිත්තං පූතිකුම්මාසාදයො විය පුරිමපකතිං පජහතීති **බ්‍යාපාදො**. විකාරප්පත්තියා පදුස්සති, පරං වා පදූසෙති විනාසෙතීති **පදොසො**. උභයම්පෙතං කොධස්සෙව අධිවචනං . ථිනං චිත්තගෙලඤ්ඤං, මිද්ධං චෙතසිකගෙලඤ්ඤං. ථිනඤ්ච මිද්ධඤ්ච **ථිනමිද්ධං. ආලොකසඤ්ඤීති** රත්තිම්පි දිවාපි දිට්ඨආලොකසඤ්ජානනසමත්ථාය විගතනීවරණාය පරිසුද්ධාය සඤ්ඤාය සමන්නාගතො . **සතො සම්පජානොති** සතියා ච ඤාණෙන ච සමන්නාගතො. ඉදං උභයං ආලොකසඤ්ඤාය උපකාරකත්තා වුත්තං. උද්ධච්චඤ්ච කුක්කුච්චඤ්ච **උද්ධච්චකුක්කුච්චං. තිණ්ණවිචිකිච්ඡොති** විචිකිච්ඡං තරිත්වා අතික්කමිත්වා ඨිතො. ‘‘කථමිදං කථමිද’’න්ති එවං නප්පවත්තතීති **අකථංකථී. කුසලෙසු ධම්මෙසූති** අනවජ්ජෙසු ධම්මෙසු. ‘‘ඉමෙ නු ඛො කුසලා, කථමිමෙ කුසලා’’ති එවං න විචිකිච්ඡති න කඞ්ඛතීති අත්ථො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. ඉමෙසු පන නීවරණෙසු වචනත්ථලක්ඛණාදිභෙදතො යං වත්තබ්බං සියා, තං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.71-72) වුත්තං. **පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණෙති** යස්මා ඉමෙ පඤ්ච නීවරණා උප්පජ්ජමානා අනුප්පන්නාය ලොකියලොකුත්තරාය පඤ්ඤාය උප්පජ්ජිතුං න දෙන්ති, උප්පන්නාපි අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්ච වා අභිඤ්ඤා උච්ඡින්දිත්වා පාතෙන්ති. තස්මා පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණාති වුච්චන්ති. **විවිච්චෙව කාමෙහීති**ආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතානි.

ඉමෙ ආසවාතිආදි අපරෙනාපි පරියායෙන චතුසච්චප්පකාසනත්ථං වුත්තං. **නාපරං ඉත්ථත්තායාති පජානාතීති** එත්තාවතා හෙට්ඨා තීහි අඞ්ගෙහි බාහිරසමයස්ස නිප්ඵලභාවං දස්සෙත්වා චතුත්ථෙන අඞ්ගෙන අත්තනො සාසනස්ස ගම්භීරභාවං පකාසෙත්වා දෙසනාය අරහත්තෙන කූටං ගණ්හි. ඉදානි දෙසනං අප්පෙන්තො **එවං ඛො, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ.

9. තණ්හාසුත්තවණ්ණනා

199. නවමෙ **ජාලිනින්ති** ජාලසදිසං. යථා හි ජාලං සමන්තතො සංසිබ්බිතං ආකුලබ්‍යාකුලං, එවං තණ්හාපීති ජාලසදිසත්තා ජාලිනීති වුත්තා. තයො වා භවෙ අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඨිතාය එතිස්සා තත්ථ තත්ථ අත්තනො කොට්ඨාසභූතං ජාලං අත්ථීතිපි ජාලිනී. **සරිතන්ති** තත්ථ තත්ථ සරිත්වා සංසරිත්වා ඨිතං. **විසටන්ති** පත්ථටං වික්ඛිත්තං. **විසත්තිකන්ති** තත්ථ තත්ථ විසත්තං ලග්ගං ලගිතං. අපිච **‘‘විසමූලාති** විසත්තිකා. **විසඵලාති** විසත්තිකා’’තිආදිනාපි (මහානි. 3; චූළනි. මෙත්තගූමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 22) නයෙනෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **උද්ධස්තොති** උපරි ධංසිතො. **පරියොනද්ධොති** සමන්තා වෙඨිතො. **තන්තාකුලකජාතොති** තන්තං විය ආකුලජාතො. යථා නාම දුන්නික්ඛිත්තං මූසිකච්ඡින්නං පෙසකාරානං තන්තං තහිං තහිං ආකුලං හොති, ‘‘ඉදං අග්ගං ඉදං මූල’’න්ති අග්ගෙන වා අග්ගං, මූලෙන වා මූලං සමානෙතුං දුක්කරං හොති, එවං සත්තා ඉමාය තණ්හාය පරියොනද්ධා ආකුලබ්‍යාකුලා න සක්කොන්ති අත්තනො නිස්සරණමග්ගං උජුං කාතුං. **ගුලාගුණ්ඨිකජාතොති** ගුලාගුණ්ඨිකං වුච්චති පෙසකාරකඤ්ජියසුත්තං. ගුලා නාම සකුණිකා, තස්සා කුලාවකොතිපි එකෙ. යථා තදුභයම්පි ආකුලං අග්ගෙන වා අග්ගං, මූලෙන වා මූලං සමානෙතුං දුක්කරන්ති පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. **මුඤ්ජපබ්බජභූතොති** මුඤ්ජතිණං විය පබ්බජතිණං විය ච භූතො, තාදිසො ජාතො. යථා තානි තිණානි කොට්ටෙත්වා කතරජ්ජු ජිණ්ණකාලෙ කත්ථචි පතිතං ගහෙත්වා තෙසං තිණානං ‘‘ඉදං අග්ගං ඉදං මූල’’න්ති අග්ගෙන වා අග්ගං, මූලෙන වා මූලං සමානෙතුං දුක්කරං. තම්පි ච පච්චත්තපුරිසකාරෙ ඨත්වා සක්කා භවෙය්‍ය උජුං කාතුං, ඨපෙත්වා පන බොධිසත්තෙ අඤ්ඤො සත්තො අත්තනො ධම්මතාය තණ්හාජාලං පදාලෙත්වා අත්තනො නිස්සරණමග්ගං උජුං කාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. එවමයං ලොකො තණ්හාජාලෙන පරියොනද්ධො අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං සංසාරං නාතිවත්තති. තත්ථ **අපායොති** නිරය-තිරච්ඡානයොනි-පෙත්තිවිසය-අසුරකායා. සබ්බෙපි හි තෙ වඩ්ඪිසඞ්ඛාතස්ස ආයස්ස අභාවතො අපායාති වුච්චන්ති. තථා දුක්ඛස්ස ගතිභාවතො **දුග්ගති**. සුඛසමුස්සයතො විනිපතිතත්තා **විනිපාතො**. ඉතරො පන –

‘‘ඛන්ධානඤ්ච පටිපාටි, ධාතුආයතනාන ච;
අබ්බොච්ඡින්නං වත්තමානා, සංසාරොති පවුච්චති.

තං සබ්බං නාතිවත්තති නාතික්කමති, අථ ඛො චුතිතො පටිසන්ධිං පටිසන්ධිතො චුතින්ති එවං පුනප්පුනං චුතිපටිසන්ධියො ගණ්හමානො තීසු භවෙසු චතූසු යොනීසු පඤ්චසු ගතීසු සත්තසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු නවසු සත්තාවාසෙසු මහාසමුද්දෙ වාතක්ඛිත්තනාවා විය යන්තෙ යුත්තගොණො විය ච පරිබ්භමතියෙව.

අජ්ඣත්තිකස්ස උපාදායාති අජ්ඣත්තිකං ඛන්ධපඤ්චකං උපාදාය. ඉදඤ්හි උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං. **බාහිරස්ස උපාදායාති** බාහිරං ඛන්ධපඤ්චකං උපාදාය, ඉදම්පි උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං. **අස්මීති, භික්ඛවෙ, සතීති**, භික්ඛවෙ, යදෙතං අජ්ඣත්තං ඛන්ධපඤ්චකං උපාදාය තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙන සමූහග්ගාහතො අස්මීති හොති, තස්මිං සතීති අත්ථො. **ඉත්ථස්මීති හොතීති**ආදීසු පන එවං සමූහතො අහන්ති ගහණෙ සති තතො අනුපනිධාය ච උපනිධාය වාති ද්විධා ගහණං හොති. තත්ථ **අනුපනිධායාති** අඤ්ඤං ආකාරං අනුපගම්ම සකභාවමෙව ආරම්මණං කත්වා ඉත්ථස්මීති හොති, ඛත්තියාදීසු ඉදංපකාරො අහන්ති එවං තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙන හොතීති අත්ථො. ඉදං තාව අනුපනිධාය ගහණං. **උපනිධාය ගහණං** පන දුවිධං හොති සමතො ච අසමතො ච. තං දස්සෙතුං **එවංස්මීති අඤ්ඤථාස්මීති** ච වුත්තං. තත්ථ **එවංස්මීති** ඉදං සමතො උපනිධාය ගහණං, යථායං ඛත්තියො යථායං බ්‍රාහ්මණො, එවමහම්පීති අත්ථො. **අඤ්ඤථාස්මීති** ඉදං පන අසමතො ගහණං, යථායං ඛත්තියො යථායං බ්‍රාහ්මණො, තතො අඤ්ඤථා අහං, හීනො වා අධිකො වාති අත්ථො. ඉමානි තාව පච්චුප්පන්නවසෙන චත්තාරි තණ්හාවිචරිතානි.

අසස්මීති සතස්මීති ඉමානි පන ද්වෙ යස්මා අත්ථීති අසං, නිච්චස්සෙතං අධිවචනං. සීදතීති සතං, අනිච්චස්සෙතං අධිවචනං. තස්මා සස්සතුච්ඡෙදවසෙන වුත්තානීති වෙදිතබ්බානි. ඉතො පරානි **සන්ති** එවමාදීනි චත්තාරි සංසයපරිවිතක්කවසෙන වුත්තානි. **සන්ති හොතීති** එවමාදීසු අහං සියන්ති හොතීති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. අධිප්පායො පනෙත්ථ පුරිමචතුක්කෙ වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බො. **අපිහං සන්ති**ආදීනි පන චත්තාරි අපි නාම අහං භවෙය්‍යන්ති එවං පත්ථනාකප්පනවසෙන වුත්තානි. තානිපි පුරිමචතුක්කෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. **භවිස්සන්ති**ආදීනි පන චත්තාරි අනාගතවසෙන වුත්තානි. තෙසම්පි පුරිමචතුක්කෙ වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. එවමෙතෙ –

‘‘ද්වෙ දිට්ඨිසීසා සීසඤ්ඤෙ, චත්තාරො සීසමූලකා;
තයො තයොති එතානි, අට්ඨාරස විභාවයෙ.

එතෙසු හි අසස්මි, සතස්මීති එතෙ ද්වෙ දිට්ඨිසීසා නාම. අස්මි, සන්ති, අපිහං සන්ති, භවිස්සන්ති එතෙ චත්තාරො සුද්ධසීසා එව. ඉත්ථස්මීතිආදයො තයො තයොති ද්වාදස සීසමූලකා නාමාති එවමෙතෙ ද්වෙ දිට්ඨිසීසා චත්තාරො සුද්ධසීසා ද්වාදස සීසමූලකාති අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතධම්මා වෙදිතබ්බා. ඉමානි තාව අජ්ඣත්තිකස්ස උපාදාය අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි. බාහිරස්ස උපාදාය තණ්හාවිචරිතෙසුපි එසෙව නයො. **ඉමිනාති** ඉමිනා රූපෙන වා…පෙ.… විඤ්ඤාණෙන වාති එස විසෙසො වෙදිතබ්බො. සෙසං තාදිසමෙව.

ඉති එවරූපානි අතීතානි ඡත්තිංසාති එකමෙකස්ස පුග්ගලස්ස අතීතෙ අද්ධනි ඡත්තිංස. **අනාගතානි ඡත්තිංසාති** එකමෙකස්සෙව පුග්ගලස්ස ච අනාගතෙ අද්ධනි ඡත්තිංස. **පච්චුප්පන්නානි ඡත්තිංසාති** එකස්ස වා පුග්ගලස්ස යථාසම්භවතො බහූනං වා පච්චුප්පන්නෙ අද්ධනි ඡත්තිංසාව. සබ්බසත්තානං පන නියමෙනෙව අතීතෙ අද්ධනි ඡත්තිංස, අනාගතෙ ඡත්තිංස, පච්චුප්පන්නෙ ඡත්තිංස. අනන්තා හි අසදිසතණ්හාමානදිට්ඨිභෙදා සත්තා. **අට්ඨසතං තණ්හාවිචරිතං හොන්තීති** එත්ථ පන අට්ඨසතසඞ්ඛාතං තණ්හාවිචරිතං හොතීති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

10. පෙමසුත්තවණ්ණනා

200. දසමෙ **න උස්සෙනෙතීති** දිට්ඨිවසෙන න උක්ඛිපති. **න පටිසෙනෙතීති** පටිවිරුද්ධො හුත්වා කලහභණ්ඩනවසෙන න උක්ඛිපති. **න ධූපායතීති** අජ්ඣත්තිකස්ස උපාදාය තණ්හාවිචරිතවසෙන න ධූපායති. **න පජ්ජලතීති** බාහිරස්ස උපාදාය තණ්හාවිචරිතවසෙන න පජ්ජලති. **න සම්පජ්ඣායතීති** අස්මිමානවසෙන න සම්පජ්ඣායති. සෙසං පාළිනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතන්ති.

මහාවග්ගො පඤ්චමො.

චතුත්ථපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

5. පඤ්චමපණ්ණාසකං

(21) 1. සප්පුරිසවග්ගො

1-6. සික්ඛාපදසුත්තවණ්ණනා

201. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **අසප්පුරිසන්ති** ලාමකපුරිසං තුච්ඡපුරිසං මූළ්හපුරිසං අවිජ්ජාය අන්ධීකතං බාලං. **අසප්පුරිසතරන්ති** අතිරෙකෙන අසප්පුරිසං. ඉතරෙ ද්වෙ වුත්තපටිපක්ඛවසෙන වෙදිතබ්බා. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. යථා චෙත්ථ, එවං ඉතො පරෙසු පඤ්චසු. එතෙසු හි පඨමං පඤ්චවෙරවසෙන දෙසිතං, දුතියං අස්සද්ධම්මවසෙන, තතියං කායවචීද්වාරවසෙන, චතුත්ථං මනොද්වාරවසෙන, පඤ්චමං අට්ඨමිච්ඡත්තවසෙන, ඡට්ඨං දසමිච්ඡත්තවසෙන.

7-10. පාපධම්මසුත්තචතුක්කවණ්ණනා

207-210. සත්තමෙ **පාපන්ති** ලාමකං සංකිලිට්ඨපුග්ගලං. **කල්‍යාණන්ති** භද්දකං අනවජ්ජපුග්ගලං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. අට්ඨමෙපි එසෙව නයො. නවමෙ **පාපධම්මන්ති** ලාමකධම්මං. **කල්‍යාණධම්මන්ති** අනවජ්ජධම්මං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. දසමෙපි එසෙව නයො. ඉමස්මිං වග්ගෙ දසසුපි සුත්තෙසු අගාරියප්පටිපදා කථිතා. සබ්බෙපි සොතාපන්නසකදාගාමිනො හොන්ති, වට්ටතියෙවාති.

සප්පුරිසවග්ගො පඨමො.

(22) 2. පරිසාවග්ගො

1. පරිසාසුත්තවණ්ණනා

211. දුතියස්ස පඨමෙ පරිසං දූසෙන්තීති **පරිසදූසනා**. පරිසං සොභෙන්තීති **පරිසසොභනා**.

2. දිට්ඨිසුත්තවණ්ණනා

212. දුතියෙ මනොදුච්චරිතෙ පරියාපන්නාපි මිච්ඡාදිට්ඨි මහාසාවජ්ජතාය විසුං වුත්තා, තස්සා ච පටිපක්ඛවසෙන සම්මාදිට්ඨි.

3. අකතඤ්ඤුතාසුත්තවණ්ණනා

213. තතියෙ **අකතඤ්ඤුතා අකතවෙදිතාති** අකතඤ්ඤුතාය අකතවෙදිතාය. උභයම්පෙතං අත්ථතො එකමෙව. සුක්කපක්ඛෙපි එසෙව නයො.

4-7. පාණාතිපාතීසුත්තාදිවණ්ණනා

214-217. චතුත්ථං චතුන්නං කම්මකිලෙසානං තප්පටිපක්ඛස්ස ච වසෙන වුත්තං, පඤ්චමං සුක්කපක්ඛානං ආදිතො චතුන්නං මිච්ඡත්තානං වසෙන, ඡට්ඨං අවසෙසානං චතුන්නං, සත්තමං අනරියවොහාරඅරියවොහාරානං. තථා අට්ඨමනවමදසමානි සප්පටිපක්ඛානං අස්සද්ධම්මානං වසෙන වුත්තානි. සබ්බසුත්තෙසු පන සුක්කපක්ඛධම්මා ලොකියලොකුත්තරමිස්සකාව කථිතා. නවසු සුත්තෙසු කිඤ්චාපි ‘‘සග්ගෙ’’ති වුත්තං, තයො පන මග්ගා තීණි ච ඵලානි ලබ්භන්තියෙවාති.

පරිසාවග්ගො දුතියො.

(23) 3. දුච්චරිතවග්ගවණ්ණනා

221-231. තතියස්ස පඨමාදීනි උත්තානත්ථානෙව. දසමෙ යො චින්තෙත්වා කබ්‍යං කරොති, අයං **චින්තාකවි** නාම. යො සුත්වා කරොති, අයං **සුතකවි** නාම. යො එකං අත්ථං නිස්සාය කරොති, අයං **අත්ථකවි** නාම. යො තඞ්ඛණඤ්ඤෙව වඞ්ගීසත්ථෙරො විය අත්තනො පටිභානෙන කරොති, අයං **පටිභානකවි** නාමාති.

දුච්චරිතවග්ගො තතියො.

(24) 4. කම්මවග්ගො

1. සංඛිත්තසුත්තවණ්ණනා

232. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **කණ්හන්**ති කාළකං දසඅකුසලකම්මපථකම්මං. **කණ්හවිපාකන්**ති අපායෙ නිබ්බත්තනතො කාළකවිපාකං. **සුක්කන්**ති පණ්ඩරකං කුසලකම්මපථකම්මං . **සුක්කවිපාකන්**ති සග්ගෙ නිබ්බත්තනතො පණ්ඩරකවිපාකං. **කණ්හසුක්කන්**ති මිස්සකකම්මං. **කණ්හසුක්කවිපාකන්**ති සුඛදුක්ඛවිපාකං. මිස්සකකම්මඤ්හි කත්වා අකුසලෙන තිරච්ඡානයොනියං මඞ්ගලහත්ථිට්ඨානාදීසු උප්පන්නො කුසලෙන පවත්තෙ සුඛං වෙදියති. කුසලෙන රාජකුලෙපි නිබ්බත්තො අකුසලෙන පවත්තෙ දුක්ඛං වෙදියති. **අකණ්හං අසුක්කන්**ති කම්මක්ඛයකරං චතුමග්ගඤාණං අධිප්පෙතං. තඤ්හි යදි කණ්හං භවෙය්‍ය, කණ්හවිපාකං දදෙය්‍ය. යදි සුක්කං භවෙය්‍ය, සුක්කවිපාකං දදෙය්‍ය. උභයවිපාකස්ස පන අප්පදානතො අකණ්හං අසුක්කන්ති අයමෙත්ථ අත්ථො.

2. විත්ථාරසුත්තවණ්ණනා

233. දුතියෙ **සබ්‍යාබජ්ඣන්**ති සදොසං. **කායසඞ්ඛාරන්**ති කායද්වාරචෙතනං. **අභිසඞ්ඛරොතී**ති ආයූහති සම්පිණ්ඩෙති. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. **සබ්‍යාබජ්ඣං ලොකන්**ති සදුක්ඛං ලොකං. **සබ්‍යාබජ්ඣා ඵස්සා**ති සදුක්ඛා විපාකඵස්සා. **සබ්‍යාබජ්ඣං වෙදනං වෙදියතී**ති සාබාධං විපාකවෙදනං වෙදියති. **එකන්තදුක්ඛන්**ති එකන්තෙනෙව දුක්ඛං, න සුඛසම්මිස්සං. **සෙය්‍යථාපි සත්තා නෙරයිකා**ති එත්ථ **සෙය්‍යථාපී**ති නිදස්සනත්ථෙ නිපාතො. තෙන කෙවලං නෙරයිකසත්තෙ දස්සෙති, අඤ්ඤෙ පන තංසරික්ඛකා නාම නත්ථි. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **සෙය්‍යථාපි මනුස්සා**තිආදීසු පන මනුස්සානං තාව කාලෙන සුඛා වෙදනා උප්පජ්ජති, කාලෙන දුක්ඛා වෙදනා. **එකච්චෙ ච දෙවා**ති එත්ථ පන කාමාවචරදෙවා දට්ඨබ්බා. තෙසඤ්හි මහෙසක්ඛතරා දෙවතා දිස්වා නිසින්නාසනතො වුට්ඨානං, පාරුතඋත්තරාසඞ්ගස්ස ඔතාරණං, අඤ්ජලිපග්ගණ්හනන්තිආදීනං වසෙන කාලෙන දුක්ඛං උප්පජ්ජති, දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවන්තානං කාලෙන සුඛං. **එකච්චෙ ච විනිපාතිකා**ති එත්ථ වෙමානිකපෙතා දට්ඨබ්බා. තෙ නිරන්තරමෙව එකස්මිං කාලෙ සුඛං, එකස්මිං කාලෙ දුක්ඛං වෙදියන්ති. නාගසුපණ්ණහත්ථිඅස්සාදයො පන මනුස්සා විය වොකිණ්ණසුඛදුක්ඛාව හොන්ති. **පහානාය යා චෙතනා**ති එත්ථ විවට්ටගාමිනී මග්ගචෙතනා වෙදිතබ්බා. සා හි කම්මක්ඛයාය සංවත්තතීති.

3. සොණකායනසුත්තවණ්ණනා

234. තතියෙ **සිඛාමොග්ගල්ලානො**ති සීසමජ්ඣෙ ඨිතාය මහතියා සිඛාය සමන්නාගතො මොග්ගල්ලානගොත්තො බ්‍රාහ්මණො. **පුරිමානී**ති අතීතානන්තරදිවසතො පට්ඨාය පුරිමානි, දුතියාදිතො පට්ඨාය **පුරිමතරානි** වෙදිතබ්බානි. **සොණකායනො**ති තස්සෙව අන්තෙවාසිකො. **කම්මසච්චායං භො ලොකො**ති භො අයං ලොකො කම්මසභාවො. **කම්මසමාරම්භට්ඨායී**ති කම්මසමාරම්භෙන තිට්ඨති. කම්මං ආයූහන්තොව තිට්ඨති, අනායූහන්තො උච්ඡිජ්ජතීති දීපෙති. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

4-9. සික්ඛාපදසුත්තාදිවණ්ණනා

235. චතුත්ථාදීනිපි උත්තානත්ථානෙව. මග්ගඞ්ගෙසු පන යස්මා සතියා උපට්ඨපෙත්වා පඤ්ඤාය පරිච්ඡින්දති, තස්මා උභයමෙව කම්මං. සෙසා අඞ්ගානෙව හොන්ති, නො කම්මන්ති වුත්තං. බොජ්ඣඞ්ගෙසුපි එසෙව නයො. අභිධම්මෙ පන සබ්බම්පෙතං අවිසෙසෙන චෙතනාසම්පයුත්තකම්මන්තෙව වණ්ණිතං.

10. සමණසුත්තවණ්ණනා

241. දසමෙ **ඉධෙවා**ති ඉමස්මිංයෙව සාසනෙ. අයං පන නියමො සෙසපදෙසුපි වෙදිතබ්බො. දුතියාදයොපි හි සමණා ඉධෙව, න අඤ්ඤත්ථ. **සුඤ්ඤා**ති රිත්තා තුච්ඡා. **පරප්පවාදා**ති චත්තාරො සස්සතවාදා, චත්තාරො එකච්චසස්සතිකා, චත්තාරො අන්තානන්තිකා, චත්තාරො අමරාවික්ඛෙපිකා, ද්වෙ අධිච්චසමුප්පන්නිකා, සොළස සඤ්ඤිවාදා, අට්ඨ අසඤ්ඤිවාදා, අට්ඨ නෙවසඤ්ඤිනාසඤ්ඤිවාදා, සත්ත උච්ඡෙදවාදා, පඤ්ච දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදාති ඉමෙ සබ්බෙපි බ්‍රහ්මජාලෙ ආගතද්වාසට්ඨිදිට්ඨියො ඉතො බාහිරානං පරෙසං පවාදා පරප්පවාදා නාම. තෙ සබ්බෙපි ඉමෙහි චතූහි ඵලට්ඨකසමණෙහි සුඤ්ඤා. න හි තෙ එත්ථ සන්ති. න කෙවලඤ්ච එතෙහෙව සුඤ්ඤා , චතූහි පන මග්ගට්ඨකසමණෙහිපි, චතුන්නං මග්ගානං අත්ථාය ආරද්ධවිපස්සකෙහිපීති ද්වාදසහිපි සමණෙහි සුඤ්ඤා එව. ඉදමෙව අත්ථං සන්ධාය භගවතා මහාපරිනිබ්බානෙ (දී. නි. 2.214) වුත්තං –

> ‘‘එකූනතිංසො වයසා සුභද්ද,
> යං පබ්බජිං කිංකුසලානුඑසී;
> වස්සානි පඤ්ඤාස සමාධිකානි,

යතො අහං පබ්බජිතො සුභද්ද;
ඤායස්ස ධම්මස්ස පදෙසවත්තී,
ඉතො බහිද්ධා සමණොපි නත්ථී’’.

‘‘දුතියොපි සමණො නත්ථි, තතියොපි සමණො නත්ථි, චතුත්ථොපි සමණො නත්ථි, සුඤ්ඤා පරප්පවාදා සමණෙහි අඤ්ඤෙහී’’ති . එත්ථ හි පදෙසවත්තීති ආරද්ධවිපස්සකො අධිප්පෙතො. තස්මා සොතාපත්තිමග්ගස්ස ආරද්ධවිපස්සකං මග්ගට්ඨං ඵලට්ඨන්ති තයොපි එකතො කත්වා ‘‘සමණොපි නත්ථී’’ති ආහ, සකදාගාමිමග්ගස්ස ආරද්ධවිපස්සකං මග්ගට්ඨං ඵලට්ඨන්ති තයොපි එකතො කත්වා ‘‘දුතියොපි සමණො නත්ථී’’ති ආහ. ඉතරෙසුපි ද්වීසු එසෙව නයො. එකාදසමං උත්තානත්ථමෙවාති.

කම්මවග්ගො චතුත්ථො.

(25) 5. ආපත්තිභයවග්ගො

1. සඞ්ඝභෙදකසුත්තවණ්ණනා

243. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **අපි නු තං, ආනන්ද, අධිකරණ**න්ති විවාදාධිකරණාදීසු අඤ්ඤතරං අධිකරණං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස උප්පජ්ජි, සත්ථා තස්ස වූපසන්තභාවං පුච්ඡන්තො එවමාහ. **කුතො තං, භන්තෙ**ති, භන්තෙ, කුතො කින්ති කෙන කාරණෙන තං අධිකරණං වූපසමිස්සතීති වදති. **කෙවලකප්ප**න්ති සකලං සමන්තතො. **සඞ්ඝභෙදාය ඨිතො**ති සඞ්ඝෙන සද්ධිං වාදත්ථාය කථිතං පටිකථෙන්තොව ඨිතො. **තත්‍රායස්මා**ති තස්මිං එවං ඨිතෙ ආයස්මා අනුරුද්ධො. **න එකවාචිකම්පි භණිතබ්බං මඤ්ඤතී**ති ''මා, ආවුසො, සඞ්ඝෙන සද්ධිං එවං අවචා''ති එකවචනම්පි වත්තබ්බං න මඤ්ඤති. **වොයුඤ්ජතී**ති අනුයුඤ්ජති අනුයොගං ආපජ්ජති. **අත්ථවසෙ**ති කාරණවසෙ. **නාසෙස්සන්තී**ති උපොසථප්පවාරණං උපගන්තුං අදත්වා නික්කඩ්ඪිස්සන්ති. සෙසං පාළිවසෙනෙව වෙදිතබ්බං.

2. ආපත්තිභයසුත්තවණ්ණනා

244. දුතියෙ **ඛුරමුණ්ඩං කරිත්වා**ති පඤ්ච සිඛණ්ඩකෙ ඨපෙත්වා ඛුරෙන මුණ්ඩං කරිත්වා. **ඛරස්සරෙනා**ති කක්ඛළසද්දෙන. **පණවෙනා**ති වජ්ඣභෙරියා. **ථලට්ඨස්සා**ති එකමන්තෙ ඨිතස්ස. **සීසච්ඡෙජ්ජ**න්ති සීසච්ඡෙදාරහං. **යත්‍ර හි නාමා**ති යං නාම. **සො වතස්සාහ**න්ති සො වත අහං අස්සං, යං එවරූපං පාපං න කරෙය්‍යන්ති අත්ථො. **යථාධම්මං පටිකරිස්සතී**ති ධම්මානුරූපං පටිකරිස්සති, සාමණෙරභූමියං ඨස්සතීති අත්ථො. **කාළවත්ථං පරිධායා**ති කාළපිලොතිකං නිවාසෙත්වා. **මොසල්ල**න්ති මුසලාභිඝාතාරහං. **යථාධම්ම**න්ති ඉධ ආපත්තිතො වුට්ඨාය සුද්ධන්තෙ පතිට්ඨහන්තො යථාධම්මං කරොති නාම. **භස්මපුට**න්ති ඡාරිකාභණ්ඩිකං. **ගාරය්හං භස්මපුට**න්ති ගරහිතබ්බඡාරිකාපුටෙන මත්ථකෙ අභිඝාතාරහං. **යථාධම්ම**න්ති ඉධ ආපත්තිං දෙසෙන්තො යථාධම්මං පටිකරොති නාම. **උපවජ්ජ**න්ති උපවාදාරහං. **පාටිදෙසනීයෙසූ**ති පටිදෙසෙතබ්බෙසු. ඉමිනා සබ්බාපි සෙසාපත්තියො සඞ්ගහිතා. **ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, චත්තාරි ආපත්තිභයානී**ති, භික්ඛවෙ, ඉමානි චත්තාරි ආපත්තිං නිස්සාය උප්පජ්ජනකභයානි නාමාති.

3. සික්ඛානිසංසසුත්තවණ්ණනා

245. තතියෙ සික්ඛා ආනිසංසා එත්ථාති **සික්ඛානිසංසං**. පඤ්ඤා උත්තරා එත්ථාති **පඤ්ඤුත්තරං**. විමුත්ති සාරො එත්ථාති **විමුත්තිසාරං**. සති ආධිපතෙය්‍යා එත්ථාති **සතාධිපතෙය්‍යං**. එතෙසං හි සික්ඛාදිසඞ්ඛාතානං ආනිසංසාදීනං අත්ථාය වුස්සතීති වුත්තං හොති. **ආභිසමාචාරිකා**ති උත්තමසමාචාරිකා. වත්තවසෙන පඤ්ඤත්තසීලස්සෙතං අධිවචනං. **තථා තථා සො තස්සා සික්ඛාය**ති තථා තථා සො සික්ඛාකාමො භික්ඛු තස්මිං සික්ඛාපදෙ.

ආදිබ්‍රහ්මචරියිකාති මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතානං චතුන්නං මහාසීලානමෙතං අධිවචනං. **සබ්බසො**ති සබ්බාකාරෙන. **ධම්මා**ති චතුසච්චධම්මා. **පඤ්ඤාය සමවෙක්ඛිතා හොන්තී**ති සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය සුදිට්ඨා හොන්ති. **විමුත්තියා ඵුසිතා හොන්තී**ති අරහත්තඵලවිමුත්තියා ඤාණඵස්සෙන ඵුට්ඨා හොන්ති. **අජ්ඣත්තංයෙව සති සූපට්ඨිතා හොතී**ති නියකජ්ඣත්තෙයෙව සති සුට්ඨු උපට්ඨිතා හොති. **පඤ්ඤාය අනුග්ගහෙස්සාමී**ති විපස්සනාපඤ්ඤාය අනුග්ගහෙස්සාමි. **පඤ්ඤාය සමවෙක්ඛිස්සාමී**ති ඉධාපි විපස්සනාපඤ්ඤා අධිප්පෙතා. **ඵුසිතං වා ධම්මං තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤාය අනුග්ගහෙස්සාමී**ති එත්ථ පන මග්ගපඤ්ඤාව අධිප්පෙතා.

4. සෙය්‍යාසුත්තවණ්ණනා

246. චතුත්ථෙ **පෙතා**ති කාලකතා වුච්චන්ති. **උත්තානා සෙන්තී**ති තෙ යෙභුය්‍යෙන උත්තානකාව සයන්ති. අථ වා පෙත්තිවිසයෙ නිබ්බත්තා **පෙතා** නාම, තෙ අප්පමංසලොහිතත්තා අට්ඨිසඞ්ඝාතජටිතා එකෙන පස්සෙන සයිතුං න සක්කොන්ති, උත්තානාව සෙන්ති. **අනත්තමනො හොතී**ති තෙජුස්සදත්තා සීහො මිගරාජා ද්වෙ පුරිමපාදෙ එකස්මිං, පච්ඡිමපාදෙ එකස්මිං ඨානෙ ඨපෙත්වා නඞ්ගුට්ඨං අන්තරසත්ථිම්හි පක්ඛිපිත්වා පුරිමපාදපච්ඡිමපාදනඞ්ගුට්ඨානං ඨිතොකාසං සල්ලක්ඛෙත්වා ද්වින්නං පුරිමපාදානං මත්ථකෙ සීසං ඨපෙත්වා සයති. දිවසම්පි සයිත්වා පබුජ්ඣමානො න උත්තසන්තො පබුජ්ඣති, සීසං පන උක්ඛිපිත්වා පුරිමපාදාදීනං ඨිතොකාසං සල්ලක්ඛෙත්වා සචෙ කිඤ්චි ඨානං විජහිත්වා ඨිතං හොති, ''නයිදං තුය්හං ජාතියා, න සූරභාවස්ස අනුරූප''න්ති අනත්තමනො හුත්වා තත්ථෙව සයති, න ගොචරාය පක්කමති. ඉදං සන්ධාය වුත්තං – ''අනත්තමනො හොතී''ති. අවිජහිත්වා ඨිතෙ පන ''තුය්හං ජාතියා ච සූරභාවස්ස ච අනුරූපමිද''න්ති හට්ඨතුට්ඨො උට්ඨාය සීහවිජම්භනං විජම්භිත්වා කෙසරභාරං විධුනිත්වා තික්ඛත්තුං සීහනාදං නදිත්වා ගොචරාය පක්කමති. තෙන වුත්තං – ''අත්තමනො හොතී''ති.

5. ථූපාරහසුත්තවණ්ණනා

247. පඤ්චමෙ **රාජා චක්කවත්තීති** එත්ථ කස්මා භගවා අගාරමජ්ඣෙ වසිත්වා කාලකතස්ස රඤ්ඤො ථූපකරණං අනුජානාති, න සීලවතො පුථුජ්ජනභික්ඛුස්සාති? අනච්ඡරියත්තා. පුථුජ්ජනභික්ඛූනඤ්හි ථූපෙ අනුඤ්ඤායමානෙ තම්බපණ්ණිදීපෙ තාව ථූපානං ඔකාසො න භවෙය්‍ය, තථා අඤ්ඤෙසු ඨානෙසු. තස්මා ‘‘අනච්ඡරියා තෙ භවිස්සන්තී’’ති නානුජානාති. චක්කවත්තී රාජා එකොව නිබ්බත්තති, තෙනස්ස ථූපො අච්ඡරියො හොති. පුථුජ්ජනසීලවතො පන පරිනිබ්බුතභික්ඛුනො විය මහන්තම්පි සක්කාරං කාතුං වට්ටතියෙව. ඡට්ඨසත්තමානි උත්තානත්ථානෙව.

8. පඨමවොහාරසුත්තවණ්ණනා

250. අට්ඨමෙ **අනරියවොහාරා**ති අනරියානං කථා. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

ආපත්තිභයවග්ගො පඤ්චමො.

පඤ්චමපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

(26) 6. අභිඤ්ඤාවග්ගො

1-3. අභිඤ්ඤාසුත්තාදිවණ්ණනා

254-256. ඡට්ඨස්ස පඨමෙ **අභිඤ්ඤායා**ති ජානිත්වා. **සමථො ච විපස්සනා චා**ති චිත්තෙකග්ගතා ච සඞ්ඛාරපරිග්ගහවිපස්සනාඤාණඤ්ච. **විජ්ජා ච විමුත්ති චා**ති මග්ගඤාණවිජ්ජා ච සෙසා සම්පයුත්තකධම්මා ච. දුතියෙ **අනරියපරියෙසනා**ති අනරියානං එසනා ගවෙසනා. **ජරාධම්ම**න්ති ජරාසභාවං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. තතියං උත්තානමෙව.

4. මාලුක්‍යපුත්තසුත්තවණ්ණනා

257. චතුත්ථෙ **මාලුක්‍යපුත්තො**ති මාලුක්‍යබ්‍රාහ්මණියා පුත්තො. **එත්ථා**ති එතස්මිං තව ඔවාදයාචනෙ. ඉමිනා ථෙරං අපසාදෙතිපි උස්සාදෙතිපි. කථං? අයං කිර දහරකාලෙ පච්චයෙසු ලග්ගො හුත්වා පච්ඡා මහල්ලකකාලෙ අරඤ්ඤවාසං පත්ථෙන්තො කම්මට්ඨානං යාචති. අථ භගවා ‘‘එත්ථ දහරෙ කිං වක්ඛාම, මාලුක්‍යපුත්තො විය තුම්හෙපි තරුණකාලෙ පච්චයෙසු ලග්ගිත්වා මහල්ලකකාලෙ අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මං කරෙය්‍යාථා’’ති ඉමිනා අධිප්පායෙන භණන්තො ථෙරං අපසාදෙති නාම. යස්මා පන ථෙරො මහල්ලකකාලෙව අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මං කාතුකාමො, තස්මා භගවා ‘‘එත්ථ දහරෙ කිං වක්ඛාම, අයං අම්හාකං මාලුක්‍යපුත්තො මහල්ලකකාලෙපි අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මං කාතුකාමො කම්මට්ඨානං යාචති. තුම්හෙ තාව තරුණකාලෙපි වීරියං න කරොථා’’ති ඉමිනා අධිප්පායෙන භණන්තො ථෙරං උස්සාදෙති නාමාති යොජනා.

5-10. කුලසුත්තාදිවණ්ණනා

258-263. පඤ්චමෙ **ආධිපච්චෙ ඨපෙන්තී**ති භණ්ඩාගාරිකට්ඨානෙ ඨපෙන්ති. ඡට්ඨෙ **වණ්ණසම්පන්නො**ති සරීරවණ්ණෙන සමන්නාගතො. **බලසම්පන්නො**ති කායබලෙන සමන්නාගතො. භික්ඛුවාරෙ **වණ්ණසම්පන්නො**ති ගුණවණ්ණෙන සමන්නාගතො. **බලසම්පන්නො**ති වීරියබලෙන සමන්නාගතො. **ජවසම්පන්නො**ති ඤාණජවෙන සමන්නාගතො. සත්තමෙපි එසෙව නයො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

අභිඤ්ඤාවග්ගො ඡට්ඨො.

(27) 7. කම්මපථවග්ගවණ්ණනා

264-273. කම්මපථවග්ගෙපි දසපි කම්මපථා ලොකියලොකුත්තරමිස්සකාව කථිතා.

(28) 8. රාගපෙය්‍යාලවණ්ණනා

274-783. රාගපෙය්‍යාලං අරහත්තං පාපෙත්වා කථිතං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

මනොරථපූරණියා අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

චතුක්කනිපාතස්ස සංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.